DUMITRU ALMAŞ

NORD CONTRA SUD

PAGINI DE ISTORIE UNIVERSALĂ

DUMITRU ALMAŞ

NORD CONTRA SUD

— războiul civil din Statele Unite ale Americii —
(1861 — 1865)

BIBLIOTECA PUBLICĂ
ONISIFOR GHIBU
CHIŞINĂU

EDITURA ŞTIINŢIFICĂ
Bucureşti — 1965

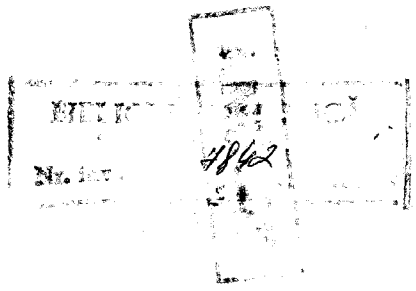

DE CE ?

Unii călători din secolul trecut se întrebau : de ce-i posomorită Statuia Libertății din rada portului New York ? Și de ce stă cu spatele spre Statele Unite ?

Izbucnesc și în istorie furtuni.

Răstoarnă lumi și orînduiri vechi.

Amestecă, frămîntă popoarele în mojarul revoluțiilor, al războaielor.

Supun sufletele oamenilor la proba celei mai înalte tensiuni.

Și scot elemente noi, orînduiri noi, cu însușiri specifice. originale, superioare.

Războiul celor treisprezece state-colonii din America de Nord, purtat între 1774 și 1783 împotriva englezilor „care asupreau și țineau în robie colonială America" [1], a însemnat o atare furtună. Un război de independență și o revoluție de eliberare socială — prima revoluție burgheză americană — care au zămislit și națiunea, și republica Statelor Unite. Le-au plămădit din elemente eterogene, neobișnuit de complexe, într-un cadru propriu : războiul de independență. Și într-un timp record : zece ani.

Atunci, alături de sute de mii de soldați recrutați dintre fermierii sau lucrătorii albi, conduși de Washington sau Gates, de La Fayette sau Kosciusko, au luptat și mulți, foarte mulți negri. De pildă, un amănunt : dacă în focul unei bătălii, modesta soră de caritate Molly Peter a înlocuit la tun, într-o împrejurare dramatică, pe soțul ei, artilerist grav rănit, iată că și negresa Deborah Hannet, voluntară în regimentul 4 de negri, a dovedit același curaj și aceeași abnegație eroică. Deși era neagră și sclavă.

[1] V. I. Lenin, *Opere*, vol. 28, Editura Politică, București, 1959, p. 46.

Istoricii au calculat că, în anul 1778, în fiecare batalion luptau, în medie, 54 de negri [1]. Se jertfeau pentru independență, pentru libertate și omenie.

La 4 iulie 1776, „Declarația de independență" a tinerii republici a Statelor Unite scanda, viguros și triumfal, în auzul îngrozit al reacțiunii feudale de pe tot globul : „Noi socotim ca adevăruri, evidente prin ele însele, că toți oamenii s-au născut egali, că creatorul lor i-a înzestrat cu anumite drepturi inalienabile, că printre aceste drepturi se numără viața, libertatea și căutarea fericirii" [2].

Toți oamenii !

Și totuși... E adevărat : Thomas Jefferson s-a zbătut să introducă în proiectul „Declarației de independență" și un alineat despre eliberarea sclavilor negri. Dar plantatorii din Sud s-au înfuriat, au amenințat cu secesiunea. Și atunci cei din Nord au capitulat. Evitînd orice referire la viața negrilor, „Declarația" și apoi Constituția din 1787 au admis sclavia în mod tacit, ca pe un fenomen existent deja. Sclavii negri se menționau doar sub formula eufemistică : „persoane în slujba cuiva". Astfel, în tînăra țară a libertății și egalității se tolera cea mai sălbatică formă a constrîngerii și a inegalității dintre oameni : sclavia.

De ce ? Pentru că unii albi nu-i socoteau pe negri oameni, ci... „proprietăți". „Proprietăți" cumpărate cu bani.

Pentru că, pe atunci, în statele din Sud, pătura conducătoare — marii plantatori — se îngrășa din sudoarea „turmelor umane" — *human cattle* — sclavii negri. Este demn de semnalat : constituția americană, prima care a recunoscut în mod larg drepturile omului, a confirmat totodată sclavia raselor de culoare din America.

La sfîrșitul veacului al XVIII-lea, totuși, republica Statelor Unite ale Americii era cel mai democrat stat din lume : un stat model. Burghezia se mîndrea mult cu el.

Dar cum îngăduia, în viscerele lui un chist anacronic, o excrescență dureroasă, permanent infectabilă — sclavia negrilor ? Cum și de ce ?

În fapt, între 1783 și 1861, Statele Unite au trăit trei sferturi de veac de efervescență economică, socială, politică, morală. Au trăit, furtunos, procesul plămădirii, al creșterii, al

[1] „Voprosî istorii", 4/1954.

[2] Edward Channing, *Histoire des États-Unis d'Amérique* (1765—1865), Paris, 1919, p. 377

maturizării. Și au bătut trei recorduri mondiale : recordul vitezei în extinderea teritorială, în năpustirea spre Vest și Sud-Vest, în preeria Mississippiului, peste vastele, înaltele și pustiile podișuri ale Munților Stîncoși, pînă la țărmul Pacificului ; recordul unei uimitor de rapide revoluții industriale, construind, cu sufletul la gură, fabrici și uzine, șosele și poduri, canale și căi ferate, orașe și porturi, ferme și plantații, toate semănate aproape haotic pe vastități continentale ; recordul absorbirii, ca un burete uriaș, a milioane de emigranți, sosiți din toate părțile lumii — dar mai ales din Europa — flămînzi și răzvrătiți, fascinați de „pămîntul făgăduinții", de „țara tuturor posibilităților", „a tuturor libertăților" și transformați în squatteri, pionieri pe pămînturi virgine, între Allegheny și Pacific.

Ba și un al patrulea record : al țării cu cea mai democrată fațadă, în spatele căreia se camufla cea mai înapoiată și mai înspăimîntătoare formă de exploatare a omului de către om : sclavia negrilor, sclavia animalică, sclavia ca „o excrescență a capitalismului". De aceea Dickens, vizitînd Statele Unite, în 1842, în loc să se prosterneze extaziat în fața „minunatei democrații americane", striga către un prieten : „Da, sînt decepționat. Nu este republica pe care mă așteptam s-o văd... Nu te-aș osîndi pentru nimic în lume să trăiești măcar un an dincolo de Atlantic" [1].

Contradicțiile dintre sclavi și stăpînii de sclavi, dintre burghezie și proletariat, dintre întreaga populație (inclusiv burghezia) și marii plantatori, dintre plantatori și fermieri, dintre „democrați" și republicani, dintre albi și pieile roșii, toate aceste conflicte zguduiau din temelii întreaga societate și făceau din Statele Unite un haos de stihii adverse, imposibil de domolit decît prin război civil. Contradicțiile se grupau în jurul sclaviei. Iar marele conflict apărea ca un conflict între Nord și Sud.

De ce se întîmpla așa ?

Răspuns greu și complicat. Pentru că asemenea fenomene pot fi înțelese numai dacă sînt repuse în condițiile în care s-au produs, sub imperiul muncii și al luptei unui mare popor, cum a fost și este poporul american.

Adică trebuie repuse în climatul lor istoric.

Să ne adresăm, deci, istoriei. Să ne explice.

[1] Ch. Dickens, *Note din America*, E.S.P.L.A., București, 1953, p. 11.

CAUZELE ÎNDEPĂRTATE ŞI GENERALE ALE MARELUI CONFLICT

„Manifest Destiny" sau marşul spre „frontiera mobilă"

Cînd coloniştii englezi, irlandezi, scoţieni, olandezi, francezi ori germani puneau întîia oară piciorul pe ţărmul Americii de Nord, localnicii, pieile roşii sau amerindienii, hălăduiau în voie peste „tot ce se putea cuprinde cu ochii". Ici, triburile delawarilor. Colo, mai spre apus, ale cherokezilor ori ale creecksilor. Mai încolo spre nord ale irokezilor ori spre sud ale seminolilor. Fără hotare precis şi categoric stabilite. Teritorii aproape comune pe care dăinuiau încă relaţiile comunei primitive. La început, creduli, îndatoritori şi naivi, indigenii au călăuzit spre inima continentului american paşii musafirilor cu „faţa palidă". Le-au arătat cărările prin codri şi peste munţi. l-au învăţat să cultive porumb. I-au ajutat să defrişeze pădurile. Le-au făcut loc să se aşeze. Da, îndatoritori ; oamenii cu „faţa roşie" se vede că nu cunoşteau fabula *Ariciul şi sobolul*...

Pe teritoriul ocupat după sistema ariciului pînă în Munţii Allegheny, coloniştii au format 13 „state", colonii engleze : Massachusetts, New Hampshire, Connecticut, Rhode Island, New York, Delaware, Maryland, Pennsylvania, New Jersey, Virginia, Carolina de Nord, Carolina de Sud şi Georgia. De la o vreme însă, burghezia engleză a simţit că locuitorii din aceste 13 „state" căpătau prea mare putere economică şi manifestau cam multă independenţă. De aceea a căutat să le limiteze comerţul şi întreprinderile metalurgice. Să nu mai fabrice produse finite. Iar Quebec Act (iunie 1774) extindea provincia canadiană Quebec de-a lungul rîului Ohio şi zăgăzuia colonizarea spre Vest. Anglia urmărea să închidă parcă pe colonişti în ţarcul, dintre Atlantic, Allegheny, Ontario şi Savannah. Atare măsuri vexatorii aprindeau conflictul dintre poporul celor 13 „state-colonii" şi metropola asupritoare. Îl transformau în război pentru independenţă. Războiul a unificat coloniile şi a desăvîrşit procesul formării naţiunii nord-americane.

Tratatul de pace din 1783 dădea mînă liberă locuitorilor din Statele Unite pînă la fluviul Mississippi. Şi expansiunea spre Vest a reînceput impetuos : squatterismul. O cereau nevoile acumulării primitive în dezvoltarea capitalismului. Arătînd întinderile fără limită din zarea asfinţitului, Jefferson glăsuia : „Iată pămînt destul, pentru mii şi mii de generaţii" [1]. Dar aceste imense întinderi nu erau chiar pustii. Le locuiau băştinaşii amerindieni, aflaţi cu trei trepte mai jos pe scara orînduirilor istorice — în etapa descompunerii comunei primitive.

Guvernul Statelor Unite le-a impus tratate şi războaie. Prin tratatul de la Fort Stanwix, de pildă, i-a silit să cedeze valea lui Ohio şi imensele teritorii de la sud de Marile Lacuri. Dar nu toate triburile l-au acceptat. Căpetenia de trib Little Turtle, cu o mie de oameni, a înfrînt pe generalii Harmer şi St. Clair. Curînd însă unităţile modern echipate şi înarmate ale albilor au nimicit triburile conduse de Little Turtle. Şi iureşul squatterilor spre Vest a continuat tot mai frenetic.

Cînd l-a trimis pe Leclerc să zdrobească revoluţia din Haiti, Napoleon Bonaparte visa să facă din Antile, dar mai ales din Louisiana, vast teritoriu între Mississippi şi Munţii Stîncoşi, un imperiu franco-american : pentru rudele lui colaterale şi pentru burghezia franceză. Preşedintele Thomas Jefferson înţelegea că, fără lupta eroică a negrilor din Haiti, un corp francez de 10 000 de soldaţi, bine echipaţi şi bine conduşi, ar fi putut stabili oricînd cîte o bază inexpugnabilă la New Orleans şi Saint Louis, înainte ca Statele Unite să adune măcar o brigadă de miliţie la Nashville [2].

Dar Leclerc şi cei peste 40 000 de soldaţi francezi au pierit în luptă cu oamenii lui Toussaint Louverture şi ai continuatorilor lui, Cristophe şi Dessalines, în 1803. O dată cu aceşti soldaţi s-au stins şi visurile americane ale lui Bonaparte. Folosind împrejurările, fără să consulte Congresul, sprijinindu-se mai cu seamă pe plantatorii din Sud, Jefferson l-a trimis în grabă pe Monroe în Franţa să trateze cu primul consul Bonaparte. A plătit 15 000 000 dolari şi „a achiziţionat" Louisiana. O „lovitură fericită" : şi toată uriaşa preerie bogată în cernoziom de la vest de Mississippi, populată doar de jaguari, de bizoni şi de indienii fugăriţi din Est, a devenit teritoriu al Statelor Unite. O afacere într-adevăr rentabilă : peste 1 500 000 km² plătiţi cu 4 cenţi acrul. Pe atunci, marele fluviu „tatăl apelor" era doar un enorm şanţ, lat de 4—5 km, plin cu un fel de noroi lichid, gros ca terciul, amestecat cu

[1] Nevins şi Commager, *Istoria Statelor Unite*, ed. a II-a, Bucureşti, 1946, p. 240.

[2] Vezi Schlack de la Faverie, *Napoléon et l'Amérique*, Paris, 1917, p. 112.

bușteni uriași sau cu adevărate plute de copaci smulși din păduri multiseculare și tîrîți la vale cu 10 km pe oră. De multe ori plutele astea se încîlceau în răgăliile de la țărm ori din preajma ostroavelor, zăporind valurile de culoarea cenușii. Alteori se roteau în pîlnia unor vîrtejuri, ca șerpii călcați pe cap. Pe maluri, pretutindeni, stufării și mlaștini colcăind de broaște, lipitori, țînțari ori șerpi. Ziua zăpușeală și țînțari. Noaptea șerpi, lipitori și, pe orizontul negru, scăpărări de fulgere îndepărtate, amestecate cu mugete sălbatice de bizoni, cu urlete de jaguari și, din cînd în cînd, cu strigăte ori cîntece indiene.

Dar ce incalculabilă bogăție cerealieră se profila, virtual, spre toate aceste orizonturi negre, incerte și izvoditoare încă de spaime și mistere...

Louisiana avea să devină, curînd, unul din marile grînare ale lumii. La început, cei din Nordul Statelor Unite s-au împotrivit politicii lui Jefferson : Louisiana sporea puterea economică a plantatorilor din Sud. Pe urmă, înfruptîndu-se și ei din avantaje, s-au potolit. În 1812, un colț din imensul teritoriu cumpărat de la francezi a format statul Louisiana și a intrat in Uniune. I-au urmat Indiana și Illinois. Și astfel, „lovitura fericită", încorporarea Louisianei, a inaugurat era pretențiilor clasei dominante din Statele Unite de a deveni mare putere mondială. Burghezia din Nord și mai ales plantatorii din Sud își descopereau *„Manifest Destiny"* (soartă evidentă) : să conducă întreaga Americă.

„Expansionism drastic"

Dar amerindienii ?

Se încăpățînau a pretinde că aveau și ei dreptul să trăiască în America...

La începutul secolului al XIX-lea se numărau cinci „triburi civilizate" de amerindieni : cherokezii, choctavii, chicasarii, creecksii și seminolii. Ajunseseră să aibă chiar scriere în graiul lor. Îi conducea un *sachem*, șef de gintă sau de confederație de ginți. Majoritatea se ocupau cu vînătoarea, pe povîrnișurile Alleghenilor ori în preeriile ca niște oceane verzi. Vindeau blănuri scumpe negustorilor din Boston, Philadelphia ori New York. Legile istoriei și influența albilor grăbeau descompunerea societății de comună primitivă a pieilor roșii. În multe triburi se înfăptuia chiar o stratificare de clasă : indienii săraci — marea majoritate a obștii — și aristocrația tribală. Aristocrații, adesea metișii, ajungeau bogați, influenți și puternici. Astfel indianul Robert Johnson stăpînea plantații muncite cu 500 de sclavi negri. Avea o corabie proprie, pe care își transporta bumbacul pe Mississippi, pînă la New Orleans. În majoritatea triburilor însă, negrii fugiți de pe plantații găseau adăpost și trăiau ca oameni liberi, cu aceleași drepturi ca și indienii : meșteșugari, negustori, lucrători agricoli la cultura porumbului. Tribul indian se înfățișa și se comporta ca o mare familie. Membrii lui foloseau lucrurile în comun. Erau buni la inimă, prietenoși, milostivi. Și față de albi, la început, spune Washington Irving, arătau o necuprinsă mărinimie. Dar jignirea adusă unuia o simțeau toți : antrena întregul trib. Istoricii recunosc că „înaintarea inexorabilă a oamenilor albi spre Vest a fost cauza principală a multor conflicte cu indienii [1]". La început, calea de pătrundere a coloniștilor în Vest a fost valea lui Ohio. Apoi, canalul Wabash-Erie și șoseaua Cumberland, pînă la Saint Louis. Amerindienii întîmpinau cu aversiune pe oricine le speria vînatul cu blană scumpă, pe oricine-i concura în această vitală îndeletnicire, pe oricine le îngusta aria de vînătoare. „Societatea americană de blănuri", condusă de John Jacob Astor, a început, pe la 1811, să vîneze în teritoriile de dincolo de Mississippi. „Societatea de blănuri a Munților Stîncoși", înființată în 1822 de William Ashley din Saint Louis, și-a trimis vînătorii pe valea lui Missouri. Aceste societăți concurente „cumpărau" blănuri și pămînturi de la amerindieni, împingîndu-i mereu mai spre apus, în Munții Stîncoși, cu codri nestrăbătuți, povîrnișuri sterpe și prăpăstii abisale. Dar amerindienii rezistau. Rezistența lor îi deranja încă mai rău pe marii plantatori din Sud și pe speculanții de pămînturi din Nord. Adoptaseră o lozincă : „Sălbaticii trebuie să plece !". Dacă nu, scalpați, exterminați prin războaie. Chiar președintele Jefferson, care susținea că „țara trebuie să fie condusă" de un guvern înțelept și cumpătat, care dorea ca locuitorii să fie lăsați „liberi să-și orînduiască propriul lor fel de viață", care nu îngăduia nimănui să ia „de la gura muncitorilor pîinea cu trudă cîștigată" [2], care declara că-i iubește pe amerindieni, a patronat, totuși, începutul războaielor de exterminare a băștinașilor : „expedițiile de pedeapsă".

Pornind din 1805, Tecumseh, căpetenia tribului alconquin din teritoriul Indiana, și fratele lui „Profetul" au încercat să unească toate triburile amerindiene, de la Marile Lacuri pînă

[1] Nevins și Commager, *op. cit.*, p. 171.
[2] *Ibidem*, p. 137.

la golful Mexic și să înjghebeze o „republică" indiană. Dar William Henry Harrison, cu o mică armată de aventurieri, i-a atacat la Tippecanoe (1811) și i-a înfrînt [1]. Pe Tecumseh l-a prins, l-a jupuit de piele și a confecționat din ea curele de ascuțit briciul. Cu toată inferioritatea armelor, a numărului și a organizării, amerindienii tot n-au cedat. Generalii albi au început să dezbine triburile, să cumpere unele căpetenii și să se bată eroic cu indienii pînă la... ultimul indian. Astfel, expansiunea spre Vest și Sud-Vest împrumuta caracterul tipic al cuceririlor colonialiste.

După „achiziționarea" Louisianei a urmat Florida. Tot un chilipir : 5 milioane de dolari plătiți Spaniei (1819). Dar băștinașii, seminoli din Florida, n-au recunoscut tîrgul. Și atunci conducerea Statelor Unite a trecut la o „cumpărare cu forța armelor". Planul de cucerire a Floridei aparținea lui Andrew Jackson : în șaizeci de zile regiunea ocupată de seminoli să fie supusă. Și a trecut la fapte. Îi învinuia pe seminoli că adăposteau sclavii fugiți de pe plantații. La ocuparea Fortului Negru, din Florida de răsărit, Jackson se fălea că a ucis 270 de „negri și de indieni nevinovați" [2]. Arborînd pavilionul englez pe o canonieră americană, a înșelat doi șefi indieni, i-a atras pe vas și i-a masacrat.

Plantatorii din Sud îl poleiau pe Jackson în aureolă de erou. În schimb congresmanul Storth se indigna : „Un erou ? Dacă flăcările așezărilor omenești incendiate, dacă exterminarea nenorociților locuitori, uciderea prizonierilor și distrugerea genului uman pot aduce glorie și înălța natura noastră, atunci aceste acte sînt, într-adevăr, acte de glorie și noblețe !... Noi ne socotim singurul stat liber de pe pămînt și, în primul rînd, ne spunem creștini. Ei bine, mergeți în Florida pe urmele acestei armate creștine. Urmele sînt ușor de găsit, căci fiecare din ele e plină de sînge. Drumul e presărat cu oase care încă n-au avut timp să albească, și cu cadavrele însîngerate ale locuitorilor Floridei. Priviți această teribilă nesocotire a vieților omenești, cumplitele nenorociri provocate genului uman din care faceți parte și spuneți dacă urmașii noștri nu vor trebui să roșească pentru strămoșii lor" [3].

Seminolii se înfundau în mlaștinile și în vegetația luxuriantă a peninsulei și nu capitulau. Se înfrățeau cu sclavii negri

[1] Vezi Edward Channing, *op. cit.*, p. 237.
[2] *Istoria diplomației*, sub redacția lui V. A. Zorin, vol. I, Editura Științifică, București, 1962, p. 451.
[3] *Ibidem.*

fugiți de pe plantații și rezistau. Rezistau mereu. Îi ajutau șerpii, scorpionii și țînțarii tropicali. Clay califica acțiunea lui Jackson ca un război „lipsit de glorie". În adevăr, Jackson s-a văzut silit să întrerupă lupta și să mai aștepte. Între timp și-a achiziționat pămînt și sclavi negri și s-a transformat din „alb sărac" în mare plantator.

Din cînd în cînd, cîte un președinte refuza ratificarea smulgerii pămînturilor de la indieni. De pildă, Adams, în 1825, a interzis statului Georgia să alunge pe creecksi. Dar guvernatorul Georgiei l-a declarat pe președinte inamic public și a chemat locuitorii „să reziste cu arma în mînă aliaților nerușinați ai sălbaticilor".

De cîteva ori guvernul din Washington și-a luat angajamente solemne că indienii își vor păstra, pe veci, teritoriile pentru vînătoare.

Dar, în mai 1830, Congresul Statelor Unite a ratificat legea lui Andrew Jackson, ajuns președinte, de strămutare a pieilor roșii. Și ceea ce pînă atunci se făcuse în mod anarhic, se continua, de aici încolo, în chip... organizat.

Convoaie de choctavi, creecksi, saci, foxi, kickapoouri, delawari, chippewai, winnebagoci, pottawattomi, seminoli, ottawi erau siliți să mărșăluiască spre pustiurile sălbatice din Vest, în căruțe cu coviltire, pe jos, în spinarea vitelor. Mărșăluiau scrîșnind și plîngînd. Mărșăluiau pe „Calea lacrimilor", tăcuți, singuratici, deznădăjduiți. Se înveleau iarna cu piei de urși, de bizon sau de puma. Se ascundeau prin codri, printre tunetele cascadelor. Seara, osteniți, lihniți de foame, arși de sete și de răni, așezau carele în cerc și făceau tabără. Căutau ceva de-ale gurii. Oblojeau rănile. Alinau usturimile bolnavilor. Și adulmecau un dram de odihnă. Dar roua nopților abia apuca să aline ceva din arșița inimilor și a trupurilor, că zorii se arătau iară. Își îngropau morții și din nou, la drum. Se temeau de orice : de fiare, de șerpi, de țînțari, de natura dezlănțuită, de imensele pustietăți populate doar de duhuri rele, vrăjmașe. Și, mai cu seamă, se temeau de oamenii cu „fața palidă", care le ardeau *wingwam*-urile (corturile, sălașele indiene) și-i urmăreau, cu sabie de foc, pînă la capătul lumii. Mureau cu miile. Dintr-un convoi de 14 000 de amerindieni au pierit 4 000 : de foame, de boli, de oboseală și mai ales, în luptă cu albii și cu fiarele.

Cum de-a fost posibil ? Mai întîi, propaganda făcută de „scriitori habotnici și interesați", cum îi numește Washington

Irving, care îi prezentau pe amerindieni drept niște „jivine fioroase", iar moartea lor drept o măsură de prevedere [1].

Dar mai ales „expansionismul drastic", colonizarea, nevoia de a găsi spații pentru emigranți, pămînturi pentru speculanți și interesul burgheziei din Nord și al marilor plantatori din Sud de a stăpîni întregul continent nord-american.

Unele triburi s-au împotrivit cu desperare și acum. De pildă, rezistența lui Black Hawk — Șoimul Negru, *sachem* al triburilor sac și fox. Îndemînarea în luptă, vitejia, curajul lui au uimit lumea întreagă. Dar cît timp putea înfrunta superioritatea adversarilor și focul armelor moderne ? Generalii Gains și Atkinson l-au înfrînt și l-au capturat. L-au tîrît prin marile orașe ca să-l înspăimînte cu grandoarea civilizației și cu puterea Statelor Unite. L-au înfățișat chiar președintelui Jackson la Casa Albă. Mulțimea alerga să vadă acest „Vultur Negru", „rege al pădurilor", silit să-și îndoaie grumazul, să încheie pace și să plece spre apusul cel mai îndepărtat. Dar guvernul nu și-a respectat cuvîntul. La trecerea fluviului Mississippi, a masacrat, într-o „expediție de pedeapsă", tot ce alcătuia triburile lui Black Hawk : copii, femei, bătrîni. În 1835, președintele Jackson, prin generalul Willy Thomson, a reluat războiul cu seminolii, inspirat de plantatori, de industriași și de negustori. În fruntea seminolilor, *sachem*, sta Osceola. Ca să scape de tunurile lui Thomson, își ascundea cu dibăcie luptătorii în mlaștini. Aștepta ca adversarii să se îmbolnăvească de friguri. Să se împuțineze, mușcați de șerpi și de scorpioni. Apoi îi ataca, prin surprindere, și-i decima. În afară de cotribalii lui, îl ajutau și sclavii negri fugiți de pe plantații. Întreprindea incursiuni în Alabama și Georgia. Ataca diligențele, conacele și chiar orașele. Într-o zi, Osceola l-a surprins pe generalul Thomson la masă, cu prietenii. L-a făcut prizonier și l-a scalpat, cu mîna lui.

Așa, ca să fie în istorie și un lup mîncat de oaie...

În locul lui Thomson președintele i-a trimis pe Winfield Scott și Zachary Taylor, ași în războaiele cu pieile roșii. Zadarnic : nu l-au putut înfrînge. În 1838 generalul Jessup l-a invitat pe șeful seminol la o „conferință de pace". De bună-credință, amerindianul a venit. Jessup l-a întemnițat în fortul

[1] Vezi Washington Irving, *Rip van Vinkle*, E.L.U., București, 1963, p. 181.

Moultrie din Charleston. Aici, încătușat, bolnav de friguri și ros de mînie, s-a stins, în 1839 [1].

Războiul cu seminolii a fost cel mai lung, mai aprig și mai scump dintre războaiele cu indienii. A costat 30 000 000 de dolari. Osceola s-a dovedit de șase ori mai scump decît regele Spaniei. Chiar după moartea lui, triburile răzlețe au mai continuat lupta încă mulți ani. Jackson s-a văzut nevoit să le mai lase unele unghere de pămînt în peninsulă și în Oklahoma [2].

Așa, în cîteva decade, au fost spulberate cele mai de seamă triburi amerindiene. Ici-colo au mai rămas mici oaze de alconquini, cherokezi, choctavi, creecksi și seminoli.

Cînd îi ucideau pe indieni, conchistadorii spanioli din secolele XVI și XVII invocau principii sfinte : „Să avem grijă, recomanda în 1606, Simon de Vallalobos, ca atunci cînd ucidem să facem aceasta în apărarea credinței domnului nostru Isus Cristos, astfel încît de dragul lui să putem cîștiga împărăția cerurilor prin lance și cuțit". Plantatorii, yankeii sau mercenarii lor se arătau ceva mai modești : rîvneau doar împărăția Americii. Și o dobîndeau cu tunul, pușca și scalpelul.

În 1842 [3], Dickens portretiza un șef al tribului de indieni choctav, Pitchlynn : remarcabil de frumos, cu părul negru, cu nasul acvilin, cu tenul bronzat, cu ochii luminoși, negri, sfredelitori, grațios, firesc în toate, inteligent. Vorbea perfect englezește. Citise multe cărți. Cunoștea romanele lui Fenimore Cooper despre indieni și iubea poezia lui Scott. Venea de la vest de Mississippi să negocieze un litigiu între tribul lui și guvernul din Washington. Știa că yankeii n-au de gînd să aplaneze conflictul și că îi preocupa doar un singur gînd : cum să-i nimicească pe cei 20 000 de choctavi. Își întrezărea destinul tragic ; dar nu mai avea puterea să se indigneze, să se revolte. În resemnarea lui Pitchlynn izvora și o undă de ironie împotriva englezilor : „au îndrăgit foarte tare pieile roșii cînd au avut nevoie de ajutorul lor, dar de atunci nu s-au mai sinchisit de noi". Iar concluzia lui Dickens se raporta, prin analogie, și la suferința sclavilor negri : „Cîtă vreme vom mai continua să ne veselim că vlăstarele împrăștiate ale acestei rase sînt zdrobite

[1] Și unii istorici americani se îngrijorează de gestul generalilor de sub comanda lui Taylor : „au pîngărit sfințenia steagului alb". (Vezi Henry William Elson, *Histoire des États-Unis*, ed. Payot, Paris, 1930, p. 511).

[2] Abia în 1926 seminolii au recunoscut republica Statelor Unite ; în 1944 „tribul" lor nu mai număra decît 586 de oameni *(Istoria diplomației*, vol. I, p. 452).

[3] Ch. Dickens, *op. cit.*, pp. 134—137.

și să săltăm de bucurie că rasa albă a pus stăpînire pe marile lor întinderi de pămînt? Despre mine, mai bine să se refacă pădurea și satul indian; iar în locul dungilor și stelelor, mai bine să fluture în vînt o biată pană; să se înlocuiască străzile și piețele cu wigwamuri; chiar dacă ar răsuna văzduhul de cîntecul de moarte a o sută de războinici semeți, el va fi ca o muzică față de plînsul nefericitului sclav" [1].

Dar șirul suferințelor oamenilor de culoare nu se sfîrșise încă. *Homo homini lupus*, deși pămînt și bogății erau pentru toți oamenii vrednici, buni și înțelegători. Mulți contemporani deplîngeau faptul că strălucita prosperitate capitalistă americană izvodea întunecată și necuprinsă suferință umană.

Texas: tutun, zahăr, bumbac, sclavi

În 1840, Statele Unite numărau 17 milioane de locuitori. Emigrația din Europa sporea mereu, iar expansionismul nu se domolea, ci radia furtunos în toate direcțiile rozei vînturilor. Burghezia engleză, franceză, spaniolă pîndeau un moment prielnic ca să ia în stăpînire diversele teritorii pustii sau slab populate din America. Dar capitalismul nord-american se simțea suficient de viguros ca să stăpînească singur întregul continent american. Extinderea spre Sud și Sud-Vest îi interesa îndeosebi pe plantatori. De ce? Culturile industriale de tutun, zahăr și mai ales bumbac secătuiau repede solul. Iar pămînturile indienilor prezentau o „cale ușoară" pentru soluționarea acestui neajuns. Cumpărau tot mai mulți sclavi negri și exploatau noile pămînturi transformate în plantații.

În 1823, cînd Sfînta Alianță căuta să intervină, prin Franța, în războiul de eliberare a popoarelor din America Latină, guvernul Statelor Unite s-a erijat în reprezentantul și apărătorul întregii Americi. În mesajul către Congres, președintele Monroe rostea: „Continentele americane nu vor mai putea fi considerate de acum înainte ca obiect al unei viitoare colonizări din partea vreunei puteri europene" [2]. „Doctrina Monroe", simplificată în lozinca: „America a americanilor", pregătea întregul continent pentru yankei. Pentru a le-o lua înainte, pe la 1830, plantatorii din Sud au și pornit o rapidă acțiune de colonizare

[1] Ch. Dickens, *op. cit.*, p. 172.
[2] *Istoria diplomației*, vol. I, p. 454.

a Texasului. Slab controlat de guvernul din Mexic, acest teritoriu vast și fertil, cu resurse nelimitate pentru pășune [1], oferea marilor plantatori de bumbac, de trestie-de-zahăr, de tutun și rentabile posibilități de speculă cu terenuri virgine [2].

Plantatorii, spunea James Russell Lovell, voiau Texasul ca să aibă „mai mult loc unde să îngrămădească sclavii". La început urmăreau să-l cucerească prin sistemul „achiziționării" [3].

Alarmat, guvernul mexican a interzis, în 1831, colonizarea americană în Texas. Dar guvernul de la Washington nu s-a prea sinchisit. În 1836, emigranții americani erau așa de numeroși, încît puteau să izgonească administrația mexicană și să proclame Texasul „republică independentă", cu sclavie legiferată prin constituție. Apărea și un general: Sam Houston care organiza „o cruciadă", subvenționată de stăpîni de sclavi, de speculanți, de toți cei ce urmăreau extinderea sistemului sclavagist în Statele Unite, și care înfrîngea trupele președintelui mexican Santa Anna, în lupta de la San Jacinto (21 aprilie 1836). Rănit, rămas fără un picior, Santa Anna se trezi prizonier, la Sam Houston — „eroul războiului independenței texane". S-au ivit și idei șovine, în sprijinul expansiunii antimexicane. Presa striga: „Prin originea lor, mexicanii sînt indieni și ei trebuie să împărtășească soarta întregii rase". Sau: în general mexicanii „nu sînt cu mult mai presus decît negrii" [4].

„Independența" Texasului a ținut pînă cînd plantatorii l-au convins pe președintele Polk, anexionist înverșunat, deci lesne de convins, să ocupe Texasul. Se spunea: „Texasul tînjește după Uniune". Prin glasul președintelui Polk, „*Manifest Destiny*" căpăta o nouă formulă: dacă o parte a continentului, „care formează un stat independent, va propune aderarea la federația noastră, această problemă va fi rezolvată de noi și de acel stat, fără vreo intervenție străină" [5]. În vremea anexării Texasului, un conflict constituțional între burghezie și plantatori, între Nord și Sud părea iminent.

Destui burghezi în nordul Statelor Unite se împotriveau anexării Texasului. Dar nu pentru că le-ar fi displăcut expansionismul. Ci pentru că nu le convenea să sporească puterea plantatorilor din Sud. Luîndu-și seama însă, aceeași burghezie s-a resemnat repede: în definitiv și în Texas, ca și în Florida,

[1] Vezi Henry William Elson, *op. cit.*, p. 529.
[2] Vezi A. V. Efimov, *Ocerki istorii* SȘA, Moscova, 1958, p. 256.
[3] *Istoria diplomației*, vol. I, p. 585.
[4] *Ibidem*, p. 584.
[5] A. V. Efimov, *op. cit.*, p.

43392

se puteau vinde produse industriale ori agrare din Nord. Şi din Texas se putea cumpăra bumbac ieftin pentru industria textilă din Nord. Şi în Texas se puteau construi şosele, căi ferate cu capitalul băncilor din Nord. Oricum, gîndeau yankeii, mai bine un Texas cu plantatori americani decît unul englez ori francez. Iar istoricii puneau „tratamentul injust aplicat Mexicului în cazul Texasului" pe seama „dragostei excesive pe care preşedintele o nutrea pentru patria sa şi a dorinţei lui de a vedea Texasul făcînd parte din Uniune"...

Ca să demonstreze generozitate în faţa lumii întregi şi să capteze bunăvoinţa lui Santa Anna, Polk l-a eliberat din captivitate, cu două modeste condiţii : să încheie pace cu Statele Unite (recunoscînd anexiunea Texasului) şi, pentru o sumă oarecare de bani, să cedeze şi California [1]. Tot era pus pe cedat...

„Dumnezeu e departe..."

Ajuns la Mexico, Santa Anna constată că numai războiul cu Statele Unite îi mai putea drege popularitatea grav compromisă.

Tot război voia şi Washingtonul.

Polk l-a trimis pe John Slidell la Mexico cu noi pretenţii : guvernul lui Santa Anna să recunoască frontiera cu Statele Unite pe cursul superior al lui Rio Grande, să plătească 3 milioane de dolari despăgubiri de război şi să vîndă pentru 15—40 de milioane de dolari Noul Mexic şi California. Altfel...

Santa Anna a preferat să se bată. Spera ajutor de la Anglia şi de la Franţa. Conta pe mişcarea antisclavagistă din Statele Unite. Polk poza în victimă : „Mexicul a violat frontierele Statelor Unite, a invadat teritoriul nostru şi a vărsat sînge american, pe pămînt american..." [2]. Şi ordona lui Zachary Taylor să ocupe teritoriul mexican pînă la Rio Grande (1846).

Propaganda oficială a stîrnit, în întreaga Uniune, un val de şovinism, de aţîţare a poftelor de îmbogăţire. Guvernul chema să intre în armată cei care vor „dolari strălucitori" şi „ferme de mărimea Texasului". Porneau spre Mexic cîntînd *Yankee Doodle Dandy*. Armata condusă de Taylor trecea Rio Grande. Ocupa Matamora şi Fort Brown. Apoi lupta la Monterey (20—23 septembrie 1846), unde se distingea colonelul Jefferson Davis, originar din Kentucky. Cîştiga victoria de la Buena Vista (22 februarie 1847) [3]. Începea tratativele de pace. Dar în Statele Unite exista o pletoră groasă de expansionişti, flămînzi de teritorii şi de glorie. Pace ? Nu ! Să fie ocupat întregul Mexic.

[1] Vezi Henry William Elson, *op. cit.*, p. 542.

[2] A. V. Efimov, *op. cit.*, p. 280.

[3] Atîta i-a trebuit ca să dispună de suficientă faimă şi să candideze la preşedinţie.

Şi din New Orleans plecă, pe mare, expediţia comandată de generalul Winfield Scott, unul din cei pe care Osceola îi împiedicase să devină celebri. Cult, pedant, de o politeţe rece, totdeauna se îmbrăca ireproşabil, vorbea şi gesticula fără greş. Soldaţii îl porecliseră *„Fuss and Feathers"* (omul cu pompon şi cu ifose). Din expediţie făceau parte ofiţeri, ca Robert Lee, Mac Clellan, Ulysses Simpton Grant, profesori sau tineri absolvenţi ai academiei militare de la West Point [1]. Asta-i bine de ştiut.

Armata lui Scott debarcă la Vera Cruz (29 martie 1847). Îl întîmpină Santa Anna, cu 10 000 de soldaţi. Scott cîştigă victoria de la Cerro Gordo. „Mexicanii s-au bătut cu bravură, dar nu posedau decît o tehnică rudimentară" [2].

Înfrînt, Santa Anna lăsă aurul, arhiva şi piciorul de lemn în mîinile soldaţilor lui Scott şi fugi călare pe un măgar [3].

Toată vara americanii au otrocolit Mexicul, prădînd şi distrugînd după a lor voie. Poate atunci s-a născut zicala mexicană : „Dumnezeu e departe, iar Statele Unite aproape...". Prea aproape chiar. După luptele de la San Antonio şi Cherubusco, la 14 septembrie 1847, Scott înfipse drapelul american pe „palatele dinastiei Monctesuma" din Mexic. Ocupă multe puncte strategice din republica Mexic, cu gînd să nu-l mai părăsească. Anexioniştii îl susţineau : „Da, să alipim întregul Mexic !". Orice om progresist vedea însă că războiul cu Mexicul era o ispravă banditească şi distrugătoare [4]. Masele au ridicat glas energic împotriva lui : „Să se pună capăt măcelului !".

Grupări progresiste, adversare ale sclaviei negrilor, adresau Congresului un apel, cerîndu-i „o intervenţie fermă şi fără compromisuri pentru abolirea sclaviei" [5].

La asta s-au adăugat şi protestele Angliei, Franţei, Spaniei. La 2 februarie 1848, guvernul din Washington acorda Mexicului pacea de la Guadelupa Hidalgo. Anexa Noul Mexic, California şi teritoriile dintre Noul Mexic şi California (adică Nevada, Arizona, Utah de azi, precum şi o parte din Colorado şi

[1] Jules Guesde observa : „Războaiele coloniale au fost totdeauna o şcoală a războiului civil. În Algeria, în războiul împotriva arabilor şi cabililor şi-au făcut educaţia măcelari de felul lui Cavaignac".

[2] Henry William Elson, *op. cit.*, p. 548.

[3] *Ibidem*, p. 546.

[4] Vezi W. Foster, *Schiţă a istoriei politice a celor două Americi*, E.P.L.P., Bucureşti, 1954, p. 204.

[5] Walt Whitman, *Opere alese*, E.S.P.L.A., Bucureşti, 1956, p. 13.

Wyoming). Un imens teritoriu de circa 1 500 000 km², „mai mult decît întregul teritoriu al Statelor Unite de la sfîrșitul războiului pentru independență" [1].

Dar aceste teritorii au sporit mai ales influența politică a plantatorilor proprietari de sclavi din Sud. Fără alipirea Louisianei, Missouri, Arkansas și a vastelor teritorii din Sud-Vest, cum observa Marx, de mult ar fi fost desființată sclavia din Virginia și Maryland.

Post factum, ca și în cazul Floridei, guvernul lui Polk a camuflat totul printr-un „act de cumpărare" : 15 000 000 de dolari, pentru 1 500 000 km². Deci o afacere tot așa de rentabilă ca și achiziționarea Louisianei [2].

Unii însă recunoșteau : „Anexarea Texasului, ca și cucerirea Noului Mexic și a Californiei, nu se numără printre paginile istoriei noastre care ne fac cinste" [3]. Iar Grant, mai tîrziu, ca președinte, a calificat războiul mexican „ca pe unul din cele mai nedrepte duse vreodată de o națiune mai puternică împotriva uneia mai slabe" [4]. Remușcări tîrzii și sentimentale. Mai lucid era congresmanul Chipman : „continentul american printr-un «*Manifest Destiny*» sau prin voința lui Adam e destinat să aparțină unui popor liber, acestui popor yankeu ale cărui instituții au o forță irezistibilă de expansiune". „Forța irezistibilă" se numea însă capitalism. Adică negarea libertății și a fericirii maselor populare.

A urmat campania pentru cucerirea Oregonului. De aici s-a născut un conflict cu Anglia. Căutînd să se revanșeze pentru uriașele cuceriri din Sud, avantajoase în primul rînd plantatorilor, burghezia yankee striga frenetic : „Oregonul întreg sau nimic !" ori și mai răstit : „*Fifty four forty or fight !*" — hotarul la „54°40′ sau război ! "[5] Dar Anglia nu era Mexicul : deasupra coloniilor ei „soarele nu apune niciodată, iar sîngele nu se usucă niciodată", cum scria Ernst Jones, în anii aceia (1851). S-a ajuns la un compromis : granița dintre Canada, colonie britanică, și Statele Unite s-a stabilit, în 1853, în lungul paralelei de 49°, de la Lacul Superior, drept spre apus pînă la Vancouver.

[1] Henry William Elson, *op. cit.*, p. 549.
[2] *Ibidem*, p. 550.
[3] D. Pasquet, *Histoire politique et sociale du peuple américain*, t. II, Paris, 1931, p. 495.
[4] W. Foster, *op. cit.*, p. 217.
[5] Henry William Elson, *op. cit.*, p. 550.

„Aur pe rîul Sacramento !..."

Și tot în vremea asta — 1848.

Pe malul rîului Sacramento, afluent al lui Red River, la poalele Munților Sierra Nevada, dulgherul James W. Marshall, supraveghind construcția unei mori, a găsit pepite de aur. Vestea pornită din solitudinile Vestului îndepărtat s-a lățit vertiginos. A produs delir de bucurie în San Francisco, în Statele Unite. A zguduit întreaga lume : „Aur în California" !

Puținii locuitori din acest ținut își părăsesc îndeletnicirile obișnuite și pornesc să scotocească nisipul și stîncile după aur. Și fermierii, și meșteșugarii, și funcționarii, toți lasă baltă totul pentru aur.

Și mai ales un uriaș val uman a prins să se reverse spre California Fascinați de mirajul aurului, unii străbăteau continentul călare, alții în furgoane, alții pe jos. Înfruntau distanțe uriașe, penibile. Treceau zăpezile Stîncoșilor. Mulți piereau sfîșiați de fiarele sălbatice ori topiți de molima holerei și a ciumei. Unii porneau pe mare, luînd calea lui Magellan, pe la capul Horn, prin Pacific, tot spre aurul de pe malurile rîului Sacramento. Mulți și-au lăsat ciolanele în pustietatea drumurilor. Mulți s-au întors bolnavi și dezamăgiți, pînă la sfîrșitul zilelor. Unii au ajuns, totuși. Dintr-un biet sat pierdut la margine de continent, San Francisco devenea subit o zgomotoasă, eteroclită și necruțător de sălbatică metropolă a celei mai deșarte iluzii : iluzia bogăției prin aur. Pînă în noiembrie 1849 s-au năpustit spre acest ținut 80 000 de oameni, toți zăpăciți de „febra galbenă", cum numea președintele, în mesajul lui anual, patima aurului. În 1850 California număra 100 000 de locuitori și cerea să fie admisă ca stat în Uniune. De asemenea o însemnată parte a comerțului american s-a dirijat spre California. Producția de aur a Statelor Unite a crescut vertiginos ; în 1847 reprezenta 889 000 de dolari, în 1850 sărea la 50 000 000 de dolari. New York și San Francisco, prevedea Marx, vor deveni „ceea ce au fost în antichitate Tirul, Cartagina și Alexandria, în evul mediu Genova și Veneția, ceea ce au fost pînă acum Londra și Liverpool" [1].

Dar, ajunsă la limita de apus a continentului american, burghezia nord-americană a și început să-și sticlească ochii după

[1] După T. Schattelesz, *Introducere în istoria economică a Statelor Unite ale Americii*, Editura Științifică, București, 1956, p. 79.

teritorii transpacifice. Deşi, pentru moment, nu controla nici toate ţinuturile dintre hotarele-i continentale.

Şi în 1853, escadra comandorului Perry apărea în rada portului Yeddo, din Japonia. Trăgea cîteva lovituri de tun (8 iulie 1853). Speria segunul şi daimeii japonezi. Şi la a doua „vizită" a lui Perry cu 10 vase şi 2 000 de soldaţi, guvernul japonez accepta tratatul de la Kanagawa (31 martie 1854) şi deschidea două porturi, Simoda şi Hacodate, pentru comerţul cu Statele Unite [1]. Pînă atunci numai olandezilor li se îngăduia, o dată pe an, să vîndă mărfuri pe insulele mikadoului, prin portul Nagasaki. După acest început de expansiune colonială extraamericană, în 1856 guvernul yankeu participa la reprimarea războiului ţărănesc al taipinilor din China şi bombarda, cu trei vase, portul Canton, silindu-l să capituleze. Desigur că aşa s-a zămislit un *„Manifest Destiny"* imperialist : „America a americanilor" şi Asia tot a lor.

„Agăţaţi-vă căruţa de o stea !..."

De la Columb încoace, America, „pămîntul făgăduinţei", a atras anual mii şi sute de mii de flămînzi ori de setoşi de avere. A adăpostit zeci de mii de persecutaţi politici, sociali sau religioşi. În secolul al XIX-lea, însă, chemarea preeriilor americane se auzea în toate colţurile lumii. Dacă între 1820 şi 1845, în Statele Unite s-au aciuat ceva mai mult de un milion de emigranţi europeni, pînă în 1860 numărul lor s-a ridicat la patru milioane [2].

Pentru cei mai mulţi emigranţi, călătoria peste Atlantic însemna o tragică epopee a mizeriei şi istovirii umane. Înghesuiţi pe vase ca în nişte tuneluri obscure, largi de 8—12 m, înalte de 1,80—2 m, într-o atmosferă fetidă, emigranţii navigau săptămîni lungi, penibile, aruncaţi claie peste grămadă, indiferent de vîrstă, sex, sănătate, în condiţii mult asemănătoare celor sortite negrilor furaţi din Africa. Hrana li se altera. O consumau ţinîndu-se de nas şi închizînd ochii să nu vadă viermii. Adesea, apa lipsea cu desăvîrşire. Asemenea condiţii pricinuiau molime şi mortalitate cumplită. Şi pe cei mai viguroşi îi istovea oboseala. Pe un vas cu emigranţi, sosit la Boston în aprilie

[1] Vezi Herbert Gowen, *Histoire du Japon*, Paris, 1935, pp. 310—311.

[2] Vezi D. Pasquet, *op. cit.*, p. 544. Numai între 1850 şi 1860 au imigrat în Statele Unite 2 453 000 de oameni (Lenin, *Opere*, vol. 19, p. 449).

1847, au pierit pe drum 24 din cei 148 îmbarcaţi. Celor ajunşi le trebuiau luni de zile ca să se refacă. Din cei 8 200 de emigranţi cu destinaţia New York în 1847, 947 au murit pe mare şi 288 în timpul carantinei. Cei mai mulţi debarcau fără o lescaie. Flămînzi şi goi, disperaţi, începeau adesea pe mîna „vînătorilor de emigranţi". O pletoră infamă de escroci şi criminali profitau de mizeria emigranţilor, de necunoaşterea limbii, de buna lor credinţă, de naivitatea visurilor lor şi-i înşelau, îi jefuiau de ce bruma mai aveau, silindu-i să se angajeze, să se vîndă pe salarii ticăloase. Cam jumătate din emigranţi intrau în întreprinderile industriale din Nord. După ce, în sfîrşit, găseau de lucru în întreprinderi, se dezlănţuiau alte necazuri. Folosind deosebirile naţionale, concurenţa şi prejudecăţile, patronii aţîţau un grup de emigranţi împotriva altuia : pe englezi împotriva scoţienilor sau irlandezilor, pe germani împotriva englezilor, pe protestanţi împotriva catolicilor, pe sectanţi împotriva protestanţilor. Totul după nenorocita metodă : „dezbină şi spoliază". În 1838, mulţi irlandezi din Boston au fost masacraţi şi casele lor jefuite, pentru simplul motiv că erau irlandezi, că emigrau în mase compacte, că voiau eliberarea de sub stăpînirea engleză şi că îşi vindeau ieftin forţa de muncă. S-a creat chiar o organizaţie politică teroristă : *Native American party* — partidul băştinaşului american — ostil emigraţiei, înfloritor mai ales prin 1854. Membrii acestui partid dezlănţuiau, în taină, pogromuri şi masacre. Caracterul conspirativ i-a atras porecla de *know nothing* (cei care nu ştiu nimic).

Şi totuşi, împinşi de nevoia de a trăi, oamenii au biruit greutăţile. Au săpat, la început cu mijloace rudimentare, galerii întunecoase în mine. Au spintecat mii de kilometri de canale. Au netezit zeci de mii de kilometri de şosea. Au întins zeci de mii de kilometri de cale ferată. Au construit, din temelii, sute de oraşe, mii de întreprinderi industriale, zeci şi zeci de porturi oceanice.

Cei care nu puteau intra în industrie se transformau în squatteri — pionieri — şi porneau spre Vest. Colonizarea Vestului, a „marelui deşert", întîlnirea cu preeria, a însemnat, întîi, un proces de migraţiune internă. Atras de mirajul unui pămînt mai roditor, Estul dens populat exploda spre Vestul pustiu. Imigrarea a completat migraţiunea internă, ca o năpustire *(rush)* spre necunoscut. Se cînta :

„Te rog nu plînge după mine, o, Suzana !
Cu chitara pe genunchi, sînt în drum spre Alabama..."

În genere, squatterii jucau un uriaș rol progresist : trezeau la viață, introduceau în circuitul economic mondial vaste teritorii, de miriade și miriade de ani, adormite în putregai de ierburi, mișunînde de șerpi, solomîzdre și guzgani, și cutreierate pînă atunci doar de jaguari și de bizoni cu coarne țapoșe.

Virtuala producție cerealieră și creșterea vitelor au reprezentat cele două coordonate ale „chemării irezistibile a Vestului".

Mulți reformatori utopici, ca de pildă Horace Greeley, socoteau că ocuparea imenselor teritorii pustii din Vest ar constitui singura soluție a problemelor sociale și îndemnau : „*Go West, young man, go West !*" — pleacă spre Vest, tinere, spre Vest ! Și plecau. Cu miile, cu zecile de mii. Unii porneau pe jos. Alții, călare. Alții cu carele cu coviltir pe drumul Cumberland. Alții pe fluviul Ohio, cu *flat boot*-ul, un fel de plută dreptunghiulară, deasupra căreia își îngrămădeau tot calabalîcul : „Hai-o, am pornit la vale, plutind pe Ohio"... De pe Ohio, treceau pe Mississippi. Cînd hotărau oprirea, transformau pluta în cabană. Dar nu se opreau aici. Porneau mai departe. Și orice pas în Vest însemna un pas în marele necunoscut. Păduri, păduri și iar păduri, ierburi, ierburi și iar ierburi pînă la capătul lumii. Uneori țiuitul pustiului, alteori urletele fiarelor sălbatice umpleau de groază nopțile, în întinderile fără de sfîrșit. Ani de zile trăiau în condiții nespus de grele. Ca să civilizeze, trebuia să se primitivizeze. Fără adăpost, înfruntau vicisitudinile naturii nedomolite : arșiță și ger, furtuni și cicloane, viscole și înzăpeziri. Șerpii își aveau găurile lor pentru adăpost, fiarele vizuinile lor, păsările cuibul lor ; numai omul n-avea încă pe ce-și odihni capul. Și trebuia să fie, totuși, îmblînzitorul preeriilor și al pădurilor virgine : cu pușca, securea și focul defrișau terenul dînd foc : „aprindeau preeria". Alungau șobolanii, șerpii, veveritele, antilopele, pisicile sălbatice, lupii, urșii, jaguarii. Pe loc curat, ridicau colibe și împrejmuiau pămîntul pentru viitoarele ferme. Mai trebuiau cai, pluguri, sape, securi, semințe, putere de muncă și vreme propice pentru ca ferma să producă.

Istoricii și eseiștii contemporani portretizau squatterii : cutezători, voinici, neciopliți, brutali, dar de o dîrzenie supraomenească. Trăiau la „frontiera mobilă" și o împingeau mereu spre apus, deschizîndu-și cu plugul, toporul și focul drum prin sălbăticiile neumblate de la geneza lumii. Cultivau ceva porumb mărunt, indian ; creșteau porci și cai.

După acest prim val, urma al doilea : o amestecătură de vînători, păstori și agricultori. Construiau primele forturi. Stabileau hotarele dintre proprietăți. Se călăuzeau după lozinca : „Dacă înhați, înhață cît mai mult". Întemeiau ferme ori plantații. Porneau specula cu pămînturile. Dar mai ales inițiau culturile organizate, care trebuiau să transforme preeria din ocean de ierburi sălbatice în ocean de grîne bogate în spic.

Al treilea val de colonișți venea să construiască drumuri și să întemeieze orașe. Să ridice întreprinderi industriale, să cultive mii și sute de mii de acri de porumb și de grîu, să crească mii și milioane de bovine și porcine.

Ce fapt colosal : scoaterea continentului nord-american din lîncezirea-i geologică și proiectarea lui în sfera utilității pentru omenire !... Acolo unde plugul tras de patru cai dă la o parte săpăliga amerindianului, acolo unde grîul înlocuiește bălăria, iar oaia jaguarul, civilizația face un salt epocal în istorie.

Dar oamenii aceștia prea adesea erau nemulțumiți de rosturile pe care și le încropeau. Nu suportau constrîngerile, nedreptățile, specula. Nădăjduiau mereu ceva mai bun. Și porneau iarăși spre apus, să găsească acest „mai bun". Deplasau mereu „frontiera mobilă". De pildă Thomas Lincoln și-a părăsit, în 1816, poiana defrișată în Kentucky și a plecat să desțelenească un petic de ogor în stepa mississippiană, în Indiana. După paisprezece ani, în 1830, familia Lincoln a pornit, cu același țel, spre Illinois. Cu șapcă din piele de șobolan pe cap, cu haină de căprioară pe umeri, cu încălțări din bizon, bătrînul pășea pe lîngă o haraba cu coviltir, pocnind din harapnic pe deasupra boilor, făcînd să răsune vastitățile pustii ale preeriei. Călătorea așa săptămîni și săptămîni, ca orice „alb sărac" — *poor white* —, pe drumuri care înghețau noaptea și se dezghețau ziua. Ajungînd în Sangamon și-a construit o cabană, pe malul înalt al fluviului. A îngrădit un ogor modest de 15 acri. Și-a înfipt în el fierul plugului [1]. Într-un poem, scris mai tîrziu, Abraham Lincoln scanda :

„Cînd tatăl meu s-a așezat aici,
Era aici, pe-atunci, frontiera :
Răgetul panterei umplea noaptea de groază
Și urșii veneau și ne furau porcii" [2].

Thomas Lincoln a fost unul din miile, din sutele de mii care goneau spre Vest, furați de mirajul averii încropite din

[1] Vezi D. Pasquet, *op. cit.*, p. 567.
[2] Benjamin Thomas, *Abraham Lincoln*, Paris, 1955, p. 14.

nimic. Nu era de fel ușor. Lipseau uneltele, mașinile, vitele, semințele, căile de acces, locuințele... Totul trebuia cumpărat, transportat, construit. De aceea, o dată cu squatterii s-au ivit și paraziții speculanți, cămătarii. De exemplu, cămătarul D. Rockefeller avea ciudatul obicei de a împrumuta fermierii insolvabili. Generos ? Nu. Justiția îl ungea proprietar al fermelor ipotecate, transformîndu-l din mic cămătar în mare fermier. Așa se plămădea speța infernală a speculanților.

Oricum, visul squatterilor se sintetiza într-un cîntec din Wisconsin :

„Cînd prin munca noastră
Păduri și preerii vom cuceri,
Vom domni ca niște regi peste o țară feerică,
Dacă stăpîni pe ogorul nostru vom fi..."

Oamenii de la „frontiera mobilă", oamenii din Vest, squatterii, se formau, se călеau ca niște făpturi de un fel deosebit. Creșteau o dată cu țara și, unii dintre ei, la proporțiile țării, ajungeau, pe rînd, din lihniți de foame, vînători mizeri, agricultori defrișatori de preerii — fermieri, negustori, speculanți, bancheri ori avocați, judecători, deputați, generali, congresmeni și chiar președinți ai Statelor Unite.

Ocuparea Vestului se descifra ca un complex fenomen economic, social, politic, moral. Totuși, prea devreme, imense rezerve ale statului au intrat în mîinile speculanților. Cei nevoiași n-o scoteau însă la capăt decît dacă primeau pămînt gratuit. De aceea se încetățenea formula lansată de Horace Greeley : *homestead*, o proprietate inalienabilă de 160 de acri, atribuită gratis pentru o familie. Devenea formula sintetică a revendicărilor oamenilor din Vest. Pe întreg teritoriul și, mai ales în Nord, se filozofa asupra „misticii spațiului virgin și nelimitat". Se ridicau în slăvi oamenii „frontierei mobile". „E frumos, scria Carlyle, să te gîndești la acești yankei subțiratici, zvelți, duri ca oțelul, mînați de o tainică pasiune, imposibil de stăvilit, în drum spre Vest, deciși să domolească jungla și s-o silească a produce pîine și carne pentru urmașii lui Adam".

Pe poetul Thoreau îl vrăjea misterul și farmecul Vestului, îl atrăgea irezistibil : „Fiecare apus de soare pe care-l privesc îmi inspiră dorința de a merge spre Vest, spre Occident, așa de îndepărtat și așa de frumos ca acela în care dispare soarele. Cînd ies să mă plimb... constat, oricît de straniu și de absurd ar părea, că, fără să mă pot stăpîni, aleg totdeauna un itinerar

spre Vest sau spre Sud-Vest... Nu merg către răsărit decît în silă ; în cealaltă direcție, dimpotrivă, mă simt liber. Către Oregon și nu către Europa am nevoie să merg" [1]. Iar Ralph Wald Emerson sintetiza : „hotarele Statelor Unite trebuie mutate la nord și la sud, în pustietățile de gheață ale polilor, la est pînă în răsăritul soarelui, iar la apus pînă la locul judecății din urmă" [2]. S-a iscat și o zicătoare : „Dacă iadul ar fi în vest, americanii ar străbate cerul ca să ajungă acolo...".

Dar mai strălucitoare ca toate a fost metafora lui Emerson, adresată ca o rugăminte squatterilor în marș spre Vest : „Agățați-vă căruța de o stea !...".

Expansiunea spre Sud și Vest a oferit oamenilor din Statele Unite un imens rezervor de pămînt fertil. A lărgit calea fermelor și a marilor plantații. A extins aria de colonizare. A zămislit și a întărit pînă la absurd o categorie de speculanți cu pămînturile. A nimicit complet rasa amerindienilor. A izvodit o nemăsurată mîndrie națională în inima americanului mijlociu. A generat un optimism cvasigeneral : totul e posibil. Cum cadența poetul însuși :

„Eu sînt Walt Whitman, neîmblînzitul,
americanul, în mine-i tot universul..."

Și din nou Emerson proclama ca pe o „a cincea Evanghelie" a tinerii Americi : „Nu purtați grija gîndirii, ci vedeți-vă de afaceri. În voi doarme întreaga rațiune, voi trebuie să cunoașteți tot și să îndrăzniți orice".

La jumătatea secolului al XIX-lea nici o țară capitalistă din lume nu-și asigurase o bază atît de largă și de bogată [3]. Statele Unite cuprindeau 7 836 000 km². Între 1850 și 1860 populația a sporit cu 36%, de la 23 193 000 la 31 443 000 de locuitori. Existau încă mari suprafețe nelocuite. Dar cinci state noi, ca Minnesota, Missouri, Dakota, Nebraska și Kansas, pe la 1830 aproape pustii, în 1860 numărau peste nouă milioane de locuitori. Se năștea și creștea miraculos de repede Lumea Nouă la Vest de Mississippi [4].

Dar un morb anacronic stînjenea pe dinăuntru procesul acestei creșteri vertiginoase : sclavia negrilor. Și sclavia se practica în Sudul Statelor Unite.

---

[1] R. Lacour-Gayet, *La vie quotidienne aux États-Unis à la veille de la guerre de secession* (1830—1860), Paris, 1957, p. 125.
[2] E. Daenell, *Statele Unite din America*, Iași, 1920, p. 109.
[3] Vezi W. Foster, *op. cit.*, p. 193.
[4] Vezi Pouthas, *Démocraties et capitalisme*, 1941, p. 273.

Taina tainelor lui „Manifest Destiny"

Dacă, în 1783, la încheierea păcii cu Anglia, ne-am închipui burghezia americană întruchipată în personajul poreclit unchiul Sam [1], iar dumnealui ar fi privit în jur, ar fi descoperit niște realități măreț e : a) războiul cu coloniștii englezi i-a adus independența ; b) independența i-a adus perspectiva unui vast continent cu bogății imense ; c) bogățiile i-au înlesnit o revoluție industrială, alimentată de capitalurile acumulate în timpul războiului pentru independență, prin speculă, contrabandă, piraterie, negoț cu sclavi ; d) bogăția i-a adus putere. Așa, unchiul Sam ajungea bunicul celei mai bogate, mai puternice și mai nemiloase „clase conducătoare din istoria omenirii" [2]. Și nu era prea ușor să fie prima, cînd concura cu burghezia engleză, franceză și apoi germană și japoneză, toate de o înspăimîntătoare pricepere întru rapacitate.

Punctul de plecare al „marilor averi" din Statele Unite sălășluia în afacerile rentabile din timpul războiului pentru independență, în piraterie, în jefuirea amerindienilor, în comerțul cu negri, în spolierea avutului public, în specula necontrolată cu pămînturile din Vest. Deci : jaf, violență, dolari.

Și totuși toate acestea au grăbit creșterea puterii economice a Statelor Unite. Se mai observa ceva, chiar de la începutul veacului al XIX-lea : calea și ritmul în dezvoltarea economică a Nordului se deosebeau de calea și ritmul Sudului.

Promițînd să facă din Statele Unite o republică agrară, un rai fermieresc, Thomas Jefferson a cîștigat alegerile din 1800 împotriva lui Alex. Hamilton, care, în *Raport asupra manufacturilor*, voia o țară industrială, paradis pentru industriași, negustori, bancheri, după chipul și asemănarea Angliei. Președinte între 1801 și 1809, Jefferson părea obsedat de coșmarul industriei, cu sărăcia proletariatului și cu lupta lui de clasă. Fie acolo, la europeni ! Statele Unite să rămînă o țară a grîului, a turmelor, a bumbacului și a ideilor bucolice.

[1] Tipul reprezentativ al capitaliștilor americani în secolul al XIX-lea. Porecla a reieșit din interpretarea oarecum hazlie a inițialelor statului : U.S.Am. (United States of America). Porecla a fost popularizată de o comedie a lui Sardou (1875).

[2] W. Foster, *op. cit.*, p. 230.

Lucrurile n-au mers însă după intențiile utopice ale lui Thomas Jefferson și ale marilor plantatori din Virginia [1]. Ci după inexorabila lege a goanei după plusvaloare.

Războaiele napoleoniene și „al doilea război pentru independență" din 1812—1814, cu embargoul impus atunci, au impulsionat mult industria nord-americană. În Noua Anglie a sporit industria textilă ; în Pennsylvania, industria metalurgică.

În 1814, folosind căderile de apă de pe rîul Merrimac, F. Lowell funda la Waltham fabrica textilă „Merrimac et Co". Pentru că reunea toate operațiile, de la tors pînă la vopsitul țesăturii, se putea numi primul „Combinat" textil din istoria industriei [2]. Tot hidropurtate erau și întreprinderile „Lawrence", „Fall River", „Paterson" din New Jersey. În 1815, industria textilă americană număra 130 000 de fuse [3] ; în 1860 peste 640 000 de fuse, acționate însă de mașini cu abur, antrenînd în lucru peste 122 000 de muncitori [4]. În 1816 se construiau la Pittsburg primele oțelării și laminoare. Producția de cărbune nu atingea încă 50 000 t.

Dar protejată de legile vamale, industria a propășit repede, în Nord. Mai ales după 1830. Într-o decadă s-a „maturizat". Agricultura, pe vaste teritorii cu brațe de muncă reduse, a cerut imperios mașini agricole. În 1847, Mc Cormick întemeia, la Chicago, o fabrică de unelte agricole. În 1851 producea anual 1 000 de secerători. Construcția canalelor, a căilor ferate, a obligat metalurgia să prindă puteri nebănuite. Industria de mașini, apoi cea de material rulant au impus intensificarea extracției metalurgice. Insuficiența forței de muncă a grăbit automatizarea. La început au perfecționat patentele engleze cu diverse „invenții anexe". De pildă, Oliver Evans a construit o mașină cu abur de mare presiune, mai puternică decît toate mașinile cu abur cunoscute pînă atunci [5].

Între 1840 și 1850, după cum calculează istoricul Faulkner, industriașii nord-americani au pus în practică 6 460 de invenții și perfecționări, iar între 1850 și 1860 — 25 250. Un alt exemplu : după perfecționarea mașinii de cusut, tipurile nord-americane s-au impus în întreaga lume. În 1860, trei

[1] Vezi Gilbert Chinard, *Thomas Jefferson*, New York, 1939, pp. 86—87.

[2] Vezi T. Schattelesz, *op. cit.*, p. 51.

[3] Vezi W. Foster, *op. cit.*, p. 231.

[4] Vezi T. Schattelesz, *op. cit.*, p. 52.

[5] *Ibidem*, p. 51.

mari fabrici de mașini de cusut : „Singer" din New York, „Wheeler et Wilson" din Bridgeport și „Grover et Backer" din Boston produceau anual 110 000 de mașini [1] și le vindeau în toată lumea.

Dezvoltarea agriculturii a alimentat o bogată industrie a conservelor, mai ales de carne. Centrul acestei ramuri industriale s-a stabilit, de la început, în Chicago.

În 1850 valoarea producției industriale a întrecut valoarea mărfurilor provenite din agricultură [2]. În acel an producția de fier a fost de 600 000 t, ca să ajungă la 988 000 t în 1860. Pittsburgul devenea cetatea fierului, iar Pennsylvania producea mai mult de jumătate din fierul și oțelul Statelor Unite [3].

Un salt similar a făcut și extracția de cărbune : în 1860 înregistra 14 344 600 t, din care o treime antracit [4]. Asta și pentru că la acea dată, în majoritate, industria nord-americană era „aburificată". Dacă în 1850 investițiile în industrie înregistrau 500 000 000, în 1860 atingeau un miliard de dolari, iar valoarea bunurilor fabricate însuma 1 885 862 000 de dolari [5]. În același an, statistica arăta că în industrie munceau 1 311 000 de muncitori. Industria nord-americană ajunsese atunci a patra din lume. Asta era foarte bine.

Dar marea majoritate a întreprinderilor industriale se amplasau în Nord. Sudul avea doar o modestă industrie casnică.

În Noua Anglie un locuitor din opt muncea în industrie ; în Sud unul din optzeci și doi.

Asta nu mai era bine : cele două părți parcă nu s-ar fi aflat între granițele aceluiași stat.

La început, economia statelor americane nici nu putea fi decît agrară. Munca pămîntului ocupa trei pătrimi din populație. Se producea grîu, porumb, bumbac, tutun, orez, trestie-de-zahăr. Se creșteau tot mai mult vite, mai ales în Nord și în Vest. „Nordul central" : Ohio, Chicago, Michigan, Indiana, Wisconsin, Illinois, Missouri, toate formau cea mai puternică zonă agrară a Statelor Unite și contribuiau mult la transformarea economică a întregului Nord. Aici se statornicea grînarul țării. Aici emigra și porumbul : un *Corn Belt*, între Indiana și Iowa, marea rezervă cerealieră nord-americană. Într-o decadă, agricultura mecanizată a dus la o „supradezvoltare a Vestului" agrar. În 1854 la Chicago soseau zilnic cîte 74 de trenuri de cereale. Și se putea făli cu gloria celui „mai mare tîrg de cereale din lume" [1].

Sudul producea puține cereale : abia 1/8. Se dezvolta pe baza plantațiilor de monocultură : tutun, orez, trestie-de-zahăr, bumbac.

Marea plantație constituia „cadrul agricol pentru culturile semitropicale din Sud [2], importantă bază pentru întregi sectoare industriale. Tutunul a fost multă vreme cultura esențială în Maryland. Orezul și indigoul se cultivau mai cu seamă în Missouri, iar trestia-de-zahăr mai ales în Louisiana și Florida. Dar, în scurtă vreme, bumbacul a depășit toate culturile de pe marile plantații ale Sudului.

[1] Vezi T. Schattelesz, *op cit.*, p. 52.
[2] Vezi W. Foster, *op. cit.*, p. 231.
[3] Vezi Pouthas, *op. cit.*, p. 278.
[4] Vezi W. Foster, *op. cit.*, p. 231.
[5] *Ibidem*, p. 236.

„A plague o'this cotton" – această ciumă de bumbac

Îndată după 1800 tutunul n-a mai adus profituri satisfăcătoare pentru plantatori. Nici cultura orezului și a garanței, planta din care se scotea culoarea indigo. Le concurau Asia sau industria coloranților sintetici. Rămăsese bumbacul și trestia-de-zahăr.

Cînd, în 1621, James Tovne a adus cîteva semințe de bumbac în America n-a știut că săvîrșea o ispravă teribilă. Cultura fibrelor albe s-a extins prin grija englezului John Rolf, căsătorit cu fiica unei căpetenii amerindiene. Dar alegerea firelor de bumbac din semințe, operație dificilă și plicticoasă, reclama un mare volum de muncă. Nu renta nici chiar cînd se efectua cu mînă sclavă. Eli Whitney, învățător din Connecticut, călător prin Sud, observînd cîtă pierdere de vreme și ce chin implica operația asta, s-a așezat pe muncă și, în 1793, a inventat *cotton gin* — mașina de egrenat, de curățit, de separat fibrele de bumbac de semințele lor. *Cotton gin* a permis extinderea culturii bumbacului și mai ales a celui cu fibra scurtă și fină. Cultura asta a grăbit dezvoltarea rapidă a industriei textile, iar dezvoltarea acestei industrii a solicitat sporirea culturii bumbacului. Economiștii spuneau : bumbacul a lărgit Sudul dincolo de Georgia. Plan-

[1] Nevins și Commager, *op. cit.*, p. 172.
[2] D. Pasquet, *op. cit.*, p. 602.

tatorii, ispitiți de importantele venituri realizate din cultura bumbacului, au mituit pe spanioli, au înfrînt pe mexicani, au alungat pe băștinași și au cultivat bumbac cu mîna sclavilor, pe întinderi imense și fertile.

O dată cu bumbacul, plantatorii au extins și sclavia negrilor : bumbacul alb și sclavul negru au intrat împreună în istoria economică a Statelor Unite. Dar această cultură secătuia repede solul. De aceea plantatorii căutau mereu pămînturi noi. Anual, caravane de plantatori cu „turmele lor de negri" emigrau spre Florida, Alabama, Mississippi, Louisiana, Texas. O conversație caracteristică acelor vremi : „E o rușine infernală să lași atîtea pămînturi bune pentru bumbac, în mîinile blestematilor creecksi" [1].

Invazia bumbacului a doborît pădurea nord-americană și a înrobit și mai tare pe negri. În timp ce Nordul ara preeriile pînă la Pacific, Sudul crea pe 1 500 km lungime și peste 1 000 km lărgime, deci 1 500 000 km², *the cotton Belt* sau „regatul bumbacului". Producția de fibre se dubla anual. Statistica mărturisește : în 1810 — 172 000, în 1839 — 1 976 000, în 1849 — 2 469 000, în 1859 — 5 387 000 de baloturi. O plantație din Mississippi, cu 500 de sclavi negri, aducea un profit de 100 000 de dolari anual [2]. Howel Cobb, din Georgia, cultiva bumbac pe o plantație de 1 000 ha, cu 1 000 de sclavi negri. Așa, Sudul era nins și troienit de bumbac. Constituia oricînd preocuparea tuturor. Pe plantații supraveghetorii biciuiau sclavii să scoată o producție cît mai mare de bumbac. În cafenele, la vizite, în adunări se discuta despre baloturile de bumbac. În guvernele și în administrațiile locale, tot despre bumbac se vorbea. Sudul se sufoca în puf alb de bumbac. Pe întinderi de sute, de mii și de zeci de mii de acri negrii sclavi semănau, prășeau și culegeau bumbac. Pe arii și în magazii negrii egrenau și balotau bumbac. Pe drumuri și șosele, caravane de căruțe, de harabale, negrii încărcau și descărcau bumbac. Pe rîuri și pe canale, sute și sute de șlepuri pîrîiau sub greutatea baloturilor de bumbac. Pe cheiurile porturilor Charleston, Savannah, New Orleans, negrii ridicau munți de baloturi de bumbac. Magaziile, ticsite de baloturi de bumbac. Corăbiile, și apoi vapoarele engleze sau franceze, coborau la etiaj sub povara bumbacului. Și asta fără întrerupere, tot anul, într-un drăcesc circuit. Bursa

[1] D. Pasquet, *op. cit.*, p. 597.
[2] *Ibidem.*

se preocupa numai de vînzarea milioanelor de baloturi de bumbac : cea mai însemnată marfă de export a Statelor Unite. Băncile se angajau în finanțarea producției, a transportului și a industrializării bumbacului. Pretutindeni, bumbac ! bumbac !

Cea mai mare parte a transporturilor pleca peste ocean.

În 1850, de pildă, Sudul a exportat baloturi de bumbac în valoare de peste 100 000 000 de dolari, sumă ce reprezenta mai mult de jumătate din totalul exportului țării. Pe aceasta se întemeiau sudiștii cînd afirmau că sistemul plantațiilor era baza prosperității americane [1].

Bumbacul american călătorea, mai ales, în Anglia. Iar Anglia da de lucru la peste jumătate de milion de muncitori și îmbrăca omenirea în stambă ieftină. Concura și distrugea industria casnică din India, China, Japonia. Prăbușea în moarte prin inaniție milioane de oameni : oasele țesătorilor indieni albeau cîmpiile Gangelui. Nemaiputînd îndura să moară de foame, poporul chinez s-a angajat dramatic în marele război țărănesc al taipinilor, în care poporul se răfuia, în primul rînd cu stăpînirea mandarinilor și a împăratului. Hindușii au pornit „marea răscoală" (1857—1859) împotriva stăpînilor englezi. Și tot baloturile de stambă, fabricate cu bumbac nord-american, au grăbit și revoluția burgheză în Japonia. Bumbacul da plantatorilor o încredere oarbă în omnipotența lor economică și politică. Plantatorii numărau cam 325 000 de familii. Dintre ele însă numai 3 000—4 000 dețineau adevăratul monopol al bumbacului iar din acest grup, 1 000 de familii încasau un venit de 50 000 000 de dolari anual [2], adică aproape jumătate din venitul național.

În Statele din Sud nu erau însă numai plantatori, ci și „albi săraci", — *poor whites* — oameni cu pămînt puțin ori chiar fără pămînt.

Dar ceva ciudat : cu cît se dezvolta mai mult cultura bumbacului, cu atît economia Sudului Statelor Unite devenea mai dependentă de Anglia, clientul cel mai bun. Și încă un lucru important : cultura bumbacului în sistemul plantațiilor presupunea intensificarea și extinderea regimului sclaviei negre. Plantatorii căutau sclavi ca iarba de leac. Și prețul lor creștea mereu. În 1795 un sclav negru costa cam 400 de

[1] Vezi David Saville Muzzey, *The United States of America*, Boston, 1922, p. 155.
[2] Vezi W. Foster, *op. cit.*, p. 286.

dolari, în 1860 — 2 000. De bună seamă nu bumbacul a creat regimul plantațiilor muncite de sclavi. Moștenise sistemul de la cultura trestiei-de-zahăr ori a tutunului. Dar bumbacul a întărit acest anacronic sistem și l-a extins pînă la ultima limită.

Dedicat exclusiv agriculturii, Sudul se legăna în iluzia omnipotenței produselor agreste culese de pe marile plantații lucrate cu muncă servilă. Iluzia asta îl punea în conflict cu calea Nordului industrial-agrar, întemeiat pe munca salariată.

„Canal fever" – febra canalieră

De la început, transporturile, comunicațiile pe spații atît de întinse și atît de variate ca relief au constituit cea mai dificilă problemă. Calul, catîrul și pluta au dus oamenii albi de la Atlantic pînă la Pacific. Dar acestea erau mijloace primitive. De aici nevoia urgentă de a construi căi și mijloace moderne de transport. Prima șosea pavată în întregime, între Philadelphia și Lancaster, a construit-o un grup de particulari, în anii 1792—1794. Din taxele plătite de călători, constructorii au realizat profituri considerabile. Începînd din 1811 s-a construit marea șosea Washington-Wandalia (Illinois) sau Cumberland Road, „drumul național". Era, la acea dată, cea mai modernă șosea din lume. Traversa Munții Allegheny și se apropia de Saint Louis, pe Mississippi. Paralel, s-a construit șoseaua Philadelphia-Pittsburgh.

După utilizarea forței aburului în flotă, sistemul hidrografic din inima țării, fluviile Mississippi, Ohio, Missouri, Tennessee, Arkansas, Red River, fericit dispuse, ca un arbore cu ramurile spre toate zările pămîntului nord-american, s-au transformat în principalele căi de legătură între Est și Vest, Sud și Nord, transportînd, de la Marile Lacuri pînă la New Orleans și de la Allegheny la Stîncoși, milioane de oameni și uriașe cantități de cereale, de bumbac, de carne de porc. Navigația pe fluvii și pe Marile Lacuri a impus construirea canalelor de legătură cu centrele economice și cu oceanul.

Pe la 1820 o adevărată febră a construcției de canaluri a cuprins opinia publică nord-americană [1].

[1] Vezi Henry William Elson, *op. cit.*, p. 485.

În 1817 s-a pornit construirea canalului Buffalo-New York, lung de peste 580 km. Lega fluviul Hudson și Marile Lacuri cu Oceanul Atlantic. S-a terminat în 1825. A costat 7 milioane de dolari. O distanță, înainte străbătută în 20 de zile, acum se parcurgea în numai 6 zile, iar prețul scădea de la 100 la 15 dolari [1].

După răsunătorul succes al primului canal, „febra canalieră" s-a exacerbat. S-au înjghebat mari societăți : „Wabash-Erie Canal Co.", apoi „Miami-Dayton Co." sau „St. Mary Falls-Shipping and Canal Co." Ca o construcție remarcabilă s-a înscris canalul de la Chesapeake la Ohio ; unea regiunile maritime cu marile căi fluviale din interior. La inaugurarea construcției, John Quincy Adams, ridicînd prima lopată de pămînt, a demonstrat atîta vigoare fizică, încît și-a sporit mult popularitatea [2]. În 1840 s-a terminat canalul Richmond-Lynchburg, lung de 235 km, prelungit apoi pînă la Covington. „Aburificarea" transportului a mărit importanța canalelor. Societățile constructoare de canaluri primeau gratuit, din fondul statului, mari suprafețe de teritorii. Spre pildă „Miami-Dayton Co." a beneficiat de 900 000 de acri. Din specula acestor terenuri, realizau profituri uriașe, conjugate, ca un supliment gras, cu cele realizate din circulația vapoarelor pe canale.

Calul și locomotiva „Tom Thumb"

Primele șine pentru locomotivă s-au instalat în 1828, la Baltimore.

„Canaliști" convinși, nordamericanii socoteau că, pe uscat, calul e un mijloc suprem de transport. Totuși, cînd s-a văzut succesul căilor ferate din Europa, în Statele Unite s-a angajat o adevărată bătălie între amicii calului și ai locomotivei : care pe care.

În 1829, Cooper, un industriaș din New York, a cumpărat un mic cazan și l-a montat pe roate : mașina „Tom Thumb". După un an de încercări, a ajuns la o viteză de 20 km într-o oră și un sfert, trăgînd un vagonet cu 24 de călători. Asta impresiona. Dar prietenii calului se arătau sceptici. S-a organizat atunci o întrecere demonstrativă. O locomotivă și un cal să tragă, pe șine, cîte un vagonet. Întrecerea, deosebit de

[1] Vezi T. Schattelesz, *op. cit.*, p. 54.
[2] Vezi Edward Channing, *op. cit.*, p. 267.

disputată, a interesat multă lume. „Tom Thumb" avea multe șanse. Tocmai cînd victoria îi surîdea mai ispititor, a binevoit să explodeze. Și, în competiție, calul a ajuns primul la potou. Imbatabil !...

Dar, de fapt, locomotiva cu abur revoluționa transporturile pe glob. Căile ferate accelerau ritmul industrializării capitaliste. Puteau Statele Unite să rămînă la cal și canaluri ? Experiențele au continuat. În 1831, locomotiva „Best Friend", construită la New York, a ajuns să străbată singură 48 km pe oră și 34 km pe oră cu patru vagoane după ea : „calul de oțel". Inaugurarea oficială s-a făcut cu un ceremonial impresionant. Pe un vagon avea montat un tun, care a tras tot drumul salve festive. Dar, cînd nimeni nu se aștepta, cazanul a explodat. Încercînd să oprească aburul cu trupul lui, fochistul negru a murit. Călătorii s-au ales doar cu o spaimă cumplită și cu o amară decepție : de la salvele festive, la plesnirea cazanului. Tot calul, săracul...

S-a fabricat totuși un nou tip : locomotiva „West Point". Din spirit de prevedere, în ziua inaugurării, pe mașină a stat numai mecanicul. Iar între locomotivă și cele două vagoane cu călători, stăpînii au așezat un vagon cu baloturi de bumbac și altul cu o orchestră de negri... Tampon, cu și fără viață. Experiența a reușit. Se trecu la construcții mari, să n-o ia Europa înainte. Prima cale ferată mai lungă a legat orașul Baltimore cu fluviul Ohio. Marea campanie de construire a căilor ferate a atras zeci de mii de emigranți. Pentru că se construiau disparat, din inițiative și interese particulare, fără un plan național, nu formau trasee continue, nu aveau același ecartament. Numai după 1841 s-a trecut la construcția liniilor de același tip, directe, fără transbordări — *trunk linies*. S-au construit mai ales în Nord-Est. În 1853 au intrat în circulație patru linii peste Allegheny. New York s-a legat direct cu Chicago, Indianopolis, Cincinnati și Saint Louis. O cale ferată, pornind din Richmond, urca munții pînă la Chattanooga, unde se întîlnea cu linia din Charleston și cu cea din Savannah, făcînd din Atlanta un important nod feroviar. În 1850 existau peste 15 000 km de cale ferată. Mult prea puțin în raport cu dimensiunile țării, dar mult mai mult decît în oricare altă țară [1]. Capitalul intern și cel străin, dar mai cu seamă

[1] Anglia avea cam 6 000 km, Germania 4 500, iar Franța abia trecea de 2 000 km de cale ferată.

subvențiile statului nord-american, s-au revărsat asupra construcțiilor de cale ferată, transformîndu-le într-un neistovit izvor de beneficii. Și peste zece ani Statele Unite se mîndreau cu cea mai lungă rețea feroviară din lume : mai lungă decît a tuturor țărilor la un loc : 48 000 km. Poeții cîntau măreția și puterea transportului feroviar. Walt Whitman, magul progresului, proslăvea „frumusețea sălbatică, frumusețea aspră" a trenurilor. Solitarul și îndrăgostitul de natură, Thoreau, găsea că numai trenul justifica umanitatea : „Cînd aud nechezurile calului de oțel cum se răsfrîng peste coline asemeni tunetului, cînd îl văd cum zguduie pămîntul cu picioarele, împroșcînd foc și fum pe nări, îmi pare că, în sfîrșit, pămîntul e locuit de o rasă demnă de el" [1].

În 1860 nu exista încă o linie ferată de legătură cu Pacificul. Abia în 1862 s-a autorizat construcția primului transcontinental. Mai mult decît canalele, căile ferate au prilejuit burgheziei o speculă deșănțată cu terenurile primite din rezervele statului. Astfel „Central Railroads Co." a primit, numai în Illinois, 2,5 milioane de acri de pămînt. Societatea l-a speculat cu 5—15 dolari acrul, în loc de 1,50 dolari cu cît îl vindea statul [2]. Cu toată importanța transportului pe apă, fructificarea propriu-zisă a preeriilor din Middle-West s-a datorat căilor ferate. Dar cum se transmiteau atunci știrile, pe distanță de mii de kilometri, de la New York la San Francisco și Oregon ? De la Saint Louis la San Francisco călătoria dura cam 23 de zile. Funcționau șase relee de poștă : scrisori, pachete și chiar călători. Din 1854 s-a introdus un serviciu de călăreți să transporte scrisori și documente de stat, ordine etc. : „Pony Express". Străbătea distanța în 10 zile. „Oricare ar fi ora plecării — noaptea sau ziua — portretiza Mark Twain, fie iarna, fie vara, fie ploaie, ninsoare, grindină, ori drumuri acoperite cu polei, fie că drumul urmează o cărare dreaptă ori una întortocheată în lungul prăpăstiilor, fie că trece prin regiuni pacificate sau controlate încă de indieni, ei trebuie să fie oricînd gata să salte în șa și să pornească asemeni vîntului" [3]. Remarcă finală : și în domeniul transporturilor, statele din Sud au rămas mai în urmă. Plantatorii disprețuiau și invidiau în același timp progresul tehnic al Nordului.

[1] După R. Lacour-Gayet, *op. cit.*, p. 63.
[2] Vezi T. Schattelesz, *op. cit.*, p. 55.
[3] R. Lacour-Gayet, *op. cit.*, p. 67.

Bănci, comerț, orașe

De la începutul istoriei americane, Boston și New York s-au relevat ca niște centre bancare, cămătărești. Băncile aparțineau îndeosebi statelor din Nord. Sudul era în secetă cronică de capital. Specificul economiei sudiste — agrare — îi obliga pe plantatori să fie debitorii Europei sau ai Nordului. Dependența rezulta din înapoierea economică. Și înapoierea economică frîna dezvoltarea capitalismului în Sud, crea conflicte între yankei și plantatori. În 1860 funcționau 1 601 bănci. Existau și se dezvoltau într-o luptă de concurență necruțătoare. Se spunea: *Wild cat Banks* — băncile pisici sălbatice.

Și comerțul era în mîinile celor din Nord.

A doua zi după pacea din 1815, mărfurile engleze au invadat iarăși piața nord-americană. De aici, legi tarifare foarte ridicate — cea din 1816 prevedea tariful vamal de 15—20% *ad valorem*. Se stăvilea concurența engleză, se aduceau importante venituri statului, se proteja tînăra industrie yankee, dar se loveau grav interesele plantatorilor din Sud. De aceea noul *tariff-act* din 1828, impus guvernului de către industriașii din Nord, a fost gratulat de plantatori cu epitetul de „tariful ticăloșilor". Deocamdată cea mai mare parte a mărfurilor comerciabile extern proveneau din agricultură. Marinarii încărcau pe *flat boats* grîu, porumb, carne de porc și coborau pe Ohio și Mississippi pînă la New Orleans [1].

Între 1850 și 1860, comerțul exterior al Statelor Unite a crescut de la 230 la 762 milioane de dolari.

Dar rolul principal în export îl juca bumbacul. Clientul numărul unu era Anglia: cumpăra 50% din producția nord-americană de bumbac, Franța, cam 30%.

Pînă după 1850, porturile New Orleans (avea 120 000 de locuitori) și Mobile de la golful Mexic înregistrau față de New York un trafic dublu de grîu, porumb, vite și bumbac. Industria și negoțul cu cereale, vite, carne au făcut din Chicago, între 1840 și 1860, un oraș de 110 000 de locuitori, iar din Saint Louis — de 160 000. Chicago concura chiar la rangul de cel mai mare tîrg de cereale din lume. După 1850, cînd canalele și căile ferate au înlesnit mult transportul, New Yorkul s-a afirmat ca oraș și centru comercial foarte prosper. A depășit de zece ori

[1] Vezi E. Preclin, *Histoire des États-Unis*, Paris, 1927, p. 94.

Philadelphia, Baltimore, Boston. Avea, în 1860, 870 000 de locuitori și se număra ca al treilea oraș din lume. Washingtonul, capitala, conta tot mai mult ca sediul „șurubăriilor politice" din Congres. Plănuit ca un oraș modern, cu bulevarde largi, cu instituții grandioase, era deocamdată, cum observa Dickens, „orașul intențiilor magnifice". Nu se construise încă nici pe jumătate. Capitoliul nu se terminase. Străzile, nepavate, furnizau glod și colb mai mult decît se putea suporta. Sau, cum spunea Gouverneur Morris, ca să fie un oraș mare, perfect, de viitor, nu-i mai trebuia „decît case, pivnițe, bucătării, bărbați culți, femei frumoase și alte asemenea fleacuri" [1]. Chicago se făcea cunoscut ca orașul grîului și al cărnii conservate. La fel Saint Louis și Cincinnati. New Orleans, Charleston și Savannah — porturi ale bumbacului. New York, orașul bursei, al băncilor, fereastră spre Europa, capta majoritatea comerțului extern. Mai făcea încă și negoț clandestin cu sclavi.

Și în sectorul comercial Sudul deficita. Nordul îi furniza mărfurile alimentare, cele industriale și adesea importa pentru Sud produsele din Europa. Negustorii din New York acaparau chiar comerțul cu bumbac [2], tratînd, ca intermediari, cu firmele engleze sau franceze. Aproximativ 40% din veniturile firmelor newyorkeze rezultau din achizițiile și vînzările bumbacului sudic. Problema trebuie reținută. Newyorkezii încheiau cu statele sudice, anual, afaceri în valoare de 200 milioane de dolari.

Toate astea, de fapt, se încadrau în revoluția industrială din Statele Unite.

Și revoluția nu angaja statele din Sud.

Dar iată: criza economică mondială din 1857, una dintre cele mai pustiitoare. Pornea chiar din Statele Unite. Multe întreprinderi mici și mijlocii au falimentat. Cele puternice însă s-au întărit și mai mult.

Ceva despre cîteva „mari averi"

Majoritatea „marilor averi" americane au rezultat prin mijloace și pe căi ilicite. De pildă Stephen Girard „a cîștigat" din piraterie peste 6 milioane de dolari. De pe aceleași căi și prin aceleași metode și-a cules milioanele și Lowell, proprietarul pri-

[1] Nevins și Commager, *op. cit.*, p. 136.
[2] Vezi Pouthas, *op. cit.*, p. 279.

mului combinat textil din istoria industriei. John Jacob Astor i-a îmbătat pe amerindieni cu rom sau whisky și i-a înșelat într-un negoț prădalnic : dacă o pușcă valora 11 dolari, Astor o vindea pieilor roșii cu 30 de dolari ; dacă o livră de praf de pușcă făcea 20 de cenți, Astor o vindea cu 4 dolari ; dacă o livră de tutun costa 10 cenți, el încasa de la localnici 6 dolari. Cumpăra blănuri de castor cu 2,50 dolari și le vindea cu 8 dolari bucata. Numai în anul 1793, mister Astor a vîndut 106 000 de blănuri de castor, cu un venit de 500 000 de dolari. Cu aceleași mijloace a „convins" pe indieni să-i vîndă pămînturi cu 2 cenți acrul. Triburile sac, fox și winnebago se îndatoraseră, în 1831, la agențiile Companiei americane de blănuri cu 60 000 de dolari. Dacă vreun băștinaș cuteza să protesteze împotriva tratamentului prădalnic, era ucis pe loc. La un capital de un milion, Astor realiza într-un an un venit de jumătate de milion. Cu un sfert de veac înaintea lui Nietzsche, inspirîndu-se din realitatea înconjurătoare, Emerson teoretiza „plus omul" ; elogia forța și declara că „nici chiar ceva mai multă răutate nu-i de disprețuit. S-ar putea ca tocmai răutatea să producă mușchi ceva mai puternici. Omenirea nu se poate dispensa de ticăloșie. E nevoie și de un Iuda printre sfinți" [1]. Dar multe „averi" americane au rezultat nu numai din piraterie, din jefuirea indienilor ori din specula pe seama statului în timpul războiului pentru independență, ci și din negoțul cu sclavi negri pentru „regatul bumbacului". Da, toate „ilustrele familii aristocrate" din Virginia, Kentucky sau Carolina de Nord și mulți yankei din Boston și New York s-au îmbogățit vînzînd oameni. După 1850 prețul unui negru ajungea pînă la 2 500 de dolari. Și pentru că piața cerea insistent asemenea marfă, se întețea și contrabanda cu negri din Africa. Flota engleză a prins, în 1850, 22 de vase cu sclavi negri, din care 21 erau newyorkeze. Și astea se petreceau în plin miez al veacului al XIX-lea, veacul democrației europene și nord-americane.

Beneficiarii principali ai „Declarației de independență" din 4 iulie 1776 iubeau așa de abraș propria lor libertate și fericire, că suprimau cu desăvîrșire libertatea și fericirea altora. Iar Emerson declara, transcendentalist, că : „sărăcia demoralizează", că „proprietatea este un produs al spiritului" și că... „bogăția este morală" [2]. S-ar putea să nu fie ?

[1] R. W. Emerson, *Eseuri*, București, 1945, p. 16.
[2] *Ibidem*.

Sud contra Nord

Cînd pe străzile Washingtonului, aflat în plină construcție, ca și întreaga țară, marii negustori și bancheri din Nord se întîlneau cu „aristocrații" plantatori din Sud, însoțiți de suitele lor de sclavi, se fereau să nu-i murdărească negrii. La rîndul lor, „aristocrații" din Sud persiflau bădărănia „băcanilor", a industriașilor, a cămătarilor din Nord. Se disprețuiau, reciproc și înverșunat, ca două lumi contrarii.

De ce ?

La jumătatea secolului al XIX-lea Statele Unite alcătuiau unul dintre statele mari ale lumii. Dar economia, piața internă, nu era nici unitară, nici sudată, nici măcar convergentă. Economia aceluiași stat mergea pe căi diferite : Nordul industrial, Sudul agrar.

Sistemul economic al Nordului impunea un regim vamal protecționist. Sistemul economic al Sudului, dimpotrivă, cerea schimbul liber. Tariful vamal isca veșnice discuții în Congres și polemici în presă. Plantatorii strigau : fabricile din Nord se îngrașă din sîngele Sudului. Primul mare conflict a izbucnit în 1828. Carolina de Sud, sub influența lui Calhoun, s-a împotrivit legii tarifului vamal. Înverșunarea împingea pe plantatori să facă uz de principiul suveranității, mergînd chiar pînă la secesiune. S-a trecut la acțiunea de anulare, de „nulificare a legii". Scandalul s-a aplanat printr-un compromis propus de Clay : vămile să fie reduse, treptat, pînă la nivelul tarifului din 1816. Sudul, stăpîn politicește, biruia : schimb liber (să vîndă bumbacul clienților din Europa și să cumpere de acolo produse industriale ieftine).

De bună seamă însă că șoselele, canalele, căile ferate, telegraful, comerțul, băncile, revoluția industrială, toate ar fi putut unifica, ar fi putut lega statele din Nord și din Sud într-un tot indestructibil.

Exista însă un obstacol de netrecut, în calea desăvîrșirii pieței interne unice, în calea unității statului însuși : sclavia. Industria și fermele înaripau Nordul, garantîndu-i un viitor strălucit. Monocultura și sclavia închistau Sudul într-o stare înapoiată. Apoi, Nordul industrial și Vestul agrar, fermier, se întemeiau pe sistemul muncii salariate. Sudul cu monoculturile lui : bumbac, tutun, trestie-de-zahăr, cultivate pe mari plantații, se întemeia pe sistemul muncii cu sclavi. Coexistența acestor două sisteme în cadrul aceluiași stat devenea o aberație eco-

nomică și socială, o imposibilitate politică. Nordul, capitalist prin excelență, se dezvolta repede : uzinele și fermele, băncile și căile ferate, canalele și porturile, învățămîntul și cultura.

Agricultura din Nord se bucura de o mecanizare tot mai largă și mai modernă. În Sud, sclavia excludea tehnica perfecționată. De aceea se dezvolta mult mai lent. Fabrici puține : „Fabricile textile din Sud lucrau mai puțin bumbac decît orașul Lowell din Massachusetts" [1]. Orașe mici. Căi ferate rare. Tot imensul spațiu al statelor din Sud se rezerva bumbacului. O cultură ce părea de aur și de fapt era de lut.

La urma urmelor, plantatorii ar fi acceptat să se dezvolte, de pildă, industria textilă. Dar nu le convenea construcția fabricilor în Sud. De ce ? Muncitorii ar fi influențat, ar fi intensificat lupta de eliberare a sclavilor. Lupta sclavilor ar fi redus producția de bumbac. Fără bumbac, plantatorii ar fi dispărut. De aceea, industria dezvoltîndu-se în Nord ori, și mai bine, în Anglia, Sudul să rămînă cu „regele bumbac".

Interesele plantatorilor se manifestau centrifug : cereau să fie lăsați cît mai slobozi, să zacă în sistemul lor înapoiat.

Burghezia industrială din Nord, fermierii și muncitorii, fiecare din motive proprii, voiau unificarea pieței interne nord-americane. Demonstrau că, dacă plantatorii din Sud exportau aproape tot bumbacul în Anglia și aduceau de acolo produse industriale, în fond, Sudul se afla într-o situație de semicolonie britanică. Statistica ilustra și mai crud rămînerea în urmă a Sudului. În 1860 în Nord s-au plasat în industrie 850 milioane de dolari ; în Sud abia 170 de milioane. În Nord rețeaua feroviară era de 32 000 km ; în Sud de numai 16 800 km. În Nord lucrau, salariați, 1 300 000 de muncitori, în Sud numai 110 000. Paralel, și chiar împotriva dezvoltării impetuoase a capitalismului în Nord, în Sud se menținea cea mai retrogradă formă de producție agrară : un fel de gospodărie închisă, cu totul anacronică pentru epoca circulației capitaliste. Sclavii munceau pămîntul ; ei produceau îmbrăcămintea ; ei făureau sau reparau uneltele, mijloacele de transport. Thomas Dabney ținea pe lîngă casă 27 de sclavi negri, meseriași : 2 tăbăcari și cizmari, 2 fierari, 5 croitori, 2 femei „robuste" ca spălătorese [2] etc.

[1] Nevins și Commager, *op. cit.*, p. 197.
[2] Vezi D. Pasquet, *op. cit.*, p. 604.

Sudul se înfățișa ca o societate împietrită în tipare vechi, rămasă la marginea evoluției moderne a Uniunii [1]. Alături, și împotriva producției capitaliste a sistemului burghez din Nord, așa de tînăr și de impetuos, Sudul păstra și dezvolta sclavia, ca „o excrescență a capitalismului" [2]. Dezvoltarea impetuoasă a industriei adîncea mereu conflictul dintre sistemul muncii salariate și sistemul muncii sclave.

Marx arăta că „sclavajul direct este pivotul industriei burgheze, ca și mașinile, creditul etc. Fără sclavaj nu ar exista bumbac ; fără bumbac nu ar exista industria modernă. Numai sclavajul a dat valoare coloniilor, care au creat comerțul mondial, iar comerțul mondial este condiția de existență a marii industrii" [3].

În Europa, burghezia masca sub salariu sclavajul în propria-i țară și-l utiliza fără mască, direct, în colonii. În Statele Unite robia salariată și sclavajul animalic conviețuiau, anacronic și absurd, în cuprinsul acelorași granițe. Anacronic, absurd și jignitor din toate punctele de vedere.

Dar fiecare dintre cele două sisteme din Statele Unite se dezvolta în sensul lui caracteristic. Adică, în fapt, sensuri contrarii, antagonice : pe cînd Nordul se dezvolta impetuos, economia înapoiată a Sudului se zbătea într-o cronică și necruțătoare criză.

Totuși, după 1830, conducerea politică a republicilor Statelor Unite a încăput pe mîinile plantatorilor stăpîni de sclavi. Interesele lor au devenit „steaua călăuzitoare" a politicii interne și externe nord-americane.

Pe scurt : economia aparținea în cea mai mare parte burgheziei din Nord, puterea politică — plantatorilor din Sud. De aceea, practic, superbia „aristocrației" plantatorilor rămînea doar o mască de bîlci, similară cu cea a nobilimii franceze în preajma lui 14 iulie 1789. Un ziar din Alabama enumera plastic și cu autoironie : „Plantatorul se îmbracă în postavuri din Nord, se fălește cu un atelaj din Nord, se informează din jurnalele Nordului, citește cărțile Nordului, își cheltuiește banii în orașele-porturi din Nord. Produsele din Sud sînt transportate spre piețele de desfacere pe vasele Nordului. Bumbacul lui se egrenează cu o mașină fabricată în Nord. Zahărul produs în

[1] Vezi Pouthas, *op. cit.*, p. 279.
[2] *Istoria diplomației*, sub redacția lui Potemkin, ed. a II-a, vol. II, 1947, p. 202.
[3] Marx-Engels, *Opere*, vol. 4, Editura Politică, București, p. 131.

Sud e rafinat de mașinile Nordului. Teritoriul din Sud e despădurit cu securi din Nord ; pe căminul cetățeanului din Sud tronează o pendulă din Nord... Oglinzile, covoarele, tot în Nord sînt fabricate. Copiii sînt educați la colegiile din Nord. Nordul combate sclavajul, iar sclavii sînt îmbrăcați, hrăniți, înzestrați cu unelte din Nord... Sînt bătuți cu bice din Nord" [1]. Și totuși, acest „regat al bumbacului", dominat de cîteva mii de mari plantatori stăpîni de sclavi, această sclavocrație stăpînă pe „regat", urmărea să extindă sistemul său pe întregul teritoriu al Statelor Unite. Urmărea asta ca pe o necesitate vitală și imediată. Altfel pierea.

Dar asemenea intenții încălcau, grosolan și barbar, toate legile istoriei.

„Libertate și unire,
acum și întotdeauna,
una și indivizibilă..."

Poarta veacului al XIX-lea a deschis-o, pentru Statele Unite, președinția lui Thomas Jefferson (1801—1809). Un democrat republican, în luptă politică zgomotoasă cu federaliștii lui Alexander Hamilton. Voia „un guvern înțelept și cumpătat". Susținea Uniunea, „în toată vigoarea ei constituțională". N-a căutat să-și căpătuiască, neapărat, partizanii. Cînd unii dintre aceștia îi demonstrau că ei, ca republicani, au salvat... republica și-i reproșau lipsa de solicitudine, Jefferson le replica : „Roma a fost salvată, odinioară, de gîște ; dar n-am auzit niciodată ca aceste păsări domestice să fi fost recompensate cu vreo funcție publică" [2].

Din spirit de economie, Jefferson a redus flota de război. Aprecia că prezența vaselor de război în porturi și imprudența ofițerilor de marină pricinuiesc adesea conflicte între state. Că supremația navală provoacă război [3]. Ei, dar tot în timpul guvernării lui s-a înființat, în 1802, Academia militară din West Point (lîngă New York), unde se primeau elevi mai ales din rîndurile aristocrației și unde aceștia erau educați în spirit de castă, izolați de lumea modestă, de jos.

Cît au putut, federaliștii și-au bătut joc de administrația jeffersoniană. „Am atins acum suprema fericire democratică. Țara ni-i guvernată de imbecili și de escroci. Legătura minunată care menținea Uniunea e sfărîmată... distrusă... Afară de infern, s-ar putea închipui ceva mai rău ?" [1], scria Theodore Dwight, fratele președintelui colegiului Yale (New Haven).

De fapt, federaliștii se burzuluiau degeaba. Deși declara că-i adeptul „strictei interpretări" a constituției, Jefferson a extins puterile guvernului federal pînă la extrema limită [2].

Apoi succesorul, președintele J. Madison (1809—1817), a purtat războiul din 1812—1814, provocat, de fapt, de politica filofranceză a lui Jefferson. Unii istorici zic că a fost „unul din evenimentele cele mai nefericite din istoria americană" [3]. Alții, dimpotrivă, că a întărit Uniunea, a grăbit dezvoltarea economiei capitaliste, a înflăcărat conștiința națională. În vara anului 1814, englezii au incendiat Washingtonul și Buffalo. Corsarii nord-americani au capturat, în schimb, peste 2 500 de vase britanice.

Pacea s-a încheiat, în 24 decembrie 1814, cu un *statu quo ante belum*. Și parcă pentru a repara prestigiul național, Andrew Jackson repurta, la New Orleans, în 8 ianuarie 1815, o strălucită victorie asupra unei puternice garnizoane britanice, comandată de Edward Pakenham, locotenentul lui Wellington. Dar pacea se încheiase și victoria a contribuit doar să-l salte pe Jackson la faima de „gigantic erou național". Președinția lui James Monroe (1817—1825) a însemnat o domolire a luptei politice dintre republicani și federaliști. Începea *the era of good feeling* — era concordiei, a bunelor sentimente. Federalismul se republicaniza și republicanismul se federaliza.

Poporul a desfășurat, în acest timp, o amplă mișcare pentru democratizarea Constituției, pentru desființarea censului și acordarea dreptului de vot întregii populații albe. În 1821, dreptul de vot universal funcționa în 15 din cele 24 de state existente atunci. În timpul președinției lui John Quincy Adams (1826—1829), s-au inițiat mari construcții de șosele, canaluri, școli, orașe, multe finanțate din vinderea pămînturilor publice [4].

Irlandez de origine, Andrew Jackson a fost un „alb sărac" de la frontieră, un „produs al solului american" [5], o figură originală de politician autoritar și agramat. Era înalt, bine

[1] D. Pasquet, *op. cit.*, pp. 616—617.
[2] Edward Channing, *op. cit.*, p. 211.
[3] *Ibidem*, p. 213.

[1] Edward Channing, *op. cit.*, p. 211.
[2] Vezi Nevins și Commager, *op. cit.*, p. 138.
[3] *Ibidem*, p. 144.
[4] Vezi E. Preclin, *op. cit.*, p. 103.
[5] Edward Channing, *op. cit.*, p. 263.

legat, aproape uriaș, cu părul cenușiu, vălurit, cu obrajii brăzdați de cute adînci. Își îngheța adversarii cu priviri „de o fixitate primejdioasă". Se plimba, cu o simplitate republicană, sprijinit într-un baston de nuc alb (*hickory*). Expresia principală a fizionomiei lui denota o energie și o voință puternică [1]. A ajuns avocat în Tennessee și negustor, pentru că onorariul îl încasa adesea în piei de urs, ceară de albine, bumbac, pămînt [2]. Și cum pofta vine mîncînd, a speculat loturi de pămînt, a vîndut catîri, cai și sclavi. De-a valma. Și-a făcut faimă ca general în războaiele cu amerindienii și în lupta de la New Orleans. Ura bancherii din Philadelphia, că duceau o viață ușoară, împrumutînd și ruinînd oamenii întreprinzători din Tennessee.

Jackson, Old Hickory, cum îl numeau prietenii, venea la Washington cu o pletoră de solicitatori de slujbe și avantaje. Voia să întemeieze „democrația națională" și nu se împiedica în scrupule. Călăuzit de lozinca *to the victors belong the spoils* — prada se cuvine învingătorului [3], a îndepărtat 2 000 de funcționari numiți de președintele Adams și și-a plasat acoliții. Îl susțineau squatterii, fermierii, micii plantatori, micii negustori din Vest. Unii istorici îl categorisesc drept „idolul, oracolul, educatorul marii democrații în formare, al mulțimilor ignorante, care abia obținuseră dreptul de vot" [4].

Ocupînd arena politică, Jackson a eclipsat lideri politici celebri, ca Webster, Clay, Calhoun și alte valori politice din Sud și din Nord. Mulțimea îl credea „îngerul cu sabia de flacără, ridicată să apere interesele populare împotriva mașinațiunilor politicienilor" [5]. A guvernat aproape singur, cu brutalitate, impunînd administrației o disciplină militară. Disprețuia legile. Interpreta constituția așa cum îi convenea și cum se pricepea, bătîndu-și joc de juriști.

Adversarii l-au poreclit „regele Andrei I" [6]. Cînd un creecks, Tassels, din Virginia, condamnat la spînzurătoare, a apelat la Curtea Supremă, iar președintele ei, John Marshall, l-a achitat, Jackson i-a replicat : „John Marshall a dat acest ordin ; ei bine, să-l aplice el". Și l-a spînzurat pe Tassels [7]. Prin 1831,

[1] Vezi Henry William Elson, *op. cit.*, p. 514.
[2] Vezi Nevins și Commager, *op. cit.*, p. 159.
[3] Vezi E. Daenell, *op. cit.*, p. 77.
[4] Henry William Elson, *op. cit.*, p. 514.
[5] *Ibidem*, p. 511.
[6] R. B. Nye, J. E. Morpurgo, *Histoire des États-Unis*, Paris, p. 228.
[7] Henry William Elson, *op. cit.*, p. 513.

vorbind în interesul burgheziei, al cercurilor industriale, bancare și comerciale, republicanii naționali, care din 1834 au început să se numească Whig-liberali, l-au combătut pe Jackson. În acest partid Whig își dădeau mîna fabricanții de textile din Nord cu plantatorii din Sud și împrumutau un nume aluziv la lupta împotriva absolutismului Stuarților restaurați, cu toate că nu reprezentau decît un amestec pestriț de politicieni fără principii. Fruntași whigi, ca Webster și Clay, propuneau un plan de mari construcții interne, tarife ridicate și, uneori, se arătau adversari moderați ai sclaviei. Încolo, afaceri pentru îmbogățire. Whigii aveau și o puternică aripă în Sud, care preconiza o poziție de compromis față de sclavie. Cînd, în 1832, Carolina de Sud a încercat secesiunea, Jackson, influențat de nordiști, i-a dat lui Robert J. Hayne, senator sud-carolinez, o replică devenită lozincă unionistă : „Libertate și unire, acum și întotdeauna, una și indivizibilă" [1].

Andrew Jackson ura băncile și cămătarii : reprezentau un enorm monopol controlat, oligarhia aurului. Jefuiau sărăcimea în beneficiul plutocrației. De aceea, în ciuda Constituției, a lovit în ele cît a putut. Masele l-au sprijinit. Muncitorii cîntau pe străzi, pe aria *Yankee Doodle :*

„Yankee Doodle fă să se care
Orgolioasa gașcă a băncilor !"

Andrew Jackson și-a indicat și succesorul : Martin Van Buren, favoritul lui din New York. Acesta a „continuat domnia", a prelungit „era jacksoniană" pînă în 1840, cînd s-a ales președinte William Henry Harrison. În campania electorală partizanii i-au confecționat lui Harrison, bătrîn soldat nimicitor de amerindieni, „eroul de la Tippecanoe", o legendă de Cincinnatus : locuia într-o *logcabin* (cabană de lemn) și bea „cidru acru" din oale de lut, deși aparținea F. F. V's (*First families of Virginia* — primelor familii din Virginia). Liberalii spuneau că l-au votat pe Harrison pentru că, într-o epocă de luptă împotriva sclaviei, n-a rostit, în toată campania electorală, nici un cuvîntel despre sclavie.

Dar Harrison a binevoit să moară exact la o lună după instalare. I-a urmat vicele John Tyler (1841—1845), mare plantator de bumbac, reales apoi, cu ajutorul „democraților" și al așa-numiților whigi „de bumbac". L-a înfrînt pe Clay. Și

[1] Nevins și Commager, *op. cit.*, p. 162.

cum candidat la vicepreședințe a apărut Lawrence, mare fabricant de textile din Nord, whigii „conștienți" s-au scandalizat : „regatul bumbacului" ocupa ambele poziții în guvern. Liberalii urmăreau dezvoltarea sistemului de plantații, folosindu-se însă, ca bază, industria americană, bine protejată prin regimul vamal și prin acordare de fonduri. În politica externă se comportau „naționaliști" ; manifestau un acut interes pentru expansiunea în Extremul Orient ; să ocupe insulele Hawaii și să se apropie de țărmul Asiei. Partidul „democrat" reprezenta, cu precădere, interesele marilor plantatori stăpîni de sclavi. În genere, urmăreau menținerea sclaviei, principala forță de muncă în producția de bumbac. În politica externă erau anglofili și expansioniști, dar nu peste Pacific, ci mai aproape, în Mexic, în Antile, în America Latină. Cum observa Marx : ...„oligarhia celor 300 000 de proprietari de sclavi și-a putut menține dominația numai aruncînd în permanență plebeilor albi momeala unor viitoare cuceriri în interiorul și în afara granițelor Statelor Unite" [1].

Lupta politică dintre whig și „democrați" însemna doar încăierare pentru ciolan, nu antagonism de clasă. Dar, lupta între partizanii și adversarii sclaviei, lupta dintre fermieri și plantatori, dintre proletariat și burghezie, făcea ca sistemul bipartid : liberali — „democrați" — să se destrame. În 1840 apărea ziarul „Bordeiul de bîrne", al celor care organizau un „partid al libertății", al *freesoilerilor*, cu lozinca revoluționară : *„free soil, free speech, free labor and free man"* — libertatea pămîntului, a cuvîntului, a muncii, a omului.

Dar puterea politică rămînea în mîinile plantatorilor din Sud. Și puterea aceasta sporea o dată cu creșterea numărului populației de culoare. Nu numai pentru că li se înmulțeau brațele de muncă gratuită, ci și pentru că fiecare stat trimitea un deputat la 3 000 de persoane. La totalul „persoanelor libere" se adăugau „trei cincimi din numărul tuturor celorlalte persoane", afară de indienii care nu plăteau impozite [2]. Deci reprezentîndu-și și sclavii în Congres, plantatorii își înveșniceau puterea ca să înveșnicească și sclavia.

Asemănarea și comunitatea de interese dintre liberali și „democrați" au îngăduit unui istoric să numească perioada 1840—1849, în care au dominat liberalii, drept „o pagină scrisă în analele partidului «democrat»". Se făceau butade :

[1] Marx-Engels, *Opere*, vol. 15, Editura Politică, București, p. 322.

[2] Vezi Eduard Channing, *op. cit.*, p. 395.

Lagăr de indieni.

Tecumseh, șef de trib amerindian.

Prima colibă, în mijlocul pădurilor.

Dezvoltarea fermei.

Principalele etap

În colonizarea Vestului:

Pămîntul e defrişat pentru fermă.

O fermă întemeiată pe baza legii homestead.

Filozoful transcendentalist Ralph Wald Emerson.

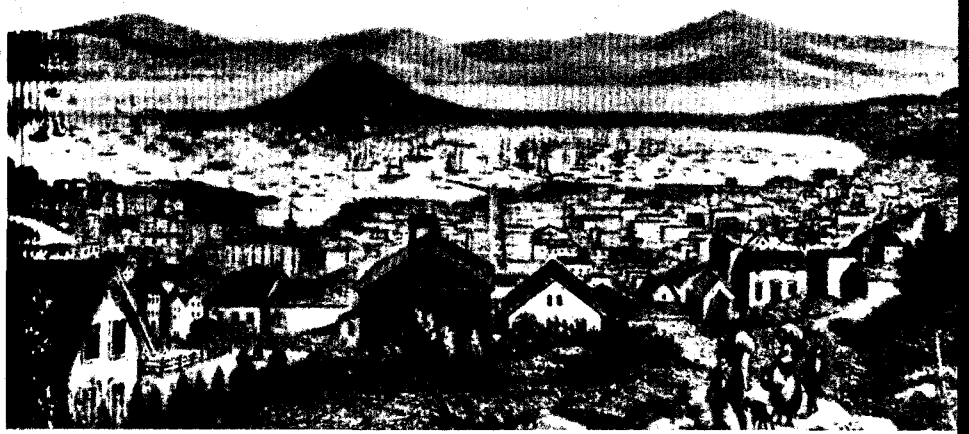

Orașul San-Francisco în prima jumătate a secolului XIX.

Orașul Washington în 1832.

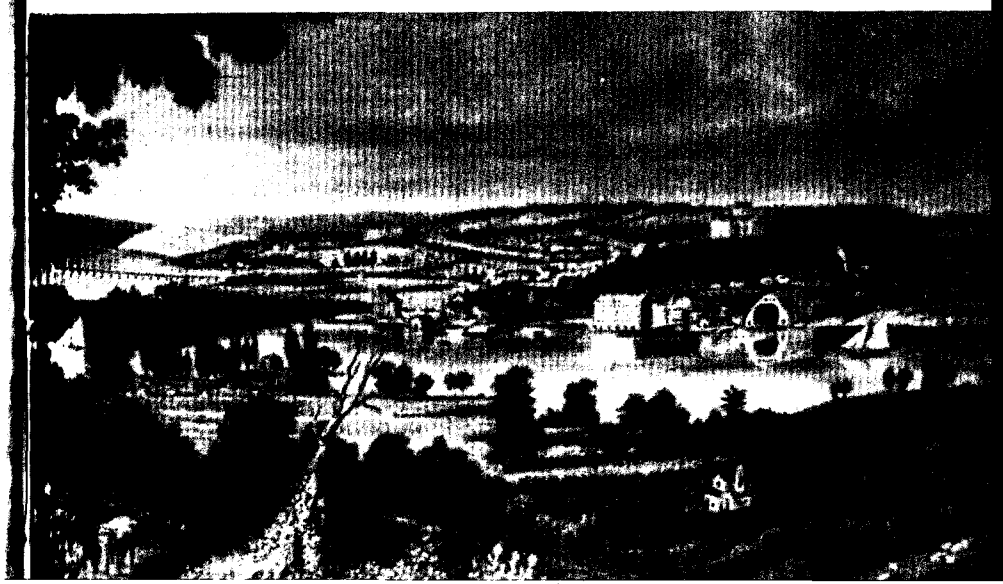

Vase de pasageri pe Mississippi.

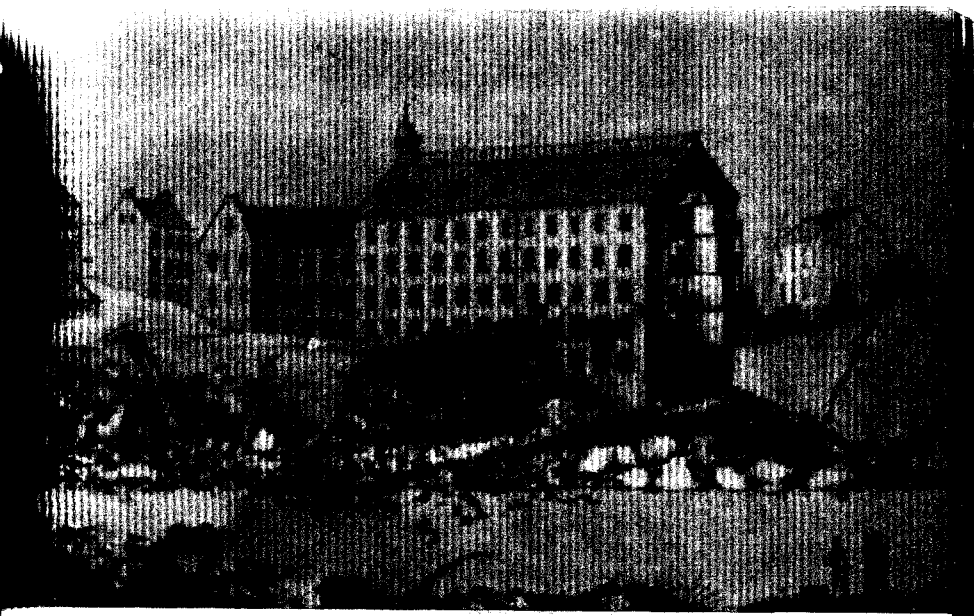

Uniune de manufacturi în Maryland, în jurul anului 1812.

Vînzarea sclavilor în Virginia.

Mașina de egrenat bumbacul (cotton gin) inventată de Whitney.

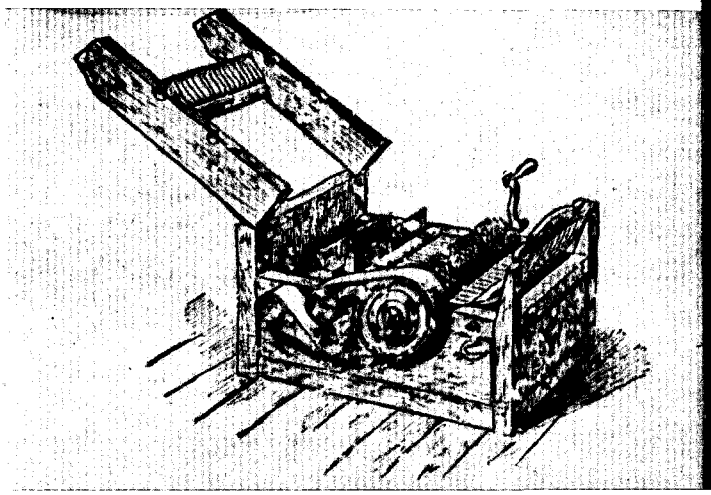

Traseul unui canal.

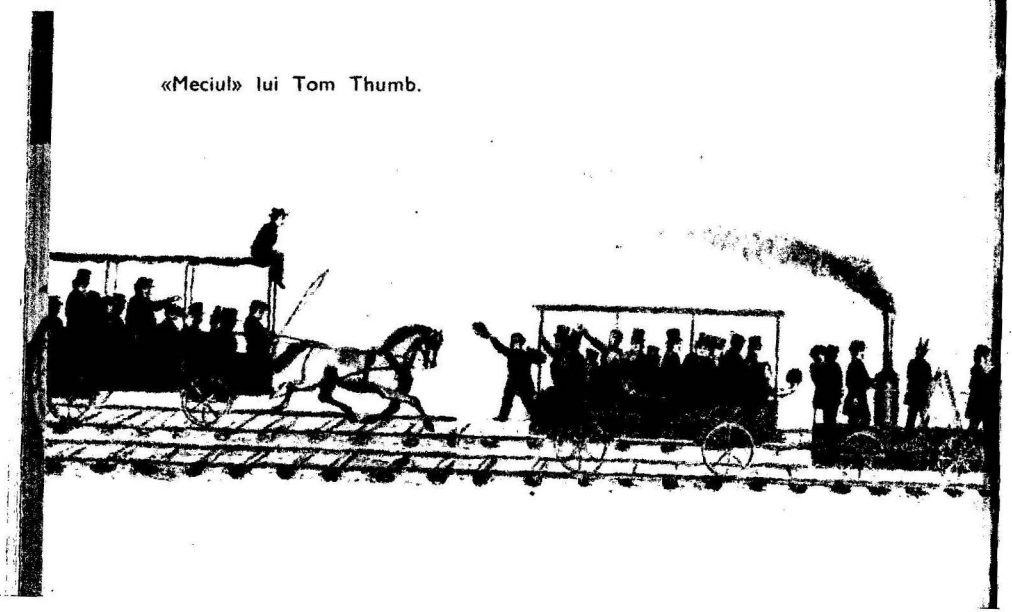

«Meciul» lui Tom Thumb.

„democrației" și liberalii își trăgeau chiulul, satisfăcîndu-și reciproc interesele și... programele politice.

În ciuda reacțiunii „democraților", masele populare au obținut o seamă de reforme : abrogarea legii care pedepsea pe datornici cu închisoarea ; obligativitatea învățămîntului elementar, introdusă în majoritatea statelor ; fixarea zilei de lucru de 10 ore în întreprinderile de stat ; abrogarea legii de interdicție a trade-unionurilor ca organizații complotiste. În 1844, populația din Rhode Island și-a cucerit cu arma în mînă dreptul de vot.

În timpul guvernării lui Tylor, Clay a ajuns idolul liberalilor, dar președinte tot nu s-a ales. Se practica sistemul de a nu se alege președinte fruntașii partidelor, ci cîte o mediocritate necunoscută, ușor de condus. Andrew Jackson a fost ultimul președinte al Statelor Unite ales pentru calitățile sale. Succesorii lui au ajuns președinți mai mult „datorită propriei lor incapacități" [1]. Așa, în 1844, a ieșit din urnă o surpriză : James K. Polk, fost guvernator în Tennessee. Robust, bigot, vulgar, obscur și sincer, Polk era omul plantatorilor din Sud, un anexionist înverșunat. Întocmai cum îi porunceau stăpînii. Sub guvernul lui, Statele Unite au dus războiul cu Mexicul.

Inconsistența de clasă, complexitatea intereselor, lipsa de lozinci politice proprii destrămau complet partidul liberal. O parte din membrii săi intrau în „partidul național", „*Know nothing*", care activa încă din 1843, condus de cercurile reacționare din Nord, cu lozinca luptei „împotriva emigrației în Statele Unite". Căutau tertipuri demagogice, să capteze fermierii și muncitorii. Caracterul complotist îi silea să răspundă indiscreților cu un — nu știu nimic. Răspunsul ăsta le-a devenit poreclă.

Dar cînd în Europa, forțele democrate făceau revoluție, nord-americanii își alegeau ca președinte pe Zachary Taylor, un soldat „aspru și prompt" — *rough and ready* — cu faimă de măcelar al amerindienilor, conduși de Șoimul Negru ori de Osceola. Îl întrecea pe contracandidatul Winfield Scott, cel *fuss and feathers*. Taylor era din Louisiana, mare plantator, proprietar de sclavi, cunoscut mai cu seamă din războiul cu Mexicul, ca și Scott. Sudiștii au crezut că a venit momentul să extindă sclavia în întreaga țară, începînd cu noile state admise în Uniune. Lupta pro și contra sclaviei negrilor a sintetizat conflictul politic dintre cei care dominau Sudul și cei puternici

[1] Marx-Engels, *Opere*, vol. 15, p. 395.

în Nord. Se dovedea că plantatorii din Sud nu mai puteau conduce cu vechile metode. Dar nici burghezia din Nord încă nu găsise calea preluării puterii politice, în întregime. În asemenea confuzie în orientarea politică şi-au început activitatea publică numeroşi oameni din Nord, din Vest, din Sud : W. Seward, Ch. Sumner, Jefferson Davis, Abraham Lincoln.

Pe neaşteptate, după ce, la 4 iulie, o zi toridă, a băut un lichid prea rece, preşedintele Taylor a murit la 9 iulie 1850. I-a urmat Millard Fillmore, „un om din Nord cu principii din Sud" [1]. În aceleaşi ape politice s-au scăldat şi preşedinţii următori : Franklin Pierce (1853—1856) şi mai ales James Buchanan (1857—1860).

După 1850 caracterul luptei între nordişti şi sudişti s-a precizat tot mai mult. Dominaţia politică a plantatorilor şi a aliaţilor lor din Nord se descompunea. Corupţia întrecea orice limite. În 1858, de pildă, plantatorii au jefuit din statul Texas 68 000 000 de acri. La fel au procedat în toate cele 11 state din Sud. Nu voiau ca pămînturile să ajungă în mîna fermierilor ori a „albilor săraci". Voiau să extindă, prin orice mijloace, sistemul lor sclavagist. Complicii pe care îi aveau în Nord, companiile miniere, feroviare, forestiere, acaparau şi speculau pămîntul statului, cu aceeaşi dezinvoltură [2].

Călătorind prin ţara asta a tuturor posibilităţilor, Dickens gemea de amărăciune : căuta „adevărata, cinstita, patriotica inimă americană" şi întîlnea doar „şuvoiul aventurierilor nesăţioşi, puşi pe cîştig şi profituri" [3].

Şi totuşi acea „inimă americană" exista. În milioane şi milioane de exemplare : inima poporului care simţea că sclavia era o crimă de les-umanitate şi se pregătea s-o nimicească. Să facă din om, aşa cum dorea Seneca, un lucru sfînt pentru oameni : *homo res sacra homini.*

[1] Henry William Elson, *op. cit.*, p. 562.
[2] Vezi W. Foster, *op. cit.*, p. 171.
[3] Ch. Dickens, *op. cit.*, p. 123.

MUNCITORII CAUTĂ BUSOLA

„Un burghez francuz sfătuia un proletar : «Nu te însura, nu face copii, pleacă în America şi munceşte acolo cîte 12 ceasuri pe zi. Dacă nu vrei, n-ai decît să mori de foame»" [1]

Herzen

Şi în Statele Unite proletariatul s-a născut în iureşul revoluţiei industriale. Şi aici maşinile, care nu puteau fi procurate decît de marii capitalişti, transformau întregul mod de producţie şi zămisleau proletariatul industrial. Maşinile, tot mai perfecţionate, au dat „industria în întregime pe mîna marilor capitalişti şi au depreciat cu totul puţina proprietate a muncitorilor (unelte, războaie de ţesut etc.), aşa că în scurtă vreme totul a încăput pe mîinile capitaliştilor, iar muncitorilor nu le-a mai rămas nimic" [2].

Revoluţia industrială din Statele Unite s-a caracterizat printr-o lipsă cronică de forţă de muncă. De aceea situaţia clasei muncitoare apărea relativ mai bună decît a proletariatului european. Pe asta se întemeia reclama deşănţată a capitaliştilor : Eldorado ! Dar pentru cei mulţi, ziua de lucru era şi în „Eldorado" tot de 12—15 ore. Şi aici, în fabricile textile lucrau mau ales băieţi şi fete între 7 şi 17 ani, „obligaţi să muncească, fără răgaz, de la răsăritul soarelui pînă-n asfinţit, chiar şi în cea mai lungă zi a anului...". Şi celelalte condiţii ?... Cel mult o şesime din băieţii şi fetele care munceau în industria textilă ştiau să citească şi să scrie propriul lor nume [3].

Muncitorii americani trăiau totuşi în condiţii speciale : a) concuraţi permanent de fluxul emigraţiei, b) concuraţi de sistemul sclavagist din Sud, c) visau să economisească bani, să

[1] Herzen, *Cine-i de vină ?*, p. 15.
[2] Marx-Engels, *Opere*, vol. 4, p. 366.
[3] T. Schattelesz, *op. cit.*, p. 57.

devină squatteri, să evadeze din industrie spre Vest și să întemeieze acolo o fermă.

Libertățile acordate oamenilor muncii din Statele Unite? În multe state se menținea interdicția trade-unionurilor. Iar dreptul la vot l-au cîștigat cu luptă grea. Și nu în toate statele. După 1825 au luat naștere gazete și organizații politice muncitorești. De pildă, la Philadelphia a apărut, între 1828 și 1831, „Cuvîntul liber al metalurgistului" („Mechanics Free Press"), primul ziar muncitoresc sindical din lume.

În preajma anului 1840, peste cincizeci de gazete muncitorești sprijineau lupta împotriva marelui capital și a monopolului băncilor mari. Unele, influențate de ideologia micii burghezii; altele, călăuzite de principiile socialiștilor utopici. Multe gazete propovăduiau strămutarea muncitorilor în Vest, ca o soluție împotriva mizeriei și a exploatării.

În 1834, lucrătoarele din fabricile textile „Lowell" au organizat o grevă. Una dintre cele dintîi greve ale muncitoarelor. Speriat de o atare îndrăzneală, un ziar semnala și denunța, scandalizat, că grevistele au săvîrșit fapte reprobabile pentru orice femeie cinstită, ca, de pildă, „procesiunile pe străzi... fluturînd batiste și șaluri". Una sau două dintre greviste au cutezat chiar „să vorbească în public..." [1].

Socialismul utopic a acționat și a influențat mișcarea muncitorească americană mai mult ca oriunde. Vastele pămînturi virgine, emigranții, indienii, negrii au slujit ca mijloace experimentale în organizarea unor colonii socialiste. Astfel, o fostă carbonară, Francesca Wright, răscumpărînd din sclavie un grup de negri, a înființat în 1825 colonia cooperatistă „Nashoba" în Tennessee, căutînd să educe munca în comun a albilor și a negrilor. Aici, în Statele Unite, Robert Owen a întemeiat pe 30 000 de acri de pămînt, în Indiana, „New Harmony", colonia comunistă cu 1 000 de membri. A trăit însă numai patru ani (1825—1829) [2]. Aceeași soartă a avut și colonia owenistă „Harmony Hall" din New Hampshire. Le-au destrămat creșterea consumului față de producție, neînțelegerile și fricțiunile pe chestiuni religioase, naționale și tendințele individualiste.

Dar experiențele au continuat. Fourieriști, ca George Ripley, au înființat, în Massachusetts, colonia cooperatistă de la „Brook-Farm", un falanster, reorganizat apoi de Albert Brisbane, alt ucenic american al lui Fourier. Centru de propagandă

[1] Nevins și Commager, *op. cit.*, p. 273.

[2] S. B. Kan, *Istoria ideilor socialiste*, Editura Politică, București, 1964, p. 166.

a ideilor fourieriste, „Brook-Farm" a atras mulți reprezentanți ai culturii democrate: Ch. Dana, R. Emerson, Th. Parker, Horace Greeley.

Există în lume toate elementele necesare fericirii umane, spunea Brisbane în *The social destiny of men* (1840). Fericirea nu se poate însă realiza din pricina egoismului și a concurenței. Ca să dispară aceste pricini, trebuie organizate falanstere, cu muncă în comun, pe echipe și serii, conform cu pasiunile fiecăruia. Așa, munca și industria vor deveni atractive, producția va crește, oamenii vor fi liberi și-și vor putea făuri fericirea. Falansterienii: capitaliști, proprietari funciari, muncitori manuali și intelectuali, se vor transforma în proprietari cointeresați. Astfel fraternitatea va urma urii.

S-au întemeiat peste 50 de falanstere. Dar nici unul n-a trăit. Nu era aceasta calea libertății.

Și „New York Daily Tribune", cel mai răspîndit ziar burghezo-democrat din Statele Unite, pe atunci organ al whigilor de stînga, a propagat, prin redactorul Charles Dana, idei fourieriste [1]. Ziarul era condus de Horace Greeley.

De semnalat că utopiștii voiau să reformeze tot. Emerson, magul transcendentalismului, descria așa o reuniune a „Amicilor reformei universale", la Boston, în 1840: „Adunarea era cam dezordonată, dar nu lipsită de pitoresc. Nebuni, nebune, oameni cu barbă, sectanți, muggletonieni, filozofi luau cuvîntul pe rînd. Nu oboseau să tune și să fulgere, să se roage, să predice, să protesteze..." [2].

După înfrîngerea revoluției din 1848, Et. Cabet și discipolii lui s-au refugiat în Statele Unite. Aici, în Texas, și-au încercat experimental ideile. Au înființat peste 300 de colonii „Icaria", colonii socialiste și comune religioase, pe principii colectiviste. Cîtăva vreme, unele colonii au prosperat. În colonia comunistă de la Nanvoo, Cabet a tipărit și un ziar. Dar, mai devreme ori mai tîrziu, și istoria „Icariilor" americane a fost tot istoria eșecurilor succesive [3].

Nu aceasta era calea libertății și a fericirii.

Rolul experiențelor utopice n-a fost, totuși, de neglijat. Mai întîi a fost criticată, cu îndrăzneală, orînduirea burgheză și

[1] Vezi și *Istoria filozofiei*, vol. II, Editura Științifică, București, 1959, pp. 447—448.

[2] R. Lacour-Gayet, *op. cit.*, p. 256.

[3] Ultima colonie icariană s-a destrămat la 22 octombrie 1898. Vezi Felix Ponteil, *L'éveil des nationalités et le mouvement libéral, (1815—1848)*. Paris, 1960, p. 595.

falsa democrație americană. De pildă Emerson demonstra că industriașii din Nord își au sclavii lor — muncitorii, așa cum plantatorii din Sud îi aveau pe negri. Experiențele utopiste s-au îmbinat cu lupta pentru reforme democrate, ca obținerea votului universal, abrogarea legii pentru pedepsirea datornicilor cu închisoarea sau înlesnirea accesului la teritoriile din Vest.

Cu toate marile lor erori, utopiștii au ajutat la limpezirea și cristalizarea ideilor cu adevărat revoluționare. Au solicitat o organizare mai bună a societății. Au impulsionat și îmbogățit cultura democratică.

Criza economică din 1837 a lovit greu mișcarea proletariatului american. Multe organizații muncitorești s-au dizolvat în mișcarea democrată generală din Statele Unite.

În preajma anului 1848 mișcarea muncitorească și democrată nord-americană s-a înviorat mult. S-a pus mai categoric, și pe plan internațional, problema sclaviei oamenilor de culoare. „Vuietul apelor ce se apropie", prevestea Walt Whitman.

Încă din 1845, în cadrul „Asociației reformelor sociale", Herman Kriege, membru al „Uniunii celor drepți", redacta o revistă săptămînală. Între altele, îndemna muncitorii să se colonizeze în Vest, să devină mici fermieri. Aceeași idee a propagat și congresul „Asociației Naționale pentru reforme" : loturi de pămînt gratuite și ziua de muncă de 9 ore.

La vestea izbucnirii revoluției din 1848 în Europa, muncitorii din Boston au organizat un mare miting de solidaritate. Vorbitorii arătau că soarta muncitorilor nord-americani era asemenea fraților din Europa : „Pe noi ne zdrobește existența stăpînilor de sclavi din Sud și influența predominantă a oligarhiei financiare din Nord, care sînt deopotrivă ostile intereselor proletariatului"[1].

Emigrați după 1848, revoluționarii europeni au intrat ca un val în mișcarea muncitorească americană. Nădăjduiau să înfăptuiască aici visurile spulberate în Europa de tunurile reacțiunii monarho-feudale.

Și, în primul rînd, e demn de semnalat că lor li se datorește, în bună parte, începutul răspîndirii marxismului în Statele Unite. Foarte activi, muncitorii germani, emigrați aici, cereau în congresele lor, ca de pildă cel din Philadelphia, ținut la 22—28 octombrie 1850 : împărțirea gratuită de loturi pentru cei ce le muncesc, restrîngerea proprietăților funciare și interdicția vînzării silite a fermelor. În New York, 50 000 de muncitori protestau împotriva speculei cu pămînturile din Vest. În aceeași vreme refugiatul W. Weitling, prin publicația „Republica muncitorilor", făcea propagandă pentru banca industrială de schimb și pentru organizarea coloniilor comuniste. Organizația lui, „Uniunea muncitorească", a fost dizolvată în 1853. Împotriva iluziilor mic-burgheze și a comunismului utopic s-a ridicat un alt refugiat printre muncitorii nord-americani : Josif Weydemeyer, prieten cu Marx, membru al „Ligii comuniștilor", fost redactor la „Noua Gazetă renană" [1]. Lui îi revine meritul de a fi înțeles că trecerea muncitorilor la ocupații agricole și evadarea spre fermajul din Vest constituia, pentru proletariat, o primejdioasă declasare. Credința că, prin colonizarea în Vest și transformarea în fermier, proletarul se salvează de exploatarea capitalistă era o iluzie mic-burgheză, nocivă, ținînd, mai devreme ori mai tîrziu, să repete legenda lui Sisif. Micii fermieri, în fapt, alcătuiau și ei o pradă bună pentru exploatatori, obiecte de jaf pentru marii proprietari funciari ori pentru bancheri. Adept al comunismului științific, Weydemeyer a menținut legătura cu Marx, în tot timpul refugiului american. S-a străduit să creeze organizații marxiste, să publice în presa muncitorească (1852—1853) lucrările lui Marx și Engels : *Sfînta familie*, *18 Brumar al lui Ludovic Bonaparte*, *Războiul țărănesc german*. Împreună cu F. A. Sorge, în 1852, Weydemeyer a organizat „Liga proletară", prima organizație marxistă din Statele Unite.

Căutînd să continue tradițiile de luptă ale „Noii Gazete renane", a redactat ziarul „Die Revolution". În rîndurile clasei muncitoare nord-americane pătrundeau ideile marxiste, tot mai adînc. În vremea crizei economice mondiale din 1857, s-a înființat un club comunist sub președinția lui Fr. Kamm, secretar fiind, pînă în 1859, Fritz Jacobi. După această dată, a fost ales Herman Meyer, prieten și colaborator apropiat al lui Marx.

La întemeierea „Societății muncitorești", tot în 1857, muncitorii nord-americani au cerut și sfatul lui Marx.

Colaborînd timp de zece ani (1851—1862) la „New York Daily Tribune" a lui Horace Greeley, Marx și Engels au tratat probleme de politică internațională și de expansiune colonială. S-au preocupat intens de mișcarea muncitorească din Statele Unite. Au urmărit îndeosebi s-o scoată de sub influența ideologică a micii burghezii, să-i curăță calea de iluziile reformiste sau utopice. În cucerirea drepturilor democrate, în lupta pentru

[1] A. V. Efimov, *op. cit.*, 1958, p. 61.

[1] A. V. Efimov, *op. cit.*, p. 62.

libertate și progres, primele organizații marxiste nord-americane și-au spus cuvîntul răspicat, în ciuda numeroaselor dificultăți întîmpinate. Lipsa de maturitate în orientarea ideologică a proletariatului nord-american se citea și în oscilările privitoare la problema sclaviei. Reacțiunea difuza și întreținea între muncitori teama că emanciparea negrilor ar spori considerabil concurența forței de muncă libere. Mulți muncitori au stat în rezervă față de lupta împotriva sclaviei și pentru că unii fruntași aboliționiști manifestau ostilitate față de revendicările proletariatului [1]. Totuși influențați de marxiști, marea majoritate a muncitorilor din Statele Unite au activat în avangarda aboliționismului.

Toate acestea se petreceau în Nord.

În Sud muncitorii erau îngrijorător de puțini. Parcă n-ar fi fost vorba de cuprinsul aceluiași stat.

Cum observa Marx : „În *Statele Unite* ale Americii de Nord, orice mișcare muncitorească independentă a rămas paralizată atîta timp cît sclavia întina o parte din republică. Munca în pielea albă nu se poate emancipa acolo unde munca în pielea neagră este stigmatizată" [2].

Totuși, chiar din rîndurile intelectualității progresiste se ridicau glasuri cutremurate de un optimism patetic : „Muncitori și muncitoare ! arăta degetul energic al lui Walt Whitman, aceste imense întinderi americane vă aparțin ; vă sînt încredințate vouă, ca și mulțimilor ce vor crește pe ele, cu mari orașe, ferme nenumărate, cirezi, grînare și grădini de aur".

Dar să încheiem cu arpegiul cîtorva cifre, întîlnite, pînă aici, sporadic. Recensămîntul din 1860 arăta că Statele Unite aveau 31 443 322 de locuitori, din care 487 970 de negri liberi și 3 953 780 de sclavi. În zece ani populația sporise cu 2 598 214 emigranți : irlandezi, germani, olandezi, scoțieni, italieni...

Semnificația acestor cifre ?

În Statele Unite, la 1860, un om din opt era negru. Era sclav. Iar unul din unsprezece era emigrant.

Și totuși aceștia formau națiunea americană.

[1] Vezi W. Foster, *op. cit.*, pp. 294—295.

[2] Marx, *Capitalul*, vol. I, ed. a II-a, Editura Politică, București, 1960, p. 287.

MARELE CONFLICT SE APROPIE SAU „ACEASTĂ ORIBILĂ PALMĂ PE OBRAZUL NAȚIUNII"

„...pe moșia lor, în America republicană, sînt despoți mai aspri, mai neînduplecați și mai irresponsabili decît califul Harun al Rașid în sîngerînda lui hlamidă roșie".

Ch. Dickens

Ciudat : un mare plantator din Sud, așa cum arăta la 1860, cumula în el elemente din vreo trei orînduiri istorice. Își neguța bumbacul în portul Charleston ori New Orleans ca un capitalist veritabil. Stăpînea mari plantații în Virginia, Texas, Alabama, Louisiana, ca un fel de feudal, descendent din aristocrații regaliști emigrați în 1649, la decapitarea lui Carol I Stuart. Își bătea și-și schingiuia sclavii mai abraș ca un faraon sadea.

Sclavia negrilor era cel mai crunt, mai sălbatic și mai ucigător sistem de exploatare și de umilire a omului de către om. W. Foster o numește sclavia animalică. Plantatorii o numeau *peculiar institution* — „instituție specială".

Negrii erau instrumente cuvîntătoare în mîna marilor plantatori.

Plantatorii, în definitiv, se integrau economiei capitaliste. Moșieri capitaliști sui-generis, ei storceau toate profiturile posibile din munca forțată a sclavilor. Sub bici și sub pistol, sclavii munceau, în lanțuri, pînă la istovirea totală, pentru o sclavocrație trîndavă și feroce.

În Statele Unite fenomenul sclaviei animalice convietuia în aceleași granițe cu sclavia salariată ; robia animalică a negrilor se lega strîns de producția capitalistă. Culturile

agrare din Sud : bumbacul, trestia-de-zahăr, tutunul se realizau și se valorificau pe piața capitalistă mondială [1].

De unde provine sclavia ?

„De ce sînt sclav ? se întreba negrul Frederick Douglass. De ce există sclavi și stăpîni ? Va veni o vreme cînd n-o să mai fie așa ?".

Să căutăm răspunsurile deșirînd repede firul anilor.

1502 : zece ani după prima călătorie a lui Columb. Atunci s-au vîndut în Antile primii negri.

1567 : *Sir (sir,* vă rog !) John Hawkins era căutător de aur, de argint, de fildeș, amiral englez și pirat. Cumula deci multe profesiuni. Dar nici una nu i-a adus cîștigul rîvnit. Și atunci s-a lansat în contrabanda cu sclavi negri. Aflîța un trib împotriva altui trib african și-și însușea prizonierii. Da, în schimb, șefilor de trib, niște hleaburi de puști, ceva mărgele, cuțite, ibrice, pînzeturi, praf de pușcă și butoiașe cu rom. Dar Hawkins era unul, din sute. Așa, în cîteva decenii, aducîndu-se oameni din Africa, sclavia neagră s-a generalizat în toată America.

Secolul al XVI-lea : comerțul cu sclavi a ajuns, totuși, un privilegiu, un monopol al coroanei spaniole, care a instituit un *asiento*, o convenție privitoare la negoțul cu sclavi, în toate coloniile ei. O „afacere murdară" și foarte rentabilă, despre care se vorbea puțin pentru că și aici tăcerea era de aur.

Secolul al XVII-lea : În ciuda monopolului, portughezii, olandezii, francezii și englezii exercitau, pe tăcute, un fructuos comerț de contrabandă cu „abanos", cu negri furați din Africa. Îi vindeau tot în America, unde se formau plantații de trestie-de-zahăr, de tutun, de orez. Biserica le dădea grațioasa-i benedicție. Așa cum e, impregnat de morală, capitalismul s-a îngrășat zdravăn din negoțul cu sclavi. Iar din sclavajul practicat în Sudul Statelor Unite și-au tras seva și industria engleză, și cea franceză și cea yankee. Și paradoxul istoriei a făcut ca tocmai în Anglia, în Franța și în Nordul Statelor Unite să se creeze baza eroicei lupte antisclavagiste.

[1] R. F. Ivanov, *Konfederația rabovladelceskih štatov v godi grajdanskoi voini v SȘA, (1861—1865* g.g.), în K stoletiu grajdanskoi voinî v SȘA, Moscova, 1961, p. 131.

Trei veacuri și mai bine sclavul a fost o marfă africană, furnizată pentru America. O marfă vie, excepțional de bănoasă și, deci, foarte căutată.

1713 : la tratatul de la Utrecht, Filip al V-lea, regele Spaniei, a vîndut lui George I, regele Angliei, pentru 200 000 de dolari, *asiento*-ul, dreptul de monopol în comerțul cu „abanos".

1750 : regele George al II-lea a renunțat la acest monopol. Prea bătea la ochi. Să conduci o societate ce-și zicea democrată și să faci comerț, fățiș, cu oameni ? Nu mergea. Mai ales că nici nu pierdea nimic. Dimpotrivă : contrabanda aducea venituri mai serioase : plăteau cei care aveau nevoie de sclavi.

1770 : se putea citi totuși în „Quebec Gazette" următorul anunț : ...„Și la 1 septembrie viitor vor fi vînduți la magazinul d-lui Lichbourne cîțiva negri de ambele sexe, lanțuri, șei, cai de muncă, precum și boi, vaci, oi etc.".

Toate, de-a valma.

De observat : nu lipseau nici lanțurile. Iar regele Angliei, George al III-lea, poruncea în același an guvernatorului Virginiei „să nu consimtă nici o lege care să interzică sau să stingherească într-un fel oarecare importul de sclavi" [1]. Jamaica, piața sclavilor negri, se numea colonia prea bunului rege al Marii Britanii. Oare nu mergea maiestatea sa în fiecare duminică la biserică și nu citea, pios, evlavioase versete despre milă și omenie ?

1774 : peste 300 de corăbii engleze din Liverpool transportau negri cum ar fi transportat bivoli ori butoaie de scrumbii. În Africa s-au instituit adevărate armate de vînat negri : să-i găsească negustorii, de-a gata. Timpul e bani. Din prima clipă tratamentul se arăta sălbatic. „În drum spre litoral, lanțurile grele, legate de gît, li se înfigeau în carne, pricinuindu-le răni virulente. Mergeau jumătate morți de foame și de oboseală, nu primeau nici apă îndeajuns, și erau supuși fără milă pericolului morții prin insolație. Dacă se culcau pe pămînt ca să se odihnească puțin sau dacă se prăbușeau de oboseală, erau uciși pe loc, străpunși cu lancea ori decapitați cu o cruzime feroce"... Paznicii „zdrobeau capul copiilor pe care mamele nu-i mai puteau purta... Numeroși sclavi, nemaiputînd suporta despărțirea de căminul, de copiii lor, se sinucideau. Erau stampilați cu marca sclaviei, bătuți și biciuiți..." [2]. Și

[1] Henry William Elson, *op. cit.*, p. 464.

[2] Endre Sik, *Histoire de l'Afrique noire*, t. I. Budapest, 1962, p. 116.

tot așa pînă la țărm, și tot așa pe corăbii, și tot așa mereu pînă erau vînduți în piețele americane.

În secolul al XVIII-lea, armatorii din Boston cumpărau melasă în Jamaica, o transportau la Boston și o prefăceau în rom ; încărcau romul pe corăbii, cu destinația — Africa, îmbătau cu el pe șefii de triburi și le smulgeau supușii ori prizonierii, pe prețuri de nimic. Ticsiți în calele corăbiilor, claie peste grămadă, — „pe corabie, negrul nu trebuie să ocupe mai mult loc decît în mormînt" [1] — chiar dacă piereau pe capete, tot mai ajungeau jumătate dintre ei în Jamaica. Aici îi vindeau plantatorilor. Cu o infimă parte din cîștig, armatorii achiziționau melasă ; melasa o transportau la Boston și-o prefăceau în rom, romul pleca în Africa...

Și circuitul ăsta drăcesc continua așa, decenii și decenii : melasă, rom, negri, melasă, rom, negri...

Rhode Island transporta din Africa sclavi pe 150 de vase. Armatorii din New York nu voiau să se lase mai pe jos.

Pe un armator din Baltimore l-a costat 30 000 de dolari construcția unui vas. După primul transport de sclavi din Africa s-a ales cu un beneficiu de 200 000 de dolari [2]. Negoț cu sclavi a făcut și burghezia olandeză, franceză, spaniolă. Deși conta ca interzis, numai în 1820, vasele franceze, după cum se menționa într-un raport oficial al amiralității britanice, au transportat 40 000 de captivi negri : „Captivi" !...

Neîntrecuți au rămas însă negustorii și piratii englezi. Au vîndut de patru ori mai mulți sclavi din Africa decît toți ceilalți tîlhari, la un loc [3]. Marx le-a spus-o de la obraz : bogatul comerț cu sclavi a dat un impuls extraordinar creșterii capitalismului englez. Marile averi ale gentlemenilor englezi s-au clădit pe oasele și sîngele sclavilor negri, transformați în vite umane, în simple unelte cugetătoare.

Negustorii de sclavi au nimicit triburi întregi și au depopulat vaste regiuni din Africa. După socotelile lui Dubois, pentru fiecare sclav ajuns în America piereau sau erau uciși cinci negri în teritoriul de baștină. La începutul războiului revoluționar pentru independență toate statele-colonii din America de Nord aveau sclavi.

[1] W. Foster, *Negriteanskii narod v istorii Ameriki*, Moscova, 1955, p. 40.
[2] W. Foster, *Schiță a istoriei...*, p. 82.
[3] *Ibidem*, p. 81.

Viguroși, rezistenți la bolile tropicale și europene, vioi și îndemînatici, negrii, în ciuda înapoierii lor culturale, se calificau repede pentru munci relativ grele și complicate.

Secolul al XIX-lea : comerțul extern cu sclavi era „cu totul interzis". Dar plantatorii cereau insistent mînă de lucru sclavă — și plăteau bine marfa asta. De aceea contrabanda continua. Furniza, în medie, 25 000 de sclavi, anual, din Africa și din Antile în Statele Unite.

1860 : în plină luptă antisclavagistă, în rada portului New York au acostat 85 de vase cu sclavi negri. Cîștigurile exorbitante îi îndemnau pe contrabandiști să riște orice.

În afară de aceasta, statele Virginia, Maryland, Delaware, Kentucky, Missouri și Tennessee prăseau, creșteau și furnizau sclavi pentru comerțul intern. În 1836, Virginia „a exportat" 40 000 de negri. I-a vîndut ieftin : în medie, 300 de dolari bucata. Chilipir !... Orașul Richmond se mîndrea cu titlul idiot de „cel mai mare tîrg de sclavi din Statele Unite". Afișe : „Vînd sclavi cu bani pești"... „Cumpăr sclavi cu bani buni"... se citeau pe ziduri și în cafenele. Și dacă „producea" sclavi, Virginia, țara lui Washington și a lui Jefferson, și-a legat soarta de „regatul bumbacului". Pe crescătorii de negri din Virginia ori Maryland nu-i călăuzeau nici alte principii, nici alte scopuri decît pe crescătorii de bivoli ori de porci. Scria Frederick Douglass : ....„Veți vedea bărbați și femei crescuți ca porcii ca să fie vînduți la piață. Știți ce este un păzitor de porci ? Am să vă înfățișez un păzitor de oameni. Dintr-ăștia se află în toate statele noastre sudice. Cutreieră țara și populează șoselele cu turme de vite umane. Puteți vedea exemplare ale acestor traficanți de carne omenească, înarmați cu pistol, bici și pumnal, mînînd un grup de o sută de bărbați, femei și copii de la Potomac la tîrgul de sclavi din New Orleans. Acești nenorociți vor fi vînduți individual sau în grupuri, după cum le convine cumpărătorilor. Ei vor alimenta plantațiile de bumbac sau ucigătoarea fabrică de zahăr".

Cum trăiau

O dată cumpărați, sclavii deveneau pe veci proprietatea cumpărătorului. Locuiau, de obicei, în colibe dărăpănate. Dormeau pe jos, pe paie ori pe zdrențe, în murdărie și promiscuitate. Li se da rații alimentare, cît se poate de sărace, în valoare de doi cenți pe zi, adică mai puțin de jumătate din

ce se aloca unui pensionar de azil din Nord. Așa că întreținerea unui sclav costa cam 20 de dolari pe an. Profitul mediu realizat de proprietar era, îndeobște, de 83 de dolari, pe an, de fiecare sclav[1]. „Inventarul" vestimentar al sclavului negru se menținea foarte sumar : două cămăși pe an, o pereche de pantaloni de pînză pentru vară, una de lînă, un veston și o pereche de ghete pentru iarnă. Cînd seceta nimicea producția de bumbac sau în anii de supraproducție, stăpînii nu-și dădeau afară negrii, cum procedau industriașii din Nord cu muncitorii lor. De aceea se și făleau : „Sclavii noștri trăiesc mai bine decît salariații voștri". Pe cei neutilizați pe propriile pămînturi stăpînii îi închiriau ori îi lăsau să piară de foame[2]. Rămîneau surzi și orbi la cele mai zguduitoare scene de mizerie, foame și desperare ale sclavilor. Îi vindeau. Îi ucideau în caz de nesupunere.

Un „inventar viu" : vite cuvîntătoare și rationale. Le storceau, de istov, vlaga prin muncă. Le zdrobeau individualitatea prin teroare. Îi aruncau în rîpă cînd deveneau neputincioși. Mai rău decît se proceda cu animalele. În statul Mississippi sclavii munceau, sub biciul supraveghetorilor, 18 ore din 24. În Georgia și Alabama — 19 ore. Li se număra cam 30 de zile de sărbătoare pe an. Dar în toiul recoltei proprietarii suprimau sărbătorile. De multe ori, în zilele de sărbătoare, îi puneau să defrișeze păduri pentru a crea plantații.

Nici o lege nu-i oprea pe stăpîni de a forța sclavii să muncească pînă mureau.

O pereche de sclavi constituia un frumos dar de nuntă.

Puteau fi jucați și la loterie și la cărți.

Fără îngăduința stăpînului, sclavii n-aveau voie să facă negoț, nici să participe la petreceri ori la înmormîntări. Nu li se permitea să închirieze cai, să aibă puști sau „piragua", să țină cîini. N-aveau voie, fără aprobarea stăpînului, să se căsătorească și să întemeieze o familie. Nu puteau părăsi plantația fără permis. Nu li se îngăduia să călătorească în grupuri mai mari de șapte, neînsoțiți de un alb. Nu li se da voie să învețe carte. Li se îngăduia să se roage, cum îi învățau popii. Că rugăciunile întru supunere oarbă ajută pe cei păcătoși...

Dacă un sclav negru nu respecta aceste restricții, orice alb putea să-l oprească și să-i aplice 20 de bice pe spatele gol.

[1] W. Foster, *Schiță a istoriei...*, p. 285.
[2] Idem, *Negriteanskii narod v istorii Ameriki*, p. 209.

Sclavilor nu li se îngăduia să se plîngă, nici să se apere, nici să protesteze împotriva cruzimii stăpînilor. De altfel, nimeni nu-i credea pe cuvînt. Jurămîntul lor n-avea putere probantă în justiție. O mie de mărturii ale negrilor nu valorau nimic în fața afirmației, a minciunii unui alb. Judecarea negrilor, mai degrabă un simulacru transformat în linșaj. În Sumter (Alabama), în 1855, 3 000 de oameni au ars de viu un negru, învinuit că a insultat un alb.

Ca și în Antile, biciul reprezenta agentul principal, sufletul stăpînului de sclavi. Biciul și pistolul. Cu biciul se da deșteptarea, dimineața. Cu biciul, pornirea la lucru. Cu biciul se anunța masa sau culcarea. Cu biciul erau pedepsiți vinovații. Și tot cu biciul erau puși să se roage. Numai în ceasul morții negrul nu gusta blestemul biciului[1].

Biciul și pistolul.

„Eu nu trezesc niciodată negrii mei înaintea zorilor, scria un stăpîn de sclavi, pe la 1850, doar numai în toiul recoltei. Dar îi oblig să lucreze zeloși, toată ziua... Toți muncesc pînă cînd întunericul îi împiedică de a mai face o treabă folositoare ; nu primesc masă, nici repaus decît cînd se întorc la colibele lor (ceea ce face, în plin sezon, în jur de șaisprezece ore de lucru). La nouă jumătate seara supraveghetorii sună din corn și la zece vizitează fiecare colibă, să controleze dacă negrii se odihnesc și dacă au stins focurile". Un negru care a fost bătut a încercat să fugă. „Dar cîinii l-au ajuns din urmă, îndată. După ce l-au prins l-am pus în lanțuri și-l țin așa pînă voi găsi o ocazie să-l vînd"[2]...

De obicei, stăpînii fixau sclavilor termene și cantități de muncă. Dar supraveghetorii, „mînătorii", primeau prime pînă la 2 000 de dolari, dacă sporeau producția de bumbac, forțînd la maximum munca sclavilor. Un plantator din Alabama, ca mulți alții, declara : „Dacă supraveghetorii aduc de pe plantații mult bumbac, nu cer niciodată socoteală pentru numărul tuciuriilor uciși"[3].

Supraveghetorii... vrednici căpătau ușor angajament. Unitățile de măsură pentru „vrednicia" lor ? Brutalitatea, sălbăticia, ferocitatea. Încă din perioada relativ patriarhală a sclaviei negre, Patrik Henry califica pe supraveghetori drept „cea mai dez-

[1] V. Schoelcher, *Esclavage et colonisation*, Paris, 1948, p. 50.
[2] F. L. Olmsteed, *A journey in the Black Country*, t. I, 1853, p. 43.
[3] D. Pasquet, *op. cit.*, p. 611.

gustătoare, mai decăzută și mai lipsită de principii speță umană".

Sclavi bătrîni se întîlneau rar. „După șapte ani de muncă un negru ajungea mai rău ca un bou bătrîn, un leș de animal bun de aruncat la grămada de gunoi din cartierul sclavilor" [1]. De obicei, cînd sclavul își pierdea capacitatea de muncă, pe proprietar îl apuca o subită mărinimie : îl elibera, lăsîndu-l să cerșească pomană la ușa bisericii ori la autoritățile districtuale...

Plantatorii dispuneau de un sistem de represiuni și teroare „minuțios elaborat" : biciuirea, tăierea mîinilor, a urechilor, însemnarea cu fierul roșu, arderea de viu, spînzurătoarea. Bătaia și lanțurile, închisoarea și mutilarea se aplicau pentru cele mai mici abateri [2]. După asasinat, fuga era crima cea mai mare săvîrșită de un negru. Specialiști și cîini dresați prindeau sclavii fugari. Prinșilor li se imprima pe trup, cu fierul roșu, litera „R" (*runaway* — fugar). Statul despăgubea stăpînii ai căror sclavi erau împușcați din pricină c-au fugit. Cine prindea un sclav fugar primea o recompensă de 15 livre ; pentru scalparea unui sclav, 10 livre. Deci viu ori mort...

Furtul unui negru era o nelegiuire ; uciderea lui era permisă.

Și în Washington a fost în vigoare, pînă în 1862, un cod de legi privitor la sclavi : sclavul vagabond, cel care ieșea noaptea din locuință sau mergea călare fără autorizația stăpînului era tuns și biciuit. Dacă lovea un alb, i se tăiau urechile. Pentru „trădarea" stăpînului, pentru incendiu sau omor i se tăia mîna dreaptă, era spînzurat ori decapitat, iar trupul, despicat în patru, expus la răscruci de drumuri. Să ia aminte confrații. Supraveghetorii îi blagosloveau pe sclavi cu ruperea dinților prin lovituri, îi fericeau să poarte zgardă de fier ziua și noaptea, îi cinsteau asmuțind cîinii asupra lor, îi împodobeau tăindu-le nasul, urechile ori scoțîndu-le ochii. Dacă refuzau să se predea, fugarii puteau fi, „potrivit legii, împușcați sau uciși prin orice mijloc". Oricine omora un negru în asemenea condiții era „asigurat împotriva oricărei urmăriri". Costul sclavilor uciși astfel era acoperit din „vistieria locală din fondurile publice".

[1] Vezi W. Foster, *Schiță a istoriei...*, p. 84.

[2] Același tratament și în coloniile franceze : ...., o femeie de 66 de ani, mamă a 11 copii, a primit succesiv 5 lovituri de bici pentru că a întîrziat la apel, 9 pentru că l-a înjurat pe administrator, 29 pentru că l-a amenințat. (V. Schoelcher, *op. cit.*, p. 51).

„Aristocrata", eleganta, subtila societate din Sud dospea îmbibată în cruzimea morală a sclavagismului. Ch. Dickens a avut ideea să decupeze cîteva specimene din puzderia de anunțuri care abundau în ziarele oficiale, pentru identificarea sclavilor fugiți : „Fugit băiat negru cu numele James. Susnumitul a fost ars cu fierul înainte de a fugi".

„Fugit, femeie neagră și doi copii ; cîteva zile înainte de a fugi, am ars-o cu fierul înroșit pe obrazul stîng. Am încercat să fac litera M".

„Fugit, un negru pe nume Arthur. Are o cicatrice mare pe piept și pe amîndouă brațele, făcută cu cuțitul ; îi place să vorbească mereu despre bunătatea lui Dumnezeu".

„Fugit, fată neagră cu numele de Mary. Are o mică cicatrice deasupra ochiului, mulți dinți lipsă, litera A arsă cu fierul pe obraz și frunte".

„Fugit, de pe plantația lui James Surgette, următorii negri : Randal, cu o ureche retezată ; Bob, fără un ochi ; Kentucky Tom, cu o falcă ruptă".

„Fugit, omul meu Fountain. Are găuri în urechi, o cicatrice în partea dreaptă a frunții, a fost împușcat în pulpă și e brăzdat de bici pe spate".

„Douăzeci și cinci dolari recompensă pentru omul meu John. Vîrful nasului mușcat" [1].

Fiecare anunț, un cumul de groaznice mutilări și bestialități. Parcă stăpînii își storceau anume fantezia ca să găsească forme noi de schingiuire, de mutilare, de sfărîmare a mădularelor vii, de tatuare a unor figuri „picante" în carnea chircită de durere a semenului, de scriere cu fier înroșit, semne și litere — să le poarte oamenii, frații oamenilor, pînă la mormînt și să fie identificați după ele mai dihai ca vitele.

Cutremurat de asemenea fapte Walt Whitman scanda :

„Trupul bărbatului e sacru și sacru e trupul femeii,
Oricine ar fi ei, trupul li-i sfînt, chiar al celui mai
trudnic din oamenii cei mai de jos...
Nu vedeți dar că sîntem la fel, pretutindeni, toate
națiunile, din toate timpurile,
cîtu-i de mare pămîntul ?"

[1] Ch. Dickens, *op. cit.*, p. 154.

Existau și în Sud negri liberi. Vreo 200 000, obligați să poarte o insignă indicatoare, să depună o cauțiune, să trăiască în cartierele rezervate numai pentru negri.

Excluși de la orice funcție publică, nu li se recunoștea negrilor liberi nici în Nord vreun drept civic. Mii de obstacole li se puneau în calea instruirii. Adesea emisarii plantatorilor îi capturau și-i readuceau în sclavie. Administrația îi persecuta și-i amenda pentru orice nimic. Nu puteau plăti amenda? Înrobiți iar și vînduți. O soartă mizeră și precară. În Washington, de pildă, orașul botezat cu numele părintelui libertății americane, orice judecător avea voie să lege în lanțuri orice negru care trecea pe stradă și să-l arunce în închisoare. Nu trebuia neapărat ca negrul să se fi făcut vinovat de ceva. Judecătorul putea spune: „Cred, fiindcă așa-mi place, că omul acesta e un fugar". Și-l întemnița [1]. O dată închis, negrul nu mai avea nici o posibilitate să-și dovedească starea de om liber. Și atunci se puteau întîmpla două lucruri, cu același rezultat: ori la anunțurile din gazete, apărea un stăpîn „legal" și negrul era iar robit, ori nu apărea nici un pretendent și atunci justiția vindea negrul, ca să-și plătească spezele de închisoare și judecată... Așa era legea. *Dura lex...*

Viața negreselor sclave se desfășura în condiții și mai cumplite. Crescătorii de sclavi din Virginia ori din Carolina tratau femeia neagră ca pe „o iapă de prăsilă". O sileau să aibă copii. O împerecheau ca pe vite cu bărbați de „reproducție"; să nască pui de sclavi voinici — marfă bună pentru negoț. Pe cele „îndărătnice" la graviditate, stăpînii le încătușau în lanțuri de fier. Le obligau să nască atîția copii de cîți sclavi aveau nevoie. Le sileau să-i hrănească, să-i crească, să-i îmbrace, să-i educe în umilință și supunere. În același timp negresele mame lucrau la cîmp ori în casă, la rînd cu bărbații. Stăpînii își alegeau, totdeauna, mai multe concubine dintre negrese. Apărătorii moralei sudiste se consolau: așa erau mai puțin primejduite virtuțile femeilor albe [2]. Copiii zămisliți cu stăpînul trăiau și munceau la rînd cu ceilalți sclavi negri. Biciul supraveghetorului nu făcea nici o distincție între spinarea lor și a celorlalți sclavi.

Adesea stăpînul oferea, seara, oaspeților un șirag de sclave tinere: să-și aleagă. Violarea unei sclave nu constituia o crimă, ci doar o încălcare a dreptului de proprietate a stăpînului. Femeia neagră care refuza să primească în patul ei pe stăpîn, pe vătaf ori pe negrul indicat de stăpîn ca bun de prăsilă, putea fi ucisă, ca recalcitrantă ori ca instigatoare la... răscoală.

Familia negrului nu conta decît ca mijloc de reproducție și de rudimentară instruire a viitorilor sclavi. Copiii erau puși de cruzi la muncă. Stăpînul distribuia sclavii pe plantații cum poftea. Nu ținea seama de familie, de sentimentele lor. Nu respecta nici dragostea maternă, nici iubirea tinerilor, nici prietenia. La despărțirea mamelor de copiii lor se petreceau scene sfîșietoare. Întrebat într-o zi care a fost cel mai elocvent discurs auzit vreodată, John Randolph a răspuns: cel rostit de o sclavă legată de un stîlp în piață, la licitație. Se ruga să-i fie lăsați copiii [1]. *Homo homini lupus.*

„Piatra fundamentală a edificiului republican..."

Nu se putea ca toate acestea să nu stîrnească ura și revolta. Adesea negrii, scoși din toate răbdările, influențați de ideile vreunei căpetenii din Antile, porneau lupta violentă: fugeau, incendiau, asasinau. Foarte rare plantații n-au fost, cîndva, răvășite de un ferment de revoltă. Dar, cum povestește Frederick Douglass în *Anii mei de sclavaj și libertate*, „vătafii găseau mijloace" de a afla, prin delatori, chiar gîndul nemărturisit al sclavului. Bănuiau că un negru nutrește vreun plan de rezistență sau de răzbunare? Îl vindeau sau îl transportau aiurea. Îl închiriau unui supraveghetor recunoscut ca extrem de dur. Ăsta îi zdrobea și oasele, și dorul de libertate, și demnitatea umană. Complet abrutizați, docili, cu voința și sufletul strivite, „recalcitranții" erau redați proprietarului ca instrumente de muncă fără obiecții [2].

Sudiștii și-au dat însă toată silința să arate că dracul nu-i chiar așa de negru. Mulți se credeau tare miloși. Unii spuneau că sclavii făceau parte din... familie. Mai ales cei care munceau în gospodărie, sclavii domestici, botezați adesea cu nume pitorești: Telemac, Calypso, Byron, Aida.

Cu ajutorul bisericii, al presei, al instituțiilor de cultură, stăpînii de sclavi își confecționau teorii prosclavagiste. Predica-

[1] Ch. Dickens, *op. cit.*, p. 155.
[2] R. Lacour-Gayet, *op. cit.*, p. 174.

[1] Vezi Henry William Elson, *op. cit.*, p. 377.
[2] Vezi Franck Schoell, *Histoire de la race noire aux États Unis du XVII-ème siècle à nos jours*, Paris, 1859, pp. 43—44.

torii, în slujba lor, scrutau Biblia cu zel exegetic să justifice sclavia. Fiii lui Ham au fost loviți de blestem dintr-o poruncă divină : deci servitutea lor e veșnică. Isus a îndemnat oamenii la supunere și fidelitate față de stăpîni. Oare sf. Pavel, cînd a trimis sclava Onesima înapoi la stăpînul ei Philemon, n-a recunoscut implicit sclavia ? Și dacă unul din stîlpii bisericii a fost sclavagist...

Apoi argumentele istorice : sclavia a existat și în Egipt și în Grecia și în Roma antică. Existența ei a permis dezvoltarea culturii, a artei antice. Tot așa și acum : sclavia negrilor permite stăpînilor albi o dezvoltare spirituală, imposibilă fără răgazul mijlocit de munca servilă.

Sclavajul, o instituție indispensabilă prosperității economice a Sudului, e utilă și din punct de vedere moral : ține în frîu niște sălbatici care ar putea cășuna cine știe ce nenorociri civilizației. Aparținînd „unei rase infantile", negrii nu-s în stare să se conducă singuri.

Sclavajul e un drept legitim și tradițional al plantatorilor, o instituție „specifică", utilă și morală, consfințită de puterea divină și înscrisă în Biblie. Cel mai... filozof și mai înverșunat teoretician al sclaviei a fost John C. Calhoun, din Carolina de Sud. Căuta să argumenteze că instituția sclaviei, *the peculiar institution*, era statornicită, sorocită de Dumnezeu însuși. Că chiar legile naturii poruncesc înrobirea unor oameni de către alții. Că inegalitatea este esențială pentru progres. Că o adevărată democrație, ca democrația ateniană, nu există decît într-o societate net stratificată : unii la muncă, iar alții la conducere. Că climatul umed și nesănătos din Sud face din sclavia neagră „o inexorabilă necesitate" [1]. Că societatea liberă, „demoralizată, răzvrătită din Nord", formează, după părerea lui Calhoun, un penibil și supărător contrast cu „armonia, uniunea și stabilitatea statelor sclavagiste din Sud" [2]. Că, în definitiv, sclavia este o condiție a unității și prosperității țării, a existenței Statelor Unite înseși.

Publicistul George Fitzugh din Virginia, în *Sociology for the South* (1854), susținea că „sclavajul e condiția naturală și normală a muncitorilor, fie negri, fie albi". Și elogia sclavia, recomandînd „să se extindă pe tot globul, ca un model de viață ideală" [3].

[1] D. Pasquet, *op. cit.*, p. 632.
[2] R. B. Nye, J. E. Morpurgo, *op. cit.*, p. 321.
[3] D. Pasquet, *op. cit.*, p. 636.

Un ziar din Richmond, în 1855, vedea sclavia ca „miezul societății, esența ei, instituția ei naturală, necesară și pînă în prezent universală" [1].

Guvernatorul Hammond din Carolina de Sud completa, cu elocință, teoriile prosclavagiste : sclavia „a fost plasată de providență în mîinile noastre pentru binele sclavilor care răsplătesc, cu munca lor, grijile tutelare pe care li le acordăm" [2].

Unele teorii justificatoare porneau de la baza economică. Și raționau cu premise contabilicești : negrii (un sclav bun, solid, sănătos, tînăr, îndemînatic și priceput valora 2 000—2 500 de dolari) reprezentau o investiție enormă. Pierderea ei ar însemna ruina financiară a 1/3 din cetățeni și chiar a întregii țări. Cu premisa „bumbacul e rege", David Christy formula un silogism : bumbacul depinde de sclavie, iar economia mondială depinde de bumbac. Rezultă deci că economia mondială depinde de sclavie. Încă din 1833, Hammond lansa formula : „Sclavia este piatra fundamentală a edificiului nostru republican".

În plin Congres, Jefferson Davis din Mississippi susținea că sclavajul a fost instituit printr-un decret de însuși Dumnezeu atotputernicul și că „numai prin tinda sclaviei, urmașii fiilor blestemați ai lui Noe au putut într-o zi să intre în templul civilizației".

Deci, destule elemente care aminteau sclavajul antic. Dar nu era același. Nici nu putea fi. Asemănările erau doar de ordin exterior și incidental. În Statele Unite, după cum sintetizează Marx, „avem de-a face cu *capitaliști*, care-și întemeiază întreprinderea pe munca de sclav a negrilor... În acest caz capitalistul și proprietarul funciar sînt una și aceeași persoană" [3].

Anacronismul sporea încă și mai mult suferința acestor oameni. Sporea sălbăticia întregului sistem. N-o mai putea nimeni îndura.

Să-l rugăm tot pe Walt Whitman să strige, indignat, la persoana întîia, identificat cu tragedia omului de culoare, ajuns

[1] R. B. Nye, J. E. Morpurgo, *op. cit.*, p. 322.
[2] D. Pasquet, *op. cit.*, p. 634.
[3] K. Marx, *Teorii asupra plusvalorii*, partea a II-a, Editura Politică, București, 1960, pp. 251—252.

sclav în capitalism, la un mileniu și jumătate după ce istoria condamnase sclavia antică și-o prăbușise în neant :

„Sînt sclavul hăituit ca o fiară, mă zbat sub
muşcătura cîinilor,
Iadul şi deznădejdea sînt pe urmele mele şi stăpînii
descarcă mereu puştile după mine.
Sînt cel ce strînge cu ultimele puteri parii gardului,
picătură cu picătură sîngele meu se duce
amestecat cu sudoarea ce-mi năclăieşte pielea.
Sînt acela ce cade printre buruieni şi pietre,
Hăitaşii călări dau pinteni cailor ce se sfiesc să mă
strivească în picioare.
Sudălmi aruncă în urechile ce-mi vîjîie de moarte şi
ţeasta mi-o zdrobesc cu coada harapnicelor"...

Dar, în istorie, statistica este mai tare ca poezia. S-o ascultăm și pe ea : în preajma anului 1860, din 325 514 plantatori, 174 602 posedau între 1 și 5 sclavi, 60 765 — între 5 și 10 sclavi, 54 595 — între 10 și 20 de sclavi, 29 733 — între 20 și 50 de sclavi, 6 196 — între 50 și 100 de sclavi, 1 479 — între 100 și 200 de sclavi, 187 — între 200 și 300 de sclavi, 67 — între 300 și 1 000 și peste 1 000 de sclavi [1].

Deci numai vreo 300 000 de cetățeni americani aveau interesul să îmbrățișeze filozofia prosclavagistă. 30 000 000, nu. Și, de fapt, asta constituia o fericire a istoriei poporului american.

Dangătul funerar al Uniunii

„Faptul că există cîteva inimi care nu s-au împietrit chiar atît de tare sub influența sclaviei nu face sclavia nici cu o iotă mai admisibilă", scria Dickens, în 1842 [2].

Cine apăra sclavii negri ? Cine cuteza să-i apere ?

John Jay, unul din principalii autori ai Constituției americane, rostea în 1780 : „Atîta vreme cît sclavajul nu va fi înlăturat, rugăciunile pe care America le adresează cerului pentru libertatea ei vor fi niște simple nelegiuiri *(impies)*".

[1] Vezi W. Foster, *Negriteanskii narod v istorii Ameriki*, p. 308.
[2] Ch. Dickens, *op. cit.*, p. 152.

La început, biserica se întreba dacă sclavii negri puteau primi creștinismul. O dată creștinați, negrii nădăjduiau că Dumnezeu îi va mîntui din cumplitele suferințe ale sclaviei. Dar... Evident, mulți preoți s-au înduioșat de soarta sclavilor negri și chiar au căutat să-i ajute. În genere, însă, popii urmăreau să bage în capul negrilor un creștinism *ad usum servorum*. „Insistau mai ales asupra datoriei de a se supune voinței lui Dumnezeu. Or, voința lui Dumnezeu era să existe o rasă albă și o rasă neagră. Ultima să se supună întru totul în slujba rasei albe" [1]. Chiar marele rabin din New York proclama că Iehova este Dumnezeul sclaviei. Scrie în toate scripturile.

Și-apoi biserica apăra proprietatea. Iar sclavul era o proprietate creatoare de proprietăți. Unealtă a marilor plantatori, biserica amenința cu chinurile veșnice ale iadului pe toți sclavii care nu rabdă aici pe pămînt torturile fără cîrtire, nu-și îndeplinesc cu osîrdie munca, se supără, se încăpățînează ori ridică pumnul împotriva stăpînilor. Căci stăpînii zgîrciți, meschini, brutali sau bestii, de la Dumnezeu sînt și... voia lui îndeplinesc.

Cine mai îndrăznea să combată sclavia ? Au mai îndrăznit... destui. Cei dintîi adversari ai sclaviei au fost quakerii. Vizitînd Sudul, în secolul al XVIII-lea, metodistul John Wesley s-a îngrozit de soarta sclavilor și a stigmatizat-o ca pe „suma tuturor infamiilor" [2].

Cu timpul, statele din Nord și-au emancipat sclavii : în 1780 — Pennsylvania, în 1784 — New Hampshire, Connecticut, Rhode Island, în 1799 — New York, în 1804 — New Jersey. Nu mai erau necesari din punct de vedere economic. În 1784, Jefferson a propus ca în ordonanța pentru teritoriile din Sud-Vest, Kentucky, Tennessee, Mississippi etc. să se introducă o clauză de interdicție a sclaviei. Dar, cu o majoritate de un vot, clauza a căzut. Și asta s-a întîmplat pentru că din ședința Congresului a lipsit reprezentantul statului New Jersey. Horace Greeley avea naivitatea să creadă că întregul curs al istoriei nord-americane s-a schimbat prin absența din Congres a unui singur om [3]. O lege din 1808 interzicea comerțul cu sclavi dinafară. Se îngăduia doar transportul sclavilor de la un port la altul între statele pepiniere de sclavi *(border slave states)* și statele cu sclavi propriu-zise *(slave states)*.

[1] Franck Schoell, *op. cit.*, p. 39.
[2] Henry William Elson, *op. cit.*, p. 464.
[3] *Ibidem*, p. 465.

Prin asemenea lege, antisclavagiştii încercau să închidă robinetul sclaviei.

A pierit sclavia în Nord ? Trebuie să dispară şi din Sud, pe cale paşnică, legală, ziceau oamenii politici. Mai ales că şi aici începea să devină nerentabilă.

Dar, iată : Whitney a inventat maşina de egrenat. Şi repede bumbacul a devenit principala producţie agrară din Sud. Se cîştiga bine, dar solicita plantaţii tot mai întinse şi tot mai multă mînă de lucru sclavă. În loc să moară, sclavia primea un nou impuls în Carolina de Sud, Georgia, Florida, Alabama, Louisiana, Texas... Şi pretutindeni unde se extindeau sistemul plantaţiilor şi cultura bumbacului se extindea şi sclavia.

Lupta sclavilor pentru libertate se alimenta din înseşi condiţiile sclaviei. În timpul revoluţiei din Haiti, Gabriel, un negru din Virginia, îşi închipui că poate fi Moise al negrilor : să-i scoată din cumplita captivitate babilonică a plantaţiilor de bumbac. Ca şi negrii lui Toussaint Louverture din Haiti, Gabriel, cu un număr de prieteni, s-a răsculat şi a dat iama răzbunării printre albii din Virginia şi mai ales din Richmond. Numele lui a devenit sperietoare pentru stăpîni şi făclia nădejdii pentru negri. Era în 1800. Spectrul „terorii negre" plana asupra Sudului.

Cu vremea, invocînd principii moral-religioase, umanitare, mulţi albi din Nord au ridicat glas întru apărarea negrilor. După revoluţia burgheză din Franţa, a apărut o întreagă literatură antisclavagistă. Cu „oroare şi sentimentalitate" scria adolescentul Victor Hugo prima versiune din *Bug-Jargal*. Clarkson publica *Strigătul africanilor*, povestiri tragice despre viaţa negrilor răpiţi şi vînduţi de albi. Curînd lupta asta a păşit din domeniul ideilor în cel al practicii.

Dar a devenit o forţă numai cînd s-a observat că sclavia frîna dezvoltarea economică generală şi uniformă a Statelor Unite. Deşi părea avantajoasă, sclavia era, totuşi, în flagrantă contradicţie cu creşterea impetuoasă a întregii ţări. Şi burghezia s-a antrenat în lupta antisclavagistă numai atunci cînd s-a clarificat că aceasta, în fond, însemna lupta ei însăşi împotriva „aristocraţiei" de plantatori din Sud. O luptă de clasă între burghezie şi plantatori.

După 1810, industriaşii din Nord, legaţi, prin construcţia căilor de comunicaţie, de teritoriile şi de producţia agrară din Vest, s-au profilat printre cei mai înverşunaţi duşmani ai proprietarilor de sclavi.

Apoi, burghezia din Nord a rîvnit totdeauna să lichideze dependenţa economică a Statelor Unite faţă de piaţa britanică. Or, vînzînd bumbacul în Anglia, pe plantatorii din Sud îi interesa tocmai dependenţa de piaţa londoneză. Şi bumbacul sudist se producea prin munca sclavilor negri.

Deci, independenţa economică se garanta prin dispariţia sclaviei, prin transformarea negrilor în muncitori salariaţi.

Dar, poftim : mulţi bancheri, mulţi negustori şi chiar o parte din industriaşi — cei cu fabrici de textile, de zahăr, de spirt, folosind materii prime produse în Sud — se legaseră economiceşte de plantatori. Şi vrînd-nevrînd complicitau şi în problema sclaviei.

Extinderea teritorială a Statelor Unite a ascuţit şi conflictul între adepţii şi adversarii sclaviei. De pildă, în 1803, la „achiziţionarea" Louisianei : plantatorii din Sud o vedeau ca un vast imperiu al bumbacului şi al sistemului sclavagist ; cei din Nord, ca pe un teritoriu fermier. De aici, acţiuni secesioniste. Burghezia yankee, în jurul lui Aaron Burr, a urzit, în 1804, o conspiraţie antiunionistă. Burr, guvernator al statului New York, căuta să ajungă preşedinte peste o confederaţie nordică, avînd centrul în Massachusetts şi extinzîndu-se pe valea lui Mississippi pînă în Mexic. Aşa că, într-un fel, nordiştii au fost iniţiatorii secesionismului.

Ca să împiedice surpriza unor legi antisclavagiste, sudiştii gîndeau să sporească numărul statelor cu sclavi şi deci să-şi asigure o majoritate în Senat. Discuţiile s-au iscat, învrăjbite, la primirea statului Missouri în Uniune. „De la bătălia de la Bunker's Hill, n-am avut probleme aşa de grave, scria Jefferson, în 1819. Mulţumesc lui Dumnezeu că sînt destul de bătrîn, ca să nu mă mai tem că le voi vedea urmările" [1]. Şi califica problema sclaviei ca „o problemă nefastă", care-l „umplea de groază, ca un clopot de alarmă în noapte", ca „un dangăt funerar al Uniunii".

Abia în 1820, la propunerea senatorului Henry Clay, s-a hotărît admiterea concomitentă în Uniune a două state — Missouri şi Maine — primul cu sclavi, al doilea fără. Statele cu sclavi se menţineau la paritate cu cele „libere", iar sclavia nu se mai putea extinde la nord de paralela de 36°30'. Aşa a intrat în istoria nord-americană „compromisul Missouri".

Practic însă, compromisul Missouri transforma cea mai mare parte a teritoriului de la vest de Mississippi într-un „teritoriu

[1] Henry William Elson, *op. cit.*, p. 469.

liber". Aceasta lovea crunt în interesele plantatorilor. De aceea aplanarea conflictului era vremelnică și aparentă.

Intensificarea luptei politice dintre burghezia din Nord și plantatorii din Sud antrena și lupta negrilor. Tot mai numeroși sclavi fugeau de pe plantații, incendiau recoltele și casele stăpînilor, ucideau pe supraveghetori și chiar pe plantatori [1].

În Carolina de Sud, un negru a cîștigat la loterie 1 500 de dolari. Și-a răscumpărat cu ei libertatea. A devenit dulgher. Și-a luat numele de Denmark Vesey. Inteligent, activ, talentat vorbitor, a căpătat mare influență printre ceilalți negri dornici de libertate. Și, în 1822, a încercat o răscoală. Urmărea să ocupe arsenalul din Charleston, să procure arme pentru confrați. Dar autoritățile au aflat. Au prins 131 de negri adepți ai lui Denmark. Au deportat 43. Au spînzurat 35.

Lupta se intensifica mereu. Pe *Benjamin Lundy*, șelar din Virginia, l-au impresionat așa, de adînc chinurile îndurate de sclavii negri, încît a hotărît să-și consacre viața pentru eliberarea lor. Și-a părăsit atelierul, familia și a parcurs țara de la frontiera canadiană la cea mexicană, rostind discursuri și organizînd societăți pentru apărarea negrilor. A scos și un ziar : „Geniul emancipării universale". L-a avut ucenic pe William Lloyd Garrison, tînăr muncitor cu suflet aprins, mărinimos, talentat, capabil de jertfe eroice, neobosit dușman al neomeniei plantatorilor din Sud.

Extrem de rar, și cîte un negru eliberat își însușea un dram de cultură. Primul negru care a pătruns într-un colegiu american a fost John Brown Russwurm. Și-a luat diploma în 1828. A redactat primul ziar al negrilor din Statele Unite : „Free dom's Journal". Negrul David Walker, stabilit după emancipare la Boston, a publicat, în 1829, un pamflet antisclavagist : „Walker's Appeal" — o chemare înflăcărată, un strigăt de durere și de alarmă pentru frații lui sclavi.

Tot în 1829 apărea nuvela lui Prosper Mérimée, *Tamango* : trata răscoala negrilor pe un vas în drum spre America. Se întemeia pe o documentație exactă furnizată, între alții, și de publicistul Victor Schoelcher, cunoscut adversar al sclaviei oamenilor din colonii. Ecoul acestor publicații stîrnea noi glasuri de protest în Statele Unite și în afară.

[1] Un doctor din Louisiana credea „că aceste acte erau simptome ale unor boli exotice foarte frecvente la negri". Cam multe voia să explice domnul doctor...

O negresă adusă din Africa, numită simbolic „Sojourner Truth" [1], cu toate că nu știa să citească, totuși uimea ascultătorii cu darul vorbirii simple, convingătoare, determinîndu-i să-i urmeze sfaturile și să se angajeze în lupta pentru libertate [2]. Așa, conlucrînd albi și negri, europeni și americani, oameni simpli și intelectuali progresiști au inițiat o mare și puternică mișcare de masă pentru eliberarea sclavilor negri.

În istorie, mișcarea asta s-a numit *aboliționism*.

A început ca o mișcare filantropică întru alinarea suferințelor îndurate de negri. În 1830 existau în Statele Unite peste 100 de societăți aboliționiste [3].

Omul cu ștreangul de gît

La 1 ianuarie 1831, William Lloyd Garrison, acum tipograf în Boston, scotea ziarul „Liberator". Pe prima pagină : Capitoliul, „Casa libertății", iar alături un tîrg de sclavi, unde un vătaf bătea un negru legat și întins la pămînt. Pentru că îngăduia sclavia, Garrison socotea constituția nord-americană drept „un pact cu moartea", „un acord cu infernul". Cerea emanciparea tuturor negrilor, fără condiții.

Curajos, entuziast, îndrăgostit de libertate și de oameni, Garrison declanșa adevărata mișcare aboliționistă. Și mișcarea asta a frămîntat societatea Statelor Unite mai mult de trei decade. Abolitionismul se îmbina cu răzvrătirile violente ale negrilor, însuflețindu-se și întrajutorîndu-se.

Izbucneau spontan și violent : răzvrătiri ale desperării. Așa, în Virginia, negrul Nat Turner, ajutat de Will Francis, un confrate uriaș, a pornit răscoala în 1831. Răzvrătiții au ucis 57 de stăpîni. Spaima plantatorilor a fost cumplită. Au trecut la represiuni sălbatice, pilduitoare.

Prinderea lui Nat Turner a dat multă bătaie de cap plantatorilor. Negrii l-au ascuns cît s-au priceput mai bine. Dar cît se puteau împotrivi, cu mîinile goale, forței represive a autorităților ? O dată cu Nat Turner au mai fost spînzurați încă 16 negri, afară de cei uciși în timpul urmăririlor.

Evident, revoltele sclavilor, sabotajul, rezistența, fuga de pe plantații, amenințarea vieții stăpînilor, toate agravau ne-

[1] Adevărul la ordinea zilei.
[2] Vezi Franck Schoell, *op. cit.*, p. 65.
[3] Vezi W. Foster, *op. cit.*, p. 105.

productivitatea, descompunerea sistemului sclavagist, zdruncinîndu-l din temelii. Dar, ca şi sclavii din antichitate, sclavii negri nu puteau alcătui o majoritate conştientă, nu reprezentau o forţă revoluţionară capabilă să întemeieze o nouă orînduire socială. De aceea trebuia să intervină şi să preia conducerea luptei o clasă care, întemeindu-se pe un nou mod de producţie, pe cultura şi pe poziţia ei în societate, să fie în stare a organiza un nou stat, cu o nouă dominaţie de clasă.

Acest rol şi l-a asumat burghezia din Nordul Statelor Unite. Şi îndeosebi burghezia industrială şi fermierii din Vest.

În 1833, Garrison organiza „Societatea americană de luptă împotriva sclaviei".

În primele congrese abolţioniste s-au dezbătut pe larg principiile drepturilor omului : dreptatea, egalitatea, libertatea [1], dreptul femeii care, în statul burghez, n-avea drepturi civice şi politice, iar după căsătorie îşi pierdea libertatea, devenind un bun al soţului, adică în fond sclava lui. Adesea legau lupta de eliberare a negrilor de lupta irlandezilor, a polonezilor, a indienilor. În cîţiva ani, abolţionismul a ajuns o largă mişcare de masă, în tot Nordul Statelor Unite.

Abolţioniştii atacau zgomotos sclavia : „instituţia funestă". Strigau împotriva tiranilor, tîlharilor, ucigaşilor, violatorilor legilor divine şi umane, plantatorii din Sud. „Defăimaţi-ne ţara, propunea un orator abolţionist, treceţi spada nimicirii peste oraşele noastre neputincioase dar, în numele cerului, îndepărtaţi flagelul sclaviei, picătura cea mai amară din cupa îngerului exterminator" [2]. În practică, William Lloyd Garrison se împotrivea luptei violente contra sclaviei. Se mulţumea cu condamnarea ei morală. Propunea să fie lichidată prin expedierea negrilor înapoi în Africa.

Dar plantatorii şi acoliţii lor, clocotind de ură împotriva abolţioniştilor, reacţionau sălbatic. Pentru că ataca biserica, pe Garrison îl acuzau de ateism. Pentru că voia să-i vadă pe sclavi liberi, îl acuzau de revoluţie. Pentru că denunţa unitatea ţării pe baza sclaviei, îl acuzau de trădare naţională.

Plantatorii socoteau pe abolţionişti mai răi, mai primejdioşi decît negrii fugari şi decît ciuma neagră. Îi împroşcau cu cele mai violente epitete : incendiatori, asasini, duşmani ai genului uman. Pe Garrison şi adepţii lui îi calificau : „adevărate satane din culcuşul lui Scaraoschi". Aşa-zisele comitete de „vigilenţă"

[1] A. V. Efimov, *op. cit.*, pp. 263—264.
[2] Henry William Elson, *op. cit.*, p. 525.

în slujba plantatorilor, împînzind străzile oraşelor, îi vînau, îi maltratau, îi linşau ca şi pe negri. Adunarea legislativă din Georgia oferea o recompensă de 5 000 de dolari celui care-l va aresta pe redactorul „Liberatorului" şi-l va trece în statul Georgia, să fie judecat ca provocator de răzmeriţă şi spînzurat [1].

Dickens reproducea rostirile sălbatice ale unor membri din Camera reprezentanţilor, împotriva abolţioniştilor : „Îi avertizez pe abolţionişti — spune un congresman din Carolina de Sud — barbari neisprăviţi ce sînt, că dacă soarta va face ca vreunul din ei să cadă în mîinile noastre, va muri ca un ticălos". Iar alt blajin coleg întărea : „Să calce numai unul din ăştia în Carolina de Sud şi dacă-l prindem, îl judecăm şi de-ar interveni toate guvernele din lume, în frunte cu guvernul federal, tot îl spînzurăm..." [2].

Le-a trebuit abolţioniştilor deosebit curaj şi spirit de jertfă. Mulţi îşi sacrificau averea, familia, prietenii şi chiar viaţa pentru cauza negrilor. Pentru că abolţioniştii aveau de luptat nu numai cu plantatorii, ci şi cu prejudecăţile burgheziei şi ale altor categorii sociale din Nord.

Cînd, în 1831, la New Haven în Connecticut, s-a propus deschiderea unei şcoli pentru copiii negrilor, consiliul municipal s-a împotrivit ca fiind „prejudiciabilă intereselor superioare ale oraşului".

Cînd, în 1833, profesoara Prudence Crandall, tot din statul Connecticut, a primit o negresă în şcoală, parlamentul local a sărit în sus : sacrilegiu ! Şi a încropit imediat o lege prin care se interzicea frecventarea şcolilor de către negri. Iar pe Prudence Crandall a condamnat-o la închisoare.

Cînd, în 1834, în Canaan, statul New Hampshire, abolţioniştii au deschis un colegiu mixt pentru albi şi negri, cetăţenii „onorabili" ai urbei au legat clădirea cu odgoane, au înjugat 200 de perechi de boi şi-au dărîmat-o.

În 1835, într-o bună zi, pe străzile Bostonului, un grup de zăluzi îmbrînceau un om legat cu un streang de gît. Mulţimea, plătită de sclavagişti, sta gata să-l linşeze. Omul era tare palid, dar îşi păstra calmul şi demnitatea. Doar femeile, indignate de atîta sălbăticie, îl mai apărau. La rugămintea lor, poliţia, miloasă, l-a arestat. Altminteri, cum să-l scoată din mîinile ticăloşilor, să nu-l tîrîie la spînzurătoare ? Să bruscheze nişte prosclavagişti ? Se poate ? Doar Boston era patria libertăţii americane încă din 1774, de la „invitaţia la ceai"...

[1] Henry William Elson, *op. cit.*, p. 525.
[2] Ch. Dickens, *op. cit.*, p. 154.

În starea asta jalnică l-a văzut călătoarea engleză K. Martineau pe Garrison, șeful mișcării aboliționiste, redactorul ziarului „Liberator".

Aflat pe stradă și zguduit de scena ce i se perinda prin față, tînărul avocat Wendell Phillips, răscolit sufletește, s-a convertit la aboliționism. Din clipa aceea și-a pus toată energia și talentul în lupta pentru eliberarea negrilor. Așa, mișcarea aboliționistă se întărea cu încă un fruntaș dîrz, cu voință de fier, cu minte limpede, scînteietoare, dinamic, înfocat, gata oricînd de jertfă.

De ce oare bostonienii îl umileau așa de cumplit pe William Lloyd Garrison? Pentru că negoțul cu sclavi aducea mari venituri negustorilor din Boston [1]. Iar aboliționismul le lua marfa.

La 7 noiembrie 1838, în orașul Altona, statul Illinois, mercenarii plantatorilor tăbărau asupra lui Elijah Lowejoy, redactorul ziarului „Alton Observer", și-l linșau. De ce? Scotea un jurnal aboliționist. Mercenarii aruncau casetele cu litere în Mississippi, incendiau șura unde nenorocitul căutase adăpost.

Plantatorii interziceau difuzarea ziarelor aboliționiste în statele sudice: „publicații incendiare". Însuși președintele Jackson a propus, la 7 decembrie 1835, un proiect de lege în care taxa drept „crimă cu caracter federal" expedierea publicațiilor aboliționiste prin poștă. Proiectul n-a trecut prin Congres: s-a împotrivit cu vehemență John Quincy Adams, convertit la aboliționism. Dar variante ale acestui proiect au venit mereu în discuția Congresului, pînă în 1860. În tot acest timp diriginții de poștă au hotărît, după bunul lor plac, care publicații erau expediabile prin poștă și care nu. Practic, asta echivala cu interdicția literaturii aboliționiste în statele cu sclavi. Adică victoria sudiștilor.

Din 1836 pînă în 1845, sfidînd Constituția, o „lege de astupare a gurii" a smuls aboliționiștilor dreptul de petiționare. Iar Curtea Supremă, pusă să apere constituționalitatea legilor, a tăcut complice. Apăra interesele sudiștilor prosclavagiști. În „țara tuturor libertăților" era riscantă tocmai lupta pentru libertate.

Cu toată vrăjmășia și opresiunile exercitate de stăpînii de sclavi, aboliționismul progresa repede. Corespundea unei pu-

[1] Pierre de Lanux, *Sud*, Paris, 1932. p. 44.

ternice realități, unor imperioase nevoi economice, sociale, politice, morale. Corespundea progresului. Chiar yankeii cei mai înclinați spre simpatii prosudiste înțelegeau că perpetuarea sclaviei făcea ca agricultura, industria și cultura să rămînă în urmă în Sud. Iar dacă aboliționiștii priveau cu omenie spre sclavii negri, spre suferințele lor, burghezia industrială își făcea socotelile ei: să acapareze forța de muncă neagră, ignorantă, docilă și ieftină. De aceea încuraja aboliționismul. Milita chiar în favoarea lui.

În 1834 funcționau 60 de grupe locale aboliționiste; în 1835 — 200; în 1838 — 1 350; iar în 1840 — 2 000, cu membri dintre fermieri, muncitori, mic-burghezi, negri și intelectuali progresiști. Desfășurarea evenimentelor i-a înregimentat în mișcarea aboliționistă și pe Emerson filozoful și pe Whittier poetul și pe Webster, omul politic liberal. „Distrugeți sclavia, credeți în libertate, iubirea e mai tare ca orice", scanda John Greenleaf Whittier.

S-au organizat secții regionale în 15 state, cu membri disciplinați, cotizanți, cu programe tot mai clare de abolire a sclaviei și cu campanii de propagandă organizate pe scară națională. În 1840 asociațiile aboliționiste numărau peste 250 000 de membri. Susțineau 25 de publicații, în frunte cu „Liberator" și „National antislavery Standard", ziare cu o recunoscută forță agitatorică și politică. Prin lupta eroică angajată de aboliționiști, în cîțiva ani problema sclavajului a devenit centrul întregii vieți politice a Statelor Unite [1].

Mișcarea aboliționistă americană a influențat lupta antisclavagistă și din alte țări americane sau europene. Între 1811 și 1815 s-a desființat sclavia în 16 țări americane. În același timp Londra devenea centrul mondial de luptă împotriva sclaviei oamenilor de culoare. Aici s-a ținut, în 1840, conferința antisclavagistă internațională.

În Franța, în 1839, o comisie prezidată de Guizot, susținută de presa progresistă și de artiști ca Lamartine, a prezentat prin Tocqueville un raport în parlament. Între altele propunea răscumpărarea celor 250 000 de sclavi aparținînd francezilor. Evalua sclavul la 1 200 de franci. Statul se obliga să plătească jumătate din sumă (150 000 000). Colonialiștii se afirmau generoși și democrați pe spinarea propriului lor popor.

[1] Vezi R. F. Ivanov, *Frederick Douglass...* în *K stoletiu grajdanskoi voini v SȘA*, p. 97.

„Treziți-vă !
Milioane de glasuri vă cheamă !"

La coloana de marș a aboliționiștilor se înșirau oamenii simpli, intelectualii progresiști, femeile generoase. Longfellow și Walt Whitman publicau înflăcărate și patetice poeme de apărare a sclavilor și a omeniei. Fermierul crescător de oi. John Brown, organiza o societate aboliționistă cu scopul de a-i învăța carte pe tinerii sclavi și de a întemeia sate de negri liberi.

În cîțiva ani de agitație aboliționistă, opinia publică din Statele Unite, otrăvită de propaganda plantatorilor, s-a dezintoxicat, s-a schimbat. Sub presiunea maselor, adunarea legislativă din Connecticut a anulat legile ostile negrilor. Camera reprezentanților din Massachusetts punea propria-i sală de ședințe la dispoziția unui miting antisclavagist. William H. Seward, senator în Congres și guvernator al statului New York, își punea tot talentul să demonstreze că sclavia era o pată rușinoasă pe obrazul Statelor Unite. O pată ce trebuia ștearsă cît mai repede. Aboliționismul, declara el în Senat, „e o luptă eternă între conservatorism și progres, între adevăr și eroare, între dreptate și nedreptate" [1].

Mai ales Garrison, părintele aboliționismului organizat, lupta cu abnegație și eroism. Dar, în trînta inegală cu goliații sclavagismului, metoda și calea lui nu erau nici revoluționare, nici suficient de flexibile. Se menținea pe poziția luptei morale. În mișcarea aboliționistă forma „aripa propagandistică". Disprețuia lupta politică, deși urmărea distrugerea bazei pentru supremația politică a plantatorilor. Respingea folosirea forței în apărarea negrilor : „Nu propovăduim insurecția, nu ; chemăm la supunere și pace". Un partid politic aboliționist îl speria. Sectarist, nu lega mișcarea aboliționistă cu celelalte forme ale mișcărilor democrate, progresiste : mișcarea sindicală, mișcarea pentru drepturile femeilor, pentru reforma agrară, pentru vot universal sau pentru învățămînt general. În schimb, Congresul „Societății americane de luptă împotriva sclaviei", în 1840, condamna toate bisericile, fără excepție, pentru poziția lor prosclavagistă. Biserica — „marea frăție a hoților", sprijinul ideologic al plantatorilor și al celui mai odios soi de tîlhărie : răpirea de oameni.

Bine ; dar tot ce nu poate fi pus în practică miroase a utopie.

[1] Benjamin Thomas, *op. cit.*, p. 108.

Garrison nu admitea nici organizarea negrilor. Ca și cum singuri albii ar fi putut să-i elibereze : să le dăruiască libertatea.

Și totuși... La o întrunire aboliționistă din New Bradford, în august 1841, Garrison invita un tînăr negru să ia cuvîntul.

Înalt, frumos, cu privire înflăcărată, cu un glas puternic, negrul părea destinat pentru tribună. Și dezvăluia, spontan, un remarcabil, un cuceritor talent și un temperament de orator : fierbinte, subtil, convingător, capabil să capteze auditoriul și să-i modeleze sentimentele și gîndurile [1].

Era negrul, de curînd eliberat, Frederick Douglass.

Născut în Maryland, în 1817, pe Frederick Baily, zis Douglass, l-au vîndut stăpînii în 1832. A învățat carte singur, pe furiș, cu toate interdicțiile stăpînilor. Cu bănișorii cîștigați de cîte ori era închiriat, cumpăra cărți și plătea copiii care-l ajutau să le descifreze. Maltratat de vătafii stăpînilor, Douglass a fugit în Massachusetts (1838), după douăzeci de ani de sclavie. A exercitat meseria de sobar, de tăietor de lemne, de birjar, de chelner. S-a însurat și a avut mulți copii. Dar țelul vieții lui se întruchipa în lupta împotriva sclaviei confraților. S-a avîntat în mișcarea aboliționistă, ca unul dintre cei mai remarcabili ucenici ai lui Garrison. A luat cuvîntul la mitinguri aboliționiste. A pus mîna pe condei și a scris *Narrative of the Life of Frederick Douglass*, publicată în 1845 și repede tradusă în franceză și germană. Cu caracter autobiografic, lucrarea lui Douglass surprindea admirabil atmosfera agitată, pasionantă, plină de avînt generos din cadrul mișcării aboliționiste. A făcut primul turneu în Anglia (1845—1847) ; a vorbit la mitinguri și adunări despre suferințele sclavilor și despre lupta eroică a aboliționiștilor. A obținut un răsunător succes. Admiratorii au strîns banii necesari, ajutîndu-l să se răscumpere din sclavie și să scoată o revistă : „The North Star" (1847).

După congresul din mai 1840, mișcarea aboliționistă s-a scindat.

Garrison a rămas pe poziția lui sectaristă, lipsită de conținut revoluționar. Susținea ca și înainte : „Negrii să se întoarcă acasă !" Stăpînii să fie convinși că trebuie să-i elibereze și să-i lase să plece. Și asta prin bună înțelegere și cît mai repede.

Opoziția antigarrisoniană, în frunte cu frații Tappan, Jervit Smith, a înființat „Societatea de luptă a americanilor

[1] Vezi Franck Schoell, *op. cit.*, p. 113.

și a străinilor împotriva sclaviei", care a înscris în program necesitatea abolirii sclaviei ca o problemă politică de prim ordin.

Ruptura din mișcarea abolițională a produs mare confuzie. Într-un an, numărul membrilor a scăzut de la 250 000 la 70 000, iar veniturile de la 47 000 la 7 000 de dolari. Garrison a rămas izolat. Persuasiunea, oricît de pasionant și de patetic ar fi fost propovăduită, nu ducea la abolirea sclaviei. „Aripa propagandistică" a mișcării abolitioniste se înfunda în utopie. Plantatorii nu se lăsau înduplecați nici de dreptatea cauzei negrilor, nici de argumentele abolitioniștilor. Dimpotrivă, organizau o largă campanie, asasină, contra abolitioniștilor. De aceea, chiar ucenicii cei mai credincioși : Wendell Phillips, Frederick Douglass, Charles Sumner nu-i mai împărtășeau fără rezerve părerile. Dezvoltau în abolitionism linia de luptă revoluționară. Ripostele sălbatice ale sclavocraților din Sud încredințau tot mai mult pe abolitioniști că desființarea sclaviei implica violența. La forță trebuia răspuns cu forța. „Oricît am dori noi și voi toți, spunea abolitionistul negru Henry Heilend Garnet, la Congresul negrilor de la Buffalo (1843), sînt puține speranțe într-o eliberare fără vărsare de sînge. Dar dacă-i sortit să curgă sînge, atunci întîmple-se acum ceea ce-i sortit : mai bine să murim ca oameni liberi decît ca sclavi... Treziți-vă ! Treziți-vă ! Milioane de glasuri vă cheamă !" [1].

La Buffalo mulți congresiști au propus greva generală a sclavilor și trecerea la răscoală. Propunerea a căzut, la vot.

Dar ideea răscoalei, ideea luptei violente împotriva plantatorilor din Sud, își tot adîncea rădăcinile și se înfățișa ca o inexorabilă necesitate.

De cînd exista sclavia, fuga de pe plantații a apărut ca o formă firească de luptă. Fugeau sclavii, deși dincolo de zare îi aștepta doar iluzia libertății sau neantul. Fugeau pentru că suferințele depășeau orice limită. Absolut orice limită. Mulți piereau pe drum, rătăciți, sfîșiați de fiare, de vînătorii de negri și de cîinii lor. Dar înfruntau orice, numai să nu mai fie vînduți la licitație și duși pe plantațiile de bumbac, pe orezăriile din extremul Sud ori în fabricile de zahăr din New Orleans. De multe ori îi sfătuiau, îi ajutau, îi adăposteau negrii liberi ori abolitioniștii. Îi călăuzeau, strecurîndu-i printr-o adevărată rețea de cărări și adăposturi, numită *Underground railroad* — calea ferată subterană. Totul, ca să nu-i afle stăpînii sau copoii lor. Dar fuga nu era un mijloc eficient. Ci doar un paliativ antisclavagist.

[1] W. Foster, *Negriteanskii narod v istorii Ameriki*, pp. 171—172.

Oamenii cu vederi înaintate preconizau calea adevărată : revoluția. „Vezi acest lanț de munți ? îl întreba fermierul abolitionist John Brown pe negrul Frederick Douglass, arătînd cu degetul pe o hartă șirurile Alleghenylor. Dumnezeu a așezat libertatea pe aceste piscuri. Și le-a înălțat parcă anume pentru libertatea rasei voastre. Munții ăștia au forturi naturale pe care un singur om le poate apăra împotriva a o sută. Au adăposturi unde se poate ascunde un batalion. Sînt gata să înfrunt, aici, cu un mănunchi de tovarăși hotărîți, întreaga Virginie... Dă-mi — am să-i găsesc ! — douăzeci și cinci de băieți, aleși, bine înarmați... Și m-am dus !" [1].

Revoluțiile din 1848 au înaripat și abolitionismul cu suflu și putere nouă. Apariția decretului din 27 aprilie 1848, prin care guvernul provizoriu francez „proclama abolirea definitivă, imediată și universală a sclavajului în toate coloniile și posesiunile franceze" [2], a răsunat în inima negrilor și a abolitioniștilor ca o trîmbiță a victoriei apropiate.

Dar, de spaima revoluției, și plantatorii au întreprins o adevărată ofensivă prosclavagistă și antiabolitionistă. O adevărată campanie de linșări, de teroare. Presa lor denunța abolitionismul ca o crimă socială. Congresmenii cereau anularea compromisului Missouri și extinderea sclaviei pe întreg teritoriul Statelor Unite.

Toate acestea îi sileau pe fruntașii abolitioniști să vadă limpede că numai revoluția poate distruge sclavia. „Aș fi bucuros, spunea Frederick Douglass, să aud mîine că sclavii s-au răsculat și că mîinile negre, care pînă astăzi au fost ocupate cu înfrumusețarea Sudului, seamănă, acum și acolo, moarte și distrugere" [3].

Deși îi rămînea recunoscător, deși îl iubea ca pe un dascăl și ca pe un părinte, Frederick Douglass nu-l mai urma pe Garrison. Se debarasa de sectarismul, de calea lui idealistă micburgheză. Se îndrepta pe calea acțiunilor politice combative. Se bucura ori de cîte ori afla de o răscoală a negrilor. Îndemna și organiza el însuși răscoale, ca și Sojourner Truth ori Garnet.

[1] Franck Schoell, *op. cit.*, p. 69.
[2] Martin Gaston, *L'abolition de l'esclavage*, Presse Univ. de France, Paris, 1948, p. 61.
[3] R. F. Ivanov, *Frederick Douglass...*, p. 103.

Devenea unul din conducătorii aripii revoluționare a mișcării aboliționiste.

Și cîteva amănunte. La jumătatea secolului al XIX-lea, dintre negrii liberi s-au ridicat cîțiva care au strîns oarecare avere : din meșteșug, din comerț, din agricultură. Și mai ciudat, în Louisiana existau chiar cîțiva negri proprietari de loturi de pămînt muncite cu sclavi... Încă o dovadă că-i mai vinovat sistemul decît omul. Cîteva familii de negri liberi și-au trimis copiii la studii în Europa. Acasă, în țara libertăților, nu puteau pătrunde în școli. Dovedeau remarcabile calități intelectuale. Întorși în Statele Unite, exercitau o influență hotărîtoare asupra confraților sclavi.

Prin aboliționism, Nordul, în generalitatea lui, a ajuns să vadă anacronismul sclaviei, să priceapă că jignește principiile „Declarației de independență" și că, dacă nu vrea să piară Uniunea, trebuie să distrugă imediat și definitiv sclavia [1].

De fapt, în dialectica societății nord-americane, aboliționismul se îmbina, se topea cu toate tendințele și curentele de luptă democrată. Devenea stindardul ideologic al luptei revoluționare, angajată de burghezia progresistă și de masele populare din Nord, împotriva plantatorilor sudiști și a reacționarilor de pretutindeni. Aceeași dialectică socială demonstra că împotriva sclaviei se putea lupta numai cu arma în mînă. Crimele sclavocrației nu se mai puteau spăla doar cu isop, ci numai cu sînge.

[1] Vezi Benjamin Thomas, *op. cit.*, p. 108.

PROLOGUL RĂZBOIULUI CIVIL SAU DE LA COMPROMISUL CLAY LA ȘTREANGUL LUI JOHN BROWN

...„Oare nu știm noi că omul acela, ori de cîte ori i se aține mînia, este o brută turbată? Oare nu știm noi că după cum este un mișel la el acasă, plimbîndu-se cu biciul în mînă printre sclavii și sclavele îngrozite, tot mișel va fi și în viața publică și, purtînd arme mișelești ascunse la piept, va împușca și va înjunghia oameni cînd se ceartă?..."

Dickens

Evident, sistemul sclaviei infuza în sufletul plantatorilor o superbie de falsi patricieni romani. Se credeau stăpînii Americii. Și se comportau ca și cum ar fi putut porunci întregului mapamond. Tratau cu trufie pe oricine venea dinafara castei lor.

Exploatat nerațional, solul plantațiilor de bumbac era repede secătuit. Iar după 1850, monopolul bumbacului american începea să fie concurat de bumbacul din India, din Egipt ori din Brazilia. Pe de altă parte, plantațiile și sclavii se concentrau tot mai mult în mîini tot mai puține. Peste 4 milioane de fermieri din Sud se ruinau, sărăceau, concurați de marii plantatori. Mulți emigrau în Nord sau în Vest și nutreau o ură amară împotriva sclavocrației. Și mai erau aici și „albii săraci", „devoratorii pămîntului", trăitori la marginea plantațiilor, pe cîțiva acri de pămînt, neroditor, un fel de... lumpenproletariat specific, din rîndurile căruia plantatorii își recrutau armata de supraveghetori, de vînători de sclavi și tot aparatul docil care contribuia la menținerea negrilor pe plantații. Sistemul plantațiilor se împotmolea într-o criză gravă. Sudiștii încercau să iasă din marasm prin extinderea teritorială a sistemului plantațiilor de monocultură și prin intensificarea exploatării sclavilor. Dar

această cale genera conflicte economice şi politice, zguduiri sociale, prevestitoare de furtună eliberatoare. Întîi pentru că Nordul îşi făurise o economie capitalistă puternică, agraro-industrială.

Apoi pentru că mişcarea revoluţionară a abolиţionismului căpătase o irezistibilă forţă şi un caracter de masă. „Desfiinţarea sclavajului, scria Engels, a devenit posibilă numai după ce Nordul a început să producă grîu şi carne pentru export, devenind, pe lîngă aceasta, o ţară industrială, şi după ce India, Egipt, Brazilia etc. au devenit puternice concurente pentru monopolul american al bumbacului. Şi chiar atunci aceasta a avut ca urmare ruinarea Sudului, care nu a reuşit să înlocuiască sclavajul făţiş al negrilor prin sclavajul camuflat al kulilor indieni şi chinezi" [1].

Compromisul Clay (1850)

Ofensiva sudiştilor, semnal al crizei sistemului sclavagist, s-a intensificat pînă la exacerbare în 1850. Şi timp de zece ani, problema sclaviei — sinteză a tuturor conflictelor Nord-Sud — a provocat agitate dezbateri în Congres şi lupte violente, vărsare de sînge în cuprinsul unor state noi.

În 1850, California a cerut admiterea în Uniune. „Democraţii" din Sud propuneau să fie admisă ca un stat cu sclavi. Era doar aşezată la sud de paralela de 36° şi 30′. Lozinca sudiştilor, acum mai mult ca oricînd, suna : „Oriunde flutură drapelul american, sclavia trebuie să-l urmeze" [2].

Forţele liberale şi progresiste, dimpotrivă : California să fie stat liber. Disputele, aprinse, înverşunau congresmenii şi frămîntau opinia publică. Abolиţioniştii socoteau că a venit momentul să se spele pata sclaviei de pe obrazul Statelor Unite. Ca să stăvilească extinderea agitaţiilor, bătrînul senator Clay a propus un compromis : să se admită California ca „stat liber", în Columbia să fie interzis traficul cu sclavi, iar, în schimbul acestor „cedări", să se voteze o nouă lege împotriva sclavilor fugari. Bătrînul Clay şi-a pus în balanţă tot prestigiul, tot talentul oratoric şi toată energia de care mai dispunea la cei 70 de ani pe care-i avea, ca să-i triumfe punctul de vedere. Îl speriau învrăjbirea spiritelor şi agravarea neînţelegerii

[1] Marx-Engels, *Opere*, vol. 4, p. 131.
[2] Walt Whitman, *Opere alese*, p. 16.

dintre Nord şi Sud : „Dacă izbucneşte, războiul va fi furios, implacabil, exterminator" [1], spunea el. Dar nu ceda nimic. După opt luni de înverşunate dezbateri, după moartea preşedintelui Taylor, Congresul a votat legile numite „compromisul Clay".

Admiterea Californiei ca „stat liber" părea un triumf al nordiştilor. Dar sudiştii manifestau nespusă furie şi ameninţau cu secesiunea, dacă preşedintele Fillmore şi Congresul respingeau legea privitoare la sclavii fugari. Intimidat, Congresul a votat-o. A acceptat un tîrg primejdios.

Partidul whig, al cărui lider principal, Clay, iniţiase legea prosclavagistă a compromisului a ieşit din treaba asta cu totul compromis.

„Legea de urmărire a sclavilor fugari" avea caracter retroactiv. Deci lovea în libertatea, în viaţa tuturor negrilor fugiţi de pe plantaţii. Şi ceea ce era mai odios, obliga populaţia statelor din Nord să participe la prinderea lor. Pedepsea pe cei care nu-şi dădeau concursul la săvîrşirea acestui sacrilegiu. Osîndea pe cei care ascundeau fugarii negri.

În fond, legea asta anula compromisul Missouri şi generaliza sclavia în Statele Unite. Contamina de sclavagism întregul teritoriu american şi ameninţa să reducă, treptat, clasa muncitoare albă la nivelul iloţilor [2]. Aşa, nimeni nu mai putea fi abolиţionist. Cum scria o gazetă din Ohio : Legea asta „ne metamorfozează pe toţi în vînători de sclavi" pentru plantatori. Lege ticăloasă, perfid alcătuită ; o infamie parcă anume ticluită să agraveze conflictul Nord-Sud, nu să-l potolească. Justifica teama lui Walt Whitman : „Dacă sclavia nu va fi interzisă pe întreg teritoriul naţional, munca va fi degradată şi viitorul tuturor celor ce muncesc din ţara aceasta va fi sclavia" [3].

Citind textul legii împotriva sclavilor fugari, poetul Henry Thoreau exclama frînt de amărăciune : „Mi-am pierdut patria !"

Longfellow implora fulgerele şi cutremurele să distrugă templul neomeniei şi să deschidă porţile închisorii sclavilor.

Iar blîndul Emerson striga cît putea : „N-o voi respecta, Dumnezeule mare !".

O dată cu legea de urmărire a sclavilor fugari, haita vînătorilor de negri a invadat Nordul. Mii de oameni erau urmăriţi, prinşi, schingiuiţi. Nu pentru crime, ci pentru culoarea

[1] Cl. Aragonnès, *Lincoln, héros d'un peuple*, Paris 1955, p. 129.
[2] Vezi Marx-Engels, *Opere*, vol. 15, p. 359.
[3] Walt Whitman, *op. cit.*, p. 366.

pielei. Cuprinși de panică, negrii liberi fugeau în Canada, piereau în lupte cu vînătorii de sclavi, reintrau la stăpîni ori se sinucideau.

De ajuns ca un alb să declare că negrul întîlnit pe stradă a fost sclavul lui, ca poliția și populația să fie obligate să-i dea concursul să-și captureze prada, să-și redobîndească proprietatea. Furtuna socială fremăta. Sudiștii solicitau „extrădarea" sclavilor pe „baza Constituției" care asigura proprietarilor de sclavi deplina folosință a bunurilor. Urlau : de vreme ce Nordul a acceptat Constituția, are datoria s-o și aplice ! Jefferson Davis ricana : nordiștii adăpostesc negrii ca să-și procure servitori ieftini ! Legea se arăta chiar... generoasă : dădea comisarului de poliție 10 dolari dacă lăsa negrul celui care l-a prins și numai 5 dolari dacă judeca drept. Deci „imparțialitatea" era... unsă.

Vînătorii dădeau adevărate lupte ca să prindă sclavii. Urmărit de o ceată de vînători, negrul William Smith, din Columbia, a stat ascuns multă vreme, cînd ici, cînd colo. Într-o zi însă l-a descoperit un copoi sudist. Smith a încercat să fugă. Vînătorul l-a ucis [1].

Alt caz. Pe chelnerul negru Anthony Burns, de la un restaurant din Boston, l-a pîrît cineva că-i fugar. Poliția l-a arestat. Fiind însă cunoscut în oraș ca negru eliberat, aboliționiștii au organizat un mare miting de protest la Faneuil Hall. Au luat cuvîntul Theodor Parker și Wendell Phillips. Indignată, răscolită sufletește, îndemnată de aboliționiști, mulțimea a pornit spre închisoare să-l elibereze pe Burns. Dar primăria a chemat armata și a despresurat închisoarea cu forța. S-au produs ciocniri. Un cetățean a fost ucis ; mulți răniți și arestați. Burns urma să fie transportat, cît mai repede, în Sud.

Dar în ziua hotărîtă, 50 000 de cetățeni s-au eșalonat de-a lungul străzilor, de la închisoare pînă în port, cu steaguri coborîte în bernă, în semn de doliu. Imperturbabili și tăcuți, demonstranții priveau cum trecea Burns, în lanțuri, escortat de mii de polițiști și de soldați, înarmați cu puști și chiar cu tunuri. Ca să asigure ordinea, primarul mobilizase poliția orașului, 24 batalioane de stat, un batalion de artilerie federală, 4 plutoane de infanterie marină și o bandă de detectivi civili.

Clopotele bisericilor sunau, toate, a mort [2].

[1] Vezi Henry William Elson, *op. cit.*, p. 567.

[2] R. B. Nye, J. E. Morpurgo, *op. cit.*, p. 336 și R. Lacour-Gayet, *op. cit.*, p. 192.

Așa au aplicat autoritățile legea împotriva sclavilor fugari, transportîndu-l pe Burns din Boston în Sud. Costul acestei operații de „repatriere" *manu militari* a unui singur sclav fugit s-a evaluat la 40 000 de dolari. Sudiștii biruiseră masele. Nordiștii însă parafrazau : „Încă o victorie ca asta și Sudul e pierdut".

Alt caz. În Jonng's Prairie, în comitatul Cas (Michigan), aboliționiștii au organizat o colonie de negri evadați : un sat de colibe. Cînd au aflat plantatorii au înarmat 30 de simbriași din Kentucky și i-au trimis să-i răpească. Atacați noaptea, prin surprindere, din mai multe părți, negrii s-au bătut eroic. Au fost, totuși, copleșiți, legați și încărcați în furgoane. În zori, auzind ce s-a petrecut în colonie, fermierii din vecinătate, conduși de potcovarul Bill Jones, i-au prins pe kentuckyeni, i-au bătut și i-au închis. Judecătorul însă i-a eliberat. Negrii au trebuit să plece în Canada [1].

Terorizați, aboliționiștii nu mai știau încotro s-apuce. Deși erau permanent amenințați cu linșajul, Frederick Douglass, Wendell Phillips, negresa Harriet Tubman călătoreau prin țară și propagau idei aboliționiste. Într-o încăierare publică, Douglass a fost grav rănit. Dar nimic nu-i descuraja. Cuvîntul lor îmbărbăta, îndîrjea.

Lupta se întețea. Cuprindea mase populare tot mai largi. John Ramsdelle, tăbăcar din New Hampshire își striga indignarea în versuri :

„Cine îngenunchează în fața legilor Sudului ?
Cine face temenele în fața unui clan ?
Cine vrea să fie instrumentul abject
al sclavajului zămislit de infern ?" [2].

„Ce înseamnă 4 iulie ?"

Antagonismul Nord-Sud se agrava. Se agrava mereu.

Sudiștii puneau acum problema fățiș și categoric : ori sclavia generalizată, ori secesiunea. Sclavia, teoretizase Calhoun, „a crescut o dată cu noi și a ajuns puternică prin țăria noastră. Sclavia a intrat în temelia tuturor instituțiilor noastre civile și politice și le-a unificat. Nu vrem, nu ne putem permite s-o lăsăm să fie distrusă. Nu cer milă, nici compătimire

[1] Vezi Henry William Elson, *op. cit.*, p. 568.

[2] R. B. Nye, J. E. Morpurgo, *op. cit.*, p. 334.

pentru statele cu sclavi. Sîntem în stare să ne apărăm singuri interesele. Nu noi sîntem în pericol, ci Uniunea". Ca aprig susținător al sclaviei se remarca mai ales Jefferson Davis, ginerele generalului și președintelui Zachary Taylor.

Dar și aboliționismul se afla în criză. „Aripa propagandistică" a lui Garrison, vrînd-nevrînd, dintr-un paradoxal recul politic și social, ajungea în fruntea „scizioniștilor". La un miting a ars un text al legii împotriva sclavilor fugari, dar și steagul american : mai bine fără, decît cu un Sud sclavagist.

Douglass, Ben Wade, frații Tappan, Charles Sumner, Wendel Phillips, Thaddeus Stevens alcătuiau acum „aripa politică" a mișcării aboliționiste. Întreținеau cea mai strînsă legătură cu toate forțele democrate și antisclavagiste de masă. Și mai ales cu freesoilerii. Evenimentele, cu asprimea lor, ofensiva sudiștilor, poziția prosclavagistă a multor „democrați" din Nord provocau contradicții, frămîntări și sciziuni și în rîndul negrilor. Unii n-aveau încredere în albi și voiau să lupte singuri. Alții preconizau o alianță strînsă în lupta comună cu albii aboliționiști și progresiști. Unii cereau eliberarea și transformarea negrilor în cetățeni americani, cu drepturi egale. Alții propagau ideea garrisoniană a strămutării înapoi în Africa ori în America Centrală.

Dezbinările din tabăra revoluționarilor foloseau doar sudiștilor.

La 4 iulie 1852, ziua independenței, Frederick Douglass rostea : „Ce înseamnă 4 iulie al vostru pentru sclavul american ? Să vă răspund : înseamnă ziua care, mai mult ca orice altă zi din an, îi relevă nedreptatea flagrantă și cruzimea ale căror victimă permanentă este. Pentru el această aniversare e o înșelătorie ; libertatea cu care vă lăudați, o destrăbălare nestăpînită ; măreția voastră națională, o vanitate pompoasă... strigătele voastre de libertate și egalitate, o curată batjocură ; rugăciunile și imnurile voastre, jurămintele și mila voastră pentru el nu-s decît amăgire și impostură, nelegiuire și viclenie... Vă lăudați cu dragostea voastră pentru libertate, cu civilizația voastră superioară, cu puritatea creștinismului vostru, în timp ce întreaga putere politică a națiunii (așa cum o încarnează pontifii voștri politici) își dă toată silința să sprijine și să înveșnicească sclavia a trei milioane dintre compatrioții voștri. Aruncați anatema asupra tiranilor încoronați ai Rusiei și ai Austriei și vă făliți cu constituția voastră democrată și,

în același timp, consimțiți voi înșivă să fiți doar instrumentele și complicii tiranilor din Virginia și Carolina"... [1].

Deși îl învinuia de trădare, Garrison nu putea să nu recunoască talentul de orator, de scriitor, de organizator, de animator al lui Frederick Douglass. Dar ca să vorbească așa, avea nevoie nu numai de talent, ci și de curaj, de un extraordinar curaj [2]. Capacitățile fizice și morale ale lui Douglass, ale Harrietei Tubman și ale altor fruntași negri, mulți la număr, deveneau argumente practice în dezmințirea teoriei despre inferioritatea oamenilor de culoare. Toți acești fruntași aboliționiști negri se străduiau din răsputeri să dezvolte conștiința de luptă și încrederea confraților în forțele și însușirile lor. Să atragă în mișcarea aboliționistă cele mai largi mase de negri. Să combată rasismul și șovinismul din ambele părți. Să combată teoria „reîntoarcerii acasă" sau colonizarea lor în Haiti ori în Liberia.

Underground railroad – calea ferată subterană

După 1850, fuga negrilor a devenit negrăit de dificilă, de primejdioasă, chiar imposibilă. Dar oamenii progresiști, aboliționiștii încălziți de sentimente omenești, nu s-au lăsat. Au intensificat acțiunea de salvare a fugarilor prin *Underground railroad*. Tainic și „ilegal", cu infinite riscuri și primejdii, aboliționiștii ajutau negrii să se smulgă din robie. Casele lor, hambarele, pivnițele, căpițele de fîn s-au transformat în adăposturi, în „gări" pentru fugari. Ziua se odihneau. Seara primeau hrană și indicații pentru drum. Iar noaptea călătoreau spre alte „gări", după steaua polară. Străbăteau pădurile de-a dreptul. Treceau rîurile înot, spre mult visata țară a libertății. Îi apărau aboliționiștii, întreținînd peste 500 de „căi ferate subterane". Toate țineau spre Canada. Prin Philadelphia, de pildă, s-au strecurat spre miazănoapte peste 9 000 de sclavi.

Mulți negri se aciuiau în centrele industriale din Nord, devenind brațe de muncă salariate, în slujba capitalismului.

Mai mult decît atît, în scurt timp, „calea ferată subterană" a devenit o vastă organizație a forțelor progresiste din Statele Unite, ostilă nu numai plantatorilor, ci și tuturor elementelor

[1] Franck Schoell, *op. cit.*, pp. 113—114.
[2] R. F. Ivanov, *Frederick Douglass*... p. 95.

reacționare. „Președinte" conta Levy Coffin, quaker și negustor bogat din Cincinnati, administrator al „gării" din Newport (Indiana). A ajutat evadarea a peste 2 500 de negri [1]. Între 1830 și 1860, „Calea ferată subterană" a ajutat peste 60 000 de sclavi să evadeze din Sud. Exact cît jumătate din populația orașului New Orleans. Justiția amenda, supunea la detențiune nelimitată, iar oamenii plantatorilor linșau pe cei prinși în flagrant delict de umanitate. Rush Sloane din Sandusky (Ohio) a plătit amenzi de 3 000 de dolari pentru că a ajutat evadarea unor negri. Thomas Garett din Wilmington a contribuit la salvarea a peste 2 700 de fugari. Autoritățile îl bănuiau, dar nu-l puteau dibui. L-au amendat, totuși, cu 8 000 de dolari — delincvent la legea asupra sclavilor fugari.

Cînd făptașii erau dovediți, pedepsele întreceau limitele legii. Calvin Fairbank a stat 17 ani la închisoare pentru că a vrut să salveze un convoi de sclavi. Căpitanului de vas William Beilis, prins transportînd negri fugari, sudiștii i-au sechestrat vasul și l-au vîndut la licitație, iar pe proprietar l-au închis. A fost eliberat abia în 1865, la sfîrșitul războiului civil.

Colaboratorii din Sud ai „Căii ferate subterane" trăiau, permanent, cu zilele în mînă. Mulți, zeci și sute de mii, prinși, au dispărut pur și simplu, fără urmă. Hăitașii secreți ai stăpînilor de sclavi, sălbatica mafie prosclavagistă, i-au gîtuit sau împușcat.

Totuși oamenii progresiști, revoluționari, nu s-au intimidat. Și-au înzecit puterile. Adevărate minuni a săvîrșit negresa Harriet Tubman. Se născuse în 1820, în Maryland. Pielea-i era aproape albă. Asta o ajuta să se strecoare, să se piardă mai ușor prin mulțime. Înzestrată cu o remarcabilă inteligență, cu o inimă caldă și o bunătate sufletească neînchipuită, s-a dedicat cu totul cauzei pentru salvarea confraților. În 1849 a evadat în Nord. S-a stabilit la Philadelphia. Muncea cît zece. Strîngea bani cu milosîrdia, peste ceea ce cîștiga, și pleca în Sud, să scoată și alți negri din robie. A devenit îndată o călăuză destoinică, hotărîtă și întrepidă a „căii ferate subterane". În zece ani, pînă în 1860, a făcut 19 călătorii în Sud

[1] Bănuit că ascunde sclavi fugiți, Coffin a fost chemat în judecată. A declarat : „E-adevărat că am găzduit cîțiva nenorociți care spuneau că erau sclavi fugiți. Dar n-aveau nici o dovadă că era așa. Și apoi, după cum știți, mărturia unui negru e nulă în fața justiției. Ei zic că-s fugari ; dar cine-i poate crede pe cuvînt ?". Judecătorii n-au avut încotro. L-au lăsat pe Levy Coffin liber.

și a smuls din ghearele vătafilor peste 300 de sclavi. I se spunea „Moise al negrilor". Avea o nemăsurată putere de convingere. Dar purta totdeauna pistol. Și-l folosea, în caz de primejdie, la timpul potrivit. Sclavii o urmau ca fascinați. Ducea copiii în spate, în panere ; ca să nu plîngă, îi calma cu fiertură de mac. Celor care, pe drum sau în fața primejdiilor, șovăiau, li se adresa, arătînd pistolul : „Sau mă urmezi, sau mori". Și se explica : „Morții nu vorbesc". O alternativă așa de categorică și o lămurire atît de umană, în fond, nu putea să nu reînsuflețească orice deznădăjduit ori înfricoșat.

Și ce emoție cînd trecea, cu bine, paralela de 36°, 30', frontiera Nordului liber...

Intona un imn :

„Glorie lui Dumnezeu și lui Isus glorie,
Încă un suflet e salvat !
Alergați și vestea răspîndiți :
Încă un suflet e teafăr și salvat..."

Plantatorii au pus un premiu de 40 000 de dolari pe capul ei. Dar Harriet Tubman nu s-a lăsat prinsă. A continuat să salveze oameni. Printre cei care au hrănit, adăpostit și călăuzit sclavi negri pe „calea ferată subterană" a fost și profesoara Harriet Beecher Stowe, din Cincinnati. O femeie micuță, firavă, cu multă sensibilitate și foarte inimoasă. Locuința ei a devenit una din „gări". Asculta povestirile despre chinurile fugarilor : o impresionau adînc. A vizitat plantațiile din Kentucky și s-a încredințat că sclavia degrada oamenii, fizic și moral. Că era cu totul incompatibilă „cu ideea pe care țara «Declarației de independență» și-o făcea despre sine însăși". Că era barbară, absurdă, jignitoare și trebuia să dispară. Cutremurată sufletește, a căutat să impresioneze și pe alții și să atragă atenția asupra suferințelor unor oameni umiliți, zdrobiți. A povestit în scris ce a auzit și ce a văzut. Povestirile le-a publicat într-un ziar aboliționist din Washington. A zguduit conștiința cititorilor. Și-a descoperit vocația de scriitoare. Apărute în foileton, povestirile Harrietei Beecher Stowe au jucat rolul marelui adevăr spus simplu, răspicat și curajos. Astfel s-a născut romanul *Coliba unchiului Tom*, apărut în 1852. Aproape tot ce povestea se petrecuse aevea. Spre pildă, pe Levy Coffin l-a auzit scriitoarea Beecher Stowe istorisind despre o sclavă neagră care a traversat Ohio pe un sloi de gheață plutitor. Chiar și numele eroinei a

rămas cel din povestirea lui Coffin : Eliza Harris [1]. Negrul Josiah Henson, prototipul unchiului Tom al Harrietei Beecher Stowe, a evadat cu familia în 1830 în Canada. A revenit în Sud, de multe ori, clandestin și a scos din sclavie 118 negri, ducîndu-i în Canada, via Ohio [2].

Coliba unchiului Tom — un roman realist critic — transpunea pe un plan individual ororile unei instituții : „instituția specifică". A avut un succes uluitor. În prima zi de apariție s-au vîndut 3 000 de exemplare. Într-un singur an s-au tras 300 000 de exemplare. Colosal !

Deși autoarea era o aboliționistă „garrisoniană", deși propovăduia calea reformelor morale și apela la cumsecădenia stăpînilor de sclavi, romanul *Coliba unchiului Tom* a contribuit mult la trezirea conștiinței umane, a influențat nespus de mult dezvoltarea luptei antisclavagiste în Nord, descoperind, mai ales pentru tineret, ororile sclavajului. Convingerea că sclavia era o rușine, o crimă împotriva umanității, a pătruns adînc, prin acest instrument artistic, în conștiința publică universală.

Înspăimîntată, toată reacțiunea stăpînilor de sclavi s-a năpustit asupra autoarei. Sudiștii au comandat romane-replică (vreo 14 au și apărut). Au amenințat-o pe Beecher Stowe cu moartea. Dar n-au putut zăgăzui valul oceanului, cu diguri de maculatură.

Coliba unchiului Tom a pregătit ideologia revoluționară a anilor 1854—1860. Și a slujit drept carte de căpătîi soldaților, în tranșee.

După ce a citit acest roman, un doctor Ross, din Toronto, s-a hotărît să-și consacre viața eliberării sclavilor. A făcut mai multe „turnee" în Sud, pretextînd că studiază viața păsărilor. Pe o plantație din Mississippi, l-a povățuit pe un negru, Joe, cum să fugă. Sîmbătă seara Joe a fugit. Stăpînul, brutal, aidoma lui Legree din *Coliba unchiului Tom* (imprima cu fierul roșu inițialele pe trupul sclavilor lui), a observat, luni dimineața, că Joe lipsește la apel. L-a bănuit pe doctorul Ross de incitator la evadare. L-a arestat : abolиționist infect ! Îi pregătea o dispariție cît mai rapidă și cît mai fără urme. Numai

[1] ...„Eliza știe doar atît : că pe malul celălalt e o țară liberă. Urmărită de copoii stăpînului care voia să-i vîndă copilul, sclava însuflețită de o putere pe care nu o au decît cei ce se află în clipe grele de deznădejde, scoase un țipăt sălbatic și se aruncă peste valurile vijelioase ale fluviului, sărind de pe mal pe un sloi de gheață". (Harriet Beecher Stowe, *Coliba unchiului Tom*, Editura Tineretului, București, 1954, p. 72.)

[2] R. B. Nye, J. E. Morpurgo, *op. cit.*, p. 335.

o minune îl mai putea salva. Întîmplător, Joe a aflat că povățuitorul lui era în primejdie. S-a întors pe plantație, chit că putea să-l coste viața. A povestit că s-a dus la o plantație, la vreo zece mile, să-și vadă un frate. Pe drum și-a scrîntit piciorul și a întîrziat. Stăpînul l-a pedepsit crunt, cu bătaia, cu fierul roșu, cu carcera. L-a amenințat : dacă recidivează, îl împușcă ori îl spînzură. Dar pe Ross a trebuit să-l elibereze. După cîtăva vreme, cînd sfătuitorul lui n-a mai fost în primejdie, Joe a fugit, iară. Și a ajuns cu bine în Canada [1]. Da, oamenii luau, și din literatură, cunoștință de crimele stăpînilor de sclavi și nu mai îndurau nici biciul, nici știreangul, nici pistolul, nici linșajul. Se uneau și luptau pentru salvarea umanității.

Afacerea Kansas – Nebraska

Contradicțiile Nord-Sud sporeau, deci, mereu.

Economice : Nordul nu putea vinde mai nimic în Sud ; nici mașini, nici grîu. Nu putea construi căi ferate. Și din pricina asta întreaga economie nord-americană rămînea în urmă.

Sociale : plantatorii torturau milioane de oameni, storcînd tot mai cumplit forța de muncă sclavă. Manifestau o trufie necugetată față de burghezia din Nord. Și voiau să extindă efectiv sclavia pe întreg teritoriul nord-american.

Politice : puternici în partidul „democrat", plantatorii țineau în mînă conducerea federației prin președinte ori prin Congres.

Iar timpul accelera contradicțiile, le făcea tot mai de neîmpăcat.

În pofida puterii politice, aplicarea legii sclavilor fugiți întîmpina mare opoziție în statele nordiste. Plantatorul Lemnon din Virginia se instala la o gazdă din New York, cu opt sclavi negri. Abolиționiștii au aflat. Au procurat un mandat de *habeas corpus* și au eliberat sclavii. Stăpînul, furios, a cerut sprijinul justiției. Curtea Supremă însă a acordat libertatea negrilor. Plantatorii fierbeau de mînie : „Puterea centrală încalcă dreptul sfînt de proprietate !" „Dacă un sclav negru devine liber, îndată ce pune piciorul pe pămîntul unui stat liber, cum o să mai recăpătm sclavii fugari ? Cum o să mai aplicăm legea din 1850 ?".

[1] Henry William Elson, *op. cit.*, p. 573.

Asemeni tigrilor flămînzi, plantatorii din Sud se repezeau asupra fiecărui stat nou care solicita intrarea în Uniune. Nu să le înghită oricum, ci să le presare cu condimentul sclaviei.

Kansas şi Nebraska, aşezate la nord de paralela de 36°30′ au cerut intrarea în Uniune. Posedau minunate terenuri pentru plantaţii de bumbac. Sudiştii nu voiau să le piardă. Nordiştii nu se-ndurau să le cedeze. Ce ferme minunate se puteau înfiripa aici...

Şi s-a încins o bătălie politică de o rară violenţă.

Senatorul Atchison explica : „Dacă în Kansas prevalează aboliţionismul, Missouri încetează de a mai fi sclavagist, iar Noul Mexic devine liber. Dar dacă noi putem face din Kansas un stat sclavagist, Missouri rămîne sclavagist, Noul Mexic şi California de Sud, dacă nu chiar California întreagă, devin şi ele sclavagiste ; pe scurt, prosperitatea sau ruina întregului Sud depinde de bătălia pentru Kansas“ [1]. Mai întîi au atacat „billul“ numit „compromisul Missouri“ — paralela 36°,30′, limita de nord a sclaviei. Să-l elimine efectiv din legiuirile federale.

Momentul era bine ales. Preşedintele, Franklin Pierce, de-ai lor. Ministrul de război, Jefferson Davis — un prosclavagist înverşunat. În Congres — majoritatea „democrată“.

Senatorul „democrat“ Stephen A. Douglas, pentru care compromisul Missouri era „inoperant şi nul“, a venit cu o propunere : populaţia din Kansas-Nebraska şi nu Congresul să hotărască dacă să fie state „libere“ ori cu sclavi. Pornea de la principiul suveranităţii poporului : fiecare stat să-şi hotărască legiuirea internă : *self-government*. Părea o propunere democrată şi populară.

Aboliţionişti şi freesoileri, ca de pildă senatorul Ch. Sumner din Massachusetts, Thaddeus Stevens din Pennsylvania şi Ben Wade din Ohio, Abraham Lincoln din Illinois au înţeles încotro bate Douglas şi s-au împotrivit din răsputeri. În Congres discuţiile au durat două luni : ianuarie şi februarie 1854. Fruntaş al partidului „democrat“, orator înzestrat, preşedinte al comisiei senatoriale pentru noile teritorii şi bogat speculant de terenuri, Douglas spera să ajungă preşedinte. Ca să-i triumfe propunerea de compromis şi-a aruncat în balanţă tot talentul de orator şi tot prestigiul politic. Tîrgul politic îl încheia cu „democraţii“ din Sud şi din Nord. Din calcule politice şi electorale se travestea în susţinător zgomotos al unor principii apa-

[1] Henry William Elson, *op. cit.*, p. 600.

rent progresiste. Umbla cu vorbe mari : să se stabilească „principiul fundamental al suveranităţii poporului“, „dreptul suveran al pionierului“, „poporul“ să hotărască dacă statul să fie cu sau fără sclavi.

Principiul *self-government*-ului, al „suveranităţii pionierului“ — al celor sosiţi primii într-un teritoriu — putea înşela conştiinţele congresmenilor. Mai ales că Stephen A. Douglas îl susţinea cu talentul celor mai abile sofisme : să nu se observe că, în fapt, acest principiu oferea plantatorilor mijlocul de a smulge Kansasul, de a-l ocupa prin şi cu oamenii lor şi a-l preface în stat cu sclavi. „Billul Kansas-Nebraska, aşa cum îl prezenta Douglas, arăta Ch. Sumner — anulează orice înţelegere admisă pînă acum în problema sclaviei, face imposibil orice compromis viitor. Sclavia şi libertatea stau faţă în faţă. Cine se poate îndoi de rezultatul luptei ?“ [1]. „Compromisul Douglas“, spunea republicanul Chase, este rodul unei conspiraţii a forţelor sclavagiste [2]. O dată cu abolicionistii, şi freesoilerii au dezlănţuit o campanie violentă împotriva lui Stephen A. Douglas : în zeci de mitinguri îi ardeau portretul pe rug. „New York Daily Tribune“, din 10 mai 1854, socotea că, prin legea Kansas-Nebraska, sudiştii declarau război făţiş nordiştilor.

Dar la 25 mai 1854, Congresul adopta billul Kansas-Nebraska, „Compromisul Douglas“. Asta însemna anularea expresă a „Compromisului Missouri“ din 1820. Dispărea limita geografică a sclaviei. Aproape 700 000 km² de pămînt fertil intrau sub controlul plantatorilor.

Fermierii şi „albii săraci“ puteau fi alungaţi.

În zori, cînd salve de tun vesteau votarea billului Kansas-Nebraska, Salmon Chase cobora treptele Capitoliului şi prorocea către Charles Sumner : „Azi îşi sărbătoresc victoria ; dar ecoul pe care-l trezesc tunurile nu va amuţi pînă nu va pieri sclavia“ [3].

Vîltoarea Kansas-Nebraska a scos la iveală, pe plan naţional, cîteva nume de luptători politici cu concepţii progresiste : Charles Sumner, Thaddeus Stevens, Salmon Chase, Abraham Lincoln.

Lincoln era un om din Vest, un om de pe „frontiera mobilă“. Se născuse la 12 februarie 1809, în statul Kentuky.

[1] Edward Channing, *op. cit.*, p. 307.
[2] Benjamin Thomas, *op. cit.*, p. 109.
[3] Henry William Elson, *op. cit.*, p. 591.

Tatăl său, tîmplar ; apoi, din 1816, fermier în Indiana. De mic copil Abraham a păzit vitele, a învățat să doboare copaci, să cioplească stîlpi pentru gard, să construiască bărci și să vîslească pe fluviul Mississippi. Era poreclit *rail splitter* — tăietor de lemne. Crescuse foarte înalt, cu mîini puternice, mari, grele, cu picioarele lungi și greoaie, cu fața prelungă și neregulată, cu nasul mare, cu priviri melancolice, dar cu un zîmbet nespus de cald, de bun, de uman. Ca mulți dintre cei din Vest, a luptat cu amerindienii conduși de Șoimul Negru. Pe la 1830 s-a stabilit în statul Illinois. A fost diriginte de poștă. A studiat și a devenit avocat în Springfield. S-a căsătorit, în 1842, cu Mary Todd, dintr-o familie distinsă ; vanitoasă și tiranică, arogantă cu umilul pădurar și plutaș de pe Mississippi, amarnic de nervoasă și amatoare de scene violente, în fața cărora Abe se comporta aidoma lui Socrate în fața Xantipei. Lincoln s-a lansat în viața politică în rîndurile partidului whig-liberal din Vest, așa cum părinții lui se lansaseră în pădurile și preeriile nesfîrșite : să doboare copacii sălbatici, să secere buruienile netrebnice. Era tipul *self-made man*-ului american, cu desăvîrșire cinstit și dezinteresat, capabil să sacrifice totul pentru un ideal măreț.

Cînd a urcat întîia oară la tribună, Abraham Lincoln a luat adversarul de guler și l-a scuturat zdravăn : prea debita multe prostii agresive, prea era demagog ca să obțină voturi în alegerile pentru adunarea legislativă locală. Și-a lăsat adversarul să cadă jos, ridicol. Și, cu glas stăpînit, calm și-a pornit oratia : „Gentlemeni și iubiți cetățeni, nu mă cunoașteți : mă cheamă Abraham Lincoln...". Și-a expus, succint, programul politic și administrativ : „Mă declar pentru o bancă națională, pentru un plan de ameliorări locale și pentru un tarif protecționist ridicat. Vreau școli, ca orice om să primească o instrucție îndestulătoare, să cunoască istoria țării sale și a țărilor străine, ca să poată aprecia valoarea instituțiilor noastre liberale. Astea-s sentimentele și principiile mele. Dacă mă alegeți, vă voi fi recunoscător ; dacă nu, nu vă voi fi mai puțin" [1]. Vorbea nu ca un abolționist revoluționar, ci ca zeci de candidați în alegeri. Poate ceva mai simplu, mai clar, mai popular și mai hotărît : *rail splitter*.

[1] Cl. Aragonnès, *op. cit.*, p. 301.

„Compromisul Douglas" reprezenta un scandal național, votat de Congresul federal, dominat de „democrați" și ratificat de un președinte sudist : Pierce.

Dar iată că se apropiau alegerile pentru Congres, în Kansas. „Democrații", expresia politică a prosclavagismului, trîmbițau prin presă : „Vino aici, în Kansas și Nebraska, locuitorule din statele sudice ; ia cu tine sclavii tăi, umple cu ei teritoriul și Kansasul va fi salvat".

Ca să aplice principiul „suveranității populare", al „*self-government*"-ului, stăpînii de sclavi au înarmat bande din reprezentanții celor mai bune „neamuri" din Kentucky, Tennessee, Missouri, să ocupe primii terenurile virane. Și bandele de... squatteri, *border ruffians* — bandiți ai frontierei — peste 5 000, conduși de senatorul Atchinson, au invadat repede Kansasul. Au introdus sclavia prin teroare. Au „africanizat teritoriul". În fața primejdiei, fermierii și muncitorii din Nord și Vest și-au creat și ei detașamente de apărare, înarmate cu „bibliile lui Beecher" [1]. Deci, pregătiri de bătaie, în lege.

Sudiștii erau siguri de succes. Douglas, lansînd compromisul, îi slujise bine ; merita recunoștință. În adevăr, în noiembrie 1854, prin teroare, plantatorii au smuls majoritatea în alegerile din Kansas. Dar nordiștii : abolиționiști, freesoileri, liberali, în frunte cu Wendell Phillips, Frederick Douglass, Sumner, Chase, Seward, Lincoln au contestat. Lupta politică îmbrățișa un caracter tot mai violent. La un miting ținut sub paza pistolarilor, stăpînii de sclavi l-au declarat pe Wendell Phillips „contravenient la morala socială" și i-au cerut să părăsească imediat statul Kansas.

„Nu mă plec în fața teroriștilor !" a declarat „contravenientul".

Simbriașii sudiștilor l-au prins și l-au batjocorit cumplit : i-au ras părul pe jumătate de cap, l-au uns cu păcură și l-au dat tava prin pene, l-au legat la stîlpul infamiei, l-au scuipat, l-au vîndut la licitație : „Mare negru american !" se vinde la „prețul enorm de 1½ cenți". S-a găsit și un cumpărător. După ce a plătit banii, mărinimos... l-a eliberat.

[1] Fratele scriitoarei H. Beecher Stowe, pastorul Henry Ward Beecher, afirma că în fața proprietarilor de sclavi o pușcă reprezintă o forță superioară unei Biblii. De aici locuțiunea familiară „bibliile lui Beecher", pentru puști.

Asemenea abuzuri și nelegiuiri vîlvoreau indignarea opiniei publice nordiste.

Guvernul federal, speriat de puhoiul protestelor, a anulat alegerile din Kansas.

În noile alegeri, victoria a revenit adversarilor sclaviei.

Congresul federal a recunoscut Kansasul ca stat liber.

Dar stăpînii de sclavi din Sud nu admiteau să piardă partida. S-au dedat la acțiuni teroriste și mai sîngeroase. Pe teritoriul statului Missouri, dominat de ei, sclavagiștii au inițiat pregătiri militare să atace Kansasul. Guvernul federal a trimis trupe să facă ordine. Iar trupele au predat puterea în mîinile stăpînilor de sclavi. Situația devenise absurdă. Antisclavagiștii, susținuți de masele populare, cîștigaseră și în alegeri, și în lupta armată, și în Congres ; iar organele administrative înmînau sclavagiștilor puterea.

Dezamăgiți de comportarea sperjură a guvernului federal, aboliționiștii au cerut ajutorul guvernatorilor din Ohio, New York, Rhode Island.

Printre cei veniți aici să lupte impotriva sudiștilor sclavagiști se afla și fermierul crescător de oi și dîrz abolиționist, John Brown, cu cei cinci fii ai lui. Se socotea „omul născut liber". Credea că singurul mijloc de a elibera pe negri era nimicirea stăpînilor de sclavi. „Numai sîngele spală păcatele", spunea John Brown. Și a organizat ceea ce în istorie s-a numit „masacrul de la Pottawatomie" [1].

Lumea americană trăia impresia că a și început războiul civil.

Zăngănind armele, sudiștii spuneau : sclavia ori piere, ori se întinde în toată federația americană.

„Kansasul însîngerat" avertiza.

Tot Nordul îl acuza pe Stephen Douglas de trădare : „arhitrădătorul" războiului pentru independență, „Iuda Iscariotul" — o societate de femei din Ohio i-a și trimis 30 de arginți, prețul trădării. La Chicago populația nu i-a îngăduit să ia cuvîntul. L-a huiduit. I-a ars portretul. Cum declara Douglas însuși : „Puteam călători de la Boston la Chicago la lumina focurilor care mă ardeau în efigie". Atît era de mare furia poporului împotriva celor care apărau sclavia.

[1] Henry William Elson, *op. cit.*, p. 604.

Multe rămășițe au făcut totuși un partid nou

Vărsarea de sînge din Kansas a răscolit conștiința întregului popor american. Partidele nu se mai puteau eschiva în echivoc, cînd era vorba de problema sclaviei. Trebuia să se hotărască : pentru sau împotrivă. De aceea „afacerea Kansas" a generat mari și surprinzătoare schimbări politice. În fața ofensivei nesăbuite a Sudului, democrații din Nord sacrificau unele avantaje comerciale în Sud, călcau peste unele prejudecăți politice și se despărțeau de confrații plantatori. Înțelegînd că burghezia din Nord pune cel mai mare preț pe existența și întărirea Uniunii, sudiștii condiționau, tot mai mult, păstrarea Uniunii de eternizarea și extinderea sclaviei. Afirmîndu-se ca un protector al sclavagiștilor, partidul „democrat" se dezbina. Se transforma, de fapt, într-un partid al Sudului [1]. De asemenea, ezitînd între Scylla și Caribda, partidul whig s-a destrămat, cu totul și definitiv, ca un covor putred. L-a înmormîntat votul congresmenilor pentru compromisul din 1850, — extrădarea sclavilor evadați. Cu moartea lui Clay și al lui Webster (1852), se poate spune că a dispărut și stafia partidului whig.

Succesele și înfrîngerile aboliționiștilor, sclavizarea fățișă a „democraților", dispariția partidului liberal impuneau tot mai imperios crearea unui partid care să înscrie în program problemele cele mai acute ale zilei : eliberarea sclavilor negri, lichidarea dominației politice a plantatorilor sudiști, înfăptuirea reformei agrare, întărirea Uniunii, prin crearea unei baze economice unice. Așa, din abolиționiști revoluționari, din supraviețuitori liberali, din „democrați" cu concepții liberale, din freesoileri, din fermieri și mic-burghezi nemulțumiți de specula pămînturilor din Vest, din partizani ai prohibiției alcoolului și chiar din rămășițe ale „partidului băștinașilor americani" — *know nothing* — s-a format, în 1854, un partid nou.

A apărut, simultan, în diverse state : Indiana, Maine, Massachusetts, Ohio, Illinois, Wisconsin, Iowa, Vermont. Deci mai mult o inițiativă a Nord-Vestului. S-a născut spontan și fără nume, din nevoia opiniei publice de a înfrunta ofensiva plantatorilor din Sud.

Doi ani mai tîrziu, în 1856, la Congresul de la Pittsburg, s-a unificat, s-a organizat și s-a numit partidul republican.

[1] Pouthas, *op. cit.*, p. 287.

Deci tot lupta pentru Kansas a adus la viață și partidul republican. Cel mai activ dintre fruntași s-a remarcat W. Seward, vechi șef politic în partidul „democrat" [1], devenit „Demostene al partidului republican" [2]. Nucleul noului partid l-a format burghezia industrială din Nord, unită cu păturile largi ale fermierilor și muncitorilor. Frederick Douglass și alți fruntași aboliționiști salutau cu mare bucurie crearea partidului republican ; dar îl și criticau că urmărea mai mult limitarea sclaviei decît desființarea ei pe cale revoluționară. Se străduiau să-l orienteze ferm antisclavagist. „Noi am transformat pe whigi și pe „democrați" în republicani și o să-i transformăm și pe republicani în aboliționiști adevărați", spunea Frederick Douglass.

„Frémont și libertatea"

Candidatului „democrat" Buchanan, republicanii i-au opus, în alegerile prezidențiale din 1856, pe generalul John G. Frémont, „explorator" *(pathfinder)* îndrăzneț în regiunile sălbatice ale Munților Stîncoși, „erou" popular prin raidul victorios împotriva mexicanilor din California, abolиționist entuziast, cu un temperament arogant și melodramatic, înzestrat, cum observa un contemporan, „cu toate apanajele geniului, afară de experiență" [3].

Bătălia alegerilor se desfășura aprigă, vehementă. În întruniri, republicanii cîntau lozinca freesoilerilor pe aria *Marseillezei* :

„Sculați, vitejilor,
Cîntați acest războinic refren :
Cuvînt, presă, pămînt, oameni liberi ;
Frémont și libertatea !"

Frederick Douglass și toți fruntașii negri susțineau candidatura lui Frémont, republicanul, abolиționistul, prietenul negrilor.

„Democrații" s-au cam speriat de ardoarea politică a tînărului partid advers. În mai 1856, republicanul Ch. Sumner, înfocat abolиționist, a rostit în Senat un vehement discurs cu tema : *Crima împotriva Kansasului*. Punea pe doi senatori, liderii sclavagiști, la stîlpul infamiei : Butler și Stephen Douglas,

[1] Pouthas, *op. cit.*, p. 287.
[2] Marx-Engels, *Opere*, vol. 15, p. 396.
[3] R. B. Nye, J. E. Morpurgo, *op. cit.*, p. 341.

„Don Quijote" și „Sancho Pança", care și-au ales ca Dulcinee „curtezana sclavia". Un membru al Senatului, Preston Brooks i-a replicat cu lovituri de baston, ca un huligan : l-a prăbușit la pămînt, însîngerat, cu oasele rupte. L-a maltratat așa de grav că i-au trebuit lui Sumner patru ani ca să se vindece. Sudiștii apreciau sălbăticia asta drept „o pedeapsă meritată" [1]. Și l-au sărbătorit pe Brooks ca pe un erou. Studenții din Virginia i-au dăruit un baston cu măciulia de aur, „în semn de admirație" [2].

Opinia publică din Nord fierbea. Seward arăta că loviturile de baston date lui Sumner valorează, pentru cauza libertății, mai mult decît toate discursurile rostite în Congresul federal. Cuvîntarea lui Sumner, *Crima împotriva Kansasului*, s-a difuzat în 500 000 de exemplare. Agresivitatea „democraților" făcea bune servicii republicanilor. În iureșul propagandei electorale, „democrații" — vezi, doamne ! — îl acuzau pe Frémont că a săvîrșit fapte suspecte în California. Născoceau, ca să-l compromită, să-i fure voturile.

Întregul Sud, foarte solidar, a acordat voturile lui Buchanan. L-a ales președinte cu aproape două milioane de voturi. Deși era un om din Nord. De ce ? Pentru că, încă din 1854, promisese „că va cuceri sau va achiziționa în Cuba un nou teritoriu în care să domine proprietarii de sclavi" [3].

Republicanii au adus lui Frémont un milion de voturi. Era un succes. Dar...

Dacă Frémont reușea în alegeri, sudiștii se separau și declanșau război civil.

Istoria însă nu l-a hărăzit pe el ca pretext și scînteie a revoluției.

Prin Buchanan hidra sclavagismului a mai putut suge sînge uman, încă patru ani încheiați.

Frămîntările din timpul alegerilor prezidențiale 1856 au pus și au lămurit multe probleme și pentru tînărul partid republican. Reprezenta, în general, interesele și curentele politico-ideologice ale Nordului. Și, în primul rînd, interesele burgheziei industriale. Dar nu era și nu putea fi unitar. Compoziție de conglomerat : industriași și muncitori, fermieri și intelectuali, meșteșugari și freesoileri ; compoziție și ideologie cam pestriță.

Se desprindeau în rîndurile republicanilor două curente : a) Cei din jurul lui Seward — aripa dreaptă — reprezentau interesele și concepțiile burgheziei industriale și ale marilor fer-

[1] Henry William Elson, *op. cit.*, pp. 603—604.
[2] Edward Channing, *op. cit.*, p. 312.
[3] Marx-Engels, *Opere*, vol. 15, p. 318.

mieri din Nord. Cereau tarife vamale protecționiste, încurajarea, lărgirea și finanțarea construcțiilor feroviare, întărirea puterii centrale, trecerea la expansiuni externe, mai ales în Pacific, limitarea sclaviei ca să poată fi distrusă treptat, pe cale pașnică, prin „îngrădire", nu prin violență. O dată „îngrădită" sclavia, și hegemonia politică a sclavocrației va dispare treptat [1]. b) Cei din jurul lui Ch. Sumner — aripa stîngă — burghezo-democrați, radicali, aboliționiști, se sprijineau pe fermierii din Vest, pe mica burghezie, pe partea radicală a burgheziei industriale, pe muncitori, pe adversarii hotărîți ai sclaviei. Printre acești fruntași radicali începeau să strălucească Thaddeus Stevens din Pennsylvania, Salmon Chase și Ben Wade din Ohio. Cereau răsturnarea plantatorilor de la putere, loturi de pămînt în Vest — *homestead*, pămînt gratuit, pentru ferme, din fondul funciar al statului. Condamnau politica externă agresivă a plantatorilor și a marilor industriași. Combăteau, mult mai hotărît, sclavia. Lozinca lor suna : „Sclaviei nu i se mai acordă nici o palmă din noile teritorii". Să fie desființată imediat. Intuiau că existența statelor sclavagiste ale Uniunii atîrnă de „extinderea continuă a teritoriului și de răspîndirea continuă a sclaviei dincolo de vechile ei granițe".

În genere, republicanii înțelegeau că sudiștii, dacă nu se extind, se sufocă în propriul lor sistem sclavagist. De aceea mulți dintre ei preconizau politica răbdării : îngrădită, sclavia și hegemonia politică a sclavocrației va dispărea încetul cu încetul.

Un proces cu bucluc

Se numea Dred Scott. Și era sclav fugit din Missouri. Locuise în Illinois și Wisconsin, state libere. S-a întors în Missouri. Sprijinit de aboliționiști, a cerut să i se recunoască libertatea și în acest stat. Stăpînul însă, pe baza legii sclavilor fugari, l-a acționat în judecată. Procesul a răscolit opinia publică. Frederick Douglass, Harriet Tubman, Wendell Phillips, Ch. Sumner, Thaddeus Stevens, Abraham Lincoln, Salmon Chase și alți fruntași aboliționiști și republicani au dat procesului amploare și importanță națională. Au ajuns cu înfățișările pînă la Curtea Supremă ; prezida marele judecător Taney. Dezbateri oratorice pro și contra Dred Scott. Se ataca, mai ales, constituționalitatea legii împotriva sclavilor fugari. Curtea Supremă a

[1] Vezi Marx-Engels, *Opere*, vol. 15, p. 347.

dat cîștig de cauză sclavocrației sudiste : Dred Scott să se întoarcă la stăpînul lui. Procesul Dred Scott a pus însă justiția unională, Curtea Supremă, în conflict cu ea însăși. Magistrații din Nord și cei din Sud s-au acuzat reciproc de interpretare eronată, părtinitoare a Constituției. Între alții, Benjamin R. Curtis [1], judecător la Curtea Supremă a Statelor Unite, a calificat sentința Taney în procesul Dred Scott ca nedreaptă, jignitoare și absurdă, și a scris un pamflet foarte violent împotriva proceselor măsluite, împotriva încălcătorilor Constituției cuibăriți în Curtea Supremă.

Dar sudiștii stăpîneau politica țării. Sub imperiul lor, Curtea Supremă a completat sentința Dred Scott cu încă două decizii : 1) sclavii n-au dreptul să se înfățișeze înaintea acestei instanțe superioare de judecată ; 2) stăpînii însă pot transporta sclavii, ca pe orice altă proprietate mobilă, în orice colț al Statelor Unite, fără să li se modifice condiția juridică, socială și civică.

Plantatorii triumfau. Exultau de bucurie.

Aboliționiștii clocoteau de mînie. Ultima speranță : atacul la constituționalitatea legii împotriva sclavilor fugari eșuase.

În opinia publică, aboliționiștii puneau ascuțit problema dacă mai era posibilă convietuirea, în cadrul aceluiași stat, a sclavagiștilor cu oamenii liberi. „Aripa propagandistă", în frunte cu Garrison însuși, repeta propunerea de despărțire : mai bine fără Sud decît cu oprobriul sclaviei. Cereau secesiunea mai zgomotos chiar decît mîncătorii de jeratic din Sud. Chiar „Wendel Phillips declară că Uniunea e blestemată de Dumnezeu. Să se debaraseze de ea. Reuniuni secesioniste au ținut aboliționiștii din Noua Anglie și din alte state libere. Lincoln și republicanii moderați, care denunțaseră cu mînie starea de spirit secesionistă din Sud, erau foarte încurcați văzînd-o exprimată așa de violent în Nord" [2].

Secesiunea însemna că trei milioane jumătate de oameni rămîn acolo, în Sud, victime fără apărare ale sclavocrației. De aceea, cu toate că-și supăra iar dascălul, Frederick Douglass, alături de alți aboliționiști revoluționari, pleda pentru păstrarea și întărirea Uniunii : „Denunțarea Uniunii n-ar aduce nici un avantaj suplimentar poporului din Nord în lupta împotriva sclaviei, ci doar i-ar răpi, fără îndoială, avantajele pe care le are acum. În cadrul Uniunii noi avem o bază solidă pentru acțiunea antisclavagistă. Bunăstarea, prosperitatea națională, reputația și

[1] Henry William Elson, *op. cit.*, pp. 718—719.
[2] Benjamin Thomas, *op. cit.*, p. 135.

onoarea națională, controlul național al desfășurării alegerilor, drepturile, îndatoririle comune și țara comună — iată numeroase punți pe care putem păși spre desființarea sclaviei. Dar a zvîrli toate aceste avantaje numai pentru că James Buchanan este președinte sau pentru că judecătorul Taney dă sentințe ilegale în favoarea sclaviei, nu poate intra nicidecum în concepția mea despre bunul-simț" [1]. Socotea sentința în procesul Dred Scott ca o verigă necesară în lanțul evenimentelor care pregătesc unirea forțelor ce vor zdrobi întregul sistem sclavagist [2].

Douglass, fost sclav, nu se sfiia să dea lecții de gîndire politică și de patriotism multor burghezi yankei.

Jigniți peste măsură, mulți oameni progresiști blestemau sentința în procesul Dred Scott : „O minciună judiciară", spuneau republicanii. Dacă sentința asta rămîne în vigoare, arăta poetul William Cullen Bryant, sclavia, în loc să fie doar „instituția specifică" a Sudului, devine „o instituție federală, patrimoniul comun și rușinea tuturor statelor, a celor care se mîndresc cu titlul de state libere ca și a celor care acceptă stigmatul de a fi țara robiei ; de acum înainte oriunde se întinde jurisdicția noastră va aduce cu ea lanțul și biciul — oriunde va fîlfîi, steagul nostru va fi steagul sclaviei. În acest caz lumina stelelor și benzile roșii trebuie șterse de pe drapel ; trebuie să fie vopsit în negru, iar emblema să fie biciul și cătușele". Întreba și răspundea patetic : „Vom accepta noi oare, fără să reacționăm, această nouă interpretare a Constituției ? Niciodată ! Niciodată !" [3]

Cu spiritul lui bonom, Abraham Lincoln a lansat o metaforă ilustrativă pentru importanța acestei sentințe în fața voinței populare : „Un lucru așa de searbăd, că pare o supă homeopatică ieșită din fiertura unei stafii de porumbel mort de foame" [4].

Un supliment : criza din 1857

Capitalul investit la jumătatea secolului al XIX-lea în industrie, în construcția căilor ferate, în comerț și în proprietăți întrecea „valoarea tuturor fermelor și a plantațiilor cuprinse

[1] W. Foster, *Negriteanskii narod...*, p. 187.
[2] John Hope Franklin, *From Slavery to Freedom — A History of American Negroes*, New York, 1956, p. 264.
[3] Nevins și Commager, *op. cit.*, p. 196.
[4] Benjamin Thomas, *op. cit.*, p. 135.

între Atlantic și Pacific — fapt care anunța, în cele din urmă, triumful industriei asupra agriculturii" [1]. Mulți sudiști invidiau progresul Nordului. Declarau că această prosperitate se realiza în detrimentul lor [2]. Sub președinția incompetentă a lui Buchanan, dominația sudiștilor, aliați cu „democrații" din Nord, a atins punctul culminant. A transformat Statele Unite în „sclave ale stăpînilor de sclavi".

Din interior însă, virusul crizei rodea.

Și, deodată, în ziua de 24 august 1857, din Cincinnati zbura vestea că a bancrutat Compania de asigurare Ohio, importantă unitate bancară în finanțarea construcțiilor feroviare. Vestea s-a transformat în panică. Bursa din New York, centrul financiar și comercial al țării, a tras obloanele. Întregul sistem bancar al țării a paralizat. Acumularea capitalistă, haotică, anarhică, se poticnea într-o violentă criză de supraproducție industrială și agrară. La asta s-a mai adăugat afluența de mărfuri și de capital englez care, în ultimii ani, invadaseră piața Statelor Unite.

În 1857 au falimentat peste 5 000 de întreprinderi industriale și de bănci, cu capital de peste 300 milioane de dolari. Industria metalurgică și textilă și-au redus producția cu 20—30%. Construcțiile feroviare și șantierele navale și-au încetinit ritmul ori s-au oprit de tot. Grîul fermelor din Nord, atît de căutat și de bine prețuit în timpul războiului Crimeii, acum, în 1858, se vindea la jumătate de preț. Fermierii nu mai aveau cu ce face față cheltuielilor. Orașele s-au umplut de șomeri. Salariile celor rămași în întreprinderi s-au redus. În New York, în Chicago, în New Orleans, mii de oameni erau amenințați să piară de foame. Șomerii și flămînzii organizau mitinguri și demonstrații. Muncitorii din New Jersey scandau pe străzi : „Vrem să muncim, nu vrem milă !" Mii, zeci de mii de șomeri mărșăluiau pe străzile New Yorkului : „Muncă și pîine !" „Muncă sau moarte !"

Dar guvernul nu mișca un deget. Reprezenta plantatorii din Sud și îi păsa puțin de necazurile „bădăranilor" din Nord. Să nu-i mai vadă prosperînd, ghiftuiți de dolari. Căuta să protejeze doar bunurile „aristocrației" sudiste. În iarna lui 1857—1858, foamea a silit șomerii din multe orașe să atace prăvăliile cu alimente. Guvernul a intervenit cu armata.

[1] W. Foster, *op. cit.*, p. 291.
[2] D. Pasquet, *op. cit.*, p. 646.

Muncitorii au organizat greve de apărare, cerînd revenirea la vechile salarii. Greva muncitorilor din Pennsylvania, de pildă, a durat trei luni, pînă la 1 mai 1859, cînd muncitorii au obținut victoria.

Șomerii și fermierii falițti căutau salvarea, emigrînd spre apus.

Avînd un caracter de supraproducție, mai ales industrială, criza din 1857 s-a resimțit mult mai puțin în Sud, unde industria nu prezenta o mare greutate specifică. Dar și aici, profitînd de criză, plantatorii din Sud acaparau pămîntul fermierilor și-l transformau în plantații de bumbac. Sute de mii de mici fermieri și de „albi săraci" strigau împotriva speculei cu teritoriile publice, împotriva extinderii latifundiilor. Nevoia de pîine, sărăcia îi îndemnau să ceară *homestead* — împărțirea gratuită a pămînturilor, în loturi de 160 de acri. Încă o dată lupta pentru pămînt, lupta pentru împărțirea teritoriilor libere se împletea cu lupta împotriva sclaviei. Pledînd pentru *homestead*, un senator din Indiana formula : Împărțiți vastele teritorii din Vest și din Sud în mici parcele, dați-le coloniștilor și veți pune cea mai solidă stavilă în calea răspîndirii sclaviei.

Era o măsură practică. De aceea mișcarea pentru *homestead* devenea parte integrantă a marelui front popular antisclavagist.

Dar ocuparea pămînturilor din Vest echivala cu deposedarea triburilor de amerindieni de teritoriile lor pentru vînătoare. Cumplită dilemă a istoriei... În orice caz, pe teritoriul aceluiași stat nu puteau conviețui rămășițe de comună primitivă, forme sclavagiste, pretenții feudale și puternice realități capitaliste.

Iar criza agrava haosul.

Ca să lărgească piața internă, ca să transforme Sudul într-un client sigur, la potențialul economic real, ca să obțină brațe de muncă ieftine pentru industrie, ca să nu mai existe două sisteme economice și politice, două sisteme de muncă, două atitudini morale față de oameni, burghezia republicană din Nord își intensifica, tocmai din pricina crizei, ofensiva politică. Aboliționiștii revoluționari Ch. Sumner, Thaddeus Stevens, Frederick Douglass, vedeau că sclavia nu putea fi lichidată decît în complexul reformelor democrate. De aceea susțineau lupta pentru *homestead*, pentru drepturile femeilor, pentru libertatea cuvîntului, pentru acordarea drepturilor politice și civice muncitorilor, negrilor, indienilor. Frederick Douglass a înțeles că lichidarea sclaviei constituia numai o parte din lupta pentru democratizarea întregii societăți nord-ameri-

cane [1]. Și căuta să antreneze cît mai mulți negri în mișcarea aboliționistă.

Dar criza a putut da sudiștilor impresia că sînt inviolabili. Striga același Hammond, senator din Carolina de Sud : „Pe cînd industria din Nord a paralizat, recolta de bumbac din Sud s-a extins, prețurile s-au menținut și exportul a crescut. Bumbacul e rege ! Dacă vom ajunge la un moment critic și revoluția ne va amenința... vom revărsa 1 600 000 de baloturi de bumbac exact în mijlocul crizei și ne salvăm !" Iar De Bow scria : „Sănătatea Sudului este permanentă și reală, în timp ce a Nordului este trecătoare și fictivă"... Deci, „sclavia era o binefacere economică". Deci, susțineau sudiștii, învățămintele crizei din 1857 și, mai ales, experiența amară a Nordului în timpul acestei crize porunceau „sporirea și extinderea" sclaviei pe întregul teritoriu al Statelor Unite [2].

Era clar pentru oricine că, deși se exercita efectiv numai în Sud, sclavia frîna totuși dezvoltarea multilaterală a întregii țări. Tot ce plănuia burghezia din Nord : dezvoltarea industriei, construirea căilor ferate și a orașelor, tăierea istmului Panama, ca flota americană să devină „flotă la două oceane", toate parcă se împotmoleau în mlaștina produsă de sudoarea și sîngele negrilor martirizați pe marile plantații. Toate se poticneau în frîna pusă de sclavocrați, stăpîni pe destinele politice ale Statelor Unite.

Și în timp ce plantatorii făceau totul ca să extindă sistemul sclaviei, să-l generalizeze pe tot teritoriul statului, păturile principale ale burgheziei se convingeau definitiv că desființarea sclaviei însemna progresul întregului sistem capitalist nord-american. Însemna triumful lui în interiorul țării și în lume.

Din pricina sclaviei Sudul avea puține fabrici. Din pricina sclaviei nu utiliza mașini agricole, nu construia nici căi ferate și nici școli, nu tipărea nici ziare și nici cărți. Criza din 1857 arăta clar că unde exista sclavia, industria pierea, închircită.

Da, persistența sclaviei însemna o uriașă piatră de moară legată de picioarele tînărului stat american.

Ca să cîștige crosul în istoria lumii, trebuia s-o lepede cît mai repede.

Și economiștii, și oamenii politici, și istoricii democrați ziceau : ca în Statele Unite capitalismul să se dezvolte nestingherit era necesar : a) să se rezolve democratic problema

[1] R. F. Ivanov, *Fr. Douglass...*, p. 98.
[2] David Saville Muzzey, *op. cit.*, p. 513.

agrară, b) să se înlăture dominația politică a proprietarilor de sclavi, c) să se unifice piața internă, d) să se întărească Uniunea, e) să se valorifice imediat și cît mai complex noile teritorii, f) să se intensifice ritmul de dezvoltare a industriei și al construcției căilor de comunicație.

Dar ca toate astea să fie posibile trebuia desființată sclavia. Și politica externă a Statelor Unite se călăuzea după aceeași stea polară : extinderea și eternizarea sclaviei. Expediții piratерești, dirijate chiar din Casa Albă, țintеau să lovească statele Americii Centrale și sudice, să subjuge Antilele, să anexeze Cuba.

Ca să treacă la un control asupra Chinei, expansioniștii nord-americani participau la al doilea și al treilea război al opiului, de fapt împotriva imperiului taipin și a poporului chinez răzvrătit și angajat într-un mare război țărănesc.

Avea mare dreptate Marx : „Extinderea sclaviei prin forța armelor în afară era scopul recunoscut al politicii naționale ; în realitate, Uniunea a devenit sclava celor 300 000 de proprietari de sclavi care stăpînesc Sudul" [1].

Da, dar de fapt încercau să propage și să permanentizeze imposibilul.

...și un duel oratoric între un pitic și un uriaș

Precipitarea evenimentelor declanșa în opinia publică o furtună de dezbateri și un asalt de tendințe izvorîtoare de conflicte tot mai grave. Dar dintre toate, disputa din cadrul alegerilor senatoriale din Illinois a devenit de interes național.

Deși originar din Noua Anglie, „democratul" Stephen A. Douglas ajunsese senator de Illinois. Avea cam patruzeci de ani. În cuvîntările lui, apăra, cu deosebit talent oratoric și cu mare dibăcie avocățească, fie „compromisul Douglas", cu acel *self-government*, fie suveranitatea squatterilor, fie hotărîrea Curții Supreme în procesul Dred Scott. Adică, în fond, toate subterfugiile, mai mult sau mai puțin camuflate, ale politicii prosclavagiste caracteristice „democraților". Scund, bondoc, vînjos, cu capul mare, împodobit cu păr negru și des, nervos, cu priviri fulgerătoare, vii, demonice, cucerea prin dinamism, prin forță și subtilitate retorică. Știindu-se stăpîn desăvîrșit pe tainele artei oratorice, învățată de la marii maeștri antici și

[1] Marx-Engels, *Opere*, vol. 15, p. 346.

moderni, era ahtiat după politică și după afaceri, se manifesta impetuos pînă la vehemență. Înșela auditorii cu o sofistică elegantă și strălucitoare „pentru sau contra sclavajului". Descoperea cele mai surprinzătoare argumente logice, juridice, politice, sociale, morale. Uimea prin spontaneitatea replicilor ce se voiau nimicitoare împotriva oricărei teze aboliționiste. Strașnic orator ! Discursurile lui constituiau deliciul „democraților" : „Cel mai mare orator al Americii", *„the little giant"* — piticul uriaș, „leul tribunei", „mașina cu abur în pantaloni". Numai epitete de glorie și porecle populare. A avut de purtat multe discuții în contradictoriu. A biruit totdeauna. Prietenii și copartizanii îl socoteau imbatabil. Și era. Dar, dintr-o dată, în timpul turneului electoral din 1858 prin Sprinfield, în fața celui mai mare orator al Americii s-a ridicat un obscur avocat localnic. Înalt, slab, cu mîini și picioare enorme, cu un neg mare pe obrazul galben, brăzdat de zbîrcituri adînci, cu nas proeminent și cu gît lung, cu o creastă de păr ciufulit, deșirat și osos, părea alcătuit din bucăți, din piese prost sudate între ele. Îi era chipul răvășit, incizat de asprimea vieții, de gînduri adînci, de tainice suferințe. Avea ochi melancolici și priviri adesea pierdute în reverii stranii. Contrasta izbitor, pînă la tragic și pînă la ridicol, cu Stephen A. Douglas. Stăteau alături la tribună ca Don Quijote și Sancho Pança : deșiratul uscățiv și bondocul grăsun, melancolicul visător și jovialul hedonist, flegmaticul aproape cinic și clocotitorul plin de patimă politică și dornic de mărire. Douglas executa tumbe oratorice ca un versat acrobat, uimitor de mlădios în gîndire și logică. De altfel și poziția politică îi impunea supletea asta de virtuos echilibrist : să nu se certe nici cu „democrații" din Nord, nici cu cei din Sud ; să fie prosclavagist, dar să nu jignească prea tare sentimentele umane ale nobilului popor american. Altminteri nu se alegea nici senator, nici președinte, cum rîvnea de mult. Lincoln nu prea avea habar de arta oratorică. Știa puține despre Demostene și Cicero. Nu învățase logica nici la Aristotel, nici la Hegel. Un autodidact, pasionat cititor al lui Shakespeare, Burns și Walt Whitman. Era însă spontan, spiritual, cu bun-simț, ticluitor de analogii neașteptate și totdeauna neîntrecut povestitor de anecdote cu tîlc adînc. Unul din oamenii Vestului care ținea să îmbine aventura cu omenia, mizeria cu poezia, virginitatea naturii fruste americane cu civilizația și cultura europeană. Avea poate și un dram de genialitate în plus, nesesizată încă de nimeni. Se numea Abraham Lincoln.

Sistemul disputei, al interpelării reciproce în fața auditorului, îl inaugurase Douglas [1]. Îl socotea un mijloc excelent de a se impune. Îl cercau fiorii victoriei concrete asupra adversarului. Nu bănuia că-și pregătea el însuși o cursă.

În disputa cu cel mai mare orator al Americii, Lincoln vorbea viu și totuși calm, concret și deci cu atît mai antrenant, ironic, dar și patetic în același timp.

Douglas credea că auditorii vor rîde, în hohot, de stîngăciile necioplitului *rail splitter*, pogorît din Vestul sălbatic. Lumea însă n-a rîs, ci l-a ascultat neclintită, cucerită, vrăjită. Tema generală a disputei — sclavia, cu diversele ei variante.

Lincoln : ...chiar vederea sclavilor negri e pentru mine un chin permanent... mă simt mizerabil.

Douglas : Între un alb și un negru sînt totdeauna alături de alb ; între un negru și un crocodil sînt totdeauna alături de negru [2].

Lincoln : Doctrina *self-government*-ului e valabilă, absolut și etern justă. Dar nu-i bine s-o folosim în cazul de față. Poate trebuie mai degrabă să spun că folosirea ei este în funcție de concepția dacă negrul este sau nu om. Dacă *nu*-i om, ei bine ! în acest caz cel care *este* om poate, prin *self-government*, să facă exact ceea ce vrea cu el. Dar dacă negrul *este* om, nu-i așa că în acest caz ajungem la o totală negare a *self-government*-ului, dacă el n-are dreptul de a se conduce el *însuși* ? Cînd albul se guvernează singur, atunci este *self-government* ; dar cînd se conduce pe el însuși și conduce de asemenea *un alt* om, atunci e mai mult decît *self-government* ; atunci e despotism. Dacă negrul e *un om*, ei bine ! bunul-simț mă învață că toți oamenii au fost creați egali, și că moralmente nimic nu îndreptățește nici un om de a preface pe altul în sclav [3].

Și în timp ce Douglas, iritabil, se înfuria și rostea cuvinte ofensatoare, Lincoln conchidea cu bonomie, fără emfază, firesc și amical ; o întorcea cînd spre snoava savuroasă, cînd spre vorba de duh, cu mare putere de pătrundere în conștiința oamenilor.

Douglas, ca să apere extinderea sclaviei, pornea de la principii înalte și scumpe omenirii : definea „suveranitatea pionierului" (*squatter sovereignity*) pentru teritoriile abia ocupate în Vest. Argumenta juridic ce este și cum se manifestă „suvera-

[1] Henry William Elson, *op. cit.*, p. 614.
[2] Benjamin Thomas, *op. cit.*, p. 106.
[3] *Ibidem*, p. 117.

William Lloyd Garrison, părintele aboliționismului american.

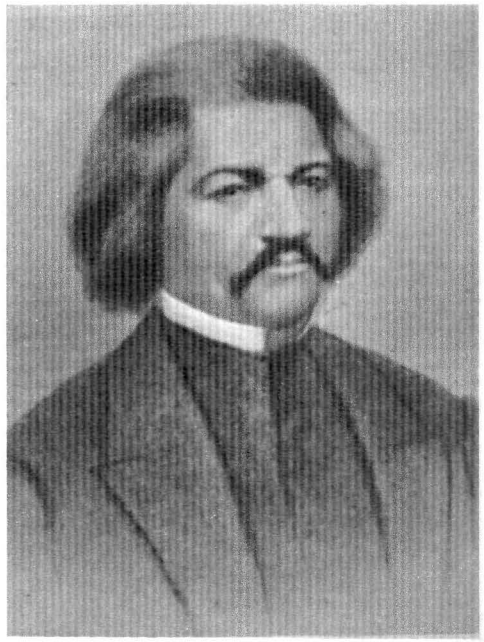

Frederick Douglass, fruntaș aboliționist.

«Calea ferată subterană».

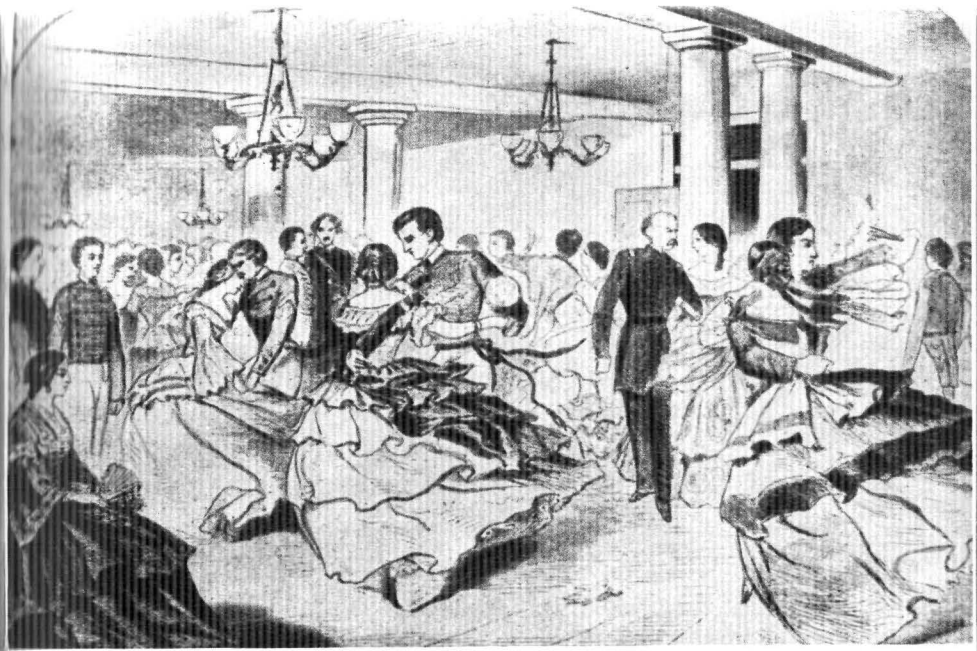

Bal al cadeților la West Point.

Charles Sumner, fruntaș republican radical, senator din Massachusetts.

«Paralela de 50 de grade sau război» — caricatură.

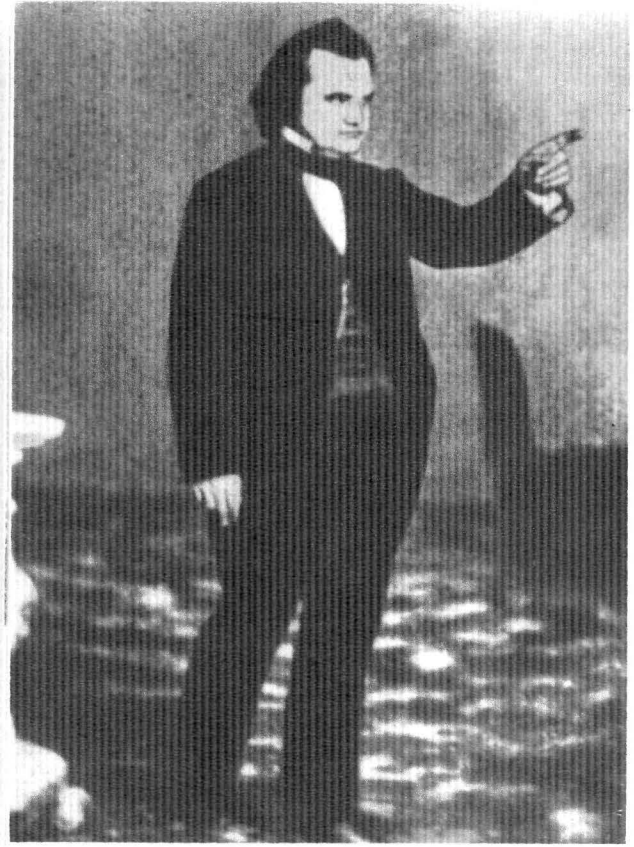

Stephen A. Douglas.

Duelul oratoric dintre Stephen Douglas și Abraham Lincoln.

Afiș pentru chemarea voluntarilor în Nord, în 1861.

John Brown în drum spre eșafod.

Abraham Lincoln cu fiul său Tad.

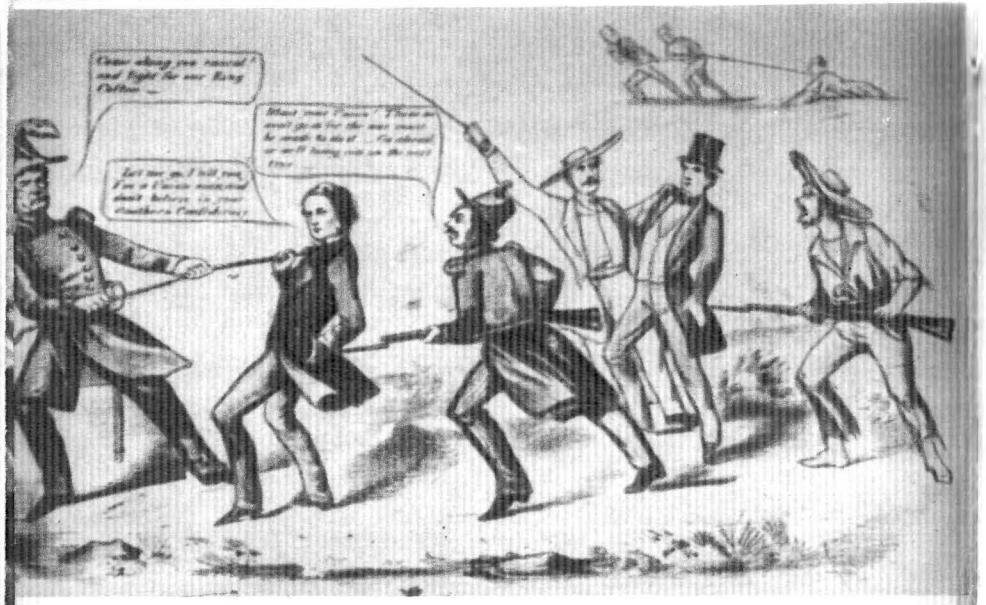

«Voluntarii» Sudului, caricatură de epocă.

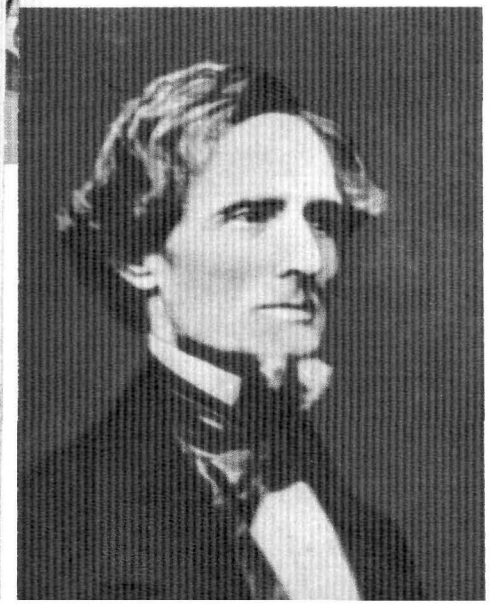

Jefferson Davis.

nitatea populară" : „Cînd un teritoriu are un climat, un sol şi produse specifice, iar interesul locuitorilor dictează încurajarea sclaviei, ei vor vota un cod al sclaviei şi-l vor apăra. O vor face pe baza principiului *self-government*-ului". În numele libertăţii şi al democraţiei (bineînţeles !), cerea proclamarea solemnă a suveranităţii absolute a statelor, în toate problemele privitoare la sclavie. Ele îşi cunosc interesele mai bine decît guvernul federal. Şi au dreptul să se autoguverneze pe baza Constituţiei federale. Cine şi-ar fi permis să spună că nu-i democratic ?

Lincoln însă cu ascuţişul minţii dezghioca ideea din învelişul înşelător al vorbelor umflate. Vedea mai adînc, mai practic aplicarea acestui principiu şi, mai ales, consecinţele concrete ale acestei aplicări : „Desigur, se va vărsa sînge pentru apărarea suveranităţii populare. Dar prima picătură de sînge vărsată astfel nu va fi oare semnalul destrămării Uniunii ?" [1]

Douglas nu putea da un răspuns limpede fără să-şi zdruncine platforma politică. Îl denunţa pe Lincoln : un răzvrătit, îşi bate joc de legi, ia în derîdere sentinţele tribunalelor. Guvernul Statelor Unite, afirma el, „a fost făcut de omul alb, pentru albi, cu scopul de a fi administrat de omul alb".

Lincoln : „Sclavia, o monstruoasă nedreptate", subminează însăşi baza societăţii libere [2]. Lincoln privea lupta pentru libertatea oamenilor ca un idealist. O concepea ca pe un aspect al eternului conflict între dreptate şi nedreptate în istoria universală. „Sclavajul se întemeiază pe egoismul naturii umane, în opoziţie cu dragostea pentru dreptate. Aceste principii sînt într-un antagonism veşnic, şi cînd ele se înfruntă aşa de necruţător cum se întîmplă în procesul de extindere a sclaviei, urmează neliniştea, ciocnirile, convulsiunile. Anulaţi compromisul Missouri — anulaţi toate compromisurile — anulaţi «Declaraţia de independenţă» — anulaţi tot trecutul istoric, dar nu veţi putea anula firea omenească. Va mai rămîne totuşi generozitatea inimii umane care va înţelege că extinderea sclavajului e un fapt nedrept şi, prin această generozitate a inimii, gura va continua să vorbească" [3].

Douglas : „Cel veşnic a trasat peste acest continent o linie de o parte a căreia pămîntul va fi totdeauna cultivat de sclavi".

[1] Edward Channing, *op. cit.*, pp. 308-309.
[2] Ph. Foner, *Abraham Lincoln*, p. 11.
[3] Benjamin Thomas, *op. cit.*, p. 117.

Lincoln : „O casă divizată, învrăjbită împotriva ei însăşi e sortită pieirii — *A house divided against itself cannot stand* [1]. Acest guvernămînt, după părerea mea, nu mai poate deci continua să fie jumătate pentru libertate şi jumătate pentru sclavie. Uniunea trebuie să adopte una, sau alta din cele două partide [2]. Şi cu alt prilej : „Cel care refuză libertatea altuia nu-i nici el demn de libertate. Eu n-aş vrea să fiu nici sclav, nici stăpîn ; iată ideea mea despre democraţie".

În discursul din 8 iulie 1858 ţinut la Chicago, Douglas a denaturat sensul formulei despre „casa învrăjbită", care cică ar invita la „un război de răzvrătire". Întreba : „De ce n-ar putea rămîne o parte sclavă şi o parte liberă, cum trăieşte de optzeci şi doi de ani ?" Şi continua : „Uniformitatea instituţiilor locale nu este nici esenţială, nici dezirabilă..."

Lincoln explica : Formularea „casa învrăjbită împotriva ei însăşi" poate fi o prezicere nesocotită, dar nici într-un caz o dorinţă. „...Să fim uniţi ca un singur popor, aşteptînd momentul cînd să ne ridicăm şi să declarăm încă o dată că toţi oamenii au fost creaţi egali" [3].

Publicul manifesta nemaivăzut interes pentru bătălia oratorică Douglas-Lincoln. Asaltau pur şi simplu sălile de întrunire. Nu se găsea nici o încăpere aşa de mare, încît să-i cuprindă pe toţi cei dornici să participe la dispută.

În toată vara şi toamna anului 1858 s-au desfăşurat atare dezbateri în Chicago, Springfield, Ottawa, Freeport, Jonesboro, Charleston, Quincy, Alton... [4]

Discursurile lui Lincoln şi Douglas „au aprins preeriile" — *set the prairies on fire*, cum spuneau squatterii.

Lincoln se afirma ca un orator impetuos, cald, „de formă lirică", subtil şi puternic totodată, înzestrat cu un deosebit simţ dialectic, cuceritor de spiritual şi cu o logică imbatabilă. Lupta lui cu Douglas devenise „duelul talentelor" şi căpăta un interes naţional.

În dezbaterea de la Freeport, Lincoln i-a pus lui Douglas întrebarea : „Locuitorii unui teritoriu al Statelor Unite, printr-un procedeu legal, pot sau nu să excludă sclavia dintre

[1] În cuvîntarea din Springfield, din 17 iunie 1858. *(Speeches and Letters of A. Lincoln*, London, 1894, p. 69).

[2] O. P. Chitwood, F. L. Owsley, *A short history of the American people*, London, 1947, p. 665.

[3] *Speeches and Letters of A. Lincoln*, p. 126.

[4] *Ibidem*, p. 120.

graniţele lui, înainte de adoptarea unei constituţii de stat ? [1]. În aparenţă, o întrebare elementară, simplă. Dar în fond izvodea o dilemă. Dacă Douglas răspundea *nu*, îşi nega propria-i doctrină : *popular sovereignity*. Dacă răspundea *da*, intra în contradicţie cu politicienii din Sud, conduşi de Jefferson Davis [2]. Întrebarea s-a transformat într-o capodoperă de strategie politică. L-a prins pe Douglas în cursa unei torturante dileme. Oricum ar fi răspuns tot îşi zgîria grav prestigiul politic. După îndelungă ezitare şi chibzuinţă a răspuns *da*. Şi a încercat să ocolească mrejele întinse declarînd că, deşi sclavia putea fi „legală" într-un teritoriu, ea n-ar putea exista nici o zi, nici o oră chiar, dacă poporul o condamnă printr-o lege ostilă. Răspunsul, absurd din punct de vedere logic, ţintea să placă măcar „democraţilor" din Nord. Aşa s-a creat faimoasa *the Freeport Doctrine* — după localitatea unde s-a purtat dezbaterea, în 27 august 1858 [3]. Aşa, printr-o întrebare de bun-simţ, Lincoln l-a obligat pe Douglas să irite Sudul sclavagist. Să intre în contradicţie cu propriile lui teorii şi afirmaţii. I-a parafrazat răspunsul într-un paradox de care lumea s-a amuzat copios : după judecătorul Douglas, e posibil ca, în chip legal, un lucru să poată fi îndepărtat dintr-un loc unde are dreptul legal de a exista.

Dar, la acea dată, Lincoln nu era încă un aboliţionist revoluţionar. Cînd Douglas l-a acuzat de aboliţionism şi l-a hărţuit de problema egalităţii cu negrii, Lincoln a făcut multe retractări. La Charleston, ca să nu-şi sperie anume categorie de alegători şi să menajeze unele superstiţii, a declarat : „Nu sînt şi n-am fost niciodată pentru o egalitate socială şi politică, de nici un fel, între rasa albă şi cea neagră — nu sînt şi n-am fost niciodată pentru ideea de a face din negri alegători sau juraţi, nici de a-i ajuta să ocupe funcţii publice, nici de a se căsători cu albii ; voi spune între altele că este o diferenţă fizică între rasa albă şi cea neagră, care, cred, va interzice totdeauna ca aceste două rase să trăiască împreună, într-o egalitate socială şi politică" [4].

[1] Henry William Elson, *op. cit.*, pp. 614—615. Se spune că prietenii l-au rugat pe Lincoln să nu pună această întrebare. Socoteau că Douglas va răspunde, de bună seamă, ca să placă Nordului şi în acest caz ar fi cîştigat alegerile senatoriale. „Eu ţintesc într-un vînat mai mare — a spus Lincoln ; dacă Douglas răspunde cum ziceţi voi, nu va putea niciodată să fie ales preşedinte şi bătălia din 1860 merită o atare întrebare".

[2] David Saville Muzzey, *op. cit.*, vol. I, pp. 510—511.

[3] *Speeches and Letters of A. Lincoln*, p. 118.

[4] Benjamin Thomas, *op. cit.*, p. 148.

Asemenea concesii au jignit pe mulți aboliționiști revoluționari.

În bătălia asta oratorică, Douglas a cîștigat scaunul de senator, cu 54 voturi contra 46.

După scrutin, întrebat cum se simte, Lincoln s-a tălmăcit prin una din obișnuitele pilde ironice, amare : „Aș răspunde ca băiețașul care și-a zdrobit piciorul : prea rău ca să rîd, prea mare ca să plîng" [1].

De fapt, Lincoln dobîndise o reputație națională. Asta s-a descifrat chiar din revanșa populară a alegerilor locale : Lincoln 126 084 de voturi, Douglas 121 940. Mai important era că Lincoln izbutea să-l pună pe Douglas nu numai în contradicție cu sine însuși, ci și cu partidul „democrat". Deși era de-ai lor, sudiștii ultrasclavagiști l-au văzut ca pe un trădător. Sciziunea din partidul „democrat" se adîncea tot mai mult. Sudiștii nu l-au mai acceptat în unanimitate pe Douglas candidat la președinție : *the Freeport Doctrine* îi știrbise popularitatea.

Cealaltă doctrină a „casei învrăjbite împotriva ei însăși" o relua și Seward : „Între sclavie și libertate a apărut un conflict inevitabil. În consecință, Statele Unite trebuie să devină, mai devreme ori mai tîrziu, un stat în întregime liber, ori în întregime dedat sclaviei" [2]. Vorbea și de rivalitatea de neîmpăcat dintre mîna de lucru liberă și mîna de lucru sclavă. Formula lui Seward : sclavia a creat *„irrepressible conflict"* — conflictul inevitabil între Nord și Sud, a făcut de asemenea ocolul țării. Stăpînii de sclavi se căinau : „Sclavia e justă și noi pe nedrept sîntem acuzați de inechitate. Proprietatea noastră asupra sclavilor e garantată în mod expres de Constituție. În consecință, Nordul trebuie să colaboreze în protejarea acestei proprietăți" [3]. Și au cerut Congresului să le admită libertatea comerțului cu sclavi din Africa. Dar burghezia din Nord se împotrivea. Știa de la Adam Smith că „munca oamenilor liberi este, pînă la urmă, mai ieftină decît cea depusă de sclavi", că „muncitorul liber e superior sclavului, deoarece constrîngerea (extraeconomică sau fizică, *n.a.*), sugrumă inventivitatea, zelul, inteligența omului".

Dar Statele Unite mai sufereau încă de o racilă : corupția. În fond, slujbele, de cele mai multe ori, se vindeau la mezat. În alegeri abuzul și teroarea își exercitau puterea. „E cu putință — se întreba Whitman — ca acești avocăței cu suflete murdare și proprietarii de sclavi să poruncească celor 30 000 000 ? Unde este adevărata Americă ? Unde-s cei ce muncesc, plugarii, cei cu topoare, cu sape, seceri și îmblăcie ? Unde-s dulgherii, zidarii, conductorii, muncitorii din fabrici ? Unde-i bărbăția și bunul-simț al acestor state ? Ele nu apar în această guvernare. Nu apar cîtuși de puțin în președinție" [1].

[1] Cl. Aragonnès, *op. cit.*, p. 98.
[2] Edward Channing, *op. cit.*, p. 314.
[3] *Ibidem*, p. 320.

Aceeași remarcă apare și la Du Bois : o oligarhie de 8 000 de sclavocrați stăpîneau și conduceau în realitate tot Sudul. Și, prin Sud, Statele Unite în întregime [2]. Dar cît mai puteau conduce oare ?

O scînteie ca de trăsnet

„Kansasul însîngerat" n-a fost un fenomen singular. În 1859 s-au continuat, în Virginia, luptele sîngeroase dintre partizanii și adversarii sclaviei.

Ca să împace și capra, și varza, ca să pară că țin seama și de evoluția opiniei publice, „democrații" zișI moderați, cum devenise chiar Douglas după duelul public cu Lincoln, propuneau stăvilirea sclaviei prin legi locale. Indicau și un exemplu concret, altădată cu totul nedorit : în 1858 fermierii din Kansas au adoptat o constituție antisclavagistă.

În schimb extremiștii turbau. Jefferson Davis, senator din Mississippi, Robert Toombe și Alexander Stephens din Georgia, William Yancy din Alabama, Judah B. Benjamin din Louisiana și alții din „regatul bumbacului" cereau Congresului legi pentru ocrotirea și generalizarea sclaviei : doctrina Davis-Yancy. Să se treacă imediat la „o acțiune pozitivă, necondiționată" pentru extinderea sclaviei în toate statele.

Dar, nu prea multa putere îi îndemna pe sudiști la asta, ci criza sistemului plantațiilor muncite cu sclavi. Fără extindere, acest sistem ultraînvechit nu mai putea viețui. Deci, generalizarea sclavajului cu forța. Chiar dacă Uniunea se destrăma. Cu cît vedeau mai limpede că le fuge pămîntul de sub picioare, cu atît sclavagiștii se arătau mai învrăjbiți, mai adepți ai secesiunii. Un R.H. Garnett profetiza că destrămarea Uniunii ar ruina Nordul și ar regenera Sudul : „Norfolk și Charleston și Savannah, pe care de mult nordiștii le dau drept dovezi ale

[1] Walt Whitman, *op. cit.*, p. 364.
[2] R. F. Ivanov, *op. cit.*, p. 131.

dezastrelor pricinuite de sclavaj, se vor umple de vase și magazinele lor vor trosni de mărfuri" [1].

Optimismul desperaților.

Și în asemenea atmosferă se apropia 1860, anul alegerilor prezidențiale.

Pleca Buchanan, omul de paie.

Cine avea să vină ?

O întrebare chinuitoare pentru toți americanii. Și din Nord, și din Sud.

În vara lui 1859, fermierul John Brown, vechi aboliționist, luptător în Kansas, a închiriat o fermă în Virginia, la confluența dintre Potomac și Shenadoah, lîngă un mare arsenal de arme. Nu căuta să cultive pămîntul, ci să înfăptuiască isprava expusă cîndva în fața lui Frederick Douglass. Să ocupe arsenalul. Să înarmeze pe negri. Să-i răscoale. Să se fortifice în Munții Allegheny. Și să se războiască pînă vor doborî toți plantatorii.

Despre asemenea grandios plan conspirativ știa numai el și poate fiii săi.

Și așa, în fruntea unui detașament de 18 oameni, albi și negri, Brown a ocupat arsenalul Harper's Ferry, în dimineața zilei de 7 august 1859. Lovitură complotistă fulgerătoare, izvoditoare de panică și de nădejdi.

Speriați, plantatorii au cerut ajutorul unei companii de marinari, comandată de colonelul Robert Lee [2], vestit încă din timpul războiului din Mexic. Brown și detașamentul lui s-au apărat cu nemaipomenită îndîrjire și eroism. Dar adversarul îi copleșea. Iar dinafară nu știa nimeni să le vină în ajutor.

Mănunchiul de revoluționari, și, în primul rînd, fiii lui Brown și muncitorul mecanic Stevenson, au pierit în luptă. Pe Brown l-au capturat și l-au supus unei sumare judecăți, între 25 și 31 octombrie, în orașul Charleston. În proces l-au apărat mulți aboliționiști, între care Salmon Chase, republican, guvernatorul statului Ohio și „avocatul sclavilor fugari".

Sentința : spînzurătoarea, pentru John Brown și cinci dintre tovarășii lui. Madison, reprezentantul guvernului federal la proces, a închegat o discuție cu Brown, în fața spînzurătorii. O discuție despre mobilul care l-a îndemnat și despre țelul urmărit. O discuție despre sclavie. Condamnatul a demonstrat, cu îndrăzneală și cu sînge rece, că sclavia nu mai poate fi tolerată de nici un om cu conștiință. Iar în ultima scrisoare testamentară nota : „Eu, John Brown, m-am încredințat deplin că numai sîngele va spăla marea crimă a acestei țări ticăloase. Acum îmi dau seama că în zadar gîndeam că asta se poate obține fără vărsare de sînge".

[1] D. Pasquet, *op. cit.*, p. 643.

[2] Lord Charnwood, *Abraham Lincoln*, New York, 1960, p. 163.

La 2 decembrie 1859, guvernul statului Virginia înhăța „omul născut liber" și-l atîrna în ștreang. Sugruma însăși măreția luptei pentru libertate care animă orice popor.

O idee măreață, revoluționară, se prăbușea într-o tactică greșită, îngust conspirativă. Dar curajul, spiritul de jertfă, eroismul lui John Brown și al grupului lui uimeau, cutremurau lumea.

John Brown se jertfea ca să restituie drepturile naturii ultragiate. Un fermier înstărit care avea tot ce-i trebuie, dar nu putea sta liniștit. Îl jignea nedreptatea și umilirea omului de către om. La locul de execuție l-au însoțit pe Brown mulți prieteni aboliționiști. Dar și dușmani, între care actorul Booth, fanatic sclavagist, bărbat de o rară frumusețe și strălucitor de tînăr.

Sudiștii se credeau puternici și victorioși. Dar, în fapt, întreaga Americă admira fapta lui Brown. Longfellow nota în jurnal : „La ora cînd scriu aceste rînduri, în Virginia John Brown e dus la supliciu pentru că a încercat să elibereze sclavii. Semănăm vînt ca să recoltăm furtuna care se apropie" [1].

Multora din cei bănuiți c-ar fi avut legături cu Brown li s-au intentat procese. De pildă, la Boston, a fost judecat ziaristul Sanborn, pentru că scrisese în apărarea eroului de la Harper's Ferry. La proces, Walt Whitman s-a înfățișat cu o bîtă noduroasă „gata să intervină, dacă tribunalul ar fi pronunțat condamnarea". Și ca el erau gata să facă și alții, mulți [2].

Aboliționiștii au arătat de ce Brown a fost un erou și martir al libertății. Emerson se emoționa : „Acest nou sfînt va face spînzurătoarea tot așa de sfîntă ca și crucea".

Întreaga lume progresistă a preamărit isprava eroică a fermierului aboliționist John Brown. L-a preamărit Cernîșevski.

[1] Edward Channing, *op. cit.*, p. 317.

[2] Istoricii Nevins și Commager calificau fapta lui John Brown drept o „aventură donquijotească și criminală" *op. cit.*, p. 197). ...„Raidul lui John Brown era tot așa de odios pe cît de rocambolesc (răsuflat)... Raidul a fost tot așa de stupid ca un linșaj ordinar, mai puțin laș, fără îndoială, pentru că autorii l-au plătit cu viața, dar mai primejdios pentru prestigiul eroismului care i s-a agățat de coadă, după aceea" (Pierre de Lanux, *Sud*, p. 43).

Iar Victor Hugo arunca fulgere : „America trebuie să știe și să se gîndească la asta : s-a petrecut ceva mai cumplit decît atunci cînd Cain l-a ucis pe Abel ; acum Washington l-a ucis pe Spartacus“ [1]. Pe Brown îl socotea un apostol, un erou și aprecia execuția lui ca pe un fapt care va declanșa un mare conflict [2]. „Cele mai mari evenimente din lume sînt, în prezent, scria Marx în 1860, pe de o parte mișcarea americană a sclavilor, care a început de la moartea lui John Brown, iar pe de altă parte — mișcarea iobagilor din Rusia“.

Pe sudiști i-a uluit valul de indignare stîrnit de condamnarea lui Brown în inima poporului nord-american. Nu mai știau ce măsuri să mai ia. Îi acuzau pe aboliționiști și pe republicani, pe Lincoln, pe Chase, pe Greeley, pe Seward de complicitate cu Brown. Căutau să-i compromită, acum, în preajma alegerilor.

Și unii lideri republicani de dreapta vedeau răscoala lui Brown ca pe o faptă necugetată. Nu le convenea ca, în preajma alegerilor, să se facă atîta agitație aboliționistă.

Simpatia și admirația pentru Brown dovedeau, concret, că pentru masele populare apărarea sclavilor era într-adevăr o cauză sfîntă. Că pentru triumful ei oamenii nu se aleg, nu se grupează după culoarea pielii, ci după rațiune și după inimă, după simțul dreptății și al libertății, după dragostea și respectul demnității umane. Așa s-a compus marșul *John Brown's body*, cuvinte și muzică mișcătoare, impresionante [3] :

„Trupul lui John Brown se topește în pulberea pămîntului,
Dar sufletul lui ne conduce mereu înainte...“

Societatea Statelor Unite luneca spre revoluție, ca spre limanul salvării.

[1] Cl. Aragonnès, *op. cit.*, p. 100.
[2] Pierre de Lacretell, *Vie politique de Victor Hugo*, Paris, 1928, p. 207.
[3] Edwin C. Rozwenc, *The causes of the American Civil War*, Boston, 1961, p. 95.

FOCUL SE APRINDE

Cîntam odinioară Mîndria și lubirea
Și pătimașa, fericita Viață,
Dar astăzi încing spada Patriotismului
și a Jertfei,
Iar ție, Libertate, *atotcuprinzătoareo,*
Îți ofer totul...

Walt Whitman

Fapta lui John Brown a dezlănțuit și un val de răscoală a negrilor. În noiembrie 1859, în Virginia, negrii au incendiat numeroase case și depozite ale plantatorilor. Un grup de fermieri și sclavi răsculați era condus de căpitanul Montgomery, prietenul lui Brown. În localitatea Bolivar, din statul Missouri, negrii răzvrătiți au incendiat, au distrus locuințe și plantații, și au ucis vătafi și stăpîni. După asta au fugit în pădure și s-au baricadat acolo. Guvernatorul a trimis împotriva lor un escadron de trupe federale. Dar nu i-au putut înfrînge decît vînîndu-i, unul cîte unul.

Mari incendii au izbucnit în orașele din nordul Texasului. Pentru că nu puteau descoperi făptașii, organele administrative au arestat un mare număr de negri ; i-au biciuit și executat, ca represalii. Aceeași soartă le-au rezervat-o și albilor bănuiți de instigare sau complicitate. Plantatorii priveau oamenii veniți din Nord ca pe niște „aboliționiști blestemați“, „incendiatori“, „semănători de răzvrătire“. Și le făceau vînt înapoi ca unor indezirabili sau răufăcători.

La 1 decembrie 1859, Abraham Lincoln cuvînta la Troia, statul Kansas, avertizînd : „Ca și noi, bătrînul John Brown socotea sclavia un mare rău. El a luptat cu ea încălcînd legile. Și l-au spînzurat ca pe un contravenient la legile statului Virginia, iar noi nu puteam protesta. Dar dacă voi, sudiștilor, veți săvîrși o trădare împotriva Statelor Unite, va fi de datoria

noastră să ne purtăm cu voi cum ați procedat voi cu John Brown" [1].

Mișcările negrilor au continuat și în 1860, anul alegerilor prezidențiale. Sclavii negri din Alabama au pregătit o mare răscoală ; stăpînii însă i-au dibuit firul, au prins pe organizatori și-au înăbușit-o în fașă.

Neliniștiți de comportarea amenințătoare a sclavilor, plantatorii din Georgia au adus atîtea trupe că și-au transformat statul într-un adevărat lagăr militar. Preventiv au arestat 36 de șefi negri. Aceleași fenomene îngrijorau și pe stăpînii de sclavi din Mississippi. Și aici au descoperit un complot. Au biciuit participanții, pînă i-au ucis. În octombrie, în Virginia și în cele două Caroline, starea de spirit era așa de încordată, încît autoritățile au arestat peste 300 de negri pînă au dat de țesătura unui vast complot. În decembrie 1860, autoritățile din Alabama au executat 25 de negri și 4 albi, participanți la diverse răscoale și comploturi.

Lanțul neîntrerupt al răzvrătirilor caracteriza adînca criză revoluționară din societatea Statelor Unite.

Toată lumea se întreba : ce va fi mîine ? Cum se va soluționa scandalul, conflictul ăsta nesfîrșit și tot mai violent, mai dramatic ?

Și toate acestea se petreceau în anul și în preajma alegerilor prezidențiale.

Cu toate că simțeau pe propria lor piele rezistența și răzvrătirea sclavilor, totuși plantatorii nu voiau să-i vadă nici cauzele adevărate, nici soluția logică și omenească. Puneau totul pe seama aboliționiștilor, a incitatorilor. Nu observau schimbările profunde din economia națională și mondială. Nu înțelegeau că sclavul nu rezistă, nu poate rezista în calea mașinii. Nu dădeau importanța cuvenită marii industrii capitaliste și nici agriculturii mecanizate din ferme. Nu vedeau că, în sistemul muncii, au rămas în urmă cu două orînduiri sociale. Că adesea în Nord ura împotriva stăpînilor de sclavi era mai mare decît ura împotriva sclaviei însăși. Că ura asta era o formă a luptei politice și sociale între burghezia yankee și „aristocrația" sudistă. Continuau, absurd, să afirme că „bumbacul guvernează lumea". Că-i de ajuns o singură amenințare : „Nu mai livrăm bumbac !" și tot mapamondul să li se prosterne în genunchi : „nu ne lăsați fără materie primă, fără lucru, goi..."

[1] Carl Sandburg, *Lincoln*, Moscova, 1961, p. 139.

Senatorul John Hammond din Carolina de Sud declama doct, trufaș și batjocoritor : „Bumbacul, orezul, tutunul... guvernează lumea și noi avem un cap destul de sănătos ca să ținem minte asta". Și amenința : dacă Nordul nu se supune, Sudul secesionează : despică în două „casa învrăjbită". Apoi se indigna cu mînie și cu fală mare : „Ce nație smintită ar îndrăzni să declare război bumbacului ? Sudul e în stare să aștepte un an, doi sau trei, fără să semene un fir de bumbac. Dar ce s-ar întîmpla oare dacă, timp de trei ani, n-am mai furniza lumii bumbac ? Anglia s-ar prăbuși dintr-o lovitură, antrenînd după dînsa întregul glob, afară de Sud (bineînțeles !). Nu, nu veți cuteza să faceți război bumbacului : nici o forță de pe pămînt n-ar îndrăzni. Bumbacul e rege" [1].

În trufia lor oarbă, plantatorii credeau că-i chiar așa. Și deviza lor suna : cultivă bumbac cu muncă sclavă și cumpără cît mai mulți sclavi, ca să cultivi tot mai mult bumbac și să cumperi tot mai mulți sclavi... Și tot așa pînă-i stăpîni, prin sclavie, lumea întreagă.

Dar nordiștii, republicanii, lumea democrată nu mai îngăduiau extinderea sclaviei : ...„Nici o palmă de noi teritorii pentru proprietarii de sclavi...". Prosclavagiștii amenințau, în presă și în Congres : „Domnii ar trebui să nu uite că Jefferson Davis a condus trupele noastre în Mexic, că el mai este în viață și că ar putea conduce și armata Sudului" [2]. Deci încă o formă de amenințare cu secesiunea și cu războiul.

De fapt, sclavia nu mai era, de mult, rentabilă nici pentru cultura bumbacului. Mașinile o puteau substitui cu succes. Generalizarea sclaviei — o vădită aberație istorică.

Burghezia industrială și comercială din Nord nu vedea în sclavaj numai omenia crucificată, ci și interesele ei grav lezate. Nu putea vinde, nu putea cumpăra, nu putea transforma țara cît voia și cît îi poruncea potențialul economic. De aceea Nordul se alia cu Vestul, izola și irita Sudul. Plantatorii, prin bumbac, voiau să stăpînească America. Burghezia din Nord, prin industrie, bănci și ferme, urmărea același lucru. Și puterea ei creștea viguroasă, în opoziție cu ofilirea sistemului sudic.

Foster sintetiza just : „Istoria politică a Statelor Unite între anii 1783 și 1865 este în esență istoria unei lupte din ce în ce mai ascuțite între plantatorii proprietari de sclavi în declin și industriașii în ascensiune" [3].

[1] D. Pasquet, *op. cit.*, p. 618.
[2] Marx-Engels, *Opere*, vol. 15, pp. 321—322.
[3] W. Foster, *Schiță a istoriei politice...*, p. 283.

Dezvoltarea economică a Nordului era un motiv foarte serios de conflict cu Sudul. Stăpînii de sclavi, stăpîni pe Congres și președinție, opreau, „blocau" multe legi economice absolut necesare burgheziei. Au împiedicat Congresul să adopte legea privind subsidiile de stat acordate constructorilor căii ferate transcontinentale. Vetoul prezidențial a lovit cîteva legi privitoare la ușurarea navigației fluviale. A lovit în situația fermierilor, respingînd *homestead*-ul.

Aprigă discuție a produs în Congres tariful vamal protecționist, propus de republicanul Morrill. Deputații sudiști se opuneau, cu înverșunare, sporirii taxelor vamale. Cu greu tariful Morrill a fost votat, în mai 1860, de Camera reprezentanților. Toate acestea înăspreau pînă la paroxism relațiile dintre Nord și Sud.

Dar orice conflict Nord-Sud, ori de unde ar fi pornit, pînă la urmă tot la problema sclaviei ajungea. O gazetă din Boston indica alternativa : Ori sclavia se va răspîndi în deplină libertate și-și va spori încă și mai mult influența, ori va trebui să-i dăm o lovitură mortală. Oricum mergem spre o luptă directă și necruțătoare cu acest monstru.

Adversari ai economiei din Nord, plantatorii dușmăneau întregul sistem de viață al Nordului. Își adunau mereu sclavi. Între 1850 și 1860, „comerțul african cu sclavi a fost de fapt reluat pe o scară mai largă decît oricînd înainte, în perioada lui de existență legală" [1].

E adevărat, multe vase newyorkeze transportau clandestin sclavi din Africa. Clandestin... în văzul poliției gras șperțuite.

Să piară sclavia !

Dar dacă „instituția specială" dispare, cum o să mai dăinuiască sclavocrația ?

Marea surpriză

Niciodată în istoria Statelor Unite alegerile prezidențiale n-au preocupat, n-au frămîntat atît de mult opinia publică și n-au avut o importanță așa de mare, ca alegerile din 1860.

Mai întîi sclavagiștii extremiști, în fruntea cărora se ridica tot mai impulsiv și mai intransigent Jefferson Davis, voiau un președinte capabil să transforme sclavajul dintr-o „instituție specială" într-o instituție federală. Nu-i mai mulțumea poziția

[1] Marx-Engels, *Opere*, vol. 15, p. 318.

lui Stephen A. Douglas. Nu mai aveau încredere în el. Îl bănuiau de complicitate cu nordiștii abolиționiști ; îl acuzau de trădare. Totuși partidul „democrat", la Convenția de la Baltimore, din 18 iunie, l-a desemnat candidat pe Douglas. Asta însemna că o parte din plantatori și mai ales grupurile burgheziei legate de proprietarii de sclavi nu erau de acord cu răspîndirea forțată, violentă a sclaviei, în nord și în vest.

Dar ultrasclavagiștii nu s-au lăsat : au propus candidatura lui Brekinridge ; o firmă sub care se camufla Jefferson Davis și toți ultrasclavagiștii din Sud.

Sciziunea asta a slăbit considerabil pozițiile politice ale partidului „democrat".

Și cei 10 000 de delegați la Convenția partidului republican, ținută la Chicago, se găseau în mare încurcătură. Să-și afișeze abolиționismul ori, din tactică electorală, să trateze sclavia ca o problemă internă a fiecărui stat ? Pe cine să propună candidat la președinție ? Cine să-l înfrunte și să-l biruie pe Stephen A. Douglas ? Simon Cameron, fost gazetar, mare bancher și acționar de frunte la companiile de căi ferate, „mare căpetenie a indienilor din Winnebagos" și om lipsit de scrupule ? Salmon Chase, guvernatorul statului Ohio, apărător al lui John Brown și „avocat al sclavilor fugari" ? Seward, tipul omului distins și cultivat din Nord, cel mai popular bărbat politic și cel mai bun orator din partidul republican ?

Greu de hotărît.

Toți trei, personalități puternice. Copartizanii îi socoteau ori cu înclinări dictatoriale, ori prea radicali în problema sclaviei. Îi votează republicanii de dreapta și de stînga, îi votează abolиționiștii. Dar marea masă ? Dar sudiștii ? Mai ales candidatura lui Seward, prorocul lui *„irrepressible conflict"*, ar fi provocat reacția violentă a sudiștilor. Așa încît, forțele obiective au impus un om de centru : pe Abraham Lincoln. Trecea drept un moderat. E drept : un inimos, un talentat, un optimist activist progresist. Dar mai șters, mai modest, mai obscur — se spunea — cu toată faima cîștigată în duelul cu Douglas. Era de părere că sclavia trebuia întîi zăgăzuită și apoi desființată treptat. O abolire bruscă a acestui sistem de muncă ar pricinui, desigur, haos economic și poate chiar ar distruge întreaga structură a națiunii [1].

Prietenii lui Lincoln au tratat cu Cameron : i-au făgăduit Ministerul Finanțelor dacă ajută alegerea lui Lincoln. Posturi

[1] Ph. Foner, *op. cit.*, p. 18.

ministeriale i-au aranjat şi lui Chase şi lui Seward. Iar la al doilea scrutin, cu 354 voturi, l-au propus pe Abraham Lincoln drept candidat la preşedinţie, din partea partidului republican. Mulţi nu credeau c-au săvîrşit cine ştie ce ispravă : au ales o ilustră mediocritate, un om al „propriei lui incapacităţi". Dar n-au avut încotro : sistemul, împrejurările...

Se înşelau.

Vestea candidaturii lui Abraham Lincoln a stîrnit, între cei 10 000 de delegaţi, ovaţii care, cum relatau gazetele, „ar fi redus la tăcere şi o turmă de bivoli sau chiar de lei".

Fără să-şi dea seama, delegaţii propuseră pe cel mai suplu, mai dibaci dintre republicani, pe adversarul „casei învrăjbite", mult, mult mai popular decît se credea.

Candidaturile la preşedinţie extindeau duelul Stephen Douglas—Abraham Lincoln pe plan naţional. „Piticul uriaş" declara, îngrijorat : „E cel mai bun orator de şoc, cu glumele lui seci, fără să rîdă... E tot aşa de onest pe cît de subtil şi dacă-l învinge, va fi o victorie cîştigată cu trudă" [1].

Pretutindeni, în cadrul propagandei pentru alegeri, masele puneau alternativa : cu sau fără sclavie ? Masa alegătorilor progresişti îl vedeau pe Lincoln ca pe un aboliţionist : „Bravul Abe, omul poporului". În fapt, Lincoln punea Uniunea mai presus de orice [2]. Trata problema sclaviei ca o problemă independentă. Propunea limitarea şi stingerea ei treptată.

Sudiştii, „democraţii" au dispus de mari sume ca să cumpere alegătorii şi să-l compromită pe Lincoln. În turneul de propagandă, Douglas călătorea cu un vagon personal. Îl însoţea nevasta, foarte frumoasă, secretari, stenografi, şi o suită de partizani. La tren ataşase o platformă cu un tun care trăgea salve cînd se apropia de cîte o gară din preerie : A sosit Douglas !

Adesea în acelaşi tren, Lincoln călătorea ca orice pasager [3]. Întrunea alegătorii fără trîmbiţe, fără surle. Şi le vorbea despre marea datorie de a păstra Uniunea neştirbită. „Casa învrăjbită" să devină în adevăr o casă unită.

Emigranţii socialişti făceau propagandă pentru Lincoln : „om al muncii".

Negrii, îndemnaţi de fruntaşi ca Frederick Douglass, îl sprijineau pe Lincoln ; îl şi criticau însă pentru moderaţie în problema sclaviei.

[1] B. R. Nye, J. E. Morpurgo, *op. cit.*, p. 348.
[2] Ph. Foner, *op. cit.*, p. 19.
[3] Benjamin Thomas, *op. cit.*, p. 144.

Dar oare dacă venea cu o lozincă net antisclavagistă cîştiga alegerile ? [1] Algebra şi dialectica voturilor e, de multe ori, capricioasă, dacă nu ciudată.

Adversarii au lansat însă strigătul, repetat pretutindeni, ca un slogan înspăimîntător : „Lincoln înseamnă război !".

Şi cu războiul fratricid nu era de glumit.

Jumătate din ţară vota împotriva războiului, deci împotriva lui Lincoln. În multe cazuri starea de spirit devenea foarte încordată. Ca să nu piardă toate voturile nehotărîţilor, republicanii radicali au lansat nu o lozincă aboliţionistă, ci una agrară : „*Vote yourself a farm*" — votaţi-vă o fermă ! Au lansat adică proiectul lui *homestead-act*.

Stephen A. Douglas a manifestat tot timpul un optimism nezdruncinat. Avea şi de ce. Toate calculele electorale îl favorizau : ţara merge cu un apologet al libertăţii, al autonomiei statelor, celebru, dibaci. L-au ars cîndva în efigie. Dar acum... Îl susţineau cu ardoare mai ales „democraţii" din Nord, din teamă de republicani, şi, mai ales de republicanii radicali şi de masele populare care-i sprijineau.

În schimb, ultrasclavagiştii din Sud se încăpăţînau să-l creadă pe Douglas duşman, cînd, de fapt, le era fidel cu abilitate. De aceea sorteau voturile lui Breckinridge, omul lor. Orbiţi de propria lor trufie, credeau că vor avea şansă.

A venit surpriza de la 6 noiembrie 1860.

În ciuda optimismului, a calculelor lui Douglas şi a propagandei „democraţilor", în pofida încrederii lui Jefferson Davis, alegătorii s-au orientat bine :

Lincoln	—	1 866 452 voturi,
Douglas	—	1 375 157 voturi,
Breckinridge	—	847 953 voturi,
Bell	—	588 879 voturi.

Toate forţele progresiste s-au bucurat : „Bravul Abe, omul poporului !..."

Politicienii au cîrtit : Lincoln ? O creatură ce ne aparţine. Alegerea lui e rezultatul dezbinării din tabăra „democraţilor". O eroare a votului universal.

Douglas fierbea de mînie : rămînea un leu al tribunei politice, dar un leu în cuşcă, fără colţi şi fără gheare. Cu creionul în mînă dovedea că, fără Breckinridge, ar fi numărat peste

[1] Marx afirmă că ar fi căzut (*Opere*, vol. 15, p. 593).

2 200 000 de voturi. Numai ultrasclavagiştii, cu candidatul şi suspiciunile lor, au adus nenorocirea asta.

Jefferson Davis urla : Numai Douglas cu nehotărîrea lui a declanşat catastrofa !

Nici republicanii radicali, nici abolişionistii revoluţionari nu se arătau prea încîntaţi. Abraham Lincoln ? Unora li se părea de extracţie prea plebee. Altora prea insignifiant, prea nepriceput pentru un preşedinte în asemenea vremuri excepţionale. Unii abolişionişti revoluţionari păreau chiar indignaţi. De pildă, Wendell Phillips se întreba nedumerit : „Ce-o mai fi şi cu saltimbancul ăsta de avocat din provincie ?"

Plantatorii din Sud îl împroşcau cu venin şi ură : Lincoln, „un avocăţel de provincie", „un bădăran din Vest", „o gorilă". A fost ales numai pentru că a repetat, de mii de ori, pînă a împuiat capul prostimii, că sclavajul este un rău social, politic şi moral.

Deci „sălbaticul din Kentucky" mirosea a abolişionist infect.

„Aristocraţii" din Sud se socoteau jigniţi dacă se lăsau conduşi de un om ridicat din pulberea pămîntului. Din văcar, preşedinte într-o ţară cu peste 30 000 000 de suflete ? Unde se mai poate întîmpla asemenea grozăvie, pe lumea asta ? Secesiunea ! Albert Gallatin Brown, senator din Mississippi, prevestea : „Nordul e puternic şi desigur că va folosi forţa pentru emanciparea sclavilor noştri. Dacă va încerca asta, atunci nici un condei nu va putea descrie, nici un grai nu va putea cuprinde, nici un creion nu va putea zugrăvi ororile care vor acoperi această ţară... Despărţirea de Nord este un lucru înfricoşător, dar emanciparea este şi mai îngrozitoare. De aceea, mai bine să părăsim Uniunea la lumina zilei, decît să ne fulgere, în miezul nopţii, torţele incendiare" [1].

Alegerea lui Lincoln, un ultragiu : echivalează cu secesiunea.

În fapt, toţi glăsuitorii pe asemenea teme se dovedeau oameni cu vederea scurtă. Sau orbiţi de interesele lor de clasă.

Deşi Lincoln nu lansase încă un program determinat, totuşi se ştia că, prin el, biruia adevărata Americă, America populară.

Alegerea lui vădea clar, răspicat, că „majoritatea poporului din Nord şi Vest era hotărîtă să lupte împotriva oricărei încălcări teritoriale săvîrşite de sclavocraţie" [2].

[1] Henry W. Bragdon, Samuel P. Mc Cutchen, *History of a Free People*, p. 317.

[2] Ph. Foner, *op. cit.*, p. 10.

Lincoln biruise în alegerile prezidenţiale şi pentru că la vot s-au prezentat tinerii care, din 1850, lucrau în „calea ferată subterană", din 1852 citeau *Coliba unchiului Tom* şi în fiecare an, de la 1850 încoace, asistau la cîte un proces ori o răscoală abolişionistă. Au votat fermierii şi muncitorii care au plîns cînd au aflat cum l-au spînzurat plantatorii pe John Brown. Toţi aceştia l-au votat pe Lincoln. Iar Lincoln era dator să devină întruchiparea idealului lor de dreptate, de libertate socială şi umanitate.

Era dator, dacă voia să fie un preşedinte al timpului său. Chiar dacă nu era un abolişionist revoluţionar, trebuia să devină. Şi, în „casa unită", să lichideze în chip radical sclavia negrilor. Deocamdată, pe noul preşedinte, ca şi pe Washington, îl stăpînea vajnic o idee : salvarea Uniunii. Să lichideze învrăjbirea şi despicarea casei. Prin orice mijloace : Uniunea. În orice caz : Uniunea. Şi, totuşi, pentru că îl ştiau un „fiu cinstit al clasei muncitoare" [1], un om al maselor populare, iar masele erau antisclavagiste, plantatorii au echivalat alegerea lui Lincoln cu semnalul secesiunii.

„Carolina de Sud a turbat"

Puţini nordişti bănuiau ce va urma a doua zi după triumful lui Lincoln în alegeri. Aşteptau puţin nedumeriţi.

În schimb, sudiştii s-au speriat ca de potop : alarmă ! Un abolişionist în fruntea guvernului federal !

A doua zi, la 7 noiembrie 1860, reprezentanţii statelor din Sud, manifestînd „mai mult interes pentru sclavie decît pentru Uniune", s-au şi adunat la Charleston. Guvernul federal dă fiasco, ziceau ei. Sudura Nord-Sud violează natura. Pentru Sud despărţirea şi independenţa a devenit binele, idealul suprem. Deci, secesiunea bruscă, violentă [2].

Clar : succesul lui Lincoln a precipitat o explozie ce mocnea de mult. Deşi el milita doar pentru limitarea sclaviei la graniţele existente. Deşi nu suflase încă nici un cuvînt despre desfiinţarea imediată şi totală a robiei negre. Deşi lupta numai pentru păstrarea Uniunii. Senatul alcătui o comisie din 13 membri cu scopul de a găsi un compromis cu secesioniştii, pentru menţine-

[1] Marx-Engels, *Opere*, vol. 16, Editura Politică, Bucureşti, 1963, p. 21.

[2] D. Pasquet, *op. cit.*, p. 657.

rea Uniunii (18 decembrie 1860). Dar la 20 decembrie 1860, guvernatorul Carolinei de Sud anunța primul că, întrucît Federația nu i-a susținut interesele, întrucît Nordul a ales un președinte „ale cărui opinii și țeluri sînt ostile sclaviei", nu mai poate rămîne în Uniune : „deci ne reluăm libertatea" și „locul printre națiunile lumii, ca stat separat și independent" [1].

În acest fel, Carolina de Sud a deschis calea crimei politice și naționale.

Guvernatorul Mississippiului l-a secondat pe cel din Carolina, învinuind populația din Nord că „a adoptat o atitudine revoluționară față de statele sudice" [2].

Astfel începea și se desfășura trădarea : răzmerița stăpînilor de sclavi.

Referindu-se la psihologia plantatorilor, chiar unul din liderii lor, Alexander Stephens, din Georgia, scria : „Poporul nostru a înnebunit. Furia și ura l-au scos din minți... Curînd asta se va transforma într-un măcel reciproc". Zicea „poporul", dar înțelegea plantatorii. Numai plantatorii stăpîni de sclavi.

Și începînd din 27 decembrie, rebelii din toate statele sclavagiste au trecut, în mare grabă, să ocupe fortărețele, arsenalele, forturile, porturile, vasele și toate bunurile care aparțineau Federației.

Se pregăteau, febril, de război, învinuind pe cei din Nord de trădare și aținînd la război.

În Nord, aboliționiștii intransigenți, Garrison și Phillips, nu regretau secesiunea. La Boston, în noiembrie 1860, Wendell Phillips cuvînta : „Dacă Sudul va ieși cu trîmbițe și surle și steaguri desfășurate (din Uniune), noi îi vom ura cu bucurie : Drum bun, prietene plecat... Numai să fie scutit Nordul de complicitatea odioasă cu sclavagiștii" [3]. Propunea ca Nordul să aibă doar legături comerciale cu Sudul, cum avea și cu alte state. Și Horace Greeley, directorul ziarului „New York Daily Tribune", scria : „Dacă statele producătoare de bumbac hotărăsc că le va fi mai bine în afara Uniunii decît în Uniune, noi stăruim să fie lăsați în pace". Sau : ...„frații rătăciți să plece în pace..." [4]. Dar alți abolioniști : Ch. Sumner, Frederick Douglass, Thaddeus Stevens și mulți alții susțineau Uniunea cu toată energia.

[1] Léon Lemonnier, *Războiul de secesiune*, București, 1947, p. 17.
[2] Nevins și Commager, *op. cit.*, p. 204.
[3] Carl Sandburg, *Lincoln*, p. 161.
[4] Pierre de Lanux, *op. cit.*, p. 47.

La fel și freesoilerii. Lupta pentru Uniune, mai ales, noul președinte, Lincoln.

Punctele de vedere ale statelor pornite spre secesiune nu erau unitare. Unele voiau despărțirea imediată și fără discuții. Altele mai așteptau să vadă ce face noul președinte. Unele condiționau rămînerea în Uniune de aplicarea, fără rezerve, a compromisului din 1850. Altele ezitau în alegerea talerului de balanță în care să se arunce : populația era prounionistă, iar conducerea prosclavagistă.

Deci, situația se înfățișa, de la început, deosebit de complicată. În opt decade de convietuire se realizaseră multe similitudini, multe interese comune, dar se clarificaseră și deosebirile ireconciliabile, congenital direcționate în sensuri contrare. Și în primul rînd, dubla ipostază a marilor plantatori : cînd cultivau bumbacul, erau sclavagiști ; pe piața mondială, unde își vindeau bumbacul erau capitaliști. Ființau, deci, ca o anomalie a istoriei. Și, de obicei, pe un organism tînăr, sănătos, anomaliile se autoextirpă sau sînt extirpate. Lincoln a înțeles că Uniunea nu mai poate fi rodul unei tîrguieli de tarabă. Dacă se fac concesii pentru secesioniști : „n-o să treacă nici un an și au să ne ceară să cucerim Cuba, dacă vrem să rămînă îm Uniune".

Comisia senatorială de 13, adevărata comisie a bunelor intenții, continua tratativele. Da sfaturi excelente. Îi ruga pe secesioniști să se cumințească, să revină în Uniune. Mai mult nu le permitea Constituția : „Congresul nu va avea niciodată dreptul de a interveni în afacerile unui stat în problema sclavajului" [1].

Vechiul președinte, Buchanan, vorbea în doi peri : „Uniunea nu va putea fi cimentată niciodată prin sîngele cetățenilor săi, vărsat în război civil". Cu alte cuvinte, lasă-i pe sudiști să-și facă de cap. Sau, și mai ipocrit : declara secesiunea ca o încălcare a Constituției, dar adăuga : Constituția nu învestește pe președinte cu dreptul de a folosi forța întru restaurarea unității statului [2]. Walt Whitman avea dreptate scriind pamfletul *Unui președinte* : „Tot ce faci și ce spui nu-s pentru America decît minciuni sforăitoare !" Printre miniștrii lui Buchanan erau unii, ca Floyd, secretar la Război, secesioniști înverșunați. Alții

[1] Pierre de Lanux, *Sud*, p. 15.
[2] R. F. Ivanov, *op. cit.*, p. 153.

însă, ca de pildă Edwin M. Stanton, *attorney*-general, apăreau ca apărători hotărîți ai Uniunii [1].

La 1 ianuarie 1861, presat de opinia publică, președintele Buchanan a trimis vasul „Steaua polară" spre fortul Sumter, în fața orașului Charleston. Dar bateriile sudiștilor l-au primit cu tir de artilerie (9 ianuarie 1861). Cuminte, căpitanul a întors vasul la New York.

S-au tras primele ghiulele.

Războiul, totuși, n-a început.

Virginia lua inițiativa unei conferințe de pace, la Washington, ca să rezolve amiabil problema sclaviei. Dar și încercarea asta eșua.

Pînă la 1 februarie, ca niște mărgele capricioase, s-au deșirat din Uniune : Mississippi, Florida, Alabama, Georgia, Louisiana, Texas. În total șapte state, trăitoare din sclavie și bumbac, și-au trimis reprezentanții la Montgomery, capitala statului Alabama, pentru a improviza un nou congres : al statelor din Sud.

Rebeliunea secesionistă se organiza.

„Statele mărginașe" — *border states* : Maryland, Delaware, Kentucky, Missouri, Carolina de Nord, Tennessee și Arkansas, care nu trăiau din bumbac și practicau doar un sclavaj domestic, se plasau într-o expectativă amenințătoare. Guvernatorii lor păreau că au bagajele făcute și căutau cu mai mult interes spre Montgomery decît spre Washington. Să se arunce în secesiune, îndată ce-or simți primejdia abolirii sclaviei.

În februarie 1861, la Montgomery, se funda Conferința Statelor Americane. Delegații explicau că se despart în semn de protest împotriva tarifelor vamale ridicate : un război între prohibiționism și liber-schimbism. Se ridicau împotriva burghezilor din Nord : pentru că le impuneau fabricatele lor la prețuri exagerate, pentru că acaparau pămînturile din Vest, pentru că aveau pretenția să conducă statul. Își improvizau o ideologie rasistă : „sudiștii sînt un popor deosebit, superior tuturor popoarelor pămîntului". Foloseau metode teroriste împotriva adversarilor secesiunii și minteau că Sudul forma „cea mai omogenă populație, de același sînge, de aceeași origine", din „strămoși nobili", din... „cavalerii lui Carol al II-lea".

În discursul lui, Jefferson Davis demonstra : „...Clima și pămîntul statelor din Nord s-au dovedit nepotrivite pentru

[1] Henry William Elson, *op. cit.*, p. 640.

continuarea muncii cu sclavi, în vreme ce situația statelor din Sud e cu totul alta". Și mai departe : „În condițiile morale și sociale oferite de noi, ei (sclavii) s-au transformat din sălbatici brutali în muncitori agricoli docili, inteligenți și civilizați ; li s-a dat nu numai confortul necesar, ci și atenție și educație religioasă sub supravegherea unei rase superioare" [1].

Cu un cuvînt, delegații separatiștilor voiau să formeze *a great slave republic* — o mare republică sclavagistă. Concepeau sclavia ca pe „un bastion al civilizației și o instituție divină" [2]. Proclamau cu cinism „că proprietatea asupra omului este piatra unghiulară a noului edificiu" [3] — Confederația Statelor Unite. Și votau proiectul de Constituție, înfățișat de Jefferson Davis și întemeiat pe „marele adevăr că sclavia este condiția normală și naturală a negrului". Prohibea importul sclavilor din Africa. Dar interzicea, în chip expres, emanciparea sclavilor. Steagul era împodobit cu stele și linii. Președintele se alegea pe 6 ani. Și l-au ales pe cel mai înverșunat ultrasclavagist : pe Jefferson Davis ; iar ca vicepreședinte pe Alexander H. Stephens.

Născut în Kentucky, în 1808, deci de o vîrstă cu Lincoln, Jefferson Davis, uscățiv, înalt, cu fruntea lată și profilul drept, sever, aspru, făcea impresia unui om brutal și violent. Absolvent al Academiei militare din West Point, a fost ofițer și s-a „distins" în războaiele cu Black Hawk și Osceola, iar în războiul mexican în luptele de la Monterey și Buena Vista. Emigrînd în Sud, în „regatul bumbacului", a devenit „un aristocrat" de școală veche, un conservator, teribil de reacționar. Ca ministru de Război, din 1853 pînă în 1857, a desfășurat o activitate remarcabilă. Era autoritar, energic, fanatic și capricios. După moartea lui Calhoun, rămăsese cel mai de seamă teoretician și susținător al ultrasclavagismului.

Unii secesioniști visau o nouă Grecie : o republică oîrmuită de aristocrați și filozofi, întemeiată pe munca sclavilor.

Dar la Montgomery erau destui care, alegînd președintele statului secesionist, visau o monarhie cu un prinț englez. Și prinți, în vremea aceea, berechet.

Evident că Jefferson Davis avea o lungă experiență politică, administrativă și militară. Se credea mare general și abil diplo-

[1] Edwin C. Rozwenc, *op. cit.*, p. 32.
[2] Marx-Engels, *Opere*, vol. 15, p. 316.
[3] Idem, *Opere*, vol. 16, p. 20.

mat. Nu se voia un simplu Monk, ci un Cromwell. Ar fi sunat frumos : Jefferson Davis lord protector. Deși Cromwell fusese un mare revoluționar, pe cînd Davis inițiia un guvern terorist, o dictatură necruțătoare a unei clici de ultrasclavagiști feroci. Își luase ca lozincă un adagiu latin : *„Sic semper tiranis !"*... Suna clasic și patetic. *„Tiranis"* erau nordiștii, care... porniseră „agresiunea" împotriva drepturilor de proprietate a stăpînilor de sclavi din Sud [1].

E uimitor cum izbutesc oamenii să-și răsucească ideile și argumentele după interese.

Vicepreședintele Alexander Stephens ținea isonul teoretizînd : „La baza guvernului nostru stă cel mai măreț principiu că negrii nu sînt egali cu albii, că sclavia lor este o stare firească, normală. Guvernul nostru este primul în istoria omenirii care se bazează pe acest adevăr măreț, fizic, filozofic și moral" [2].

Rebelii strigau, împreună cu spioana lor Rosa Greenhow, că nu iubesc și nu respectă vechiul steag cu stele, pentru că era simbol al „abolиționismului, al asasinatelor, al jafurilor, al asupririi și al rușinii"... Poporul are o vorbă : „Zi-i mamă slută, pînă nu-mi zice ea mie chioară"...

Din populația statelor secesioniste numai plantatorii erau interesați să aibă un stat al lor. Sclavii, negrii liberi, „albii săraci", fermierii, afară de cei căzuți prizonieri prejudecății rasiste, urau sclavocrația, nutreau firești sentimente unioniste și sprijineau guvernul federal.

Dar secesioniștii pătimași, „halucinații", cum îi numea Seward, nu se separaseră ca să rămînă așa.

Se separaseră ca să rezolve brutal insolubile conflicte, antagonice contradicții sociale dintre ei — o minoritate — și majoritatea populației.

Se separaseră ca să poată cuceri prin război întregul teritoriu al Statelor Unite, întreaga Americă. Un senator secesionist declara limpede : „Nu văd de ce orașul Washington n-ar continua să fie capitala Statelor Confederate ale Sudului".

Ca să pornească repede războiul, Congresul provizoriu de la Montgomery a încredințat lui Jefferson Davis puterea de a recruta urgent o armată de 100 000 de voluntari și de a contracta un împrumut de 15 milioane de dolari. Totodată au

[1] Edwin C. Rozwenc, *op. cit.*, p. 28.
[2] A. V. Efimov, *Ocerki istorii SȘA*, p. 324.

intensificat acțiunea de atragere a ofițerilor, de ocupare a arsenalelor, a porturilor și a depozitelor de hrană.

Ca primă măsură economică represivă, guvernul rebel a sistat livrarea bumbacului pentru fabricile din Nord. Să dovedească, practic, miraculoasa putere a bumbacului.

Dar, în fapt, situația statelor din Sud nu era de fel așa de roză cum trîmbița propaganda lor. În Carolina de Sud, „sufletul întregii mișcări secesioniste" [1], stat tipic sclavagist, locuit de 301 271 de albi și 402 541 de sclavi, în Mississippi cu 354 699 de albi și 436 696 de sclavi, în Alabama cu 529 164 de albi și 435 132 de sclavi negri, rebelii au deținut puterea din primul ceas. Dar în Georgia, unde, din 1 056 327 de locuitori 462 230 erau sclavi, sclavagiștii au trebuit să impună cu forța Constituția din Montgomery. În Tennessee, unde, din 1 109 847 de locuitori erau 275 784 de sclavi, populația din regiunea muntoasă se împotrivea dîrz secesiunii. Jefferson Davis a ocupat întregul stat cu armata, i-a impus un regim drastic de prescripție și o administrație militară. Aceeași situație favorabilă Uniunii se întîlnea în Virginia occidentală, în nordul Alabamei, în nord-vestul Georgiei, în nordul Carolinei de Nord. Adică pretutindeni unde fermierii și „albii săraci" formau majoritatea populației, iar sclavajul era sporadic ori patriarhal.

În Missouri locuiau 1 173 317 albi și 114 965 de negri. La alegeri, majoritatea populației s-a pronunțat pentru Uniune. Guvernatorul a chemat însă bandele rebele și a impus secesiunea. Virginia care avea peste 500 000 de sclavi, grupați mai ales în răsărit — regiunea de prăsilă și creștere a negrilor — s-a declarat, zgomotos, pentru despărțire. Guvernatorul îl acuza pe Lincoln de atentat la libertatea statelor : „Virginia e obligată să lupte ! — scriau gazetele din Richmond. Războiul de partea lui Lincoln, ori a lui Davis, iată ce ne-a mai rămas..." [2] Dar, în același timp, populația din nord-vestul Virginiei s-a ridicat cu arma în mînă împotriva rebelilor și a trecut de partea Uniunii. În Kentucky trăiau 225 490 de sclavi, la 1 135 713 locuitori. În trei scrutine s-a rostit pentru Uniune ; totuși guvernatorul a impus neutralitatea. O manevră diplomatică, pînă la zdrobirea rezistenței în Tennessee. „Sudul are nevoie de tot teritoriul Statelor Unite și trebuie să-l aibă" — aceasta devenea lozinca rebeliunii condusă de Jefferson Davis.

[1] Marx-Engels, *Opere*, vol. 15, p. 356.
[2] R. F. Ivanov, *Confederația rabovladelceskih ștatov*... p. 146.

Şi în Louisiana opoziţia era destul de puternică. Liderul ei Christian Roselius glăsuia : „Constituţia Montgomery nu este o constituţie, ci o conspiraţie. Ea nu instituie un guvern popular, ci o *oligarhie odioasă şi fără scrupule*. Poporului nu i s-a îngăduit să participe la acest eveniment. Convenţia din Montgomery a săpat groapa libertăţii politice, şi acum sîntem chemaţi să luăm parte la funerariile ei" [1].

Deşi conducerea se lăuda cu unitatea-i de granit, Sudul rebel era răscolit de contradicţii. Exista doar o unitate a trufiei şi a desperării de clasă, întemeiată pe forţă şi teroare. Ca să fie mai aproape de adversar, Jefferson Davis a stabilit capitala Confederaţiei la Richmond, în Virginia.

Pînă la instalarea noului preşedinte, Buchanan a făcut tot ce a putut ca să avantajeze rebeliunea. A continuat să deplaseze în Sud detaşamente militare, tunuri, muniţii, echipament. A transferat acolo mari sume de bani. A lăsat porturile militare şi arsenalele să încapă pe mîna rebelilor. Din 1 036 de ofiţeri, mulţi foşti elevi ai Academiei militare cu caracter aristocratic din West Point, 684 au demisionat ca să se angajeze imediat în armata sudistă. Generalul J. B. Floyd, ca ministru de Război, a „desprins" din visteria statului o parte considerabilă care a ajuns în propriul său geamantan, de aceea a şi fost poreclit *„Floyd, the thief"* („Floyd hoţul") [2].

Printre ofiţerii care au protestat împotriva scandalului secesionist a fost şi bătrînul general Winfield Scott. „Sînteţi trădători ! Şi pe trădători prefer să-i leg de ţevile tunurilor", s-a adresat el celor care-l invitau să se alăture Confederaţiei.

Într-o cuvîntare improvizată, în 22 februarie 1861, la „Independence Hall", din Philadelphia, Lincoln condamna războiul. Declara că ţine să salveze ţara prin mijloace paşnice : „Nu se va vărsa sînge decît dacă guvernul va fi forţat s-o facă... Prefer să pier asasinat, în acest loc — încheia profetizînd patetic — decît să renunţ la principiul unităţii" [3].

Unor oameni politici din Nord rebelii le apăreau ca nişte halucinaţi, în goană smintită după himere.

Erau aşa şi nu prea.

Sudiştii voiau să generalizeze slavia pe tot teritoriul Statelor Unite. Declarau, emfatic : „Cu forţa vom înlocui lozinca «libertate, egalitate, fraternitate» cu : «clavie, supunere, dictatură»" [4].

[1] Marx-Engels, *Opere*, vol. 15, p. 358.
[2] *Ibidem*, p. 590.
[3] Ph. Foner, *op. cit.*, p. 56.
[4] R. F. Ivanov, *op. cit.*, p. 152.

„Inaugurarea" de la 4 martie 1861

În asemenea împrejurări dramatice, noul preşedinte căuta să-şi alcătuiască un guvern de nădejde. Secretar de stat (cu rol de prim-ministru şi de ministru al Afacerilor Externe) şi l-a luat pe William H. Seward, senator de New York. La finanţe l-a pus pe Salmon Chase din Ohio. Pe Simon Cameron din Pennsylvania l-a ales ministru de Război, înlocuit la începutul anului 1862 cu Edwin M. Stanton din Ohio, iar lui Edward Bates din Missouri i-a dat Justiţia [1]. Şi-a mai garnisit apoi ministerul şi cu trei „democraţi", Gideon Welles din Connecticut, ministrul Marinei, Caleb Smith din Indiana, la Interne, şi Montgomery Blair din Maryland, ministru al Poştelor. Doi membri ai cabinetului veneau din statele sclavagiste ; „dar nici unul nu avea sclavi" [2].

În pragul casei, la plecarea din Sprinfield, în ziua de 11 februarie 1861, bătrîna-i mamă l-a avertizat : „Abe, n-am să te mai văd ; *ei* vor să te ucidă".

Către prietenii de idei şi de snoave, Lincoln glumea : „Plec să-mi asum o sarcină mai grea decît cea încredinţată lui Washington" [3]... Poate nici nu-şi da seama, şuguind, ce mare adevăr spunea. Alerga spre Washington „să închidă uşa grajdului înainte de a fi zburat calul".

Pe drum, declara : „Criza e artificială ; răul mai poate fi îndepărtat..." „Nimeni nu-i mai devotat cauzei păcii ca mine şi nimeni nu-i gata să facă mai mult ca s-o păstreze" [4].

Abolîţioniştii îl ovaţionau în chip deosebit.

Dar la Baltimore s-a produs un atentat (23 februarie). S-a descoperit chiar un complot împotriva lui. Aşa că, pînă la Washington, Lincoln a călătorit incognito.

Şi deşi mulţi se aşteptau să asiste la un eveniment similar cu cel de la instalarea lui Jackson, cu invazia poporului în Casa Albă, la 4 martie 1861, „instaurarea" preşedintelui s-a făcut sub pază straşnică.

În discursul inaugural, Lincoln şi-a expus ideea de bază a programului politic : „Uniunea statelor noastre e veşnică. Nici un stat nu-i de capul lui şi nu poate părăsi Uniunea, în mod legal. Sîntem legaţi organic şi nu ne putem despărţi"... Şi un

[1] David Saville Muzzey, *op. cit.*, vol. I, p. 541.
[2] Henry William Elson, *op. cit.*, p. 647.
[3] Cl. Aragonnès, *op. cit.*, p. 117.
[4] *Ibidem*, p. 118.

apel cutremurător către rebeli : „În mîinile voastre, concetățenii mei nemulțumiți, nu într-ale mele se află semnalul grav care ar putea dezlănțui războiul civil. Guvernul nu vă va ataca. Nu veți avea nici un conflict de susținut, atîta timp cît voi înșivă nu veți fi agresori" [1].

Despre sclavie repeta formula de la Convenția din Chicago : „Fiecare stat are dreptul să-și organizeze instituțiile interne cum înțelege". Adică tocmai ceea ce combătuse în marea dispută cu Douglas...

În proclamația către popor, Lincoln chema toți cetățenii loiali să-l ajute „în efortul al cărui scop este nu numai menținerea onoarei, integrității și existenței Uniunii noastre naționale, ci și perpetuarea guvernului poporului spre a îndepărta toate nedreptățile pe care le-am îndurat prea mult timp" [2]. Și în concluzie, cu înaltă poezie patriotică : „Noi nu sîntem dușmani, ci prieteni. Nici nu putem fi dușmani. Cu toată încordarea pasiunilor, legătura afectivă dintre noi nu se poate destrăma. Pe misterioasele coarde ale amintirii întinse de la fiecare cîmp de bătălie și de la fiecare mormînt de patriot, pînă la fiecare inimă care bate în fiece cămin de pe acest vast pămînt al țării, vor răsuna cîntecele Uniunii cînd vor fi iarăși atinse, și cu siguranță că ele vor fi atinse de cei mai buni îngeri ai făpturii noastre" [3].

Țara toată își ațintise privirea spre Washington. Și parcă fremăta de orgoliu că discursul inaugural și proclamația președintelui au ajuns de la Mississippi în California prin releu de călăreți poștași, în numai 7 zile și 7 ore. Purtau un mesaj împăciuitor, unionist, frățesc.

Citind discursul, mii de cetățeni au făcut declarații publice de simpatie pentru noul președinte : „Sînt din partidul «democrat», scria un cetățean din New York. Am votat împotriva lui Lincoln. Dar îmi voi apăra țara" [4].

Îngrijorat parcă de prezicerea lui Clay : „Dacă izbucnește, războiul va fi furios, implacabil, exterminator", Lincoln se străduia să refacă Uniunea cu mijloace pașnice. Dar rebelii voiau război. Chiar exterminator. Altfel pentru ei nu exista nici o ieșire. Deci conflictul nu se mai putea evita. Și nici amîna. Lupta de clasă dintre sclavagiști și burghezie se transforma în război civil.

[1] D. Pasquet, *op. cit.*, p. 660.
[2] Edward Channing, *op. cit.*, p. 331.
[3] *Speeches and Letters of A. Lincoln*, p. 175.
[4] Benjamin Thomas, *op. cit.*, p. 194.

Totuși, Lincoln mai spera. Continua tratativele cu reprezentanții lui Davis. Îl sprijineau asiduu toți moderații și toți cei care aveau interese economice în Sud. Aboliționiștii însă, chiar din primul ceas, nu i-au îngăduit tergiversările. Frederick Douglass, Wendell Phillips întrebau : de ce-și pierde vremea căutînd înțelegere cu rebelii pe cale pașnică ? De ce-i lasă pe răzvrătiți să se întărească ? Nerăbdători, constatau că președintele își pierdea vremea cu nimicuri. Se comporta ca un democrat, ca un om popular, umbla în cămașă, se balansa în scaun, spunea snoave, cînd hazlii, cînd riscante. Politica însă... detestabilă.

INCENDIUL A IZBUCNIT

„Bate, bate tobă ! Trompetă nouă sună !
Cu forța pătrunde prin uși și ferestre,
pretutindeni !
Tulbură slujba în biserici,
Întrerupe lecțiile în școală,
Du mirelui vestea că nu-i timp să stea
fericit cu mireasa.
Fă cunoscut și fermierului să-și
părăsească munca pașnică ;
Deci bate, bate tobă, trompetă nouă
sună !"

Walt Whitman

Se spunea : secesiune din cauza tarifului Morrill [1]. Sau din pricina teritoriilor din Vest. Adică nordiștii și sudiștii s-ar fi sfădit pentru că nu știau cum să împartă prada de la indieni.

Se făcea istorie : o veche tendință secesionistă pendulează, din 1800, cînd în Nord cînd în Sud. Acum e momentul culminant. Sudul se ridică furtunos împotriva Nordului.

Se demonstra : Sudul sclavagist nu mai putea suporta progresul economic al Nordului capitalist. Depășiți economicește, plantatorii scăpau și conducerea din mînă. Și nu voiau în ruptul capului. Mai bine să piară Uniunea, să sfîșie națiunea în bucăți, să înece țara în război civil, decît să piardă ei întîietatea politică, decît să renunțe la sclavie. Se autoiluziona Sudul : „rasa stăpînilor" face un război victorios și spulberă yankeii, băcanii, pigmeii din Nord : „să rămînem noi, plantatorii, stăpînii Americii".

Nordiștii intrau în silă pe arena acțiunilor militare. Voiau pace. Dar dacă declanșează nebunii război, conducătorii Nordului trebuiau să se pregătească să-l transforme într-o campanie

[1] S-a pus în aplicare abia după 2 martie 1861, cînd legea a fost votată de Senat ; deci un pretext cusut cu ață albă.

a populației din Nord, iubitoare de libertate, împotriva celor care au făcut din Sud temniță imundă și mormînt al sclavilor martirizați de vătafi cu gîrbaci și pistol.

Esența conflictului ? Pe teritoriul aceluiași stat, două sisteme : al muncii salariate și al muncii cu sclavi, „nu mai puteau coexista pașnic", „unul alături de altul". Lupta nu se putea termina decît „prin victoria unuia din aceste sisteme". „Dacă nu va avea loc o extindere considerabilă a teritoriului sclavagist, formula senatorul secesionist Toombs, atunci peste 15 ani va trebui să se îngăduie sclavilor să fugă de albi, sau albii vor fi nevoiți să fugă de sclavi" [1].

Ce forțe se angajau ?

Era o primăvară caldă, îmbietoare la veselie, la viață. Se topeau zăpezile în Allegheny și se tulburau apele Potomacului. Era o primăvară senină și măreață cum mai fuseseră milioane de primăveri. Dar sudiștii o întunecau, zorind din răsputeri pregătirile de război. La nordiști, Seward căuta mereu, ca și președintele, căi pașnice de lichidare a conflictului. Era un om viol, nestatornic, șiret, abil, un republican cu vederi moderate, aboliționiste. Recomanda : „Fiți blînzi, răbdători și indulgenți ; așteptați pînă cînd acești oameni se vor dezmetici". „Halucinații" însă credeau cu fanatism în izbînda cîștigată într-un război pornit în grabă și dus fulger.

În Nord, cei mai buni dintre aboliționiști cereau desființarea imediată a sclaviei. Așa s-ar distruge, dintr-o lovitură, baza economică a rebelilor. Trei milioane de sclavi, producătorii de bunuri materiale s-ar revolta. Războiul ar fi într-adevăr un război scurt.

Sclavia trebuia desființată.

Dar burghezia din Nord se întreba : cum distrugi sclavia fără să zgîrii principiul sacru al proprietății ? Cum ? Dilema exprima în fond teama burgheziei de revoluție. Cu atît mai mult de o revoltă a sclavilor.

Evident, sclavia trebuia desființată. Dar, deocamdată, Lincoln vorbea doar de salvarea Uniunii.

Realitatea vieții americane era mult mai complexă, mai încărcată de probleme. În decursul vremurilor, plantatorii din Sud contractaseră multe datorii la băncile din Nord. De aceea

[1] Marx-Engels, *Opere*, vol. 15, p. 348.

pentru bancherii nordiști războiul cu sudiștii însemna pierderea capitalurilor investite în producția de pe plantații, în comerțul cu bumbacul, orezul, tutunul. Și apoi, proprietarii fabricilor de textile : De unde să mai procure materie primă, bumbac ?

Pe Lincoln îl mai chinuia încă o teamă cumplită : Dacă guvernul desființa sclavia, statele mărginașe treceau toate de partea Confederației, la rebeli. Uniunea pierdea și Kentucky și Missouri și Arkansas și Tennessee și Carolina de Nord și Virginia occidentală. Și invocînd „lipsa de experiență politică", trata, trata mereu... Și Seward îl povățuia de asemenea să ducă o politică prudentă, cît mai prudentă. Casa Albă devenea „centrul tuturor tentativelor de compromis" [1].

Dar Cameron și mai ales republicanii radicali, Charles Sumner, Thaddeus Stevens, Ben Wade, îi pretindeau să procedeze ca un republican, ca un aboliționist. Să priceapă că sclavia este cauza esențială a secesiunii. Că plantatorii din Sud sînt dușmanii ireconciliabili ai burgheziei din Nord. Că refacerea Uniunii impune un război energic pentru libertatea sclavilor negri și zdrobirea sclavocrației.

Guvernul nu-și rodase asperitățile pieselor componente, nu se sudase încă. Salmon Chase, ministrul de Finanțe, un bărbat înalt, subțiratic, cu trăsături fine, bogat și trufaș, îl dușmănea pe președinte, îl ponegrea, îl sabota. Călăuzit de un fel de prudență vicleană, făcea din politică „o afacere rentabilă", iar Lincoln, în neîntinata lui cinste, îl șfichiuia cu pleasna ironiilor. Dar nici Chase nu se lăsa mai prejos : jonglînd între dreapta și stînga republicană, între „democrați" și aboliționiști, propunînd salvatoare soluții financiare, se dovedea, în același timp, un destoinic trăgător de sfori din spatele cortinei guvernamentale.

Nu era de fel ușor pentru noul președinte. Nu-l cruțau nici democrații europeni. Problema sclaviei interesa toată lumea. În „Daily Tribune" din New York și în „Die Presse" din Viena, Marx și Engels făceau o analiză a întregii situații revoluționare din Statele Unite și criticau aspru timiditatea politicii lui Lincoln. Și alături de lupta poporului italian pentru unificarea țării, alături de răscoala poporului chinez pentru scuturarea poverilor feudale și a celor colonialiste, evenimentele din Statele Unite se rînduiau printre fenomenele esențiale ale istoriei moderne.

[1] Marx-Engels, *Opere*, vol. 15, p. 396.

Da. Președintele șovăia. Sau poate aștepta. Oricum, comportarea lui reflecta interesele și oscilările burgheziei din Nord, dornică să păstreze Uniunea și chiar să înfrîngă cerbicia plantatorilor, fără să-și rişte prea mult interesele economice din Sud. Aceasta, pe tărîm politic și economic.

Pe tărîm militar ?

Jefferson Davis și guvernul rebel apreciau că, în fapt, trei pătrimi din teritoriul Statelor Unite era de partea lor. Credeau că dacă ocupau capitala, Washington, tot Nordul se dezorientează, intră în panică, se prăbușește. De aici lozinca războinică imediată : „La Washington !" Cu toate forțele și cît mai repede, „la Washington !"

Războiul îi înspăimînta pe nordiști. Iar un război de lungă durată îngrozea ambele tabere.

Dotarea militară a Statelor Unite în timp de pace era mediocră. Și pe uscat, și pe mare. Pînă în 1860 a întreținut 10 regimente de infanterie, 5 de cavalerie, 4 de artilerie, instruite mai mult pentru incursiuni și lupte împotriva triburilor indiene. Deci slab pregătite pentru un război de mare amploare. Recrutarea se întemeia pe voluntariat.

Din primul ceas al secesiunii majoritatea ofițerilor superiori au dat bir cu... sudiștii : Beauregard, cei doi Johnston, Early, Jackson, Longstreet, Hill, Lee, toți profesori ori străluciți elevi de la West Point.

Winfield Scott a rămas în Nord ; era însă bătrîn — 75 de ani — iar reumatismul îl țintuia în fotoliu. Dintre ofițerii rămași de partea Uniunii, Mac Clellan era cel mai versat în problemele războiului. Asistase ca observator la bătăliile din Crimeea. Ceilalți, puțini, nepricepuți, nesiguri pe conduita lor politică. Totul trebuia făcut din nou. În Nord, mai ales comandament și soldați. În Sud, mai ales echipament și arme.

Presa sudistă exacerba optimismul : victoria va fi ușoară, rapidă și sigură. Cu ascuțit simț de pătrundere a realității, Marx constata : ...„«Sudul» nu este nici un ținut net delimitat de Nord din punct de vedere geografic și nici o entitate din punct de vedere moral. El nu este în general o țară, ci o lozincă de luptă" [1]. Mai întîi, suprafața : nordiștii controlau 60, iar sudiștii 40% din teritoriul Statelor Unite. Apoi, demografia : din 31 440 000 de locuitori înregistrați de statistică în 1860, de partea Nordului au rămas 22 340 000, iar la Sud au trecut 9 100 000, din care 3 521 110 erau sclavi negri — calul

[1] Marx-Engels, *Opere*, vol. 15, p. 352.

aheian în Troia sudistă : „o primejdie suplimentară“ [1] — şi 132 760 de negri liberi [2].

Marea majoritate a industriei era în Nord. Aici lucrau în fabrici 1 300 000 de muncitori salariaţi — iar în transport peste 500 000. În agricultură munceau peste 700 000 de perechi de braţe.

Sudul n-avea nici o fabrică de armament. În schimb industria metalurgică din Nord putea asigura uşor armele şi muniţiile, putea spori flota, putea continua construcţia căilor ferate. În industria Nordului se plasa un capital de 850 milioane de dolari, pe cînd în Sud doar 170 de milioane. Nordul deţinea nu numai aproape în exclusivitate industria, 92% din valoarea totală a producţiei industriale, ci avea şi monopolul *muncii calificate*. În Sud lucrau doar 110 000 de muncitori industriali.

E adevărat : Nordul rămăsese cu puţine cadre de valoare pentru armată, dar putea uşor ridica sub arme o jumătate de milion de soldaţi. Sudul nu avea cu ce înarma mai mult de 250 000 de oameni.

Cel mai mare oraş al Sudului, centrul comercial principal, portul bumbacului şi debuşeul văii Mississippi, calea de ieşire la mare a întregului Middle West, era New Orleans — 160 000 de locuitori ; Richmond ori Charleston abia numărau cîte 40 000 de locuitori. Nordul dispunea de mari cantităţi de cereale (70% din totalul producţiei) şi de animale (65% din numărul total) [3]. Monocultura Sudului se transforma, în condiţiile războiului, într-o adevărată calamitate. Aveau uriaşe cantităţi de bumbac, dar n-aveau unde-l prelucra. Din 107 filaturi de bumbac, numai 8 se aflau în Sud. Aveau zahăr şi tutun, dar le lipseau grîul şi carnea. Totuşi, sudiştii afirmau că-şi apără „idealul agrarian“ [4]. Plîngeau de mila nordiştilor, cum făcea guralivul senator Hammond din Carolina de Sud : „Nordul fără noi va fi ca un viţel orfan, osîndit să moară de rîie şi de foame“ [5].

Şi factorul moral înclina balanţa tot în favoarea Nordului : urmărea eliberarea a 4 milioane de oameni schingiuiţi de sclavie, urmărea consolidarea Uniunii. De aceea toată lumea progresistă simpatiza şi sprijinea cauza Nordului.

Dimpotrivă, sclavocraţia din Sud se angaja într-un război pentru subjugarea întregii Uniuni la carul politic al celor 300 000 de „aristocraţi“ din Sud, într-un război pentru înveşnicirea sclaviei. Încă înainte de 4 martie, sudiştii şi-au confecţionat o armată bună de 100 000 de soldaţi, înzestraţi cu 500 000 de puşti şi pistoale, sustrase din arsenalele Uniunii. Şi-au completat-o apoi prin antrenarea masivă a proprietarilor de sclavi şi prin recrutarea forţată a „albilor săraci“ — *poor whites* — orbiţi de prejudecăţi rasiale şi speriaţi de perspectiva concurenţei negrilor.

Sclavocraţii sudişti voiau război fulger. Declarau că nu pot trăi decît prin război. Îi conducea un militar experimentat, dedat politicii şi ideologiei reacţionare, ultrasclavagiste. Îşi exacerbau virtuţile războinice. Preconizau o tactică bazată pe spontaneitate, pe aventură, pe teroare.

Nordiştii, cum observa istoricul James Allen, formau o coaliţie de industriaşi, de fermieri liberi, de pături mijlocii ale societăţii şi de populaţie neagră, precum şi de muncitori organizaţi. N-aveau nimic războinic. Oamenii porneau să se bată numai pentru că li se impusese războiul. Iar în fruntea acestei coaliţii istoria l-a plasat pe Abraham Lincoln, care ura războiul mai mult ca orice. Militarii de meserie îl intimidau. Surîdea amar cînd auzea vorba lui Emerson : „Războiul este destinul armat“.

Un destin în platoşă îi da coşmar. Şi, desigur, constata cu jale că în faţa sudiştilor agresivi i-au rămas doar milităriile, ofiţerii reformaţi şi... dorinţa de pace. Dar şi în Nord exista un primejdios cal aheian : o puternică pătură burgheză prosclavagistă, legată economiceşte de plantatori. Existau foarte mulţi din acei *copperheads* — capete de aramă — denumire luată de la şerpii veninoşi ai preeriilor, cu care poporul îi asemăna. La aceştia se mai adăugau numeroşii membri ai partidului „democrat“, prosclavagişti, ostili lui Lincoln şi politicii „sălbaticilor din Vest“. Şi culmea : din 110 generali în Comandamentul superior al armatei din Nord, 80 erau „democraţi“. Adică adversari ai politicii lui Lincoln şi ai republicanilor.

Chiar lozincile iniţiale sunau incomplet sau fals. Rebelii : „Luptăm pentru drepturile noastre !“ cînd ar fi trebuit să spună pe şleau : pentru extinderea şi eternizarea sclaviei. Nordiştii : „Luptăm pentru Uniune !“ cînd s-ar fi cuvenit să formuleze : împotriva plantatorilor, care sfîşie Uniunea şi pen-

[1] J. Néré, *La guerre de sécession*, Presse Universitaire de France, 1961, p. 30.
[2] R. F. Ivanov, *op. cit.*, p. 132.
[3] David Saville Muzzey, *The United States of America*, p. 171.
[4] *Istoria diplomaţiei*, vol. I, p. 594.
[5] D. Pasquet, *op. cit.*, p. 618.

tru eliberarea sclavilor. Ar fi fost și adevărat, și însuflețitor, și eroic și frumos.

Dar mai era încă un lucru, foarte important : rebelii așteptau ajutorul Angliei, al Franței, al Spaniei. Să le completeze înzestrarea armatei și a flotei cu armament nou, modern, cu vase de război, echipament, muniții, hrană și chiar soldați. Ofereau, în schimb, bumbac. De altfel, încă din primele zile ale conflictului violent, burghezia engleză căuta un pretext pentru intervenție. Lyons, ambasadorul Marii Britanii la Washington, declara lui Seward, la 26 martie 1861 : „În cazul în care Statele Unite intenționează să împiedice cu forța comerțul atît de important pentru Marea Britanie cu statele producătoare de bumbac, eu îmi declin orice răspundere pentru ceea ce se poate întîmpla" [1].

După asemenea avertisment drastic nu mai urma decît declararea războiului.

La prima vedere, raportul de forțe demonstra : Sudul începea un război pierdut. Dar numai la o privire superficială. Jefferson Davis se bizuia mult pe nepregătirea și incompetența militară a nordiștilor, pe cozile de topor politice care împînzeau Nordul, pe excepționalele calități războinice ale sudiștilor, pe ajutorul extern care va veni sigur. Armata confederată ocupă Washingtonul, flota engleză blochează New Yorkul și Bostonul. În Nord se creează haos. Lincoln e asasinat. Și totul e gata : plantatorii, stăpîni pe întregul teritoriu al Statelor Unite.

La întrebarea : cît va dura războiul ? generalul Robert Lee, cel mai realist dintre rebeli, afirma că un război ca ăsta poate dura și zece ani. Alexander Stephens răspundea printr-o butadă ieftină : „Sînt convins că se va prelungi pînă cînd se va termina". În schimb ministrul de Război Walker declara cu infatuare că, înainte de 1 mai, steagul Confederației va flutura deasupra Capitoliului [2]. Ceva mai precaut, generalul rebel, Beauregard, asigura soldații că la 4 iulie vor prînzi la hotelul „Villard" din Washington.

Și în cafenelele din Nord se elaborau aceleași formule : rebelii ? Spulberați dintr-un iureș spre Richmond ! Un război de cîteva săptămîni !

Poate niciodată intențiile adversarilor n-au sunat mai asemenea și mai contradictoriu.

[1] Edwin C. Rozwenc, *op. cit.*, p. 119.
[2] F. R. Ivanov, *op. cit.*, p. 142 și Marx-Engels, *Opere*, vol. 15, p. 342.

Fort Sumter

În toată luna martie, Lincoln a continuat, cu răbdare, tratativele cu solii Sudului. Totul, ca să evite războiul. Trata, fără să cedeze. Trata, ca să nu fie el cel care trage primul sabia. Dar Jefferson Davis era grăbit. Foarte grăbit. Căuta un pretext. L-a găsit : Fortul Sumter.

Situat în fața orașului Charleston, Sumter era dintre puținele forturi care nu se predaseră încă rebelilor.

În ziua de 11 aprilie artileria de coastă, din ordinul generalului Beauregard, a început să-l bombardeze. Îl apăra maiorul Anderson, prieten cu Lincoln.

Jefferson Davis exulta de bucurie. Exulta toată conducerea rebelă. Afară de o Casandră — Toombs : atacul Fortului Sumter, un act prost inspirat, funest : „În acest moment, asta ne-ar înstrăina toți prietenii care-i avem în Nord. Vreți să tulburați un cuib de viespi care se întinde din munți la mare ? Legiunile dușmane, acum liniștite, se vor năpusti asupra noastră și ne vor înțepa mortal" [1]. Populația din Charleston privea, de pe țărm, duelul de artilerie. Covîrșit de bombardament și dîndu-și seama că așteaptă zadarnic ajutor, Anderson a capitulat.

Căderea fortului Sumter a trezit în Nord un val de indignare împotriva barbarilor din Sud.

Răbdarea lui Lincoln a atins limita. A întrerupt brusc tratativele. Și, la 15 aprilie 1861, a declarat rebele statele secesioniste din Sud. În calitate de comandant suprem al armatei și flotei Statelor Unite — *Commander in chief of the Army and Navy* — a chemat sub arme 75 000 de voluntari pentru trei luni. Atît credea că va dura războiul : maximum trei luni [2]. În aceste zile incerte, pline de zăpăceală, de verificări de poziții, de decepții și de surprize plăcute, Stephen A. Douglas l-a vizitat pe Lincoln. I-a făgăduit sprijinul întru salvarea Uniunii. Asta a produs mare efect asupra „democraților" din Nord și mai ales asupra lui Lincoln. „Speranța sudiștilor de a vedea Nordul divizat se evapora ca o ceață" [3].

Deci războiul cu dușmanii Uniunii, cu trădătorii sclavocrați din Sud, în frunte cu clica de halucinați a lui Jefferson Davis, a început.

[1] Henry William Elson, *op. cit.*, p. 649.
[2] „Înrolarea de voluntari pe termen de 3 luni a fost o greșeală mare, dar, poate, inevitabilă". (Marx-Engels, *Opere*, vol. 15. p. 507).
[3] Henry William Elson, *op. cit.*, p. 651.

Istoricul Ch. W. Ramsdell arunca răspunderea războiului civil pe umerii lui Lincoln, învinuindu-l că a manevrat cu iscusință pe confederați, pînă i-a silit să tragă ei primul foc la Fort Sumter. Ca să se poată spune că ei, și nu el, sînt vinovați de declanșarea războiului. Și socotește războiul ca fiind inutil : sclavia ar fi murit de la sine, dacă ar fi fost lăsată în pace [1]. Numai că asta nu se potrivește de fel cu conceptul despre *a great slave Republic*. Jefferson Davis și toți ultrasclavagiștii nutreau ambiția să realizeze un lucru veșnic, nu o biată efemeridă capabilă doar să moară de la sine.

Vestea izbucnirii războiului a răsunat complex în sufletul maselor.

În Nord uimirea poporului se îmbina cu entuziasmul. Chemarea la arme, cu haosul zvonurilor și al îndemnurilor perfide la dezbinare. Toți aboliționiștii sprijineau, din răsputeri, mobilizarea voluntarilor. Poporul răspundea cu entuziasm. Trade-unionurile au oferit, chiar din prima zi, ajutor organizat. Unele s-au declarat mobilizate in corpore. Întregul trade-union din Philadelphia își amîna activitatea pînă cînd „stăpînii de sclavi vor fi zdrobiți". Masele populare înșfăcau armele ca să spulbere sclavia animalică din Sud și să sfarme cătușele muncitorilor din Nord. Le înflăcăra și văpaia poemelor mobilizatoare ale poeților Longfellow și Whitman. În cîteva zile s-au înscris 300 000 de voluntari. Se adunau cîntînd marșul *John Brown's body*.

„Fort Sumter, spunea Emerson, a cristalizat Nordul într-un singur bloc și, astfel, a salvat speranțele umanității".

Declanșarea războiului silea statele mărginașe să se decidă. Carolina de Nord, Tennessee și Arkansas au trecut de partea rebelilor. Confederația număra acum 11 state.

Pentru că Lincoln ocupase punctele strategice și arestase pe secesioniști, Maryland a rămas în Uniune. În Mississippi au apărut două guverne : unul prounionist, celălalt proconfederal.

Kentucky și Delaware s-au declarat neutre.

La 17 aprilie, Jefferson Davis a legalizat agresiunile vaselor-corsar împotriva flotei comerciale și militare a Nordului, declanșînd astfel și războiul maritim.

Peste 2 zile, la 19 aprilie, Lincoln a răspuns poruncind flotei să blocheze toate porturile rebelilor. Dar marina Uniunii dispunea doar de 90 de vase, din care numai 69 „utilizabile", iar din acestea abia 42 puteau intra imediat în acțiune. Unele

[1] Edwin C. Rozwenc, *op. cit.*, p. 150.

se aflau în cursă ori în porturi străine. Șantierul naval de la Gosport încăpuse în mîinile sudiștilor.

În primele luni ale războiului, blocada conta mai mult ca o intenție. Cum să controleze, cu asemenea mijloace reduse, un țărm de mii de mile ?

Rebelii aveau însă și mai puține vase militare. Plănuiau să suplinească asemenea lipsă prin blindarea cîtorva nave de comerț. La 10 mai, unitățile navale ale Nordului au ocupat Saint Louis, poziție determinantă pe Mississippi și au zăgăzuit progresul rebelilor spre Vest. Iar la 13 mai au ocupat Baltimore, cheia Washingtonului.

Declanșarea războiului a răsunat zgomotos, impresionant, pe întregul glob. Tunurile de la Fort Sumter s-au auzit în toate capitalele lumii și ecoul lor a pătruns pînă în ghețurile Taimirului și junglele Congoului.

Blocada echivala cu închiderea pieței americane pentru produsele europene, lipsea industria textilă engleză sau franceză de o principală sursă de materie primă. Situația se complica. Poftele de cuceriri ale burgheziei europene se dezlănțuiau. Primii, spaniolii au început să ocupe Republica Dominicană. Seward a protestat. Ce altceva putea să facă ? Dar mai ales în Anglia burgheza, la putere ori în opoziție, jubila : „Statele dezunite" — *Disunited States*. Nu bănuia c-o pîndea criza : „foamea de bumbac". Gladstone declara într-un interviu : „Guvernul federal nu va parveni niciodată să reprime rebeliunea" [1]. La 3 mai 1861, Russell, ministrul de Externe în guvernul Palmerston, primea în audiență pe Yancey și Rost, emisarii lui Jefferson Davis. La 6 mai același Russell îl informa pe Lyons, ambasadorul englez la Washington, că guvernul său a hotărît să recunoască Sudul parte beligerantă. Recunoașterea beligeranței s-a primit „cu grabă neprietenească" față de Nord, cum formula John Bright, în Camera Comunelor [2]. Declarația de recunoaștere, publicată peste o săptămînă, a coincis cu apariția flotei de război britanice în apele americane [3]. Palmerston, ruda engleză, devenea campionul intervenției împotriva Nordului. Iar Napoleon al III-lea îl seconda, docil și cointeresat întru cuceriri de teritorii transatlantice.

De fapt, o dată declanșat, toți grăbeau războiul, din răsputeri. Nordiștii, ca să lichideze rebeliunea cît mai repede. Re-

[1] Henry William Elson, *op. cit.*, p. 667.
[2] *Ibidem*, p. 668.
[3] *Istoria diplomației*, vol. I, p. 595.

belii, ca să obțină primele victorii și să ocupe Washingtonul. Forțele externe, ca legăturile comerciale cu America, să nu sufere o întrerupere prea îndelungă.

Jefferson Davis declara solemn că pe Lincoln nu-l va sprijini nimeni. Nici dinăuntrul țării, nici dinafară. Că va fi silit să renunțe la ideea refacerii Uniunii. Că forțele sudiste vor ocupa Washingtonul în cîteva zile. Că-i vor tăia legătura cu Vestul, iar maiestatea sa bumbacul — *Cotton King* — va domni și peste flotă, și peste tot sistemul bancar, și peste canale și căi ferate, și peste tot teritoriul de la New York la San Francisco. Burghezia nordistă gîndea exact contrariul. Secesiunea ? Opera unui mănunchi de halucinați, de zărghiți. În frunte : Jefferson Davis, tatăl energumenilor, un trufaș dezechilibrat, demn de ospiciu, incapabil să organizeze ceva. Pe rebeli îi vor dezarma propriii lor concetățeni : „albii săraci" sau negrii sclavi. Nordul va birui ușor. Bumbacul, tutunul și întreg Sudul vor deveni clienți fideli ai industriei și băncilor yankee. O singură țară, o singură piață, o singură cale de dezvoltare economică, o singură națiune.

Îngustul teritoriu dintre Washington și Richmond trebuia, deci, să devină un soi de ring pentru un meci atletic, violent dar scurt. Înșfacă-l pe adversar de unde poți, ocupă-i capitala și gata. Ce-i a străbate 150 km ? Un raid de cavalerie de 3—4 zile. Un marș de infanterie de o săptămînă.

Pe uscat, Jefferson Davis și-a distribuit forțele în funcție de singurul obiectiv tactic — Washingtonul : generalul Joseph Johnston la Harper's Ferry, Beauregard (cu 21 883 de soldați) la Manassas-Jonction, lîngă rîul Bull-Run. După ocuparea Washingtonului, urmau orașele mari din nord-est : Baltimore, Philadelphia, Boston. Așa izbuteau să provoace panică. Să obțină, „prin corupție și diplomație", supliment de forțe și să îngenunche repede pe yankei. Știau că-i așteptau sute de mii, dacă nu chiar milioane de prieteni în Nord : „democrați", bancheri și industriași, legați de economia Sudului, negustori de sclavi din New York și chiar figuri de politicieni ca Horace Seymour, fost și viitor guvernator al statului New York.

Lincoln era nevoit să-și disperseze forțele : spre Richmond, în Vest și în statele mărginașe, să le împiedice separarea.

Inițial forțele Nordului s-au amplasat : generalul Mac Dowell pe Potomac, Banks la Baltimore și în Maryland, Butler la Fort Monroe, Mac Clellan în Virginia occidentală, Prentis în Kentucky, Harney în Missouri.

Dar teatrul principal de luptă se desemna pe rîul Potomac, în Virginia de Est, între Allegheny și golful Chesapeake, spațiul dintre cele două capitale.

Deși țintuit de reumatisme într-un fotoliu, Scott, „învingătorul Mexicului", se lăsa antrenat de entuziasmul facil din jur și plănuia un atac concentric asupra Richmondului, cu patru coloane : una din Alexandria prin Manassas, a doua din Fort Monroe, a treia prin valea Shenandoah, a patra din Virginia occidentală [1].

În entuziasmul lor neofit, ambele părți beligerante uitau că n-aveau de-a face cu războiul din Mexic, ci cu forțe mult superioare, cu o necruțătoare luptă socială și politică între burghezie și plantatorii stăpîni de sclavi.

Inițial, printre puținii lucizi și prevenitori, Lincoln voia să se mărginească la o tactică defensivă. Să organizeze întîi armata. S-o instruiască : adică să transforme civilii în soldați. S-o curețe de dubioși și trădători. Să recucerească întîi Kentucky, Tennessee, Virginia și Carolina de Nord. Să nu riște bătălii decisive, înainte ca totul să fie pus la punct. Un război chibzuit, nu o aventură. Au intervenit însă factori care l-au depășit. Și în primul rînd, presiunea rebelilor. Pentru că trebuie subliniat încă o dată : rebelii au declanșat războiul.

[1] Vezi Frederic Canonge, *Histoire militaire contemporaine*, Paris, 1886, p. 217.

„RĂZBOIUL CONSTITUȚIONAL" (1861–1863)

„An ce-ai cîntat prin gura tunului cu
buze rotunjite,
Da, te repet aici, an zdrobitor,
năvalnic, an trist al nebuniei !"

Walt Whitman

Istoria războiului civil se împarte în două perioade : prima (1861-1863) — cînd Nordul a dus războiul „în mod constituțional", doi ani de ezitări, de căutări și de înfrîngeri ; a doua — 1863-1865 — cînd Nordul a trecut la metode revoluționare de ducere a războiului, cînd afluxul maselor populare : muncitori, fermieri, negri liberi și sclavi au dat războiului un nou impuls și i-au forjat caracterul de revoluție burghezo-democrată.

Strategii și tacticienii de cafenea au fost o mare calamitate, în orice război. Știu tot, afară de ce se întîmplă și ce se va întîmpla. Și se amestecă pretutindeni. Afară de armată și de front.

Iar în 1861, Washingtonul, New Yorkul, Philadelphia, Bostonul aveau multe zeci de mii de asemenea creaturi. Numai bune să încurce lucrurile. Să creeze, să exalte o psihoză de război. Și să inducă lumea în eroare. Mulți vedeau războiul ca un spectaculos meci de box pe ringul geografic dintre Washington și Richmond, valea Shenandoah și țărmul atlantic. Cu sau fără voia strategilor și a tacticienilor de toate calibrele, realitățile impuneau : 1) teatrul de Est și 2) teatrul de Vest.

Primul teatru de operații s-a numit, pe scurt, frontul de pe Potomac. Cuprindea toată fîșia de teritoriu de la Atlantic la Munții Allegheny, peste 300 km lățime, și de la Washington, așezat pe malul stîng al Potomacului, la Richmond, așezat pe James-River. Țărmul atlantic era mlăștinos, adînc ferăstruit de golfuri și estuare. Urma spre apus o regiune deluroasă și una muntoasă : Munții Albaștri. Apoi, fertila vale Shenandoah, înclinată spre miazănoapte, confluind cu rîul Potomac la Harper's Ferry și permițînd, prin configurația însăși a terenului, o lesnicioasă învăluire, prin flancul drept, a armatei de la Washington și, prin flancul stîng, a armatei de la Richmond.

Al doilea teatru de operații se întindea, fără continuitate, pe imensul spațiu din Middle West, dincolo de Allegheny, în Kentucky și Tennessee, pe Ohio, pe Cumberland, pînă la Mississippi și apoi pe „tatăl apelor" pînă la golful Mexic. La astea s-a mai adăugat blocada maritimă cu numeroasele ei lupte navale și încercările de a crea capete de pod pe continent.

Pe ambele fronturi, dar mai ales în Vest, drumurile erau puține și primitive. În Est se putea circula pe două căi ferate, cu direcția generală nord-sud. Terenul împădurit și accidentat ori întins și mlăștinos indica mai degrabă defensiva decît ofensiva. Stăpînirea forturilor de pe coastă și din interiorul continentului a fost, de la început, fluctuantă și încîlcită. La gura lui James-River, nordiștii și-au asigurat stăpînirea Fortului Monroe. În schimb, rebelii menținеau porturile Wilmington, Charleston, Savannah. Iar în Vest, stăpîneau pe Tennessee și Cumberland, centre ca fort Henry și Donelson, puncte-cheie în Middle West.

„La Richmond !", „La Washington !"

La 23 mai 1861, generalii nordiști Patterson și Mac Dowell și-au trecut trupele la sud de Potomac. Au făcut tabără la Alexandria, important nod de comunicații, în apropiere de Washington. Aici au continuat organizarea și instruirea voluntarilor. Mac Dowell conta ca un bun tehnician ; dar operațiile erau comandate de Winfield Scott care, bolnav fiind, stătea în capitală. Patterson trebuia să opereze, pornind de la Hagerstown pe valea Shenandoah.

Mulți negri liberi se adunau în jurul unităților, îndeplineau servicii, munceau la fortificații și chiar cereau să lupte. Ofițerimea însă îi respingea sau îi trata cu dispreț.

În fața lui Patterson, aproape de Harper's Ferry, generalul rebel Johnston concentra un detașament, ca să-i împiedice manevra prin valea Shenandoah.

În Vest, guvernatorul statului Missouri s-a declarat de partea rebelilor și a concentrat la Boonville 50 000 de miliției, puși sub comanda generalului rebel Price. În mare grabă nordiștii au concentrat detașamente de voluntari la Cairo Mumfordsville, comandați de generalul Lyon.

În Virginia occidentală, la Wheeling, se concentrară trupele comandate de generalul nordist George B. Mac Clellan. La

29 mai aceste trupe începeau acțiunile împotriva generalului Johnston, în valea rîului Shenandoah. Mici detașamente rebele erau înfrînte. Johnston a părăsit Harper's Ferry și-a pornit-o spre sud, la Winchester, să-l aștepte pe Mac Clellan în condiții mai bune de luptă. După maiorul Anderson de la Fort Sumter, tînărul general Mac Clellan devenea al doilea erou al războiului civil. Dar lumea din capitală păstra încă o imagine idilică despre război.

Pînă în iulie, pe Potomac nici o bătălie. Lincoln șovăia : armata nu era pregătită. Dar o anumită opinie publică grăbea rezolvarea conflictului. Grăbea cu suspectă exaltare.

Pe străzile celor două capitale mișunau destui fanfaroni : „Armata noastră-i mai bună !..." „Marea Armată a generalului Mac Dowell..." „Cavaleria sudistă-i imbatabilă !" „Avem cele mai moderne tunuri..." „Yankeii ? Pigmei ! Drojdie socială !..." „Halucinații fug de rup pămîntul !" „E de ajuns un obuz deasupra Casei Albe și totul s-a dus pe copcă !..."

Lucrau la asta îndeosebi strategii de cafenea, invincibili în timp de pace și invizibili în timp de război.

Între timp, Congresul Confederației rebele se aduna la Richmond. Așa, principalul tîrg de sclavi devenea în adevăr capitala Sudului răzvrătit. Tot atunci la Washington se afla că 30 000 de rebeli, conduși de Beauregard, se îndreptau spre Washington. S-au oprit la Manassas-Jonction, pe malul rîului Bull-Run, afluent al Potomacului, aproape de tabăra nordistă de la Alexandria. Tensiunea creștea. Opinia publică din Washington presa. La 4 iulie, Congresul federal a ordonat lui Mac Dowell să înceapă operațiile în Virginia orientală. La 17 iulie, Mac Dowell a părăsit întăriturile de la Alexandria și a cantonat de cealaltă parte a rîului Bull-Run.

Amatorii de spectacol din capitală zoreau spre cîmpia de la Manassas, ca spre o întrecere sportivă, ceva mai emoționantă. Veneau și mulți congresmeni.

Mac Dowell n-a atacat imediat. Jefferson Davis a ordonat lui Johnston să-l lase pe Mac Clellan și să se îndrepte urgent spre Manassas, în ajutorul lui Beauregard.

În dimineața zilei de 21 iulie, pe șesul din apropierea rîușorului Bull-Run, trupele s-au desfășurat pentru luptă : Mac Dowell 30 000 și Beauregard 20 000 de soldați.

Era o duminică senină, luminoasă, de vară fierbinte.

Sigur de victorie, avantajat de superioritatea forțelor, Mac Dowell angaja lupta, pe cele două maluri ale rîului Bull-Run. Folosea tactica în linie, din secolul al XVIII-lea. Nu ținea seama

decît de trupele lui Beauregard, pe care le avea în față. Neglija factorul surpriză.

Lupta s-a dezlănțuit ca o bușeală de berbeci, pe malul Potomacului. Soldații slab instruiți, necăliți în focul nici unei lupte, se descurcau greu cu arta războiului. În primul moment, nordiștii au respins grosul trupelor rebele, peste o milă și jumătate. Dar s-au izbit, pe un platou, de rezistența unei brigăzi comandate de un general cu barbă lungă, despre care atunci se știa doar că trăia solitar, că citea versete din *Cîntarea Cîntărilor* și că se numea Thomas J. Jackson. Dar deodată, ceea ce nu prevăzuse Mac Dowell, au apărut 10 000 de soldați rebeli, comandați de Joseph Johnston. Au căzut în aripa dreaptă a nordiștilor. Surprinși, voluntarii s-au speriat. Au intrat în panică. N-aveau nici o vină că anume presă și cafenele fanfaronau despre „Marea Armată". Și cel mai vinovat era generalul Patterson. S-a și comportat ca un trădător, deși era mai degrabă un incapabil. Primul trădător și prima incapacitate cu epoleți, din acest război plin de asemenea podoabe. Așa că, în cîteva ceasuri, ceea ce trebuia să fie o mare bătălie s-a transformat într-o tristă cacialma [1]. Sute și sute de oameni, veniți cu elan să lupte în numele libertății, piereau tocați de ghiulele, secerați de mitralii și de gloanțe. În această primă luptă s-a jertfit și românul Eugen Alcaz, născut în Moldova și angajat voluntar în armata Nordului [2]. La rebeli, brigada lui Th. Jackson își cuceri titlul de invincibilă, iar generalul, porecla de „zid de piatră" — *Stonewall*. Mulți soldați nordiști nu s-au oprit decît pe înălțimile de la Arlington sau în Washington [3]. Drumurile s-au umplut de tunuri, bagaje, cai, oameni răniți ori frînți de oboseală și demoralizare. Fugarii au ajuns pînă la Washington. O spaimă nemaiauzită a răvășit capitala. În cîteva ceasuri, vitejii de cafenea au trecut de la culmile superbiei în străfundurile descurajării. Mulți ofițeri de salon trecuseră să demonstreze zădărnicia luptei.

Sudul avea toate șansele.

În adevăr : „Printr-o mișcare îndrăzneață, napoleoniană, ar fi intrat în Washington chiar în prima zi" [4]. Și Lincoln spunea lui Scott, privind deruta ofițerilor : „Îmi pare, generale, că dacă aș fi Beauregard aș putea lua Washingtonul"...

Bull-Run dovedea, concret, că Nordul a intrat în război nepregătit, în ciuda posibilităților, a așteptărilor și a propagandei.

[1] Vezi J. Néré, *op. cit.*, p. 39.
[2] Ilie Pîrvu, *Voluntarii români din America*, Sibiu, 1937, p. 6.
[3] Vezi Henry William Elson, *op. cit.*, p. 662.
[4] Walt Whitman, *op. cit.*, p. 376.

Comandanții, nesocotiți, au trimis recruți neinstruiți într-un atac frontal, împotriva unui inamic aproape egal numericește și mult mai bine pregătit.

Dar și sudiștii, cum declara Johnston, „au fost tot așa de dezorientați din pricina victoriei, ca și federalii din cauza înfrîngerii" [1]. Generalii sudiști n-au avut curajul și nici forța să exploateze succesul.

Bull-Run oferea o aspră lecție Nordului [2]. Iar sudiștilor le arăta că la Washington nu se poate ajunge chiar așa, cu una cu două, ca la nuntă.

All quiet on the Potomac – nimic nou pe Potomac

Dezastrul de la Bull-Run a stîrnit în inima poporului o întrebare chinuitoare : unde-i victoria rapidă ?

Vinovați erau ofițerii care umpleau cafenelele, restaurantele și hotelurile capitalei. „Bull-Run este opera voastră, îi acuza Whitman ; de-ați fi fost pe jumătate sau pe a zecea parte demni de oamenii voștri, aceasta nu s-ar fi întîmplat niciodată" [3].

Veșnic oscilantul Horace Greeley, vîrtelnița vînturilor rele, îl sfătuia pe Lincoln să încheie imediat pacea [4].

Adversarii politici, „democrații", „capetele de aramă" îl denigrau pe președinte cît puteau. Îi aruncau epitetele cele mai ofensatoare, mai grosolane. Îi cereau să plece de la conducere. Consternarea, nesiguranța zilei de mîine, furia, rușinea înfrîngerii, neputința, dezamăgirea stupefiantă, toate se puneau pe seama președintelui. Nici nu-și putea vreodată închipui că are atîția dușmani. Dar a găsit în el putere să stăpînească stihia dezordinei organizatorice și morale. „Dacă Abraham Lincoln n-ar fi avut nici un alt merit, constata tot Whitman, pe care istoria să-l marcheze cu pecetea ei, spre a-i transmite timpurilor viitoare gloria, ar fi fost de ajuns ceea ce a îndurat acest om în ceasul și ziua aceea, mai amară ca veninul — într-adevăr o zi de Golgotă — pe care el a învins-o fără șovăire, izbutind să se salveze pe sine și Uniunea" [5]. Și a învins toată infamia adversarilor pentru că,

[1] Léon Lemonnier, *op. cit.*, p. 84.
[2] Marx o socotește rezultatul greșelii de a fi înrolat voluntari pe termen de 3 luni (Marx-Engels, *Opere*, vol. 15, p. 507).
[3] Walt Whitman, *op. cit.*, p. 378.
[4] Vezi Benjamin Thomas, *op. cit.*, p. 206.
[5] Walt Whitman, *op. cit.*, p. 380.

în noaptea după Bull-Run și în zilele ce au urmat, a stat printre soldați, ajutîndu-i să se reorganizeze, să-și recapete moralul, să fie gata iar de luptă. Avea un fond de tristețe, de melancolie, care uneori îl arăta inapt de acțiune, de hotărîri energice. Dar din adîncul firii lui de om de pe Mississippi, izbucnea încrederea în izbînda finală. La Bull-Run s-a convins că nu-i va doborî ușor pe rebeli. Dar în pofida dezamăgirii generale, dovedind că posedă o claritate logică, o inteligență ascuțită ca un scalpel, capabil să despice haosul spre sîmburele de lumină, a spus snoave, a împrăștiat zîmbete încurajatoare și optimism. Se dovedea un om al surprizelor. Și, mai ales, capabil să acționeze decisiv în momente dificile, dramatice.

În Vest, pe malul rîului Wilson's Creek, în apropiere de Springfield, la 10 august, generalul Lyon, cu 6 000 de oameni ataca frontal cei 12 000 ai generalului rebel Price. Cu tot eroismul lui Sigel, care încerca să învăluie dușmanul prin dreapta și să-l lovească din spate, cu toată bravura lui Lyon, de două ori rănit în luptă, nordiștii sufereau a doua înfrîngere. „Moartea lui Lyon, unul din cei mai viteji și mai pricepuți generali ai Uniunii, a fost ca un dezastru național" [1].

Evenimentele, crudele realități istorice și opinia publică îl obligau pe Lincoln să treacă la măsuri energice. Să nu se joace de-a războiul.

Cu trupele lui Johnston la porțile orașului, calm și clarvăzător, Lincoln a luat noi măsuri pentru zdrobirea rebeliunii : a chemat sub arme 500 000 de voluntari pe timp de trei ani ; a stabilit un impozit de 3% asupra veniturilor de peste 800 de dolari ; a sporit taxele vamale ; a făcut mari comenzi de armament și echipament militar.

Bancherii din Nord s-au asociat și, obținînd în gaj bunurile statului, au avansat guvernului un împrumut de 150 milioane de dolari. Porneau deci și afacerile în stil mare ; războiul devenea izvor de venituri și, deci, putea dura.

Lincoln a reorganizat comandamentul armatei — l-a făcut pe Mac Dowell consilier tehnic al președintelui, iar la 27 iulie l-a numit pe Mac Clellan comandant suprem al armatei de pe Potomac. Între toate măsurile bune, poruncite de împrejurări, asta a fost exact cea care trebuia și nu trebuia, în același timp.

Generalul George B. Mac Clellan, ofițer din Academia de la West Point, avea 35 de ani. Se născuse în 1826 în Philadelphia. A participat și el la campania din Mexic. A condus, în 1851,

[1] Henry William Elson, *op. cit.*, p. 664.

construcția portului Delaware. În războiul Crimeii văzuse, în mod concret, cum se poartă un război modern. A fost numit profesor la Școala militară din West Point. Făcea mare paradă de cunoștințele și capacitățile-i ostășești. Cercurile burgheze înalte, „democrației" îl apreciau ca pe cel mai bun specialist. Era mîndru, încrezut, reclamagiu, pozeur, cabotin. Statura pitică și-o suplinea cu trufia. Declară cu superbie : „Vreau să fac lucrurile în stil mare și să zdrobesc pe rebeli într-o singură campanie". Căuta mai ales să disciplineze, să instruiască masele de voluntari. Știa să se facă iubit de soldați. Arăta mare grijă pentru cantonamente. Se îmbrăca elegant. Și, ca să impună, inspecta trupele bine înfipt în șa : cobora să guste supa din cazan. „Dintre toate calitățile indispensabile pentru un comandant de oști, Mac Clellan poseda una singură — priceperea de a-și asigura popularitatea în rîndurile armatei", observa Marx [1]. Ca organizator și instructor, Mac Clellan avea talent și era în adevăr necesar. Chiar foarte necesar. În planul expus de el la 4 august, solicita, pentru armata de pe Potomac, 273 000 de soldați și 600 de tunuri, ca să înceapă operația împotriva Richmondului. Specialiștii militari spun că planul presupunea o prea mare risipă de forțe. Și de aceea era defectuos.

Pe teatrele de război se aduna o enormă masă de voluntari, de recruți neinstruiți. Multă bunăvoință, real entuziasm, dar fără arme îndestulătoare. Cadrele ofițerești, cu totul insuficiente și slab pregătite. S-au improvizat, din civili. S-au instruit cum au putut, în mare grabă, ca să poate pregăti soldații pentru luptă. S-au creat, ca din nimic, infanteria, dar mai ales cavaleria și artileria, specialiștii, aprovizionarea, depozitele de armament, rezervele de hrană și de muniții. Dar din nimic, nimic nu răsare la repezeală. Se cerea forță economică, bunuri agrare și industriale, oameni, timp, pricepere, răbdare, conștiință politică, dragoste pentru cauza luptei, patriotism [2].

În organizarea cavaleriei s-a priceput Stoneman, iar la artilerie Barry.

Dar, ca majoritatea generalilor din Nord, în acest prim an al războiului, Mac Clellan se comporta asemeni unui *proslavery man* — apărător al sclaviei. Interzicea apropierea negrilor de taberele militare. Cerea să se aplice legea din 1850 și să fie

[1] Vezi Marx-Engels, *Opere*, vol. 15, p. 597.

[2] Vezi articolele lui Engels, *Ofițerii voluntari* și *Învățămintele războiului din America*, în Marx-Engels, *Opere*, vol. 15, pp. 398—402, 417—421

redați stăpînilor. Poruncea reprimarea, „cu mînă de fier", a oricăror insurecții a negrilor.

Se străduia să demonstreze că negrii sînt inferiori, nedemni să poarte arme și să simtă... mîndria de a fi soldat, onoarea și eroismul. Stăruia, și aici avea dreptate, să arate că războiul civil nu putea fi confundat cu expedițiile semivînătorești, semisportive împotriva amerindienilor creecksi ori irokezi. Solicita strictă disciplină și organizare, minuțioasă pregătire de luptă. A pus bazele unui bun serviciu de informații ; l-a și încredințat lui Nat Pinkerton, detectiv celebru pe acea vreme. Și-a creat meritul de a fi organizat o armată bună dintr-o masă fluctuantă de voluntari capricioși. Toate ar fi fost cum ar fi fost : dar Mac Clellan avea mai strînse legături cu „democrații" prosclavagiști decît cu republicanii aboliționiști.

După Bull-Run, Jefferson Davis n-a modificat nimic esențial în comandament.

Dar, cum observa Marx, chiar în acele zile, cu intuiția lui genială : eșecul atacului spre Washington „a însemnat, *din punct de vedere militar*, pierderea întregii campanii a sudiștilor" [1].

În vara anului 1861, cu tot buchetul lui de generali, cu toată rîvna de a termina războiul cît mai repede, nici Sudul n-a izbutit să ajungă la o bătălie hotărîtoare. Și Beauregard, și Johnstonii, și Robert Lee s-au preocupat de organizarea, dotarea și instruirea armatei. Din punct de vedere militar se descurcau mai ușor ; îi ajuta sistemul recrutării și dictatura unipersonală a lui Jefferson Davis. Mai multe greutăți, mult mai multe decît nordiștilor, le pricinuiau rebelilor condițiile lor economice.

Dacă în Vest, pe Mississippi, Ohio, Cumberland, Tennessee se desfășurau ofensive și retrageri, deplasări pe spații mari, toate acestea depindeau de natura terenului, de situația geografică specifică a acestui sector slab populat, cu un sistem de apărare întemeiat pe forturi și pe largi spații goale.

Pe Potomac, însă, în vara aceea, a dominat impresia că nu se petrecea nimic : oștile se organizau și se pîndeau reciproc. „Două imense și greoaie mase de oameni, temîndu-se una de alta, victoria inspirîndu-le aproape tot atîta frică cît și înfrîngerea, arăta Engels, stau față în față și încearcă, cu prețul unor cheltuieli uriașe, să creeze ceva care să semene cu o organizație militară regulată" [2].

[1] Marx-Engels, *Opere*, vol. 15, p. 507.

[2] *Ibidem*, p. 420.

Sudiștii se hărțuiau mai degrabă cu negri care fugeau în Nord ori sabotau producția de pe plantații, decît atacau Washingtonul.

Din statele sclavagiste se făceau nevăzuți zeci de mii de negri. Numai din Missouri, de pildă, au dispărut peste 50 000 de sclavi. Pe mulți, proprietarii îi deportau mai în sud ori mai în centrul Confederației rebele, ca să-i împiedice a evada [1].

În organizarea frontului de Vest, Lincoln s-a sfătuit cu generalul Frémont, cel mai bun cunoscător al văii Ohio și Mississippi. Au ajuns la convingerea că trebuia grabnic ocupată „artera vitală a rebeliunii", trecătoarea dintre Munții Allegheny și Cumberland, pe unde calea ferată purta spre frontul din Virginia grîul Vestului [2].

Frémont nu terminase încă organizarea armatei cînd, prin surprindere, trupele rebele au pus stăpînire pe valea fluviului Tennessee. Generalii nordiști Buell și Mac Clellan n-au schițat nici o mișcare de ajutor.

Un singur ofițer, Ulysses Simpson Grant, pornea să stăvilească înaintarea sudiștilor. Cerea voie să ocupe orașul Columbus. Superiorii însă nu-l prea luau în seamă. Așa că a angajat lupta mai mult pe cont propriu. A pierdut-o. Și-a salvat însă unitatea, îmbarcînd-o la repezeală pe un vas. Rămas ultimul pe țărm, a sărit cu calul pe punte, după ce vasul se pusese în mișcare. Pe soldați îi impresiona inițiativa și eroismul personal. Dar mai ales îi captiva voința comandantului lor de a duce un război ofensiv, atunci cînd toți generalii vegetau ; de a învinge, atunci cînd comandamentele superioare vorbeau mai mult de tratative decît de lupte.

Și Grant absolvise academia de la West Point. Nu se distinsese prin inteligență, ci prin îndemînarea de călăreț. Ca toți ofițerii din generația lui — s-a născut în 27 aprilie 1822 — a participat la campania din Mexic. La sfîrșitul campaniei, l-au trimis în California. În solitudinile de acolo, a început să-și cam înece plictiseala în whisky. Pus în retragere, cu gradul de colonel, s-a făcut negustor, în Saint Louis și fermier în Missouri. Apoi proprietar de tăbăcărie, în Illinois. La începutul războiului civil și-a oferit serviciile Uniunii. A primit comanda unui regiment de recalcitranți din Illinois. I-a disciplinat, repede, prin marșuri. La o lună după reintrarea în armată, a fost înaintat general. Scund, gros, cu ceafă puternică, bărbos, cu ochi albaștri inexpresivi, adormiți, timid, încăpățînat, totdeauna cu un aer

[1] Vezi Marx-Engels, *Opere*, vol. 15, p. 438.
[2] Léon Lemonnier, *op. cit.*, p. 88.

plictisit, morocănos, cu ținuta prea adesea neglijentă, morfolea veșnic între dinți un muc de țigară. S-a relevat, totuși, repede, ca un șef dur și hotărît. Bea mult, cu toane. Cînd cădea într-o asemenea toană, nu făcea să fie văzut. După ce-i trecea, apărea între soldați, ca după un somn lung. Nu ura „frații din Sud". Dar voia să-i biruie, cu orice preț. Prea se purtau trufaș, „aristocrat". Prea voiau să fie totul în America. Prea călcau în picioare demnitatea umană a negrilor.

Războiul a trezit conștiința de luptă a forțelor democrate și mai ales a negrilor.

Sudiștii au disprețuit totdeauna forțele populare. De muncitori se temeau. Pe „albii săraci" i-au mobilizat cu forța.

Nordiștii, mai ales republicanii radicali, au urmărit, de la început, să atragă masele populare de partea războiului revoluționar. Muncitorii răspundeau, cei dintîi, la toate chemările președintelui. Activiști socialiști, toți prietenii lui Marx, ca Weydemeyer sau Willich, Anneke, Ziegel ori Robert Rosa, au format regimente de muncitori și fermieri, distinse prin disciplină, energie și voință de luptă. Grupările marxiste se angajau totdeauna în fruntea acțiunii revoluționare, pentru eliberarea sclavilor negri. Articolele lui Marx și Engels în „Die Presse" din Viena și din „New York Daily Tribune", cel mai popular ziar american, influențau, lămureau opinia publică nordistă.

De bună seamă că și Garrison, Phillips, Stevens, Sumner, Douglas și Lincoln însuși citeau articolele lui Marx și Engels privitoare la caracterul, la țelurile și la căile de ducere a războiului. Pornind de la pledoaria lor pentru campania din Georgia, în rîndurile radicalilor și ale celor mai progresiști dintre ofițeri s-a creat, chiar din primul an al războiului, un adevărat curent de masă pentru atacul asupra Nashville-ului și a Atlantei, în inima statelor rebele.

Printre voluntarii războiului antisclavagist, s-au înregimentat și mulți români. Plecați din țară din pricina mizeriei ori a persecuțiilor politice, atrași de mirajul unei vieți mai îmbelșugate, acolo,

„Spre apusul stelelor
În țara fabricilor"...

românii, ca și alți emigranți, au îmbrățișat cu căldură cauza libertății sclavilor negri și s-au jertfit pentru victoria ei. Dacă la Bull-Run s-a sacrificat Eugen Alcaz, alții au supraviețuit războiului, bucurîndu-se de faima de a fi săvîrșit remarcabile fapte de arme. Așa a fost, de pildă, transilvăneanul

George Pomuț. S-a născut în 1828 la Giula, lîngă Arad. A urmat școala militară la Viena și Paris. În 1848, ca orice tînăr inimos, s-a avîntat în revoluție, împotriva tiraniei habsburgice. S-a distins în lupta de la Komárom, sub comanda generalului Klapka. După înfrîngerea revoluției s-a refugiat în apus : în Anglia și apoi în Statele Unite. S-a stabilit în statul Iowa. La izbucnirea războiului civil, s-a înscris în regimentul 15 Iowa, al cărui comandant va ajunge curînd [1].

Aboliționiștii, fiecare în sectorul unde activa, s-au aruncat cu tot entuziasmul în luptă. Sumner și Stevens să imprime Congresului o politică fermă, revoluționară. Wendell Phillips și Frederick Douglass să mobilizeze voluntari, să propage printre negri ideea revoluției. Harriet Tubman să se infiltreze în Sud, să răscoale pe negri și să aducă știri despre mișcările forțelor rebele.

O dată cu dezlănțuirea războiului, Garrison însuși a renunțat la politica non-violenței. A ieșit din izolare și a trecut alături de aboliționiștii revoluționari : „Inima mea de aboliționist și de partizan al păcii, declara el, bate la unison cu inimile tuturor oamenilor din Nord" [2]. Poate de aceea unii istorici sudiști îl apreciază pe William Garrison ca pe un radical tipic care a cerut ca problema sclaviei să fie „rezolvată imediat, care a încercat să forțeze natura", s-o „smulgă din rădăcini" [3]. Și doar Garrison a așteptat treizeci de ani ca sclavia să se rezolve pe cale pașnică. „Imediat" în limbaj sudist înseamnă, probabil, un secol.

Dintre aboliționiști, Frederick Douglass exprima un mare adevăr, printr-o parafrazare hamletiană : „A fi sau a nu fi sclavia, iată conținutul acestui război și el nu poate să înceteze pînă cînd una sau alta din cele două puteri principale nu va fi distrusă".

Dar mai aveau mult de furcă pînă să transforme ofițerimea într-o adeptă a aboliționismului.

Deocamdată, generalii asistau la emigrarea spre Sud a plantatorilor din statele mărginașe, ducînd și sclavii cu ei, și rosteau, batjocoritor : „Se cară cu vitele lor negre" — *black cattle* [4].

[1] După relatările ziarului „America", Roumania Daily News, din 4 iunie 1932.
[2] W. Foster, *Negriteanskii narod v istorii Ameriki*, p. 320.
[3] Edwin C. Rozwenc, *op. cit.*, p. 128.
[4] Marx-Engels, *Opere*, vol. 15, p. 586.

„Contrabandă de război" sau „pradă de război !?"

În 1861 eliberarea negrilor a apărut ca o acută problemă militară.

Un ziar prosclavagist „Savannah Republican" scria : „Nordiștii uită caracterul particular al instituției noastre (sclavia), stabilitatea sistemului nostru industrial, faptul că în Sud munca nu-i ca în altă parte. Cînd se întîmplă să fie război în Europa sau în Nord, patronii iau muncitorul de la plug, din atelier sau fabrică să lupte pentru ei. Producția deci scade. În Sud, și în special în statele producătoare de bumbac... domină un cu totul alt sistem de muncă. Plantațiile noastre de bumbac sînt cultivate de sclavi, și numai Georgia poate trimite 20 000 oameni pe front, fără să se scadă producția". Dar proprietarii de sclavi treceau cu vederea faptul că peste un milion de sclavi nu așteptau decît un semnal ca să se alieze cu trupele din Nord [1]. Era încă un argument în arsenalul republicanilor radicali că eliberarea sclavilor se impunea ca o măsură absolut necesară pentru cîștigarea războiului și consolidarea Uniunii.

Prin glasul lui Frederick Douglass, negrii cereau : să se proclame emanciparea lor, să muncească și să lupte în armata nordiștilor, să organizeze acțiuni de partizanat în spatele frontului rebelilor, să dovedească lumii calitățile lor umane, fizice și intelectuale. Cereau adică libertate și dreptul de a merita această libertate.

Douglass arăta că, lăsați mai departe în sclavie, negrii aduceau, involuntar, prin munca lor forțată, importante servicii dușmanilor, servicii pe care, din toată inima, ar dori să le aducă Nordului.

Mai ales pe frontul de Vest, mii și mii de negri căutau adăpost în taberele nordiste. Cum aflau că se apropie armata Nordului, negrii părăseau locurile unde au îndurat robia, ieșeau în întîmpinarea unităților cîntînd, dansînd și își ofereau serviciile. Soldații și unii comandanți de unitate îi primeau lucrători la terasamente, la fortificații, la poduri, bucătari sau ordonanțe. Toți aboliționiștii voiau ca negrii să fie eliberați și încorporați imediat în armată.

Dar generalii nordiști, în majoritatea lor, tratau sclavia ca „o problemă de conștiință" : s-o rezolve fiecare cum poftește. Unii, ca Buell sau Halleck, se întreceau în a restitui sclavii,

[1] Vezi Ph. Foner, *op. cit.*, p. 12.

„proprietățile", stăpînilor. Îi restituiau, deși oamenii veneau voluntar, fugind din Sud în condiții dramatice, riscînd totul. Îi restituiau ca să nu fie siliți să-i elibereze. Adică, îi trimiteau să muncească, să sporească forța de atac a adversarului rebel. Ciudată concepție despre război... Despre un război care, în fond, se purta pentru eliberarea sclavilor negri. Erau însă și generali aboliționiști.

La 26 mai 1861, generalul B. F. Butler, comandantul Fortului Monroe, a refuzat să predea negrii refugiați în rîndul soldaților lui. Cel dintîi ofițer care și-a permis asta. Stăpînul lor, un soldat sudist, îi cerea invocînd legea asupra sclavilor fugari. Era încă în vigoare ; n-o desființase nimeni. Butler s-a exprimat în limbaj de specialitate : „Munca negrilor e utilă dușmanului ; îi păstrez drept contrabandă de război".

Dar comandamentul suprem nu îngăduia primirea oficială a negrilor în armată. Lincoln, de asemenea, ezita să dea un ordin clar. Se ferea de a leza, în vreun fel, interesele și susceptibilitățile locuitorilor din statele mărginașe.

Starea de spirit din aceste state mărginașe a surprins-o, în povestirea intitulată *Campania mea militară*, Mark Twain, — pe atunci pilot pe Mississippi. Cînd se aflau pe vas la Saint Louis, un coleg marinar îi „contesta lealitatea față de Uniune" și-i vorbea „de rău strămoșii", pentru că au avut sclavi, deși taică-său socotea că „sclavia este un mare rău, și că l-ar pune bucuros în libertate pe unicul sclav ce-i mai rămăsese, dacă ar socoti că are dreptul să înstrăineze un bun al familiei, într-un moment cînd aceasta era atît de strîmtorată". Cînd a ajuns însă, cu vasul la New Orleans, același coleg trecuse de partea prosclavagiștilor : „Spunea, scrie Mark Twain, că aș fi de neam prost, fiindcă taică-meu voise să-și pună în libertate sclavii"...

Ca să forțeze mîna președintelui, generalii Frémont și Butler, cu de la ei putere, eliberau toți sclavii rebelilor din teritoriile ocupate de trupele în subordine. Alți ofițeri, ca de pildă colonelul Cochrane, propuneau înarmarea generală a sclavilor negri. Colonelul Jennison, din Kansas, spunea soldaților : „I-am declarat generalului Frémont că n-aș fi pus mîna pe sabie dacă mi-aș fi închipuit că sclavia va supraviețui acestui război. Sclavii unor rebeli vor găsi întotdeauna protecție în tabăra noastră, unde îi vom apăra pînă la ultimul om și ultimul glonte. Vreau ca printre soldații mei să nu fie nici unul care *să nu fie aboliționist. (I want no men who are not Abolitionists)*... căci știm cu toții că problema sclaviei constituie baza,

esența și scopul acestui război infernal... Dacă guvernul nu aprobă modul meu de a acționa, poate să retragă mandatul pe care mi l-a dat, dar în acest caz voi acționa pe propria mea răspundere *(on my own hook)*, chiar dacă la început mă voi putea bizui doar pe 6 oameni" [1].

În raporturile dintre armatele nordiste și negri se petreceau scene patetice, înduioșătoare, cuceritoare prin naivitatea și puterea credinței în eliberare. Cînd o escadră comandată de Du Pont (14 vase cu 130 de tunuri la bord) a pătruns în strîmtoarea Port Royal (la 7 noiembrie 1861), la sud de Charleston, și a ocupat orășelul Beaufort, locuitorii, în majoritate plantatori bogați, au fugit care-ncotro. Negrii au ieșit pe țărm înaintea soldaților Uniunii, cu tot avutul în cîte o legăturică, rugîndu-se să fie eliberați și transportați în orice altă parte a țării [2], să nu mai dea ochi cu stăpînii.

Generalii aboliționiști din Vest, în frunte cu Frémont, raționau : *În mîinile inamicului*, sclavii sînt asemenea prafului de pușcă. Să fie confiscați : *„contraband of war"* — contrabandă de război. Expresia a prins și a circulat tot timpul războiului.

Dar mai ales în problema sclaviei negre, comandamentul armatei nu avea vederi unitare. Dacă ofițerii din Vest se manifestau aboliționist, Mac Clellan se comporta ca un comandant suprem al antiaboliționismului. Mulți soldați spumegau de mînie cînd generalii lor ordonau restituirea sclavilor fugiți din cătușele proprietarilor. Lincoln tăcea. Spera încă să convingă rebelii să renunțe la poziția absurdă pe care stăteau și să accepte pacea. În fond susținea imposibilul : ducea războiul pentru păstrarea *status-quo*-ului care provocase războiul" [3].

Impulsionat de Frémont, ministrul de Război Cameron a prezentat în Congres un proiect de lege, votat la 6 august 1861 : toți sclavii aparținînd rebelilor și întrebuințați în scopuri de război erau eliberați. Negrii din statele mărginașe, adică tocmai în regiunile unde operau armatele, rămîneau însă sclavi.

Nemulțumit de hotărîrea Congresului, Frémont a proclamat cu de la sine putere, de la cartierul lui din Saint Louis, eliberarea tuturor sclavilor din ținuturile rebelilor, chiar dacă n-au fost întrebuințați la munci cu caracter militar.

[1] Marx-Engels, *Opere*, vol. 15, p. 438.
[2] Léon Lemonnier, *op. cit.*, p. 90.
[3] Ph. Foner, *op. cit.*, p. 16.

Proclamația lui Frémont a stîrnit, în tot Nordul, consternare și admirație, explozii de bucurie și furtuni de protest. Spontan și puternic, poporul din Nord a susținut proclamația generalului : „Frémont și libertatea !"

Dar Lincoln vedea altfel lucrurile. I-a scris, speriat : eliberarea sclavilor împingea Kentucky și alte state mărginașe în lagărul rebel. Președintele dorea fierbinte ca acest stat să rămînă în Uniune : juca un deosebit rol strategic ; era statul lui natal. Guvernatorul, Beriah Magoffin, un secesionist înverșunat, împreună cu John C. Breckinridge îi făceau multă mizerie. Convenția convocată expres a hotărît neutralitatea [1]. Trecerea statului Kentucky de partea rebelilor însemna „pierderea întregii partide. O dată plecat Kentucky, nu vom mai putea reține nici Missouri și cred că nici Maryland. Am putea tot așa de bine să ne declarăm imediat de acord cu secesiunea sau chiar să predăm rebelilor capitala" [2].

În rîndul maselor au răsunat energice glasuri de protest împotriva poziției președintelui.

Mac Clellan și alți generali din Est îl calificau pe Frémont drept un aiurit, un iresponsabil, un răzvrătit bun de pus în cămașă de forță. În Congres, Ch. Sumner a apărat, din răsputeri, proclamația lui Frémont.

Ca să liniștească spiritele, Lincoln a anulat această proclamație pripită, izvoditoare de multe primejdii.

Generalul s-a simțit jignit. Poate i-a fulgerat prin minte, lui sau altora, și o a doua secesiune : o federație a Vestului, sub președinția lui.

Ciudate împrejurări și fapte... dintr-un război antisclavagist.

Îndurerat, Thaddeus Stevens reproșa, în Congres : „Punem generalilor noștri într-o mînă spada și în cealaltă cătușele" [3].

De ce Lincoln proceda împotriva convingerilor și a voinței maselor ? Se temea să nu înstrăineze de politica lui capitalul bancar și comercial care-și mai pîndea încă interesele din Sud. Se temea să nu-și ridice în cap proprietarii de sclavi din statele mărginașe. Se temea să nu fie acuzat de încălcare a Constituției. Și nici teama mic-burgheză în fața măsurilor revoluționare nu-i îngăduia să se comporte, în acele momente, decît ca un tergiversator. Și apoi marea lui dorință de a evita vărsarea de

[1] Vezi Henry William Elson, op. cit., p. 659.
[2] Léon Lemonnier, *op. cit.*, p. 92.
[3] W. Foster, *Negriteanskii narod...*, p. 328.

sînge îl crampona, de asemenea, de politica tratativelor cu mișeii din Sud [1].

Reintrați în posesiunea stăpînilor, mulți sclavi au fost uciși prin torturi groaznice. Să fie pildă și celor care n-au cutezat sau n-au avut încă prilej să fugă. Dezamăgirea negrilor era tragică.

„Democratul" Stephen A. Douglass, adversarul lui Lincoln, a murit de febră tifoidă, acum, la începutul războiului ; reprezentanții marii burghezii, „democrații" infiltrați în guvern și în armată continuau însă politica șefului, fără șef. O impuneau și lui Lincoln, folosindu-se de ideea Uniunii, idee cvasiobsesorie la președinte.

Cu „democrați" ca Montgomery Blair, Mac Clellan și Halleck, Lincoln escamota, de fapt, adevăratele țeluri ale războiului. Îi tăia aripile. Îl împotmolea în inutil și absurd.

Dar nu era numai Lincoln vinovat de asta.

Practica războiului accentua și divergențele dintre cele două curente din sînul partidului republican. Masa mare a partidului, fermierii și muncitorii din centrele industriale și republicanii radicali cereau abolirea imediată a sclaviei. Conducerea, aparținînd mai ales burgheziei nord-estice cu o ideologie moderată, urmărea restabilirea Uniunii cu orice preț, chiar printr-un compromis cu plantatorii. Lăsa abolirea sclaviei pe planul doi. Și deci, în problema războiului, dreapta republicană se plasa mai aproape de „democrați" decît de republicanii radicali. Așa vedea lucrurile, de pildă, Seward. Așa le vedea Lincoln însuși. Reprezentînd interesele burgheziei industriale din Nord, urmărind o rapidă, largă și liberă dezvoltare a capitalismului în Statele Unite, republicanii radicali se găseau într-o stranie opoziție față de politica generală a lui Lincoln. Indignați și furioși, republicanii radicali făceau cor comun cu aboliționiștii Garrison și Wendell Phillips și taxau politica președintelui drept o slăbiciune ori chiar o trădare a idealurilor republicane [2]. Ca să impună linia revoluționar-democrată a luptei social-politice pe care o conduceau s-au unit într-un bloc cu fermierii și muncitorii. Au cerut tot mai hotărît *homestead* și abolirea completă și rapidă a sclaviei.

Dezavuarea lui Frémont a pricinuit deci un serios dezacord în sînul partidului republican. Aboliționiștii, radicalii, lideri ca Wade, Phillips și chiar Sumner sprijineau politica lui Frémont.

[1] Vezi Ph. Foner, *op. cit.*, p. 14.
[2] J. Néré, *op. cit.*, p. 54.

În Middle-West, şi mai cu osebire în Ohio, Lincoln era acuzat că vrea să-l suprime pe general nu din cauza măsurilor lui abolişioniste, ci pentru că-l simţea rival puternic la preşedinţia Statelor Unite [1].

Propunînd ca măsură militară şi politică salvatoare, eliberarea generală a sclavilor, Thaddeus Stevens explica : sînt „duşmanii fireşti ai plantatorilor şi trebuie să fie făcuţi aliaţii noştri".

Avea dreptate. Abolişioniştii şi negrii au ţinut adunări publice de protest împotriva dezavuării lui Frémont. Nu pedeapsa se cuvenea lui Frémont pentru proclamaţia lui revoluţionară, ci comanda unei mari armate capabile s-aducă victoria împotriva plantatorilor secesionişti.

Dacă a anulat hotărîrile generoase ale lui Frémont, Lincoln semăna cu cîinii folosiţi în urmărirea sclavilor fugari. Abolişioniştii revoluţionari, ca Wendell Phillips, îl porecleau : „dulăul din Illinois".

Preşedintele, calm şi răbdător, demonstra protestatarilor că ţine să respecte cu sfinţenie Constituţia. Şi ea nu-l autoriza să suprime sclavajul. Dimpotrivă, desfiinţîndu-l, ar încălca grosolan drepturile statelor şi ar pune în discuţie principiile şi atribuţiile guvernului federal.

Nici membrii guvernului nu înţelegeau toţi politica preşedintelui. Cameron împărtăşea opiniile lui Frémont şi Cochrane, îl sprijinea pe Butler : sclavii, „contrabandă de război". Demonstra cu argumente raportate de ofiţerii abolişionişti : „Prin munca şi serviciile lor, sclavii constituie resursa principală a rebelilor ; deci soarta lor nu poate fi desprinsă de soarta războiului. Hotărît că-i drept ca sclavii să fie înarmaţi, atunci cînd e necesar, după cum e drept să ne folosim de explozibilul capturat de la inamic. Iar a şti dacă e sau nu folositor acest lucru e o problemă pur militară" [2]. Caracterul revoluţionar al războiului va impune lui Lincoln şi guvernului său să depăşească politica freesoilerilor şi să adopte politica revoluţionară a abolişioniştilor şi a poporului negru stors de sclavie : să distribuie gratuit pămînturile libere din Vest — *homestead* — şi să desfiinţeze sclavajul.

Dar, deocamdată Lincoln tărăgăna. Guvernul lui, burghez şi centrist, nu considera revendicările negrilor ca pe propriile-i revendicări, ci le trata ca o problemă străină. Le adopta sau le

[1] Vezi Henry William Elson, *op. cit.*, p. 680.
[2] Léon Lemonnier, *op. cit.*, p. 94.

repudia din oportunitate politică sau militară. Camera reprezentanţilor, ca să liniştească sclavagiştii din Nord, a adoptat o moţiune, specificînd că „nu se va aduce Constituţiei nici un amendament care ar da Congresului autorizaţia sau puterea de a aboli ori modifica instituţiile domestice în vreun stat, înţelegînd prin acest termen şi pe acela al persoanelor obligate să muncească sau să servească, după legile statelor respective" [1].

Măsuri derizorii ? Paliative ca să nu piardă statele mărginaşe ?

Lincoln spunea chiar mai mult : să nu piardă războiul.

Şi, de fapt, Frederick Douglass avea perfectă dreptate : sclavia era cheia succesului în războiul civil. Depindea de felul cum o foloseau conducătorii : să închidă ori să deschidă mai repede calea spre victorie.

Cînd Cameron a alcătuit un ordin de folosire a negrilor în armată, Lincoln s-a aflat într-o nouă şi chinuitoare dilemă : dacă semna ordinul intra în conflict cu statele limitrofe ; dacă nu, atacul şi mai înverşunat al abolişioniştilor. S-a socotit însă absolvit de dificultăţi, introducînd în ordinul ministrului de Război o frază prudentă, liniştitoare : „Aceasta nu înseamnă că trebuie să li se dea arme". Deci, tot o jumătate de măsură.

În vara acestui an de grele încercări s-a desfăşurat o foarte activă politică externă. Între altele, scriitoarea Harriet Beecher Stowe a adresat o scrisoare deschisă lordului Shaftesbury, un filantrop aristocrat, cu mare influenţă în viaţa politică engleză [2]. Scrisoarea demasca adevăratele ţeluri ale Sudului secesionist : „Văzînd că nu mai poate folosi Uniunea în scopurile sale, partidul sclavagist a hotărît s-o distrugă. A format o nouă confederaţie, şi vicepreşedintele Stephen declara cu neruşinare în faţa întregii lumi, fără echivoc, că acest guvern ar fi primul în istorie bazat pe dreptul de a aservi rasele slabe". Şi mai departe scriitoarea caracteriza conflictul cu măiastră claritate şi bărbătesc curaj : „Cele două confederaţii şi-au trimis armatele pe cîmpul de bătaie. Una se sprijină pe dreptul atribuit celui puternic de a subjuga pe cel slab, pe dreptul pe care-l revendică

[1] Léon Lemonnier, *op. cit.*, p. 202.
[2] Marx aprecia că scrisoarea scriitoarei Beecher Stowe, „în afară de propriile ei merite, a avut un efect pozitiv prin aceea că a silit ziarele londoneze ostile Nordului să se pronunţe şi să expună în faţa marelui public motivele oficiale ale tonului lor duşmănos cînd e vorba de Nord şi ale simpatiei lor prost disimulate pentru Sud, ceea ce nu prea se împacă cu încercările lor de a se da drept nişte adversari înverşunaţi ai sclaviei" (Marx-Engels *Opere*, vol. 15, p. 315).

niște minorități de a se sustrage după bunul lor plac autorității guvernelor. În fapt, acest partid repudiază și contestă libertatea cuvîntului, libertatea presei și toate marile cuceriri ale libertății anglo-saxone. Cealaltă Confederație, Uniunea americană, se întemeiază pe principiul că toți oamenii au drepturi egale de trai, de libertate, de căutare a fericirii ; ea își întemeiază puterea pe voința majorității... Nu-i o ficțiune, *mylord*, cînd afirmăm că guvernul nostru este guvernul poporului. Populația noastră din Nord e calmă, cumpătată ; ea nu se lansează în demonstrații fals entuziaste sau în cheltuieli inutile..."[1]. Beecher Stowe, foarte populară în Anglia, lovea în plin propaganda războinică a lui Palmerston și a burgheziei engleze.

Dacă acțiunile pe uscat au stagnat în vara lui 1861, nici expedițiile navale n-au oferit cine știe ce spectacole. Doar B. F. Butler, cu o mică flotă și un corp expediționar, s-a deplasat, în august, spre sud și, în douăzeci și patru de ore, a ocupat forturile Clark și Hatteras, la intrarea în strîmtoarea Pamlico. A luat 700 de prizonieri, 1 000 de arme și 35 de tunuri [2]. Dar mai ales a ajutat ca flota nordistă să controleze țărmul Carolinei de Nord.

La mijlocul lunii octombrie, nordiștii au încercat o mișcare pe Potomac. Generalul Stone a trecut cîteva regimente dincolo de rîu, la Ball's Bluff. Dar le-a lăsat așa : un cap de pod fără întăriri.

La 21 octombrie 1861, sudiștii le-au distrus.

A fost un sondaj ? A fost o trădare ? Greu de știut.

Mac Clellan făcea spectaculoase treceri în revistă și nimic altceva. Autoritatea superiorilor îl irita ; nu-l putea suferi pe Scott. „Este obstacolul !", scria către soția sa. Voia să-l îndepărteze, să aibă „o autoritate absolut independentă"... Și adevărate accese de grandomanie, prin nimic justificate : „Poporul mă cheamă să salvez țara. Trebuie să-l salvez și nu pot respecta nimic din ceea ce mi-ar sta în cale" [3].

Bănuit că „lasă corupția să domnească în jur", Lincoln l-a înlocuit în ianuarie 1862 pe Cameron cu Edwin Mac Master Stanton, „un jurist energic și fără fasoane" [4], dar „democrat". Fusese *attorney*-general în guvernul lui Buchanan. Atunci deplînsese „penibila idioție" a lui Lincoln, „gorila", „maimuța

[1] G. Guenin, J. Nouaillac, *La France et les grandes puissances du monde de 1830 à 1880*, Paris, 1925, p. 434.
[2] Vezi Henry William Elson, *op. cit.*, p. 675.
[3] Benjamin Thomas, *op. cit.*, p. 209.
[4] Marx-Engels, *Opere*, vol. 15, p. 498.

din Illinois", care vrea cu orice preț abolirea sclaviei. În plus, Stanton era prieten bun cu Mac Clellan. Mulți se întrebau : cum vor putea colabora ?

Lincoln îi aprecia calitățile de admirabil organizator și-i ierta vechea insolență. Mărunțel, cu picioarele scurte, cu părul negru, zburlit, cu favoriți lungi înspicați cu fire albe, Stanton avea un temperament exploziv, de o mare vigoare fizică și intelectuală. În guvernul Buchanan se afirmase fidel Uniunii. Și Lincoln da la o parte tot învelișul de vanitate, de obrăznicie și lua miezul bun, miraculos întru salvarea națiunii și a libertății [1].

Și cum bătrînul Scott, tot mai bolnav, a cerut eliberarea completă, de sarcinile comandamentului, Lincoln a dat comanda supremă a armatei lui Mac Clellan (1 noiembrie 1861). Foarte satisfăcut, Mac Clellan a exclamat către președinte : „Am impresia că mi s-a luat de pe umeri o greutate de cîteva tone" [2].

Deci, la acea dată, Lincoln ducea războiul antisclavagist „ajutat" de doi „democrați". Chipurile adepți ai Uniunii ; sigur dușmani ai abolиționismului. Paradoxală situație ! Mai ales că „democratul" Montgomery Blair, ministru de Justiție, l-a anchetat pe radicalul Frémont, l-a calificat incapabil și l-a învinuit că tolerează corupția în juru-i. Iar, la 24 decembrie, Lincoln l-a destituit. Astupa gura „democraților" și dădea satisfacție guvernatorilor din buclucașele state mărginașe. Dar sacrifica pe cel mai abolиționist dintre generali.

Făcea exact ce nu trebuia pentru un război revoluționar.

Îl înlocuia cu generalul Henry Wagner Halleck, tocmai în momentul cînd armata, organizată de Frémont în Vest, trebuia să dea bătălia hotărîtoare la sud-vest de Missouri [3].

Halleck ? Pe cartea lui de vizită : important om de afaceri, proprietar de mine de mercur și constructor de căi ferate, potrivnic abolirii sclaviei.

Și prima măsură a noului comandant șef al armatelor din Vest : a ordonat alungarea negrilor din toate taberele militare.

Destituirea lui Frémont a înfuriat și mai tare pe radicali.

Masele populare se indignau : organizau mitinguri, cereau eliberarea negrilor și înrolarea lor în armată. Cereau înăbușirea reacțiunii din Nord și trecerea la războiul revoluționar. În demonstrațiile din Vest, mulțimea întreba furioasă : de ce l-a

[1] Vezi Benjamin Thomas, *op. cit.*, pp. 216—217.
[2] *Ibidem*, p. 211.
[3] Vezi Marx-Engels, *Opere*, vol. 15, p. 397.

destituit pe Frémont, eliberatorul sclavilor negri ? Lincoln ori face război pentru doborîrea reacțiunii și salvarea libertății, ori se cară de la președinție. Frémont devenise „idolul statelor din nord-vest" ; iar aceste state considerau destituirea lui drept o „insultă personală" [1]. Adesea demonstranții sfîșiau portretul președintelui ca, odinioară, pe al lui Stephen Douglas. „Furia arzătoare a mulțimii și forța ei mai ațîțată decît valurile Atlanticului în cel mai sălbatic echinox", scria Whitman, se dezlănțuiau cerînd conducere fermă, revoluționară. Wendell Phillips își sporise și agravase epitetele insultătoare : Lincoln era acum „urangutanul șovăielnic".

Radicalii și-au intensificat și ei opoziția. Președintele — un retrograd. Se înconjură de „democrați", de cei care, înainte și chiar după ce a fost ales președinte, l-au decorat cu cele mai gingașe epitete : „maimuța fără coadă", „urangutanul" și altele, tot atît de amabile.

Lincoln și-a păstrat calmul, convins că merge pe o cale bună, calea care evită sporirea forțelor rebele. Răspundea, povestind snoave riscante : Hamlet juca rolul lui Falstaff.

Și-apoi, ce mi ți-i „dulăul din Illinois", ce mi ți-i „urangutanul" ? Dar, în ciuda confuziei politice, opinia publică se orienta precis spre războiul revoluționar. Lumea din Nord se lămurea că problema sclaviei forma esența războiului civil american. Marx și Engels contribuiau în chip deosebit la această clarificare. „Întreaga mișcare, scriau ei în octombrie 1861, s-a bazat și se bazează... pe *problema sclaviei*. Nu în sensul dacă sclavii trebuie sau nu să fie emancipați imediat în interiorul statelor sclavagiste existente, ci dacă cei 20 000 000 de cetățeni liberi ai Nordului trebuie să se supună în continuare unei oligarhii formate din 300 000 de proprietari de sclavi ; dacă uriașele teritorii ale republicii trebuie să devină pepiniere de state libere sau pepiniere ale sclaviei ; în sfîrșit, dacă politica națională a Uniunii trebuia să facă din extinderea, pe calea armelor, a sclaviei în Mexic, America Centrală și de Sud deviza ei" [2].

Rebelii duceau, astfel, „un război de cotropire în adevăratul înțeles al cuvîntului, un război de extindere și eternizare a sclaviei". De altfel, de mai mulți ani „liderii politici, juriștii, moraliștii și teologii partidului proprietarilor de sclavi s-au

[1] Marx-Engels, *Opere*, vol. 15, p. 397.
[2] *Ibidem*, pp. 350—351.

străduit să dovedească nu atît caracterul legitim al sclaviei negrilor, cît faptul că culoarea pielii nu prezintă nici o importanță în această problemă și că pretutindeni clasa muncitoare a fost creată pentru sclavie". Și, mai departe, adîncind analiza, Marx conchidea : în condițiile unei victorii a rebelilor, „sistemul sclavagist ar fi contaminat întreaga Uniune. În statele nordice, unde sclavia negrilor este practic irealizabilă, clasa muncitoare albă ar fi fost redusă treptat la nivelul iloților" [1].

La un miting din 27 noiembrie 1861, Ch. Sumner propunea măsuri pentru stîrpirea sclaviei — acest „flagel național". Nimicirea sclaviei era „singurul deznodămînt firesc al luptei dintre civilizație și barbarie".

De aceea lui Lincoln, omul marilor răbdări, al celor mai nuanțate și mai atente chibzuiri, nu-i era de fel ușor să tergiverseze, ca să nu se lase antrenat în ireparabil. Reflecta. Punea entuziasmul poporului, zelul republicanilor radicali și înverșunarea aboliționiștilor sub focarul celei mai reflexive și mai umane lentile analitice. Dar opinia publică, presa, viața politică se agitau mereu. Evenimentele, și mai ales desfășurarea războiului, dovedeau „că abolirea sclaviei era esențială pentru Uniune" [2]. Marx prevedea că, dacă Lincoln nu va ține seama de dorința maselor și nu-și va schimba poziția, în Nord va izbucni revoluția : un asemenea război trebuia dus în mod revoluționar, dar pînă acum yankeii au căutat să-l ducă doar în mod constituțional.

Toamna lui 1861 se desfășura frumoasă, liniștită, cu cer senin. Munții Albaștri străluceau în zori și se întunecau, ca și valurile oceanului, o dată cu asfințitul. Nu ploua. Drumurile erau uscate. Numai bune de mărșăluit. Totuși armata nu era încă gata. Soldații se adunau, se echipau, se instruiau. Pe fronturi, relativ liniște. Comunicatele sunau stereotip : „Nimic nou pe Potomac". Lincoln recomanda, mai departe, prudență și evitarea măsurilor „radicale și extreme". Ca să ocolească dificultățile în problema sclaviei, recurgea la subterfugii : propunea colonizarea negrilor „într-un climat mai prielnic". Și, pentru asta, Uniunea recunoștea republicile Haiti și Liberia. Crea „Comitetul pentru conducerea războiului", oblăduit de congresmeni, ca să-l îmboldească pe Mac Clellan la acțiune, la ofensivă.

[1] Marx-Engels, *Opere*, vol. 15, pp. 358—359.
[2] Ph. Foner, *op. cit.*, p. 12.

Dar, sub perdeaua agasantului „Nimic nou pe Potomac", poporul din Nord muncea de zor, în fabrici, în uzine, în ferme, pe şantierele navale şi rutiere, în armată. Scotea războiul din pîcla improvizaţiei. Punea temelie solidă victoriei. Munca trudnică luase locul demagogiei patriotarde. Şi Lincoln pe rezultatele acestei munci se bizuia.

La sfîrşitul anului 1861 Nordul îşi făurise o armată de 600 000 de soldaţi, bine echipaţi şi dotaţi cu armament nou, cu o instrucţie de luptă satisfăcătoare. Flota militară număra acum 204 vase. Era o operă uriaşă : ridicarea efectivelor armatei de la 16 000 la peste jumătate de milion, în condiţiile războiului, fără cadre şi pe un teritoriu imens. Dar Mac Clellan nu era mulţumit. Nu socotea că armata lui era capabilă de ofensivă. Nu risca. Raporta mereu, obsesiv, că sudiştii îi erau superiori. Şi exemplifica : Joseph Johnston se fortificase la Manassas cu 168 000 de soldaţi. În decembrie, Mac Clellan s-a îmbolnăvit de febră tifoidă. Aşa că anul 1861 se apropia de sfîrşit, fără ca pe Potomac să se întîmple ceva.

Comandantul suprem al nordiştilor preconiza superioritatea tacticii defensive, a fortificării la maximum a terenului, a instruirii amănunţite a soldaţilor.

Specialiştii şi opinia publică se întrebau : cum se poate cîştiga un război stînd în defensivă ? Nu era oare Nordul partea beligerantă cu mare superioritate economică, tehnică şi demografică ?

Întru liniştirea „clevetitorilor", Mac Clellan îşi repeta declaraţia cu „lucrurile în stil mare", cu zdrobirea rebelilor „într-o singură campanie". Se dovedea a fi dintre generalii pentru care cele mai măreţe victorii sînt cele plănuite şi... nepierdute încă. Pe unii, cîtăva vreme, chiar numai eventualitatea unui succes îi face celebri.

Marx îl învinuia în primul rînd pe Lincoln. Ezitarea lui „a imprimat guvernului Uniunii o slăbiciune incurabilă de la începutul războiului, l-a împins la jumătăţi de măsură, l-a forţat să ascundă principiile războiului şi să cruţe cel mai vulnerabil punct al duşmanului, rădăcina tuturor relelor, însăşi sclavia" [1]. Judecată aspră, dar dreaptă, asupra unui conducător ieşit din rîndul oamenilor muncii care trebuia ajutat să nu săvîrşească ireparabile greşeli. Declarînd cu atîta convingere că ducea războiul numai pentru restabilirea Uniunii, în fapt Lincoln nu punea degetul pe rană. Spunea numai o parte de adevăr.

[1] W. Foster, *Schiţă a istoriei politice...*, p. 292.

Nu dezvăluia ţelul revoluţionar al luptei. Sta într-o poziţie incertă, oscilantă, fără perspectivă. Nu înţelegea, sau se prefăcea a nu înţelege, că sclavia era cea mai eficientă, mai ascuţită armă a rebelilor. Şi arma asta trebuia smulsă cu orice preţ.

Republicanii moderaţi admirau prudenţa, realismul politic al lui Lincoln. Republicanii radicali îl osîndeau, cu asprime : încurcă lucrurile !

Războiul se prelungea.

Dar, pentru burghezie, începea să fructifice. Condiţiile specifice favorizau afacerile şi încurajau contrabanda. O limită precisă între teritoriile unionale şi cele rebele n-a existat niciînd. Lungimea mare a graniţei, fluctuaţia ei împiedicau instituirea unui control eficient. Aşa că între părţile beligerante s-au întreţinut, tot timpul, legături ilicite şi un vast comerţ clandestin. Yankeii vindeau sudiştilor arme, medicamente, alimente, textile, muniţii. Adică îşi înarmau şi-şi hrăneau, pe sub ascuns, adversarii.

Aşa după cum sclavagiştii furnizau afaceriştilor din Nord mai ales bumbac. De multe ori cu sprijinul unor miniştri sau corupînd generalii, contrabandiştii treceau noaptea linia Potomacului, de la Sud spre Nord, şi invers. Dar mai ales profitau de spaţiile largi, slab controlate din apus, adevărate ţări ale nimănui, rai larg pentru contrabandă.

Uneori se foloseau de metode groteşti. O dată, la Memphis, în sectorul generalului Sherman, trecea un impresionant convoi de înmormîntare. Soldaţii din avanposturi se fereau, impresionaţi de doliul participanţilor, de lacrimile familiei, de mărimea dricului. Dar cînd un curios a încercat să vadă mortul, au aflat că sicriul era ticsit cu medicamente pentru Sud [1].

Spionajul rebelilor în Nord era nespus de puternic. Cu bunăvoinţa multor ofiţeri superiori şi a unor oameni politici, iscoadele sudiste circulau prin Washington ca la ele acasă. În tot anul 1861, serviciul poştal din Maryland a transmis, organizat şi precis, în douăzeci şi patru de ore după orice şedinţă a cabinetului de miniştri al lui Lincoln, toate hotărîrile privitoare la pregătirea războiului. Aşa că Jefferson Davis cunoştea adesea înaintea generalilor nordişti ce hotărîse guvernul, în şedinţe secrete.

[1] Léon Lemonnier, *op. cit.*, p. 142.

Dar de ce nu atacau sudiștii ?

Nu mai credeau în războiul fulger. Se pregăteau și așteptau ca adversarii, „nația smintită" care „a declarat război regelui bumbac", să-și vină în fire. Așteptau ajutor dinafară : fără bumbac, și Palmerston, și Napoleon al III-lea își vor vedea în curînd țările în ruină, antrenînd întreaga lume spre prăpastie.

Seward se exprima categoric : singura speranță a rebelilor este intervenția europeană. Cel mai bun mijloc de a termina războiul este, deci, de a suprima această speranță, retrăgîndu-le calitatea de beligeranți [1]. Și Seward avea dreptate. Dar cum să-l convingă pe Palmerston ? Interesele burgheziei industriale engleze îi cereau să sprijine rebeliunea : trimetea trupe în Canada și plimba flota militară prin Atlantic. Deci chiar dacă nu atacau, conducătorii rebeli își păstrau optimismul intact : John Bull e greu de pornit, dar și cînd se pornește...

Oamenii lui Jefferson Davis nu vedeau în Nord decît haos și criză, conflicte și revoluție.

Dar Sudul aducea majoritatea materialelor de război din exterior. De aceea, mai repede decît s-au așteptat Jefferson Davis și generalii lui, în Confederația rebelă au apărut efectele blocadei.

La început numai patruzeci de vase nordiste controlau un țărm de 5 000 km. Cu timpul însă flota Nordului a ajuns să supravegheze, tot mai intens, litoralul și porturile rebelilor. *„Cotton King"* nu mai putea călători, slobod și nestingherit, spre filaturile și suveicile britanice. În Anglia stocurile de bumbac, păstrate ca rezervă, se epuizau repede. Multe fabrici lucrau numai cîte 3—4 zile pe săptămînă ori trăgeau obloanele. Zilnic, mii de muncitori rămîneau fără lucru și fără pîine. Începea „foamea de bumbac" pentru industria engleză și se răsfrîngea ca o foame concretă pentru familiile proletare. La sfîrșitul anului 1861, în Anglia, erau aproape un milion de șomeri. Acasă, femeile muncitorilor n-aveau ce pune pe masă. Zeci de mii de copii se hrăneau din cerșit.

Criza industriei textile engleze convenea guvernului rebel. Însemna că nu s-au înșelat asupra puterii „regelui bumbac". Însemna că Palmerston trebuia să intervină, cu flota, cu armata, să salveze industria textilă engleză, ca țara însăși să nu piară, ucisă de „foamea de bumbac".

[1] Vezi Pierre de Lanux, *op. cit.*, p. 91.

Cît îi permiteau împrejurările, guvernul englez încuraja, ajuta rebeliunea Sudului. Întîi, pe o cale directă : îngăduia armatorilor sudiști să construiască, în șantierele navale britanice, vase de război și cu ele să atace, să spargă blocada, să prade, să captureze sau să scufunde vasele de comerț ale Nordului. În limbaj diplomatic asta se numea, de fapt, violarea neutralității.

Și alta, indirectă : îi ajutau să organizeze o antiblocadă în Bermude și în Antile, pe unde rebelii primeau mari cantități de armament, muniții, echipament, mașini, fier.

Războiul Nord-Sud bucura burghezia engleză : o „scăpa de ghimpele concurenței americane", scria o gazetă londoneză [1].

De mult cercuri de bancheri și industriași din City doreau ca Sudul Statelor Unite să redevină o colonie britanică, un izvor de bumbac, tutun, zahăr. De mult burghezia engleză urmărea să doboare industria Nordului american, să scape de un rival primejdios la rangul Marii Britanii de „atelier al lumii", de „soare industrial" înconjurat de sateliți agrari, răspîndiți pe tot globul.

Un lord englez — Lytton — prevedea că „secesiunea va avea rezultate fericite pentru securitatea Europei și pentru dezvoltarea civilizației americane"... Fără secesiune „America s-ar ridica deasupra Europei, ca un nor amenințător și distrugător" [2].

Nu era un lord chiar așa de miop, *mister* Lytton.

Dar oare burghezia franceză se putea lăsa mai prejos ? N-avea și ea nevoie de teritorii coloniale, de piețe de desfacere ? Nu privea și ea, cu jind, spre America, bună să lărgească „orizontul comercial al imperiului" ?

Și atunci propaganda franceză a confecționat „ideea genială" a împăratului Napoleon al III-lea : să făurească în Mexic un „imperiu latin și catolic", vasal Franței. Ce n-a realizat Napoleon primul, poate realiza al treilea. Mai ales că Franța rămînea cam în urmă în goana burgheziei europene de a jefui globul.

De ce debarca Napoleon trupe tocmai în Mexic ?

Pentru că era slab organizat, mereu frămîntat de răscoale. Pentru că voia să limiteze expansiunea nord-americană în America de centru. Pentru că rîvnea s-o ia înaintea englezilor. Pentru că Statele Unite se sfîșiau în război civil și, deci, deocamdată erau constrînse la platonice proteste diplomatice. Dacă

[1] Marx-Engels, *Opere*, vol. 15, p. 324.
[2] Henry William Elson, *op. cit.*, p. 667.

în Mexic „se instaurează un guvern stabil prin armatele Franței, noi am pus un zăgaz de netrecut în calea încălcătorilor din Statele Unite"... Ocupînd Mexicul, „vom stabili influența noastră binefăcătoare în centrul Americii și această influență va radia spre nord și spre sud, va crea debușee imense comerțului nostru și va procura materii indispensabile industriei noastre" [1].

În înțelegere cu Londra și Madridul, armata lui Napoleon al III-lea intervenea în Mexic. Chipurile să apere milioanele lui Jecker și Morny, împrumutate lui Miramon, fostul președinte al republicii, și refuzate de Benito Juarez, actualul conducător al țării.

Dar intervenția aceasta mai degrabă a speriat decît a încurajat pe sudiști. Ei voiau ajutor împotriva Nordului. De Mexic ar fi vrut să se ocupe singuri, mai tîrziu. S-au mai ocupat și altă dată. Oricum, toată reacțiunea franceză simpatiza cu „aristocrația" prosclavagistă din Sud. Prințul Camille de Polignac se înrola ca general în armata rebelă [2].

Ca să grăbească intervenția, adică să obțină cît mai repede ajutorul englez, Jefferson Davis a trimis spre Europa doi emisari, Mason și Slidell, mari plantatori [3]. S-au îmbarcat pe vasul englez de poștă „Trent". Dar marinarii nordiști au aflat. Crucișătorul „San-Jacinto", comandat de căpitanul Wilkes, a percheziționat vasul, în larg, și a arestat emisarii rebelilor (8 noiembrie 1861).

Presa engleză, dirijată de Palmerston, a zbîrnîit : „Ofensa adusă pavilionului britanic !". „Război împotriva yankeilor !"...

Oamenii politici căutau să convingă opinia publică engleză că războiul împotriva Nordului ar însemna „restaurarea înfloririi în Anglia".

Lordul Russell, ministrul de Externe, a cerut lui Seward ca, în șapte zile, cei doi soli sudiști să fie extrădați.

Palmerston a trimis trupe în Canada.

Șantierele navale britanice au intrat într-o și mai febrilă activitate : lucrau zi și noapte pentru sudiști.

[1] P. Gaulet, *La vérité sur l'expédition du Mexique*, t. I, Paris, 1925, p. 292.

[2] Pierre de Lanux, *op. cit.*, p. 89.

[3] Mason era un vechi secesionist tot din Carolina de Sud. Încă din 1855 declarase public, deși era senator în Congresul Uniunii, că „Sudului îi stă deschisă o singură cale — despărțirea imediată, totală și veșnică" (Marx-Engels, *Opere*, vol. 15, p. 424).

Jefferson Davis își freca mîinile, fericit : puterea „regelui bumbac" nu mă dezminte... Lincoln, cel dintîi, a înțeles că sechestrînd pe cei doi emisari rebeli, nordiștii slujeau de fapt diplomația Sudului ; incitau la luptă leul britanic. Dar forțele democrate din Anglia au intensificat lupta. Mai întîi au demonstrat că burghezia europeană, în frunte cu cea britanică, se unea cu sclavocrația rebelă într-o cruciadă antidemocratică, antiumană. Că războiul civil din Statele Unite punea în joc nu numai soarta sclavilor negri, ci și soarta proletariatului internațional. Conștiința de clasă, orientarea ideologică au permis proletariatului din întreaga lume să se ridice împotriva intervenției engleze și franceze în favoarea Sudului. Lupta a fost energică, hotărîtă și hotărîtoare. Muncitorii englezi n-au cedat în fața presiunii patronilor și a spectrului foametei. Cele 40 de articole ale lui Marx și Engels, publicate în „New York Daily Tribune" și „Die Presse", despre războiul civil, în general și despre „cazul Trent", în special, au avut un remarcabil efect în lămurirea proletariatului internațional. Explicînd caracterul și cauzele războiului civil, au mobilizat forțele progresiste împotriva sclaviei.

Muncitorii englezi au organizat mari mitinguri de protest. Au cerut să se rezolve pașnic „afacerea Trent". La mitinguri au participat și Marx și Engels.

Muncitorii englezi au îndurat eroic mizeria și n-au încuviințat politica agresivă a guvernului.

S-a încins un adevărat duel între guvernul Palmerston și masele muncitoare. „Vreți război ? se adresau democrații lui Palmerston și lui Russell. Îl veți avea, dar nu în America, ci în Anglia". Palmerston n-a avut încotro ; a trebuit să dea înapoi. „Nu iubim sclavia, se scuza premierul englez, dar avem nevoie de bumbac și detestăm foarte mult tariful vamal Morrill" [1].

Și negustorii de bumbac din Liverpool ajungeau la concluzia că nimeni nu cutează să facă război „numai de dragul bumbacului. Ne-ar costa mai puțin dacă trei ani de-a rîndul am hrăni toate districtele industriei bumbacului pe socoteala statului decît să fim, de dragul lor, un an în război cu Statele Unite" [2].

În sufletul poporului american furia împotriva burgheziei engleze a țîșnit ca pe vremea războiului de independență.

[1] Henry William Elson, *op. cit.*, p. 669.

[2] Marx-Engels, *Opere*, vol. 15, p. 454.

Intervenția militară britanică ar fi complicat și mai mult războiul. Ar fi îndepărtat șansele victoriei. Existau însă destui, în clasa dominantă, care se bucurau, voiau cu orice preț război „cu regina Victoria". Un conflict cu Anglia — cel mai bun prilej să invadeze și să subjuge Canada [1]. Și ăsta li se părea un chilipir nemaipomenit, la un moment potrivit. Alții preconizau o politică de cedare momentană, pentru „o răzbunare ulterioară". Ziaristul John Forney din Philadelphia scria : „Jurăm, în numele nostru și al copiilor noștri, de a pedepsi această națiune insolentă și lacomă, cu o dreaptă și teribilă răzbunare" [2].

Înclinînd spre soluția pașnică în conflictul „Trent", Palmerston parcă evoca un vers de tragicomedie : „Ah, nu mă învrăjbiți cu Republica !..." [3]. De fapt se temea de forțele democrate interne și internaționale.

Așa a trecut momentul greu și unic al intervenției engleze alături de rebeli. Palmerston n-a izbutit să transforme „cazul Trent" într-un *casus belli*.

Jefferson Davis putea să nu-și mai frece mîinile.

Muncitorii au biruit politica prorebelă a burgheziei engleze. Solidaritatea internațională a proletariatului se afirma ca o forță încă înainte de a se organiza Internaționala I.

Și Lincoln a dat puțin înapoi. S-a arătat, și de data asta, înțelept și concesiv ; mai grijuliu cu realitățile politice și militare decît cu prestigiul național. Declara, la 25 decembrie 1861 : „Nu ne mai trebuie două războaie în același timp ; ajunge unul" [4]. A retrocedat sudiștilor pe cei doi emisari. A dat dreptate ziarului „Times" cînd scria că... „din captivitate glasul emisarilor statelor din Sud răsună de o mie de ori mai elocvent la Londra și Paris decît dacă s-ar fi făcut auzite la St. James și Tuileries" [5].

Dar muncitorii englezi au refuzat să-i primească. Într-o moțiune la un miting din ianuarie 1862 se specifica : ...„agenții rebelilor, Mason și Slidell, acum în drum din America spre Anglia, sînt cu totul nedemni de sprijinul moral al clasei muncitoare din țara noastră, ei fiind nu numai proprietari de sclavi, ci și agenți recunoscuți ai clicii tiranice, care în clipa de față a pornit o rebeliune împotriva Republicii americane și care s-a

[1] W. Foster, *Schiță a istoriei politice...*, p. 219.
[2] Henry William Elson, *op. cit.*, p. 670.
[3] André Siegfried, *La crise britanique au XX-e siècle*, Paris, 1931, p. 200.
[4] Léon Lemonnier, *op. cit.*, p. 100.
[5] Marx-Engels, *Opere*, vol. 15, p. 416.

dovedit a fi dușmanul neîmpăcat al drepturilor sociale și politice ale clasei muncitoare din toate țările" [1].

Ei, „*Cotton King*", unde ți-i puterea ?

„Nu înțelepciunea claselor dominante, scria Marx în Manifestul constitutiv al Asociației Internaționale a Muncitorilor, ci rezistența eroică a clasei muncitoare din Anglia împotriva nebuniei lor criminale, a ferit apusul Europei de o rușinoasă cruciadă transatlantică pentru eternizarea și răspîndirea sclaviei" [2].

În propaganda lor, rebelii se exprimau elementar, bagatelizînd : „Sudul vrea să fie liber, să-și facă propriile-i legi și să-și aleagă hrana care-i place". Și pe aria vechiului marș cu care au invadat Mexicul, cîntau în zeflemea :

„Yankee Doodle și-a pus în cap,
Să pedepsească sudiștii trădători
Pentru că refuză să mănînce
Morua și cartofi..." [3]

Și așa s-a terminat anul 1861, primul an de război civil american.

Planuri pentru 1862

Sudiștii continuau planul ofensivei spre Washington. Îl vor efectua prin manevre cutezante, surprinzătoare, întemeiați pe calitatea excepțională a armatei. Vor primi și ajutor extern. Că, pînă la urmă, răpuși de „foamea de bumbac", englezii trebuie să intervină. Cît o să se împiedice de niște muncitori flămînzi ? Existau și semne că prietenii sudiștilor începeau să se miște. Și anume : în decembrie, mici unități spaniole au debarcat în orașul Vera Cruz și l-au ocupat fără luptă. Acestor trupe li se vor adăuga cele debarcate de Napoleon al III-lea în ianuarie 1862.

Plantatorii sclavagiști nu cunoșteau toate culisele afacerii mexicane și se întrebau tot mai indignați : De ce în Mexic ? Vin ca prieteni ori ca infractori la doctrina Monroe ? Trimit ajutor sau fac expansiune colonială, tocmai acolo unde planta-

[1] Marx-Engels, *Opere*, vol. 15, p. 475.
[2] *Ibidem*, vol. 16, p. 13.
[3] Pierre de Lanux, *Sud*, p. 35.

torii au cel mai acut interes ? Nu găseau un răspuns liniştitor, dar se autoiluzionau propagandistic : iată, nu sîntem singuri !

Şi îşi concentrau forţele spre Washington.

Cei 600 000 de soldaţi ai nordiştilor se aflau răspîndiţi pe tot inelul din jurul teritoriului rebel. Planul comandamentului nordist — „Anaconda-plan", al şarpelui boa, alcătuit în bună parte de generalul George Mac Clellan — preconiza tocmai încercuirea largă, în Vest pe Mississippi, în Sud şi Est prin blocada maritimă. Preconiza atacuri şi debarcări simultane. Căuta călcîiul lui Ahile al sudiştilor. Credea că l-a găsit pe Potomac. Aici ţinea Mac Clellan să fie dată bătălia hotărîtoare. Avea 190 000 de soldaţi, gata oricînd să înceapă lupta : „cea mai frumoasă armată ce s-a văzut vreodată în America", se lăudau acoliţii generalului de pe Potomac.

Sudiştii dispuneau în acest sector de 115 000 de oameni, cu 300 de tunuri. Conducea Johnston.

Fără industrie şi cu monocultură, Sudul putea fi asfixiat prin blocadă. Încercuirea nordistă, ca anaconda, şarpele boa din mările sudului, părea că sugrumă în adevăr victima în cutele inelelor. Dar pe Mac Clellan îl obseda, îl îngrozea chiar ideea că armata sudistă îl copleşea cu efectivele, dotarea şi organizarea ei. Cerea mereu soldaţi, arme, muniţii, echipament, hrană. Stridiile şi şampania abundau în tabăra de pe Potomac, mai mult chiar decît şrapnelele. Mac Clellan se arăta invidios pe oricine obţinea un soldat ori un tun în plus. Deşi el propusese „Anaconda-plan", care solicita o dispersare a forţelor pe spaţii uriaşe, totuşi se înfuria grozav ori de cîte ori generalii cereau soldaţi : „De ce le trebuie ?" Cînd Sherman a cerut pentru Vest 75 000 de soldaţi, s-a strîmbat cu dezgust : „E nebun !" [1].

În genere vorbind, guvernul Uniunii urmărea ca prim obiectiv, în 1862, ocuparea capitalei rebelilor şi ca al doilea ţel : deschiderea navigaţiei pe Mississippi, „tatăl apelor pe pămînt unionist". Asta echivala, după socotelile guvernului Lincoln cu sfîrşitul războiului civil.

Dar anul 1862 începea sub auspicii rele, pentru ambele tabere.

Nordul se zbătea în criză financiară. Cheltuielile zilnice sporiseră de la 178 000 la 1 500 000 de dolari. La sfîrşitul lui 1861, majoritatea băncilor şi-au suspendat plăţile. Datoria publică ajunsese, în ianuarie 1862, la 550 000 000 de dolari.

[1] Benjamin Thomas, *op. cit.*, p. 209.

Nici rebelii nu stăteau pe pat de trandafiri. Toată ţara se transformase într-o tabără militară. Toţi bărbaţii tineri, afară de inapţi, erau recrutaţi pentru armată. Oamenii de culoare, bărbaţi şi femei erau rechiziţionaţi, siliţi să muncească înzecit pe ogoare şi în ateliere, în fabrici, ca să furnizeze tot ce era necesar armatei : hrană, muniţii, arme, echipament, transporturi, drumuri, fortificaţii.

Spre deosebire de Nord unde toate formele democraţiei burgheze funcţionau mai acerb ca înainte de război, în Sud viaţa politică se reducea la zero. Opoziţia n-avea voie să se manifeste. O gîtuia dictatura lui Jefferson Davis. Se făcuseră, totuşi, alegeri pentru un Congres sudist, la Richmond.

La 13 ianuarie 1862, Lincoln a ţinut, la Casa Albă, o conferinţă ministerială cu comandanţii militari Mac Dowell şi Mac Clellan. Participanţii cereau o mare şi hotărîtoare bătălie. Dar Mac Clellan nu părea dispus să le-o ofere. Prefera tactica fabiană. După aprigi dispute, s-a aprobat planul lui Mac Clellan de a ataca Richmondul pe mare. Şi ca să fie sigur că nu mai amînă, Lincoln i-a fixat ziua de 27 ianuarie pentru începerea operaţiilor. Ca să-şi asigure libertatea navigaţiei, generalul Ambrose Burnside a şi pornit din Fortul Monroe, cu o flotă, cu 12 000 de soldaţi, să blocheze strîmtoarea Pamlico. După mari eforturi a ocupat insula Roanoke, străjă la intrarea golfurilor de pe ţărmul Carolinei de Nord. Luă prizonieră întreaga armată rebelă de aici : 3 000 de soldaţi, comandaţi de Henry Wise, guvernator al Virginiei în timpul executării lui John Brown. Victoria asta mai ajuta moralul nordiştilor.

Dar generalul Mac Clellan ezita. Armata era în adevăr mare şi bine dotată. Acum însă declara că-i venea greu s-o expună unor bătălii incerte.

„Unconditional Surrender"

În armata din Vest luptau mai mulţi muncitori şi fermieri. Şi condiţiile de trai, şi starea ei de spirit erau diferite de cea de pe Potomac. Căile de comunicaţie erau rare şi diverse, iar fluviile constituiau mijloacele esenţiale de transport. Adversarul rebel se sprijinea pe un număr de puncte întărite la confluenţele lui Ohio, Cumberland sau Tennessee. Generalii, mai slobozi, mai puţin controlaţi de *commandier in chief*, se arătau mai activi, mai plini de iniţiativă, mai curajoşi, mai patrioţi.

La Cairo, pe Mississippi, Uniunea avea puțini soldați. Comanda supremă o avea Halleck, preocupat să aplice, pe imensele spații vestice, „Anaconda-plan", așa cum îl înțelegea el.

În față, bine întărit în forturi, sta sudistul Albert Johnston, socotit, pe atunci, cel mai abil general rebel.

Înțelegînd, mai mult ca alții, ce importanță tactică și strategică au aceste ținuturi, generalul Grant n-a mai așteptat ordinul lui Halleck. S-a sprijinit pe flotila de canoniere a comandorului Foote, a atacat Fort Henry și l-a cucerit, uimitor de repede (6 februarie 1862). Peste zece zile împrejmuia Fort Donelson, cu 40 000 de soldați. Admirabil plasat pe un platou, la peste 30 m deasupra apei rîului Cumberland, acest fort dispunea de o puternică artilerie grea, de fortificații solide și îl apăra o garnizoană de peste 25 000 de soldați, comandați de generalul J. B. Floyd, fost ministru de Război al lui Buchanan. Se credea inexpugnabil. Deplasîndu-și armata de la Fort Henry, Grant a împărțit-o în două corpuri. Una o conducea John Mc Clernand, avocat de meserie. Înainte de începerea asaltului, a sosit și unitatea condusă de Lew Wallace [1]. În ziua de 13 februarie au atacat întîi soldații lui Mc Clernand. Dar n-au putut trece barajul de obuze și gloanțe. Au trebuit să bată în retragere, „cu sufletul sfîșiat de urletele tovarășilor lor răniți, pe care flăcările îi lingeau, îi înăbușeau, îi mistuiau", cum descria Wallace. În timpul nopții a sosit însă generalul Foote cu 7 canoniere, dintre care 4 cuirasate. Deschizînd focul în zori, artileria rebelă din fort a dat o ripostă teribilă. Foote a căzut grav rănit. Vasele s-au retras și s-au împrăștiat pe rîu la vale.

Floyd însă știa că forțele lui Grant sînt mai mari decît ale lui, iar proviziile nu-i îngăduiau o luptă de asediu. De aceea a încercat să iasă din fort în zorii zilei de 15, și să se îndrepte spre Nashville. Nordiștii nu s-au lăsat surprinși. Bătălia, crîncenă, a durat pînă la amiază. Rebelii au izbutit să-și deschidă drumul spre Nashville. Dar, în acest moment, a sosit generalul Grant, plecat să discute cu Foote. A ordonat un atac prin dreapta. Atacul s-a organizat imediat, cu o vigoare și o hotărîre impresionante. Această clipă, cum remarca Wallace, a fost clipa determinantă pentru război și pentru soarta lui Grant. În scurt timp, soldații nordiști au tăiat drumul de retragere al rebelilor. Noaptea, Floyd și-a dat seama că nu-i rămîne decît să ridice steag alb ori să fie masacrat. În ziua de 16 februarie, rebelii

[1] Vezi Henry William Elson, *op. cit.*, pp. 682—683.

au încercat totuși să discute cu adversarii. Cereau condiții. „Singura condiție acceptabilă este predarea imediată, fără condiții", le-a răspuns Grant. Și steagul alb a apărut deasupra întăriturilor de la Fort Donelson. O pradă bogată : 65 de tunuri, 3 000 de cai, 2 generali și 25 000 de soldați prizonieri. Mai mult decît așteptările ; mai mult decît impresionant. Pierderile nordiștilor, ceva peste 2 800 de oameni.

Generalul Grant era, la acea dată, singurul ofițer al Nordului care acționa curajos, ofensiv și cîștiga bătălii răsunătoare. I se spunea *Unconditional Surrender* — capitulare fără condiții.

Generalul sudist Albert Johnston își recunoștea greșeala de a se fi extins pe un front prea larg. Abandona valea Cumberland. Evacua bună parte din statul Tennessee și-și instala armata la Corinth, peste 200 km mai la sud, între Mississippi și Tennessee.

În Nord bucuria victoriei era obștească. Fort Donelson, o biruință în înfrîngeri, o scăpărare de lumină în bezna dezamăgirilor. Din ordinul Congresului, la 22 februarie, ziua lui Washington, în orașele din Nord s-a serbat victoria cu iluminații și petreceri populare.

În ciuda tuturor marilor strategi, premianți la West Point și campați lîngă sticle de șampanie pe Potomac, Grant, cu muncitorii și fermierii lui, obținea două victorii, crea zile de sărbătoare și dobîndea o faimă unică.

În aceeași zi, guvernul din Richmond îl aniversa tot pe Washington. Iar Jefferson Davis și Alexander Stephens depuneau jurămîntul, ca președinte și vicepreședinte, aleși pe șase ani. În toiul ceremonialului telegraful a anunțat înfrîngerea de pe Cumberland. Davis recunoștea că, la Fort Donelson, Confederația a suferit „pierderi serioase". Era o zi tristă cu ploaie rece, cu vești proaste și prevestiri rele.

La șase zile după asta, Davis proclama legea marțială în Richmond [1], iar la 16 aprilie, o lege de recrutare a tuturor bărbaților albi între 18 și 35 de ani. Tot în aceste împrejurări de rău augur pentru rebeli s-a constituit și Congresul Confederației. Senatul se compunea din 26 de membri, iar Camera din 106. De obicei, sesiunile se desfășurau în secret. Jefferson Davis exercita o dictatură personală, tot mai aspră, mai necruțătoare și mai violentă. Intra, de la început, în conflict cu Congresul și cu comandamentul armatei.

[1] Léon Lemonnier, *op. cit.*, p. 104.

Se vedeau, în societatea Sudului, tot mai mult efectele blocadei. Lipsea hrana, lipseau textilele, lipseau muniţiile şi armele. Se degradau mijloacele de transport. În schimb, baloturile de bumbac se ridicau cît munţii, pe lîngă magazii şi depozite. Greu şi prea puţine vase puteau sparge blocada şi scăpa spre Anglia. În 11 luni, în 1862—1863, vaporul „Lee" a forţat blocada de 22 de ori [1]. Şi apoi mărfurile din contrabandă costau foarte scump (din trei călătorii s-a achitat costul bastimentului). Dar mai ales erau cu totul insuficiente.

Plantatorii propuneau ca bumbacul să fie răscumpărat de stat şi gajat pentru împrumuturi pe piaţa Londrei şi a Parisului. Jefferson Davis însă se împotrivea : „Să-l depozităm ; numai aşa îi vom sili pe europeni să ne vină mai repede în ajutor".

Nici pe cîmpurile de luptă nu se afirmau prea strălucit. Ocuparea forturilor Henry şi Donelson au marcat, în fapt. prăbuşirea sistemului strategic al rebelilor în Vest. De aici încolo, pe acest teatru de luptă rebelii, cu toată risipa de forţe, n-au mai putut întreprinde nici o ofensivă serioasă. Generalii nordişti, mereu activi aici, i-au obligat aproape tot timpul la defensivă şi retrageri pe spaţii mari.

La o săptămînă după Donelson, armata nordistă, străbătînd 100 de mile, prin ploaie şi noroi, a ocupat Nashville. Rebelii au evacuat Columbus. Victoria Nordului venea prin Vest.

Intrigi şi încurcături în Vest şi Est

Soldaţii aveau acum şi armament, şi experienţă, şi entuziasm. Totuşi comandamentul n-a exploatat cum se cuvenea succesul de la Fort Donelson. Ofiţerii s-au încurcat în intrigi. Comandantul frontului din Vest, Halleck, din invidie sau poate din interes politic, l-a încondeiat pe Grant lui Mac Clellan. Că-i beţiv şi porneşte la atac de capul lui, fără ordin, anarhic. Că riscă prosteşte, ca un condotier, vînător de glorii. Că demoralizează armata. creînd iluzia unor victorii uşoare, aventuriste.

Mai prompt şi mai expeditiv decît se aştepta oricine, comandantul şef l-a destituit pe Grant şi l-a autorizat pe Halleck să-l închidă. Exact cînd era mai mare nevoie de dînsul pentru fructificarea victoriei şi cînd soldaţii cereau să nu se lase răgaz sudiştilor să se fortifice la Corinth. Comandamentul

[1] W. Wilson, *Histoire du peuple américain*, vol. II, Paris, 1918—1919, p. 43.

superior se comporta ca şi cum acţiunile şi victoriile lui Grant şi ale soldaţilor lui ar fi constituit un exemplu reprobabil.

Asemenea ordin disciplinar venea tocmai cînd nimeni nu lua vreo măsură împotriva furnizorilor şarlatani, care procurau armatei cizme cu talpă de carton, mundire putrede şi arme defecte, mai primejdioase pentru soldaţii nordişti decît pentru rebeli.

Ce-i drept, în primăvara lui 1862 Mac Clellan asuda serios, pregătind ofensiva spre Richmond.

Pinkerton, detectivul, căra şefului puhoi de informaţii despre numărul mare al sudiştilor şi despre inexpugnabilitatea poziţiilor lor. Deşi la Manassas Johnston avea doar 50 000 de soldaţi. În schimb, serviciul de informaţii al lui Pinkerton nu aflase că un general rebel, Magruder, se specializase în blufuri groteşti şi grosolane : îmbrăca manechine ca sentinele, aşeza butuci în loc de tunuri, făcea zgomot de petarde ca să creadă oamenii lui Mac Clellan că-i tir de artilerie [1].

Adus la minister într-un moment greu, Stanton căuta să pună ordine în armată, să impulsioneze comandamentele : „Şampania şi stridiile trebuie să dispară de pe Potomac... Armata noastră trebuie să se bată sau să fugă". Era prieten intim cu Mac Clellan şi părea hotărît să-l determine a porni ofensiva [2]. Şi prin asta, Stanton devenea un bun colaborator al preşedintelui. Începea nu numai să-l respecte, ci chiar să-l iubească şi, desigur, să regrete adjectivele nesăbuite cu care-l etichetase, cîndva. Dar Mac Clellan refuza orice încercare de a dezlănţui lupta în timpul iernii.

Ca să şi-i apropie pe abolиţionişti, Lincoln l-a reprimit pe Frémont în armată şi i-a dat comanda trupelor din valea Shenandoah.

Apreciind că forţele sudiste erau foarte puternice şi numeroase pe Bull-Run şi că generalul Johnston îşi construise aici fortificaţii inexpugnabile, Mac Clellan, comandantul şef, a propus un nou plan strategic : o savantă şi largă mişcare de învăluire a Richmondului pe la est şi sud, prin limba de pămînt cuprinsă între fluviile James şi York. Proiecta îmbarcarea şi transportul trupelor pe Potomac la vale, apoi pe mare, urmînd să le debarce la Damfries, în spatele poziţiilor rebele. La început, Lincoln i-a fost ostil. Consiliul generalilor a găsit însă proiectul foarte bun. Preşedintele a acceptat, cu îndoială. Ca să reuşească, o atare acţiune savant concepută necesita cel puţin trei lucruri :

[1] Vezi J. Néré, *op. cit.*, p. 41.
[2] Vezi Benjamin Thomas, *op. cit.*, p. 217.

organizare ireproşabilă, rapiditate şi secret total în execuţia operaţiilor, încredere în forţele proprii. Dar Mac Clellan amîna mereu, supraestima, cu încăpăţînare, forţele duşmane şi subestima pe cele nordiste [1]. Trecuse de mult termenul indicat de preşedinte pentru începerea ofensivei. Mac Clellan însă tot calcula şi răscalcula, proiecta şi răsproiecta savanta-i mişcare de învăluire. Ba o şi trîmbiţa cu surle şi tobe. Parcă anume ca să culeagă, pe credit, cît mai mulţi lauri. Să se cutremure de teamă generalii rebeli şi să se ascundă ca şobolanii. În orice caz, să nu mai aibă nici o... surpriză. Îşi inspecta zilnic unităţile. Aşa, în comportarea faţă de soldaţi, „micul Mac" avea prilejul să-l imite pe „micul caporal", pe Napoleon împăratul, înaintaşul şi modelul. Oare nu, aidoma împăratului, cobora ţanţoş de pe cal, primea onorurile pînă la bucătăria de campanie şi săvîrşea gestul eroic şi sacramental de a gusta din supa soldaţilor ? Între timp, concentra un mare număr de vase, multă hrană şi muniţii, pe rîul Potomac. Totodată comandantul şef demonstra „calităţi civice" şi emitea „idei politice". Iar ziarul „Evening Star" i le difuza în cele patru zări americane : „Scopul tuturor combinaţiilor militare ale generalului Mac Clellan este restabilirea Uniunii *exact* aşa cum a fost înainte de izbucnirea rebeliunii" [2]. Exact aşa cum a fost ? Proastă părere mai au unii oameni despre mersul istoriei...

Şi, ca aconto la ceea ce va fi, îngăduia ofiţerilor prosclavagişti să folosească unităţile militare pentru vînătoarea de sclavi. Încă nu anulase nimeni legea împotriva sclavilor fugari... Şi chiar dac-ar fi anulat-o : Mac Clellan n-ar fi recunoscut asta. Alunga din tabără o familie de muzicanţi pentru că îndrăznise să cînte arii antisclavagiste. De cînd scăpase de bătrînul Scott, nu ceda priorităţii nici unui alt general. Nu suporta nici umbra, nici lumina gloriei altora. Şi ca să evite orice depăşire, contramanda telegrafic ofensiva lui Halleck împotriva Fortului Columbus, într-un moment extrem de favorabil cuceririi. Noroc că telegrama a ajuns tîrziu la unităţi. Interzicea generalilor din Vest să comunice direct între dînşii — să nu... urzească vreo ofensivă. În schimb, în tabăra lui de pe Potomac găseau adăpost trădători cu epoleţi, ca generalul Stone şi spioni fără epoleţi, ca Ives, agent sudist, arestat din ordinul lui Lincoln, tocmai cînd chefuia cu şampanie, în statul-major al comandantului şef.

[1] Vezi Henry William Elson, *op. cit.*, p. 691.
[2] Marx-Engels, *Opere*, vol. 15, p. 499.

Stanton stăruia din răsputeri pe lîngă generalul Mac Clellan să înceapă operaţiile. Să folosească timpul favorabil în acest început de primăvară. Să treacă Potomacul. Să execute ordinul prezidenţial. Să folosească prilejul că forţele lui Johnston erau de trei ori inferioare forţelor nordiste. Ca să ţină de vorbă pe adversar pînă-şi execută manevra de învăluire prin deplasarea trupelor în lungul Potomacului, ca să potolească insistenţele guvernului, ca să arunce praf în ochii opiniei publice, la 7 martie Mac Clellan trecea avangarda peste rîu şi-o dirija spre Manassas. Soldaţii înaintau cu precauţie. Li se vorbise atîtea de uriaşele forţe rebele fortificate în faţa lor... Se aşteptau la bombardamente, la impenetrabile pînze de foc. Se aşteptau la contraatacuri violente, sălbatice şi la învăluiri extraordinare. După cîte ţevi de tun şi după cîţi soldaţi străjuiau în jur, neclintiţi, se aşteptau nu la o bătălie, ci la ţîşnirea iadului deasupra pămîntului de pe ambele maluri ale Potomacului.

Dar, nimic. Nici o ghiulea. Nici un foc de armă. Înaintau cu grijă. Grija se transforma în mirare. Mirarea în spaimă.

Soarele lucea, blajin. Iarba abia încolţită foşnea uşor sub picioare. Liniştea devenea suspectă, ameninţătoare, ucigaşă. Toţi se întrebau : „De ce nu deschid foc ? De ce nu trag ?" Desigur, de dincolo de Potomac, înconjurat de tot statul-major, Mac Clellan privea prin lunetă.

Dar cînd să se arunce în iureşul asaltului un soldat cu priviri mai agere a desluşit, primul : în faţă nu se aflau soldaţi aievea, ci manechine. Nu tunuri, ci trunchiuri de copaci vopsite în negru. Nu puşti, ci pari îndreptaţi spre asaltatori.

Mulţi vor fi hohotit, ca de-o farsă bună, grotescă. Dar cei mai mulţi s-au întristat amar.

Johnston se retrăsese, strategic, de la 2 martie. Îşi îmbarcase soldaţii în tren şi-i strecurase noaptea spre Richmond. Mac Clellan a ordonat un fel de urmărire. Dar... trenul aleargă mai repede decît infanteria. Şi-a retras iar avangarda la nord de Potomac ; îl ispitea grozav siguranţa fortificaţiilor de la Alexandria şi gloriile ipotetice.

La Washington, în tot Nordul, lumea care aştepta cu sufletul la gură ofensiva asta a încremenit de uimire. Apoi s-a pornit vînzoleala indignării. „Roşim de ruşine ! striga un senator. Ne-am făcut de rîsul lumii"... [1] S-au dezlănţuit în opinia

[1] Benjamin Thomas, *op. cit.*, p. 226.

publică protestele cele mai vehemente. Casa Albă era pur și simplu asaltată de plîngerile cetățenilor. Dar parcă n-a fost de ajuns cacealmaua. A urmat panica.

„Merrimac" și „Monitor"

La Richmond, Jefferson Davis urmărea atent intențiile strategice ale nordiștilor. Și nu-i era de fel greu să afle secretul operațiilor. A trimis în golful Chesapeake, lîngă Fortul Monroe, la Hampton Roads, un detașament de canoniere și vasul „Merrimac" — o fregată placată, în pripă, cu blindaj de oțel — printre primele cuirasate din lume. Avea 3 500 tone, 8 tunuri grele și 7 ușoare. Îl comanda Franklin Buchanan. Și la 8 martie, într-o după-amiază senină și calmă, vasele nordiste, aflate în rada portului Newport News, au zărit această navă de formă ciudată. Părea un „monstru marin", un „formidabil crocodil pe jumătate scufundat". Înainta încet, greoi. L-au întîmpinat vasul „Cumberland" și frumoasa fregată „Congress". L-au împroșcat cu foc din cele peste 80 guri de tun. Ghiulelele însă ricoșau și cădeau în apă. Monstrul „Merrimac" s-a apropiat pînă la trei sferturi de milă, fără să riposteze. Aștepta o poziție bună. Și cînd a prins-o, a lansat o salvă împotriva fregatei „Congress" și-a izbit cu pintenul în flancul lui „Cumberland" spărgînd o gaură, prin care putea trece „un cal cu căruță cu tot". L-a scufundat. Marinarii au luptat pînă în ultima clipă. În două ceasuri, „Merrimac" a dat iama prin vasele Nordului, pregătite să apere transportul trupelor pe mare. S-a îndreptat spre fregata „Congress" și a azvîrlit-o pe țărm, în flăcări. Alte nave, venite în ajutor, grav avariate. Artileriștii din unitățile de coastă trăgeau furioși. Dar ghiulelele nu străpungeau carapacea acestui pachiderm sudist.

La Washington, uimire, perplexitate : o fortăreață plutitoare, blindată în oțel, apărută ca din senin, potopea flota Uniunii.

Lincoln a convocat imediat Consiliul de Miniștri. Strategii de cafenea lansau ideea sigură că „Merrimac" schimba, în favoarea rebelilor, întregul mers al războiului. Cel mai tare s-a speriat însuși ministrul de Război, Stanton : ...„n-am să mă mir dacă asupra Casei Albe vor cădea bombele și focul armelor acelui monstru, înainte ca noi să părăsim camera

asta..." [1]. Se mai afla că pe șantierul naval din New Orleans se mai construiau și alte cuirasate : unul uriaș, pentru care Jefferson Davis și alocase 2 000 000 de dolari [2]. Dacă le lansează în larg, blocada nu mai contează.

Dar „Merrimac" n-a continuat lupta, deși ar fi putut să scufunde tot ce era ambarcație nordistă la gura lui James-River sau în golful Chesapeake. A lăsat nordiștilor un răgaz de o noapte. Și răgazul ăsta i-a fost fatal. Căci departe de a fi o fortăreață plutitoare, cum se înfiripa legenda, „Merrimac" era o biată broască-țestoasă, cu slabe calități de plutire. Nu se hazarda în larg. Se ținea doar pe lîngă țărm.

Și apoi nordiștii aveau și ei în șantier, în mare secret, un vas blindat : „Monitor". O mică navă de 900 t, cu două tunuri și o turelă pivotantă, construit după concepția suedezului Ericsson. „Merrimac" l-a obligat pe Lincoln să scoată „Monitor"-ul la luptă, înainte de a i se fi verificat calitățile. Părea „un burduf de brînză pe o plută". Îl comanda locotenentul John Worden.

Și a doua zi, 9 martie 1862, s-a dat bătălia între „Merrimac" și „Monitor". O luptă de cîteva ore între un gigant și un pitic. O luptă de la mică distanță, adesea de cîțiva metri. „O luptă îndîrjită și magnific de pitorească" [3]. Deși mult mai mic, „Monitor" dispunea de o artilerie mai puternică și manevra mai ușor. Gigantul „Merrimac" l-a avariat, izbindu-l în bord. Dar, aceasta i-a fost ultima ispravă : „Merrimac" a fost silit să abandoneze lupta. „Astfel prima angajare între navele cuirasate a fost o partidă nulă. Ambele s-au retras fără vreo avarie gravă. Și-au dat seama că nici unul nu putea să-l distrugă pe celălalt ; amîndurora le lipsea puterea ofensivă" [4]. Totuși, intervenția lui „Monitor" a salvat restul navelor nordiste. „Merrimac" s-a retras în portul Norfolk, sub protecția artileriei de coastă.

Toate aceste experiențe triste l-au silit pe Lincoln, la 11 martie, să se prevaleze de prerogativele constituționale și să ia personal comanda supremă : ordona și iscălea cu titulatura

[1] V. A. Divin și A. I. Skrîlnik, *Voprosî strategkii i taktiki v grajdanskoi voinî v SȘA (1861—1865) în K stoletiu...*, p. 190.

[2] Vezi Marx-Engels, *Opere*, vol. 15, p. 537.

[3] Henry William Elson, *op. cit.*, pp. 678—679.

[4] H. W. Wilson, *Les flottes de guerre au combat*, Paris, 1928, p. 25. Engels a semnalat, în acele zile, că lupta dintre „Merrimac" și „Monitor" a deschis era războaielor pe mare între cuirasate (*Opere*, vol. 15, p. 536).

conferită prin Constituție : *„Commander in chief of the Army and Navy"* [1].

Mac Clellan nu mai avea încotro : se mulțumea cu titlul de comandant al armatei de pe Potomac. Primea ordinul expres să execute atacul plănuit asupra Richmondului. Schimbarea făcută de președinte n-a satisfăcut opinia publică. Lumea progresistă protesta. Congresul, presa radicală criticau aspru „fabianismul" lui Mac Clellan. Și-l învinuiau, în primul rînd, pe președinte : „Un șovăielnic !" „Un timid !" „Un nepriceput !"...

Mac Clellan, o pacoste, nu un comandant militar.

Lincoln vedea, știa tot. Dar ce să-i facă ? Pe cine să pună în locul lui ?

Într-o dimineață, foarte devreme, un congresmen insista la Casa Albă să fie primit. În fața lui Lincoln, a dat să se plîngă tot de Mac Clellan. „Și ăsta !..." gîndea președintele. Și tare : *„Well, my dear Sir,* asta îmi amintește de o istorioară"... „Domnule președinte, n-am venit cu noaptea în cap să ascult o poveste"... Și se ridică să plece, ofuscat. Lincoln împrumută un aer dezolat : „Prietene, dacă n-aș povesti snoave, aș muri, imediat. Stai jos să-ți povestesc istorioara asta"...[2].

Nu știm dacă nu cumva i-a spus că Mac Clellan a fost, cîndva, acolitul lui Breckinridge, candidatul la președinție al ultrasclavagiștilor. Ar fi fost o snoavă în adevăr reușită.

Mai mult de o lună de zile, Mac Clellan a stat în expectativă : n-a dat nici măcar ordinele de reorganizare a mijloacelor navale de transport pe Potomac. Se plîngea că președintele se amesteca, îl „presa", și-i stînjenea activitatea.

Inspectînd frontul de Vest, Lincoln s-a dumerit și asupra pricinilor destituirii lui Grant. A poruncit o anchetă. Concluzia : generalii adepți ai politicii militare macclellane înăbușeau orice inițiativă, striveau, din invidie ori din interes politic, orice embrion de victorie și de glorie. Ciudat război...

Asta miroase a trădare ! se indignau, pe drept cuvînt, revoluționarii.

Lincoln i-a redat comanda lui Grant. „Știți..." a încercat Halleck, în ultimă instanță, o ponegrire : „Generalul cam trage la măsea". „Spuneți-mi numele celui care-i furnizează whisky, a surîs malițios și trist președintele. Vreau să trimit, imediat. cîte un butoiaș și celorlalți generali..."

Replica prezidențială a făcut înconjurul fronturilor.

[1] Vezi Marx-Engels, *Opere*, vol. 15, p. 498.
[2] Cl. Aragonnès, *op. cit.*, p. 247.

După plecarea lui Lincoln, Halleck s-a răzbunat, afișînd în tabără un ordin de zi : „Orice individ găsit în stare de ebrietate va fi pus la închisoare" [1].

Se pare că și Lincoln a lăsat un agent secret, „urechea Washingtonului", să-l informeze despre efectele nocive ale whiskyului asupra generalului Grant.

De fapt, în primăvara lui 1862 au crescut nemulțumirile maselor împotriva modului cum se ducea războiul. Muncitorii se convingeau tot mai mult de necesitatea rezolvării revoluționare a problemei sclaviei. Cuvîntul lui Marx lumina : lupta împotriva sclaviei se clarifica tot mai mult ca o cauză vitală a clasei muncitoare din Statele Unite și de pretutindeni. Menținerea sclaviei — acest stigmat rușinos pentru epoca modernă — frîna mișcarea muncitorească pentru eliberare de sub exploatarea capitalistă. Protestele din presă, mitingurile și moțiunile semnate de mii de cetățeni îl obligau pe președinte să treacă la măsuri mai energice : să stîrpească trădarea din armată, să epureze cadrele ofițerești, să rezolve problema agrară, să soluționeze problema sclaviei.

Bineînțeles, dacă dorea efectiv să cîștige victoria.

Mac Clellan la Richmond

Oricum, isprăvile „monstrului marin", „Merrimac", au produs un efect paralizant asupra lui Mac Clellan.

Numai în urma unei noi intervenții drastice a președintelui, la 2 aprilie, a debarcat la Fort Monroe 58 000 de soldați. Apoi și restul, pînă la 100 000, porniți în lungul rîurilor York și James să atace Richmondul dinspre răsărit și sud.

Starea de spirit în Nord se redresa. Speranțele se înaripau. În înaintarea spre Richmond, regimentul recrutat de Daniel Webster din Massachusetts s-a oprit la Harper's Ferry, pe locul unde sclavagiștii l-au executat pe John Brown. Au cîntat : *John Brown's body :*

„Trupul lui John Brown se topește în pulberea pămîntului
Dar sufletul lui ne conduce mereu înainte.
Cu-ai lui optsprezece prieteni credincioși a ocupat Harper's Ferry
Și-așa de cumplit a speriat bătrîna Virginie,

[1] Léon Lemonnier, *op. cit.*, p. 103.

Că nici pînă azi nu și-a mai revenit.
Ca pe-un trădător au spînzurat eroul
Cei ce nu-s decît o jalnică bandă de trădători...
Iar sufletul lui John Brown ne conduce mereu înainte".

Cîntau, chiar dacă Mac Clellan se învinețea de ciudă.

Nordiștii, 200 000, se apropiau de porțile Richmondului, Jefferson Davis nu avea aici decît 100 000 de oameni.

Superioritate categorică, victorie sigură. Lumea se iluziona : „Micul Mac" e, totuși, un general mare. Și, în emoția obștească, se discuta iarăși, cu aprindere, problema sclaviei. Republicanii radicali solicitau abolirea imediată a sclavajului, ca o măsură militară absolut necesară, într-un ceas de avînt, ca acesta. Propuneau organizarea unei răscoale a negrilor din Sud și înarmarea lor. Ca să liniștească spiritele, printr-un ordin prezidențial Lincoln interzicea ofițerilor din armata Nordului să mai ajute proprietarii de sclavi să-și prindă sclavii fugiți (13 martie 1862). Un fel de abrogare a legii asupra sclavilor fugari. Aboliționiștii din armată se bucurau. În jurul taberelor militare se adunau mii de negri ; cereau să lucreze pentru armată, să lupte.

Nevoit să abandoneze portul Norfolk de la gura lui James-River, Jefferson Davis a ordonat ca „Merrimac", spaima flotei nordiste, de la începutul lui martie, să fie ars. Cariera acestui prim cuirasat blindat s-a încheiat. Experiența conta mai mult decît foloasele tactice și strategice imediate.

Dar rebelii aveau și generali buni și toate posibilitățile de a manevra pe linii interioare.

Generalul Magruder, bine întărit la Yorktown, a respins atacul dat de Mac Clellan, la 14 aprilie.

Speriat, generalul nordist a cerut președintelui să grăbească marșul spre sud al lui Mac Dowell. Dar guvernul socotea că mișcările de trupe rebele în valea Shenandoah impuneau păstrarea unor forțe mai puternice întru apărarea Washingtonului. Presat de opinia publică și de soldați, Mac Clellan a ordonat totuși atacul asupra Yorktownului. A făcut mari pregătiri de artilerie. A dat atacul la 5 mai. Dar abia acum a aflat că generalul rebel se retrăsese în ziua de 4 mai. Își îndeplinise misiunea : întîrziase cu o lună înaintarea nordiștilor, pînă cînd rebelii au desăvîrșit fortificațiile din jurul Richmondului. Se retrăsese pînă la Williamsburg, unde s-a întîlnit cu Johnston.

Soldații nordiști se băteau eroic, ori de cîte ori li se îngăduia să se bată. Unitățile de infanterie comandate de generalul

Heintzelman, de pildă, au cucerit orașul Williamsburg, în condiții dramatice. Într-o clipă grea a luptei, muzica unui regiment a însuflețit soldații cîntînd *Yankee Doodle* și marșul *John Brown's body*.

Dar după prima zi de bătălie rebelii părăsesc și această localitate, atrăgîndu-i parcă pe nordiști în mlaștinile din preajma Richmondului.

Mac Clellan înainta în lungul lui York-River ca să se aprovizioneze mai lesne. Înainta în pas de melc. Abia la 16 mai ajungea la White House : 15 km, în 4 zile. Și asta se chema ofensivă... Avea 80 000 de soldați ; dar aștepta pe Mac Dowell, care, înaintînd pe uscat, ajunsese la Fredericksburg, pe rîul Rappahannok.

Dar, Jefferson Davis și statul lui major lansase, tot la începutul lui mai, pe generalul Thomas Jackson, cu o divizie (15 000 de soldați) în valea Shenandoah.

Pornind de la sud de Winchester, Jackson l-a înfrînt pe Banks și a gonit, nebunește, spre nord. Frémont a căutat să-i taie retragerea. Dar, manevrînd pe linii interioare, Jackson îl înfrînge la Harrisonburg, ca străbătînd în altă goană nebună 150 km să se întoarcă din nou asupra lui Banks, înfrîngîndu-l a doua oară, la Winchester (25 mai). Așa dezorganiza complet trupele din valea Shenandoah și le azvîrlea, la miazănoapte, peste Potomac. În marș forțat de „cavalerie pedestră", străbătea 200 km în trei zile și, la 8 iunie, împiedica joncțiunea trupelor nordiste din această regiune, conduse de Frémont și Shields, deși se găseau doar la o distanță de 22 km. Și-i înfrîngea, pe rînd, fulgerător.

Într-o lună de zile, un general slab, deșirat, cu barbă mare, neagră fîlfîind în vînt, cu Biblia în buzunar ca orice sectant, Jackson „Stonewall", cu 15 000 de soldați fanatizați, răscolise valea Shenandoah, străbătuse 500 km, și păstrînd totdeauna, prin manevre rapide, îndrăznețe, absurd de dificile, efective superioare adversarilor Banks și Frémont, cîștigase cinci bătălii, capturase mii de prizonieri și mari cantități de material de război. Ajungea pînă la o leghe de Harper's Ferry, înspăimînta Washingtonul : *Hanibal ante portas !*

Și-l silea pe Lincoln să-l întoarcă pe Mac Dowell, cu 20 000 de soldați, din marșul spre Richmond. Așa că o acțiune de diversiune peste Munții Albaștri, în valea Shenandoah, ca altă dată generalul Bonaparte, peste Alpi în valea Padului, asigura lui Johnston apărarea capitalei rebele. Cu toate forțele de care dispunea în fața Richmondului, Mac Clellan amorțise

iar. Nu-l prea lăsau nici convingerile politice să atace. Un contemporan zicea că Mac Clellan se temea tot așa de tare de asalt, pe cît se temea și de retragere. Sau cum scria Macaulay, de mult, despre contele Essex : ...„în afară de o înfrîngere zdrobitoare, de nimic nu se temea mai mult ca de o mare victorie"... Stanton l-ar fi schimbat, dac-ar fi putut ; Lincoln dac-ar fi avut cu cine. Și, în consecință, rămas la comandă, Mac Clellan fabianiza la infinit. A așteptat o lună de zile în fața Richmondului, deși concentrase trupele ca să dea bătălia hotărîtoare înainte de a se întări inamicul. Soldații priveau cîmpia spre capitala rebelilor și se întrebau : de ce nu trecem la atac. Ce mai așteptăm ?

În Congres, Ch. Sumner îl țintea pe Mac Clellan cu aceeași întrebare : „De ce nu atacă Richmondul ?"

Și masele populare se indignau. Între 23 și 24 mai 1862 s-au desfășurat mari mișcări populare la Baltimore, împotriva secesioniștilor și a trădătorilor din armată [1].

Dar Mac Clellan n-a ordonat înaintarea decît cînd Magruder a mai operat încă o retragere strategică. Apoi a campat, repede... *ante portas*. Se temea să nu-i cadă în spate Jackson „Stonewall", despre care se vorbea ca despre o stafie, în stare, cu infanteria-i fantomă, să apară cînd și unde nimeni nici cu gîndul nu gîndea.

Apoi, spre norocul comandantului șef, la 30 mai, s-au pornit niște ploi torențiale. Parcă anume ca să răcorească orice fel de virtuală ardoare din sîngele lui. Iar a doua zi, tot spre norocul lui, Mac Clellan s-a văzut atacat de Joseph Johnston. Generalul rebel profita de ocazia că apele, venite mari, măturau podurile care legau unitățile nordiste între ele. Soldații nordiști au susținut, trei zile (31 mai—2 iunie 1862), eroica bătălie de la Fair Oaks și Seven Pins.

Johnston ar fi zdrobit armata Nordului dacă, în ciuda puhoaielor umflate și vijelioase, generalul Sumner n-ar fi izbutit să refacă podul și să treacă, în condiții extrem de grele, 10 000 de ostași, să surprindă aripa stîngă a lui Johnston, să semene confuzie în armata rebelă și să-i respingă atacurile. Generalul Johnston a fost rănit grav. Pentru că nordiștii pierdeau circa 5 000 de soldați, iar sudiștii mai mult de 6 000, istoricii apreciază că la Fair Oaks a fost o victorie nordistă. O tîrzie răscumpărare a înfrîngerii de la Bull-Run. Meritele

[1] A. V. Efimov, *Narodnîi podiom i obșcestvennoe mnenie v SKA v criticeskii period grajdanskoi voinî, în K stoletiu grajdanskoi voinî v SȘA*, p. 112.

reveneau însă nu comandantului șef, ci generalului Sumner [1]. Dar după bătălia asta așa de scump plătită, Mac Clellan a încremenit iar. N-a exploatat umbra de succes ; n-a folosit faptul că avea o superioritate incontestabilă. Îi trebuia doar inițiativă și dorință de a birui. A bătut pasul pe loc, în mlaștinile din fața Richmondului. Explica : „Trupele s-au bătut magnific". Ceea ce era foarte adevărat. Pieptul îi slobozea însă imediat o oftare falsă și insinuantă : „Dacă aș avea 20 000 de soldați, trupe proaspete, aș fi sigur de o victorie splendidă, mîine". Transmitea răspunderea asupra guvernului, scriindu-i lui Stanton : „Sînt foarte mișcat în seara asta ; am văzut prea mulți morți și camarazi răniți ca să nu mă gîndesc că guvernul n-a susținut această armată. Dacă n-o faceți imediat, partida-i pierdută. Dacă eu salvez acum această armată, vă declar deschis, că nu datorez nici o mulțumire, nimănui din Washington. Dumneavoastră ați făcut totul ca să sacrificați armata" [2].

Jefferson Davis l-a numit comandant pe generalul Robert Lee, om grav și deosebit de politicos, de curtenitor. Mac Clellan se bucura : „Îl prefer pe Lee lui Johnston : e prudent și slab pînă la exces, cînd are răspunderi mari... N-are fermitate cînd îi revine o responsabilitate grea"... Și ca și cum nu i-ar fi fost de ajuns caracterizarea, făcea chiar o... profeție : ...„va fi în adevăr timid și nehotărît în acțiune" [3]. Dacă nu făcea o ciudată schiță de autoportret, atunci realiza, desigur, o clasică pildă de miopie în aprecierea adversarului. Ăsta era „micul Mac", care poate a vrut, dar a pierdut toate șansele de a ajunge mare.

Și totuși Richmondul era la 10 km. Peste mlaștinile din valea Chickahominy, soldații vedeau clopotnițele din capitala rebelă.

„Nici un război n-a fost dus într-un mod atît de jalnic", observa Marx, analizînd poziția comandamentului superior nordist [4].

[1] Henry William Elson, *op. cit.*, p. 694.
[2] Benjamin Thomas, *op. cit.*, p. 239.
[3] *Ibidem*, p. 238.
[4] „Mac Clellan a dovedit în mod incontestabil că este o nulitate militară, care, săltat printr-un concurs favorabil de împrejurări într-un post de comandă și de răspundere, duce un război nu pentru a-l zdrobi pe inamic, ci mai curînd pentru a nu fi înfrînt și a-și putea astfel păstra puterea uzurpată", scria Marx, cu cîteva zile înainte de bătălia de la Fair Oaks (*Opere*, vol. 15, p. 528).

Lipsiți de unitate în comandament, roși de invidie și de intrigi, generalii nordiști înșelau, decepționau patriotismul maselor.

Și, din vajnici asaltatori ai Richmondului, se arătau tare bucuroși să fie măcar modești apărători ai Washingtonului.

Farragut la New Orleans

Dar nu erau la fel toți, chiar toți generalii lui Lincoln.

Flota Nordului a încercat numeroase debarcări, să creeze capete de pod și să imobilizeze trupe rebele : în august 1861 la Hatteras și la Port-Royal, în 8 februarie 1862 la Roanoke, iar la 11 aprilie lîngă Savannah. Dar, ca să poată efectua blocada, flota Nordului era obligată să ocupe principalele porturi rebele : Charleston, Savannah, Mobile și mai cu seamă New Orleans. Fără acest port regiunea preeriilor, valea lui Mississippi, Missouri, Ohio, se sufocau.

Produsele și comunicația lor era îndreptată mai mult spre sud, „pe tatăl apelor" la vale, decît spre est, peste Allegheny. În plus, șantierele navale din New Orleans construiau, în mare grabă, unul sau două cuirasate mai redutabile decît „Merrimac". În cel mai mare oraș al Sudului, Jefferson Davis îl avea pe generalul Mansfield Lowell. Ca să liniștească spiritele, acesta aplica orașului un regim de lege marțială.

Intrarea în „cetatea istorică a creolilor", în „orașul semilună", cum se spunea New Orleansului, era barată de Fortul Jackson — construit din piatră, și dotat cu 75 de tunuri și de Fortul Saint Philippe, cu 53 de tunuri.

În aprilie 1862, David Farragut a primit ordin să ocupe New Orleans. Avea o flotilă de canoniere și de vele, cu 77 guri de foc. Îl ajutau 6 000 de soldați, comandați de generalul Butler. Întăriturile orașului New Orleans mai posedau încă 100 de tunuri și o garnizoană de 700 de soldați. Temîndu-se de un atac al flotilei nordiste de pe Mississippi și apreciind că nici un vas potrivnic nu poate trece prin barajul de artilerie al forturilor de la gura fluviului, Lowell a trimis cea mai mare parte a vaselor pe fluviu în sus, lăsînd forturile și orașul cu o prea slabă apărare.

Pornind lupta sub cerul înstelat al nopții de 24 aprilie, Farragut a redus la tăcere o parte din tunurile forturilor și s-a strecurat, cu îndrăzneală și chibzuință, printre ele, luptînd simultan și cu restul artileriei din forturi și cu flotila sudistă, în frunte cu nava cuirasată „Manassas". Depășind forturile, Farragut a lăsat în seama infanteriei lui Butler desăvîrșirea cuceririi lor, și a înaintat repede spre New Orleans. Și orașul s-a trezit brusc, în fața flotei cu bandiera Uniunii. Surpriza și panica au fost așa de mari, încît Lowell, comandantul garnizoanei, zăpăcit, cu voința paralizată, a trecut la măsuri desperate : a incendiat uriașele depozite de bumbac de pe chei, a scufundat vasele din port, inclusiv cuirasatele care erau aproape gata, și a fugit cu armata. Orașul s-a predat nordiștilor (1 mai 1862).

Farragut a continuat să înainteze pe Mississippi în sus. Îl ajutau și apele umflate de ploile primăverii, și deruta rebelilor, și entuziasmul marinarilor, și nădejdea că va putea deschide, dintr-o lovitură, marea cale de transport din inima țării. A trecut de Baton Rouge, capitala Louisianei. A ajuns pînă la Vicksburg. L-a depășit. A luat legătura cu comandorul Davis, locțiitorul lui Foote la comanda flotilei, de pe Mississippi. A cerut lui Halleck trupe să cucerească Vicksburgul. Era momentul cel mai propice. Orașul nu era încă suficient fortificat. Garnizoana, mică. Vicksburgul în mîna nordiștilor, însemna că Mississippi ar fi devenit iar artera de circulație, de respirație a Vestului spre mare. Însemna că produsele și oamenii din Arkansas, Louisiana și Texas nu mai puteau trece la rebeli. Însemna că nici armele, munițiile, mărfurile venite din Europa, prin porturile Mexicului [1], nu mai puteau ajunge la armatele lui Jefferson Davis. Dar Halleck n-avea cap să priceapă importanța acestei acțiuni : „Un proiect fantasmagoric !"... Și refuza să-și risipească trupele pentru... gloria lui Farragut ori aiurelile lui Grant. Între timp, cuceritorul New Orleansului a încercat să distrugă un cuirasat rebel, aflat în construcție pe șantierul naval din Vicksburg. Tirul artileriei din fort și de pe vase a produs avarii la cîteva nave nordiste. Marinarii s-au îmbolnăvit de friguri. Nivelul apelor a început să scadă repede. Handicapat de toate aceste neajunsuri și indignat de miopia lui Halleck, la 15 iulie 1862, Farragut a ridicat ancora și-a coborît la vale [2].

Deși Farragut n-a putut deschide complet, dintr-un singur iureș, calea pe Mississippi, a săvîrșit, totuși, o ispravă de pomină. Rebelii pierdeau cursul inferior al fluviului Mississippi

[1] Henry William Elson, *op. cit.*, pp. 726—727.

[2] H. W. Wilson, *Les flottes de guerre au combat*, Paris, 1929, pp. 32—35.

și cel mai mare port. Pe aici contrabanda engleză introdusese, timp de un an, mari cantități de arme, muniții, echipament de război. De aici, în pofida blocadei, plecaseră, prin contrabandă, încă multe zeci de mii de baloturi de bumbac spre Londra și Liverpool. Cîte au mai rămas nedistruse se vor îndrepta, de acum înainte, spre New York și Boston.

O victorie însemnată, dar nu desăvîrșită. Rebelii mai păstrau, prin Vicksburg și Fort Hudson, legătura cu Texas, Arkansas, Oklahoma, Noul Mexic.

Presa sudistă aprecia totuși cucerirea New Orleansului ca „evenimentul cel mai extraordinar și mai nefast" ; „cea mai serioasă înfrîngere de la începutul războiului. Ea prevestește privațiuni și lipsuri pentru toate clasele sociale și, ceea ce este mai rău, amenință aprovizionarea armatei noastre" [1].

Ocuparea acestui port lovea grav și multe interese britanice. Dar, cu tot zgomotul făcut în toamnă, Palmerston nu putea interveni nici acum în ajutorul rebelilor. Se opunea și un grup de industriași interesați să se vîndă stămbăria depozitată în condițiile supraproducției din anii anteriori din pricina „marii răscoale" din India. Se agita de asemenea și un alt grup care voia să nu piardă grîul Nordului. Ridica pretenție și o nouă pătură de colonialiști interesați în cultivarea bumbacului în India. Dar mai puternică decît toate se cimenta rezistența, împotrivirea clasei muncitoare britanice. Chiar un raportor al Camerei Comunelor semnala, în aprilie 1862, că „suferințele muncitorilor au crescut considerabil... dar nicicînd în istoria industriei suferinți așa de neașteptate și de grele n-au fost suportate cu atîta resemnare tăcută și demnitate răbdătoare" [2]. Așa că, deocamdată, Palmerston oferea lui Jefferson Davis numai făgăduieli și îmbărbătări. Se gîndea să intervină și să lupte, după un vechi obicei britanic, pînă la... ultimul sudist. Ba, să fim drepți. A apărut și un ajutor concret : în mai 1862, în portul Liverpool, „neutrii" englezi lansau la apă nava cuirasată „Alabama", construită anume pentru spargerea blocadei și pentru corsariat în folosul Sudului rebel. O lansau pripit, eludînd protestele ambasadorului nordist, Adams. Ieșea în larg, fără pavilion. Două vase engleze îi continuau echiparea în insulele Azore. Și, sub comanda lui Rafaël Semmes, englezii o expediau la vînătoare de vase nordiste pe mări și oceane.

[1] Marx-Engels, *Opere*, vol. 15, p. 522.
[2] K. Marx, *Capitalul*, vol. III, partea I, E.P.L.P., București, 1953, p. 141.

În Vest, Halleck a inițiat ofensiva asupra orașelor Corinth și Memphis. A ordonat lui Grant, aflat în Fort Henry, și lui Buell, de la Nashville, să împresoare Corinthul.

Primul a ajuns Grant. La 6 aprilie, rebelul Albert Johnston l-a silit să susțină lupta de la Shiloh. În prima zi, sudiștii atacînd furioși l-au dat peste cap. Și numai rezistența tenace a soldaților generalului Sherman a evitat un dezastru ireparabil, pînă a doua zi, cînd a sosit Buell și a transformat înfrîngerea într-o victorie. Generalul Albert Johnston a pierit în luptă.

Comanda trupelor rebele a preluat-o Beauregard. Fără a fi hotărîtoare, bătălia de la Shiloh s-a desfășurat ca una dintre bătăliile mari ale acestui război dificil și încărcat de multe jertfe. Soldații nordiști au dovedit o reală capacitate de luptă, o mare voință de a învinge. Printre dînșii s-a distins și românul George Pomuț, comandant al regimentului 15 infanterie Iowa, cu gradul de căpitan [1]. A fost rănit, dar n-a părăsit cîmpul de bătaie.

Grant cerea urmărirea grabnică a inamicului. Dar Halleck, în loc să ordone înaintarea spre Chattanooga, să pătrundă în Georgia și Alabama ori spre Memphis, să colaboreze cu Farragut, să înfăptuiască „Anaconda-plan", l-a destituit iar pe Grant, pentru... imprudență. La 28 mai, temîndu-se să nu fie blocat, Beauregard a evacuat Corinthul. S-a retras spre est. De altfel, Jefferson Davis concentra trupele la Richmond, să-l apere. Firesc ar fi fost ca nordiștii să nu slăbească presiunea. Să se năpustească asupra lui Bragg, care-și masa 50 000 de soldați la Knoxville. Să elibereze Chattanooga, cheia Tennessee-ului oriental și principal nod feroviar între Virginia și tot Sud-Vestul intrat în rebeliune [2].

Dar Halleck a neglijat și această șansă. Ca și Mac Clellan, suferea de boala „încetinelii". Adică de boala prelungirii războiului. Și-l prelungeau pentru că nu voiau să-l cîștige.

În Nord lumea se convingea, tot mai deplin, că trebuia să se stăvilească propaganda prosclavagistă și să se rezolve, neîntîrziat, problema agrară — *homestead* ; că trebuie să se găsească un comandament superior nou, revoluționar, să se introducă serviciul militar obligatoriu și armata să se organizeze cît mai democrat ; că trebuia să se curme mașinațiile prosudiste și contrabanda cu materialele de război [3].

[1] Ilie Pîrvu, *op. cit.*, p. 5 ; vezi și ziarul „America" din 4 iunie 1932.
[2] Henry William Elson, *op. cit.*, p. 727.
[3] V. A. Divin și A. N. Skrîlnik *op. cit.*, p. 190.

Era, în sfîrșit, vremea ca războiul pentru Uniune să se transforme în ceea ce era de fapt : un război antisclavagist.

Majoritatea republicanilor priveau eliberarea negrilor ca o măsură de război, absolut necesară în zdrobirea politică a plantatorilor. Oamenii simpli arătau că negrii doresc să-și îndeplinească datoria de a lupta pentru propria lor libertate. Ofițerul Turceaninov a primit în brigada lui 150 de negri ca auxiliari pentru lucru și un mulatru, ca soldat activ. Scandalizat, generalul Buell i-a luat comanda și l-a dat în judecată. Procesul a constituit o adevărată pledoarie pentru eliberarea și primirea negrilor în armată. Dar tribunalul militar l-a îndepărtat complet din oștire.

Informat de protestele soldaților, Lincoln a anulat sentința tribunalului militar și l-a înaintat pe Turceaninov la gradul de general de brigadă. La întoarcerea în unitatea lui, soldații și populația din jur l-au primit cu ovații [1]. Gestul președintelui marca un progres și un început promițător. Și încă un pas : la 7 aprilie s-a încheiat convenția anglo-americană pentru interzicerea comerțului cu sclavi. Convenția se întărea, se completa cu billul prezentat de senatorul Sumner pentru anularea legii din 1808 privitoare la comerțul cu negri între statele pepiniere de sclavi — *border slaves states* — și statele cu sclavi propriu-zise — *slave states*.

La 10 aprilie, Congresul a adoptat proiectul lui Lincoln prin care guvernul central se oferea să ajute cu bani statele ca să răscumpere, treptat, sclavii. Radicalii au protestat, vehement. Emanciparea sclavilor prin despăgubirea proprietarilor, zicea Thaddeus Stevens, e „cea mai searbădă ciorbă ce s-a servit vreodată națiunii americane".

Peste șase zile, a trecut prin Congres legea de abolire a sclaviei din Columbia. Încă un succes modest, care însă a întețit agitația republicanilor radicali și a aboliționiștilor.

Lincoln nu era un aboliționist revoluționar. Devenea. Silit de împrejurări. De logica inexorabilă a evenimentelor. De inima lui cald umană.

Pregătirea unei ofensive hotărîtoare asupra Richmondului implica, evident, revoluționarea întregului guvern Lincoln. În practică și în concepții.

În atmosfera de tensiune și așteptare, la 20 mai 1862, Congresul a adoptat legea *homestead* : guvernul acorda loturi de pămînt de 160 de acri (65 ha) din fondul statului, pentru oricine n-avea pămînt și depunea, simbolic, infima sumă de 10 dolari. Se realiza una din prevederile principale ale programului politic al republicanilor și unul din marile deziderate ale războiului revoluționar : împroprietărirea gratuită a celor săraci, din imensul fond funciar al statului. Reprezenta prima mare reformă a guvernului Lincoln. Se împlinea visul freesoilerilor, al fermierilor, al muncitorilor, al imigranților. Se rezolva burghezo-democratic problema agrară în Statele Unite. Legea *homestead* lărgea baza agrară cerealieră, crea sute de mii de ferme, accelera dezvoltarea capitalismului. Dar, mai ales, zăgăzuia extinderea plantatorilor spre Vest. Așa că *homestead*-ul însemna un pas, e drept, ocolit, după metoda lincolniană, dar un pas foarte hotărît spre distrugerea sclaviei. Chiar dacă sudiștii ar fi biruit în război, sistemul lor de producție ar fi pierit de inaniție : Vestul se ocupa. Îl ocupau fermierii prin *homestead*. La 20 mai 1862, Lincoln a făcut să biruie ferma asupra plantației, capitalismul asupra excrescenței sclavagiste, democrația asupra oligarhiei sclavocrate.

Războiul prelungit, și mai ales înfrîngerile, sileau burghezia să treacă la reforme, în propriul ei interes de clasă.

Războiul prelungit transforma problema eliberării sclavilor într-o problemă vitală și pentru Nord, și pentru Sud. Administrația lui Lincoln nu mai putea apăra „proprietățile" sclavagiștilor.

La 21 iunie 1862, soldații regimentului 76 s-au bătut cu poliția federală pentru că proteja cîțiva vînători de sclavi care încercaseră să captureze negrii intrați în slujba regimentului. Altă unitate militară a eliberat o negresă din temniță și a arestat în locul ei, pentru abuz, pe directorul închisorii.

Generalul Hooker raporta guvernului că nu mai era în stare să oprească soldații de a ocroti sclavii fugari. Și cei mai simpli cetățeni raționau : sclavii îndeplinesc toate muncile productive, iar Jefferson Davis poate trimite pe front toți albii valizi să ne bată. Deci menținerea sclaviei însemna întărirea adversarului și prelungirea războiului, pornit tocmai ca s-o desființeze. Însemna o aberație.

Și în Sud problema sclavilor se agrava. Negrii nu așteptau să le pice libertatea din cer. Fugeau. Distrugeau plantațiile. Dezorganizau producția Sudului rebel.

În august 1862, din statul Georgia au fugit peste 20 000 de sclavi. Ca să curme exodul, stăpînii aplicau fugarilor pedepse în public, exemplar de sîngeroase.

[1] A. V. Efimov, *op. cit.*, p. 125.

În anul 1862, în statul Carolina de Nord, valoarea sclavilor fugiți se ridica la un milion de dolari pe săptămînă.

Guvernul Jefferson Davis folosea zeci de mii de soldați pentru paza plantațiilor. Toate drumurile erau patrulate. Fiecare grup de 15—20 de sclavi era păzit de cîte un supraveghetor înarmat.

Deci, în lupta pentru libertate forțele progresiste se întîlneau. Dar Lincoln ?

Pregătea ceva.

Nimeni nu știa ce.

Luptau în inima lui Hamlet cu Falstaff. Sau poate, mai de grabă, semăna cu un prinț morocănos și melancolic, gata oricînd să fie propriul lui măscărici.

Bătălia celor șapte zile în fața Richmondului

La jumătatea lui iunie 1862, trupele lui Mac Clellan, „o armată grandioasă", campată la cîțiva kilometri de Richmond, așteptau încă. Soldații priveau în fiecare dimineață clopotnițele bisericilor din oraș și măsurau timpul după ceasurile lor, blestemînd șovăiala generalilor pentru că, în loc de ordin de atac, ordonau fortificarea la teren.

Și locuitorii Richmondului se trezeau în sunetul trompetelor armatei lui Mac Clellan. Nu înțelegeau ce mai plănuia Jefferson Davis, președintele confederat și Robert Lee al său. Trăiau mereu cu frica în sîn. Războiul împlinise mai bine de un an și, iată, yankeii băteau la porțile Richmondului. Rebelii luptau cu îndîrjire și desperare, speriați de spectrul înfrîngerii. Măsurile teroriste amuțeau orice cîrtire. Presa era pusă să justifice, să aducă osanale conducătorilor și să solicite noi și noi sacrificii.

În fond, capitala lui Jefferson Davis era slab apărată. Dar prudența lui Mac Clellan n-avea limite. Ezita mereu din hiperprudență. Și mereu cerea lui Lincoln întăriri. Cerea să i-l trimită mai repede pe Mac Dowell. Iar cînd i-au mai venit în ajutor 21 000 de soldați, altă pacoste : s-au stîrnit ploile, potop.

În schimb, un detașament de cavalerie sudistă (1 200 de soldați și două tunuri), comandat de generalul Stuart, nu s-a sfiit să întreprindă un raid de pomină, între 13 și 15 iunie, să dea un ocol complet armatei Nordului. A înfrînt cîteva trupe izolate. A ars și distrus magaziile de la White House, baza de aprovizionare a lui Mac Clellan. A tăiat, printr-o acțiune spectaculoasă, fie și numai pentru cîteva ore, comunicațiile armatei nordiste cu Washingtonul. A pierdut un singur soldat și a adus 165 de prizonieri, 260 de cai și o mare cantitate de arme. Un mare succes moral al rebelilor și o alarmare a statului-major al lui Mac Clellan care regreta liniștea, șampania și stridiile de pe Potomac. După raidul Stuart, „micul Mac" a devenit și mai prudent, și mai ezitant. „Frămînta noroiul" în mlaștinile din preajma Richmondului și începea să se gîndească serios la retragere.

Radicalii și aboliționiștii fierbeau de indignare. Nu cruțau nici un verb la adresa lui Mac Clellan. Wendell Phillips într-un discurs îl învinuia de complicitate cu rebelii : „Cînd negrii de pe cîmpurile de luptă din Sud erau întrebați dacă nu-i înspăimîntă ploaia de ghiulele și bombe care scormonesc pămîntul de jur împrejur și spintecă copacii, ei răspundeau : „«Nu, *massa* (domnule) ; știm că nu ne sînt destinate nouă !» Același lucru îl pot spune rebelii și despre bombele lui Mac Clellan. Ei știu că aceste bombe nu sînt destinate să le pricinuiască vreun rău". Și mai departe, cu un surplus de vehemență : „Nu vă temeți pentru Richmond, Mac Clellan nu-l va cuceri" [1].

Îndrăzneț și hotărît, bun organizator, bun strateg, participant la războiul mexican și distins în luptele de la Cerro Gordo și Chapultepec, Robert Lee a fost șef al Academiei militare de la West Point. Era profesor și maestru pentru toți. Și, în pofida previziunilor pesimiste, a început să-i dea lui Mac Clellan adevărate lecții de tactică și strategie. A ordonat lui Jackson din valea Shenandoah și lui Beauregard din Alabama să alerge în ajutorul Richmondului. La 24 iunie, Lee avea aproape 100 000 de soldați în jurul capitalei rebele. Și, la 27 iunie, declanșa contraofensiva, înainte ca Mac Clellan să-și fi definitivat pregătirile pentru asaltul asupra Richmondului. L-a atacat pe Fitz John Porter care n-avea decît 25 000 de oameni, la Cold Harbor, pe rîul Chickahominy. Soldații nordiști s-au bătut strașnic. Dar, pe neașteptate, în flanc a apărut, ca o fantomă, Jackson cu armata lui ; o deplasase cu trenul din Munții Albaștri pînă la periferia Richmondului. Porter a scăpat numai prin intervenția a două brigăzi sosite în ajutor, cu care a susținut lupta pînă la căderea nopții.

A doua zi, deși soldații și ofițerii cereau ofensiva, Mac Clellan n-a atacat. A așteptat să atace tot adversarul. Lee nu

[1] Marx-Engels, *Opere*, vol. 15, p. 557.

mai era dispus să piardă soldați. Era prea aproape de capătul puterilor.

Specialiștii militari spuneau că în zilele de 28, 29 și 30 iunie, printr-o lovitură îndrăzneață, Mac Clellan ar fi putut cuceri capitala rebelilor. Dădea bătălia la mai puțin de 10 km de obiectivul urmărit de atîta amar de vreme. În acel moment, Richmondul era apărat doar de 25 000 de soldați, comandați de Magruder. Lee și Jackson se găseau spre nord la o zi de marș. Orașul intrase în panică. Jefferson Davis ordonase împachetarea arhivei, iar furgoanele, trăsurile, caii și sclavii stăteau gata de plecare spre Munții Allegheny. Se ivise momentul critic, momentul loviturii hotărîtoare, pe care adevărații militari îl caută încă de pe băncile școlii, cînd învață abeceul tacticii, strategiei și psihologiei războiului. Mac Clellan știa că dispune de o superioritate numerică. Vedea că soldații se băteau cu eroism. Cunoștea eforturile făcute de poporul american ca să poată ajunge, el și armata lui, în pragul Richmondului. Dar mereu excesiv de prudent și fricos pînă la lașitate, incapabil să conceapă o lovitură surprinzătoare, a pierdut momentul critic. N-a atacat orașul. O schimbare de obiectiv : urmărea să-și stabilească o nouă bază pe rîul James. O operație poate mai dificilă, sigur mai primejdioasă și mai inutilă decît cucerirea Richmondului însuși.

Și în această operație de retragere, Mac Clellan se preocupa mai cu seamă cum să evacueze cele 4 000 de furgoane, cele peste 500 de trăsuri de ambulanță, cele 350 de tunuri și cele 2 500 de capete de vită [1], adică tot belșugul de aprovizionare care-i caracteriza, dar îi și sufoca tabăra. Cum ? Să cadă în mîinile lui Lee și Jackson, gata, transportate aici, în pridvorul cămării rebelilor ? Păcat...

Așa, Mac Clellan a ordonat, și armata a executat, o savantă manevră în retragere spre rîul James, prin mlaștini clisoase, cu toate trupele lui Lee în spate și pe flancuri. Soldații au susținut eroica bătălie de la Malvern Hill (1 iulie 1862), pe care ar fi vrut s-o dea cu fața spre Richmond. În ziua următoare, Mac Clellan a stabilit tabăra la Harrison's Landing, pe malul rîului James. Timp de o săptămînă, armata Nordului s-a bătut zdravăn, fără răgaz, zi și noapte, de-a lungul și de-a latul unor mlaștini insalubre, cu un dușman puternic și iscusit. Plini de noroi pînă la gît, fără să găsească un loc uscat unde să fure o

[1] Vezi Henry William Elson, *op. cit.*, p. 696.

clipă de odihnă, ostașii nordiști luptau ori mărșăluiau organizat, înverșunat, cîntînd *John Brown's body*.

Campania împotriva Richmondului costase viața a peste 15 000 de nordiști și a 19 000 de rebeli. Un preț cu totul și cu totul nemeritat. Mai ales că Lee a izbutit, cu... concursul lui Mac Clellan, să-și așeze iarăși armata în fortificațiile din jurul capitalei.

Wendell Phillips avea dreptate : „Nu spun că Mac Clellan este un trădător, dar spun că, dacă ar fi un trădător, n-ar acționa altfel, ca acum" [1].

Trîmbițata ofensivă macclellană s-a dezumflat, definitiv.

Opinia publică iar a rămas consternată.

Lincoln condamna public încetineala, prudența excesivă, îndărătnicia și ezitarea lui Mac Clellan.

Mac Clellan arunca vina dezastrului asupra lui Lincoln : „Ați făcut tot ce v-a stat în putință ca să sacrificați această armată". Pe care, bineînțeles, el o salva, declarîndu-se „maestru în manevra de retragere". Prostia-i geamăna îngîmfării. Aruncînd tot ponosul asupra lui Lincoln, avea și acum impertinența de a se crede imbatabil și de a face și pe cei din juru-i să creadă o fantasmagorie stupidă ca asta. „Lincoln și guvernul său ajunseră de rîsul lumii" [2]. Iar „micul Mac" pierdea irevocabil prilejul de a intra în istorie ca mare comandant de oști : a putut cuceri Richmondul și nu l-a cucerit.

Dar, în fapt, situația războiului se răsturnase, iarăși, brusc.

Nordul era iarăși în mare primejdie. Cel puțin aparent.

Generalii rebeli începeau să răvășească Virginia de Est și să amenințe Maryland și Pennsylvania.

În Vest, pornind din Knoxville, generalul John Morgan executa un uriaș raid de cavalerie devastînd sălbatic teritoriile pînă la Ohio și întorcîndu-se nestingherit la bază. În New York și Baltimore propaganda defetistă se desfășura nestingherită, alimentată de realități amare și de banii adepților lui Jefferson Davis. La bursa din New York acțiunile scădeau vertiginos. Moneda de aur și de argint se ascundea, îngreuind mult circulația fiduciară și înfometînd oamenii muncii.

Era limpede : politica socială ezitantă și politica militară conservatoare a lui Lincoln se prăbușeau într-un fiasco jalnic. „Democrații" din Nord, și mai ales „capetele de aramă" din

[1] Marx-Engels, *Opere*, vol. 15, p. 557.

[2] *Ibidem*, p. 578.

New York, agenți ai rebelilor, și-au intensificat propaganda. Îl și vedeau pe Jefferson David președinte în Washington.

Dar ce fel de victorie într-un război antisclavagist putea cîștiga Lincoln, dacă negrii nu erau primiți în armată, dacă legea împotriva sclavilor fugari era încă în vigoare, dacă sclavia rămînea intactă, dacă la comanda superioară a armatei se aflau generali „democrați", prosclavagiști ?

În mitinguri zgomotoase, în orașe și chiar în armată, masele se ridicau împotriva „încetinitorilor", împotriva partizanilor Sudului în Nord. Trimiteau proteste și moțiuni la gazete. Republicanii radicali se săturaseră să mai menajeze statele mărginașe. Demonstrau lui Lincoln că reprezentanții și conducătorii acestor state se comportau tîlhărește. Că nu se deosebeau de fel de rebelii propriu-ziși. Că politica lor semăna a șantaj permanentizat. Că erau buni doar „să fie împușcați de propriii lor sclavi" [1].

Marx și Engels au analizat fără cruțare ezitarea guvernului Lincoln de a recunoaște războiului caracterul firesc : acela de luptă consecventă și cu adevărat revoluționară împotriva sclaviei. Conchideau : ...„nu este de așteptat altceva de la o republică burgheză unde a domnit atîta vreme în mod suveran înșelăciunea". Dar, spre deosebire de unii radicali și aboliționiști americani care aruncau toată vina asupra lui Lincoln, asupra celui mai capabil și mai uman dintre conducătorii Statelor Unite de atunci, Marx își exprima nădejdea că Noua Anglie și Nord-Vestul, care furniza grosul armatei, erau „hotărîte să oblige guvernul să ducă războiul în mod revoluționar și să înscrie pe steagul înstelat ca lozincă de luptă : «desființarea sclaviei». Lincoln cedează numai ezitînd și cu precauție acestei *pressure from without* [2], dar el știe că nu este în stare să i se opună mult timp. Așa se explică apelul fierbinte pe care l-a adresat statelor de graniță de a renunța de bunăvoie și în condiții contractuale avantajoase la instituția sclaviei" [3].

Din manifestările maselor rezulta că numai adîncirea măsurilor revoluționare putea aduce victoria, putea salva Uniunea. Dacă nu se apropia de republicanii radicali, dacă nu aplica imediat legea *homestead*, dacă nu elibera pe negri, guvernarea lui Lincoln nu mai avea nici o rațiune.

[1] Léon Lemonnier, *op. cit.*, p. 124.
[2] „presiuni dinafară".
[3] Marx-Engels, *Opere*, vol. 15, p. 551.

Thaddeus Stevens, fruntaș republican radical din Pennsylvania.

Căderea fortului Donelson.

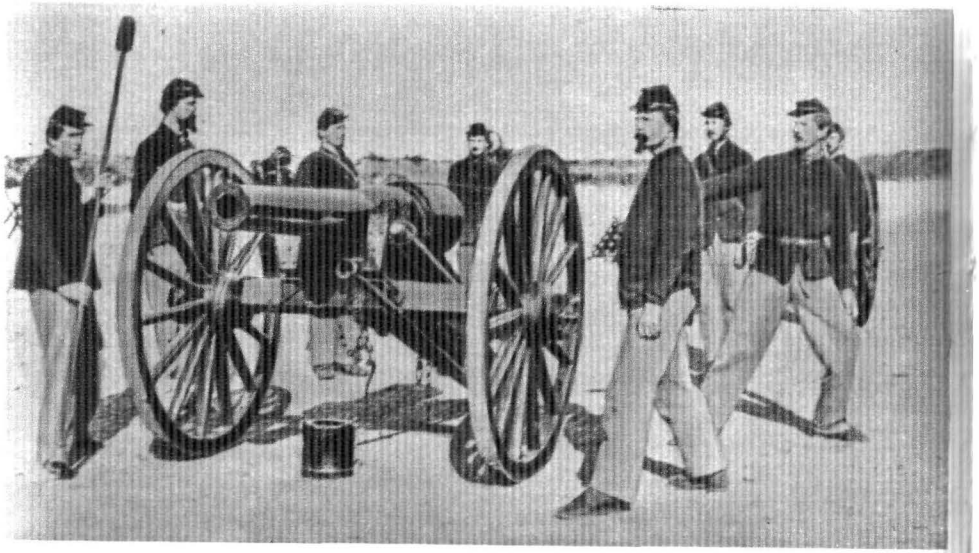

Grup de artileriști nordiști.

Generalul Thomas Jackson «Stonewall».

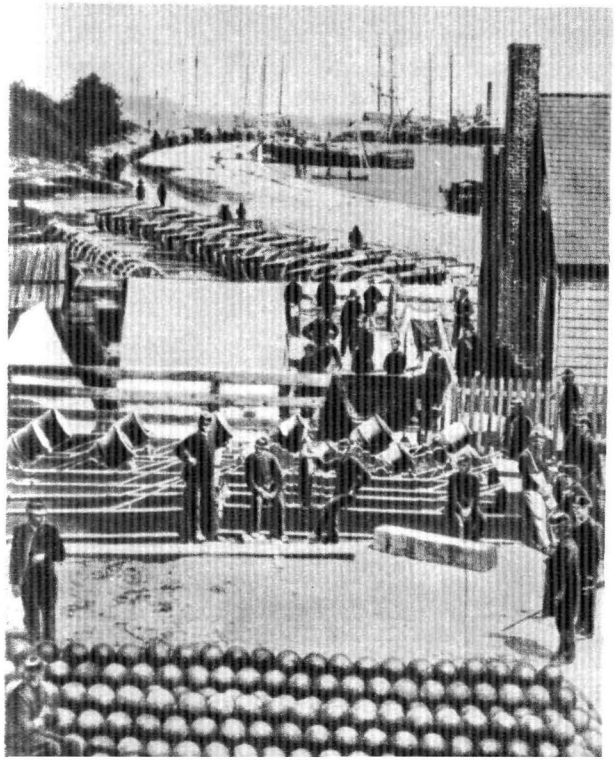

Armament pentru armata Nordului.

Lupta navală între «Monitor» și «Merrimac».

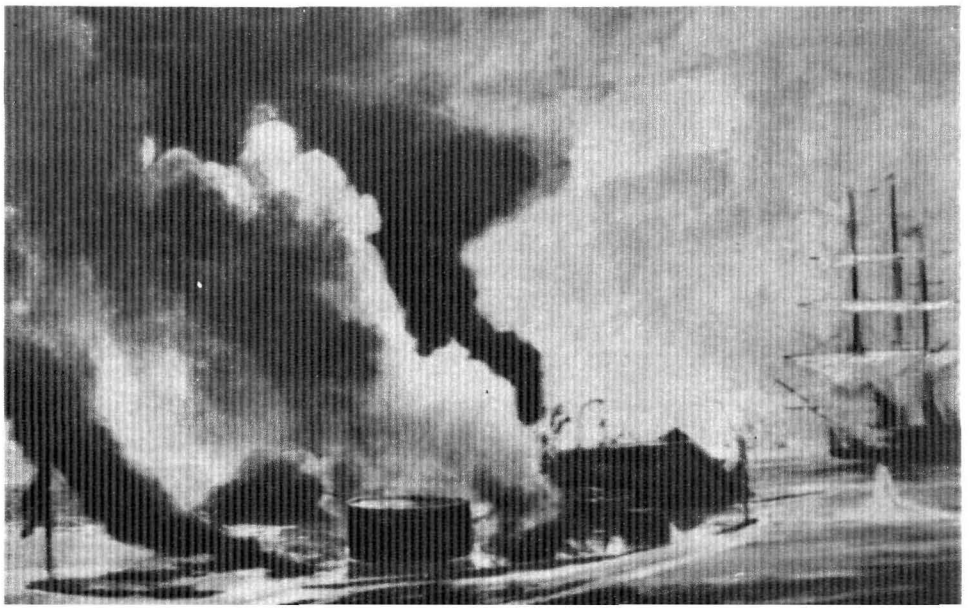

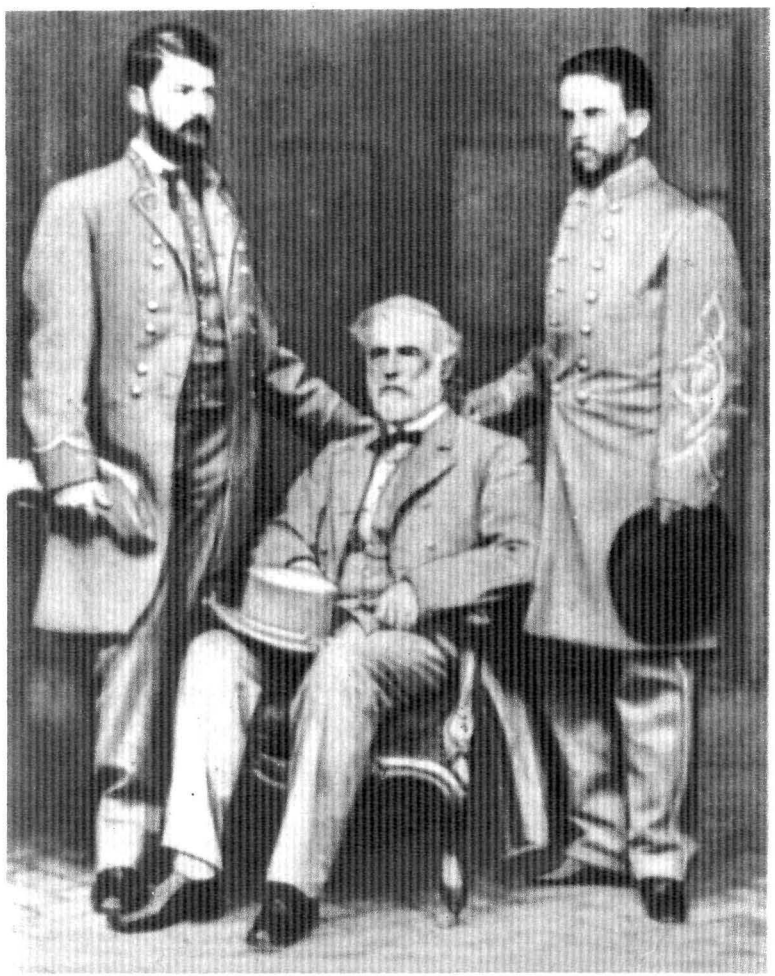

Generalul Lee între doi ofițeri.

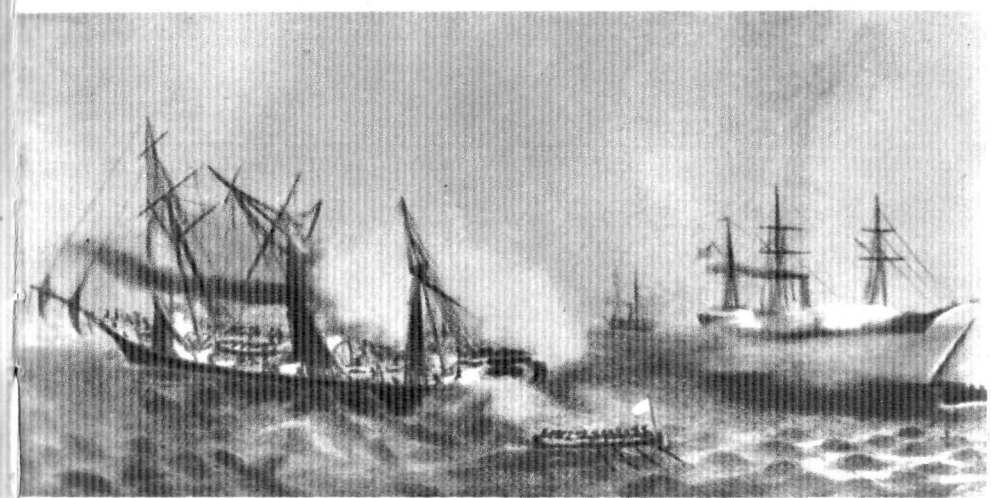

Bătălia navală dintre «Alabama» și «Kearsarge».

Generalul Ullyse Symton Grant.

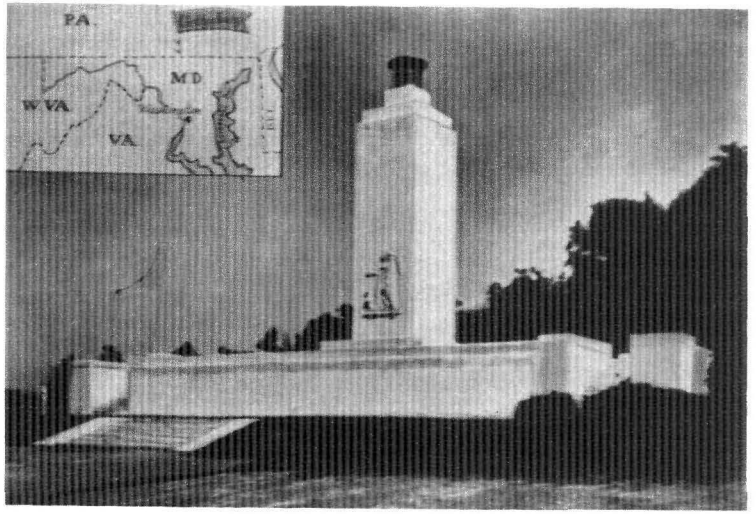

Monumentul de la Gettysburg.

Generalul Grant și Statul său major.

Generalul George Pomuț.

La 2 iulie, Lincoln a mai chemat sub arme încă 300 000 de voluntari, pe timp de trei ani, „pentru a zdrobi cît mai curînd rebeliunea".

Se hotărîse să nu mai trimită trupe lui Mac Clellan, „distrugătorul de armate". Nu voia să le molipsească de încetineală și fabianism. Urmărea să facă o nouă armată, de 70 000 de soldați. Aduna recruții în jurul unităților lui Mac Dowell, Frémont și Banks, grav compromiși în luptele cu Jackson și foarte dornici să se reabiliteze.

Armata asta, „Armata Virginiei", trebuia concentrată în preajma Washingtonului, sub comanda unui general mai energic, mai dornic să cîștige victoria. Îl alesese pe John Pope. Se născuse tot în Kentucky. Studiase tot la West Point. Era și el veteran din războiul cu Mexicul. Dispunea de o doză de energie ofensivă, inexistentă la Mac Clellan. Dar îl copleșea vanitatea și încăpățînarea pînă la absurd sau pînă la ridicol. În același timp Lincoln îl numea pe Halleck comandant șef al tuturor trupelor terestre ale Statelor Unite. Om „cu imense calități, spunea Salmon Chase, cu o inteligență clară și puternică, bine pregătit în profesiunea lui, dar rece ca piatra" [1]. Soldații știau că-i îndopat cu teorii tactice și strategice. Dar nu-l iubeau. În Vest acțiunile lui nu dăduseră rezultate hotărîtoare. Îl porecleau „Șmecherul cel Bătrîn". Toți admirau străduințele lui Lincoln de a descoperi un ajutor capabil. Un general de calibrul lui Robert Lee forma pentru el o problemă esențială. Acum cînd armata e organizată, cînd opinia publică e favorabilă, un general bun cîștigă războiul. Salvează Uniunea. Aduce mai repede pacea. Dar sorții căzuseră tocmai pe Halleck, cel care eșuase două șanse mari în Vest : Vicksburg și Chattanooga. Dușmanii nu spuneau că Lincoln l-a ales pe Halleck pentru incapacitatea lui, dar în fapt așa era. încă o eroare gravă [2].

Aboliționiștii condiționau recrutarea și pregătirile pentru război de abolirea sclaviei. Nu voiau decît un singur război : războiul pentru distrugerea sclaviei. Președintele să elibereze pe negri, și recrutarea forțată nu va mai fi necesară. Războiul va deveni sfînt. Vor participa chiar și femeile [3]. Marx scria lui

[1] Benjamin Thomas, *op. cit.*, p. 240.
[2] Henry William Elson, *op. cit.*, p. 727.
[3] A. N. Efimov, *Narodnii podiom...*, p. 115.

Engels : „Un singur regiment format din negri va avea un efect miraculos asupra nervilor celor din Sud“ [1]. Propunea deci și înrolarea negrilor. În pofida veștilor foarte proaste de pe fronturi, masele au răspuns cu entuziasm la recrutare :

„Noi venim, moș Abrahame, încă trei sute de mii
De la furtunosul Mississippi și de la țărmul Noii Anglii,
Ne părăsim plugul și fabrica, soțiile și copiii dragi“...

cum cînta James S. Gibbons [2].

Dar tocmai aceste mase și acest entuziasm îl obligau pe Lincoln să-și revizuiască principiile politice.

Opinia publică înconjura armata cu sporit interes și multă dragoste. Mii de voluntari lucrau în spitalele supraaglomerate din Washington ori din Philadelphia. Intelectualii și artiștii progresiști se încadrau în unități combatante ori sanitare. Iată-l printre soldații muncitori și fermieri pe Walt Whitman, poetul, înalt, cu barba stufoasă, cu plete cărunte, cu priviri calde, cu vorbă blîndă, îmbărbătătoare. Din trusa-i de sanitar de la șold scotea pansamente pentru răni, băuturi întăritoare, medicamente. Soldații îl numeau *„Wound-dresser“* — alinător de dureri. Și asta spunea tot.

Dar practica dovedea că, peste fanfaronada propagandei lui Jefferson Davis, în fond nici rebelii nu erau în stare să exploateze succesele. Economia agrară întemeiată pe monocultură nu le furniza nici arme, nici muniții, nici echipament, nici material rulant.

Nordiștii nu se menținеau operativi din pricina incapacității comandanților. Dar, după victorie, și armata rebelă se poticnea, istovită : îi lipsea baza economică.

Și apoi sudiștii stăteau pe ascuțișul paradoxului : purtau un război sclavagist și se întreținеau din munca faraonică a sclavilor. Sub bici și sub pistol, hrănind armata rebelilor, ajutînd la fortificații, negrii contribuiau la înveșnicirea propriului lor destin de sclavi. Dar aberația asta trebuia să aibă o limită. Răscoalele negrilor s-au numărat, desigur, mai multe decît a înregistrat istoria. Sabotajele de pe plantații și fuga în Nord n-au prea lăsat documente în administrație. Ici-colo, cîte unul, răzleț și incidental. Sclavul Robert Smolz, om de corvoadă pe bordul vasului sudist „Planter“, acostat în golful Charleston, a organizat, în mai 1862, împreună cu confrații, o răscoală : au pîndit cînd marinarii se desfătau pe țărm, au scos vasul în larg și l-au predat nordiștilor.

[1] Marx-Engels, *Opere*, vol. 15, p. XV. Scrisoarea e datată 7 august 1862.

[2] *The pageant of America a pictorial history of the United States*, vol. 9, 1928, p. 56.

Ca să-l silească să-și reconsidere pozițiile, să se pună de acord cu realitățile istorice, aboliționiștii și radicalii îl atacau furioși pe președinte. Cît o să mai cocolească statele mărginașe ? Cît o să mai tolereze „democrații“ în fruntea armatei ? Cît o să mai tergiverseze abolirea sclaviei ? Cît o să se mai prefacă a nu vedea trădările din armată ?

„Dacă războiul va fi dus în continuare în același fel, fără nici o țintă rațională, înseamnă că se va face o risipă inutilă de sînge și de bani“, striga indignat Wendell Phillips, în cuvîntarea de la Abington. Și lansa o nouă izbucnire garrisoniană, de altă dată : „Ar fi preferabil ca Sudul să fie azi independent decît să mai fie periclitată viața chiar și numai a unui singur om pentru un război la baza căruia stă actuala politică abominabilă“. Apoi două cifre grăitoare : „Pentru a continua războiul în felul în care a fost dus pînă acum este nevoie de 125 000 de oameni anual și de 1 000 000 de dolari pe zi. Dar de Sud tot nu vă veți descotorosi“ [1]. Compara Sudul cu un lup hirsut, postat sub nasul celor din Nord și nimeni nu cuteza nici să-l oprească, nici să-l alunge.

Pe Lincoln îl emoționa nu numai suferința sclavilor și pierderile de pe cîmpul de luptă, ci și ideea democrației pure. Demonstra, cu Constituția în mînă, că politica lui urmărește restabilirea Uniunii și pacea. Wendell Phillips clocotea : „Nu vom avea pace pînă cînd sclavia nu va fi extirpată. Atîta timp cît lăsați broasca-țestoasă în fruntea guvernului nostru faceți o gaură cu o mînă ca s-o astupați cu cealaltă“ [2].

În sinea lui, Lincoln le da dreptate. La 17 iulie, Congresul a votat, în sfîrșit, o lege de condamnare la moarte a trădătorilor. Puterea executivă primea un suport solid.

Dar Lincoln mai amintea : *border states*, mai ales Maryland și Kentucky jucau încă un mare rol strategic. Primul comanda căile de comunicație între Nord și Washington ; al doilea controla marile căi de pătrundere spre sud, spre Vicksburg și Atlanta. Să nu fie puse în situația de a secesiona... „Se teme mai mult de Kentucky decît de tot Nordul“..., îl acuza Wendell

[1] Marx-Engels, *Opere*, vol. 15, p. 557.

[2] *Ibidem*

Phillips. Şi cam avea dreptate. Circumspect şi împăciuitor, Lincoln a conferit şi cu reprezentanţii din Congres ai statelor mărginaşe. I-a invitat, oficial şi solemn, să accepte desfiinţarea sclaviei prin răscumpărare : acest act — spunea el — „...scurtează războiul şi va da imediat o compensaţie sigură pentru ceea ce veţi pierde în mod inevitabil, cu totul, în orice altă ipoteză". Şi le-a explicat, omeneşte, că prelungirea războiului ducea la suprimarea radicală, revoluţionară a sclaviei negrilor. Dar, reacţionari şi miopi, reprezentanţii n-au acceptat propunerea. Mîhnit, Lincoln a imitat gestul lui Pilat din Pont : s-a spălat pe mîini. Poate în împrejurări ca astea, Lincoln va fi lansat una dintre autocaracterizările lui tragice : „Sînt ţapul ispăşitor al luptei dintre Nord şi Sud".

De aici încolo a dat tot mai multă dreptate radicalilor care demonstrau că, în stadiul în care au ajuns evenimentele, soarta statelor mărginaşe depindea de mersul războiului şi nu invers. Opinia publică, lupta abolioniştilor şi a muncitorilor transformaţi în soldaţi, dialectica socială îl obligau pe Lincoln să renunţe la sistemul eliberării sclavilor pe etape. Se destăinuia ministrului Welles : „Am cam ajuns la concluzia că e o necesitate militară, absolută şi esenţială, pentru salvarea naţiunii, ca noi să eliberăm sclavii. Altfel sîntem învinşi" [1].

Dintre radicali şi abolicionişti, numai Ch. Sumner i-a stat, în acele zile de restrişte din vara lui 1862, ca bun sfătuitor. Îl lua pe Lincoln la plimbare formînd o pereche stranie prin contrastul fizic şi vestimentar : senatorul, elegant, pedant şi grav, preşedintele neglijent îmbrăcat, cu pantofi uzaţi, agitat, chinuit. Îi demonstra că Uniunea se poate reface numai şi numai prin abolirea sclaviei.

În fond, toate aceste împrejurări formau, cum remarcă şi Foster, „marea coaliţie revoluţionară împotriva proprietarilor de sclavi", în frunte cu Lincoln. Intrau aici : burghezia industrială, o parte din burghezia financiară, muncitorii, fermierii, negrii liberi, „albii săraci" şi intelectualii progresişti.

Şi în febra, în neliniştea înfrîngerilor, Lincoln a alcătuit cel mai revoluţionar act din cariera lui politică : proclamaţia de eliberare a sclavilor negri din statele răzvrătite. Definea concret războiul : antisclavagist, împotriva clicii marilor plantatori. Concepea proclamaţia ca pe o măsură militară şi politică. Desăvîrşea, cu chibzuială, programul republicanilor radicali. Şi, conform

[1] W. Foster, *Negriteanskii narod...*, p. 333.

cu spiritul lui, dădea un răgaz de meditaţie statelor rebele ; le oferea încă o punte de reîntoarcere acasă, în Uniune.

Deci în anul 1862 guvernul lui Lincoln a căpătat o tentă tot mai abolicionistă : în februarie, a condamnat la spînzurătoare un negustor de sclavi — primul : Nathaniel Gordon ; în martie, preşedintele a semnat decretul Congresului care interzicea ofiţerilor să mai alunge cu forţa sclavii fugari adăpostiţi în rîndurile armatei ; în aprilie, Statele Unite au semnat un acord cu Anglia pentru interzicerea comerţului cu sclavi şi a eliberat, prin răscumpărare, sclavii din Columbia ; în iunie, guvernul din Washington a recunoscut republicile Haiti şi Liberia ; în iulie, Lincoln a semnat un decret care declara liberi sclavii tuturor celor care au ajutat, în vreun fel, rebeliunea sudistă. Nu era totul, desigur. Era, totuşi, ceva.

La 22 iulie, cînd Lincoln a citit în Consiliu proclamaţia de eliberare a sclavilor, miniştrii au înmărmurit. Aveau impresia că preşedintele se azvîrlea într-un salt năucitor. Parcă ieri vorbea numai şi numai de salvarea Uniunii... Părea să fie mai degrabă una din glumele lui savuroase, grase, riscante, decît o realitate bine gîndită. Dar se vede că Hegel are dreptate : comedia se situează mai sus decît tragedia, umorul raţiunii — mai sus decît patosul ei.

Lincoln ştia bine că abolirea sclaviei paraliza sistemul economic al rebelilor. Deci, ca să nu încalce Constituţia, o putea justifica şi ca o măsură de război.

Singur Seward şi-a răsucit oleacă în scaun trupul subţirel, a rotit în jur priviri vioaie, a surîs mai mult şiret decît surprins, a tras aer pe nările-i largi de sub nasul ca un clonţ de vultur şi a întrebat dacă, în acel moment greu, de înfrîngeri militare, era oportun să se lanseze atare proclamaţie ; duşmanii ar interpreta-o drept ultima zvîrcolire a unui regim încolţit din toate părţile, drept strigătul unui „guvern care întinde mîinile către Etiopia, în loc ca Etiopia să întindă mîinile către guvern" [1].

Tot cabinetul a îmbrăţişat părerea lui Seward : îl ştiau un spirit larg, înţelegător, cu vederi politice adînci.

Numai Mac Clellan s-a înfuriat cumplit cînd a aflat ce surpriză a pregătit preşedintele. Lincoln a fost nespus de trist : se vedea nevoit să amîne proclamaţia pînă cînd micul Mac care, în fapt, care nu voia victoria Nordului, va binevoi să i-o aducă, totuşi, pe tavă.

[1] Benjamin Thomas, *op. cit.*, p. 246.

Citirea proclamației a slujit și ca un admirabil sondaj politic. Lincoln vedea clar că, prin eliberarea sclavilor, își asigura sprijinul radicalilor, cîștiga toată opinia publică liberală din Europa pentru cauza Uniunii și împiedica intervențiile militare prosudiste. Dar deocamdată, proclamația, scopul războiului însuși, trebuia să rămînă secretă.

Opinia publică se agita mereu. Radicalii îl zgîlțîiau pe președinte, fără cruțare. Thaddeus Stevens și Ben Wade : că nu desfășura energie în conducerea războiului și fiecare zi de tergiversare aducea risipă de milioane de dolari și mii de vieți omenești ; că întîrzia proclamarea eliberării negrilor ; că se purta cu mănuși cu exrebelii din New Orleans și Louisiana.

Aboliționiștii veneau cu note și mai dure. „Cînd am fost la Washington, destănuia Wendell Phillips, m-am convins că Lincoln redactase cu trei luni în urmă proclamația cu privire la eliberarea tuturor sclavilor, dar că Mac Clellan l-a silit să renunțe la această hotărîre, iar reprezentanții din Kentucky l-au silit să-l mențină în post pe Mac Clellan, deși nu avea nici o încredere în el. Lui Lincoln îi trebuie ani pînă să învețe să îmbine scrupulele sale juridice avocățești cu cerințele războiului civil" [1].

Republicanii radicali se zbăteau, fără doar și poate, pentru interesele burgheziei industriale, pentru transformarea celor 4 milioane de negri în brațe de muncă salariată. Dar, totodată, împinși de masele populare, siliți de mersul evenimentelor, acceptau caracterul revoluționar al războiului civil și căutau să-l poarte ca atare. Sprijineau revendicările poporului negru. Urmăreau să valorifice ura legitimă a sclavilor împotriva plantatorilor.

De asemenea lupta politică a negrilor, organizată de ei înșiși, urca pe trepte de succes. Glasul lui Frederick Douglass răzbătea pînă în Casa Albă : de ce președintele mai pierde vremea negociind înțelegere pașnică acolo unde nu-i decît sălbăticie ? De ce nu primește negrii în armată să lupte cu arma în mînă pentru propria lor libertate ? Aboliționiștii nu cruță nimic : luptă pe front și pier, muncesc în fabrici și în ferme, lucrează în spitale, scriu întru însuflețirea războiului. Cu toate interdicțiile, mulți s-au și angajat în luptă, pe front. Alții, ca Harriet Tubman, își riscă viața organizînd răzvrătirea negrilor din statele rebele. Președintele nu vede ?

[1] Marx-Engels, *Opere*, vol. 15, p. 558.

Și iată, la 8 august 1862, o nouă surpriză : Lincoln primea o delegație de negri liberi. Întîia oară în istoria Statelor Unite, un președinte purta o discuție politică și socială directă cu o delegație de negri. Întîia oară un președinte al Statelor Unite trata pe negri ca pe oameni, nu ca pe sclavi.

Reacțiunea a dat să rîdă, disprețuitor. Dar „Tata Abraham" nu s-a sinchisit. A ascultat păsurile acestor oameni de atît amar de vreme oropsiți. A încercat să-i înduplece să emigreze în Haiti ori în Liberia : pentru asta chiar stabilise relații diplomatice cu aceste republici ale negrilor.

Delegații au protestat : Nu plecăm ! Vă rugăm nu ne expulzați, ci ajutați-ne eliberarea. Nu vrem să schimbăm stăpînul plantator cu stăpînul englez ori francez. Și nici domnia voastră nu vreți asta !

Lincoln zîmbea, ca de obicei, melancolic. Dar negrii înțelegeau că președintele vorbea limbajul celor mulți. Că se lăsa învăluit de valul aboliționist, popular. Că iureșul evenimentelor îl urnea din încremenirea propriilor convingeri. Că devenea tot mai mlădios și mai apropiat de aboliționism.

Cînd a întîlnit-o pe Harriet Beecher Stowe, la o recepție, a cuprins-o în brațe : „Deci dumneata ești acea femeie micuță care a declanșat acest mare război ? !"... Vorba a intrat în istorie. S-au întreținut despre *Coliba unchiului Tom*, o carte care a contravenit ideilor de atunci și a arătat că negrul nu e o făptură inferioară, destinată, din pricina insuficienței intelectuale și morale, să rămînă în rîndul brutelor. A făcut haz de ecoul stîrnit în presa engleză de scrisoarea trimisă de Beecher Stowe, în septembrie 1861, lordului Shaftesbury și s-a întristat de stupiditatea unor englezi sus-puși, intitulați lorzi. Solicitase ajutor pentru Uniune și formulase o frază grav incriminată : „Văzînd că nu mai poate folosi Uniunea în scopurile sale, partidul sclavagist a hotărît s-o distrugă" [1]. Anumite ziare londoneze nu doreau să se știe că războiul din Statele Unite s-a stîrnit din pricina sclaviei... La despărțire, președintele a privit lung și trist spre autoarea *Colibei unchiului Tom* și i-a șoptit : „Războiul ăsta mă ucide"...

În vara lui 1862 și moderații au tăbărît cu imputarea : Uniunea suferă „din pricina indiferenței supărătoare pe care o arătați față de sclavajul din statele rebele".

Dar atunci, din strategie politică, Lincoln a dat iar un pas înapoi. Deși, practic, nu mai era de mult de această părere,

[1] Marx-Engels, *Opere*, vol. 15, p. 317.

totuși, în scrisoarea din 22 august 1862 către Horace Greeley desprindea iar problema salvării Uniunii de problema sclaviei : „...Țelul meu suprem în această luptă este salvarea Uniunii, iar nu păstrarea sau nimicirea sclaviei. Dacă aș putea salva Uniunea fără să eliberez nici un sclav, aș face-o ; dacă aș putea-o salva prin eliberarea tuturor sclavilor, aș face-o ; și dacă aș putea-o salva eliberînd pe unii și lăsînd pe alții așa cum sînt, de asemenea aș face-o" [1]. Și conchidea, justificînd și parcă dezvăluind ceva din secretul proclamației : „Cînd fac ceva în problema sclavajului și a raselor de culoare, o fac pentru că socot că aceasta va ajuta la salvarea Uniunii și dacă mă abțin de la vreo acțiune, aceasta pentru că nu sînt convins că acțiunile mele vor ajuta cauza salvării Uniunii" [2].

Așa scria pentru o anumită opinie publică. Dar în sertarele cabinetului din Casa Albă păstra încă sub cheie textul proclamației de emancipare.

Din nou Hamlet se întîlnea cu Falstaff în sufletul aceluiași om. Dinamica evenimentelor dovedea însă că Uniunea nu se mai putea reface decît cu mijloace revoluționare : doborîrea, prin forță, a proprietarilor de sclavi de la putere, distrugerea bazei lor economice — desființarea muncii servile și confiscarea plantațiilor. Ca stăpîni de sclavi să nu mai fie niciodată.

Orb era cine nu vedea așa. Orb sau trădător.

Din nou...
Hanibal ante portas !

Lamentabila retragere a lui Mac Clellan din fața Richmondului a întunecat succesul incontestabil de la New Orleans.

Inspectînd tabăra lui Mac Clellan, generalul Halleck a găsit soldați desculți, gălbejiți de friguri, bolnavi de dizenterie, a văzut că dormeau în noroi și în ploaie, s-a întîlnit cu ofițeri obosiți și cu generali demoralizați. Și toate astea într-o armată unde, pînă acum, primase organizarea. Se fălea chiar a fi cea mai bine organizată armată din lume. A ordonat lui Mac Clellan să se retragă și mai spre nord.

Dar și în Vest generalii se molipseau, din cînd în cînd, de morbul încetinelii. Cu greu au ocupat Corinth-ul. De aici n-au pornit nici spre Vicksburg, nici spre Atlanta. „Anaconda-plan" nu se înfăptuia : șarpele boa nu putea sugruma Sudul.

[1] Lord Charnwood, *Abraham Lincoln*, p. 350.
[2] Ph. Foner, *op. cit.*, p. 63.

După înfrîngerile din Tennessee și Mississippi, Jefferson Davis l-a înlocuit pe Beauregard cu Braxton Bragg. Primea misiunea : să recucerească orașul Corinth, să-l spulbere pe Buell care țintea spre regiunea fortificată de la Chattanooga, să nu cedeze, pentru nimic în lume, regiunea Vicksburg, pe unde sudiștii controlau navigația pe Mississippi și mai menținea legătura cu preeriile producătoare de cereale. Să transforme înfrîngerea trecătoare într-o victorie definitivă.

În retragere Lowell a distrus aproape total instalațiile industriale și șantierele navale.

Eliberarea New Orleansului și a Louisianei a venit totuși și cu unele avantaje economice pentru Nord. În primul rînd a găsit o sursă, modestă, e drept, de materie primă pentru industria textilă. Butler îl ajuta pe ministrul Chase să scoată tot bumbacul din New Orleans. Și ăsta era cel mai important lucru după cucerirea orașului.

Louisiana a adus însă și o problemă nebănuit de complicată : cum vor fi reintroduse în Uniune și administrate teritoriile și statele eliberate de sub rebeli ?

Cum era firesc, la New Orleans, o insulă nordistă în extremitatea cea mai de sud a Confederației, Butler a aplicat un regim de lege marțială. Orașul — „o *colonie* franceză de *delicvenți* în adevăratul sens al cuvîntului și niciodată, în decursul vremii, nu și-a dezmințit originea" [1] — avea o populație de 160 000 de locuitori. Iar Butler, cu 6 000 de soldați, trebuia să-l controleze și să se apere de orice eventual atac rebel. Administrația lui, severă, a asigurat viața într-un oraș infestat de sabotori și asasini sudiști. A evitat foametea populației. A salvat orașul de molima frigurilor galbene și de murdăria-i proverbială. Aplica ferm principiile aboliționiste. Pe bogătașii sudiști îi impunea la contribuții mari, în folosul săracilor din Louisiana. Dacă nu scoteau dolarii, le confisca pînă și vesela de argint. De aceea l-au poreclit „Butler argintărie". Închidea bisericile unde popii cîntau rugăciuni pentru Jefferson Davis. De aici „ateul". Cînd se întîlneau pe stradă cu soldați nordiști, femeile rebelilor își strîngeau ostentativ fustele, să nu li se întineze volănașele ; iar cele din case cîntau zgomotos la pian arii secesioniste. Butler a încercat să rezolve, civilizat, asemenea conflicte. Dar n-a izbutit. Și atunci le-a dat dracului. Femeile

[1] Marx-Engels, *Opere*, vol. 15, p. 521.

au spumegat de mînie : „Butler grobianul". Stăpînii de sclavi se mai lăudau că negrii le sînt credincioşi pînă la moarte. Dar nimic nu-i înspăimînta mai mult pe sclavagiştii din New Orleans ca înarmarea negrilor.

Şi, ce-i drept nu-i păcat : adesea Butler ameninţa că pune în lanţuri stăpînii care nu eliberează sclavii. A devenit „Butler barbarul". Cînd Butler a dat în adevăr arme negrilor, stăpînii s-au jeluit nu numai lui Jefferson Davis, ci şi tuturor guvernelor europene, implorînd ajutor împotriva „barbariilor" săvîrşite de „omul lui Lincoln".

Dar lucrurile trebuiau grăbite. Radicalii cereau vehement înlocuirea lui Mac Clellan, „trîntorul de pe Potomac". Excesul lui de prudenţă a îngăduit victoria adversarului lîngă Richmond, deşi se bizuia mai mult pe manevre aventuroase decît pe o forţă echivalentă cu a Nordului... „Richmondul putea fi cucerit de cinci ori dacă trîntorul aflat în fruntea armatei de pe Potomac n-ar fi împiedicat acest lucru — nu-l cruţa Wendell Phillips ; dar el a preferat să frămînte noroiul în mlaştinile de la Chickahominy, pentru ca apoi să părăsească în mod ruşinos localitatea şi întăriturile sale din noroi" [1].

În a doua jumătate a lui august Lincoln a regrupat forţele Uniunii. A stabilit cartierul lui Halleck, comandantul suprem al armatei, la Washington, iar lui Pope, comandant al armatei de pe Potomac, i-a dat ca ajutoare pe Mac Dowell, Frémont şi Banks. O nouă încercare : generali din Vest, adepţi ai tacticii ofensive, dintre cei care prin succese neaşteptate au creat impresia superiorităţii faţă de generalii de pe Potomac.

Invidios, trufaş, incapabil, Mac Clellan trata cu dispreţ suveran noul grup de generali din comandamentul superior impus de preşedinte : „zăpăciţii din Vest". N-au să facă nici o ispravă aici. În Vest e uşor să fii general genial.

Preluînd comanda, reorganizînd armata, Halleck a trecut la operaţii energice. A ordonat lui Pope să înainteze spre sud, în lungul căii ferate Orange-Gordonsville. Ca să insufle curaj armatei, Pope a dat o proclamaţie grandilocventă. În orice clipă : Ofensivă ! „Cartierul meu general e în şa !" [2]. Dar, în loc să impresioneze, a alimentat duşmănia lui Mac Clellan şi al prietenilor lui. Şi au început ironiile, batjocura : un fanfaron, un Don Quijote !

Nici lui Lincoln nu-i prea plăcea Pope : „Lăudăroşeniile generalilor prevestesc înfrîngeri"...

[1] Marx-Engels, *Opere*, vol. 15, p. 559.
[2] Benjamin Thomas, *op. cit.*, p. 245.

Lee a trimis înaintea armatei nordiste pe acelaşi neînfricat Jackson.

La 18 iulie avangarda armatei lui Pope, condusă de Banks, se întîlnea în apropiere de Orange cu Jackson. Generalul rebel manevra, combinat, demonstrativ. Lipsit de stăpînire de sine, neinformat, Pope a crezut că avea în faţă întreaga armată adversă : pe Lee şi pe Jackson. S-a speriat şi s-a retras la nord de rîul Rapidan. Uitase declamaţia : Ofensivă !

Fără a pierde o clipă, Jackson îl urmărea. La 8 august îi distrugea ariergarda la Cedar-Mountain. Într-o retragere neîntreruptă, la 17 august, Pope trecea la nord de rîul Rappahannok. Opinia publică din Washington iar se indigna. Fricoşii iar se speriau. Mac Clellan însă se bucura. Refuza să trimită ajutoare lui Pope. Pretexta că armata lui n-avea provizii, deşi avea, acum, destule. Îl sfătuia pe preşedinte să-l lase „să se descurce singur". Înfuriat, Stanton l-a apostrofat : „Asta-i trădare !"

Mac Clellan nu l-a dezmînţit : „Nu dau pe Pope nici o ceapă degerată"... [1] Lincoln înţelegea că de data asta avea dreptate. Era însă prea tîrziu. Nici Halleck nu se descurca : ici lupte grele, dincolo intrigi negre, pretutindeni sabotaj şi meschinărie, afacerism şi trădare. Mac Clellan prefera să-l vadă pe Thomas Jackson victorios.

Cînd a auzit că armata lui Lee a pornit ofensiva spre Nord, să-l sprijine pe Jackson, Mac Clellan şi-a îmbarcat armata la Harrison Bay, a transportat-o pe mare ca s-o debarce pe malul Potomacului, la Alexandria.

În acest timp, manevrînd mereu de flanc Jackson cădea în spatele armatei lui Pope, trecea Bull-Run şi ocupa Centreville. La 29 august generalul Pope se dovedea şi neglijent, şi incapabil să acţioneze cu energie. Manevra greşit. Unul dintre generali, Porter, a refuzat să execute ordinul. Şi poate tot l-ar fi înfrînt pe Jackson, dacă n-ar fi sosit Lee, obligîndu-l ca, la 30 august, să dea a doua bătălie de la Bull-Run. Exact pe acelaşi teren ca şi prima. Şi cu acelaşi rezultat, după treisprezece luni de război civil. Lupta a fost deosebit de înverşunată. Nordiştii pierdeau aproape 15 000 de oameni, rebelii circa 10 000. Unităţile rămase, Pope abia le-a mai putut regrupa să apere Washingtonul. Eşecul lui îl întrecea pe al lui Mac Clellan, care sosea la Washington *post festum !* Porter era omul lui. Se comportase ca un trădător. Dar lumea încă nu cunoştea toate dedesubturile. Mac Clellan se bucura : înfrîn-

[1] Benjamin Thomas, *op. cit.*, p. 248.

gerea lui Pope lîngă Washington diminua gravitatea înfrîngerii lui la porțile Richmondului. Se preocupa nu de apărarea capitalei, ci de calea care să-l aducă iarăși la comanda supremă. Refuza să se subordoneze ordinelor lui Halleck. Se preocupa cum să-și evacueze familia și argintăria.

Pe propria lor piele, soldații simțeau efectul intrigilor și al haosului din comandamentul nordist. Reprezenta acest comandament nu voința de luptă a maselor, nu dreptatea cauzei negrilor, ci interesele și ambițiile meschine, complicitatea și falsitatea politică, minciuna și trădarea din societatea yankee. De aceea mulți soldați dezertau. Alții amenințau cu răzvrătirea. „Dacă nu se face ceva pentru a reda curajul acestei armate, scria generalul Pope lui Lincoln, la începutul lui septembrie, ea se va topi înainte de a ne da seama". Avea dreptate. Dar ce făcuse ca să evite atare demoralizare ?

Neavînd suficiente forțe să atace armata nordistă întărită la Alexandria, în fața Washingtonului, Lee înainta spre Nord, spre Harper's Ferry. Marș viforos, pornit la 3 septembrie.

„Epuizat" repede de mersul operațiilor pe acest front, impresionat de viesparul de intrigi unde intrase, Halleck îl implora pe Mac Clellan să reia comanda. Cu tot efortul, Lincoln nu se putea elibera de influența „democraților".

Cu armatele lui Lee la porțile capitalei, sub amenințarea înfrîngerii, Lincoln s-a văzut nevoit să treacă peste strigătele de protest ale republicanilor radicali și ale aboliționiștilor, peste conflictele dintre generali, să vină la Canossa și să redea comanda lui Mac Clellan. „Trebuie să ne servim de instrumentele pe care le avem, se justifica. Nu există în toată armata nici un om capabil, în situația de față, de a înțesa fortificațiile cu soldați, măcar pe jumătate cît dînsul. E clar că a procedat rău față de Pope : voia ca acesta să dea greș. E de neiertat. Dar ne e prea util în momentul de față ca să-l sacrificăm".

Mac Clellan se confesa soției : „Dacă aș cîștiga cîteva succese militare, aș putea, dac-aș dori, să fiu dictator"... Cezar, Cromwell, Napoleon nu-l prea lăsau să doarmă în tihnă...

Pe Lincoln îl supărau negrăit infatuarea și aroganța lui Mac Clellan. Suspecta intențiile lui de dictator militar. Dar declara : „Sînt gata să-i țin calul de căpăstru, dacă-mi aduce victoria" [1]. Răbdarea președintelui, îngăduința și umilința lui prindeau proporții de legendă.

[1] D. Pasquet, *op. cit.*, p. 665.

Mac Clellan a izbutit, destul de repede, să reorganizeze armata. Nespus de emoționat, de impresionat, Lincoln i-a mulțumit călduros și fericit.

Victoriile din vara lui 1862 au trecut, toate, de partea rebelilor. Jefferson Davis își stropea supușii în zeamă ultraoptimistă : Nordul e destrămat, complet epuizat, incapabil să mai reziste. Împroșca dispreț sălbatic spre Potomac și Washington. Garanta că armatele lui Lincoln nu vor mai ajunge niciodată, absolut niciodată, la porțile Richmondului. Că, dimpotrivă, foarte curînd, el își va muta reședința în Casa Albă din Washington. Și nu i se părea nici mult, nici prea departe pînă atunci și pînă acolo.

În aluatul acestui optimism dospea și planul tactic și strategic al lui Lee. Părea necugetat de îndrăzneț : să depășească Washingtonul prin Nord și să organizeze o campanie de iarnă în Maryland. O aventură în stil napoleonian. Să ajungă la Baltimore. Să taie comunicațiile Washingtonului cu Vestul și chiar cu Nordul. Să atragă armata lui Mac Clellan într-o luptă departe de fortificațiile capitalei. Și s-o zdrobească. În ciuda superiorității numerice.

Mărșăluind spre Nord, tocmai în perioada de pregătire a alegerilor pentru corpurile legislative, Lee țintea să lovească necruțător, ucigaș, moralul nordiștilor. Raidul în Nord conta, deci, și ca un fel de turneu electoral, cu baioneta la armă, în folosul „democraților". Dar, mai ales, expediția lui Lee sconta să grăbească victoria rebelilor, cu orice preț. Se juca o mare carte ofensivă rebelă. Căci la Richmond timpul era tare măsurat și tare vrăjmaș. Consuma, cu nemiluita : hrană, muniții, echipament, oameni, speranțe în victorie. Timpul secătuia, usca izvoarele de întreținere a războiului și-i demonstra tot mai mult absurditatea. Fanatizați de prejudecăți rasiste și speriați de consecințele înfrîngerii, admirabil conduși de generali îndrăzneți, și foarte iscusiți, soldații lui Lee luptau bine, deși erau în zdrențe, desculți, flămînzi.

Lee ataca nesăbuit tocmai pentru că se știa mai slab și fiindcă, în fiecare zi, Sudul se epuiza. Așa după cum Mac Clellan nu ataca, deși știa sau tocmai pentru că știa că Nordul în fiecare zi devenea tot mai puternic. Lee nădăjduia că în Maryland, stat slab aliat la Uniune, va găsi provizii, îmbrăcăminte și chiar soldați. N-a dat o proclamație, dar ar fi putut-o da : „Soldați, sînteți goi, flămînzi... vă ispitesc fermele bogate din Maryland"... Războiul să se hrănească din război.

Situația strategică a Sudului strălucea. Jefferson Davis și acoliții lui călăreau pe armăsarii iluziei că, în definitiv, tot a lor va fi victoria. Propaganda rebelilor asurzea lumea, căutînd să-i insufle nestrămutată convingere „că apariția confederaților în Maryland va constitui semnalul pentru o răscoală *en masse* a poporului împotriva «sateliților lui Lincoln»" [1].

Perspectivele erau pentru sudiști cum nu se puteau mai roze : o dată cu Maryland cădea și Washingtonul ; asta periclita Philadelphia și New York. Ca să nu mai amintim de Baltimore.

Ofensiva în Maryland le va aduce dacă nu victoria categorică, măcar o pace de compromis. Credeau că descurajarea populației, panica burgheziei, deruta din comandamentul armatei îl vor împinge pe Lincoln spre capitulare.

Se spunea că Lee purta la oblînc, alături de pistol, și... o rămurică de măslin. Cine știe ?... Prinde bine și pentru baritonii și sopranele propagandei spoite cu fanfaronadă.

Și o nouă lovitură de trăsnet : la 12 septembrie, trupe rebele, comandate de generalul Bragg, invadau statul Kentucky, cel mai important stat de graniță prin populația, prin resursele economice și prin poziția lui geografică.

Deci o dublă ofensivă : una să asigure capitularea Washingtonului ; cealaltă, ocuparea statelor mărginașe din Vest și degajarea fluviului Mississippi. Campanii de mare anvergură, magistral concepute, într-o conjunctură politică favorabilă. Însemna că Robert Lee începea să influențeze pe Jefferson Davis și comandamentul rebel concepea operațiile militare în ansamblu, ca pentru ultima lovitură, de grație. Înainte ca Lincoln să fi scos un cuvînt despre abolirea sclaviei. Chiar și Cassandra sudistă — Toombs — a amuțit. Ce mai putea spune ?

Dar Lee nu se găsea nici măcar, ca Bonaparte, de partea libertății și a dreptății sociale, ca să întîlnească pe drum entuziaștii, generoșii țărani italieni care, pentru libertate, își dădeau și cămașa de pe ei, Se întîlnea cu yankei iscusiți doar la afaceri, cu quakeri care înnoadă baiera pungii cu douăsprezece noduri. S-au înspăimîntat de înfățișarea armatei lui Lee : „Dacă atotputernicul ar păstra, ca o surpriză, o nouă plagă a Egiptului, mai rea decît toate, sînt sigur că asta ar semăna cu unul din aceste regimente semiarmate, semidisciplinate din cavaleria confederată", se tînguia un om politic

[1] Marx-Engels, *Opere*, vol. 15, p. 577.

din Maryland [1]. În fața acestor lăcuste înarmate, fermierii Marylandului ascundeau merindele și expediau vitele în Pennsylvania. Așa că soldații lui Lee sufereau de foame și începeau să dezerteze.

Și asta, după cum observa cu invidie generalul Jackson, în timp ce armatele Nordului erau „prea bine hrănite" și aveau atîta surplus de aprovizionare, încît „soldații se împiedicau în turmele de boi" care-i înconjurau pe cîmpurile de luptă.

Lee știa că la Harper's Ferry nordiștii depozitaseră mari cantități de provizii alimentare, arme și muniții. Dar nu l-a atacat de front. L-a trimis pe Jackson prin Williamsport să-l învăluie și să surprindă garnizoana. Colonelul nordist Dixon Miles, deși avea 12 000 de soldați, s-a lăsat, în chip stupid, înghesuit într-un fund de vale, în loc să ocupe înălțimile și să reziste pînă la venirea ajutoarelor, cantonate doar la cîteva mile. În plus, îndată ce Jackson a început bombardamentul de artilerie, a și ridicat steagul alb. După predare, Miles a pierit lovit de un glonț rătăcit [2]. Ca dovadă că istoria are și rătăciri drepte. La 15 septembrie Harper's Ferry capitula și soldații rebeli primeau suplimente de hrană, arme și muniții din magazia adversarilor. Jackson alerga iară în ajutorul lui Lee, oarecum... încărcat de bunătăți.

Un spion a transmis lui Mac Clellan o copie a ordinului de operații dat de generalul Lee. Prilej de autotămîiere și de laudă la președinte : îi va prinde pe sudiști în capcană ! Nerespectînd însă secretul operațiunilor, Mac Clellan a permis unui spion sudist să-l informeze pe Lee că nordiștii îi cunosc planul de acțiune. Și Lee a evitat dezastrul înaintînd și mai mult spre nord. Ca să se ferească de ploaie, unii intră în iaz.

Capitala Uniunii era iar amenințată. Locuitorii trăiau iar un moment de panică.

Mai ales că și Bragg se apropia, victorios, de Louisville, pe Ohio.

Cozile de topor ale rebelilor, „capetele de aramă" jubilau. Numărau zilele și ceasurile pînă la intrarea lui Lee în Washington. Lincoln le inspira doar compasiune.

Toți revoluționarii se indignau împotriva lui Mac Clellan : abia se tîra, ca rîma, pe urma lui Lee. Ridicol !

Dar nici rebelul nu mai putea galopa prea mult spre miază-noapte, fără o bază de aprovizionare sigură și puternică.

[1] D. Pasquet, *op. cit.*, p. 667.
[2] Vezi Henry William Elson, *op. cit.*, p. 704.

Toamna răcorea văzduhul și îngălbenea copacii. Lee și Mac Clellan s-au oprit la mijlocul lui septembrie pe malurile rîului Antietam, afluent al Potomacului, nu departe de Harper's Ferry. Jackson a grăbit, din răsputeri, s-ajungă la tabăra lui Lee. Toată lumea aștepta aici bătălia hotărîtoare. Biruie Lee ? Se lansează într-un iureș nou, în Pennsylvania și-și atinge primul mare obiectiv : Baltimore. E înfrînt ? Face cale-întoarsă spre Virginia.

Mac Clellan avea 75 000 de soldați, gata de luptă. Își fortificase binișor poziția pe dealurile de pe malul nordic al rîului Antietam. Lee conducea 55 000 și trebuia să atace. Cît mai repede. Să nu dea adversarului răgaz nici să se fortifice, nici să mai primească ajutoare, nici să atace el întîi.

Ziua de 16 septembrie se deschise printr-un duel de artilerie și prin tatonări de ecleroii și avangărzi, de o parte și de alta. Soldații nordiști se îmbărbătau cîntînd *John Brown's body* și privind spre apus înălțimile de la Harper's Ferry. A doua zi, asaltul cel mare, atacau amîndoi adversarii. Efortul principal al lui Mac Clellan s-a îndreptat către stînga trupelor rebele comandate de Jackson [1], cel care, de la Bull-Run, se poreclea „Stonewall". Lupta, o năpustire, o rostogolire înverșunată de forță și mînie. O baie de sînge uman, mai îmbelșugat ca apa rîului Antietam.

Noroc că toamna ziua-i mică. Seara, în roua amurgului peste 30 000 de morți și răniți zăceau pe cîmpul de luptă și nu-și puteau ostoi arșița durerilor. Ziua de 17 septembrie 1862 se înscria drept „cea mai sîngeroasă din istoria americană" [2]. Operînd regruparea unităților în timpul nopții, Lee constata că nu mai avea puterea să atace. Așteptă, o zi, cu sufletul la gură, să vadă ce face adversarul. Conform obiceiului, Mac Clellan a stat și el în defensivă toată ziua de 18. Ireparabilă eroare, în fața unui dușman istovit. Moralul îndîrjit al soldaților îl obliga totuși să reînceapă atacul. L-a organizat pentru ziua de 19.

Prevăzător, însă, Lee i-a luat-o iarăși înainte : a rupt lupta și, la adăpostul întunericului, a trecut Potomacul, îndreptîndu-se spre sud, pe valea Shenandoah. Mac Clellan a trimis o ariergardă, în urmărire. Lee a înfrînt-o. Apoi s-a retras, în liniște, a ocupat Martinsburg, și-a transportat prăzile spre Sudul flămînd. Antietam, o bătălie mare ; și totuși

[1] Frederic Canonge, *op. cit.*, p. 238.
[2] Henry William Elson, *op. cit.*, pp. 704—705.

nedecisă. E-adevărat : Mac Clellan nu s-a mai retras. Soldații luptau cu atîta mînie că nu s-ar fi desprins din încăierare, pentru nimic în lume, înainte de a hotărî soarta războiului. Nordiștii pierdeau în luptă 12 469 de oameni. Lee, 8 790. Proporția îl defavoriza.

Manevra lui Lee în Maryland conta ca o aventură îndrăzneață și gratuită, demnă doar de consemnat în istoria militară. Atît.

Nordiștii, rămași pe poziție, se puteau numi biruitori. Și, măcar într-un anume sens, erau.

Lincoln a intuit repede valoarea politică a evenimentului și s-a bucurat mult. Credea că victoria asta „va compensa faptul că l-am readus pe Mac Clellan. Dacă eram înfrînți, sărmanul Mac Clellan și eu însumi am fi fost într-o situație nespus de proastă". Și-i telegrafia : „Dumnezeu să te binecuvînteze împreună cu toți cei de lîngă dumneata ! Distruge armata rebelă cît mai repede posibil" [1].

Mac Clellan bătea toba mare a reclamei : pe Antietam a „dat o bătălie splendidă, o capodoperă !" Se făleа și se încununa cu nimb de glorie, să-l vadă tot universul.

Dar nimbul era de paradă, fals. Pentru că nici acum nu se mișca de la teren. Nu-l urmărea pe adversar. Nu exploata succesul, cu toate ordinele, insistențele, rugămințile și imprecațiile lui Lincoln. Cu toate cererile soldaților de rînd. Cu toate amenințările lui Stanton. Hotărît : dacă nu era trădător, se purta ca atare.

„Bula papală împotriva cometei"

Dacă generalul nu exploata succesul militar, președintele s-a gîndit să exploateze succesul politic al bătăliei de pe Antietam. Îl sileau la asta nevoile războiului, presiunea maselor populare, dornice să se găsească un sfîrșit crizei. Îl forțau republicanii radicali și aboliționiștii, criticîndu-i cu asprime politica tergiversatoare.

La 22 septembrie, în calitate de comandant suprem al armatei și al marinei, a lansat o „proclamație preliminară", aducînd la cunoștința poporului că se eliberau „sclavii din toate statele aflate încă în rebeliune la data de 1 ianuarie 1863". „Persoanele eliberate" erau primite „a presta serviciul

[1] Benjamin Thomas, *op. cit.*, p. 253.

militar". Trata emanciparea ca o măsură practică de război. Admitea că sclavia era rădăcina rebeliunii sau cel puțin un *sine qua non* al ei. Emanciparea prăbușea sigur statul rebel, luîndu-i mîna de lucru [1].

Eliberare fără răscumpărare. Dar și fără pămînt.

Republicanii radicali și aboliționiștii : Sumner, Stevens, Phillips au rămas crunt dezamăgiți. Președintele neguța pielea ursului din pădure. Trebuia și putea elibera sclavii din statele mărginașe și nu-i elibera. Emancipa pe cei din statele răzvrătite, unde n-avea nici o autoritate. „Proclamația preliminară" era, în fond, practic inaplicabilă, inoperantă. De altfel Lincoln însuși s-a rostit cu umor galben : deocamdată proclamația avea efect împotriva sclaviei „ca bula papală împotriva cometei". Iar se întîlnea Falstaff cu Hamlet din sufletul lui. Deși, cu asemenea butadă pe placul radicalilor, nedreptățea cea mai mare operă a vieții lui.

Președintele concepea „proclamația preliminară" ca pe o manevră politică, de aplanare a multor adversități, tocmai în perioada alegerilor legislative. Radicalilor și aboliționiștilor le dovedea că s-a convertit definitiv spre abolire. Celor din statele mărginașe că le-a cruțat... proprietățile — sclavii negri. Iar sudiștilor le-a mai oferit încă un termen de gîndire. Și n-ar fi fost om politic, dacă n-ar fi făcut asta. Pentru că, la urma urmei, Lincoln voia să salveze Uniunea. Și nu i-ar fi reproșat nimeni dac-ar fi înfăptuit-o cu un ceas mai de vreme și cu mai puțină vărsare de sînge.

Lincoln a intuit bine și importanța externă a decretului de emancipare a sclavilor negri. Zdrobea propaganda rebelilor în Europa. „Nu-mi imaginez, spunea ambasadorul Spaniei la Washington, că vreo putere europeană ar îndrăzni să recunoască acum Confederația, cînd e clar că luptă pentru sclavie, iar Uniunea pentru libertate" [2].

Sudiștii au spumegat de mînie : cea mai bună dovadă că proclamația își atingea scopul politic. „Furia cu care Sudul a întîmpinat actele lui Lincoln, spunea Marx, mărturisea importanța lor".

Poporul a făcut din „proclamația preliminară" un act legendar. Merita.

Nici generalul Bragg n-a mai găsit în ofensiva lui din Vest ajutorul și atmosfera așteptată. Războiul transformase

[1] Lord Charnwood, *op. cit.*, p. 341 și Ph. Foner, *op. cit.*, p. 64.
[2] Ph. Foner, *op. cit.*, p. 26.

mult relațiile sociale în statele de graniță. Mai întîi „asalturile" muncii libere concurau, reduceau considerabil contingentul de sclavi existent aici, în așa-zisele state mărginașe. Apoi exodul marilor plantatori îndată ce-au simțit incertitudinea fronturilor : au plecat cu suitele lor de albi, dar mai ales cu turmele de sclavi în lanțuri. Proprietarii cu puțini sclavi, „moderații" au rămas. Așteptau să-i răscumpere guvernul lui Lincoln, să scape de ponosul de a fi „stăpîni" de sclavi. Așa că, în fond, Bragg mai avea foarte puțini prieteni în valea lui Ohio, Cumberland și Tennessee.

La 8 octombrie 1862, Buell, datorită mai ales avangardei comandate de Mc Cook, a obținut la Perryville, lîngă Louisville, o valoroasă victorie împotriva lui Bragg. Nordul se putea felicita : scăpa cu obraz curat, în toamna anului 1862.

Iar Sudul...

Totuși în alegerile din octombrie-noiembrie pentru Camera reprezentanților „democrației" au obținut 75 de reprezentanți, în loc de 44 cîți avuseseră în legislatura anterioară. Republicanii au rămas doar cu o majoritate de 20 de voturi. Înfrîngerile militare, prelungirea războiului, uzura partidului republican răspunzător de conducere în condiții atît de vitrege, propaganda ofițerilor „democrați" și influența *Copperheads*-ilor — „capetelor de aramă" au pricinuit o fluctuație înșelătoare a voturilor. „Democrații" au cîștigat în New York, Pennsylvania, Ohio și Indiana. Republicanii în Massachusetts, Iowa și Indiana. Guvernator al New Yorkului s-a ales Horatio Seymour, unul din șefii „democraților", unul din proslaverymen-ii notorii, foarte puternici și periculoși din Nord.

Alegerile au sporit însă influența republicanilor radicali, adepții războiului energic, revoluționar. Și o primă măsură : Congresul îl autoriza pe președinte să suspende *habeas corpus*, oricînd va fi necesar.

Frederick Douglass a avut dreptate : evenimentele i-au făcut, și pe republicani și pe Lincoln, aboliționiști.

Înfrîngerea de la Fredericksburg

În definitiv, o victorie neexploatată pînă la ultimele-i limite nu întîrzie să se transforme într-o înfrîngere. Iar Mac Clellan a așteptat prea îndelungă vreme pe malul rîului Antietam. Ofițerii din jurul lui continuau să se topească de admirație : nici Bonaparte, nici Cromwell, nici Cezar n-au

dovedit atîta iscusință militară cît a arătat șeful lor. Îi clamau în univers biruința și lăsau dușmanul să se salveze, să se reorganizeze, să se fortifice și să provoace noi și noi surprize. Dar, pînă la urmă, chiar și admiratorii tacticii comandantului șef constatau că se întrece cu gluma, că ia inutile măsuri de precauție și că pierde o victorie cîștigată cu un puhoi de sînge uman. Trimitea la Washington știri alarmante despre inamic și, vorba președintelui, „vîna muște". Arunca vorbe de ocară asupra „zănaticilor" și nechibzuiților generali care operau în Vest. Și-și exemplifica epitetele cu Pope și Halleck. Nu întreprindea nimic. „Nu pot!" răspundea lui Stanton ori de cîte ori îl soma să continue lupta. Lincoln îi reproșa iar excesul de prudență : „Nu ești prea chibzuit cînd afirmi că nu poți face ceea ce dușmanul face fără încetare ?... Schimbă situația cu a inamicului : nu crezi că el s-ar năpusti să-ți taie legăturile cu Richmondul în douăzeci și patru de ore ?... Dacă nu înfrîngem dușmanul unde se găsește acum și-l lăsăm să ajungă în fortificațiile de la Richmond, nu-l vom mai înfrînge niciodată" [1].

Lee a ținut să-i dea lecții aspre lui Mac Clellan. La 10 octombrie, l-a trimis pe generalul Stuart, cu cavaleria lui și cu o baterie de artilerie, să execute un raid mai îndrăzneț decît cel de la Richmond. A traversat Maryland. A distrus căi de comunicație și centre de aprovizionare nordiste. A căutat să atragă populația de partea rebelilor și a înspăimîntat iarăși Washingtonul. Și, în acest timp, generalul șef sta tot la Antietam și se scălda încă în apa călduță a reclamei și a lingușelilor.

Inspectînd armata, Lincoln a observat pletora parazită din jurul lui Mac Clellan, îndeletnicindu-se mai mult cu adularea șefului decît cu războiul. „Credeți că asta-i armata de pe Potomac ? a întrebat cu amărăciune președintele. Ei nu, e garda personală a lui Mac Clellan"...

Abia în a șasea săptămînă după Antietam, la 26 octombrie, Mac Clellan a hotărît să treacă Potomacul. L-a trecut boierește : în nouă zile... Și s-a instalat pe celălalt mal. Asta era tot. Ba nu : a tipărit o contraproclamație către armată denunțînd politica antisclavagistă a președintelui și cerînd soldaților să redea sclavii stăpînilor. Să nu accepte eliberarea lor [2]. Acest lucru nu îl voia : eliberarea sclavilor negri. Adică nu era de acord cu scopul esențial al războiului. Își permitea și alte recomandări politice, mai geniale : „Este de datoria cetățenilor să

[1] Benjamin Thomas, *op. cit.*, p. 256.
[2] Vezi Ph. Foner, *op. cit.*, p. 24.

folosească urna electorală pentru a îndepărta greșelile guvernului sau pentru a judeca acțiunile acestuia" [1].

Trebuia îndepărtat. Fără discuție.

Lincoln făgăduia lui Stanton că, dacă generalul șef îl lasă pe Lee să treacă Munții Albaștri, îl concediază imediat. Îi acorda o ultimă încercare și o ultimă șansă.

Și, în acea toamnă a anului 1862, între președinte și comandantul șef s-a purtat, prin corespondență, un adevărat război polemic. Mac Clellan își reorganiza, își roda mereu armata. Se plîngea într-una președintelui că soldații sînt trudiți, că nu îi sînt completate încă unitățile, că-i lipsesc ofițerii, că nu-i pusă la punct aprovizionarea. Într-o zi raporta președintelui că îi sînt obosiți caii. „Vrei să-mi spui ce i-a mai putut obosi după Antietam ?" [2] a întrebat malițios președintele. Mac Clellan se înfuria că n-are libertate de acțiune, că de la Washington i se dădeau prea multe sfaturi, că nu-l lasă să acționeze independent... Se povestește că într-o zi telegrafia la prezidență, în bătaie de joc : „Am capturat două vaci, ce să fac cu ele ?" „Mulge-le, George !" a răspuns Lincoln [3]. Și nu se mai ferea să constate cu glas tare că la „tînărul Napoleon" începea „să se simtă reaua-credință".

În această vreme Lee, rebelul, a părăsit nestingherit Martinsburgul și s-a retras, în liberă voie, spre sud, pînă la rîul Rappahannock.

Legendara, angelica răbdare a lui Lincoln a exploadat. La 7 noiembrie l-a destituit iar pe Mac Clellan. I-a fixat domiciliul la Trenton, în statul New Jersey. L-a obligat să scrie un memoriu unde să explice cauzele moliciunii cu care a condus operațiile. Lincoln se convinsese că „micul Mac" îl cruța pe Lee, că nu voia un război antisclavagist, ci urmărea păstrarea intactă a sclaviei.

După sfatul lui Halleck, l-a înlocuit la comanda armatei de pe Potomac cu Ambrosius Burnside, om, se zicea, cu vederi republicane. Președintele avea credința că lichida astfel, brusc, cu politica de concesii în fața „democraților" : „Nu se poate găuri cu un sfredel prea tocit" [4], se exprima just în limbaj plastic de fost tîmplar. Și pornea la epurarea radicală a armatei de elementele suspecte, contrarevoluționare. Pornea ferm. Nu mai revenea. Nu mai retracta nimic în problema sclaviei.

[1] Marx-Engels, *Opere*, vol. 15, p. 595.
[2] Ph. Foner, *op. cit.*, p. 63.
[3] Cl. Aragonnès, *op. cit.*, p. 203.
[4] Benjamin Thomas, *op. cit.*, p. 257.

Se convertise total pentru războiul revoluționar aboliționist. Dar oamenii îl dezamăgeau, iar evenimentele nu-i dădeau răgaz. Astfel Burnside „repeta de o sută de ori că Mac Clellan era șeful cel mai remarcabil din toată armata“ [1]. Se putea crede că o spunea din modestie. Dar se putea să fie și un semn al incompetenței proprii.

Iar Jefferson Davis stigmatiza, printr-o proclamație, comportarea lui Butler la New Orleans. Îl declara inamicul umanității... Lincoln vedea că, prin comportarea lui, Butler sporea ura și teama secesioniștilor. Că deveneau și mai intratabili. Ba, chiar Palmerston lua cuvîntul în Camera Comunelor înfierînd „barbaria“ lui Butler. Cuvîntul premierului englez mirosea a bumbac neegrenat. Căci niciodată un ministru englez oricît de... democrat n-a luat, în Parlament, apărarea unui sclav negru. De altfel nici nu i-ar fi dat mîna : *asiento* a fost și un monopol al prea nobilei, prea strălucitei coroane engleze, aflată acum pe fruntea prea gingașei Victoria. Totuși, pe Lincoln l-a impresionat cuvîntul lui Palmerston și ostilitatea stîrnită de metodele folosite în administrarea teritoriului eliberat de sub controlul rebelilor.

Noul comandant șef, generalul Burnside, avea 38 de ani. Era agreabil, cu prestanță, impozant. Fost proprietar de fabrică de arme, ajunsese casier al Companiei de căi ferate din Illinois, al cărei vicepreședinte era Mac Clellan. Se împrieteniseră speculînd, amîndoi, pămînturile Companiei. Se și îmbogățiseră, tot împreună. Acum se succedau. Lincoln l-a ales pentru că se dovedise capabil într-o operație amfibie, pe coasta Carolinei de Nord, în cucerirea Fortului Monroe, în ianuarie 1862. Și, în plus, spera să nu înverșuneze prea tare liota macclelliană din statul-major.

Dar Lincoln s-a înșelat.

Infestat de simpatie pentru Mac Clellan, comandamentul armatei l-a primit pe Burnside cu ostilitate, și i-a făcut multe bucluciuri. Asta în ciuda declarațiilor de admirație pentru fostul comandant șef. Nici „celebrul“ detectiv Allan Patt Pinkerton, omul lui Mac Clellan, n-a vrut să-l servească pe noul comandant șef...

Cu mari greutăți, Burnside concepea și executa o mișcare de întoarcere a armatei de pe Potomac, pornind din Warrenton spre Fredericksburg, să taie comunicațiile lui Lee cu Richmondul. Și, astfel, peste alte cinci săptămîni, armata de pe Potomac — 120 000 de oameni — ataca armata lui Lee

[1] Henry William Elson, *op. cit.*, pp. 705—706.

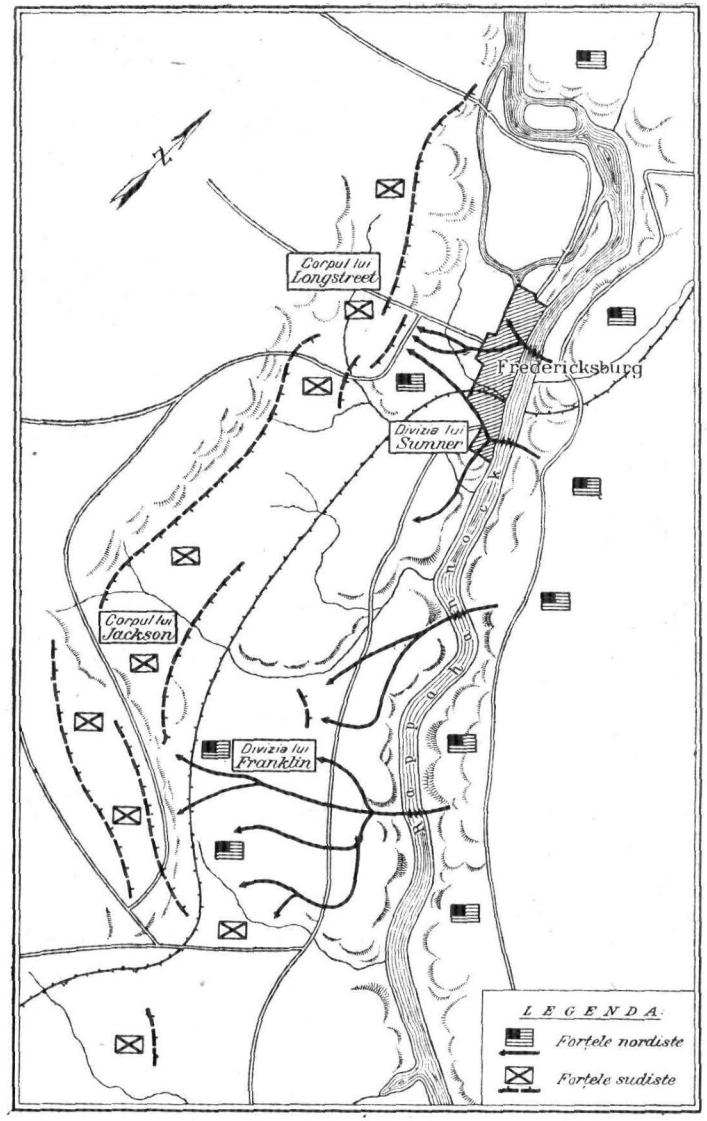

de 80 000, fortificată în spatele rîului Rappahannock, în fața localității Fredericksburg.

Orașul Fredericksburg e așezat la poala unui șir de coline granitice, înalte de 70—80 m. Colinele se desenează într-un arc căruia rîul Rappahannock îi slujește drept coardă. Valea e puțin vălurită, dar de pe creasta colinelor se vede tot și se poate trage razant. Lee și-a întins armata pe coasta colinelor, pe o distanță de 8 km. Un adevărat fort natural, garnisit cu tunuri, mai ales în centru, deasupra unui cimitir. În fața acestui centru se întindea un glacis de aproape un kilometru, pe care-l putea ușor mătura focul etajat de pe creastă și din spatele zidurilor crenelate ale cimitirului. Lee și l-a plasat la stînga pe Longstreet, în centru și la dreapta pe Jackson, iar pe Stuart, cu cavaleria, pe cîmpia din extrema dreaptă, gata pentru orice manevră de flanc [1].

Burnside și-a împărțit armata în trei părți, comandate de generalii Sumner, Hooker și Franklin. În condiții negrăit de grele, a trecut rîul Rappahannock în ziua de 12 decembrie. Comandantul șef vedea prin lunetă colinele ca un zid de piatră, la sud de Fredericksburg. Pe culmea colinelor distingea artileria lui Lee, așezată ca o adevărată cunună ; peste o sută de guri de foc toate căscate spre valea din jur. Vedea flancurile inamicului întărite cu șanțuri de adăpost pline de tiraliori. Bănuia multe unități masate în spatele zidului de piatră. Avea adică în față o poziție naturală, cu iscusință fortificată de rebeli, ca să devină în adevăr inexpugnabilă. Cuprins de o inexplicabilă mîndrie sau poate spaimă, Burnside a organizat asaltul fără a se consulta cu subalternii. A ordonat atacul chiar asupra centrului poziției lui Lee. Pe acolo pe unde era mai greu. Soldații s-au bătut strașnic. De pildă, două divizii comandate de generalul Sumner au dat șase atacuri împotriva pozițiilor apărate de soldații lui Jackson, sus pe înălțime. Dar pozițiile nu puteau fi cucerite. În cincisprezece minute, diviziile lui Sumner pierdeau 4 000 de oameni. Mai mult din pornirea eroică a ostașilor decît din îndemnul și priceperea comandanților, diviziile nordiste atacau fără întrerupere, atingeau cîte o clipă, la intervale regulate, crestele înălțimilor și cădeau cu aceeași regularitate în „abisul însîngerat".

Generalul Hancock a atacat cu 5 000 de soldați ; s-a retras lăsînd 2 000 întinși pe pămîntul ud de sînge și de brumele toamnei tîrzii. Cuprins parcă de-o frenezie a necugetării,

[1] Frederic Canonge, *op. cit.*, p. 240.

Burnside ordonă lui Hooker să atace. Generalul a vrut să protesteze : „E inutil ! E absurd !". „Ordinele se execută !" a tras Burnside pistolul. Din nou încă 4 000 de soldați, cu baioneta la armă, în iureș furtunos intrau în trecătoarea din fața poziției fortificate de rebeli. Ghiulelele și obuzele scormoneau țărîna strivind și acoperind oamenii. Șrapnelele împroșcau foc și schijă. Plumbii zdreleau oasele și sfîșiau carnea. Adesea nici nu se mai vedeau oameni, ci foc, fum, uniforme albastre și steaguri prăbușite. În cîteva minute, secerată, divizia se replia, lăsînd o treime de oameni pe același pămînt însîngerat. Numai umbrele nopții au pus capăt unui carnagiu înspăimîntător. Tot ele au încheiat și lupta de la Fredericksburg.

„O luptă nebunească", o califica un martor ocular [1].

Înspăimîntat de marea mulțime a pierderilor, nedumerit de rezistența sălbatică a rebelilor, copleșit de răspundere, prea puțin sprijinit de comandamentul superior care nu mai voia să repete atacul, Burnside și-a pierdut capul.

Nici nu-l avea el chiar așa de solid.

În ciuda înfrîngerilor, soldații nordiști nu descurajau. Siliți să bată în retragere, în noaptea de 15 spre 16, pe o furtună violentă, purtîndu-și răniții în spate și steagurile ciuruite de gloanțe, soldații nordiști au trecut Potomacul în ordine, cîntînd *Yankee Doodle* și *John Brown's body*. Îi înfierbînta lupta. Simțeau că, dac-ar fi fost mai bine comandați, dacă ar fi executat o manevră de învăluire, îl doborau și pe Lee și pe Jackson. Le smulgeau victoria. Mult rîvnita victorie. În pofida artileriei plasată ca o cunună de foc pe culmea colinelor cu piepturi de stîncă abruptă. În pofida marelui talent al comandanților sudiști.

La Fredericksburg, Lee a operat o defensivă glorioasă. Plătea zdravăn înfrîngerea de la Antietam. Angajase numai 25 000 de soldați ; pierduse 4 101. Burnside, 12 321 : „ororile de la Fredericksburg", se cutremura de groază un contemporan.

Ofițerimea „democrată" jubila : Burnside s-a făcut de rîs. Poate revine iar George Mac Clellan, eroul de la Antietam.

Rebelii, întîia oară de la începutul conflictului, aveau impresia că au cîștigat mai mult decît o victorie a la Pyrrhus.

Corespondentul ziarului „London Times" scria de la cartierul general al lui Lee : „13 decembrie va fi o zi memorabilă în istoria decăderii și prăbușirii Republicii Americane" [2].

[1] Frederic Canonge, *op. cit.*, p. 241.
[2] Henry William Elson, *op. cit.*, p. 715.

Şi încă o ştire tristă pentru nordişti : cuirasatul „Monitor", adversarul pitic al gigantului „Merrimac", se scufundase în apropiere de capul Hatteras. Slabele-i calităţi plutitoare nu-i îngăduiseră să înfrunte furtunile oceanului.

După catastrofă...

Burnside, încă o experienţă ratată a preşedintelui, părăsea comandamentul a doua zi după Fredericksburg. Lincoln s-a adresat printr-o proclamaţie armatei : ...„Curajul cu care, în cîmp deschis, ai menţinut lupta împotriva unui duşman înverşunat, îndemînarea şi succesul cu care ai trecut şi retrecut rîul, în faţa duşmanului, arată că tu posezi toate calităţile unei mari armate care va aduce victoria pentru cauza ţării şi a guvernului popular" [1].

Şi iar căuta un comandant suprem. Nu-l găsea nicăieri.

Nepregătirea, corupţia şi intrigile generalilor din Nord întăreau convingerea rebelilor că realizaseră victoria finală. Cu o parodie de comandament, Nordul nu putea duce decît o parodie de război. Tragice erau în schimb jertfele umane.

A avut loc o întrevedere urgentă între Lee şi Jefferson Davis. Au discutat noul plan de operaţii. Davis opina că nu mai era nevoie de nici un plan : Sudul a cîştigat victoria. „Cotton King" s-a dovedit, în faţa întregii lumi, imbatabil în ofensivă şi în defensivă. Yankeii, fermierii din Nord, cu preşedintele lor plebeu, cu generalii lui analfabeţi în arta militară, erau la pămînt. Ce-şi închipuia Lincoln că războiul e o snoavă hazlie ? Merita doar dispreţ.

Totuşi, după apărarea aşa de izbutită de la Fredericksburg, Lee nu s-a avîntat în ofensivă, pînă la distrugerea completă a adversarului. Cu privirea lui ageră şi mintea-i lucidă, surprindea şi în tabăra lui nişte simptome de dezagregare în stare să-l pună pe gînduri. Iar în unele momente, analizînd războiul ăsta ca „un caz de conştiinţă", declara : „Trebuie să mărturisesc că sînt unul dintre imbecilii care nu înţeleg ce bine poate să iasă din secesiune !"... Îl chinuia gîndul că, deşi era „pentru abolirea treptată a sclaviei" [2], lupta totuşi în tabăra ultrasclavagiştilor.

[1] *The pageant of America a pictorial history of The United States*, vol. 7, p. 72.

[2] Pierre de Lanux, *op. cit.*, p. 41.

Dar asemenea procese de conştiinţă durau puţin. Le stingeau repede ordinele drastice ale lui Jefferson Davis. Deşi Lee era şi un om, şi un militar deosebit de valoros. Deşi, mai mult ca oricare dintre conducătorii sudişti ştia că Nordul dispunea de suficiente forţe militare, economice şi morale ca să-şi refacă armata şi să-şi asigure victoria finală. Trebuia doar ca Lincoln să găsească ofiţeri destoinici şi comandanţi pricepuţi şi hotărîţi, ca soldaţii să cîştige războiul.

Pe aceştia Lincoln nu-i descoperise încă.

Ba, să fim drepţi : l-a descoperit pe Butler. Şi, în fierberea atîtor amărăciuni, înfrîngeri, dureri, şi-a amintit cum l-a apostrofat domnul Palmerston în Camera Comunelor şi l-a suspendat... Să nu mai aibă complicaţii şi cu Londra. Îi ajungeau, prostia, minciuna, trădarea şi imbecilitatea atîtora dintre comandanţii de pe Potomac. Mai ales că, după Fredericksburg, toată reacţiunea engleză a jubilat şi a toastat în cinstea lui *mister* Davis şi a lui Lee, urîndu-le să cîştige cît mai curînd războiul şi să gîtuie toţi nordiştii abolиţionişti.

Plecînd din New Orleans, Butler nu s-a scuzat, ci s-a adresat lui... Palmerston : „M-am purtat prea cumsecade. Trădarea, după toate legile, se pedepseşte cu moartea. Iar eu n-am executat nici un trădător, din miile cîţi mişunau în New Orleans. Mă urau cumplit pentru că le-am luat sclavii. O domnişoară sudistă, al cărei sclav a refuzat să-i mai îndeplinească poruncile, mi-a scris : «Dacă toate cuvintele de ură din toate limbile ar fi adunate într-un singur epitet plin de scîrbă, tot n-ar reuşi să exprime cît de mult te urăsc, yankeule» [1]. Şi, la urma urmelor, m-am purtat cu sudiştii trădători, prinşi cu arma în mînă, mult mai bine decît se poartă englezii cu hinduşii"... care n-au altă armă decît scăpărarea de mînie din priviri.

Înfrîngerea de la Fredericksburg a zguduit Nordul ca un cataclism. Asemenea multora, Greeley şi-a pierdut capul : invoca mediaţia lui Napoleon al III-lea. Să se încheie grabnic pacea.

Republicanii radicali învinuiau de trădare toţi generalii „democraţi". Fără excepţie. Şi nu s-au lăsat pînă nu l-au degradat pe Porter, „eroul bătăliei celor şapte zile", prieten cu Mac Clellan. De fapt, un biet ţap ispăşitor. Dar se impunea o lecţie. Nădăjduiau să-l aducă la bara justiţiei şi pe „micul Mac". Au izbutit să-i aresteze doar secretarul particular, do-

[1] Léon Lemonnier, *op cit.*, p. 143.

vedit spion al rebelilor. Pe Mac Clellan îl apăra bine marea burghezie, companiile de căi ferate și guvernatorul din Kentucky.

În toate orașele, masele populare protestau împotriva modului cum se ducea războiul și condamnau trădarea ofițerilor „democrați". Din Maine la California s-au organizat demonstrații, cu cîntece patriotice, cu donații pentru armată. Poporul cerea să fie folosite toate mijloacele pentru ducerea energică a războiului. Să fie confiscate averile răzvrătiților. Să fie imediat eliberați negrii și primiți în armată. Să fie introdusă teroarea împotriva contrarevoluționarilor. Să fie reorganizat și democratizat, în adevăr, comandamentul armatei.

Burghezia colaboraționistă da din colț în colț cînd poporul striga pentru un război necruțător, cînd cerea neutralizarea tuturor rebelilor, din toate sectoarele și de toate nuanțele.

Înfrîngerile nu micșorau, ci sporeau elanul popular de luptă, radicalizau masele, revoluționau conducătorii, intensificau mișcarea politică a negrilor și colaborarea lor la războiul Nordului. Serviciul de informații al armatei unionale depindea, aproape în întregime, de negri [1]. Călăuzeau unitățile militare în ofensiva spre Sud. Îngrijeau răniții și prizonierii nordiști, căzuți la rebeli și-i ajutau să fugă după ce se însănătoșeau. Harriet Tubman, „Moise al negrilor" activa pornind, de obicei, de la Port Royal, oraș din Carolina de Sud, deținut de nordiști, ca un cap de pod. Salva negri din ghearele plantatorilor — a eliberat peste 800 de sclavi. Aducea prețioase știri despre mișcarea trupelor rebele. Incendia depozite de muniții și conace ale plantatorilor. Distrugea depozite de provizii și baloturi de bumbac, în valoare de multe milioane de dolari. Organiza o brigadă de partizani negri în Sud. Și toate astea din inițiativa și prin voința unei simple femei sclave, mult îndrăgostită de libertate și demnitate umană.

În Nord și în Sud se formau ligi de negri, detașamente de miliție, cluburi de tir. Mii de sclavi fugeau de pe plantații, dezorganizînd producția gospodăriilor sudiste. „Masele populare, nu numai muncitorii și fermierii, ci și milioane de negri, deveneau forța decisivă a războiului civil din Statele Unite" [2].

În armată creștea mereu procentul de muncitori și fermieri. După statistică, la 1 000 de soldați în armata Nordului 421 erau muncitori și 487 fermieri. Cele mai bune unități, ale lui

[1] W. Foster, *Schiță a istoriei politice...*, p. 293.
[2] A. V. Efimov, *Ocerki istorii SȘA*, p. 340.

Grant și Sherman, singurele culegătoare de victorii pînă acum, erau regimente de muncitori.

La 18 decembrie 1862, vorbind în numele senatorilor, radicalul Ben Wade reproșa iarăși dur președintelui că lasă conducerea armatelor în seama unor generali „democrați", proslaverymeni ca Halleck, Buell, oameni cu totul străini de cauză, generali care s-ar putea alinia mai bine în rîndul ofițerilor lui Jefferson Davis. Și asta în vreme ce mulți generali aboliționiști, ca de pildă Frémont, căzuți în dizgrație, vegetau pe linie moartă, pentru vina de a fi procedat revoluționar în problema sclaviei. Deci, trădătorii la comandă, revoluționarii în dizgrație.

Republicanii radicali izbeau în membrii guvernului aleși dintre „democrați" ca Blair sau Welles, și atacau chiar republicani de dreapta — conservatori — ca Seward. În alegeri, cîrteau radicalii, secretarul de stat a dat mai multă apă la moara „democraților", decît a republicanilor. L-a cuprins plictiseala, moliciunea, a ajuns protectorul generalilor „democrați". Chiar planul strategic al armatei era supus focului concentric al criticii radicalilor. Manevrele pe linii interioare ale sudiștilor, concentrînd oricînd forțe puternice într-un singur punct, tăiau ușor „corpul șarpelui boa". De altfel, „Anaconda-plan" nici nu se realizase, în curs de un an. Marx și Engels emiseseră ideea loviturii spre centrele vitale ale rebelilor [1], iar radicalii o însușiseră : atac spre răsărit, prin Georgia, „cheia teritoriului secesionist". Să taie Confederația în două. Să întrerupă magistralele feroviare de legătură între statele atlantice și bazinul fluviului Mississippi, între statele Florida și Alabama și capitala rebelă Richmond. Să se poată trece la o răscoală generală a negrilor. Numai așa se va prăbuși Sudul, răpus. Altfel armata rebelă manevra pe linii interioare și se salva.

„Marea proclamație"

Aveau dreptate republicanii radicali. Nici în Vest lucrurile nu mai mergeau bine. Controlînd fluviul Mississippi pe o distanță de peste 350 km, între fortărețele Vicksburg și Port Hudson, sudiștii cărau importante cantități de grîne și carne din Arkansas și Texas sau zahăr din partea de nord a Louisianei. Pe aici pătrundeau încă mari cantități de muniții și arme

[1] Încă din primăvara lui 1862, ajunseseră la convingerea că „Potomacul nu este poziția cea mai importantă de pe teatrul de acțiuni militare" (*Opere*, vol. 15, pp. 514—516).

englezești, debarcate în portul mexican Matamoras [1]. Cu un cuvînt : o breșă largă în cordonul blocadei, în executarea lui „Anaconda-plan". Celălalt centru rebel, bine fortificat aici în Vest, era Chattanooga, în regiunea muntoasă. Asigura legătura cu Atlanta și cu Savannah.

Deci, Vicksburg și Chattanooga.

Se răzbuna greșeala lui Halleck care pierduse, în mai-iunie 1862, momentul propice pentru cucerirea Vicksburgului și eliberarea Mississippiului. A lăsat timp lui Jefferson Davis să-l dirijeze aici pe generalul Van Dorn, cu mai multe mii de oameni, și lucrînd zi și noapte, să fortifice bine orașul înălțat pe promontoriul din fața unei meandre a fluviului. După aceea a coborît cu 300 km mai spre sud, la Port Hudson, operînd și aici o fortificare : două puncte de sprijin în legătura cu Texas, Noul Mexic, Arkansas. Miopia lui Halleck „prelungea cu un an întreg acest război penibil" [2], cu alte mii de vieți omenești zadarnic risipite.

După plecarea lui Halleck în Virginia, comanda armatelor din Vest a revenit lui Buell. Din octombrie, și acesta a fost schimbat cu Rosencrans care opera în Tennessee. Lui Grant i s-a dat comanda armatei de pe Mississippi. Poate singura consecință pozitivă a promovării lui Halleck, gîtuitorul ofensivei curajoase spre Vicksburg. În toamna anului 1862, Grant, cu 50 000 de soldați, a încercat mai multe ofensive pe Mississippi la vale. N-a avut succes. A pierdut cîteva lupte, mărunte. În opinia publică „democrații" au agitat spiritele cu ostilitate. Presa se arăta foarte neliniștită de eșecurile din Vest. Nu pentru că ar fi fost așa de grave, ci pentru că mai atenua impresia îngrozitoare produsă de înfrîngerea de la Fredericksburg. „Halleck, Stanton, Chase și alții și-au alăturat glasul cererii generale pentru destituirea lui Grant" [3]. Un monoman : nu vedea decît o ofensivă în infinit și în absurd. Trebuia scos din armată pentru imprudență și pentru beție. Dar Lincoln s-a împotrivit. L-a luat pe propria lui garanție : „Îi mai dau o ultimă ocazie să se reabiliteze"... Sau și mai simplu, în penuria generală de comandanți călăuziți de principii ofensive : „Nu mă pot dispensa de acest om : se bate !" [4].

În decembrie, cu tenacitate de hipopotam, Grant a sărit peste multe dificultăți, peste încîlcite intrigi și a continuat

[1] Vezi Léon Lemonnier, *op. cit.*, p. 160.
[2] Henry William Elson, *op. cit.*, p. 727.
[3] *Ibidem.*
[4] Léon Lemonnier, *op. cit*, p. 160.

ofensiva pe Mississippi. O propusese din aprilie-mai, cînd Farragut opera împotriva New Orleansului și pătrunsese cu flota din golful Mexic, ca o săgeată pînă la Vicksburg. Iscusit fortificat și dotat cu artilerie, muniții și cîteva vase necesare urmăririi în cazul unui atac pe apă, Vicksburgul era apărat acum de peste 40 000 de soldați, comandați de generalul Pemberton. Se putea crede o cetate modernă, inexpugnabilă. Și era.

În memoriile lui, Sherman nota : „Am văzut fortificațiile de la Sevastopol, și nu ezit să declar că fortificațiile de la Vicksburg erau mult mai dificil de cucerit" [1].

Dacă, totuși, adversarul ar fi izbutit să-l blocheze, în ajutor îi venea Joseph Johnson cu o armată de 15 000 de soldați, așezată pe calea ferată lîngă orașul Jackson, capitala statului Mississippi. Prinși la mijloc, asediatorii n-aveau decît să fugă, ori să se predea.

În decembrie 1862, din Memphis, Grant îmbarcă pe vase 4 divizii, sub comanda lui Sherman. La 24 decembrie, aceste unități debarcară la gura afluentului Yazoo. Dar în luptă cu rebelii suferiră o grea înfrîngere. A urmat un episod de certuri și intrigi între comandanți. Sherman a fost înlocuit cu Mc Clernand. Mc Clernand a declarat că-i sătul să mai facă pentru Grant toate lucrările de concepție, și a întreprins, pe cont propriu, o expediție în Arkansas. În ianuarie 1863, luptînd cu dificultățile terenului, cu forțele rebelilor și cu adversitatea colegilor, Grant a izbutit totuși să concentreze la Milliken's Bend, la 20—30 km nord de Vicksburg 60 000 de soldați. Îl ajuta și flotila de pe Mississippi comandată de Porter. Dar asta nu însemna încă mare lucru.

În iarna aceea Rosencrans s-a fortificat solid în Nashville. Președintele îi cerea să elibereze Munții Allegheny unde populația — „albii săraci" — se revolta împotriva sudiștilor și cerea ajutorul nordiștilor. Dar generalul se codea. Numai la ordinul expres al lui Lincoln de a cuceri Chattanooga, Rosencrans a pornit, cu mare regret, din Nashville. Dar nu spre sud, ci spre sud-est. Așa dădea răgaz lui Bragg să se fortifice și mai bine în Chattanooga. După o bătălie sîngeroasă de trei zile (31 decembrie 1862—2 ianuarie 1863) pe Stone's River, după ce au pierdut cîte 10 000 de soldați, Bragg s-a retras ceva mai spre sud, iar Rosencrans a rămas în Murfreesboro.

[1] Frederic Canonge, *op. cit.*, p. 257.

Pentru că venea după dezastrul de la Fredericksburg, victoria de la Murfreesboro s-a trîmbițat mai mult decît merita. Conta pentru întărirea moralului.

Deci, în 1862, oasele Sudului n-au pîrîit sub strînsura „Anacondei". Era un boa prea pirpiriu. Și istoria nici n-a mai vorbit despre el [1].

Vizat direct de radicali, urmărit de intrigile lui Chase, spre sfîrșitul anului Seward a prezentat o cerere de demisie. Cunoscînd dedesubturile, Lincoln a făcut ce-a făcut și a obținut o cerere de demisie și din partea lui Chase. Avînd „doi dovleci în desagi", s-a instituit ca arbitru între cele două fracțiuni republicane. A scris două scrisori foarte curtenitoare : nu se putea lipsi de serviciile celor doi adversari. Și i-a împăcat. Adică a mai domolit atacurile radicalilor.

La 31 decembrie se admitea în Uniune statul Virginia de Vest, cu condiția ca sclavii să fie eliberați treptat.

Dar un eveniment strălucitor le-a umbrit și le-a amuțit pe toate : la 1 ianuarie 1863, Lincoln lansa proclamația de eliberare a sclavilor negri. Întreaga Uniune afla că „toate persoanele considerate sclavi, din orice stat sau porțiune de stat ai căror locuitori vor mai fi în rebeliune împotriva Statelor Unite, vor fi declarate libere pentru totdeauna". Li se recomanda : „Munciți conștiincios, pentru salarii rezonabile" [2].

În toate orașele din Nord, în cinstea eliberării sclavilor s-au tras salve de tun. Toată lumea s-a învăpăiat de un entuziasm fără margini. Frederick Douglass asista la o întrunire din Tremont Temple (Boston), printre cei veniți să asculte textul marii proclamații a eliberării : „Cine ar putea descrie izbucnirea de triumf, imensitatea bucuriei ? Lumea striga, plîngea, rîdea, se îmbrățișa. Cu glasul lui puternic Rue, predicatorul negru, intona imnul :

«Sunați-vă tamburinele, pe marea Egiptului !
Brațul celui veșnic a despicat apele !...»

Mii și mii de glasuri cîntau, transpuse, frenetice. Și pînă a căzut noaptea, numai mulțumiri, rugăciuni și urări de bine" [3].

[1] Marx și Engels scriau în primăvara lui 1862 că, fără un atac prin Georgia, „războiul se poate prelungi la infinit", cu toate succesele obținute în alte sectoare, și chiar pe Potomac (*Opere*, vol. 15, p. 516).

[2] Lord Charnwood, *op. cit.*, p. 358.

[3] Franck Schoell, *op. cit.*, p. 73.

În acea zi, în viața batjocorită, umilită, chinuită a negrilor totul a fost cîntec, poezie, bucurie, entuziasm, fericire.

Bucuria și fericirea libertății, de atît amar de vreme visată.

Toată lumea din Nord se încredința că desființarea sclaviei reprezenta marea, așteptata lovitură revoluționară.

Oricum, străbătînd păienjenișul de intrigi și de interese contrarii, Lincoln își atinsese scopurile esențiale ale programului politic : păstrase în Uniune statele mărginașe, dăduse *homestead* și proclamase oficial abolirea sclaviei. Bombardase inamicul cu decretele cele mai epocale și mai nimicitoare pentru el.

Marea proclamație oferea singura și adevărata cheie care putea deschide templul victoriei Nordului împotriva Sudului.

În adevăr, țelul social al războiului era atins. Mai rămînea să fie concretizat în practică.

Deocamdată aplicarea legii de abolire a sclaviei n-avea teren decît în Vest și în Sud-Vest, în Louisiana, unde armata Nordului se afla în ofensivă. Dar și aici, în multe locuri, ca și în Virginia apuseană, din exces de zel politic, sclavii se eliberau prin răscumpărare.

Marea proclamație smulgea totuși stăpînilor de sclavi, într-un condei, peste 3 miliarde de dolari. O confiscare revoluționară a unei „proprietăți" de mult anacronică și neîngăduit de sălbatică.

Așa se grada meritul incontestabil al lui Lincoln pînă la 1 ianuarie 1863. Și ajunsese aici dus de presiunea maselor populare și dirijat de critica republicanilor radicali.

Totodată epura comandamentul armatei. Continua să caute un comandant șef și să unifice conducerea tuturor fronturilor. Înrola negrii în armată. Începea, în sfîrșit, războiul revoluționar.

Rebelii simțeau efectele politice, militare, economice și morale dureroase ale marii proclamații. Jefferson Davis a devenit tot mai autoritar, mai neîngăduitor cu orice opoziție. Și, asemenea multor dictatori, se dovedea „gelos ca o femeie de orice autoritate rivală autorității lui. Avea prea multă încredere în el și acționa ca și cum ar fi știut totul" [1]. Dar, citind marea proclamație, desigur n-a mai avut ce ști. A turbat de furie. Aprecia declarația drept „cea mai senzațională crimă de stat și cea mai idioată greșeală politică din toate cele cunoscute pînă acum în istoria americană". Socotea că unicul ei țel era „răscoala sclavilor". Și, în primul rînd, ca să țină în frîu sclavii

[1] W. Wilson, *Hist. du peuple américain*, p. 346.

negri, scotea peste 100 000 de soldați de pe fronturi și-i împînzea în țară [1].

Însuflețiți de frenezia libertății, negrii fugeau și se strecurau în Nord, să se facă soldați ai propriei lor libertăți. Frederick Douglass și alți mulți fruntași abolиționiști s-au transformat oficial în agenți recrutori pentru negrii dornici să se angajeze în armată. Primii doi recruți negri înscriși au fost fiii lui Frederick Douglass.

Da, marea proclamație dădea războiului adevăratul țel și adevăratul caracter : război revoluționar. Lincoln și-a cîntat aria de bravură a rolului încredințat de istorie.

Proclamația de abolire a sclaviei a răsunat festiv și în afară. Întreaga lume progresistă l-a aplaudat pe Lincoln fără reticență. În toate țările democrației, muncitorii, toți oamenii progresiști au organizat mitinguri de simpatie pentru armata Nordului și pentru Lincoln. Adevăratul țel al războiului, cunoscut pe plan mondial, devenea un mare agent politic și diplomatic pentru Nord.

Proclamația de emancipare, scria Henri Adams din Londra, a realizat pentru Uniune „mai mult decît toate victoriile pe cîmpul de luptă și decît toate acțiunile diplomatice".

Numele lui Lincoln începea să capete putere de simbol și să pătrundă în cele mai îndepărtate colțuri ale lumii, în Asia ori în Africa.

„Figura lui Lincoln este sui-generis în analele istoriei, scria Marx..., nici o poză, nici o drapare istorică. Lucrul cel mai important, el îl înfăptuiește întotdeauna fără a face mult caz... Șovăind, împotrivindu-se el cîntă fără prea mare plăcere aria de bravură a rolului său, ca și cum ar vrea să-și ceară iertare pentru faptul că împrejurările îl silesc să «fie erou»" [2].

Proclamația de abolire era „cel mai important document din istoria Americii de la întemeierea Uniunii, document prin care este ruptă în bucăți vechea Constituție americană" [3]...

Muncitorii din Anglia și din alte țări l-au felicitat pe Lincoln cu multă căldură. Războiul civil îi îndurera, dar se bucurau că prin el s-au zdrobit cătușele sclaviei negre. Deși nu se obișnuia ca un șef de stat să scrie muncitorilor din

[1] W. Foster, *Schiță a istoriei politice...*, p. 293.
[2] Este unul dintre cele mai patetice și mai elogioase articole ale lui Marx (*Opere*, vol. 15, p. 579).
[3] Marx-Engels, *Opere*, vol. 15, p. 579.

alte țări, Lincoln a scris, totuși, muncitorilor din Manchester și celor din Londra două scrisori publice. Mulțumea, în numele poporului american, clasei muncitoare din Europa, și declara că sprijinul acordat în stăvilirea intervenției străine a necesitat multe jertfe și un eroism sublim [1].

Strîns cu ușa șomajului în industria textilă, încurcat tot mai rău în războiul din Mexic, Napoleon al III-lea s-a oferit ca mediator pe lîngă Lincoln și Jefferson Davis. Dar ambii i-au refuzat serviciile.

Ministrul de Externe al Angliei, lord Russell, vorbea cu parapon și califica proclamația de emancipare a negrilor ca un act de... răzbunare împotriva proprietarilor de sclavi. Și se bucura, cu umor englez : Lincoln pretinde „să emancipeze sclavii acolo unde guvernul S.U.A. nu poate face din abolițiune o realitate" [2].

Desigur, pe front, Nordul era încă înfrînt.

Dar succesul politic, moral și economic al marii proclamații îl dirija ferm spre victoria finală. Pînă atunci însă... Un răspuns la întrebarea lui Walt Whitman :

„Nu vedeți dar, că sîntem la fel, pretutindeni
toate națiunile, din toate timpurile,
cîtu-i de mare pămîntul ?"

[1] Vezi Ph. Foner, *op. cit.*, p. 27.
[2] Léon Lemonnier, *op. cit.*, p. 140.

RĂZBOIUL REVOLUȚIONAR (1863–1865)

„Este inadmisibil ca în Statele Unite să existe o singură bucată de pămînt unde să fie îngăduită sclavia".

Walt Whitman

Ce se întîmpla în spatele frontului

Oricum, primul act al războiului civil, perioada lui constituțională se încheiase. Cortina se ridica pentru actul doi — desfășurarea revoluționară a războiului [1]. A fost actul cel mai dramatic, mai bogat în surprize, în evenimente extraordinare.

Dar ce decoruri se pregătiseră pentru acest mare episod din istoria poporului nord-american ?

Oricum economia Nordului se redresase. Războiul impunea o activitate zorită, febrilă. În Pennsylvania progresa industria metalurgică, de armament, de mașini agricole. În Chicago, industria cărnii și a pastelor făinoase producea pentru armată. S-au căutat și s-au descoperit mine și metale noi : fier și aramă pe malul Lacului Superior, noi zăcăminte de aur în Munții Stîncoși.

S-au introdus multe perfecționări tehnice — în 1864, de pildă, s-au pus în aplicare în Nord mai multe brevete decît în toți anii de la întemeierea Statelor Unite încoace.

În 1859 Dracke a descoperit petrol în Pennsylvania. În timpul războiului, năpustirea spre „regiunile petrolifere" rivaliza cu goana după aurul californian, cu zece ani în urmă. S-au forat sute și mii de sonde și s-au extras milioane de butoaie de petrol pe an. A apărut și un om înzestrat cu un neobișnuit simț în adulmecarea mirosului de petrol și afaceri : J. D. Rockefeller.

[1] Vezi Marx-Engels. *Opere*, vol. 15, p. 551.

Din toamna lui 1862 guvernul a ridicat mult tarifele vamale, dînd mari posibilități de dezvoltare și de cîștig industriașilor yankei. S-a reluat, cu un sporit avînt, construcția căilor ferate. Și, în primul rînd, s-a inaugurat, în 1862, construcția primului transcontinental, de la New York spre San Francisco.

În octombrie 1861 a intrat în funcțiune primul cablu telegrafic de peste 4 500 km, de la New York la San Francisco. Se comunica prin Morse.

Șantierele navale lucrau zi și noapte.

Aplicarea legii *homestead* însemna o adevărată expansiune agrară spre Vest — o extindere a fermajului pînă la Munții Stîncoși : peste 4 700 000 de acri, ocupați și valorificați, deși era război [1]. *Homestead*-ul rodea, la propriu. Energicii squatteri parc-au renăscut. Dădeau imbold „colonizării interioare". Mai ales că, în ciuda dificultăților și a războiului, emigrarea a sporit mult. S-au format, în scurt timp, peste 15 000 de ferme noi. S-au introdus pe scară largă mașinile agricole. Producția cerealieră a sporit considerabil. Legea *homestead* s-a prezentat ca o cale practică și sigură de valorificare agrară a Vestului. Așa că, deși se zbătea într-un război așa de greu și de lung, totuși Nordul recolta surplus de cereale și le vindea peste granițe, aprovizionînd îndeosebi piața Londrei. Nevoit să cumpere grîu nordist și să acorde credite Washingtonului, guvernul Palmerston își mai tempera zelul prosudist. Cumpăra grîu din Nordul Statelor Unite, iar bumbac învăța să găsească altundeva : în India, în Egipt. Capitalismul nord-american se întărea mereu, tot mai puternic și mai prosper.

Pentru război, guvernul Lincoln cheltuia zilnic peste două milioane de dolari. Ca să facă față cheltuielilor a recurs, de multe ori, la împrumuturi interne, a introdus un impozit progresiv. Și pentru că moneda de aur și de argint s-a ascuns, a emis hîrtie monedă oficială — acele *green-backs* (spate verde). Ca să ușureze circulația fiduciară, ca să găsească noi resurse financiare, ca să unifice piața internă, Congresul s-a hotărît, în sfîrșit, și cu tot scandalul celor interesați în funcționarea băncilor statale, să creeze o bancă federală (februarie 1863). Băncile locale ale fiecărui stat au devenit agenții ale Băncii federale. Cu venitul realizat, peste 300 milioane de dolari, guvernul a plătit soldele, datoriile și cheltuielile pentru înrolarea unor noi contingente de soldați.

[1] W. Wilson, *Hist. du peuple américain*, p. 344.

În genere, industria, agricultura, comerțul, afacerile, specula, contrabanda, toate înfloreau. O prosperitate economică în Nord, în ciuda atîtor mari cheltuieli și prefaceri cerute de război. O dată cu puterea politică burghezia industrială realiza și uriașe avantaje economice. Industriașii, bancherii, speculanții se îmbogățeau peste noapte. Prin jecmăneală pe seama statului se puneau bazele unor noi „mari averi" americane. Cele mai respectabile averi se realizau în construcția de căi ferate : Vanderbilt, Stanford, Villard ; în industria metalurgică și de armament : Andrew Carnegie, J. P. Morgan, Abraham Hewit ; în fabricarea cherestelei : Weyerhaenser, în industria cărnii : Armour și Swift ; în petrol : John D. Rockefeller.

De fapt, pentru burghezia din Nord războiul ajunsese rentabil. Comenzile de stat pentru nevoile armatei aduceau 10—40% dividende. Permiteau îmbogățirea rapidă și uriașă a unor industriași, bancheri, comercianți. Specula căpăta proporții gigantice : în procurarea hranei pentru ostași, în confecționarea echipamentului militar, în fabricarea armelor și a munițiilor. Pretutindeni, afaceri — adesea oneroase pentru stat. Unii au furnizat armatei efecte militare putrede : pături, vestoane, bocanci. J. P. Morgan (senior) a construit pentru flotă vase din lemn jilav sau verde, cu mașini de proastă calitate. Așa a cîștigat sume imense. Vanderbilt, posesorul uneia din cele mai mari averi americane, satrap peste monopolul poștei maritime, a „construit", cu fondurile statului, și vase de război. Dar n-a furnizat numai vase noi, prost făcute. Ci, prin Collins, omul lui de paie, cumpăra vase vechi, cu lemnăria putredă, cu mașinile și cazanele deteriorate, le fățuia, le da o spoială de vopsea și le vindea statului ca noi. Un mare vas de transport, de proveniență Vanderbilt, transportînd soldați, s-a scufundat cum a ajuns în larg [1]. Ancheta a dat vina pe... mare și pe comandantul vasului.

Folosind același sistem, J. P. Morgan (senior) cumpăra, cu 2 dolari bucata, arme scoase din uz, brăcuite ; le lustruia în ateliere și le vindea cu 15 dolari bucata. Soldații reclamau : „Ne ucid propriile noastre arme". Îngrijorat și, în plus, generos, Morgan (senior) le cumpăra din nou, cu 3 dolari bucata, le mai da încă un lustru, poate le ștergea și rugina de pe țeavă și le vindea cu 22 de dolari bucata. La recepție treceau ușor. Chiar cu elogii. Vorba ceea : mulți văd, puțini cunosc.

[1] Vezi T. Schattelesz, *op. cit.*, p. 75.

Mai ales cînd comisia de recepție e bine unsă. Jertfind viața propriilor soldați, Morgan a cîștigat numai la afacerea cu puștile 110 milioane de dolari. I-a cîștigat apărînd... patria. Merita o decorație.

Dar Morgan nu era un caz izolat. Și Philip S. Justice, fabricant de arme din Philadelphia, a furnizat armatei 4 000 de puști, toate defecte. Sperțuită, comisia de recepție a închis ochii și le-a găsit „acceptabile". Dar puștile explodau în mîinile soldaților nordiști, ucigîndu-i parcă le-ar fi furnizat un industriaș rebel din Atlanta. Dat în judecată, Justice a aruncat ceva aur în talerul justiției oarbe și și-a aranjat un verdict de achitare.

Și încă o sursă de îmbogățire : contrabanda cu rebelii. O nesăbuită și criminală contrabandă cu arme, cu muniții, cu cereale, cu vite, cu bumbac. Aceasta l-a silit pe Lincoln, în martie 1863, să pună întregul comerț sub controlul ministrului de Finanțe, Chase. Dar parcă a încetat contrabanda ? Se specializaseră oamenii în treaba asta, le aducea cîștig mai mare decît comerțul deschis și nu se îndurau s-o abandoneze.

Poate pentru că nu-l credea nimeni, Emerson grăia tocmai acum : „Fără bogăția inimii, averea este o cerșetoare dezgustătoare".

Prelungit și deficitar condus, războiul epuizase sistemul voluntariatului. Impunea, de urgență, serviciul militar obligatoriu. Ca să se evite ambuscările, se cerea ca operația recrutării să fie condusă de autoritățile federale.

În adevăr, la 3 martie 1863, o lege obliga toți cetățenii apți să-și îndeplinească datoria militară, „cînd vor fi chemați în acest scop de către președinte" : căsătoriții între 20 și 35 de ani, celibatarii pînă la 54 de ani. Cei supuși recrutării puteau să-și pună un înlocuitor sau să plătească o taxă de 300 de dolari.

Președintele stabilea, în raport cu populația, numărul de recruți pentru fiecare stat. În unele state se mai recurgea încă la voluntariat ; în altele se recruta prin tragere la sorți.

Legea a supărat pe mulți și mai ales pe „democrații" pacifiști — „capetele de aramă". Declarau că recrutarea obligatorie vine în contradicție cu libertatea individuală. Și cum presupunea suspendarea lui *habeas corpus*, chiar unii guvernatori de state o declarau neconstituțională. De pildă, Seymour, guvernatorul New Yorkului. Încă o formă de sabotare a războiului revoluționar.

Îndată după publicarea proclamației de eliberare, Thaddeus Stevens propunea legalizarea înrolării negrilor în armata combatantă. Propunerea venea ca o consecință firească a abolirii sclaviei, ca un început de recunoaștere a drepturilor și datoriilor civice ale negrilor. De mult negrii doreau să lupte. Îndemînare, aptitudini militare dovediseră și pînă acum. Impresionaseră chiar, prin îndrăzneală, devotament și disciplină.

Dar, deocamdată, senatorii mai stăteau pe gînduri : „Dacă-i primim în armată, înseamnă că-i socotim egali cu albii". Și asta le tulbura rău siesta și somnul.

Chiar dacă Washingtonul întîrzia înrolarea negrilor, soldații și ofițerii abolиționiști, fruntașii negrilor, ca, de pildă, Frederick Douglass, organizau regimente de negri. De altfel Lincoln însuși se rostea, în 26 martie 1863, într-o scrisoare către Johnson : „Populația de culoare este o mare forță disponibilă, nefolosită încă pentru restaurarea Uniunii. Simpla apariție a 50 000 de soldați negri, înarmați și instruiți, pe malurile Mississippiului ar pune capăt imediat rebeliunii. Și cine se îndoiește că noi putem prezenta asemenea priveliște, dacă o luăm în serios ?" [1].

Înrolarea negrilor în armata Nordului marca un moment determinant în trecerea spre războiul revoluționar. Evenimentele cristalizau și programul de revendicări al negrilor : libertate, înarmare, drepturi electorale, împroprietărire, egalitate socială.

În Sud treburile mergeau mult mai prost. Întîi, cu toate eforturile de a le produce, resursele economice se epuizau vertiginos. Se închideau și căile principale de procurare : contrabanda pe mare și pe uscat. În război, rebelii au intrat handicapați de sistemul monoculturilor și de blocadă, de inferioritatea industriei și a mijloacelor de transport. Au descoperit și în Sud zăcăminte de fier, dar n-au dispus de mijloace ca să-l extragă. Criza de armament devenise cronică. Lipseau tunurile și ghiulelele. Lipsea plumbul pentru gloanțe. Lipseau potcoavele pentru cai. Lipseau meseriașii calificați. Nici potcovari nu se găseau. Așa că, practic, resursele erau limitate. Darurile întîmplătoare ale filantropilor nu constituiau un mijloc salvator, ci un paliativ. Deși au creat cîteva fabrici mari de armament și de echipament : la Richmond și la Atlanta, apoi la Montgomery, la Jackson și Little Roch, totuși sudiștii n-au soluționat niciodată criza de armament și muniții. Lee învinuia guvernul că a concentrat industria de armament, fabrica de

[1] Ph. Foner, *op. cit.*, p. 71.

tunuri și mine în Richmond, riscînd să le piardă o dată cu capitala. Bumbac aveau, berechet. N-aveau însă unde-l prelucra și nici cui îl vinde. În 1861, la Richmond s-a construit o fabrică textilă : lucrau 2 000 de femei. Fabrica de ghete din Atlanta a furnizat, în prima lună, 40 000 de ghete. Dar ritmul a scăzut imediat : lipsea materia primă — pielea. În desperare de cauză s-a trecut la industria casnică. În Atlanta 3 000 de femei lucrau echipament pentru soldați. Fiecare gospodărie cerca să devină un atelier ori o fabrică în miniatură. Dar fără tehnică, fără muncitori calificați, producția era slabă, primitivă.

De la început, rețeaua de căi ferate pe harta Sudului s-a desenat rară, insuficientă. Materialul rulant s-a uzat repede și în așa hal, că orice călătorie cu trenul devenea ori o aventură riscantă, ori o tragicomedie, cu deznodămînt neprevăzut. Alexander Stephens, vicepreședintele Confederației, a plecat cu trenul de la Atlanta la Richmond. Pe drum s-a defectat locomotiva. Nu s-a găsit alta de schimb. Vicepreședintele s-a întors din drum [1], să utilizeze un mijloc de transport mai sigur : trăsura.

În multe regiuni trupele aproape nu mai puteau fi transportate cu trenul, deși tactica și strategia sudistă, manevra pe linii interioare necesitau deplasări masive și rapide. Nu se puteau aproviziona orașele, suprapopulate de refugiați și de soldați.

„Încîntătoarea vale Shenandoah și cîmpiile fertile ale Georgiei centrale, grînarele importante ale Sudului, au fost devastate, de la un capăt la altul, de cele două armate adverse" [2].

Foametea amenința, cronic. Lipsea carnea și nu se întrezărea nici o cale de a o procura. Lipsea sarea necesară pregătirii conservelor pentru armată. Lipsea sticla pentru îmbuteliere. Încercările de a o înlocui cu ceramica nu dădeau rezultate. Lipsea săpunul. Lipseau medicamentele. Nerespectarea nici a unei elementare igiene favoriza răspîndirea bolilor în armată. De mult nu se mai găseau stofe. Soldații își uzaseră de mult splendidele lor uniforme gri și acum mulți purtau zdrențe și umblau desculți. Eleganta lume „aristocrată" a Sudului ajunsese să-și confecționeze hainele în casă ori să umble pur și simplu cu vechituri pe care altă dată nu le-ar fi dat nici sclavilor.

La 2 aprilie 1863, în Richmond s-a desfășurat o adevărată răscoală a flămînzilor. Din ordinul lui Jefferson Davis, trupele

[1] J. Néré, *op. cit.*, p. 82.
[2] W. Wilson, *op. cit.*, vol. II, p. 332.

au reprimat-o sîngeros. Iar la 10 aprilie președintele a dat o proclamație, prin care dicta înlocuirea culturii bumbacului și a tutunului cu cultura cerealelor.

Numai că foamea nu se prea speria de proclamații prezidențiale.

În schimb, proclamația de emancipare a răscolit inima sclavilor negri. Deși guvernul sudist interzicea cu strășnicie difuzarea oricăror știri despre răscoalele negrilor, istoria a înregistrat peste douăzeci și cinci de răzvrătiri și comploturi ale negrilor în 1863. Sabotajul, incendiile, răscoalele se țineau lanț, făcînd și mai puțin productivă munca forțată a robilor. De teamă, mulți plantatori se adăposteau în orașe. Gospodăriile rămîneau aproape numai pe seama și la discreția supraveghetorilor.

În februarie 1863, negrii din Virginia se pregăteau de răscoală. În frunte se aflau negrii care lucrau la calea ferată. Răscoala a fost însă zdrobită de armată, înainte de a se aprinde complet. Tot armata a înăbușit și răscoala negrilor din Florida, în aprilie 1863. În ciuda declarațiilor unor persoane oficiale, în vara lui 1863, ofițeri nordiști, ajutați de negrii abolиționiști, porneau să pregătească o răscoală generală a sclavilor.

Felul de viață dus de negri, în timpul războiului, a fost surprins, în parte, în autobiografia lui Washington T. Booker, fiul unei bucătărese pe o plantație din Virginia. Acest „sclav printre sclavi" mărturisea că a trăit într-o colibă fără ferestre ; lumina intra prin niște găuri, o dată cu vîntul glacial al iernii. ...„Nu-mi amintesc să mă fi culcat într-un pat, înainte de proclamația de emancipare. Eram trei copii... și ne culcam pe pămîntul gol, pe o rogojină sau, ca să fiu și mai exact, pe o grămadă de cîrpe murdare întinse pe pămînt". Deși nu avea decît 5—6 ani, Booker era pus să muncească ore întregi „la măturatul ogrăzilor, la căratul apei pentru oamenii care munceau la cîmp sau la transportul grîului la moară, o dată pe săptămînă, ca să-l macine... Dacă întîrziam, știam că mă aștepta o aspră pedeapsă sau o chelfăneală ca aceea.

Ca sclav, n-am primit nici un fel de instrucție, deși îmi amintesc că de multe ori am fost pînă la poarta școlii, cu una dintre micile mele stăpîne, să-i duc cărțile. Priveliștea celor cîteva duzini de fetițe ori de băieți într-o clasă, preocupați de învățătură, producea o profundă impresie asupra mea și mi se părea că a intra într-o școală ca să învăț ar fi echivalat cu intrarea în paradis..."

Și despre hrană, un cuvînt :

„Pe plantația din Virginia, copiii își procurau hrana aproape ca animalele". Umbla desculț. „Prima pereche de încălțăminte a fost de lemn... Cînd mergeam făcea un zgomot infernal și, mai ales, era îngrozitor de incomodă"... Își amintea de moartea în război a stăpînilor lui mai tineri. Îl regreta însă pe „domnul Billy pentru că, de mai multe ori, intervenise pe lîngă intendent sau pe lîngă stăpîn să ne ierte, să nu ne mai biciuiască" [1].

Și criza de soldați devenea tot mai acută în Sud. Pierderile în luptă greu mai puteau fi înlocuite. De pildă, regimentul 42 din Alabama a intrat în luptă vineri, cu 530 de oameni. Duminică seara mai rămăsese numai cu 10 soldați. Toți ceilalți — uciși, răniți, prizonieri sau dispăruți [2].

Aproape nu exista familie fără doliu.

Recrutarea generală și obligatorie pînă la 45 de ani s-a introdus în Sud încă din 27 aprilie 1862. Mulți „albi săraci" dezertau, se ascundeau în munți, unde luptau ca partizani, adesea împreună cu negrii fugari.

Recrutările pentru armată pricinuiau conflicte grave între guvernul central al Confederației și diverse guverne ale statelor sclavagiste. Tribunalul din Georgia, de pildă, în sentința unui proces de nesupunere la recrutare hotăra „că legea Congresului cu privire la înrolarea în armată este nulă și neavenită și că nu are nici o valabilitate legală" [3].

Guvernul lui Jefferson Davis n-a cutezat să anuleze această sentință care, în fapt, interzicea înrolarea în armată pe teritoriul Georgiei. Reprezentantul Texasului în Congresul rebel de la Richmond protesta împotriva guvernului Davis că a scos din Texas cele mai bune trupe și le-a transportat pe frontul de pe Mississippi ori le-a tîrît în Virginia și le-a folosit „în punctele cele mai periculoase, unde au fost decimate. Trei sferturi din efectivul fiecărui regiment din Texas zace în mormînt sau a fost concediat din armată din cauză de boală. Dacă acest guvern va continua să tot apeleze în același fel la bărbații apți de luptă din Texas pentru a completa efectivul acelor regimente, atunci Texasul va fi ruinat, iremediabil ruinat. Este nejust și nechibzuit" [4].

[1] Washington T. Booker, *L'autobiographie d'un nègre*, trad. de l'anglais par O. Guerlac, Plon, 1904, p. 15.
[2] Vezi Marx-Engels, *Opere*, vol. 15, p. 589.
[3] *Ibidem*, p. 590.
[4] *Ibidem*, p. 591.

Conflictele dintre guvernul central și guvernatorii locali pe problema recrutărilor erau simptome grave de dezagregare a Confederației din Sud.

Resursele militare ale Sudului secau.

Și, în ciuda victoriilor, războiul nu înceta.

Vicepreședintele Alexander Stephens, unul dintre secesioniștii cei mai încăpățînați, susținea acum că sudiștii au declanșat războiul nu pentru eternizarea sclaviei, ci pentru cucerirea drepturilor, a independenței statelor. A început să critice amar centralizarea puterii, dictatura exercitată de Jefferson Davis. Simpatiza fățiș cu Georgia care sfida adesea autoritățile confederate și ordinele lui Davis. Socotea că sclavia era doar un pretext al dezbinării Nord-Sud. Că, în fapt, războiul se ducea între principiile centralizării și ale descentralizării [1]. Exista și aici un dram de adevăr.

Criza alimentară din Sud se datora și proastei organizări, și incapacității lui Northrop, șeful aprovizionării guvernului din Richmond. Intendența era cumplit de coruptă. Unul din funcționarii de la aprovizionare constata : „Lupta noastră împotriva lipsei și a foamei este cu mult mai grea decît lupta directă împotriva dușmanului" [2].

Blocada n-a fost niciodată totală. Contrabanda Nord-Sud a funcționat continuu, mai ales prin statul Kentucky. Era cît se poate de utilă rebelilor și contribuia mult la prelungirea războiului. „Ajutorul" din Europa era substanțial. Îndeletnicirea de „spărgător de blocadă" și cea de contrabandist aduceau, cu riscuri, desigur, venituri considerabile. „Spărgătorii de blocadă" *blockade runners* — din Charleston, din Mobile, din Savannah și din alte porturi se inițiau la o bună școală britanică, adaptată la condițiile specifice. De fapt, adevărații contrabandiști erau englezii. Vase britanice cu arme, muniții, pături, stofe, săpun, ceai, încălțăminte, hîrtie de scris, porneau din Liverpool cu destinația Bermude, Bahamas ori Havana. În porturile de aici așteptau nave rebele, special construite, ca să forțeze ori să înșele blocada nordistă : nave mici, 300—600 t, joase, pluteau pe deasupra minelor cu viteză mare, vopsite în culoarea mării, înzestrate cu motoare care ardeau un cărbune special, fără fum. Astfel amenajate și echipate, izbuteau să execute curse aproape re-

[1] Edwin C. Rozwenc, *The causes of the american civil War*, p. 67.

[2] R. F. Ivanov, *Confederația rabovladelceskih...*, p. 143.

gulate între Nassau și Charleston sau Wilmington, între Havana și New Orleans sau, din mai 1862, între New Orleans și Mobile. În cursă plecau cu bumbac. Se întorceau cu mărfuri industriale, cu arme și muniții. Dar flota Nordului a progresat rapid ; a încercuit tot mai strîns porturile sudiste în cleștele blocadei. Ce se strecura prin blocadă nu rezolva însă criza, nu umplea marile goluri în producția Sudului. Un robinet cu debit neîndestulător și incert, care scădea văzînd cu ochii, în setea chinuitoare de cereale și de mărfuri industriale a Sudului. Asta reprezenta, în fond, contrabanda pe mare sau pe uscat, cu tot efortul făcut.

În toate sectoarele economiei se vedea, acum mai bine ca oricînd, că sistemul muncii cu sclavi era insuficient, neproductiv, inactual. Stăpînii nu știau să muncească, iar sclavii sabotau. „Intregul sistem al sclaviei, scria Washington Booker, era considerat, în genere, ca un semn de degradare și de inferioritate. Prin urmare, cele două rase reunite pe o plantație căutau să se sustragă muncii... Bătrînul meu stăpîn avea mai mulți băieți și fete ; dar, după cîte știu, nici unul n-a avut vreodată vreo profesiune, nici n-a întreprins vreo muncă productivă. Fetele nu învățau nici să coasă, nici să gătească, nici să conducă gospodăria. Sclavii făceau totul ; dar ei n-aveau nici un interes personal în plantație ; ignoranța îi împiedica să facă ceva mai ca lumea. De aceea gardurile se dărîmau, porțile ogrăzilor ieșeau din țîțîni, ușile caselor scîrțîiau, ferestrele se spărgeau, tencuiala se desprindea și nimeni n-o înlocuia, curtea se acoperea de bălării" [1].

Lipseau și banii. Dolarul se devaloriza în raport direct cu prelungirea războiului. Împrumuturile interne nu dădeau rezultate. Plantatorii, după dispozițiile lui Jefferson Davis, stocau bumbacul. Tot mai nădăjduiau că „foamea de bumbac" din Lancashire va obliga totuși guvernul englez să intervină. Cînd așteptarea s-a epuizat, Davis a încercat altă cale : să-l vîndă în gaj. În 1863, Erlanger, un mare financiar parizian, a acceptat să gajeze, pentru un împrumut internațional, întreaga cantitate de bumbac stocat în depozitele rebelilor : „împrumutul bumbacului". Suma contractată s-a acoperit, repede și total, în Anglia. Aici, industriașii nu numai că aveau mare nevoie de bumbac, dar și nădăjduiau că sclavagiștii vor

[1] Washington T. Booker, *op. cit.*, p. 18.

cîştiga războiul şi-i ajutau cu bani, în ideea că le vor rămîne clienţi pe toată viaţa.

Rebelii nu şi-au putut construi sau organiza o flotă. Vasele date pe sub mînă de englezi erau cu totul insuficiente. Ca toţi disperaţii politici, rebelii au folosit, cu dezinvoltură, corsariatul. Şi în primul rînd „Alabama" şi-a dobîndit o faimă zgomotoasă. N-a atins niciodată vreun port sudist ; scufunda însă zeci de vase nordiste. Pentru marinarii yankei „Alabama" reprezenta o teroare a mării. Adesea presa engleză uita neutralitatea şi elogia isprăvile „Alabamei", ca isprăvile propriei flote. Aceasta dădea naştere la dese conflicte diplomatice între Washington şi Londra. Şi raporturile s-au înăsprit mai ales atunci cînd Lincoln a aflat că la Birkenhead, în Anglia, armatorii englezi construiau încă două cuirasate pentru rebeli.

Dar toate acestea nu soluţionau criza economică, din ce în ce mai înspăimîntătoare, din Sud.

„Pierdut, totul e pierdut..."

Totuşi rebelii se îndîrjeau, fanatici, pînă la ultimul glonte şi om. Spionii şi agenţii lor politici în Nord mişunau mult mai numeroşi decît tot ce a putut Nordul să organizeze în spatele frontului sudist. După Fredericksburg, *copperheads*-ii au stîrnit un adevărat val de defetism, de „pacifism". Iar în iarna şi primăvara lui 1863 aceste „capete de aramă", aceşti „democraţi pacifişti" au activat primejdios de intens. Ca să înşele masele populare care-i urau şi-i sancţionau prompt, au alcătuit societăţi secrete cu nume fantastice şi impresionante : „Cavalerii cercului de aur", „Ordinul cavalerilor americani", „Ordinul stelei" etc. Spionau. Trădau. Sabotau. Terorizau populaţia din Nord. Ameninţau că incendiază oraşele, că otrăvesc resursele de apă, fîntîni sau rîuri, că infectează cu microbi echipamentul militar. Eliberau, prin mituire ori cu forţa, prizonierii sudişti şi-i îndemnau la revoltă împotriva Nordului. Încurajau dezertările printre soldaţi. Vorbeau numai despre zădărnicia şi absurditatea acestui război fratricid. Asasinau ofiţerii recrutori. Linşau negrii. Cu o ură dementă căutau să zdruncine moralul societăţii. Şef al „capetelor de aramă" s-a ridicat Clement Laird Vallandigham, din Ohio, membru al partidului „democrat", demagog pervers, fost membru al Con-

gresului pînă în 1862 [1]. Se bucura de oarecare influenţă ca radical printre „democraţi", în statele Ohio, Indiana şi Illinois. Credea că poate proiecta o federaţie a statelor din Vest : să rupă unitatea politică a Nordului şi deci să grăbească victoria Sudului. Adepţii lui, desigur subvenţionaţi de sudişti sau de „democraţii" din Nord, organizau adunări, trimiteau rezoluţii şi proteste guvernului din Washington, solicitînd pace imediată cu sudiştii. „Capul de aramă" Vallandigham a rostit în Camera reprezentanţilor un patetic discurs cerînd pace, neîntîrziat.

Pacifismul lor putea înşela unele cugete slabe, nehotărîte.

Dar parcă se curmase şirul înfrîngerilor şi al nenorocirilor de pe front ? Nu. Racilele contrarevoluţionare erau adînci şi grele, cu infiltrări canceroase pretutindeni şi mai cu seamă în conducerea armatei.

Schimbîndu-l pe Burnside, după Fredericksburg, Lincoln parcă aflase că mai există un general neverificat prin Comandamentul suprem al armatei de pe Potomac : Hooker. L-a numit spre sfîrşitul lui ianuarie 1863. Avîntat, plin de elan războinic, înzestrat cu o bravură nativă, simplă şi directă, cel poreclit „Joe bătălie" dispunea de oarecare simpatie şi autoritate în rîndul soldaţilor. Era şi bun organizator. Se manifestase şi ca înfocat adversar al lui Burnside. Cînd se înfrupta cu whisky, devenea de o locvacitate brutală, necontrolată. Dar cu arta militară, cam slăbuţ. Şi mai ales nu era comandant. Cea mai frecventă expresie, de cînd primise funcţia de comandant şef, suna : „Cum ajung la Richmond"... sau „După ce luăm Richmondul"... etc. Preşedintele îl privea melancolic şi zîmbea : *„Ăsta-i lucrul cel mai deprimant la Hooker. E prea optimist"* [2]. Toţi generalii prieteni cu Mac Clellan hohoteau batjocoritor : *„Fighting Joe, comander in chief !"*...

Oricum, în două luni el a reorganizat armata decimată la Fredericksburg. Dar abia la sfîrşitul lui aprilie 1863, tocmai cînd la 23 000 dintre soldaţii recrutaţi pe termen scurt le venise rîndul la demobilizare, Hooker s-a hotărît să dea bătălia cu Lee. Avea toate şansele. Superioritate numerică : dispunea de aproape două ori mai mulţi soldaţi decît adversarul. Ocupase o poziţie strategică bună, pe înălţimile de lîngă Chancellorsville, nu departe de Fredericksburg. Ostaşii doreau cu ardoare să cîştige mai repede victoria. Aici şi acum.

[1] Vezi Henry William Elson, *op. cit.*, p. 721.
[2] *The Lincoln reader*, New York, 1955, p. 432.

Dar spre marea uimire a subalternilor și chiar a dușmanilor, Hooker a dispersat forțele înainte de vreme și n-a păstrat secretul operațiunilor. A trimis, ca diversiune, cavaleria lui Stoneman — 10 000 de călăreți —, într-un raid spre Richmond. Lee l-a descoperit foarte ușor și l-a zădărnicit. Și mai grav, la 1 mai, într-o vineri, Hooker a abandonat pozițiile de pe înălțime și, cu toată împotrivirea generalului Meade, a coborît în vale, lîngă pădurea „The Wilderness". Acționa, parcă Lee însuși i-ar fi ordonat. Terenul, îmbinare de păduri și poiene, acoperit de mărăcini deși, era aproape de nepătruns. Într-un singur loc luminișul se deschidea suficient de larg, încît se putea folosi artileria. Un aghiotant al lui Meade, care, în timpul celor trei zile cît a durat lupta, a stat continuu sub focul armelor dușmane, n-a văzut niciodată un regiment adunat în întregime [1]. Mărăcinișurile, dese și ghimpoase, separau soldații și îngreuiau cumplit orice mișcare organizată, comandată. Oamenii care scăpau de gloanțe și schije piereau încîlciți în cursele mărăcinilor. Generalul Lee a intuit repede nepriceperea, eroarea lui Hooker și a acționat în consecință. A lăsat o parte din trupe la Fredericksburg, iar la 2 mai, cu 55 000 de soldați, a atacat de front trupele nordiste. Pe Jackson l-a trimis cu 3 000 de oameni să execute o manevră de învăluire pe flancul drept. Robert Lee îl disprețuia așa de mult pe Hooker, că parcă uitase să mai fie și prudent. Deși manevra era riscantă, Lee a jucat, în atacul frontal, comedia înfrîngerii cu atîta dezinvoltură și abilitate, încît Hooker a crezut să-i înfrînt și că bate în retragere. Așa s-a lăsat atras cît mai mult în „Wilderness". La ora șase seara, cînd soldații lui Hooker se pregăteau de repaus și de masă, o invazie bruscă de animale sălbatice, căprioare și iepuri s-au năpustit din pădure spre cîmpie. La început toți au încremenit de mirare. „Rebelii !" au strigat unii. „Vin rebelii !"... Au înșfăcat armele. Au încercat să formeze liniile de bătaie. Încă o dată fantoma Jackson apărea, înspăimîntătoare, materializată într-un atac fulgerător, din pădure, tocmai în aripa dreaptă pe care Hooker o lăsase descoperită. Realiza o surpriză stupefiantă. Vinovat era comandamentul neglijent, dezinformat, păcălit al generalului Hooker. Soldații aflați în acest flanc — 15 000 — s-au luptat cu o bravură și o abnegație demne de o conducere genială. Bătălie de o rară violență pe un teren plin de spini și mărăcini care sfîșiau uniformele și trupurile soldaților,

[1] Frederic Canonge, *op. cit.*, p. 251.

concurînd cu gloanțele și cu ascuțișul baionetelor. Au pierit nouă din zece. Puținii supraviețuitori au fugit nebuni, peste cîmp.

A intervenit generalul Sickles cu infanterie și cavalerie și, în amurg, după două ore de luptă, a barat calea iureșului rebel.

După luptă, Jackson care încerca o „intensă desfătare intelectuală în manevrarea trupelor în timpul luptei" [1], după principii logice, bine cîntărite, a trecut călare, cu statul-major, prima linie să recunoască terenul în vederea luptei din zorile zilei următoare. La întoarcere, luîndu-i drept un grup de nordiști, propriii lor soldați au tras rănindu-l grav pe Jackson. În dimineața zilei de 3 mai, sub un cer senin, limpede, primăvăratic, Lee a preluat personal comanda trupelor lui Jackson. În locul lui l-a lăsat pe Early. Și în toată acea duminică de mai, în fața localității Chancellorsville s-a dus o luptă sîngeroasă, necruțătoare, cu uriașe pierderi din amîndouă părțile. Și Hooker a fost rănit, dar n-a coborît de pe cal. Lupta a durat pînă nu s-a mai văzut om cu om. La lumina stelelor, o parte dintre generalii nordiști au trecut peste Rappahannock. În ziua de 4 mai, Lee a dat numai atacuri mici, de avangardă. Unitățile-i erau istovite. La 5 mai, în loc să continue atacul, Hooker a ordonat trecerea tuturor trupelor la nord de Rappahannock. Declara că se teme să dea lupta hotărîtoare cu un obstacol în spate : rîul Rappahannock. Abandona lupta înainte de vreme. Întorcea spatele victoriei care sta cu fața spre el. Ar fi cîștigat, dacă persevera, dacă nu dispersa forțele, dacă dispunea de informații precise asupra forțelor dușmanului, dacă folosea terenul, dacă manevra bine rezervele destul de puternice, ținute în repaus, fără rost.

Lupta de la Chancellorsville s-a terminat însă înainte ca Hooker să fi împlinit acești „dacă"...

Încă 17 000 de nordiști se jertfeau într-o luptă nechibzuit condusă. Dar poporul din Nord nu-și precupețea jertfele pentru cucerirea libertății oamenilor.

Lee pierdea 12 500 de ostași — o treime din armată. Îl pierdea, în ziua de 10 mai, și pe Jackson „Stonewall", excelentul lui locotenent. La academia din West Point, Jackson a fost ultimul din serie. Detesta războiul. Poate de aceea a părăsit armata și a devenit profesor universitar. Trăia simplu, ascetic. Declarase o dată : „Îmi plac lichiorurile tari, gustul și efectul lor ; de aceea nu le ating niciodată" [2]. Greu de găsit pe lume

[1] Pierre de Lanux, *op. cit.*, p. 73.
[2] *Ibidem*, p. 74.

un om întreg care să spună : mă abţin să consum ceva care-mi place. Şi acel om să mai fie şi ofiţer.

Duminica învăţa sclavii negri să recite versete din Biblie [1]. Tăcut, distant, potolit, absent şi izolat, părea un om din altă lume. Războiul însă l-a relevat ca pe unul dintre cei mai buni, mai cutezanţi, mai iscusiţi generali ai timpurilor moderne. Concepea planuri de luptă perfecte. Şi mai ales le executa cu o extraordinară putere, promptitudine şi îndrăzneală. Născut în 1824, în Virginia, murea la 39 de ani : imens talent, risipit pentru o cauză retrogradă şi absurdă, în care nici el nu credea. Traiectoria glonţului tras de propriul lui soldat n-a fost întru totul greşită. L-a împiedicat să mai zăbovească, primejdios, printre duşmanii nesăbuiţi ai libertăţii oamenilor. Iar ultimele cuvinte ale celui care, manevrînd pe linii interioare în valea Shenandoah şi atacînd de flanc pe Potomac, pe James şi pe Rappahannock, făcuse atîta rău nordiştilor au sunat biblic şi izbăvitor : „Să trecem fluviul şi să ne odihnim la umbra copacilor..."

Uniunea a mai înregistrat încă o înfrîngere. Iar Hooker a patronat un măcel inutil şi a pierdut, pentru toată viaţa, prilejul de a deveni o glorie naţională.

Jefferson Davis exulta de fericire. Şi aştepta capitularea Nordului, fără condiţii.

La Washington ştirea despre înfrîngerea de la „Wilderness" a sosit în ziua de 6 mai. A produs stupoare şi spaimă. Parcă nu trecuseră doi ani de la cacealmaua de la Bull-Run. Lincoln n-a arătat niciodată mai zdrobit, mai deprimat, mai istovit. Şi-a încleştat mîinile la spate şi s-a frămîntat, nervos, încoace şi încolo : „Doamne, Doamne, ce va spune ţara !" Apoi a intrat în biroul ministrului Welles tot mai agitat şi mai deznădăjduit : „Pierdut, totul e pierdut" [2].

Aşa părea. Şi ar fi fost aşa, dacă rebelii ar fi avut forţe suficiente pentru exploatarea succesului. În fapt Nordul rămînea mult superior, din toate punctele de vedere. Soldaţii luptau eroic, iar poporul nădăjduia în victoria finală. Lincoln se aştepta la reproşuri vehemente. Socotea că le merită. Dar n-au venit. Lumea progresistă din Nord înţelegea, mai clar acum, adevăratele cauze ale eşecurilor de pe front. Peste impresia dezolantă produsă de măcelul de la Chancellorsville se înălţa glasul

[1] Henry William Elson, *op. cit.*, p. 718.
[2] *The Lincoln reader*, p. 434.

optimist al maselor, sintetizat de Whitman în cadenţa dură a trei versuri :

„Nu deznădăjduiţi, iubirea totuşi va dezlega
problema libertăţii,
Cei care se iubesc vor fi de neînvins
Şi ei vor face ţara lui Columb victorioasă".

Lee cîştiga victorii inutile şi pierdea timp foarte util

La „The Wilderness", Robert Lee repurta o strălucită victorie de tehnică militară. Îl costa însă prea scump. Cu atît mai scump, cu cît, în ciuda optimismului de paradă, îşi simţea o iremediabilă şi tragică inferioritate a forţelor. Spera totuşi : victoria de la 1—5 mai va impresiona bancherii englezi care încheiaseră împrumutul Erlanger pentru gajarea stocurilor de bumbac. În adevăr, se arătau cu atît mai binevoitori şi mai culanţi, cu cît întrevedeau un deznodămînt final mai grabnic şi mai favorabil sudiştilor. Mai cu seamă că şi cîştigurile se arătau mai mult decît apreciabile. Numai Erlanger se alegea din afacerea acestei tranzacţii cu un profit de 2 500 000 de dolari [1]. Aşa că, dacă victoria de la „Wilderness" nimicea oameni, aducea, în schimb, valută, mărfuri industriale, armament şi profituri grase.

Dar Lee nu mai putea duce război de uzură. Uzarea unităţilor nordiste era în progresie aritmetică ; uzarea unităţilor lui, în progresie geometrică. Trebuia să pornească, vijelios, în exploatarea succesului. Să transforme măcelul de la Chancellorsville într-o victorie imediată şi definitivă. Trebuia şi nu putea. Refacerea armatei a durat o lună de zile. O muncă deosebit de grea, de meticuloasă, pe care Lee a îndeplinit-o în condiţii excepţionale. Ţinea, cu toată inferioritatea, să aibă iniţiativa operaţiilor, şi o avea.

În lunile mai-iunie, nici comandanţii şi guvernul nordist, deşi ameţiţi de măciuca primită la Chancellorsville, n-au stat degeaba. Reorganizarea se impunea în primul rînd. S-au făcut şi greşeli, destule. S-a pierdut şi un timp foarte util. Hooker a desconcentrat mulţi voluntari care îşi împliniseră termenul. A rămas numai cu 65 000. Trebuiau recrutaţi alţii şi instruiţi, de la început.

[1] David Saville Muzzey, *op. cit.*, p. 610.

Şi-apoi nici din Vest nu mai soseau veşti bune. Opoziţia a jubilat, aflînd că generalul Grant, cu 60 000 de soldaţi, s-a împotmolit în mlaştinile din preajma Vicksburgului. Denigrările s-au pornit iarăşi la Washington pustiitoare pentru opinia publică, precum valurile mîloase ale Mississippiului primăvara, peste preeria americană.

Dar Grant stăruia mereu. Schimba planuri după planuri şi încercări după încercări. A început tăierea unui canal pe malul drept al fluviului peste istmul meandrei din faţa Vicksburgului. Să scoată flotila lui Porter din raza bateriilor grele din fortăreaţă. Soldaţii au muncit două luni. Muncă istovitoare, în mlaştini bîntuite de malarie, de pojar, de vărsat. Şi cînd canalul era aproape gata, s-au pornit revărsările de primăvară ale fluviului. Au distrus şi zădărnicit totul.

Noroiul, ţînţarii şi malaria îi chinuiau aspru pe soldaţii din Middle-Vest. Bateriile rebele îi copleşeau. Intrigile, batjocurile şi denigrările opoziţiei „democrate" din nord tăbărîseră asupra lui Halleck, Stanton, Chase : să-l destituie imediat pe Grant. Ca un mîl vîscos aceste intrigi urmăreau nu numai să păteze faima singurului general care „se bătea", ci se năpusteau să-l îngroape definitiv. „Grant va eşua, spuneau cîrtitorii, va eşua lamentabil, fără speranţe şi pentru totdeauna... E un biet imbecil beţiv" [1]... Şi cu toată grija lui Rawlins, Grant a început iar să bea. Lincoln a trimis o comisie de anchetă. Rezoluţia preşedintelui pe concluzia anchetei suna dureros de trist : „Cred că Grant n-are nici un prieten în afară de mine" [2]. L-a invitat să continue ofensiva în valea Mississippiului. Încurajările preşedintelui au rodit în mintea generalului Grant noi planuri de luptă. Convins că Vicksburgul era inexpugnabil dinspre miazănoapte, a organizat o largă şi napoleoniană manevră de învăluire, pe malul drept al fluviului, o trecere pe malul stîng, în plin teren inamic şi un atac dinspre miazăzi, pe acolo pe unde duşmanul se aştepta mai puţin.

Mulţi adversari au găsit planul drept o elucubraţie de alcoolic. O fantasmagorie sinistră ca-n povestirile fantastice ale lui Edgar Allan Poe, foarte la modă atunci. N-au făcut însă prea multă opoziţie, dorind să-l vadă cît mai repede prins şi pierdut în laţul propriilor lui curse nebuneşti.

[1] Benjamin Thomas, *op. cit.*, p. 275.
[2] *Ibidem.*

Preocupat cu organizarea bătăliei de la Chattanooga, nici generalul Rosencrans nu-l aproba şi nu-l susţinea pe Grant : „O aventură în infinit..." Nu se pot da două bătălii simultane". Deşi Napoleon le dăduse în aceeaşi zi, la Jena şi Auerstädt. Şi le cîştigase.

Cu toate că, deocamdată, nu primea alte ajutoare, Grant a continuat operaţiunea plănuită, cu forţele şi cu generalii pe care-i avea : Sherman, Mc Clernand, Mc Pherson. Ştia că lui Pemberton îi puteau sosi, oricînd, ajutoare din sud şi din est. Nădăjduia însă că Rosencrans îl va imobiliza, în zona Nashville, pe Bragg. Se bizuia şi pe teama lui Pemberton de a ieşi din fort să dea o luptă deschisă.

Şi se lansă în luptă.

Trupele au pornit, pe malul drept, spre sud, mărşăluind pe uscat. În acelaşi timp, în noaptea de 16 aprilie, corăbii încărcate cu muniţii şi hrană coborau pe fluviu la vale, ţinînd malul drept, cît mai departe de tirul artileriei din Vicksburg. O trecere îndrăzneaţă, ca un cînt de epopee marinărească. Întuneric beznă. Nici o scăpărare de lumină pe zeci şi zeci de vase şi ambarcaţiuni, lin şi mut plutind la vale. Doar şopotul valurilor putea trăda urechilor experimentate că pe fluviu se petrecea ceva neobişnuit. Santinelele aud, totuşi. Bateriile de coastă care încoronau promontoriul Vicksburgului se dezlănţuie într-o canonadă înspăimîntătoare. Tunurile de pe vase răspund. Exploziile sfîşie bezna nopţii. „Spectacolul era magnific, dar teribil", povestea Grant mai tîrziu [1]. Multe vase au fost atinse de ghiulele. Unul singur a ars. Porter şi-a trecut tot convoiul pe lîngă cetatea de pe promontoriu şi a coborît spre sud să aprovizioneze armata şi s-o transbordeze peste fluviu. Soldaţii lui Grant au mărşăluit în condiţii foarte grele, depăşind pe la vest flancul Vicksburgului. La 30 aprilie flota lui Porter începea să-i treacă iar la est de fluviu. În cîteva zile Grant cucerea Fort Grand-Gulf şi Port Gibson. Şi fără legături cu baza de plecare, cu o aprovizionare redusă, alimentîndu-şi soldaţii mai mult din ce-i oferea terenul, porni operaţia cea mai grea : marşul de zi şi de noapte prin teren inamic, spre Vicksburg. Lui Halleck îi telegrafia : „Cîteva zile poate n-o să auziţi nici o ştire de la mine" [2]. În manevra de ocolire a Vicksburgului, cei 43 000 de oameni ai lui Grant au străbătut un

[1] Henry William Elson, *op. cit.*, p. 729.
[2] Benjamin Thomas, *op. cit.*, p. 276.

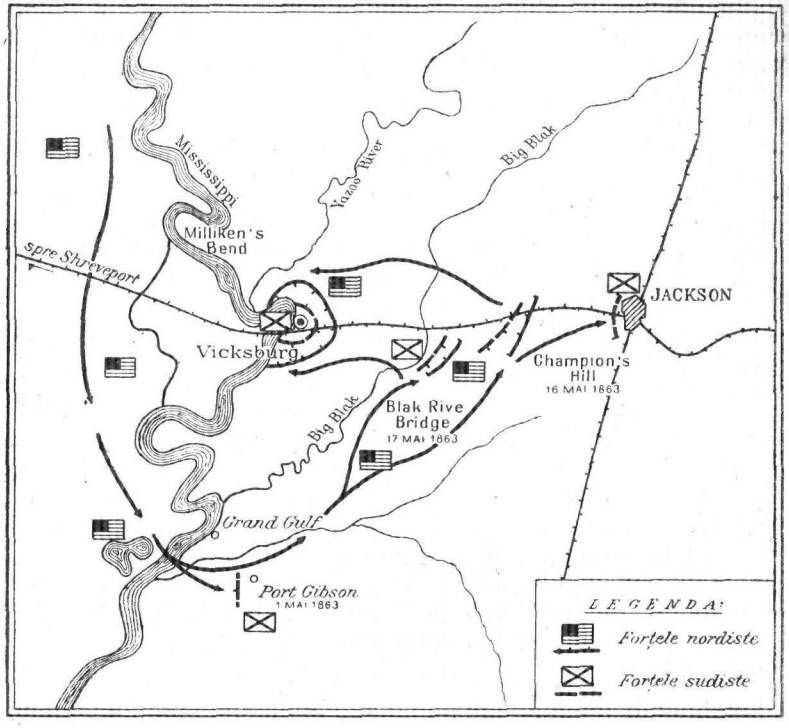

teren extrem de anevoios, prin mlaștini, gropi și tufișuri, așa de dese, de insalubre, că n-aveau nici unde-și așeza corturile.

Oboseala și greutățile drumului frîngeau și voințele cele mai oțelite. Adesea nici Grant nu mai nădăjduia să ajungă la calea ferată Vicksburg-Jackson, pe care plănuia s-o atace prima. Mulți ofițeri din comandamentul lui Rosencrans îl vedeau definitiv împotmolit în mlaștini. Soldații, decimați de friguri și otrăviți de reptile.

Totuși, bravii soldați au ajuns pe platoul din spatele Vicksburgului. Lincoln se informa despre Grant doar din ziarele sudiste capturate sau din mesajele transmise de rebeli prin semafoare și interceptate de armata de pe Potomac.

Aventura în infinit izbutea. Se transforma într-o mare victorie strategică. Cheia legăturilor sudiștilor cu Vestul, ultima cheie a transportului pe Mississippi, se apropia de brîul lui

Grant. Taina acțiunilor cutezante întreprinse de Grant sta în legătura lui cu soldații, în democratizarea corpului ofițeresc, în încorporarea negrilor fugiți din Sud și chiar a indienilor. Acum, în primăvara lui 1863, a intrat în armata nordistă și amerindianul Ely Parker, conducătorul tribului seneca, om cult, plin de calități, inginer de profesiune. Grant l-a primit în statul lui major. L-a promovat adjutant.

La 14 mai Grant îl ataca pe Johnston și-l înfrîngea. Nordiștii ocupau orașul Jackson. Ardeau arsenalul și fabricile militare. Demontau calea ferată. În 16 și 17 mai, în două lupte pe calea ferată Vicksburg-Jackson, zdrobeau alte două unități ale lui Pemberton. În unsprezece zile, nordiștii străbătuseră peste 200 km, dăduseră și cîștigaseră patru bătălii, scoseseră din luptă ori capturaseră 12 000 de rebeli, cu pierderi mai mici de 5 000 de oameni. În operația de învăluire a Vicksburgului, Grant se deplasase cu o repeziciune pe care n-a realizat-o niciodată Jackson „Stonewall" [1] și în condiții nesfîrșit mai grele decît cele de pe valea Shenandoah. Ostașii care luptaseră cu mlaștina și cu șerpii scandau încă un cînt de epopee : în noaptea de 18 spre 19 mai, încercuiau Vicksburgul. Îl visaseră ca pe o Mecca, în trudnica manevră de învăluire. Trăiau clipe euforice. Culegeau roadele atîtor osteneli și jertfe. Primeau cu chiote de bucurie ordinul de asalt, în dimineața de 19 mai.

Și, dintr-odată, situația se răsturna, brusc. Asaltul îndrăzneț, dar izbit necruțător de rezistența rebelă : artilerie, puști, contraatacuri furibunde. Încă două atacuri, în ziua de 22 mai, mult mai bine pregătite cu trageri de artilerie. Respinse amîndouă. Nu puteau cuceri cetatea prin asalt. Li se impunea asediul. Iar asediul știi cînd îl începi.

Poate numai Grant cunoștea, și nici el, cît de mare devenise, subit, primejdia pentru armata de la Vicksburg.

Jefferson Davis nu renunța, pentru nimic în lume, la această singură poartă cu Vestul și cu restul lumii. Cerea generalului Johnston să-și regrupeze forțele și să contraatace, iar lui Pemberton să reziste pînă la ultimul soldat. Dacă Vicksburgul primea chiar cel mai modest ajutor dinafară, nu mai exista salvare pentru asediatori.

Rosencrans n-avea cum să-l ajute pe Grant. Era departe, angajat în lupta cu Bragg. Și poate, în sinea lui, chiar se

[1] Henry William Elson, *op. cit.*, p. 730.

bucura de încurcătura lui Grant : era și el din cei care afirmaseră c-o luase razna...

Ce să facă ? Să se retragă ? Să persiste ? Acestea erau întrebările de pe Mississippi. Ecoul lor răsuna pînă în Casa Albă.

Împotmolirea la mal, îl despera pe Grant. Amărît, da iar în toana beției. Rawlins îl dojenea, aspru, cu vorbele lui Jackson rebelul trecut „dincolo de fluviu" : „de whisky să te temi mai tare ca de gloanțele inamice". Și ca să-l scoată mai repede din toană, spărgea, de arbori, toate sticlele de whisky găsite prin corturi.

Soldatul dezertor și „capul de aramă" trădător

Înfrîngerea de la Chancellorsville a încurajat ofensiva „democraților" pacifiști, a „capetelor de aramă" împotriva guvernului lui Lincoln. Tulburau zilnic liniștea orașelor și munca oamenilor cinstiți dornici să cîștige războiul.

Burnside, acum comandant militar al regiunii Ohio, l-a arestat pe Vallandigham (4 martie 1863), l-a tradus în fața consiliului de război și l-a condamnat la detențiune [1]. Prin presă, prin întruniri, „democrații" au făcut un tărăboi asurzitor. Batjocorit în fel și chip, socotit unealta „dictatorului Lincoln", Burnside și-a cerut demisia. Lincoln nu i-a acceptat-o. În schimb a jucat o farsă „democraților" : l-a predat pe Vallandigham rebelilor (25 mai 1863). Dacă-i iubește așa de mult, să stea la dînșii.

În istorie, de mai multe ori trădătorii au fost aruncați în groapa cu lei, decît în brațele dușmanului care i-a trimis.

Dar cine mai dispunea de umorul sec, scoțian al lui Lincoln ?

Sudiștilor nu le „trebuia" om ca Vallandigham. N-avea valoare decît în Nord. I-au înlesnit, totuși, fuga în Canada.

Dar cu asta președintele n-a astupat gura *copperheads*-ilor. Pe Lincoln îl acuzau de despotism, de dictatură militară, de abuz de putere : „regele Abraham I" [2]. Agitațiile opoziției prosudiste s-au intensificat. S-au antrenat și „democrații" din New York, în frunte cu însuși guvernatorul statului, Horatio

[1] Henry William Elson, *op. cit.*, p. 722.
[2] Lord Charnwood, *op. cit.*, p. 412.

Seymour, un „cap de aramă" și, ca mulți yankei bogați, pînă acum doi ani negustor de sclavi prin contrabandă. Învinuindu-l pe Lincoln de dictatură, Seymour se făcea a întreba : „Acest război se duce pentru înăbușirea rebeliunii ori pentru distrugerea instituțiilor liberale ale Nordului ?"

Ca să-și demonstreze puterea, la alegerile pentru funcția de guvernator (11 iulie 1863) în statul Ohio, „democrații" au pus candidatura „martirului" Vallandigham. Drept orice măsură împotriva „capetelor de aramă", Lincoln a ajutat ca în Ohio să fie ales guvernator candidatul „democraților războinici" — *warr democrats*, — partizani ai războiului pînă la victoria finală a Nordului.

În New York, unde guvernatorul manifesta fățișe sentimente prosudiste, opoziția a devenit și mai zgomotoasă. În acest mare, cel mai mare oraș al țării, muncitorii răspundeau organizat la chemările președintelui și înfruntau cu dîrzenie pe sudiștii sabotori și cozile lor de topor. Dar toate elementele progresiste se indignau de practica recrutării. Se admiteau tot felul de scutiri, de ambuscări, de șperțuiri, de matrapazlîcuri. O caricatură reprezenta un birou de recrutare unde intra un chefliu, foarte vesel : „De ce nu ești înrolat ?" întreabă recrutorul. „Sînt șchiop, chior, ministru, negru, supus britanic și beți înrăit"...

În adevăr, burghezia spurca nobila datorie de a apăra patria. O reducea la o afacere măruntă, de tarabă : bogații ieșiți la sorți își puneau om în loc sau plăteau 300 de dolari. Circula și un slogan : „Războiul bogaților făcut de cei săraci".

Curînd a apărut meseria de „om în loc" sau de „încasator de primă" — *bounty jumper*. În New York, de pildă, mișunau tot felul de escroci ai sistemului de recrutare : un sistem hidos de afaceri meschine. În timpul recrutărilor din iulie 1863, New Yorkul s-a transformat într-un centru de agitații reacționare, întreținute cu dibăcie de agenții sudiștilor. Așa-numitele „tulburări de mobilizare" (7—13 iulie 1863). Agenții Sudului au organizat o demonstrație. Au incendiat sediul centrului de recrutare. Au jefuit casele aboliționiștilor și au linșat mulți negri. În ciocnirile violente din acele zile, aproape 1 000 de oameni au căzut răniți sau morți. Parcă n-ar fi căzut destui oameni pe cîmpurile de luptă.

Muncitorii s-au ridicat împotriva sistemului de recrutare, nu împotriva războiului [1].

[1] W. Foster, *Schiță a istoriei politice...*, p. 295.

Lincoln înfiera demagogia cu pretenții liberale a „capetelor de aramă" : „E drept, oare, să împușcăm un tînăr soldat naiv care dezertează, iar aţiţătorului viclean, care-l îndeamnă din umbră la dezertare, să nu-i clintim nici un fir de păr ? Cred că, în asemenea împrejurări, acțiunea cea mai bună și mai constituțională este să reducem la tăcere pe aţiţător și să cruțăm viața tînărului soldat" [1].

Ca un vrednic răspuns la acțiunile trădătoare, patronate de Vallandigham și Seymour, în vara anului 1863, în Massachusetts s-au organizat și instruit primele regimente de negri : 54 și 55 Massachusetts. S-au ales ofițeri dintre aboliționiști. Operația de înrolare a negrilor continua, entuziastă, cu toată împotrivirea guvernatorilor din statele mărginașe.

Lincoln a avut, în august, o întrevedere cu Frederick Douglass. L-a însărcinat oficial cu recrutarea negrilor pentru armată. Bucuria lui Douglass nu mai avea margini. Povestea, după vizita la Casa Albă : „Niciodată n-am întîlnit un om care, din prima clipă, să mă impresioneze cu sinceritatea lui, cu devotamentul pentru țară și cu hotărîrea de a o salva din primejdie". Și după ce enumera multele experiențe dezastruoase, după ce critica încetineala și șovăielile președintelui, Douglass conchidea :... „am ajuns la concluzia că Abraham Lincoln nu va intra în istorie ca Abraham cel mare, ori ca Abraham cel înțelept, ori ca Abraham cel elocvent, deși este și înțelept, și mare, și elocvent, ci va intra în posteritate ca Abraham cel cinstit. Și intrînd în felul acesta, numele lui va putea fi scris oriunde în lumea asta alături de al lui Washington..." [2]

Dar Stanton, ministrul de Război, s-a împotrivit : Cum să încredințeze unui negru un post așa de înalt și de răspundere ? Aceasta punea problema dreptului negrilor de a ocupa funcții publice, administrative și politice. Aceasta implica modificarea Constituției.

Ca adversarii să nu mai atîrne încă un abuz de... coroana lui „Abraham I", Lincoln n-a mai stăruit. Deocamdată, important era că negrii participau la război, indiferent cine-i recruta.

Longfellow se întîlnea cu regimentul 54 Massachusetts compus numai din negri, trecînd prin Boston spre cîmpul de bătălie și scria : „Spectacol impozant, cu ceva sălbatic și

[1] Léon Lemonnier, *op. cit.*, p. 150.
[2] Ph. Foner, *op. cit.*, p. 91.

straniu, ca un vis. În sfîrșit Nordul lasă negrul să lupte pentru propria-i libertate" [1].

Instruite în grabă, unitățile de negri intrau în luptă și se distingeau în bătăliile de la Fort Wagner, Port Hudson, Mobile etc.

Așa se înfățișa rezultatul pozitiv al înfrîngerilor de pe Potomac : victoria elementelor revoluționare în politica Statelor Unite. Victoria republicanilor radicali și a aboliționiștilor : Ch. Sumner, Thaddeus Stevens, Wendell Phillips, Frederick Douglass.

Sudiștii spumegau. Perspectiva luptei cu regimentele de negri îi învinețeau de frică. Jefferson Davis declara că va trata negrii și ofițerii lor albi nu ca prizonieri, ci ca trădători și-i va împușca. Declarația asta o citeau popii în biserici, supraveghetorii pe plantații și „democrații pacifiști" în piețele publice din Nord.

La 30 iulie, Lincoln a răspuns, avertizînd drastic : pentru fiecare prizonier al Nordului ucis mișelește în Sud va fi împușcat un prizonier rebel : pentru fiece soldat negru prizonier făcut sclav, un alb din Sud prizonier va fi pus la munci forțate.

Da, silit de împrejurări, presat de radicali și aboliționiști, însuflețit de elanul patriotic al maselor populare, Lincoln se angaja definitiv în iureș politic tot mai revoluționar, cum Cascada Niagara silește turbina să nască scînteia de lumină a fulgerului electric. Chiar dacă-l acuzau adversarii de tiranie și-l porecleau „regele Abraham I". „*Președintele Lincoln*, observa Marx, nu se încumeta să facă un pas înainte atîta timp cît conjunctura și cererea generală a opiniei publice îi îngăduia să stea în cumpănă. Dar, de îndată ce «Old Abe» s-a convins că a intervenit un... moment de cotitură, el îi uimește deopotrivă pe prieteni și pe dușmani printr-o acțiune înfăptuită pe neașteptate și cu cît mai puțină zarvă" [2].

Așa arăta momentul politic în vara anului 1863.

Gettysburg și Vicksburg

Momentul militar era, totuși mult mai dificil pentru Nordiști.

Rebelii demonstrau, după Fredericksburg, un optimism major și sigur. Presa din Richmond îi cerea lui Lee să invadeze

[1] Benjamin Thomas, *op. cit.*, p. 268.
[2] Marx-Engels, *Opere*, vol. 15, p. 498.

imediat teritoriul nordist. Voiau să profite de dificultățile aplicării legii privitoare la serviciul militar obligatoriu. Apelau la „democrații" din Nord să-și intensifice propaganda. Să provoace răscoala în New York și Pennsylvania. La începutul lui iunie, Lee îl lăsa pe Stuart cu 10 000 de călăreți și cu o parte din infanteria lui Hill, să-l rețină pe Hooker la Fredericksburg. Și, prin valea Shenandoah, pornea o învăluire largă a Washingtonului. Era marea ofensivă sudistă. Înainta, cu viteză, spre Harper's Ferry. Să surprindă. Să intimideze. Să sperie. Să îngrozească. Dacă nu mai putea risca o campanie de iarnă într-un teritoriu cu totul neprieten, executa, în schimb, o spectaculoasă campanie psihologică, de vară. Risca în fiecare moment ca armata Nordului să-i taie comunicațiile cu baza. Gonea, totuși, înainte. Să nu piardă timp. Să depășească Washingtonul. Să-i taie comunicațiile cu Vestul și cu Nordul. Să-l atace, apoi, dinspre miazănoapte. Dar, mai ales, să obțină capitularea prin presiunea morală asupra capitalei nordiste.

Hooker a aflat de această operație abia la 13 iunie, cînd avangarda lui Lee ajunsese la Martisburg. Scăpase de zăgazul pus de Stuart, dar îl urmărea cu timiditate pe Lee.

Rebelul înainta mereu, înspăimîntător de repede. Trecea Potomacul pe la Williamsport. Mărșăluia pe Susquehanna, spre Harrisburg, capitala Pennsylvaniei. Întrerupea complet comunicația Washingtonului cu Baltimore, cu Philadelphia, cu tot Nordul.

Un succes neînchipuit de mare.

Întreaga lume urmărea succesele noului Hanibal. Capitala trăia, din nou, zguduitoare emoții și febra deznădejdii.

Adversarii lui Lincoln, „capetele de aramă", agenții rebelilor sporeau diabolic panica, alimentînd-o din răsputeri, cu cele mai fantasmagorice primejdii : incendieri, spînzurări, împușcări, răscoale în Noua Anglie și în valea Ohio. Numărau zilele, ceasurile, clipele capitalei și ale guvernului. Și se distrau, copios, pe tema legii de abolire a sclaviei : Lincoln a vîndut pielea ursului din pădure !

În exacerbarea optimismului prorebel, conta mult și faptul că acum nu mai era vorba de raiduri de cîte 10 000 de soldați, raiduri demonstrative, de diversiune întreprinse de Jackson sau de Stuart. Ci de o armată de 75 000 de soldați, comandată de Lee însuși : armata și expediția victoriei finale, în inima teritoriului nordist. Înainta pe trei coloane, conduse de Longstreet, Ewell și Hill.

Iar hohotul de rîs al prosclavagiștilor se forța să fie homeric batjocorind pe Hooker că întîi încremenise pe Potomac, iar acum îl urmărea pe Lee fără vlagă, mai încet și mai fricos ca Mac Clellan : ...Lincoln nu va mai avea prilejul să vadă un al doilea Antietam...

Republicanii, aboliționiștii, oamenii cu scaun la cap demonstrau că slăbiciunea raidului lui Lee consta tocmai în perfecțiunea și strălucirea cu care îl executa. Tocmai în faptul că angajase toți soldații pe care-i avea pentru frontul de Nord. Tocmai pentru că înainta prea mult și prea repede în teren inamic. Expediția nu era rezultatul puterii, ci al desperatei slăbiciuni a rebelilor. Lee risca totul. Se săturase de inoperante marșuri și contramarșuri în Virginia. Arunca pe masă ultima carte. Analizată la rece, calm și multilateral, expediția lui Lee apărea gratuită ca expediția lui Alexandru în India, a lui Hanibal în Italia, a lui Napoleon în Rusia. Adică mai degrabă o caricatură, o formă ridicolă a unor absurdități istorice.

Dar cine dintre nordiști putea prevedea exact ce se va întîmpla ? Și cine mai putea crede în victorie, cînd vedea că armata lui Robert Lee înainta, înainta mereu ? Cînd auzea că era gata să intre în Baltimore ?

Expediția lui Lee se efectua metodic, conform planului. Doar atît că locuitorii refuzau să aprovizioneze intendența rebelilor și preferau să se refugieze. Cît privește răscoala împotriva Washingtonului, nici pomeneală. O fantasmagorie a prosudiștilor, de care habar n-aveau nici locuitorii din Pennsylvania, nici cei din Maryland.

La 29 iunie, cavaleria lui Lee ajungea la 5 km de Harrisburg, capitala Pennsylvaniei.

Panica răvășea orașul. Autoritățile se evacuau. Recruții soseau și nu-și mai găseau unitățile. Teama se transforma în dezordine, în degringoladă.

Dar, înainte de a ocupa capitala Pennsylvaniei, Lee primea știrea că Hooker a trecut, totuși, armata peste Potomac și-l urmărea. A schimbat direcția de marș : și-a concentrat armata pe înălțimile din apropierea satului Gettysburg, la 50 km sud de Harrisburg, pe granița dintre Pennsylvania și Maryland, la 75 km nord de Baltimore. Să aibă aprovizionare. Să vadă efectul pătrunderii în teritoriul dușman. Să se amplaseze într-o poziție strategică bună. Să încropească unele lucrări de teren pînă la sosirea adversarului.

Și Lincoln schimba ceva : comandantul șef. În locul lui Hooker, demisionat la 27 iunie, îl numea pe George Gordon

Meade, om modest, dar militar conştiincios şi tenace [1]. O schimbare din mers. Foarte riscantă : „Schimbi caii chiar cînd treci vadul"... Comandamentul armatei nordiştilor devenise un fel de polcă pe furate : de la Mac Clellan la Halleck, iar înapoi la Mac Clellan, apoi la Burnside, de la acesta la Hooker şi acum la Meade.

Dar spre cei 75 000 de oameni ai lui Lee, continuau să vină, ca un val, cei 93 000 ai lui Meade.

Toţi ştiau că se va da o mare şi hotărîtoare bătălie. Şi Lee, şi ultimul soldat nordist. Înverşunarea, dîrzenia, avîntul de luptă pluteau în văzduhul înfierbîntat al zilelor de vară. Whitman descria mulţimea soldaţilor, pe şoseaua spre Gettysburg, „în marşuri forţate, pe arşiţă cumplită, — uriaşe roiuri, divizii, corpuri, fiecare om în parte atît de îmbîcsit şi înnegrit de sudoare şi de praf, că nici propria lui mamă nu l-ar fi recunoscut — cu hainele murdare, soioase şi rupte, cu sudoarea acră, stătută, în loc de parfum — mulţi tovarăşi, poate un frate, lovit de insolaţie, clătinîndu-se pe picioare, murind la marginea drumului, sfîrşit — grosul dîndu-i ghes înainte, cu destulă voie bună, cu burta chiorăind de foame, însă călîţi de acea hotărîre de neînfrînt" [2].

Armata lui Meade a ajuns la Gettysburg, mai repede decît se aştepta Lee, şi a ocupat poziţie de luptă pe colinele opuse celor pe care se aflau rebelii.

Longstreet, care acum îl înlocuia pe Jackson, a studiat poziţiile ocupate de nordişti, a cîntărit forţele ambelor tabere şi l-a povăţuit pe Lee să evite lupta. Generalul şef rebel însă nu i-a împărtăşit opinia. Şi-a confecţionat o replică istorică : „Nu, inamicul e acolo, înseamnă că acolo trebuie să-l zdrobim !" Longstreet a replicat tăios : „Dacă se află acolo, se află pentru că doreşte să-l atacăm. Şi, după mine, nu-i înţelept să-i împlinim dorinţa" [3].

Meade comanda doar de trei zile ; accepta, totuşi, provocarea : un gigantic duel pe colinele de lîngă Gettysburg.

Prima zi a luptei — 1 iulie — după-amiază, pe o căldură înăbuşitoare, se încheia în avantajul rebelilor. Generalul Carl Schurz, care comanda aripa dreaptă, pierdea 5 000 de soldaţi. Şi aripa stîngă a nordiştilor a fost înfrîntă. Dar centrul unităţilor lui Meade au stat înfipte în adăposturi. Nu s-au clintit.

[1] J. Néré, *op. cit.*, p. 65.
[2] Walt Whitman, *op. cit.*, p. 407.
[3] *The Lincoln reader*, p. 479.

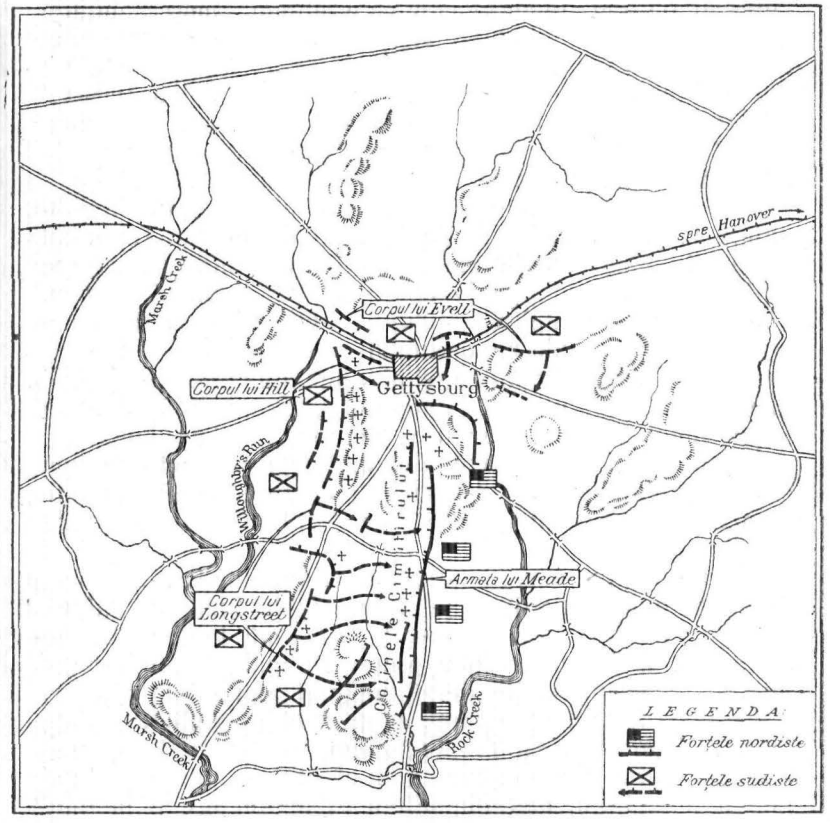

Şi lupta a continuat, mai sîngeroasă, a doua zi. Aşezaţi în potcoavă, nordiştii nu puteau angaja toate forţele. Au fost nevoiţi să desfăşoare unităţile pe rînd, sub focul adversarului. Generalul nordist Sikles a atacat din flancul stîng. S-a izbit însă de jumătate din forţele rebele. Greul luptei l-a dus cu unităţile comandate de Longstreet. După o rezistenţă dîrză, a fost respins pînă la poziţia de unde plecase la atac. Soldaţii s-au retras în ordine. Dar pe cîmpul de luptă au căzut atîţia, de amîndouă părţile, încît de atunci valea aceea se numeşte Valea Morţii. Atacul generalului rebel Early s-a dirijat spre centrul armatei nordiste. Un atac îndîrjit, desperat, ardent ca exploziile ghiulelelor şi ca soarele acelei veri toride. În vîrful

colinelor s-a angajat un sălbatic corp la corp, „unde ciomegele și pietrele jucară un rol tot așa de mare ca și muschetele și baionetele" [1].

„Urletul rebelilor" și exploziile tunurilor zguduiau văzduhul fierbinte ca flacăra. Biruința a revenit de data asta nordiștilor. Numai unitățile lui Ewell au izbutit să ocupe o colină din linia nordistă și s-o păstreze toată noaptea.

Seara s-a lăsat totuși grea, apăsătoare și incertă. Răniții strigau jalnic, din văi, cerînd un ajutor care întîrzia. Telegraful bătea știri către Washington și către Richmond. Treizeci de milioane de oameni așteptau cu inima strînsă, finalul bătăliei. Curierii goneau spărgînd noaptea și văzduhul să extindă neliniștea, la proporțiile continentului american.

Meade neobosit, optimist, și-a regrupat forțele. La fel, Lee. Simțea lipsa lui Jackson și a cavaleriei lui Stuart. Bătălia obuzelor, a muschetelor, a baionetelor încetase. Continua lupta manevrelor, a planurilor, a voințelor încordate ce parcă scăpărau prin întunericul punctat de milioane de stele. Și bătălia asta a continuat ca și gemetele și vaietele răniților neridicați de pe cîmpul de bătaie.

În uriașa liniște dintre două răstimpuri ale aceleiași furtuni, Lee a masat artilera pe colina de la Seminary Ridge ; a înțesat locul cu guri de foc. Și, cu toată împotrivirea lui Longstreet, a grupat unitățile pentru un atac împotriva frontului central nordist. De obicei suplu și foarte larg văzător, acum Lee nu voia să accepte o retragere, o repliere înainte de a fi încercat totul. Tot ce-i omenește posibil. I se părea mai puțin primejdios să atace, decît să bată în retragere. După încă o zi de luptă, nordiștii, judeca el, nu vor mai fi în stare să execute nici o urmărire. Argumentele atîrnau greu. Și-apoi manifesta atîta încredere în victorie, atîta înflăcărare, încît cei care-l sfătuiau să se retragă fără altă acțiune apăreau ca niște cobe demne de dispreț. Totuși conștiința înfrîngerii îl făcea pe Lee rigid, miop parcă.

Spre deosebire de toți predecesorii lui la comanda armatei de pe Potomac, Meade refuza să se socoată înfrînt. Nu ceda. Și, în aceeași incertă noapte, în statul lui major, Meade, conștiincios, meticulos, hotăra planul de luptă pentru a doua zi. Să-i lase pe rebeli să atace : s-au văzut mai multe ciocane frînte decît nicovale sparte. Și era sigur că Lee nu putea face nimic altceva decît să atace. Un lup cutezător ca el nu se

[1] Henry William Elson, *op. cit.*, p. 735.

lasă pînă nu sfîșie prada, cu sfîșierea morții. Abia se terminase sfatul statului-major, și, la ora unu, liniștea nopții s-a țăndărit într-o explozie uriașă. O sută cincizeci de tunuri, dezlănțuite deodată, au transformat creasta dealurilor într-un brîu de foc.

Artileria nordistă a răspuns cu aceeași dîrzenie.

Soldații aveau impresia că ghiulelele se ciocneau în văzduh.

Ziua de 3 iulie se vestea în-adevăr o zi de foc. La exploziile tunurilor, s-a adăugat arșița soarelui, fierbinte chiar din momentul cînd își ridica fruntea de sub orizont. Nici cei mai experimentați soldați nu mai văzuseră asemenea risipă de exploziv și atîta prăpăd. Valea se umpluse de fum ca de-o ceață deasă, sufocantă. Dar oricît de furioase și de clocotitoare, tragerile de artilerie nu puteau hotărî victoria. O hotărau numai asaltul infanteriei și al cavaleriei. Meade l-a lăsat pe Lee să pornească la atac. Distanța dintre linii era de un kilometru și jumătate. Nordiștii vedeau trupele comandate de Pickett pornind la atac. O masă sură, dotată cu o pădure de pușți, mergea veselă, fluturînd drapelele în vînt și sclipind baionetele la soare. Cavaleria fremăta și galopa între regimentele de infanterie. Așa au venit pînă în bătaia pușților și a tunurilor din prima linie.

Avangărzile nordiste se retrăgeau din vale în formații de trăgători. Artileria și muschetele unităților lui Hancock au prins să cosească brazde în rîndul cenușiilor. Pușțile atacanților se răsturnau fulgerînd o clipă sclipetul baionetelor la soare și înfigîndu-se în pămînt, o dată cu prăbușirea soldaților scoși din luptă.

Dezlănțuită din nou, artileria dușmană își regla tirul după înaintarea valurilor rebele. Împroșca șrapnele și mitralii.

Dar, oricît de mult ar fi fost rărite, liniile rebelilor se refăceau mereu. Parc-ar fi izvorît din pămînt. Urcau panta călcînd peste cadavre. Dacă se opreau cîte o clipă, o făceau parcă anume ca să se lanseze într-un salt nou, mai teribil. Mulți au pătruns în liniile nordiste și au angajat lupta corp la corp. Sus, pe creste se consuma ultima fază a luptei, cea mai sălbatic dezlănțuită. Un vălmășag smintit de gri și albastru, un vacarm de vaiete, strigăte, urlete, explozii. Trompetele spărgeau văzduhul cu clamări stridente, chemînd, în două trei note desperate, înfrîngerea ori gloria, moartea ori victoria.

O vreme soarta bătăliei a stat în cumpănă. Un moment Lee a avut impresia că divizia generalului Pickett, „virginienii", au tăiat în două armata lui Meade. Un general rebel

s-a cățărat chiar pe un zid de piatră din mijlocul dispozitivului nordist și a înfipt steagul prosclavagist.

Dar steagul n-a rămas acolo sus. L-au doborît, repede, oamenii în tunici albastre.

Valul gri al rebelilor se epuizase, tocmai în acea clipă, cum se topește talazul mării și dispare după ce și-a zdrobit fruntea de dig. Prin contraofensivă, nordiștii și-au reocupat pozițiile. Loviți aici, în culmea dealurilor, rebelii se prăbușeau pe pantă, la vale, lunecînd peste petele de sînge și izbindu-se de cadavre ca de stînci. Din spate, din flancuri îi striveau gloanțele mitraliilor și exploziile șrapnelelor.

Ziua sfîrșea cu înfrîngerea deznădăjduitului asalt rebel.

Dar nimeni nu știa ce va fi a doua zi.

În ziua de 4 iulie, sărbătoarea independenței Statelor Unite, adversarii au stat în expectativă. Își reorganizau unitățile. Cercau să-și adune morții și răniții. Operațiile de prim ajutor se făceau nespus de greu. Numărul răniților depășea cu mult posibilitățile de cuprindere ale sanitarilor. Medicamentele, pansamentele, tărgile, ambulanțele deveniseră cu totul insuficiente. Sanitarii și medicii alegeau răniții după uniformă, nu după rană și nici după grai. Și asta forma încă una din particularitățile acestui război fratricid.

Pierderile, de ambele părți, colosale : rebelii, 28 000 din 75 000, iar Meade 23 000 din 93 000.

Era 4 iulie, ziua independenței. La Washington soseau primele trenuri cu răniți. Toți vorbeau de iadul de foc de la Gettysburg, nu de victorie.

Iar Lee se exprima către un colonel : „Ce zi tristă pentru noi, dar nu ne putem aștepta să cîștigăm totdeauna victorii" [1]. În noaptea de 4 spre 5 iulie, Lee a ordonat retragerea. Singur, călare, cerea soldaților să se regrupeze, în ordine. Folosea întunericul și ploaia năprasnică din zori. Așa se termina cea mai mare bătălie din războiul civil dintre Nord și Sud. „Cea mai înaltă maree a speranțelor sudiste" intra subit în reflux.

Meade rămînea pe teren și, deci, biruitor.

Biruitor, dar cu sufletul la gură. Incapabil să urmărească adversarul și să-l distrugă. Deși i se mai trimiteau încă 20 000 de soldați, ca întăriri. Să cîștige bătălia decisivă înainte ca

[1] *The Lincoln reader*, p. 481.

Lee să treacă Potomacul. Mai ales că apele rîului se umflaseră de ploi. Nouă zile au stat rebelii pe Potomac : abia la 14 iulie l-au putut trece. Iar Meade i-a lăsat să treacă în pace. Deci nici acum n-a transformat o luptă așa de încărcată de jertfe într-o victorie decisivă. Își vestea, totuși, succesul la Washington, forțînd cu emfază stilul : „Am alungat dușmanul de pe pămîntul nostru !"

Dar Lincoln, unionistul, s-a înfuriat și l-a înțepat cu o întrebare ironică : „Ce, generalul încă n-a aflat că toată țara e pămîntul nostru ?" Apoi și-a reluat tonul hazliu, sarcastic, emițînd una din acele comparații plastice, pline de adevăr : „Știți cu cine seamănă Meade ? Cu baba care alungă gîștile din cale, lăsîndu-le să se salveze în rîu..." [1]

Răsunetul victoriei de la Gettysburg s-a difuzat, totuși, impresionant. Lumea a văzut că, în ciuda comandamentului slab, incapabil sau trădător, soldații Nordului, pătrunși de importanța revoluționară a războiului, rezistă eroic. Soldații dovedeau concret că faima invincibilității lui Lee nu sta în picioare decît în fața unui adversar incapabil ori nedecis.

Comandamentul nordist rata însă și de data asta victoria : o lăsa fără urmări.

Operațiile militare s-au desfășurat în așa fel, încît și Jefferson Davis și generalii lui au putut da impresia că mai au încă destule forțe. Că mai pot fi încă foarte primejdioși. Că „nu rezistența Sudului, ci puterea lui ofensivă a fost sfărîmată" [2] în zilele de 1—3 iulie 1863.

Dar, aproape în același timp, în Vest, la Vicksburg, Grant a avut noroc. Rebelii nu mai dispuneau de rezerve pentru un contraatac sau o supraîncercuire. Pemberton trebuia să se descurce cum știa : numai să nu cedeze fortăreața. Nordiștii, în schimb, s-au întărit.

Informat de mersul operațiilor din Vest și de starea morală a generalului comandant, Lincoln glumea către Stanton : „Dacă-l împiedicăm pe Grant să se îmbete, luăm Vicksburgul"...

I-a trimis, repede, ajutoare. În plus ofițerii și soldații din Vest și-au întărit unitățile primind mulți negri și chiar indieni. În 1864 luptau în armata Nordului 3 500 de soldați amerindieni, plus cei din triburile opotloiahola.

Grant a concentrat în asediul cetății de pe Mississippi 72 000 de soldați.

[1] Cl. Aragonnès, *op. cit.*, p. 214.
[2] Pierre de Lanux, *op. cit.*, p. 85.

Așa a izolat complet adversarul, supunîndu-l la înfometare. În timpul asediului, a executat și interesante raiduri de sondaj. De pildă, cel întreprins de colonelul Grieson, cu 1 700 de călăreți. A străbătut, destul de ușor, prin teritoriul rebelilor, din Tennessee la Baton Rouge. Dovedea concret că în spatele armatei de campanie, Jefferson Davis nu mai avea alte forțe capabile de luptă. Garnizoanele din interiorul statelor abia puteau ține în frîu negrii de pe plantații. „Confederația seamănă cu o scoică goală", a formulat Grieson [1].

Înțelegînd că forțele sale sînt mult inferioare, văzînd că foamea face ravagii în cetate, Pemberton s-a predat, tot la 4 iulie 1863.

Cu multă, foarte multă trudă, dar cu puține pierderi umane, Grant lua 30 000 de prizonieri, 170 de tunuri, 50 000 de puști de cel mai nou model englez și francez.

Vicksburg, în adevăr o victorie, nu un măcel ca la Gettysburg.

La Washington vestea despre cele două victorii a ajuns în aceeași zi. Lincoln și-a exprimat bucuria printr-o metaforă : „«Tatăl apelor» ajunge iarăși, fără opreliști, pînă la mare".

În adevăr, Port Hudson s-a predat la 9 iulie. Încă 8 000 de prizonieri. La 16 iulie un vapor nordist a navigat de la Saint Louis la New Orleans. Iar generalul Sherman îl scotea definitiv pe Johnston din orașul Jackson, capitala statului Mississippi și important nod de cale ferată pentru întregul Sud-Vest.

Cea mai spectaculoasă acțiune tactică și strategică din războiul civil se termina cu victoria Nordului. Avea dreptate Lincoln să exclame : „Magnific !".

Moralmente, Gettysburg și Vicksburg, două victorii surori, au răsturnat situația. Au stîrnit o bucurie și un entuziasm indescriptibile în tot Nordul.

Entuziasmul s-a extins și în întreaga lume democrată ; forțele progresului biruie ; sclavajul și secesiunea dispar.

Ceva mai tîrziu, cînd oficialitatea și-a plecat fruntea întru slava celor căzuți la Gettysburg, Lincoln a definit așa sensul jertfelor : „Declarăm solemn că acești morți n-au pierit în zadar, că națiunea noastră, cu ajutorul lui Dumnezeu, va renaște în libertate și că guvernul poporului prin popor, pentru

[1] Printre ofițerii lui Grant care au înconjurat Vicksburgul și l-au asediat a fost și George Pomuț, cu regimentul 15 Iowa.

popor nu va dispărea niciodată de pe pămînt" [1]. Discursul din cimitirul de la Gettysburg arbora simplitatea grandioasă, suflul auster și patriotic al antichității ; dar în același timp traducea emoția unui suflet pătruns de umanitate în fața ororilor războiului civil pe care nu le-ar fi vrut niciînd.

Confederația semăna cu o insulă, despărțită, izolată de lume, cuibar pentru o iremediabilă deprimare. În interiorul ei se intensifica lupta de partizani : întreținută de negri și de „albii săraci". Tot mai mulți sclavi fugeau de pe plantații, lăsînd Sudul fără mînă de lucru. Se ascundeau în mlaștini, în munți, în porturile libere, la indieni, la canadieni, la mexicani. Cînd supraveghetorii și gărzile speciale îi prindeau, se sinucideau ori se automutilau : își tăiau degetele, mîinile ca să devină inapți pentru munca pe plantații. Cei ajunși la nordiști se înrolau în armată. Căutau să lupte, să lupte cu orice preț. Unii munceau să strîngă bani, să răscumpere libertatea părinților, a soțiilor, a copiilor rămași în Sud. Frederick Douglass, Harriet Tubman, Truth, Walker, Garnet și alți peste o mie de negri îi ajutau, îi sfătuiau, le completau instrucția militară. Așa, în condiții neînchipuit de grele, peste 500 000 de negri au dispărut de pe plantații, dezorganizînd economia Sudului. Lincoln recunoștea că, dacă ar lua cineva cei 130 000—150 000 de negri „aflați în rîndurile nordiștilor ca soldați, marinari și muncitori, Uniunea n-ar mai putea rezista inamicului" [2].

După Gettysburg, Jefferson Davis nu l-a schimbat pe Lee de la comanda armatei, așa cum obișnuia și cum credea multă lume din Richmond și dinafară. Declara că nici un alt om n-ar fi putut obține victoria, acolo unde Lee a eșuat [3].

Dar chiar partizanii cei mai înfocați ai sclavagismului suportau din ce în ce mai greu dictatura militară a lui Jefferson Davis, abuzurile, tirania, unicitatea conducerii și a răspunderilor. Alexander Stephens căuta să-l convingă pe președinte să renunțe la sclavie. Populariza noua-i lozincă pentru război : autoconducerea statelor. Și alții îndrăzneau să ia atitudine fățișă. De pildă, Foote din Tennessee, în decembrie

[1] Ph. Foner, *op. cit.*, p. 59. Unii istorici compară cuvîntarea lui Lincoln în cimitirul din Gettysburg cu faimoasa oratie funebră rostită de Pericle în cinstea luptătorilor căzuți în timpul războiului peloponesiac (Gilbert Chinard, *Thomas Jefferson*, p. 56).

[2] W. Foster, *Schiță a istoriei politice*, p. 293.

[3] Pierre de Lanux, *op. cit.*, p. 89.

1863, declara în plin Congres că Jefferson Davis „n-a vizitat niciodată o armată fără să-i căşuneze un rău — şi nu s-a întîmplat niciodată ca o vizită a lui să nu fie urmată de un dezastru“ [1]. Dar asemenea simptome nu s-au concretizat într-o acţiune de răsturnare a dictatorului şi de pregătire a păcii. Jefferson Davis ţinea cu putere frînele, iar în juru-i se aglomerase destul fanatism orb. Adică îl susţineau toţi care se temeau de sancţiuni pentru sîngele vărsat.

Resursele Sudului rebel se epuizau grabnic. Inflaţia creştea îngrijorător : după Gettysburg valoarea dolarului în Sud a scăzut de două ori. George Randolph, ministrul de Război al rebelilor, cerea lui Lee să aresteze pe cei care refuzau să primească moneda Confederaţiei. Impozitele pe pămînt, pe sclavi, pe orice venit s-au urcat considerabil. A zecea parte din producţie trebuia predată statului [2]. Guvernul rechiziţiona totul pentru armată : uneltele, animalele, sclavii, produsele agrare. Degradarea economică a Sudului se vedea şi în larga răspîndire a comerţului în natură. Producţia de bumbac s-a redus considerabil. În 1861 s-au produs 4 500 000 de baloturi, în 1862 — 1 500 000, în 1863 — 500 000, iar în 1864 — 300 000 [3].

Şi asta fără să obţină o recoltă suficientă de cereale. Lipsa braţelor de muncă în agricultură, ca şi în industrie, devenise cronică. Negrii, fugari. Albii, în rîndul soldaţilor sau al dezertorilor. Un locuitor din Mississippi scria către guvernatorul Clark : „Bărbaţii nu mai ajung nici pentru gropari“.

Generalii nordişti foloseau adesea tactica pămîntului pîrjolit. Grant ordona lui Sherman : „Strînge tot ce-i necesar pentru armată : cai, catîri, vite cornute mari, produse agricole şi furaje. Distruge tot ceea ce nu se poate lua“ [4].

Contrabanda continua. Pe calea asta Nordul a primit de la rebeli 108 000 de baloturi de bumbac, contrabandat. Mai mult decît Anglia. Aici, cele două guverne „se ajutau“ reciproc. Căci şi Sudul a primit, tot prin contrabandă, mari cantităţi de arme, de medicamente, de alimente. Lee recomanda lui Davis să intensifice comerţul clandestin cu Nordul, ca să nu-i moară soldaţii de foame. Aproape toată cantitatea de conserve de carne de porc consumată în armata rebelă s-a adus clandestin din Nord.

[1] Henry William Elson, *op. cit.*, p. 700.
[2] R. F. Ivanov, *Grajdanskaia voina v SŞA*, p. 148.
[3] *Ibidem*, p. 150.
[4] *Ibidem*, p. 152.

Grant se plîngea către preşedinte : „Comerţul cu statele complotiste slăbeşte forţele noastre cu aproape 33%“ [1].

Întreruperea legăturilor cu Texasul a lipsit armata şi populaţia din Sud de un aliment absolut necesar : untul.

Masele populare dispreţuiau comerţul de contrabandă, murdar, trădător : îmbogăţea un mănunchi de escroci şi ucidea mii şi mii de oameni. Guvernanţii se arătau nevrednici să ia vreo măsură : singurul mijloc de a-l opri — „un zid chinezesc de la Atlantic la Pacific“.

Şi mai rodnice pentru armatori şi contrabandişti erau transporturile pe mare.

În spargerea blocadei capitaliştii englezi angajau sume uriaşe. Guvernul lui Davis încheia acorduri cu companiile engleze, specializate în transportul pe sub blocadă. Cîştigurile, după risc : între 500 şi 1 000%. Permisiunea pentru exportul de bumbac şi tutun o acorda numai preşedintele rebel. Particularii se obligau să vîndă mărfurile contrabandate cu preţ fix.

Dar contrabanda, în nici un caz, nu putea constitui un izvor economic, un mijloc sigur de întreţinere a armatei şi de cucerire a victoriei. Totuşi rebelii nu cedau. Nu cedau nici după ce Grant i-a despărţit de Vest şi le-a capturat fluviul Mississippi. Le mai rămăseseră încă spaţii mari. Mai aveau sau sperau să mai facă rost de mijloace economice ca să prelungească măcelul. Mai nădăjduiau să obosească nordiştii şi să ceară pace. Mai sperau să-i recunoască puterile europene, împinse de criza bumbacului, şi să le trimită ajutor. Poziţia puterilor europene o ilustra ziarul satiric „Charivari“ într-o caricatură, intitulată *Comerţul francez*. Un burghez corpolent, cu braţele încrucişate, priveşte, nemulţumit, lupta înverşunată dintre un nordist şi un sudist. Şi legenda : „Cînd vor sfîrşi oare ?“

Străinătatea stătea în expectativă. Intervenţia nu mai renta.

La 18 iulie, Jefferson Davis se vedea nevoit să dea o nouă proclamaţie de mobilizare : erau înrolaţi toţi bărbaţii albi capabili să poarte arme. Pe front nu plecau însă cei care aveau mai mult de 20 de sclavi.

Situaţia economică a Nordului o rezumă, succint, Grant în memoriile lui : „În Nord, ţara prezenta pretutindeni aceeaşi înfăţişare, ca şi în timp de pace. Furnalele ardeau într-una, fabricile erau pline de muncitori, fermele produceau nu numai ca să aprovizioneze populaţia şi trupele, ci şi ca să facă

[1] R. F. Ivanov, *op. cit.*, p. 152.

negoț pe mare, să plătească o parte din cheltuielile de război. În Nord presa era liberă pînă la trădarea deschisă".

Dar în ceea ce privește desfășurarea războiului, Marx avea dreptate : eliberarea fluviului Mississippi — fapt foarte important — nu conta totuși ca o lovitură decisivă pentru sudiști. „Anaconda-plan", îndeplinit cu mare întîrziere, se dovedea ineficient. „Scoica goală" rezista încă. Se ținea în crusta administrației teroriste, în baionetele soldaților și în pistoalele supraveghetorilor pe plantații. Ca să cadă trebuia străpunsă.

Dar cine va străpunge-o ?

Și cînd ?

„Bătălia de deasupra norilor"

Meade, ca toți înaintașii, s-a oprit pe Potomac. L-a cuprins și pe el paralizia morală ? Se temea să nu-și știrbească gloria de la Gettysburg ? Forțe avea, destule ; de ce bătea pasul pe loc și nu urmărea, cu vigoare, inamicul înfrînt ? De ce nu colabora cu armatele din Vest, coordonînd operațiile, ca să împiedice pe rebeli de a mai manevra pe linii interioare ?

Degeaba Lincoln conjura toți generalii șefi să intre în ofensivă. Degeaba și soldații cereau într-una să lupte. Toți șefii așteptau. Cu greu și mai mult ca să scape de gura președintelui, Rosencrans și-a părăsit cartierul întărit de la Murfreesboro și s-a îndreptat spre Chattanooga. Îl avea în față pe Bragg.

A pornit, în sfîrșit, și Burnside înaintarea în Tennessee. Trecea strîmtoarea Cumberland și, la 3 septembrie 1863, ocupa relativ ușor Knoxville. După cîteva manevre de depășire, la 9 septembrie, Rosencrans a intrat în Chattanooga, fără lupte. Bragg se retrăgea. Ocolea lupta : n-avea forțe suficiente.

Înțelegînd că Meade s-a oprit să numere stelele pe Potomac, Lee l-a trimis pe Longstreet, cu două divizii în ajutorul lui Bragg. Și la 19 septembrie, generalul rebel îl ataca pe Rosencrans la Chickamauga. O bătălie prost condusă, din ambele părți ; sumedenie de morți și răniți, fără nici un rezultat. Rosencrans s-a închis în Chattanooga. Bragg l-a blocat, iar Longstreet a trecut să-l asedieze pe Burnside și unitățile lui în Knoxville. Două treimi din armata Nordului în Vest, amenințată cu distrugerea, cu capturarea prin foamete.

Lui Lee îi reușea încă o dată manevra pe linii interioare. Rebelii voiau să-l răzbune pe Pemberton : să captureze dintr-o

lovitură doi generali și două armate. Să anihileze tot efectul moral al victoriilor de la Gettysburg și Vicksburg.

În atare împrejurări de grea cumpănă, Lincoln, l-a schimbat pe Rosencrans de la comanda trupelor din Vest, cu Grant. Președintele, de atîtea ori ghinionist în alegerea comandanților, de data asta a nimerit-o. A găsit omul : Grant nu se speria nici de condițiile extrem de grele și dramatice impuse de inamic, nici de apropierea iernii.

Conform ordinului trebuia să se deplaseze imediat la armata din Kentucky, s-o reorganizeze și să evite catastrofa.

Telegrafia generalului Thomas să preia comanda și să țină Chattanooga cu orice preț. Răspunsul a venit, dîrz : „Vom rezista pînă vom muri de foame".

Pornind în goană spre Est, Grant a sosit la Bridgeport, capătul căii ferate, la 21 octombrie. De aici a trebuit să continue drumul călare, peste 70 km, printr-o regiune sălbatică, muntoasă, plină de primejdii la tot pasul. A căzut de pe cal și s-a rănit. A fost dus pe brancardă. Și la 23 octombrie, a șasea zi după primirea ordinului prezidențial, Grant ajungea la Chattanooga și lua comanda armatei. L-a îmbrățișat pe Thomas, mulțumindu-i pentru rezistența eroică. L-a numit, ca și soldații, „Stînca Chickamauga". În săptămîna următoare a redeschis și asigurat liniile de aprovizionare, a dat rația normală de hrană pentru soldați, a reluat controlul în tot statul Tennessee. Izbutea, la 15 noiembrie 1863, să trimită pe Hooker și pe Sherman, cu o parte din trupele de la Vicksburg, pe Tennessee în sus, la Chattanooga.

La 23 noiembrie, armata lui Sherman da, sus în munți, bătălia „de deasupra norilor".

Și-l salva pe Rosencrans.

Înfrîntă, armata lui Bragg se retrăgea spre sud, în dezordine.

Sherman alerga la Knoxville, în ajutorul lui Burnside.

Simțindu-se în inferioritate, Longstreet s-a retras spre munții Virginiei, fără luptă.

Mulți puneau aceste succese pe seama apariției lui Grant pe acest cîmp de luptă.

Întrebat o dată dacă-i sînt cunoscute teoriile militare ale lui Joimini, folosit de altfel și în tratatele de strategie de la West Point, Grant a răspuns negativ. „Arta războiului, a continuat el, e destul de simplă. Trebuie să afli unde-i dușmanul.

Să-l identifici cît mai repede cu putință. Să-l lovești cît mai tare, și să-ți păstrezi poziția" [1].

Aceste victorii rapide, energic cucerite, îl ridicau pe Grant la rangul de erou al Nordului. Steaua lui Lee pălea. A lui Grant urca spre strălucirea din zenit.

Deplasîndu-se în condiții mai mult decît vitrege, integrîndu-se și intuind perfect situația, în ansamblu și în amănunt, Grant găsea soluții practice și oameni capabili să le aplice în strategia și tactica războiului ofensiv, hotărît, revoluționar. Șef modest, tăcut și fără alt geniu, afară de cel al tenacității, al răbdării și al încrederii în victorie. Dacă pe Lee l-am compara cu un tigru, apt de sclipiri geniale și salturi uimitoare, Grant aducea cu un hipopotam care merge înainte, tot înainte, indiferent ce-i apărea în cale : forturi, baraj de artilerie, cîmpii, mlaștini, fluvii, munți. Preconiza totdeauna ofensiva îndrăzneață, riscantă chiar, numai să dea adversarului impresia superiorității copleșitoare. Pentru a obține victoria „fă să urle de durere" țara cucerită, cerea el lui Sherman, îndemnîndu-l să nu cruțe nimic din ce aparține dușmanului.

Astfel, la sfîrșitul anului 1863, în Vest, sfidînd dificultățile și primejdiile, nordiștii stăpîneau toată valea lui Mississippi, a lui Ohio, Cumberland și Tennessee. Au tăiat rebelilor orice posibilitate de contraatac spre vest sau nord-vest.

Pierzînd toate teritoriile de la apus de Allegheny, limitați doar la ținuturile atlantice, sudiștii începeau să se sufoce [2].

Jefferson Davis, turbat ca de obicei, l-a destituit pe Bragg ; l-a înlocuit cu J. Johnston, măcar că-i era profund antipatic. Împrejurările îl sileau să-și astîmpere resentimentele. Și pentru un temperament ca al lui, asta cîntărea ca un supliment de înfrîngere.

Poate de multe ori Jefferson Davis, ori Stephens, sau alt fruntaș rebel, se va fi dus la țărmul Atlanticului, la Charleston ori la Savannah, și va fi privit în zare, suspinînd, după ajutorul flotei engleze. Nu venea. Guvernul englez mai mult îngăima, decît făgăduia ajutor. Presa engleză, ceva mai atentă și mai sentimentală, continua să ia apărarea sudiștilor. De pildă, „Ilustrated London News", din decembrie 1863, publica o gravură executată de un pictor englez, care a vizitat o plantație în apropiere de Port Royal, în Carolina de Sud. Reprezenta sclavii familiei Warship, în timpul predicii religioase. De pe estradă le

[1] David Donald, *Lincoln reconsidered*, New York, 1959, p. 102. Autorul adaugă : „Clausewitz n-a spus nimic mai mult".

[2] E. Preclin, *op. cit.*, p. 150.

vorbește un negru, cu o carte în față. Negrii, bătrîni, tineri, copii, așezați în bănci ascultă cu mare atenție. În stînga vorbitorului, familia stăpînului : soția, copiii, toți privesc ocrotitor spre sclavii, puși la ascultat predici. Parcă numai pentru asta i-ar fi cumpărat și i-ar fi ținut sclavi : să asculte predici. Și explicația gravurii : Această „stare de simplitate aproape patriarhală", caracterizează tratamentul negrilor etc., etc. [1]...

Dar nu de propagandă sentimentală, neconvingătoare mai aveau nevoie rebelii acum. Ci de bani și de tunuri. Însă și prietenii, mai ales cînd sînt bancheri englezi, ajută și ei cum pot și cu ce-i costă mai puțin.

Intermezzo politic

Incontestabil, bătăliile mari din 1863 au răsunat în inima fiecărui american. Poate chiar în inima fiecărui om al globului. Dar ele n-au dus nici la înfrîngerea nordiștilor, nici la capitularea rebelilor.

Au întărit, totuși, poziția lui Lincoln și a republicanilor radicali. Ca dovadă : în Pennsylvania și în New York s-au ales cîte un guvernator republican.

„Democrații" urlau, deznădăjduiți : li se strîngea funia la par.

Se descifra, propagandistic, o nouă orientare printre „democrații pacifiști". Spuneau : „Nu vrem să ne batem pentru negri !" Lincoln le cerea : „Luptați pentru Uniune". Și să ia pildă de la negri, care au dovedit că știu să se jertfească pentru această nobilă cauză. Că de cel puțin un an, de cînd legea le-a îngăduit cinstea de a fi ostași, se bat, eroic, pentru libertate, unitate și pace : „...un număr mare de negri își vor aminti că, fără cîrtire, cu dinții încleștați, cu privirea hotărîtă, cu baioneta întinsă au ajutat umanitatea să atingă acest pisc" înalt al libertății, unității și păcii [2].

Dar problema primirii în Uniune și administrarea teritoriilor cucerite de la rebeli s-a înfățișat, de la început, spinoasă, complicată, izvoditoare de nesfîrșite conflicte : o problemă politică susceptibilă de interpretări „democrate", moderate sau revoluționare. O problemă prezentă, cu multe implicații în viitor, dificil de prevăzut și rezolvat.

[1] John Hope Franklin : *From Slavery to Freedom — A History of American Negroes*, pp. 206—207.

[2] Benjamin Thomas, *op. cit.*, p. 296.

O seamă de întrebări : Cine admite şi cine administrează statele şi teritoriile eliberate ? Pe ce bază şi în ce condiţii să fie admişi în Congresul Uniunii reprezentanţii statelor participante la rebeliune ? State prietene ori state înfrînte ? State eliberate, ori state cucerite ? Lincoln aştepta să se rostească practica, realitatea. O realitate şi o practică favorabilă, cît mai favorabilă pentru consolidarea Uniunii. Virginia occidentală, admisă ca stat nou, îşi păstra vechiul guvernator, unionist. Tennessee, Arkansas, Louisiana au intrat, deocamdată, sub administraţia unor guvernatori militari. La întrebarea : cine hotărăşte primirea acestor state : Congresul sau preşedintele ? Lincoln estima că aici era vorba de o graţiere. Şi dreptul de graţiere aparţinea executivei, deci lui. În cazul indivizilor ca şi al statelor.

„Democraţii", direct interesaţi, preconizau politica ştergerii rapide cu buretele uitării : statele eliberate să fie primite în Uniune, imediat şi cu toate drepturile.

Dar mulţi republicani, şi mai ales radicalii, îl acuzau pe Lincoln de prea multă îngăduinţă faţă de rebeli.

Observau că, în fond, asta însemna eşecul legii de abolire a sclaviei ; însemna o trădare a înseşi scopurilor războiului. Propuneau : a) statele rebele să fie socotite teritorii cucerite, nu state ; b) guvernul federal să introducă întîi, în tot cuprinsul lor, reformele cele mai democrate şi apoi să pună problema recunoaşterii lor ca state în Uniune. Adică : să înlăture definitiv, de la putere, marii plantatori. Să elibereze concret şi pentru totdeauna sclavii. Să transforme plantaţiile în ferme. Să introducă un regim democrat în administraţie. Să întărească baza de clasă a partidului republican. Pe preşedinte însă îl călăuzea, mai mult chiar, îl obseda aceeaşi unică stea : Uniunea. S-o reconstituie grabnic, cît mai grabnic. Şi cu cît mai puţine jertfe.

Şi la 8 decembrie 1863 lansa o proclamaţie „de amnistie şi reconstrucţie". Îl dirija declaraţia de nerecunoaştere a Confederaţiei : actul dat de guvern în martie 1861 anula secesiunea. Juridic, statele secesioniste n-au încetat niciodată să fie parte componentă a Uniunii. Deci dacă acum, în 1863, 10% din cetăţenii care au votat în anul 1860 depuneau jurămînt de fidelitate faţă de Uniune, preşedintele îi amnistia, iar ei îşi redobîndeau drepturile civice şi politice. Dacă jurau că vor fi fideli, complotiştii dobîndeau iertare deplină. Sau cum formula proclamaţia : li se acorda „restituirea tuturor drepturilor şi bunurilor lor, afară de sclavi". Îndeplinind jurămîntul, preşedintele considera statul respectiv „reconstituit" ; îi îngăduia să-şi trimită reprezentanţi în Congres şi să reintre în Uniune.

Înalţii funcţionari civili şi militari ai Confederaţiei rebele, violatorii legilor războiului în legătură cu soldaţii negri făcuţi prizonieri nu se bucurau de amnistie. În proclamaţie nu se amintea nimic despre drepturile cetăţeneşti ale negrilor. Nimic despre cui va aparţine puterea politică în aceste state. Nu se specifica nici cine va restabili organele reprezentative unionale : preşedintele sau Congresul ?

Deocamdată „reconstrucţia" — cum începea să se numească reprimirea în Uniune a statelor foste rebele — o iniţia şi o rezolva preşedintele personal, după un plan expus în Congres. Aşa s-au „reconstruit" — conform cu proclamaţia din 8 decembrie — trei state : Louisiana, Arkansas, Tennessee.

Dar proclamaţia asta surprindea şi preocupa întreaga lume politică nord-americană.

Opoziţia, de toate genurile, a sărit arsă.

„Democraţii" : Lincoln umileşte sudiştii ; nu urmăreşte nici împăcarea, nici restabilirea Uniunii.

Abolioniştii : preşedintele iartă prea uşor „fiii rătăcitori care au însîngerat patria".

Radicalii : asta nu-i „reconstrucţie", ci reintegrarea rebelilor în toate „drepturile" şi privilegiile.

Pe preşedinte îl susţineau, în problema „reconstrucţiei", doar miniştrii Montgomery şi Blair, „democraţii".

Reconstrucţia, deci, genera un nou conflict între preşedinte şi radicali, între abolicionişti şi „democraţi", între executivă şi legislativă, între reformă şi revoluţie.

Unii îl acuzau pe Lincoln : urmăreşte meschine interese politice.

Alţii îl justificau : în marea-i dorinţă de a reface Uniunea, a deschis braţele pripit şi prea larg. E animat însă de o idee înaltă : să se încheie cît mai repede pacea. Şi un tratament dur pentru rebelii capitulaţi lungeşte războiul.

Disputele s-au dezlănţuit aprige. Şi cei mai violenţi se arătau radicalii. Salmon Chase, ministrul de Finanţe, îşi învinuia preşedintele de dictatură : îşi depăşea atribuţiile prezidenţiale, în chip abuziv. Ch. Sumner, Thaddeus Stevens, Ben Wade îl luau în ţeapă : Lincoln a uitat proclamaţia de abolire ? E absurd să porneşti de la ideea că secesioniştii au... rămas în Uniune. Statele rebele trebuie tratate ca state cucerite. Presa radicală îl defăima şi mai dur : „Uzurpare de autoritate !"

„Tiranie !" „Dictatură !" „Jos Abraham I"... și alte expresii din arsenalul „capetelor de aramă". Semn că, pe lîngă oarecare dreptate, se revărsa prea multă patimă.

Lincoln surîdea trist și suspina, ca Iuliu Cezar în fața pumnalului lui Brutus : „Cea mai mare durere pentru om este să fie rănit în casa propriilor prieteni"...

Conflictul pentru „reconstrucție", început în 8 decembrie 1863, va dura de trei ori mai mult decît războiul însuși.

Evident că, în substratul proclamației, Lincoln a infiltrat și niscaiva calcule electorale. În 1864 se încheia mandatul și dorea să-și asigure realegerea. Trebuia deci să capteze măcar o parte din voturile unioniștilor dinafara partidelor, ale „democraților războinici" și, de bună seamă, ale alegătorilor din statele „reconstituite". Lincoln bănuia și furtuna ce avea să se stîrnească. Știa însă că va găsi mijloace s-o domolească. Deocamdată, republicanii radicali i-au căutat un contracandidat la președinție. Un „comitet de eminenți senatori, deputați și cetățeni" a hotărît, în taină, să susțină candidatura lui Chase. Acțiunea numită „Pomeroy Circular", a fost inițiată, în ianuarie 1864, de senatorul Pomeroy din Kansas. Lincoln a aflat. Nu părea supărat de manevrele la care se preta ministrul tezaurului. A replicat cu bonomie și calm : „Am hotărît să închid ochii, cît oi putea mai mult... Dacă el (Chase) devine președinte, cu atît mai bine. Doresc să nu avem niciodată un candidat mai rău". A ironizat cu finețe. Și a manevrat cu abilitate țțele intrigilor : l-a pus pe Chase în situația de a afirma public că va candida numai dacă-l propune Ohio, statul lui de baștină. Dar, iacă, la 25 februarie 1864, republicanii din Ohio îl propuneau candidat la președinție pe... Lincoln. La fel a procedat și statul Rhode Island, unde guvernator era ginerele lui Chase. Un „incident" electoral în sînul republicanilor se încheia cu o butadă lincolniană.

La începutul anului 1864 se descifra că Lincoln va rămîne singurul candidat al partidului republican. Formula lui suna : „Nu-i bine să schimbi caii cînd treci vadul". Schimbase el destul generalii, în cursul bătăliilor. Punea soarta patriei unite mai presus de orice : „Ce-ar însemna președinția pentru mine, dacă n-ar fi țara ?"

Totuși republicanii radicali îi mai pregăteau o surpriză, neplăcută.

Grant, comandant unic

Deocamdată, insolvabila problemă a războiului preocupa, în exclusivitate, opinia publică.

Ultime pregătiri. Ultime eforturi. Noi comenzi de armament. Noi construcții de vase. Noi recrutări : la 24 februarie 1864, Congresul autoriza pe președinte „să cheme sub arme oamenii ceruți de interesele obștești". Tot acum se prevedea și un fapt, practic realizat de mult : recrutarea negrilor în armata Uniunii. Primirea lor în armată mai păstra destule semne de discriminare rasială : negrii formau unități aparte, comandate de ofițeri albi. Solda pentru negri era mai mică decît pentru albi. În marină, negrii nu puteau trece de gradul de elev matroz.

Și din măreața aureolă a libertății și egalității a milioane de oameni, burghezia realiza un... un ce profit : soldați mai ieftini.

Nordul își făurise o armată puternică, numeroasă și bine dotată, o mașină de război cum Sudul n-ar fi putut avea nicicînd. Dar președintele nici nu comanda efectiv, nici nu se pricepea în probleme de tactică și strategie militară și nici nu găsise un bun sfătuitor, un bun comandant, un general cu prestigiu. Nu întîlnise încă „omul așteptat".

Toate ca toate dar, ca o maladie congenitală, problema cea mai dificilă în ducerea războiului era problema comandamentului suprem și unic. Lincoln curățase armata de majoritatea elementelor dubioase. Ajunsese la o unitate și stabilitate de comandament. Domolise tendințele de autonomie ale unor generali care, după ce primeau comanda armatelor, se comportau asemenea condottierilor medievali. Dar n-avea încă un comandant șef de nădejde.

În Sud, priceperea lui Jefferson Davis în probleme militare, dictatura lui politică, marea capacitate operativă și autoritatea necontestată a lui Robert Lee, tactica manevrei pe linii interioare impuseseră și realizaseră, de mult, unitatea de comandament.

Exista însă, la sfîrșitul lui 1863, un general popular în rîndul soldaților, avîntat și dîrz, îndrăzneț și norocos : cucerise Fort Donelson, Vicksburg, Chattanooga. Lincoln îl ochise, de mult. Și-l cultiva : „Se bate".

După Vicksburg și după experiența la comanda armatei din Vest, se hotărîse să-l promoveze comandant unic. Să-i dea în mînă toate mijloacele și toate armatele, ca să grăbească

victoria finală și să salveze mai repede societatea de o grea, foarte grea încercare.

Apăreau însă unele piedici formale pe care președintele dorea să le rezolve Congresul, din propria-i inițiativă. Și anume : Grant deținea cel mai mare grad în armata americană, dar nu era cel mai vechi în acest grad. Și, în adevăr, în februarie 1864, Congresul acorda lui Ulysse Simpson Grant gradul de locotenent-general, grad neacordat nimănui de la Washington încoace. Și argumenta, portretizîndu-l : „A dat cele mai multe bătălii și a cîștigat mai multe victorii decît oricare alt om. De asemenea a luat mai mulți prizonieri și tunuri decît orice general al timpurilor moderne".

La 4 martie 1864, Lincoln l-a și avansat comandant suprem al armatei Uniunii.

În Washington, Grant, „omul așteptat", a impresionat și chiar scandalizat oficialitatea gentlemenilor cu modestia, simplitatea, laconismul, sobrietatea și lipsa lui de strălucire exterioară. În ținută de campanie, cu barbă zburlită, neîngrijită, cu înfățișare posacă, mohorîtă, cu ochi tulburi, puțin adus de spate, părea mic și insignifiant pe lîngă Lincoln. Înalt, deșirat, președintele se cocîrja ca să-i poată vorbi. Iar chipul brăzdat de zbîrcituri adînci și ochii mari, melancolici, jucau într-un surîs, oleacă bucuros, oleacă sarcastic : „Iată mult căutatul comandant"...

Grant habar n-avea de maniere și de eticheta înaltei societăți. Părea indiferent la tot ce se petrecea în jur. Prea puțini credeau că în adevăr ăsta putea fi „omul așteptat".

Lincoln : „Generale Grant, recunoștința națiunii pentru ceea ce ai făcut și încrederea pe care o pune în dumneata ca să desăvîrșești ceea ce mai rămîne de făcut în această mare luptă... te înalță la rangul de locotenent-general al armatei Statelor Unite. Acestei deosebite cinstiri îi corespunde o responsabilitate de același ordin".

Grant a citit cîteva cuvinte mîzgălite, cu creionul, pe o foaie de hîrtie. De-abia le descifra : „...accept această însărcinare cu mulțumire pentru marea cinste ce mi se acordă. Cu ajutorul nobilelor noastre armate care au luptat pe atîtea cîmpuri de bătaie pentru țara noastră, voi încerca, înflăcărat, să nu vă dezamăgesc speranțele" [1]...

Meade și-a oferit demisia ; își închipuia că Grant îl va aduce pe Sherman în Est. „Nu mă gîndesc să schimb pe nimeni, l-a asigurat Grant. Iar de Sherman am nevoie acolo, în Vest".

[1] Benjamin Thomas, *op. cit.*, p. 308.

Pe Potomac, generalii care mai oftau încă și acum după Mac Clellan nu l-au primit prea bine pe Grant : am mai văzut noi „entuziaști" de ăștia din Vest — Halleck, Pope, Burnside... De departe au poftit să ne dea lecții. Și aici, în fața Richmondului și a lui Lee, li s-au muiat genunchii. Se topește și ăsta, ca fumul lulelei. Potomacul nu-i Fort Donelson.

La Nashville, Grant s-a întîlnit cu locotenentul lui, cu Sherman, și-au schițat, în linii mari și foarte simple, planul de luptă : din Nord, atac spre Sud, spre Richmond ; din Vest, atac spre Est, debușînd Allegheny, spre Atlanta, capitala Georgiei [1]. Raționau : Lee se predă numai dacă-i atacat din două părți, de două mari armate care joncționează, undeva în preajma Richmondului. Altfel, manevrînd cutezant pe linii interioare, scapă ca țiparul și înțeapă ca scorpionul. Dar, la acea dată, prea puțini știau ce pune la cale noul *commander in chief* al armatei Nordului.

De altfel, nu ducea nimeni lipsă de evenimente și nici criză de știri senzaționale nu era.

De pildă, congresmenii radicali trînteau ușa în nasul reprezentanților Louisianei, Arkansas și Tennessee, cele trei state „reconstruite" de președinte : întîi să pedepsească pe secesioniști și să elibereze complet sclavii și apoi să poftească a intra în Congres.

Și în aceeași agitată lună martie 1864, Congresul a adoptat *bill*-ul Wade-Davis. O lege buclucașă : respingea inițiativele lui Lincoln în domeniul „reconstrucției". Impunea ca măcar 50% dintre cetățeni să fi depus un jurămînt mult mai riguros. Să fie anulate datoriile Confederației rebele. Să nu se acorde drepturi politice înalților funcționari rebeli. Să fie îndepărtată cu totul sclavia. Statele secesioniste să fie conduse de guvernatori militari. Să fie primite în Uniune numai de către Congres și numai după încheierea păcii. Lincoln a refuzat să sancționeze *bill*-ul Wade-Davis : dacă lăsa albilor din Sud latitudinea să-și reglementeze ei înșiși situația și raporturile cu negrii, Uniunea se restabilea mai repede. Și, ca de obicei, în situații complicate, Lincoln aștepta. Aștepta momente mai prielnice.

Dar, în cadrul discuțiilor pentru „reconstrucție", radicalul Thaddeus Stevens a făcut încă un pas revoluționar : a prezentat

[1] Exact planul propus de Marx și Engels în 1862, primăvara.

un proiect de lege pentru împroprietărirea negrilor. Explica : „Indiscutabil, asta va provoca o modificare radicală în instituțiile sociale ale Sudului, în obiceiurile și în starea lui juridică".

Adversarii politici au răcnit, înspăimîntați : „Asta-i revoluție !".

Revoluție era de mult : de la începutul războiului.

Împroprietărirea negrilor însă depășea interesele și vederile burgheziei. O speria. Voia numai „liniște sufletească" și mai ales mînă de lucru liberă și ieftină. Atît.

Din nou în marș spre Richmond

În primul rînd, Grant s-a îngrijit să frîneze risipa forțelor, în acțiuni mărunte, după o veche practică : cucerirea Confederației în detaliu [1]. Se procedase greșit, pînă acum. Uite, chiar în primăvara lui 1864, rebelii respingeau o expediție nordistă în Florida. Grant rechema o armată trimisă în Vest, dincolo de Mississippi, pe Red River. Renunța deocamdată la cucerirea portului Mobile, pornind pe uscat, din New Orleans, și ordona lui Farragut să-l blocheze strașnic, pe mare. Concentra forțele în două zone : în Nord și în Vest. Să obțină o superioritate numerică de doi la unul, împotriva lui J. Johnston în regiunea Chattanooga și a lui Lee pe Potomac. Îl ajutau Sherman, Thomas, Meade, Warren. Burnside comanda rezervele și Sheridan, cu 10 000 de cavaleriști, ataca flancurile.

Pe fronturi, printre soldații de rînd, Grant venea cu două elemente captivante : un anume spirit democrat, popular și o mare încredere în victorie.

Prelungirea războiului însemna o și mai adîncă răscolire a maselor. Multe, tot mai multe organizații revoluționare muncitorești intrau în armată.

Fruntașii emigrației din 1848 : Joseph Weydemeyer, August Willich, Fritz Iacobi, Robert Rosa au devenit ofițeri superiori, oameni de încredere în executarea operațiilor militare cele mai dificile și mai importante.

Jefferson Davis și clica lui simțeau c-au ajuns, cam de mult, la fundul sacului rebel. Ajutor nu mai nădăjduiau de nicăieri.

Foarte grea era lipsa de arme și muniții. Vance, senator din Carolina de Nord, se lăuda că a procurat prin contrabandă

[1] J. Néré, *op. cit.*, p. 84.

250 000 de perechi de ghete, 50 000 de pături, stofă pentru 250 000 de uniforme, 12 000 de mantale, 2 000 de puști englezești, medicamente în valoare de 50 000 de dolari, 60 000 de piepteni pentru curățat lîna, 10 000 de coase [1].

Dar războiul consuma mult mai mult. În ianuarie 1864 generalul J. Johnston scria lui Jefferson Davis : ...„Două din cele patru divizii ale armatei confederate din Vest nu mai pot mărșălui pentru că nu mai au încălțăminte" [2].

Cîtăva vreme după Gettysburg s-au întețit dezertările, pînă la proporția 1 din 7. Dezertau regimente întregi, cu arme cu tot. Celor care-i întrebau de biletul de permisie, dezertorii le arătau pușca : „Iată biletul de voie".

Multe familii sudiste găzduiau și îngrijeau ofițeri unioniști sau deveniți unioniști, prizonieri sau răniți. „Munții Carolinei, nota un călător, adăposteau un adevărat popor de dezertori și de recruți refractari încorporării" [3].

Și criza de soldați se agrava mereu. Printr-o lege din 17 februarie 1864, președintele rebel mobiliza toți bărbații între 17 și 55 de ani. În fond, zilele sudiștilor păreau numărate : ca și soldații, ca și armele, ca și echipamentul, ca și rațiile alimentare, ca și răbdarea poporului negru. În octombrie 1863, guvernul sudist a prins firul unei răscoale a negrilor. A arestat 18 fruntași. I-a executat. Dar vulcanul clocotea, adînc și continuu. Gazeta engleză „Daily News" publica scrisori despre situația alarmantă din Sud, despre dezordinile provocate și luptele purtate deschis de sclavi.

Teribila administrație teroristă a lui Jefferson Davis se caria, intra în descompunere.

Pînă și spionajul nordist în Sud funcționa organizat, eficient. Una dintre femeile din Richmond, Elisabeth Van Lew, supranumită „nebuna Beth", salva, adăpostea și îngrijea mulți nordiști, mai ales ofițeri, răniți sau prizonieri, furniza bogate știri comandamentului militar din Washington. Ajunsese să întrețină un releu regulat, rapid și destul de sigur de transmitere a informațiilor. Ca să demonstreze buna lui organizare și funcționare, a cules, într-o după-amiază, un buchet de flori din grădina ei din Richmond, iar a doua zi, la dejun, buchetul împodobea masa din cortul lui Grant.

[1] D. Pasquet, *op. cit.*, p. 667.

[2] H. W. Wilson, *Les flottes de guerre au combat*, p. 39.

[3] E. Duvergier de Hauranne, *Huit mois en Amérique à la fin de la guerre, Lettres et notes de voyages*, în „Revue des Deux Mondes", 1866, p. 150.

Fără zgomot, cu osebită grijă întru păstrarea secretului, formulînd instrucțiuni clare, precise pentru subalterni, Grant a concentrat 120 000 de soldați și 300 de tunuri pe malul rîurilor Rappahannock și Rapidan. Utiliza și în Nord, și în Vest toate unitățile de negri instruite, puse sub comanda generalului Weitzel. Ordona recrutarea și instruirea altor unități, așa cum cereau și negrii, și aboliționiștii.

Grant a luat comanda armatei de pe Potomac. L-a păstrat însă pe Meade, ca locțiitor, ca să se poată deplasa oricînd, în orice parte a frontului. Nu țintea să ajungă, neapărat, la Richmond. Țintea să zdrobească armata rebelilor, oriunde ar întîlni-o.

Același procent de superioritate îl asigura și în Vest, pentru corpul expeditionar al lui Sherman : concentra 108 000 de soldați la Chattanooga.

Pe Potomac, Grant avea ca adversar un profesor de la West Point ; un militar cu un talent uluitor. Se știa inferior în concepții, în iscusința de a manevra, în inventivitatea mijloacelor tactice și strategice. Nu voia să se hazardeze în acțiuni extraordinare, ca în Vest. Se întemeia pe superioritatea numerică, pe belșugul mijloacelor tehnice și pe moralul soldaților. Și își propunea să aplice mai ales atacul frontal. Recomanda : „Cît timp Lee zburdă, Meade trebuie să se țină după dînsul". Căuta să-și păstreze calmul. Și el, și subalternii. Căuta să dovedească o neclintită hotărîre și dîrzenie. Căuta să învețe din experiența tragică a predecesorilor. Urmărea să pornească atacul simultan în Nord și în Vest. Adversarii... „trebuie tocați fără răgaz".

La 3 mai a ordonat lui Sheridan și Hancock să treacă rîul Rapidan și să întoarcă aripa dreaptă a armatei rebelilor. Să întrețină tot timpul comunicația cu golful Chesapeake, cu generalul Butler din Fort Monroe, care primea ordin să înainteze spre nord pînă la City Point, la gura rîului Appomatox. Să împresoare Richmondul și să-l silească pe Lee să se retragă în fortificații. Îi pregătea un asediu și o capitulare prin inaniție. Așa se pierdeau mai puțini oameni. Dar Lee nu voia asta.

La 5 mai, Sherman rînduia și preciza rolul corpurilor comandate de Thomas, Pherson și Schofield în timpul marșului și pornea și el din Chattanooga spre Atlanta, cu 90 000 de soldați, echipați special pentru un marș lung, pedestru. Avea de străbătut pînă în capitala Georgiei 250 km. Aprovizionarea îl urma pe calea ferată. Fiecare soldat purta echipamentul complet și hrana pe 5 zile. Vitele veneau, turme, în urma coloanelor.

Îl întîmpina o armată sudistă de 53 000 de soldați, comandați de un șef redutabil : J. Johnston și apărată de fortificații puternice. Trebuia s-o distrugă sau s-o captureze. Trebuia să treacă Munții Allegheny, prin pasuri strîmte și abrupte, ușor de apărat și greu de trecut. Trebuia să pătrundă adînc în teritoriul inamic, slujindu-se de o singură linie de comunicație, foarte expusă sabotajului sau raidurilor de cavalerie ale inamicului. Trebuia să ocupe Atlanta, important nod feroviar și centru de aprovizionare militară.

Dar și Lee a luat măsurile cele mai eficiente întru salvarea situației. A intuit planul lui Grant. A manevrat destoinic. A atras armata nordistă în vasta pădure de la „Wilderness", lîngă Chancellorsville, unde anul trecut fusese învins Hooker. Grant nu dorea de fel „să dea bătălia în această junglă". I-o impunea însă Lee, cu drăceasca lui putere de a manevra.

Și în dimineața zilei de 5 mai s-a pornit o luptă prin pădurea întunecoasă și mărăcinișul des, sălbatic și încîlcit pînă la absurd. O luptă oarbă, pe viață și pe moarte, de o zi întreagă, între diviziile rebele, comandate de Ewell, și cele nordiste comandate de Hancock. Artileria nu putea fi întrebuințată. Nordiștii luptau cu energie și bravură. În repetate rînduri au aruncat peste cap trupele rebele. Lee a intervenit personal ca să refacă rîndurile și să-și însuflețească subalternii.

A doua zi, 6 mai, și Lee, și Grant au ordonat ofensiva. În ajutorul rebelilor au sosit trupele lui Longstreet. Bătălia a devenit înfiorătoare. „Niciodată, scria Grant, acest continent n-a văzut lupte mai înverșunate" [1]. Mii de soldați și mulți generali au căzut. Și o coincidență : pe Longstreet l-a pălit un glonț rătăcit, tras de propriii lui soldați. L-a rănit grav. Numai întunericul a descleștat încăierarea. Dar, mai mult ca oricînd, suferințele umane s-au întețit, dintr-o pricină neașteptată. Peste „Wilderness" n-a coborît în seara aceea roua răcoritoare a nopții, ci s-a întins pojarul pădurii incendiate de focul artileriei. Flăcările se furișau prin frunzele uscate. Sufocau soldații și ucideau răniții. Din mărăcinișuri răzbeau strigătele, vaietele, gemetele deznădăjduite ale răniților, învăluiți de fum și văpaie : „Brancardier !"... „Brancardier !". În puterea nopții cîmpul de bătaie devenea un sinistru și sălbatic holocaust uman, pentru cine știe ce zeu păgîn care nu iubește nici libertatea, nici omenia. Au sărit, desigur, sute de sanitari și sani-

[1] Benjamin Thomas, *op. cit.*, p. 311.

tare, albi și negri. Poate și Walt Whitman, poetul, *„wound-dresser"* — alinător de dureri. Dar cîți au putut salva ?

La apel se constata că Lee a pierdut 10 000 de soldați ; Grant 18 000. Pierderi uriașe.

Dar nici unul dintre generalii comandanți nu s-a socotit înfrînt.

Cel dintîi, Grant a reulat marșul înainte, abătîndu-se mai spre răsărit. Îmbina ofensiva cu războiul de uzură.

Cînd au primit ordinul de înaintare spre Richmond, cu toată oboseala, cu toate rănile, cu toată căldura insuportabilă, cu toată istovirea fizică, soldații nordiști au pornit cîntînd, cu înflăcărare :

„Trupul lui John Brown se topește în pulberea pămîntului,
Dar sufletul lui ne conduce mereu înainte"...

Surprins o clipă, Lee a înțeles repede că, în adevăr, are de-a face cu un altfel de comandant. A văzut că încearcă să-i taie retragerea spre Sud. A zorit să i-o ia înainte. A izbutit. A ocupat poziții bune, fortificate, la Spottsylvania.

În luptele cu avangarda lui Grant, l-a pierdut pe generalul Stuart, cel mai bun comandant de cavalerie din rîndurile rebelilor.

Armata lui Grant a dezlănțuit și aici, în 10, 11 și 12 mai, furtunoase atacuri. Oamenii lui Lee au răspuns cu contraatacuri.

Și la Spottsylvania, lupte desperate, pierderi teribile. Parcă se răsturnaseră rolurile de la Gettysburg. Valurile albaștrilor se năpusteau unul după altul, iar surii, din adăposturi, secerau cumplit. Cîmpul de luptă, drumurile, spitalele s-au umplut de răniți. Grămădiți unii peste alții, morții acopereau o suprafață de cinci acri. Soldații se băteau peste mormanele de morți, pînă ajungeau și ei cadavre și înălțau mereu mormanele. Tot pămîntul, răscolit de obuze, parcă țărna ar fi fost în clocot. Pe cîmpul de luptă nici un arbore sau arbust n-a mai rămas în picioare. Totul a fost doborît de furia omenească, materializată în explozii și bombardamente. Nordiștii au atacat fără întrerupere. Rebelii s-au apărat cu îndîrjire.

Grant a pierdut o treime din soldați. Totuși telegrafia, în ziua de 13, la Washington : „Îmi propun să mă bat pînă la capăt, pe această linie, chiar dacă asta ar dura toată vara". Cuvintele au răsunat în inima poporului ca o trîmbiță de asalt.

Lee a rupt lupta și-a ocupat, mai la sud, o nouă poziție întărită. Evitînd un nou atac, Grant s-a îndreptat spre Richmond. Lee, după dînsul.

Un du-te vino și un măcel extins pe 15 zile. Peste 35 000 de soldați pierduți. Lee executa mișcări strategice organizate, și dibace, tocmai cînd nordiștii îl credeau istovit.

Grant, după dînsul, cu toate că unitățile-i erau decimate. Manevra spre stînga, spre est. Să poată fi aprovizionat pe mare cu oameni, hrană și muniții. Să țină legătura cu unitățile lui Butler care, de la 7 mai, se aflau la City Point, pe James-River, aproape de Richmond.

Poate în aceste împrejurări Meade a spus lui Grant că Lee vrea să transforme acest război într-o bătălie de pisici. Replica lui Grant a venit morocănoasă și laconică : „Pisica noastră are coada mai lungă". Vorba a avut mare trecere în fața lui Lincoln. Îi plăcea s-o repete adesea [1].

La 1 iunie, cavaleria lui Sheridan ajungea la Cold Harbor, la 10 km de Richmond.

Soldații vedeau iar turnurile bisericilor și coșurile fabricilor din capitala rebelilor. O blestemau.

Mai ales că Lee, după un marș paralel, le-o luase și acum înainte. Parc-ar fi avut aripi. Ocupase poziții foarte puternice în fața liniei fortificate a Richmondului, și-i aștepta. Tot acolo unde-l așteptase și pe Mac Clellan. Grant a ordonat asaltul, la 3 iunie 1864. Un nou carnagiu, o „tocătoare de oameni".

Curajul regimentelor de negri, intrate acum în luptă, uimea. Dacă terminau munițiile, se băteau la baionetă ori cu patul puștii. Nu cedau nici morți. Cînd a văzut că are peste 6 000 de pierderi într-o jumătate de oră, Grant a rupt lupta și s-a îndreptat spre Petersburg : să treacă James-River și să atace dintr-acolo Richmondul. Recunoștea că asaltul de la Cold Harbor a fost cea mai mare greșeală militară săvîrșită în cariera lui [2].

La 14 iunie armata nordistă trecea pe malul drept al rîului James. La 20 km făcea joncțiunea cu Butler.

Și de data aceasta Lee a izbutit să ocupe amplasamente dificil de cucerit.

Grant se vedea nevoit să urmeze aceeași tactică : „tocarea fără răgaz" a dușmanului. Să-l strivească — sub povara numărului. Altă soluție n-avea. Încercase manevre, învăluiri, depășiri și asalturi. Zadarnic.

---

[1] Vezi Benjamin Thomas, *op. cit.*, p. 311.
[2] Vezi Henry William Elson, *op. cit.*, p. 745.

După 45 de zile de lupte, armata Nordului străbătuse 150 km, şi atacase capitala rebelă pe la sud. Era mult ; mai ales în condiţiile date. Dar nu apărea nici un semn hotărîtor : Lee nu-l pierduse nici o clipă de sub cătarea puştii. Cu toate că „tocarea" îşi vădea urmările — zilnic Grant îi cauza pagube irecuperabile în oameni şi materiale — nu ştia cînd îl va birui definitiv. Ştia însă, precis, că pisica nordistă „avea coada mai lungă".

Incredulii, duşmanii războiului revoluţionar, „democraţii" nu osteneau să-l denigreze pe Grant. A sacrificat 60 000 de oameni — jumătate din armată — şi n-a realizat nimic. Barem „micul Mac" cruţase soldaţii. Sălbaticul ăsta din Vest îi omoară pe toţi. Nu înţelege că Lee nu poate fi învins ? Uite, n-a pierdut decît 10 000. Şi în Vest, Sherman ce face ? Se joacă de-a şoarecele cu pisica în Allegheny ? Cît timp ? Pînă s-o izbi cu pieptul de stîncile munţilor şi de gloanţele lui Johnston. Nu vedeţi ? Vara trece şi nici o bătălie hotărîtoare.

Era adevărat : Grant nu dăduse încă lovitura de graţie lui Lee. Dar avea, la cîţiva kilometri de Richmond, o armată puternică, o aprovizionare asigurată, un moral ridicat în rîndurile soldaţilor. Şi-apoi, oare nu uciseseră mult mai numeroşi oameni cei care au croit pînă acum mari ofensive şi au dat bătălii în deşert, fără rîvna şi chiar fără intenţia de a le cîştiga ?

Dar ce argumente au trecere în faţa răuvoitorilor, a incredulilor, a defetiştilor, a duşmanilor ?

Nici lui Grant nu-i era de fel uşor, mai ales cînd se simţea invidiat, sabotat de mulţi dintre propriii lui subalterni. Şi nici din Vest nu veneau ştiri prea îmbucurătoare. O situaţie soră cu cea de pe Potomac, minus pierderile umane. Printr-o mişcare de învăluire, Sherman îl depăşea pe Johnston şi-l obliga să-şi părăsească poziţiile de la Dalton. Dar Johnston era un comandant abil şi tenace, un tactician greu de egalat. Zilnic organiza hărţuieli, tiruri de artilerie, izbiri prin surprindere, ca să aibă timp să se fortifice în Resaca.

Nervos, cu imaginaţie bogată, plin de iniţiativă şi îndrăzneală, hotărît să nu se lase mai prejos, Sherman îl învăluia şi aici, ca şi la Dalton. Şi pentru că nu voia să piardă nici soldaţi, nici timp în bătălii incerte, îl depăşea iar. Frumos, eroic ; dar nimic hotărîtor. Dimpotrivă : foarte primejdios. Johnston, vulpoi bătrîn, urmărea să-l păcălească şi să-l atragă pe Sherman la răsărit de munţi, cît mai aproape de Atlanta şi cît mai departe de baza de plecare. Să-i istovească soldaţii. Să-i

rărească rîndurile. Şi să-i strivească ori să-i prindă în capcană. Sherman intră singur cu gîtul în laţ, cîrteau defetiştii.

Şi în sufletul lui Grant se cuibărea demoralizarea. Înşela vigilenţa lui Rawlins şi intra iar în toana beţiei.

Ca să-i insufle curaj şi să-l scoată din criza morală, Lincoln l-a vizitat acolo, pe linia de luptă. „Unchiul Abe e cu noi !" ovaţionau soldaţii. Un regiment de negri i-au primit cu cîntece şi jocuri nespus de vesele şi de entuziaste : pentru „tata Abraham !" pentru „prietenul Grant". Iar seara, în corturi, Lincoln a glumit prietenește cu ofiţerii, a spus snoave şi vorbe de duh. Ştia să-şi biruie melancolia şi simţul înnăscut al durerii. Şi, înăbuşind amara tristeţe interioară, izbutea să radieze optimism. Îl încredinţa că a avut dreptate : „pisica din Nord are coada mai lungă".

De altfel, măcar de pe mări soseau unele veşti îmbucurătoare. La 19 iunie 1864, crucişătorul nordist „Kearsarge" a surprins crucişătorul „Alabama" în portul francez Cherbourg. Vasul nordist avea 1 031 tone, o viteză de 12 noduri, 7 tunuri şi 163 de oameni la bord. „Alabama" dispunea cam de acelaşi tonaj (1 016 tone), de o viteză de 11,5 noduri şi era servit de 149 de mateloţi.

Lupta a început la 10 mile de ţărm. Artileria de pe „Kearsarge", net superioară. După două ore de luptă, lovit în plin, „Alabama" s-a scufundat. În lunga-i carieră de corsariat, crucişătorul rebel capturase 68 de bastimente nordiste [1]. În echipajul vasului „Kearsarge" au luptat şi 8 marinari negri. Unuia i s-a acordat „Medalia Onoarei" [2]. De mult, amiralul Porter recomanda negrii ca marinari de prim rang.

În asemenea atmosferă incertă, s-a pus problema candidaţilor pentru alegerile prezidenţiale. „Democraţii" se aflau în plină ofensivă antilincolniană. Colaborau cu mulţi republicani pacifişti. „Pare straniu că chiar în sînul partidului său", Lincoln avea parte de o puternică opoziţie. Horace Greeley, William Cullen Bryant şi chiar radicali ca Thaddeus Stevens se ridicau împotriva candidaturii lui Lincoln. Şi, dintr-o dată, cea mai mare surpriză : o parte din republicani, cei radicali, strînşi la 31 mai în Convenţia de la Cleveland l-au propus candidat la preşedinţie pe Frémont de multă vreme adversarul lui Lincoln. Şi cum la „democraţi" se vorbea de candidatura lui Mac Clellan, Lincoln se vedea flancat de doi generali

[1] Vezi W. Wilson, *op. cit.*, pp. 55—57.

[2] Vezi R. F. Ivanov, *Grajdanshaia voina v* SŞA, Moscova 1960, p. 127.

demiși. Nu regreta decît că va reuși „trîntorul de pe Potomac". Și opera la care lucrase cu atîta migală și trudă se va prăbuși.

Totuși, Convenția republicană, întrunită la Baltimore, în 7 iunie, a susținut, cu mare entuziasm, realegerea lui Lincoln. Ca vicepreședinte l-au propus pe senatorul Andrew Johnson, din Tennessee. „Democrații" s-au bucurat. Îl credeau uzat, lipsit de popularitate, compromis. Convenția lor, ținută la Chicago, dominată de Seymour, guvernatorul statului New York, și de „capul de aramă" Vallandigham, a propus în adevăr, la 29 august 1864, candidat la președinție pe generalul Mac Clellan. Unora putea să le apară perspectiva unui război dus cu alte mijloace. Altora le sugera impresia că asemenea candidatură însemna o formulă de înțelegere cu Sudul și de curmare a războiului printr-o pace de compromis. Oricum un adversar al lui Lincoln bine ales. Ca să deruteze opinia mulțimii. Ca să înșele armata. Ca să introducă, de fapt, un agent mascat al rebelilor, pe scaunul prezidențial. Ca să oprească revoluția și să cîștige războiul prin trădare.

Ultimul raid al desperării

Tactica lui Lee îl obliga pe Grant să asedieze și Petersburgul. Și l-a asediat. N-avea încotro. Dar Lee era foarte grăbit. Se știa la capătul puterilor. Rebelii aproape nu mai aveau hrană. Carnea și peștele uscat erau rarități și delicii. Sorgul și mazărea constituiau hrana de toate zilele, în Sud. Untdelemn nu mai exista nicăieri. Nici lumînări. Chiar cînd mai găseau cîte un pumn de mazăre, femeile n-aveau în ce o fierbe : nici vase de bucătărie nu mai existau. Sarea, scoasă cu greu din apa oceanului, era cu totul insuficientă. Stocul de stofe se epuizase de mult. Femeile „nobile" țeseau singure îmbrăcămintea. În multe case, „aristocrate" voluntare pregăteau împreună cu sclavele echipament militar. Dar puteau face față imenselor cerințe de pe fronturi ? Puteau concura cu fabricile Nordului ? Gesturi filantropice, devenite gratuite și absurde. Dar mai ales lipseau armele, munițiile și soldații.

Rebelii își secătuiseră puterile, pînă foarte aproape de ultima limită. Totuși, de ce nu capitulau ?

Mai nutreau o nădejde : că Lincoln va fi înfrînt în alegeri de contracandidatul „democrat" : Mac Clellan. Cel care concentra opoziția față de tot ce întreprindea Lincoln în domeniul militar, politic și social. Și cu noul președinte n-aveau să se

mai bată, ci doar să se tîrguiască. Alegerea „micului Mac" venea ca o mare victorie politică pentru rebeli.

Putea Grant să se rățoiască, sub fortificațiile Richmondului și ale Petersburgului, cît poftea. Întîi că-s inexpugnabile. Și-apoi factorul politic hotărăște. Militarii omoară oamenii în zadar.

Deocamdată, Lee nu-i lăsa răgaz lui Grant să-și refacă armata, să-și adapteze planul de operații la noua situație. Îi trebuia o lovitură surprinzătoare. Și, în plus, Jefferson Davis voia să tulbure opinia publică din Nord. Să arunce o spadă galică în balanța unei candidaturi „democrate" la președinția Nordului. Și în momentul cînd a descoperit o breșă în asediul Petersburgului — o unitate nordistă a operat o retragere eronată — Robert Lee a și strecurat un corp de armată de 15 000 de oameni, condus de generalul Jubal A. Early. Îl lansa ca odinioară pe Jackson, prin valea Shenandoah, spre Washington. Urmărea un scop militar : să-l silească pe Grant să degajeze Richmondul și Petersburgul. Dar mai degrabă sconta pe niște consecințe morale și politice.

Și, din nou, cînd lumea aștepta știri despre cucerirea Richmondului, o veste senzațională : prin valea Shenandoah rebelii se apropie de Washington. Unii s-au îngrozit. Cum, sîntem tot în 1862 ? A înviat Jackson „Stonewall" ? Agenții rebelilor asigurau lumea că astea-s ultimele zile ale Washingtonului lincolnian.

Oamenii cu scaun la cap își păstrau însă calmul. Formulau, glumeț : Early, cu rebelii lui, a plecat spre nord, în propagandă electorală pentru Mac Clellan și pentru „democrați". Arătau că întreprindea, de fapt, încă un raid de deznădejde.

La 19 iunie Early controla valea Shenandoah și trecea la nord de Potomac, îndreptîndu-se spre Monocacy, unde se afla un corp de oaste condus de generalul Wallace.

Totuși capitala Nordului suferea iarăși un șoc de panică, amplu alimentat de codițele rebele, de „democrații pacifiști", de acoliții lui Mac Clellan. Ba, s-au mai ridicat și o parte din republicani, în frunte cu Horace Greeley — pacifiștii — atinși de boala defetismului. Și iar au pornit tînguirile și recomandările pentru o pace de compromis.

Și răspunsul patriotic și revoluționar : la 4 iulie, Congresul îl autoriza pe Lincoln să mai cheme sub arme încă 500 000 de soldați : al treilea milion de mobilizați. Bogații își puteau și acum tocmi înlocuitori : prețul însă se stabilea, prin bună înțelegere, între recrut și înlocuitor.

Dar panica sporea. La 7 iulie Early înfrîngea corpul de armată al lui Wallace şi-l împrăştia departe, în nord, spre Baltimore.

Radicalii au crezut că acum, în panică, pot smulge lui Lincoln sancţiunea pe o lege care prevedea ca „reconstrucţia" să intre în atribuţia Congresului. Preşedintele a respins-o, cum a repudiat şi sfaturile de pace ale lui Greeley : nu era momentul. „Ţine voturile statelor rebele la dispoziţia ambiţiei personale", îl învinuia Wade pe preşedinte.

Şi muncitorii s-au agitat împotriva politicii de compromis a republicanilor de dreapta, împotriva patronilor care dirijau contrabanda cu Sudul.

La Boston, muncitorul tîmplar Stuard a întemeiat „Asociaţia reformei muncitoreşti". Îndată au apărut „ligi" muncitoreşti în mai multe oraşe. Apoi s-au grupat într-o organizaţie unică. Greve, petiţii, rezoluţii cereau o dată cu ducerea energică a războiului şi ziua de muncă de 8 ore. Patronii, deocamdată, făgăduiau.

În vremea asta trupele lui Early — 10 000 cu 40 de tunuri — s-au apropiat pînă la 10 km de Washington. Veteranii rebeli zăreau în zare domul Capitoliului. Locuitorii capitalei auzeau iar exploziile tunurilor rebele. Războiul părea un fantastic şi absurd meci de box. Un pumn lung al Washingtonului lovea Richmondul şi o stîngă a Richmondului izbea în fălcile Washingtonului.

Cînd o să se termine nebunia asta ?

În grabă, Grant a trimis pe mare două corpuri de armată să apere capitala. În acelaşi timp Hunter venea pe Potomac, să-l lovească pe Early din spate. Prins în cleşte între unităţile trimise de Grant şi miliţia din fortificaţiile capitalei de o parte, iar de alta de trupele lui Hunter, Early s-a retras, fără să angajeze lupta. Dar nici nordiştii nu l-au urmărit. Din valea Shenandoah a continuat să întreprindă expediţii de pradă, să ardă oraşe, să tulbure cu orice preţ Nordul, să compromită propaganda electorală în favoarea lui Lincoln. Jefferson Davis nădăjduia că nimeni nu va mai da votul unuia care, după patru ani de război, se găseşte cu trupele adverse tot la periferiile capitalei, ca şi în ziua bătăliei de la Bull-Run.

În panica generală, Lincoln şi-a păstrat calmul. L-a chemat pe Grant, să se sfătuiască. Planul generalului comandant şef era simplu : toate unităţile din preajma capitalei să fie grupate sub o singură comandă. O parte să apere capitala, iar alta să ia contraofensiva în valea Shenandoah. Şi ca să nu se mai

poată strecura pe aici expediţii de diversiune, acest culoar de penetraţie inamică să fie pustiit cu desăvîrşire.

De acord cu preşedintele, Grant a ordonat lui Sheridan să execute planul. Îl cunoştea bine pe Sheridan din Vest. Şi mai cu seamă din lupta de la Chickamauga. Îi venea greu să se lipsească de el la asediul Richmondului. Dar n-avea încotro. Ghearele rebelilor trebuiau tăiate oriunde mai apăreau şi produceau răni, pagubă şi panică.

Abia la 11 septembrie Sheridan a putut lua ofensiva împotriva lui Early. La 19 septembrie l-a înfrînt într-o violentă luptă lîngă Winchester. Sheridan a desfăşurat raidul distrugerii în valea Shenandoah, începînd de la 5 octombrie. Nimicea tot ce-ar fi putut folosi inamicului : alimente şi clădiri, drumuri şi mijloace de producţie. A ars 2 000 de hambare pline cu cereale, 70 de mori încărcate cu saci de făină, a scos din regiune peste 4 000 de capete de vită [1].

Early a primit întăriri şi, într-o dimineaţă ceţoasă, la 19 octombrie, a atacat prin surprindere trupele lui Sheridan cantonate la Cedar Creek. Generalul comandant plecase spre Washington. Curierii însă l-au ajuns. S-a întors din drum. Şi-a regrupat unităţile risipite de rebeli : „Haideţi, băieţi : o jumătate de întoarcere şi să ne reocupăm tabăra !". În cîteva ore, în după-amiaza aceleiaşi zile, unităţile lui Early erau complet zdrobite. Lee a trebuit să-l recheme la Richmond.

Distrugerea bogatei văi Shenandoah a descris-o Sheridan însuşi într-o imagine plastică : „Nici cioara n-ar mai putea-o traversa fără să-şi ia provizii cu ea" [2]...

Dar la Petersburg, Grant nu înregistra nici o izbîndă. Şi timpul trecea.

Defetiştii şi „democraţii", agenţii rebelilor şi oamenii lui Mac Clellan jubilau : „Grant bate pasul pe loc !" „Frămîntă şi el noroiul în faţa Richmondului". „Omul aşteptat" se dovedeşte a nu fi de loc şi „omul providenţial". Nu poate nimic mai mult ca „micul Mac". Ei, dacă nu se amesteca preşedintele, „gorila" asta din Vest, acum Mac Clellan...

Şi însămînţarea descurajării, a defetismului în inima poporului mergea braţ la braţ cu propaganda împotriva lui Lincoln. Îl socoteau vinovatul principal : ştia că nu putea cîştiga războiul şi totuşi şi-a permis să pună în fruntea armatei un adevărat măcelar. Apropierea alegerilor prezidenţiale învălmăşea patimile politice. Le da o coloratură trădătoare, asasină.

[1] Vezi Henry William Elson, *op. cit.*, p. 748.
[2] Pierre de Lanux, *op. cit.*, p. 157.

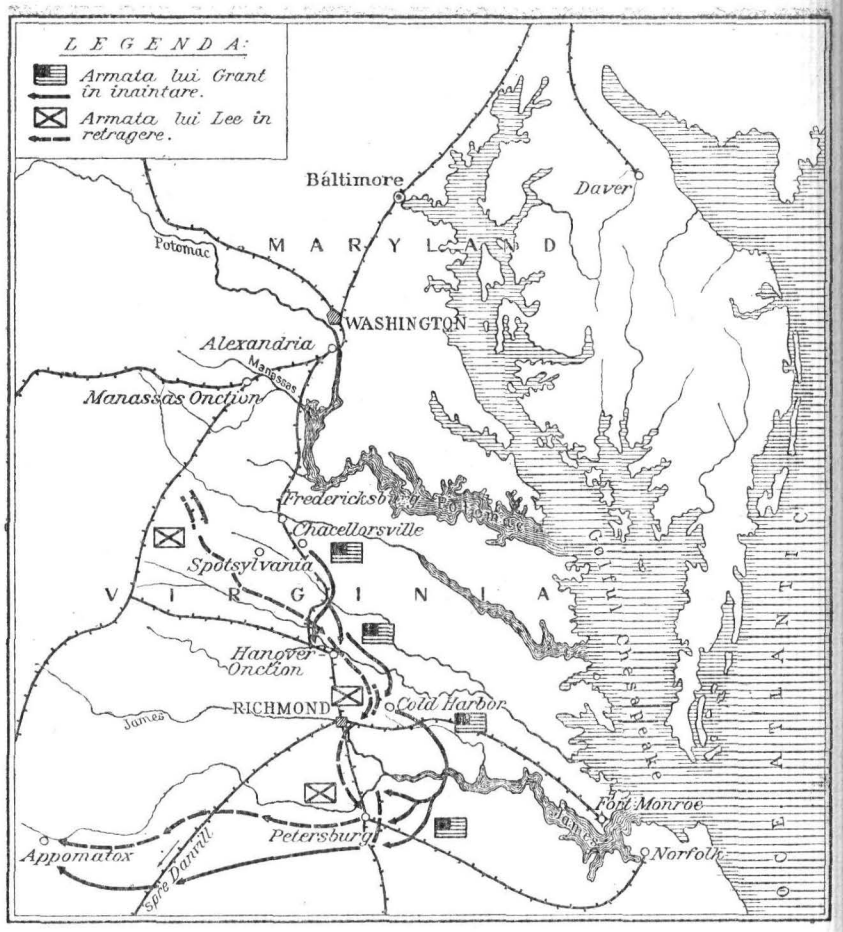

Şi, mai mult ca oricînd, rebelii şi „capetele de aramă", „democraţii" şi prosclavagiştii contau pe alegerea altui preşedinte în locul lui Lincoln. Contau desperaţi, ca pe-o ultimă şansă. Absolut ultima şansă. „Democraţii" includeau în platforma lor electorală o formulare a lui Vallandigham, şeful „capetelor de aramă" : „După patru ani de eşecuri în tentativa de a restaura Uniunea prin război... umanitatea, libertatea şi binele public cer să se facă eforturi pentru încetarea imediată a ostilităţilor, şi ca o convenţie sau alte mijloace nemilitare să

se întrebuinţeze întru restaurarea păcii pe baza Uniunii federale a statelor" [1].

Guvernatorul Horatio Seymour se declara „ultraunionist". Guvernul Lincoln, zicea el, „nu mai poate salva Uniunea. Numai noi o putem. Domnul Lincoln pune prea multe lucruri înaintea Uniunii. Noi punem Uniunea pe primul plan. El crede că o proclamaţie (cea de eliberare a sclavilor) valorează mai mult decît pacea. Noi credem că sîngele soldaţilor noştri e mai preţios decît edictele prezidenţiale" [2]. Asemenea declaraţii însemnau propagandă electorală în favoarea generalului Mac Clellan.

Şi un general din Carolina de Nord, Ramseur, constata că programul lui Mac Clellan „e ingenios conceput — tinde în mod egal către război şi către pace, — numai ca să atragă adversarii guvernului Lincoln"... Aflase de la spionii din Nord „că partidul păcii creşte repede, că Mac Clellan va fi ales şi că alegerea lui va aduce pacea, firește cu condiţia ca noi să continuăm rezistenţa împotriva armatelor yankee" [3].

Opoziţia republicanilor pacifişti îl sfătuia pe Lincoln să-şi retragă candidatura. „Lincoln e răpus înainte de alegeri, scria Greeley, morişca scîrţîitoare la orice vînt nu mai are nici o şansă. Trebuie să găsim alt candidat, ca să ne salvăm de la o înfrîngere sigură". Chiar şi radicali, ca Wendell Phillips, se ridicau cu înverşunare împotriva lui Lincoln : „Opinia publică l-a constrîns cu lovituri de baionetă să adopte poziţia actuală... Mă opun realegerii lui. Toţi republicanii eminenţi o dezaprobă" [4]...

Horace Greeley se şi oferea să ia legătura cu Jefferson Davis, să se discute pacea. Propunea ca sclavia să fie desfiinţată în toate statele dornice să rămînă sau să reintre în Uniune.

Dar nimic nu-l putea jigni mai mult pe Lincoln decît asemenea propuneri care, în fapt, admiteau şi consfinţeau secesiunea. Totuşi, cu tact şi răbdare infinită, accepta şi tentativa de pace. Să nu-l învinuiască alegătorii de intransigenţă şi de agresivitate nejustificată. Ştia mai bine ca oricare că Jefferson Davis era intratabil.

Ultrasclavagiştii strigau încă, deşi glasul le răguşise şi suna caraghios de fals : „mai bine moartea decît cedarea pentru

[1] J. Néré, *op. cit.*, p. 89.
[2] Benjamin Thomas, *op. cit.*, p. 317.
[3] *Ibidem*, p. 318.
[4] Henry William Elson, *op. cit.*, p. 753.

o ticăloasă uniune cu yankeii !". „Deşi, constată un călător, poporul din Nord le întindea o mînă grijulie, ei voiau să se supună, nu să se umilească" [1]. Intrînd în discuţii cu reprezentanţi neoficiali ai Sudului rebel, şi Horace Greeley, „generoasa" vîrtelniţă a tuturor vînturilor, şi-a dat repede seama că Lincoln avea dreptate. A tăcut. Şi mulţi republicani pacifişti cinstiţi şi-au propus să-l voteze pe Lincoln. Ca nu cumva „democraţii" să biruie în alegeri. Republicanii radicali, Sumner, Stevens, Wade, abolioniştii, toţi reprezentanţii clasei muncitoare sprijineau, fără reticenţă, politica războiului pînă la nimicirea totală a rebeliunii. Sumner se exprima : „pe «democraţi» îi însufleţeşte numai dragostea pentru sclavie" [2]. În 1864, în numele negrilor, Frederick Douglass enunţa astfel ţelurile războiului şi ale păcii : „Nu trebuie să fie dus nici un alt război decît cel de abolire a sclaviei ; nu trebuie încheiată nici un fel de pace decît pe baza abolirii sclaviei. Libertate pentru toţi şi lanţuri pentru nimeni. Omul cu pielea neagră trebuie să fie în timpul războiului pe front, iar în timp de pace muncitor ; în Sud şi în Nord, el trebuie să fie alegător. America este casa lui, şi toţi americanii sînt concetăţenii lui" [3].

La 8 august 1864, presat de radicali, Lincoln a retras proclamaţia de „reconstrucţie" din 8 decembrie 1863. Dar n-a sancţionat, în schimb, *bill*-ul Wade-Davis. Lăsa încă lucrurile în suspensie. Radicalii îi cereau să nu-şi depăşească atribuţiile de reprezentant al puterii executive.

Lincoln n-avea timp să se ocupe de campania electorală. „Nu mai pot conduce şi maşina politică. Am destule de făcut şi fără asta. Restul priveşte poporul ; alegerea e în mîinile lui. Dacă întorc spatele focului, cetăţenii se ard la şezut, aşa că află singuri cum e mai bine să se aşeze".

Spre Atlanta

Marşul lui Sherman spre răsărit părea unora un efort în gol. Sau, şi mai grav, o împingere înainte, imprudentă, inconştientă. Parcă anume ca să cadă în cine ştie ce capcană sudistă şi să nu mai scape nici la sfîrşitul lumii.

[1] E. Duvergier de Hauranne, *op. cit.*, în *loc cit.*, p. 149.
[2] L. N. Goncearov, *Pobeda respublicanţev na viborah v 1864 g.*, în *K stoletiu...*, p. 292.
[3] A. V. Efimov, *Ocerki istorii* SŞA, p. 344.

În adevăr, după Dalton, Joseph Johnston s-a retras tot în lungul căii ferate, distrugînd-o sistematic. Soldaţii lui Sherman o reparau, în grabă, şi porneau după rebeli. Ambii generali evitau bătălia. Sherman îl depăşea mereu pe Johnston prin învăluire. Johnston se salva retrăgîndu-se prin ocoliri abile. L-a învăluit şi l-a depăşit la Resaca, la Dallas, la Lost Mountain, la Cassville. Johnston s-a retras continuu, parcă s-ar fi jucat de-a prinselea. Sherman dădea zilnic lupte, scurte dar violente, fie cu ariergarda, fie cu avangarda lui Johnston. Lupte cu pierderi destule, de ambele părţi. În aceste acţiuni, s-a distins iarăşi regimentul 15 Iowa, comandat de maiorul George Pomuţ. Atacuri îndrăzneţe, apărări eroice, marşuri rapide, executate cu precizie, disciplină şi optimism încîntător, toate acestea îl îndrituiau pe Sherman să numească regimentul lui Pomuţ „perla" armatei sale [1].

Cînd a ajuns la Muntele Kenesaw, la 30 km de Atlanta, Sherman a hotărît să dea lupta. Johnston însă n-a primit-o aici. Îl pîndea pentru un loc mai potrivit, mai departe de baza de aprovizionare. Să-l captureze cu toată armata, şi s-a retras pe o poziţie mai întărită, la nord de Atlanta. Ca să cruţe soldaţii, Sherman a aplicat iar tactica învăluirii prin flanc.

Furios că subalternul a adoptat o nenorocită strategie defensivă, şi s-a retras pînă în preajma Atlantei, fără să dea bătălia hotărîtoare, Jefferson Davis îşi acuza generalul : nehotărît, fricos, panicard, laş. Îl dojenea cu exemplul lui Lee : atacă fără întrerupere. Nu credea că inferioritatea numerică îl împiedica pe Johnston să pornească o ofensivă puternică, fulgerătoare, în stare să-i aducă victoria. Şi pentru că nu devenea ofensiv, l-a înlocuit cu Hood : să atace, cu orice risc, să-i spulbere pe nordişti cît mai departe de capitala Georgiei.

Atacurile lui Hood împotriva lui Sherman au întîrziat în adevăr, cîtăva vreme, încercuirea Atlantei ; dar n-au mai putut-o opri. Schimbarea lui Johnston a însemnat, în fapt, ultima mare eroare a lui Jefferson Davis. A îndepărtat omul care, dacă n-ar fi putut opri marşul lui Sherman spre ocean, sigur l-ar fi putut întîrzia [2], mai mult decît Hood.

Între 29 august şi 2 septembrie armata rebelă s-a văzut nevoită să distrugă instalaţiile militare din Atlanta, să evacueze oraşul şi să se retragă spre nord, ca să primească întăriri şi să-i atragă şi pe adversari într-un teritoriu propice luptei.

[1] Ziarul „America", din 4 iunie 1932.
[2] Vezi W. Wilson, *op. cit.*, p. 346.

Astfel, după o campanie de patru luni, după ce a străbătut 250 km, după ce a risipit 30 000 de oameni, Sherman a atins obiectivul propus.

La 3 septembrie telegrafia lui Lincoln : „Atlanta este a noastră şi am cîştigat-o pe merit... De la 5 mai sîntem într-o continuă luptă şi încăierare şi avem nevoie de odihnă" [1]... Bucuria a izbucnit, înflăcărată, în tot Nordul. În cinstea cuceririi Atlantei, Grant a ordonat salve de tun, cu toate bateriile, peste liniile duşmane.

Rebelii înregistrau pagube mult mai mari decît armata lui Sherman : 35 000 de soldaţi, scoşi din luptă, capitala Georgiei pierdută, un nod de cale ferată, răscruce de comunicaţii între golful Mexic şi Richmond, între Vest şi Savannah, închis, un important centru industrial cu cea mai mare fabrică de armament a rebelilor, toate abandonate. Totodată, un bun general, Johnston, compromis. Şi, mai ales, o armată a Nordului trecuse peste Allegheny şi se pregătea să taie în două teritoriul Confederaţiei.

Specialiştii se exprimau : „Ofensiva generalului Sherman, de la Chattanooga la Atlanta, a fost rapidă, abilă şi strălucită". A executat, mai ales, manevre de flanc neîntrecute încă în istoria militară [2].

Un sudist ilustra situaţia printr-o metaforă : „Grant a apucat taurul sacru de coarne, iar Sherman îi împlîntă spada în coaste". Avea dreptate. Era... în problemă şi cunoştea lucrurile.

Anunţînd victoria lui Sherman de la Atlanta, ziarul „Charleston Courrier" făcea şi propagandă electorală : ...„Succesele noastre asigură succesul lui Mac Clellan, eşecul nostru va aduce inevitabil înfrîngerea lui" [3]. Se înţelege — în alegerile prezidenţiale din Nord.

În vara aceea, 1864, şi flota nordistă a strîns cercul de foc în jurul rebelilor. Ţinta principală : Mobile — ultimul însemnat port sudist pe unde se efectua contrabanda. La 5 august, Farragut l-a atacat. Apărat de flotă şi de o puternică artilerie de coastă din forturile de la intrarea în golf, a rezistat. S-au distins nava „Tecumseh" şi „Hartford" în luptă cu vasul rebel „Tennessee" ; „o bătălie de giganţi", sub un uragan de fier şi foc, lansat din forturi şi de pe vase.

Nordiştii au izbutit să împresoare Fortul Morgan, silindu-l să se predea, la 23 august, cu 26 tunuri şi 400 de soldaţi.

[1] *The Lincoln reader*, p. 514.
[2] Vezi Frederic Canonge, *op. cit.*, p. 263.
[3] Benjamin Thomas, *op. cit.*, p. 318.

Oraşul a rezistat însă. Rebelii şi-au luat adio de la contrabandă şi de la legătura cu lumea exterioară. Nu mai controlau nici un port.

Statistica arăta că, pînă la sfîrşitul anului 1864, vasele rebele au trecut de 8 250 de ori prin blocadă. Au transportat, clandestin, peste 600 000 de puşti, 550 000 de perechi de încălţăminte, 400 000 de pături, 2 000 000 de pfunzi de silitră, 1 500 000 de pfunzi de plumb, 8 500 000 de pfunzi de unt, 500 000 de pfunzi de cafea [1]. Dar molohul războiului era insaţiabil.

La Washington ştirile despre cucerirea Atlantei şi împresurarea portului Mobile au ajuns în aceeaşi zi. O zi populară asemenea aceleia care a venit cu Gettysburg şi Vicksburg.

În preajma alegerilor prezidenţiale, Sheridan terminase expediţia în Shenandoah şi se alătura armatei din faţa Petersburgului. „Raidul electoral" al lui Early se prăbuşise lamentabil.

Momentul din toamna anului 1864 era, în primul rînd, un moment politic. Orice victorie, şi mai cu seamă orice înfrîngere, conta în lupta politică pentru alegerea preşedintelui.

Cine va reuşi ? Mac Clellan ori Lincoln ? Generalul pacifist ori avocatul... războinic ?

8 noiembrie 1864

Moment politic, da. Totuşi...

Nu voturile în urnă, ci baionetele pe fronturi hotărau. Ele pecetluiau, cu sînge, un act politic. Şi pe fronturi situaţia apărea încă nesigură. Propaganda sudistă şi prosudistă întreţinea şi sporea încă nesiguranţa. Prosudiştii prevesteau că realegerea lui Lincoln va fi semnalul unor noi insurecţii şi al unei anarhii generale [2]. Cu mulţi adversari în spate, uzat de condiţiile în care se purta războiul prelungit de-a lungul întregii lui magistraturi, fără să fi fost cîştigat, Lincoln se prezenta totuşi în faţa alegătorilor cu un palmares bogat : a dat legea *homestead* şi a desfiinţat sclavia. Întruchipa deci triumful libertăţii şi al umanităţii. Dezvăluind adevăratele ţeluri ale războiului, eliberînd în mod revoluţionar patru milioane de oameni, Lincoln descoperise şi calea adevărată pentru refacerea şi consolidarea Uniunii. Prin muncitori şi prin negri, propaganda pentru ale-

[1] Vezi R. F. Ivanov, *Confederaţia rabovladeliceskih...*, p. 153.
[2] Vezi E. Duvergier de Hauranne, *op. cit.*, în *loc. cit.*, p. 640.

gerile prezidențiale se însuflețea de spirit, de avînt democrat și progresist.

Un număr de 276 trade-unionuri declarau că-l sprijină pe Lincoln. Mica burghezie și toți fermierii din Vest îl susțineau cu căldură. Epurarea armatei, abolirea sclaviei, măsurile drastice împotriva contrarevoluționarilor, toate arătau că Lincoln, moderatul, mersese, în fond și practic, în pas cu republicanii de stînga, în pas cu nevoile maselor.

Nu mai cocoloșea statele limitrofe. În problema „reconstrucției" părea că se conformează Constituției : singur Congresul admitea ori respingea din rîndurile lui pe reprezentanții statelor „reconstruite" [1]. Ca să-și apropie republicanii radicali, Lincoln l-a numit pe Chase mare judecător, iar pe Montgomery Blair l-a scos din postul de ministru al Poștelor.

Drept răspuns, la 22 septembrie, generalul Frémont publica o scrisoare prin care anunța opinia publică și alegătorii că-și retrage candidatura de la președinție, în favoarea lui Lincoln. Asta echivala cu o sută de manifeste.

Alegerile ridicau, totuși, împotriva lui Lincoln un front puternic de reacționari abili și primejdioși, desperați și ticăloși. Foloseau în propaganda lor vorbe mari : înțelegere, cordialitate, umanitate. Cereau pace imediată cu sudiștii ; pace cu prețul oricărui compromis. Nu admiteau planul de „reconstrucție" al lui Lincoln. Socoteau proclamația de „reconstrucție", deși retrasă, drept actul cel mai învrăjbitor posibil. „Abraham I" vrea război fratricid, nu înfrățire națională. Proclamația de abolire a sclaviei ? O declarau nechibzuită, ineficientă și neconstituțională. Orice guvern e dator să apere proprietatea privată, „baza esențială a tuturor civilizațiilor". „Sclavia nu trebuie distrusă"... cu forța. Acuzau pe radicali de sălbăticie : li-i mai scumpă soarta negrilor decît a albilor.

Și toate, în numele... Uniunii.

Mac Clellan însuși declara, în stilul lui emfatic, că dacă ar renunța la Uniune pentru pace, ar „roși în fața bravilor camarazi din armată și din flotă" [2].

Radicalii replicau înfățișîndu-l pe Mac Clellan ca pe „candidatul înfrîngerii și prietenul sudiștilor".

Lincoln sintetiza caracterul momentului politic : „Lupta se dă între candidatul Uniunii și cel al dezmembrării ei". În problema sclaviei nu se împăuna. Respecta adevărul istoric : „Eu am fost numai un instrument. Puterea logicii și a moralei lui

[1] J. Néré, *op. cit.*, p. 101.
[2] *Ibidem*, p. 89.

Garrison, lupta poporului împotriva sclaviei și armata au făcut totul" [1].

În octombrie, statele Maryland și Missouri au proclamat libertatea sclavilor.

Aceasta a contat în alegeri cît un elocvent manifest prolincolnian.

Congresul național al negrilor îl critica pe „tata Abe" : făcea greșeli în problema eliberării sclavilor și a primirii lor în armată. Dar îi susținea, cu mare pasiune, candidatura.

Grijuliu să nu-și irite, să nu-și supere alegătorii, „tata Abe" n-a îngăduit totuși lui Frederick Douglass să facă propagandă oficială în favoarea lui.

Desigur, mai mult ca orice, victoriile lui Sherman și ale lui Farragut au întărit cugetele ezitanților și-au îndepărtat îndoielile timizilor.

Totuși chiar mulți republicani de dreapta votau cu „democrații".

În genere, alegerile s-au desfășurat într-o atmosferă calmă și optimistă. Nici violențe, nici dezordine. De cînd exista republica Statelor Unite, observa un călător, nu s-au văzut alegeri așa de liniștite [2].

Surpriza a venit și de data asta, aproape cu intensitatea din 1860. La despuierea scrutinului Mac Clellan a numărat 1 702 000 voturi, iar Lincoln 2 213 000 ; numai cu 500 000 mai mult. Cîștigase o victorie grea, la limită. Totuși nu mai era ca în 1860, un președinte „cu minoritate", cu numai 40% din voturi [3].

Această victorie a însemnat o nouă clarificare în haosul atîtor contrarii.

Așa cum propusese Lincoln, vicepreședinte s-a ales Andrew Johnson, guvernator „democrat" al statului Tennessee, fiu al unui portar de hotel și al unei servitoare din Carolina de Nord. Ucenic la un croitor, stăpînul îl lega adesea de masă și-l bătea. Fugind în Tennessee, s-a căsătorit, la 19 ani ; soția l-a învățat carte. A ajuns repede bogat, plantator, stăpîn de sclavi, cîștigați „prin munca brațelor". A susținut sclavia cît a putut, înainte de război. După secesiune însă s-a înscris în istorie ca singurul reprezentant al Sudului rămas în senatul din Washington. Așa a ajuns „simbolul unității, în timpul sîngerosului război civil. Secesioniștii îl acuzau de trădare.

[1] Ph. Foner, *op. cit.*, p. 16.
[2] Vezi E. Duvergier de Hauranne, *op. cit., în loc cit.*, p. 640.
[3] Vezi Ph. Foner, *op. cit.*, p. 9.

Lincoln îl simpatiza mai mult pentru similitudinea sorții și pentru ceea ce simboliza decît pentru convingerile politice, sociale ori etice.

Realegerea lui Lincoln a ofilit moralul rebelilor, cum ofilește bruma buruienile, toamna. Și, cel dintîi, Lee, scriind lui Jefferson Davis, își exprima spaima iluziilor spulberate : „Mă tem că o mare calamitate o să se abată asupra noastră" .

Chipul lui Lincoln devenise acum parcă mai colțuros, mai brăzdat de riduri, mai ciolănos. Părul abundent, și prea adesea răvășit, începea să fie înspicat cu multe fire de argint. Parcă tot nu știa să-și poarte talia înaltă ; mersul era tot așa de stîngaci, țeapăn și totodată deșelat, cum merg oamenii prea înalți pe sub nesfîrșite bolți de copaci, în pădure. Surîsul își sporise unda amară și oleacă sardonică. Privirea, încă mai stranie, mai pătrunzătoare, adăpostită de fruntea înaltă, tristă, mereu îngîndurată, țintea mai departe în infinitul istoriei. În vorbire-i reveneau, parcă mai adesea, cuvinte din argoul vestic.

Adversarii prosclavagiști îl urau pentru că-i eliberase pe negri. Dar oamenii de bine îl iubeau pentru sufletul lui bun, cinstit, înțelept, uman. Pentru chibzuiala lui. Pentru marea lui dragoste de țară și de oameni. Un călător francez, de origine nobilă, îl descria : „mi-a făcut impresia unui om puțin strălucitor, fără îndoială, prea puțin aristocrat, prea puțin princiar, dar demn, capabil și muncitor" [1].

Biruind atîtea adversități, Lincoln s-a reales. Masele i-au recunoscut marea dibăcie de a conduce și statul, și războiul. Ecoul realegerii a răscolit tot globul. Întreaga lume progresistă îl saluta cu căldură și entuziasm. La Casa Albă ploua cu telegrame de felicitare din întreaga lume. Consiliul general al Asociației Internaționale i-a telegrafiat : „Muncitorii din Europa sînt ferm convinși că, după cum războiul american pentru independență a inaugurat era dominației burgheze, tot așa războiul american împotriva sclaviei va inaugura era dominației clasei muncitoare. Ei consideră drept un semnal al vremurilor care se apropie faptul că lui Abraham Lincoln, acest fiu cinstit al clasei muncitoare, i-a revenit misiunea de a conduce țara sa în această bătălie fără precedent pentru eliberarea unei rase înrobite și pentru transformarea orînduirii sociale" [2].

Alegerea lui Lincoln a însemnat, în primul rînd, victoria Uniunii fără sclavie.

[1] E. Duvergier de Hauranne, *op. cit.*, în *loc. cit.*, p. 490.
[2] Marx-Engels, *Opere*, vol. 16, p. 21 .

„Great march to the sea" – marele marș spre ocean (noiembrie-decembrie 1864)

Grant masa iarăși în jurul Richmondului 125 000 de oameni.

Lee mai număra cu greu circa 60 000. Îi cruța, parcimonios, grijuliu și deznădăjduit, să nu intre în „tocătoare". Nu mai avea de unde scoate alții. Mulți piereau de glonț, mulți dezertau. Se transformau din rebeli în partizani unioniști, în munții Virginiei. Nici nu mai avea cine-i aresta. Armata rebelă se destrăma. Asta era un adevăr tragic pentru rebeli. Numai prestigiul lui Lee și teama de sancțiuni îi mai țineau cu arma în mînă, în fortificații. Dar pînă cînd ?

În Atlanta armata lui Sherman primea întăriri. Părea un junghier în măruntaiele Confederației rebele. Încotro se va răsuci ? Spre Nord ? Spre Est ? Va sta pe loc ?

Grant propunea ca, înainte de a pleca spre Est, continuînd expediția, Sherman să distrugă armata lui Hood. Dar subalternul era de părere că nu trebuie să piardă vremea cu asta. „Fă cum zici", i-a telegrafiat Grant : „Pătrunde în teritoriul inamic cît mai adînc și distruge, fă-i cît poți mai mult rău".

Așa, în noaptea de 15 spre 16 noiembrie, au sărit în aer gările, fabricile, manufacturile și toate clădirile mai de seamă din Atlanta. Populația, cîtă nu se evacuase, credea că se sfîrșește lumea în bubuitul dinamitelor. Sherman supraveghea intrarea în ruină și în neant a unui oraș de peste 40 000 de locuitori.

În zori, îl lăsa pe Thomas, cu jumătate din armată, să-l țină în șah pe Hood, și pornea spre sud-est, spre Atlantic. Soldații se încolonau veseli, fluturînd drapelele Uniunii și cîntînd *John Brown's body*. În urmă, sulurile de fum din ruinele Atlantei se răsuceau în văzduh. Vremea era răcoroasă, dar uscată. Nu plouase de mult. Carele cu coviltire albe se înșirau pe lutul roșu al drumurilor. Tunurile și armele străluceau în soarele domolit al toamnei sudice. Sherman își inițiа „marele marș spre ocean", cu 63 680 de soldați, din care 5 000 de cavalerie, cu 65 de tunuri — cîte unul la 1 000 de baionete — aprovizionate cu 200 de lovituri de fiecare piesă, cu 2 500 de furgoane cu patru cai, cu 600 de ambulanțe, cu 14 464 de cai și 19 410 catîri. Soldații purtau în raniță pîine pentru 20 de zile, cafea, zahăr și sare pentru 40 de zile. În

urma unităților veneau turme de vite, să asigure hrana soldaților pentru o lună de zile. Și, în primul rînd, mobilitatea era asigurată. Totul, minuțios calculat, pregătit.

Pornea să taie în două Confederația rebelă. Să străbată „scoica goală". Să arate că, în afara razei de acțiune a celor două armate : a lui Lee și a lui Hood, poate răscoli ca-n țara nimănui. Să facă „să urle Georgia", cheia strategică a teritoriului secesionist, magazia de aprovizionare a armatelor rebele.

În concepția strategică a Nordului, raidul lui Sherman reprezenta o largă și cutezantă mișcare de învăluire pentru lichidarea invulnerabilului front din fața Richmondului.

Totuși „marșul cel mare spre ocean" apărea multora ca o acțiune riscantă, nesăbuită. O aruncare cu gîtul în cuțit. O sinucidere colectivă.

Dar Sherman știa să capteze, să întrețină, să sporească încrederea soldaților, să le canalizeze entuziasmul. Născut în 1820, în Ohio, soldat în războiul cu seminolii (1840), cadet în războiul mexican, ofițer din Academia de la West Point, căpitan la pensie, bancher falit în San Francisco, avocat și administrator de moșie în Kansas, comandant de școală militară în Louisiana, iar militar în războiul civil, după ce a ezitat cîtăva vreme de care parte să se înroleze — avea mulți prieteni în Sud —, William Tecumseh Sherman crescuse și el ca un om din Vest. O viață aspră, plină de primejdii și căutări. Unul din acei vlăjgani mlădioși și tari ca oțelul. Soldații îi spuneau familiar „unchiul Willy". S-a împrietenit cu Grant și l-a sprijinit în momentele lui de criză. Nu l-a lăsat să demisioneze. Multă vreme a nutrit o adevărată scîrbă pentru nevrednicii generali de pe Potomac care, în fața lui Lee, încremeneau, toți, ca bobocii de rață în fața dihorului.

Pornind „marele marș spre ocean", Sherman risca ultima aventură. Cea mai mare din acest război, plin de riscuri și de aventuri. Expedia lui Lincoln, la Casa Albă, un mesaj original, pe măsura campaniei : „Nu voi încerca să vă trimit vești, dar contez pe ziarele din Richmond care vă vor ține în curent".

Ca și în drum spre Atlanta, și mai mult decît acolo, expediția se întreținea prin ea însăși. Armata înainta, consuma și distrugea. Hood l-a pîndit pe Sherman, să-i surprindă direcția de înaintare ; a încercat să-i taie liniile de comunicații.

Dar Thomas l-a urmărit îndeaproape. L-a angajat, la 30 noiembrie, într-o bătălie nedecisă, lîngă Franklin. Apoi s-a luat

după dînsul și i-a distrus armata lîngă Nashville, la 14 decembrie 1864 [1].

Jefferson Davis n-a mai avut cu ce forma, repede, o nouă armată s-o trimită în calea lui Sherman.

„Scoica" era în adevăr goală. Pentru rebeli, chiar dezolant de goală.

Marșul spre ocean a continuat deci nestingherit. Deși fără obstacole de ordin militar, expediția apărea totuși ca o acțiune senzațională.

Avangarda, artileria, furgoanele și ariergarda urmau șoseaua. Soldații mărșăluiau pe patru coloane, pe direcții paralele, pînă la prînz, cîte 15—25 km. Cîntau *John Brown's body* [2]. Cavaleria patrula pe flancuri. Se aprovizionau din ce găseau în cale. Rechiziționau cai, catîri, vite, păsări, porci, oi. Restul distrugeau : tot, sistematic. Incendiau clădirile, hambarele, depozitele. Dinamitau podurile, calea ferată, șoselele, forturile, întreprinderile industriale, cazărmile. Nu cruțau nici baloturile de bumbac. Mai mult cu facla incendiului și cu detunetul dinamitei decît cu spada și cu tunul, Sherman despica o fîșie de 100 km prin inima statului Georgia, de la Atlanta la Savannah. Nici o căpiță de fîn, nici un balot de bumbac, nici o casă, nici un hambar, nici un catîr să are ogoarele călcate în picioare și arse, nimic nu mai rămînea întreg. Armata înainta și-n urmă lăsa scrum, pustiu dezolant și tragic. Război total : „să urle de durere țara cucerită". *„War is cruelty"* — războiul înseamnă cruzime, scria Sherman lui Thomas. Recunoștea că războiul era un lucru infernal : dar socotea legitim tot ce putea slăbi sau demoraliza dușmanul. Și raporta lui Grant că pagubele în Georgia valorau 100 000 de dolari, din care 20 000 în folosul armatei ; restul „distrugere pură [3]. Regreta că legile războiului i-au impus asemenea acțiune devastatoare. Și anunța că „a eliberat un număr incalculabil de sclavi" [4]. Îngroziți, plantatorii fugeau și se ascundeau spre miazăzi și spre miazănoapte, de spaima lui Sherman, „Atila modern". „Fanaticii, scria Duvergier de Hauranne, debitau povești puerile : «Yankeii ard copiii, batjocoresc femeile, iar Sherman, ca un faraon, a ordonat expres să fie gîtuiți toți bărbații»" [5]. Adevărat era că, la vestea apropierii trupelor

[1] Vezi Pierre de Lanux, *op. cit.*, p. 118.
[2] A. V. Efimov, *Narodnîi podiom...*, p. 123.
[3] Vezi Pierre de Lanux, *op. cit.*, p. 120.
[4] Léon Lemonnier, *op. cit.*, p. 200.
[5] E. Duvergier de Hauranne, *op. cit.*, în *loc cit.*, p. 150.

nordiste, de multe ori deținuții își incendiau singuri închisorile, să scape mai repede. Negrii fugeau de pe plantații și ieșeau în calea armatei lui Sherman, întîmpinînd-o cu cîntece și dansuri de exuberantă și frenetică bucurie. Aclamau. Delirau. Își ofereau serviciile. Se agățau, se lipeau pur și simplu de taberele armatei lui Sherman. Se rugau în genunchi, cu lacrimi, să fie primiți în armată. Să lupte, ca și frații lor din Nord, pentru propria lor libertate. Raidul lui Sherman aplica, în practică, proclamația de eliberare a sclavilor dintr-un stat aflat în rebeliune : Georgia.

În 32 de zile armata Nordului a străbătut de-a curmezișul „scoica goală" și a ajuns la ocean. În tot acest timp, Casa Albă s-a informat, despre mersul operațiilor, în adevăr, numai din presa sudistă. La 21 decembrie 1864, avangarda lui Sherman se întîlnea cu flota nordistă la Savannah. „Am onoare a vă oferi, telegrafia generalul lui Lincoln, ca dar de crăciun, orașul Savannah, cu 150 de tunuri grele, multe muniții și circa 25 000 de baloturi de bumbac" [1].

Răspunsul lui Lincoln a pornit direct, sincer, frățesc : „Scumpul meu general, multe, multe mulțumiri pentru cadoul trimis de crăciun : capturarea Savannah-ului. Cînd te pregăteai să pleci din Atlanta spre țărmul Atlanticului, eram neliniștit, dacă nu chiar înspăimîntat. Dar simțind că dumneata ești un om care judeci mai bine și amintindu-mi că cine nu riscă nu cîștigă, n-am intervenit. Acum cînd acțiunea s-a încheiat cu succes, onoarea îți revine în întregime" [2]...

Tot Nordul s-a învăpăiat de bucurie și entuziasm : sabia libertății străpunsese pîntecele dragonului rebel. Poetul F. Moore scanda patetic :

„Slava lui Dumnezeu și cerurilor !
Strigați din răsputeri «Osana !»
Am străpuns desișul trădării,
Am atins, în sfîrșit, țărmul Canaanului,
Trîmbițați s-audă întreaga lume :
Sherman e în Savannah ! [3]

Strategic vorbind, expediția armatei lui Sherman a tăiat legătura Richmondului cu statele rebele din jurul golfului

[1] Henry William Elson, *op. cit.*, p. 756.
[2] *The Lincoln reader*, p. 517.
[3] F. Moore, *Civil War in Song and Story*, New York, 1882, p. 194.

Mexic. A redus la o ciosvîrtă teritoriul terorizat de administrația lui Jefferson Davis și de armata lui Lee. A demonstrat că rebelii au pierdut cu adevărat, războiul.

Marșul lui Sherman spre ocean s-a desfășurat pe 700 km, ca una dintre cele mai impresionante operații din istoria artei militare ; „un exemplu de acțiune reușită, întreprinsă adînc în spatele frontului inamic, prin distrugerea comunicațiilor" [1] și a tuturor mijloacelor de ducere a războiului.

Sudul se epuizase complet. Și numai furia necontrolată, ori ura cumplită, oarbă, sau teama îngrozitoare a unei conduceri obtuze la minte și ucigaș reacționare mai cerca să țină steagul sus, pe niște jalnice ruine. Descurajarea și nemulțumirile se amestecau cu fuga și cu insurecțiile negrilor, cu revolta „albilor săraci", cu dezertările din armată.

Raidul lui Sherman a suflat ca un uragan al libertății peste colibele robilor negri. În regiunea Jackson, negrii au sărit și și-au împărțit pămînturile foștilor stăpîni. Generalul comandant a îngăduit negrilor atașați armatei să ocupe insulele dintre Charleston (Carolina de Sud) și Jacksonville (Florida), precum și plantațiile de orez abandonate de stăpîni, pe o distanță de 30 de mile de țărm. Fiecare sclav eliberat ocupa cîte 40 de acri de pămînt. Rămînea ca proprietatea să le fie recunoscută de Congres. Peste 40 000 de negri s-au așezat pe aceste teritorii. Au început în grabă să cultive pămîntul, să construiască drumuri și sate. Și-au încropit o administrație proprie. Au stabilit legi. Au deschis școli.

Dar încă din timpul acestui marș, nordiștii victorioși manifestau o grijă deosebită pentru soarta celor înfrînți. „Generalul Sherman a dat hrană locuitorilor înfometați din Savannah... Municipalitatea acestui oraș a trimis la New York pe colonelul Allen să cumpere hrană și îmbrăcăminte, plătibile în orez, sub garanția orașului Savannah. Camera de Comerț din New York a dăruit gratis alimente și chiar a deschis o subscripție pentru ajutorarea sudiștilor înfrînți ; Boston a organizat mitinguri pentru strîngerea darurilor ; pretutindeni și toți voiau să contribuie la această milostenie frățească". Și, în continuare, același călător observa : „Această iertare generoasă reprezintă, în același timp, și o politică abilă" [2].

Soldații rebelilor nu mai puteau îndura foamea, frigul, oboseala luptelor de manevră ori de tranșeu. Îi tortura gîndul că

[1] V. A. Divin și A. I. Scrîlnik, *op. cit.*, p. 200.
[2] E. Duvergier de Hauranne, *op. cit.*, în *loc. cit.*, p. 150.

stăteau imobilizați în fața Richmondului, iar soldații lui Sherman le devastau vetrele, familiile rătăceau la voia întîmplării, de izbeliște, fără adăpost și fără hrană [1]. Nu-i mai însuflețea nici o făgăduială, nici o perspectivă de îmbogățire sau de glorie. Toți căpătaseră conștiința clară că Jefferson Davis a pierdut războiul. L-a pierdut definitiv. Numai teama că vor fi împușcați după capitulare îi mai ținea în jurul steagului lui, pătat de sînge și de crime.

În Nord încrederea în victorie și entuziasmul se întemeiau pe realități.

Aboliționiștii, republicanii radicali influențau tot mai categoric conducerea.

Încă din ianuarie s-a început discuția la cel de-al „XIII-lea amendament" la Constituție. Dezbateri furtunoase într-un Congres unde, cu trei ani în urmă, se interzicea orice propunere de amendamentare a Constituției. „Pe toată întinderea Statelor Unite ale Americii sau în orice loc *supus jurisdicției* lor, formula al XIII-lea amendament, nu va exista nici sclavie, nici servitute forțată" [2].

Salve de tunuri trase de pe Capitoliu anunțau întregii lumi desființarea completă a sclaviei.

A doua revoluție burgheză din Statele Unite, revoluție burghezo-democrată, se înfăptuise. Era cel mai de seamă act politic, social, economic, moral al noii magistraturi a președintelui Lincoln. Cum spunea el însuși : „marea sarcină îndeplinită", pecetluită.

Un decret absurd

Sudul rebel agoniza și nu voia să moară.

La 16 ianuarie 1865, flota nordistă a ocupat fortul Fischer și apoi portul Wilmington din Carolina de Nord — ultimul refugiu al spărgătorilor de blocadă, *blockade runners*.

Peste 600 de vase patrulau acum în preajma țărmului rebelilor. Dacă în 1862 blocada descoperea un vas din opt, iar în 1863 unul din patru, în 1865 era prins un vas din două și distrus [3]. În total flota Nordului a capturat sau distrus 1 504 vase rebele sau complice. Blocada, totală, silea Sudul să piară de inaniție.

[1] Vezi J. Nêré, *op. cit.*, p. 92.
[2] Edward Channing, *op. cit.*, p. 410.
[3] R. F. Ivanov, *op. cit.*, p. 155.

Dezertările topeau armata lui Lee, cum topește vîntul mare nămeții. Îi răpeau mai mulți soldați chiar decît cele mai sîngeroase bătălii. Generalul căuta să-l convingă pe Jefferson Davis să înceteze lupta : resursele militare au secat de istov. Recrutările și rechizițiile nu mai puteau înlocui pierderile umane și materiale. Dar președintele sudist nici nu voia s-audă. De aceea, Congresul rebel din Richmond a ticluit, în sfîrșit, un manifest-proclamație, prezentînd nepriceperea lui Davis drept singura cauză a dezastrelor Confederației [1]. Îl acuza că a încurcat toate problemele politice. A învrăjbit țara. N-a știut să atragă, să încheie o alianță militară cu nici o putere europeană. N-a știut nici cum să-l convingă pe Palmerston să intervină cu ajutor armat. În loc să valorifice puterea incomensurabilă a lui *Cotton King*, l-a detronat și l-a lăsat să mucezească în depozite ori să fie incendiat de Sherman — „Atila".

Ca să-l contracareze pe Jefferson Davis, să-i domolească furia în conducere, Congresul îl numea pe Lee general șef cu puteri discreționare. Bietul om !

Ce mai putea face cu distincția asta ? Doar să propună înrolarea sclavilor în armata sudistă. Și, spre stupefacția tuturor, la 11 ianuarie 1865, o propunea... Înrolații aveau să fie eliberați. Lee se oferea chiar să alcătuiască un plan amănunțit de emancipare treptată și generală a sclavilor.

Putea fi oare ilustrată mai expresiv absurditatea războiului purtat de acești *proslaverymen*-i ?

După patru ani de război ruinător și ucigaș, pentru conservarea și extinderea sclaviei, unul dintre stîlpii rebelilor ajungea la concluzii aboliționiste.

Încă una dintre ironiile istoriei, ale cărei legi sînt mai tari decît toate împotrivirile unor oameni învrăjbiți.

Un congresman sudist, Howell Cobb, proprietar a peste o mie de sclavi, urla îngrozit : „Ziua în care veți face din ei (din sclavi) soldați va fi începutul sfîrșitului revoluției noastre. Dacă sclavii pot fi buni soldați, toată teoria noastră asupra sclavajului nu face două parale".

Cam prea tîrziu observa aceasta ilustrul congresman.

[1] Singura dată cînd Congresul confederat și-a permis o acțiune independentă într-o problemă gravă, după cum spunea Alexander Johnston (Henry William Elson, *op. cit.*, p. 700).

Propunerea lui Lee se putea interpreta că un gest generos : supralicita Nordul. Ori naiv : negrii își iubesc stăpînii și-s gata să moară pentru ei. Ori viclean : mai știi ? Poate se prinde... Nu. Era numai un act desperat. O propunere absurdă și stupidă : sclavii să capete arme și să lupte alături de stăpîni pentru menținerea sclaviei ?

Dar singuri maniacii războiului mai voiau să-l continue, cu orice preț, și după ce i se epuizase orice umbră de rațiune.

Poate din aceeași desperare și din totala pierdere a rațiunii, la 13 martie, Congresul din Richmond a ratificat legea recrutării negrilor propusă de Lee.

Încă o dovadă că nici... oficial rebelii nu mai credeau în propria lor cauză.

În iarna și primăvara anului 1865 s-au desfășurat activități deosebit de febrile în Nord, zorindu-se, cu toate forțele, lichidarea războiului [1]. Industria a lucrat intens. Construcțiile de căi ferate au realizat mari progrese. Șantierele navale au construit fără întrerupere ; acum flota de război a Nordului avea 671 de bastimente din care 62 de cuirasate, cu un echipaj de 50 000 de mateloți [2]. Dar problema cea mai acută era tot sclavia negrilor. Radicalii, și îndeosebi Sumner și Stevens se preocupau de soarta acestor milioane de oameni care trebuiau săltați de pe treapta robiei pe cea a libertății.

La 3 martie 1865, Congresul a votat legea de înființare a unui „Birou pentru treburile refugiaților, negrilor eliberați și pentru împărțirea pămînturilor abandonate", pe scurt *„Freedmen's Bureau."* „Biroul eliberaților" intra în competența Ministerului de Război. Își crea filiale în statele sudice. Își propunea să se îngrijească de organizarea vieții negrilor. Să ajute pe bătrîni. Să instruiască pe tineri. Să găsească adăpost celor fugiți de pe plantații. Să le argumenteze importanța căsătoriei

[1] Vezi H. W. Wilson, *op. cit.*, p. 40.

[2] La începutul anului 1865 încă un român a venit în armata Statelor Unite. Este vorba de căpitanul Boteanu Emanoil „din statul-major general", trimis de Alexandru Ioan Cuza „pentru a studia arta resbelului". S-a prezentat lui Seward, a fost foarte bine primit și „atașat la armata de pe Potomac, în fața Petersburgului". A asistat la luptele de la Hatchers-Run (4—7 februarie 1865) pe care le-a și descris în primul raport trimis statului-major român. În celelalte rapoarte, apărute în „Monitorul Oastei", anul 1865, căpitanul Boteanu Emanoil se preocupă de organizarea armatei nordiste. Misiunea acestui ofițer român vădește simpatia lui Cuza Vodă pentru nordiști (deși Napoleon al III-lea se afla de partea rebelilor), precum și interesul lui pentru experiența militară a poporului american.

și să le organizeze o viață de familie. Să le ajute să închirieze sau să cumpere terenurile părăsite și confiscate. Să vegheze asupra condițiilor de muncă a negrilor în Sud și să evite întoarcerea la sclavie.

Nu li se mai spunea sclavi negri, ci „persoane de culoare". Se discuta, cu aprindere, cu patimă, în presă, în întruniri, dacă să li se recunoască sau nu calitatea de cetățeni. Deși exista amendamentul al XIII-lea...

Negrii își puneau cele mai mari nădejdi în ajutorul radicalilor și al aboliționiștilor în conducerea „Biroului eliberaților". La sugestia aboliționiștilor revoluționari, negrii eliberați și-au însușit lozinca : „40 de acri și un catîr". Exprima dorința lor, modestă și generală, de a avea pămînt, de a obține o bază economică pentru libertate, egalitate socială și politică.

O întrevedere fără rezultat

Lincoln se declara gata de tratative, în orice clipă. Desființase sclavia complet. Și Uniunea, visul lui cel mai înalt, nu se înfăptuise încă. Dar, mai ales, nu voia să mai piară oameni pe cîmpurile de bătaie.

De aceea, cînd vicepreședintele rebel Alexander Stephens a cerut o întrevedere, în rada portului Hampton, Lincoln l-a trimis repede pe Seward să-l întîmpine. Și s-a grăbit să-l ajungă din urmă.

„Domnule președinte, nu există vreun mijloc de a pune capăt gravei situații actuale ?" a întrebat Stephens.

„Da. Rebelii să depună armele și Uniunea să fie restabilită", a răspuns prompt și scurt Lincoln.

Problema sclaviei nu mai intra în discuție : Constituția se înzestrase cu al XIII-lea amendament.

Stephens solicita pentru Sud un avantaj : să fie tratat ca un stat independent care cere pace.

„Sînteți rebeli. Și guvernul nu tratează cu rebelii. Le cere doar supunerea".

Unul dintre însoțitorii lui Stephens a amintit președintelui că un asemenea tratat s-a încheiat între Parlamentul englez și regele Carol I.

„Nu-s prea tare în probleme de istorie... a surîs trist și sarcastic Lincoln. Asupra acestui punct am deplină încredere

în secretarul Seward. Dar tot ce-mi amintesc despre Carol I este că și-a pierdut capul pe eșafod..." [1].

Apoi i-a recomandat lui Stephens să convingă Parlamentul din Georgia, statul de origine, să-și retragă armata și să ratifice al XIII-lea amendament la Constituție, ca să poată reintra în Uniune.

„Deci ne oferiți supunere fără condiții, la discreția învingătorilor".

Lincoln a protestat, curtenitor, și a adăugat că, în problema confiscării bunurilor și a pedepselor cuvenite rebelilor, Constituția îi lăsa toată libertatea să se comporte cu mărinimie.

„Personal sînt de părere ca proprietarii de sclavi să fie despăgubiți. Dar nu-mi pot lua nici un angajament în legătură cu asta. Ține de competența Congresului".

Convorbirea s-a întrerupt aici.

În fond, Lincoln nega existența unui guvern confederat, îndrituit să negocieze. Voia doar să evite acuzația că urmărește, cu orice preț, continuarea măcelului. Voia sincer, ca nimeni altul, Uniunea și pacea. Voia să evite pierderi de vieți omenești.

Și Edwin M. Stanton s-a convins acum, definitiv, că Lincoln „era cel mai de seamă conducător de oameni care a trăit vreodată" [2].

Sudul agoniza așa de tare, că nu se mai lua în considerație nici pe sine însuși. Semăna cu o sabie mînuită de un turbat : lovea încă în virtutea inerției și a delirului.

Ca să dea o nouă dovadă de înțelegere, de concesivitate, Lincoln a pus în discuția cabinetului de miniștri proiectul unui credit de 400 000 000 de dolari pentru despăgubirea proprietarilor de sclavi.

Dar cabinetul, cum era și firesc, l-a respins, în unanimitate.

Asta tăia orice punte de legătură, oricît de iluzorie, cu Sudul agonizînd.

Lasă-l să se prăbușească !

Sherman urca spre miazănoapte

În Savannah, armata lui Sherman se simțea în siguranță : se întîlnea cu frontul blocadei, primea ajutoare, avea legături cu Washingtonul.

[1] *The Lincoln reader*, p. 545.
[2] Nevins și Commager, *op. cit.*, p. 215.

O lună de zile s-a odihnit. S-a reorganizat. S-a aprovizionat, pe ocean, cu muniții și echipament. Și s-a pregătit pentru marșul spre miazănoapte, spre Richmond. Inițial Grant i-a propus să se îmbarce pe vase. Sherman l-a asigurat însă că soldații lui, deprinși cu marșul, vor ajunge la Richmond tot așa de repede și pe uscat. Și la 1 februarie 1865 a pornit iar la drum.

Direcția spre Columbia unde Robert Lee concentrase o armată de 40 000 de soldați, sub comanda lui Beauregard.

Condițiile climaterice erau însă mult mai vitrege ca în marșul pînă la Savannah. Ploile torențiale și inundațiile de primăvară transformau rîurile și cîmpiile în adevărate lacuri, foarte dificil de trecut. Pe Lincoln îl neliniștea acum parcă și mai mult soarta lui Sherman : „Știu bine în ce gaură a intrat, dar nu știu prin ce gaură va ieși" [1].

La 17 februarie, jurnalul de expediție al lui Sherman nota o scurtă luptă cu trupele lui Beauregard. Rebelii n-au putut rezista și s-au retras spre nord.

Soldații zoreau din răsputeri. Să cadă în spatele armatei lui Lee. Să sfîrșească, mai repede, războiul.

Împotriva Carolinei de Sud, pe care o străbăteau acum, nutreau un supliment de ură : a fost prima care „a turbat", a secesionat, a deschis calea vinovată a rebeliunii. De aceea soldații au distrus-o nu din ordin, ci în pofida ordinelor.

Flăcările au nimicit complet Columbia, capitala Carolinei de Sud. Charleston, orașul cel mai aristocratic al Sudului, a fost devastat, tocmai din această cauză, fără cruțare.

Sherman povestea că o femeie din Columbia și-a salvat casa de la distrugere numai pentru că a avut inspirația să arate o carte cu autograful lui, oferită mai de mult, cînd în Statele Unite era pace. Și recunoștea : „Adevărul e că întreaga armată arde de dorința de a se răzbuna împotriva Carolinei de Sud" [2].

Se săvîrșea, cu toate imensele dificultăți climaterice și geografice, o desfășurare spectaculoasă a forțelor învingătorului : înaintare rapidă și distrugere sistematică. După Georgia, venise rîndul Carolinei de Sud „să urle". „Trecerea noastră prin această țară a lăsat o fîșie de pămînt răvășit. Îndată ce am intrat în Carolina de Nord distrugerile au încetat" [3], scria

[1] Cl. Aragonnès, *op. cit.*, p. 283.
[2] Pierre de Lanux, *op. cit.*, p. 124.
[3] Benjamin Thomas, *op. cit.*, p. 363.

un ofiţer soţiei sale din Ohio. „Ăsta nu-i război, mărturisea şi se disculpa Sherman, ci politică". Vasele continuau să-i aducă, pe mare, soldaţi, arme şi muniţii, echipament. Înrola şi instruia negrii eliberaţi dornici să devină soldaţi.

Nesocotind ordinul lui Davis, Lee l-a reintegrat pe Johnston cu misiunea de a organiza o armată de operaţii împotriva lui Sherman şi de a executa o retragere în munţii Virginiei, ca să-l atragă, într-acolo, şi să-i disperseze forţele. Dar Johnston, după ce a concentrat unităţile la Charlotte, n-a mai putut realiza altceva decît retragerea, relativ organizată, din faţa impetuozităţii armatei nordiste. Soldaţii dezertau în masă, de aceea n-a mai putut împiedica nici joncţiunea armatei lui Sherman cu cavaleria lui Shofield, care o aştepta la Fayetteville. În cincizeci de zile, soldaţii lui Sherman au străbătut alţi 700 km. În total, 1 400.

În jurul rebelilor menghina se strîngea mereu : dinspre nord, Grant, dinspre vest Thomas, dinspre sud Sherman.

Catastrofa era aproape.

La 23 martie armata nordistă a ajuns la Goldsborough.

De aici Sherman a galopat la City Point, unde s-a întîlnit cu Lincoln şi cu Grant. Au ţinut conferinţa militară de la 27 şi 28 martie 1865.

Au expus situaţia.

Lee, strîns în cleşte, nu mai scăpa. Dar, de bună seamă, nu părea dispus să se predea uşor. Urmărea să facă joncţiunea cu Johnston şi să intre în Munţii Allegheny cu cît mai mulţi soldaţi şi armament.

De data asta, pe Lincoln îl preocupa, în primul rînd, posibilitatea de a evita ultima bătălie, iar pe Grant acţiunea de a-i tăia lui Lee calea retragerii spre vest.

La City Point, Lincoln, Grant şi Sherman au hotărît ultimul plan de operaţii. Corpul de armată condus de Meade, aflat pe malul drept al rîului James, să opereze împotriva Petersburgului ; corpul de armată condus de Ord, cantonat pe malul stîng al James-ului, să atace Richmondul ; corpul de armată comandat de Sheridan să coboare din valea Shenandoah spre sud, să-l respingă pe Early, să taie orice legătură a armatei lui Lee cu Vestul şi să grăbească spre Richmond ; cavaleria lui Stoneman să înainteze spre Virginia şi să facă joncţiunea cu Grant ori cu Sherman, după împrejurări ; şi, în sfîrşit, armata lui Sherman să opereze împotriva lui Johnston, să-i taie legătura cu Richmondul şi să-l izoleze în Virginia.

Torentele se adunau, să înece cuibul viperelor.

Lincoln a trimis emisari la Richmond să ceară capitularea.

Lee a refuzat însă tratativele, deşi îi rămăseseră mai puţin de 60 000 de soldaţi. Părea hotărît să piară cu sabia în mînă.

Grant relua deci ofensiva, împotriva voinţei lui, a lui Lincoln, a tuturor oamenilor de omenie. Luptele se desfăşurau încă înverşunate. Lee se replia organizat spre vest. Cerea lui Jefferson Davis să evacueze imediat Richmondul.

Retrăgîndu-se spre apus, Lee urmărea ca să se apropie de Johnston, campat în faţa oraşului Raleigh, cu 33 000 de soldaţi. Să organizeze împreună o rezistenţă înverşunată în munţii Virginiei, acolo unde plănuia John Brown să se retragă şi să organizeze lupta negrilor...

Cînd a aflat că Sherman se îndrepta spre Raleigh, Lee a propus încetarea luptei. Dar Jefferson Davis i-a cerut s-o continue : nu se simţea bătut.

Aşa, luptele şi manevrele unităţilor au continuat, cu ultimele zvîcniri ale desperării, învrăjbirii şi urii. Între 29 martie şi 2 aprilie s-au dat iarăşi bătălii grele. La 1 aprilie în bătălia de la Fives Forks, pe drumul dintre Richmond şi Petersburg, cavaleria lui Sheridan a înfrînt, cu greu, armata sudistă.

Avantajat de zdrobitoarea-i superioritate numerică, Grant înainta învăluind mereu aripile armatei lui Lee, cuprinse de zbaterea delirantă de dinaintea morţii. Şeful rebel nu mai dorea şi nici nu mai era în stare să mai susţină vreo bătălie. Îşi cruţa la maximum forţele şi armamentul. Evacua Petersburgul la 2 aprilie. Desfăşura manevre destoinice, dar gratuite, asemenea manevrelor lui Napoleon în primăvara lui 1814.

Grant lăsa la Richmond jumătate din armata lui Ord, din care făcea parte şi corpul lui Weitzel, format din negri, şi-l urmărea pe Lee, cu majoritatea forţelor.

Cătuşele au căzut, zdrobite

În acelaşi timp, într-o atmosferă de cumplită panică, în ziua de 2 aprilie, guvernul rebel evacua Richmondul. Oficialităţile, ofiţerii, plantatorii refugiaţi aici, toţi înnebuneau de spaimă. Se temeau de armata Nordului. Se temeau de regimentele de negri care înaintau spre oraş şi-l strîngeau într-un cerc de foc. Se îngrozeau la gîndul că-i vor măcelări propriii lor sclavi. În împrejurări de apocalips moral, generat de ei înşişi, rebelii îşi încărcau avutul în cărucioare, în vehiculele cele mai

ciudate, improvizate în grabă. În urmă, specialiștii incendiau depozitele, fabricile, magazinele, șantierul naval, clădirile instituțiilor. Își distrugeau capitala cu un fel de sadism sălbatic, care nu-i părăsea nici în clipa de pe urmă. Toată superbia stăpînilor pe care, cu patru ani în urmă, n-o mai încăpea America, arăta acum nespus de jalnic. Fugeau rebelii spre sud, deși dintr-acolo venea Sherman. Fugeau spre vest, deși cavaleria lui Sheridan controla toate drumurile spre munții Virginiei. Fugeau spre est, deși dintr-acolo veneau regimentele de negri comandate de Weitzel.

Mai săvîrșeau, totuși, încă o ispravă caracteristică : evacuau închisoarea sclavilor. Și, legați în lanțuri, doi cîte doi, un convoi de bărbați și femei pornea sub strajă spre sud. Nici în clipa de pe urmă nu uitau că trăiau din munca sclavilor. Clădiri, fabrici, vase de război, depozite de alimente, baloturi de bumbac mai găseau ei, mai construiau. Dar sclavi ? Unde mai puteau găsi „aristocrații" sclavi ?

Așa a trecut, pe străzile Richmondului, ultimul convoi de sclavi negri.

Dar n-o fi ajuns prea departe. Din toate direcțiile veneau soldații Nordului.

În 3 aprilie, la ora 7, un tînăr sclav a scos din podul Capitoliului un steag al Uniunii, ascuns de mult acolo.

Sclavul negru avea 17 ani.

Iar steagul, ridicat deasupra clădirii, flutura peste Richmondul în flăcări. Flutura viguros și tînăr, arătînd lumii că a biruit revoluția, a biruit libertatea, a biruit principiul demnității umane.

Peste o oră, în soarele dimineții de primăvară, cînd înflorea liliacul, pe străzile fostei capitale a trufașilor stăpîni de sclavi defila regimentul 5 cavalerie Massachusetts, regiment de negri liberi, condus de colonelul Adams, nepotul fostului președinte John Quincy Adams. Săltau mîndri în șa, pe acolo unde, nu de mult, se tîrau în lanțuri. Cîntau acolo pe unde, nu de mult, scrîșneau de durere sub bici. Străluceau în uniforme albastre, albe și roșii cu brandemburguri, acolo unde, nu de mult, purtau doar zdrențe însîngerate. Roteau în vînt săbiile, sulițele, fanioanele și steagurile eliberării, acolo unde, nu de mult, purtau doar rudimentare unelte de muncă și cătușe.

Poate Grant, poate alt ofițer aboliționist a ordonat ca primul regiment destinat să intre în Richmond să fie un regiment de negri, din corpul de armată comandat de Weitzel.

O dreaptă răzbunare, o legitimă satisfacție.

Negrii din Richmond au ieșit din pivnițe, din ascunzișuri, dintre ruine. Au umplut imediat străzile. Și au aplaudat, au ovaționat, au cîntat, au dansat în cinstea confraților eliberatori, pîn-au amețit de bucurie. Mulți erau storși de vlagă, roși de boli, spîrcuiți de bice și cuțite, tatuați cu inițialele stăpînilor. Și se bucurau cu atît mai mult că văd lumina zilei cînd nimeni nu-i mai putea nici vlăgui, nici biciui, nici tatua, nici spînzura.

Soldații nordiști au întreprins repede localizarea și stingerea incendiilor și aprovizionarea orașului cu apă și hrană.

După oarecare peripeții, cu o șalupă fără escortă, însoțit doar de o duzină de marinari, la 5 aprilie Lincoln a descins în orașul cucerit. Îl ardea nerăbdarea de a vedea cum au trăit, patru ani, rebelii în cuibul lor nenorocit și ticălos. Rîvnea să afle ce fac oamenii care au suferit oprimarea administrației lui Jefferson Davis. Privea totul cu obișnuita lui înțelepciune tristă. Într-un tîrziu, l-a recunoscut careva. Mulți au rămas stupefiați. Se vedea că-l urau. Totuși un alb i s-a adresat primul : „Dumnezeu să te binecuvînteze : Tu ești prietenul omului sărac !" [1]... Iar negrii au prins să strige : „Tata Abe e la noi !" Se înghesuiau în jurul lui. I se închinau. Îl proslăveau. Îi pipăiau straiele. Îi sărutau urmele pașilor. Cîntau și dansau în cinstea eliberatorului. Delirau de bucurie : „Tata Abe e la noi !".

Și în acele clipe, ca în toată viața lui, Lincoln era un om modest și bun, cu surîs melancolic și trist, cu priviri blajine, nespus de dornice s-aducă alinare ori unde era suferință și durere.

Fără nici o urmă de teamă, Lincoln a străbătut orașul din care, patru ani, rebelii au poruncit foc și moarte asupra Nordului. A intrat în casa lui Jefferson Davis, unde generalul Weitzel își stabilise cartierul general.

Era plin de praf și obosit.

A surîs melancolic și a glăsuit simplu, cu baritonul lui cald : „Aș vrea, dacă se poate, un pahar cu apă..."

Un cuvînt și o dorință copleșitor de umane, grele de semnificație, pentru unul care a străbătut un oraș în ruină și scrum, cu oameni clocotind de ură și fremătînd de bucurie.

Istoria ar trebui să țină seama că la intrarea în Richmond Lincoln n-a rostit un discurs patetic, grandilocvent, sforăitor, cum țin biruitorii care nu contribuie cu nimic la victorie, ci

[1] *The Lincoln reader*, p. 557.

doar bat toba mare în final. Şi ar trebui să ţină seama de asta pentru că ea analizează, judecă, osîndeşte, dar prea puţin ştie din cele ce frămîntă inima oamenilor care-şi asumă răspunderea de a rezolva omeneşte marile conflicte ale istoriei.

Sylla a fost fericit şi crud, Cezar subtil şi ambiţios, Cromwell perseverent şi aspru, Napoleon genial şi flămînd de glorie.

Lincoln a fost om. Un om înţelept şi bun. A făcut totul dintr-o necuprinsă dragoste de oameni. Fiu cinstit al clasei muncitoare, el a întruchipat bunătatea umană dar împrejurările acelei vremi l-au indicat să conducă unul din cele mai sîngeroase războaie civile din istorie. Toate însă, şi mai ales războiul ce i s-a impus, le-a făcut pentru că iubea oamenii. Dintre toate geniile politice de pînă atunci, el singur merita titlul de *om de geniu*. Avea geniul dragostei de oameni.

Sub mărul de la Appomatox (9 aprilie 1865) : finis secessionis

Deci evacuînd Petersburgul, Lee grăbea spre apus, spre Danville, să se întîlnească cu armata lui Johnston şi cu Jefferson Davis.

Dar Sheridan nu-l lăsă să-şi deschidă drum într-acolo. Lee se îndreptă atunci spre Lynchburg. Grant alergă după el, cu toate forţele să-i taie calea. Îl urmărea insistent cu peste 120 000 de soldaţi. Îl păzea să nu-i scape spre munţi. Să facă joncţiunea cu Johnston. „Mă tem, în fiecare dimineaţă să nu aflu că Lee a plecat şi n-a lăsat decît o linie de pichete" [1].

Mult superioare, trupele nordiste au înconjurat, iarăşi la 7 aprilie, unităţile lui Lee. La 8 aprilie, rebelul încearcă să treacă podul de peste Appomatox. Bate avangarda lui Ord. Izbuteşte să treacă rîul, dar e încercuit din nou : o goană de lup încolţit de hăitaşi.

În fond, rămăşiţa rebeliunii se afla în cea mai desperată situaţie. Un tren cu muniţii şi hrană care trebuia să-i aştepte la Amelia Court-House fusese dirijat greşit spre Richmond şi căzuse în mîinile nordiştilor. Soldaţii rebeli, în majoritatea lor, erau desculţi şi mai zdrenţăroşi ca oricînd. Dintr-un regiment numai cincisprezece oameni mai aveau încălţăminte [2]. Mulţi rămăseseră fără arme. Lipseau cu totul raţiile alimentare. Se hrăneau cu boabe de porumb crud ori cu ovăz din raţia cailor.

Unii generali sudişti îşi sfătuiau şeful să capituleze, imediat. Alţii, să rupă şi încercuirea asta. Mai nădăjduiau într-o sclipire de geniu a lui Lee, capabilă să-i salveze.

Şi în noaptea de 8 spre 9 aprilie, Lee a mai încercat, fără succes, o ieşire spre sud. În acel moment incert a primit scrisoarea lui Grant din 7 aprilie. Îl invita respectuos, să capituleze.

Invitaţia a avut un efect tonic.

Lee, de cîteva zile căzut într-un fel de abulie, s-a înviorat. A hotărît predarea.

S-a îmbrăcat în ţinută de paradă şi a pornit spre corturile lui Grant.

Şi, duminică 9 aprilie, s-au întîlnit la Appomatox, în ferma Court-House, sub un măr.

În ţinută de paradă, înmănuşat şi lustruit, cu sabia încrustată cu pietre scumpe, Lee arăta încă marţial şi teribil.

În uniformă proastă de soldat neglijent, doar cu stelele de general pe umăr, Grant l-a întîmpinat, modest şi foarte respectuos. Nu părea biruitorul, ci, mai degrabă, un subaltern scos la raport că, astă noapte, a fost prins chefuind.

S-a adresat lui Lee, adversarului, aşa de condescendent şi de admirativ, că un general din suită a şoptit : „Bine, dar care din ei se predă celuilalt ?"

Un faimos general şi frînturi jalnice dintr-o armată rebelă, reacţionară, instrument al stăpînilor de sclavi, general şi armată care tulburaseră patru ani Uniunea, răscoliseră America, înfuriaseră omenirea şi prăbuşiseră în moarte sute de mii de oameni, de fraţi, plecau acum genunchii în faţa unei armate a *democraţiei şi a libertăţii*.

Pleca genunchii trufiei nu dinaintea lui Grant, ci dinaintea sutelor de mii jertfiţi la Bull-Run, la Donelson, la Antietam, la Fredericksburg, la „Wilderness", la Vicksburg, la Gettysburg pentru libertate, unitate, egalitate, progres şi omenie.

Chiar dacă venise ca la paradă, în fapt Robert Lee era un capitulard, un înfrînt, care-şi epuizase geniul pentru o cauză absurdă. Ciudat era că învingătorul arăta tot atît de trist ca şi învinsul.

Condiţiile capitulării prezentate lui Lee le-a sintetizat aghiotantul lui Grant, Ely S. Parker, fost conducător de trib amerindian. În istorie, spune şi asta ceva.

[1] Benjamin Thomas, *op. cit.*, p. 364.
[2] Vezi Pierre de Lanux, *op. cit.*, p. 133.

La Appomatox, Grant a oferit adversarului condiții de capitulare surprinzător de ușoare. Prizonieri pe cuvînt de onoare, cei 28 356 de soldați și ofițeri rebeli [1] puteau pleca spre casă, cu cîte un cal ori catîr ; să aibă cu ce-și cultiva fermele. Ofițerii își păstrau bagajele și armele.

Parcă s-ar fi demobilizat, pur și simplu.

Sosit în grabă la Appomatox, Lincoln a aprobat blîndețea excesivă și mărinimia prematură a generalului șef.

Lee a plecat călare, neescortat.

Cum se explica asta ?

În proclamația către armată, Grant se rostea : „Războiul s-a sfîrșit ; rebelii sînt iarăși compatrioții noștri" [2].

O invitație emoționantă de a se reface Uniunea, cît mai repede, ori începutul unei complicități, a unei... monstruoase coaliții ?

Cine putea ști atunci ?

La Washington și în tot Nordul vestea cuceririi Richmondului și a capitulării lui Lee a învolburat inimile de veselie și de încredere în viitorul poporului american, al democrației, al progresului, al libertății.

Salve de tunuri, clopote, drapele, petreceri populare, sărbătoare națională.

Iar pentru negri — delirul libertății.

Da. Războiul civil s-a sfîrșit.

A învins Nordul abolиționist. A triumfat Uniunea. A dispărut sclavia neagră de pe pămîntul Statelor Unite. A biruit revoluția burghezo-democratică. A doua revoluție americană, desfășurată tot în cadrul unui război.

Sudul a pierdut, cum era firesc, un război murdar, teribil, sîngeros, criminal, absurd, veșnic condamnat de istorie.

Iar dacă Grant și Lincoln numeau propria lor comportare față de șefii sudiști generozitate și avans în contul refacerii rapide a Uniunii, de fapt această comportare însemna una din formele politicii de renunțare la acțiune, la procesul de a duce revoluția pînă la capăt. Adică una din formele de trădare a propriei lor revoluții. A propriilor lor jertfe uriașe. A propriilor lor idealuri.

Și eroarea s-a văzut, tragic, a doua zi.

Chiar a doua zi după victorie.

[1] Vezi U. Grant, *Personal memoirs of...* 1883, p. 453.
[2] D. Pasquet, *op. cit.*, p. 672.

Atentatul

De la Appomatox, Lincoln s-a întors, în aceeași zi de 9 aprilie, la Washington.

În atmosfera de bucurie și sărbătoare, președintele își dădea desigur seama că, în sfîrșit, al doilea mare eveniment din istoria poporului american după războiul de independență s-a săvîrșit sub conducerea lui. Era, desigur, pe drept cuvînt mîndru de aceasta. Poate nu se gîndise niciodată ca el, un om al muncii născut în Vestul sălbatic, să ajungă al doilea om după Washington. Și, iată, ajunsese.

Dar capitularea punea o problemă extrem de gravă și de importantă : tratamentul capitularzilor. Radicalii, în frunte cu Sumner și Stevens, erau nemulțumiți, scandalizați chiar de generozitatea condițiilor de la Appomatox. Prevedeau că asta va produce o criză mai gravă decît războiul ; o criză care risca „pierderea roadelor victoriei". Ca și ministrul Stanton, radicalii se întrebau dacă nu cumva la Court-House Grant s-a predat lui Lee, în loc ca Lee să se predea lui Grant. Și continuau : „Sigur e că Richmondul începe să poruncească la Washington".

Lucrurile erau încă neclare. Mulți rebeli încercau să facă amendă onorabilă. Iar Lincoln dorea ca adversarul să fie tratat omenește. Se neliniștea, se tulbura tare cînd îi auzea pe radicali vorbind de o „revanșă" împotriva Sudului. Cînd acești oameni, spunea președintele, „se vor simți în siguranță în vatra comună, ar fi cu totul inutil să se mai știe c-au părăsit-o vreodată. Să ne unim cu toții și să facem ceea ce-i necesar întru restaurarea relațiilor practice convenabile între aceste state și Uniune" [1].

Aflat pe culmea cea mai înaltă a victoriei, poporul voia cu ardoare ca dușmanii să fie pedepsiți.

Mai ales că în capitală mișunau acum mii de sudiști fanatici, răzbunători. Și de mult amenințau cu moartea pe conducători, pe miniștri. Lincoln însă nu-i lua în seamă ; nu se ferea. Celor care-i recomandau să fie mai prudent, le da o singură replică : „Vreți să mă închid într-o casă de fier ?" Prietenii îl dojeneau pentru imprudența călătoriei din 5 aprilie, la Richmond, cînd orașul nici nu era încă ocupat în întregime.

[1] Benjamin Thomas, *op. cit.*, pp. 372—373.

Prietenii aveau dreptate. Bine era să poarte scut „pînă cînd se depărta noaptea neagră a primejdiei și revenea steaua păcii". Dar Lincoln se știa om cinstit, iubit de mulțime. Și-i repugna, ca și lui Robespierre, orice strălucire. Continua să participe la manifestațiile populare în cinstea victoriei.

14 aprilie, o minunată zi de primăvară. Și-n Washington înflorea liliacul. La birou, Lincoln a ascultat informațiile de pe front. Aștepta vești de la Sherman. A rostit către unul din colaboratori, revenind : „Destule vieți au fost jertfite ; acum trebuie să ne înăbușim resentimentele, dacă vrem armonie și unire" [1]. A semnat multe acte. Și grațierea unui dezertor, cu una din rezoluțiile lui pline de tîlc : „Ei bine, socot că acest băiat ne poate fi mai util pe pămînt decît dedesubt" [2].

Față de soție regreta că a trecut vremea în frămîntări, tristeți și dureri ; și făgăduia să fie mai vesel de acum încolo. Viața merită și trebuie trăită.

În seara zilei de 14 aprilie 1865, Lincoln se afla în lojă, la Teatrul „Ford". Se juca o comedie veselă : *Our American Cousin*, de Laura Keene [3].

Afară se lăsase ceața. În plin spectacol, cînd președintele se amuza, rîzînd cu hohote, tînărul actor J. Wilkes Booth s-a strecurat în lojă și i-a descărcat un pistol în tîmplă.

Făcea parte dintr-o bandă de complotiști sudiști. Își studiase crima, din cursul zilei : un actor nu intră în scenă fără repetiție. Luase toate măsurile ca să izbutească. Inițial a vrut să-l răpească pe Lincoln și să-l ducă în Sud. Pe urmă s-a răzgîndit. Avea 26 de ani. Frumos, talentat, excelent sportiv, spadasin strălucit, bun țintaș, cu ochi negri, lucitori, dar vanitos și posedat de furii interioare.

După săvîrșirea atentatului, a sărit din lojă pe scenă unde, cum spun unii, a strigat : „*Sic semper tiranis !* Sudul e răzbunat !"

Și pentru că se credea Brutus, s-a strecurat prin culise și, în confuzia și zăpăceala generală, a dispărut.

În același timp, complotiștii au încercat să-l ucidă și pe secretarul de stat Seward. Se afla bolnav, în pat. L-au salvat fiul, fiica și un sergent, luptîndu-se din răsputeri cu asasinul.

[1] *The Lincoln reader*, p. 567.
[2] Benjamin Thomas, *op. cit.*, p. 375.
[3] Jim Bishop. *The day Lincoln was short*, New York, 1959, p. 8.

Complotiștii își închipuiau că numai lui Lincoln și guvernului lui se datorește eliberarea sclavilor. Și mai adăugau încă o crimă sălbatică la nenumăratele crime sălbatice ale lui Jefferson Davis.

A doua zi dimineață, într-o sîmbătă întunecată și ploioasă dintr-un capricios april, Lincoln a murit.

Toată America populară și toată lumea progresistă s-a îndoliat. Walt Whitman scanda îndurerat, frînt :

„În zilele cînd înflorea-n grădină
Ultima oară liliacul,
Și se topea-n apus de timpuriu luceafărul,
Mi-am cernit portul și-l voi mai cerni în fiecare altă primăvară"....

În dangăt funerar de clopote, în salve înăbușite de tun, în cadență de marșuri funebre, trenul mortuar a străbătut statele Maryland, Pennsylvania, New Jersey, New York, Ohio, Indiana și Illinois. Lincoln a fost înmormîntat în cimitirul Oak Ridge din Springfield, în 4 mai 1865, după o călătorie de aproape 3 000 km, prin orașe și ținuturi cernite.

„O, cum pot eu însumi cînta pentru mortul acesta iubit ?
Și cum să-mi împodobesc mai frumos acest cînt
pentru sufletul mare și blînd ce s-a dus ?
Și ce fel de fum de miresme s-aduc la mormîntul acestui om drag ?"

Prin glonțul unui actor fanatic și exaltat, istoria a improvizat un final tragic războiului civil și a îndoliat drapelele victoriei. O mînă asasină a scos de pe arena vieții obștești un om fără strălucire exterioară, dar cu mari calități de om politic experimentat, înzestrat cu un robust bun simț, cu o puternică intuiție a realității, cu o neclintită tărie de caracter, cu un foarte înalt simț al datoriei și al responsabilităților ce-i reveneau, ca președinte : un om plin de omenie.

A condus un război civil ; război teribil, fratricid, ucigaș. A știut totuși să rămînă bun, blînd și adînc uman. A șovăit de multe ori. A ținut prea mult seama de interesele și susceptibilitățile proprietarilor de sclavi din *Border's Stats*. A subapreciat, la început, valoarea și posibilitățile umane ale negrilor. Dar s-a convertit, din inimă, spre adevăr. Frederick Douglass l-a caracterizat : „Uniunea a însemnat pentru el mai mult decît libertatea și viitorul nostru, dar sub condu-

cerea lui înțeleaptă și creatoare noi ne-am ridicat încet din prăpastia sclaviei pînă la culmile libertății și ale umanității" [1].

În lupta pe viață și pe moarte cu plantatorii stăpîni de sclavi, Lincoln a fost în frunte. Dar nu a căzut niciodată pradă trufiei. S-a considerat doar un instrument al poporului și al armatei, care au zdrobit sclavia [2].

A pornit din rîndul „albilor săraci" : un „fiu cinstit al clasei muncitoare". Și a ajuns primul american al vremii lui. „Numai America l-a putut produce", scria istoricul englez Goldwin Smith [3].

La serbările școlare copiii americani cîntă cu fața spre Springfield :

„Amestec de veselie și de tristețe, de zîmbete și lacrimi ;
Straniu cavaler rătăcitor printre pionieri ;
Erou uman, născut din stele și iarbă ;
Prinț țăran ; o capodoperă a Creațiunii" [4]...

În fond, un *common man* din Illinois, devenit un geniu, un erou, un martir și un simbol al libertății oamenilor de pe orice meridian și de orice culoare. Poporul a înțeles, înaintea miniștrilor și a politicienilor, că era în adevăr un om mare. A știut, ca nimeni altul, să discearnă opinia publică. Și puțini oameni politici s-au bucurat de o atît de mare încredere populară. A fost fiul timpului său : unul din acei herculi sociali, revoluționari chiar fără voie, șovăitori, modești, de o impresionantă strălucire intelectuală, un plebeu săltat în vîrful piramidei sociale, un om de rînd animat de o mare bunăvoință, care contribuie la curățirea grajdurilor lui Augias de gunoi reacționar, ca să deschidă drumul larg către dezvoltarea rapidă a industriei, a agriculturii fermiere, a căilor de comunicație moderne, într-o țară nouă și întinsă cît un continent, pentru zeci și sute de milioane de oameni.

Dar actul pentru care strălucește și va străluci în istorie, pentru care l-au cîntat și l-au jelit toate popoarele, din orice colț al lumii, actul imortalizării se numește proclamația de eliberare a sclavilor negri — „marea proclamație".

„Utilitatea ultimă a unei vieți eroice și în special a unei morți eroice, nota Walt Whitman, este infiltrarea ei indirectă

[1] W. Foster, *Negriteanskii, narod...*, p. 353.
[2] Ph. Foner, *op. cit.*, p. 25.
[3] Henry William Elson, *op. cit.*, p. 764.
[4] David Donald, *Lincoln reconsidered*, p. 144.

în masa națiunii și a umanității, pentru a da, deseori cu multe schimbări, dar negreșit, epocă după epocă, culoare și febră personalității tineretului și maturitate acelei epoci și omenirii. Atunci el este un ciment pentru întreg poporul, mai subtil, mai fundamental decît oricare altul și decît orice constituție scrisă sau curți de judecată sau armate, anume cimentul unei morți identificate în întregime cu acel popor, din dragoste pentru popor" [1].

În istoria Statelor Unite Lincoln ocupă locul al doilea, imediat după Washington [2].

Marx însuși, în adresa de condoleanță trimisă de Asociația Internațională a Muncitorilor, din mai 1865, i-a schițat, cu pana marii înțelegeri și simpatii, un admirabil portret. „...Lincoln a fost un om care nu putea fi doborît de greutăți sau amețit de succese, care a urmărit cu perseverență realizarea mărețului țel, fără să-l compromită vreodată prin vreo pripeală oarbă ; un om care a chibzuit temeinic fiecare pas, fără să dea înapoi ; care nu s-a lăsat niciodată tîrît de valul simpatiei populare și nu s-a descurajat cînd a simțit că pulsul mișcării populare slăbește ; care a temperat asprimea unor măsuri prin căldura unei inimi generoase, a luminat cu zîmbetul umorului evenimentele întunecate de pasiune și și-a desfășurat activitatea sa titanică cu o modestie și o simplitate care contrastau atît de mult cu fastul, emfaza și grandilocvența cu care îndeplinesc cele mai mărunte treburi cîrmuitorii prin mila lui Dumnezeu ; într-un cuvînt, a fost unul dintre acei oameni rari care au ajuns să fie mari fără să înceteze de a fi buni. Atît de modest a fost acest om mare și bun, încît lumea a descoperit în el pe erou abia după ce a căzut ca un martir" [3].

Lincoln, „fiu cinstit al clasei muncitoare", a urcat din pulberea pămîntului în zenitul istoriei. Și va rămîne totdeauna acolo, ca simbol al triumfului libertății, omeniei, bunătății în lume.

După multe peripeții, autoritățile l-au prins pe Booth, asasinul președintelui, în ferma Garrett din statul Kentucky. L-a împușcat pe loc un sergent de cavalerie (26 aprilie 1865). Nimeni n-a mai putut afla precis a cui unealtă era. Deși toată lumea bănuia. Pe alți patru complotiști, justiția i-a condamnat la moarte.

[1] Walt Whitman, *op. cit.*, p. 471.
[2] Vezi Marx-Engels, *Opere*, vol. 15, p. 579.
[3] Marx-Engels, *Opere*, vol. 16, pp. 103—104.

Dar asta nu compensa pierderea. Nu consola pe nimeni. În schimb, sporea dragostea, veneraţia pentru memoria lui Lincoln :

„Cu uraganul mării suflînd dinspre răsărit, dinspre vest,
Suflînd dinspre mările estului, peste preerii, înspre mările lui soare-apune,
Cu ele, şi-odată cu ele, cu răsufletul meu
Voi tămîia mormîntul omului drag"...

scanda Walt Whitman în numele tuturor oamenilor, de pe toate continentele.

Ultimele zvîrcoliri

Ştirea despre predarea lui Lee l-a ajuns pe Jefferson Davis la Danville. A înjurat. A blestemat. A clocotit. Şi-a continuat fuga în Carolina de Nord, la Johnston, singurul general care mai păstra o frîntură de armată.

În 12 aprilie, la cartierul lui Johnston, Davis a ţinut ultimul consiliu de război. Intenţiona să ceară generalilor continuarea războiului. Tot „nu se simţea învins". Conta pe o rezistenţă în Munţii Allegheny şi pe forţele militare pe care le-ar mai putea aduna dincolo de Mississippi. Johnston însă i-a argumentat că Grant dispunea de mai mult de 350 000 de soldaţi, numai aici, în Carolina de Nord şi de Sud, iar lui nu-i mai rămăseseră nici 25 000. Proporţia de 14 la 1. Foarte aproape se afla şi Sherman cu 110 000 ; se pregătea să-l atace, adică să-l captureze. „Mica mea armată se topeşte ca omătul sub razele soarelui şi nu mai am nici o speranţă să mai pot recruta oameni, arăta Johnston, ca şi cum Davis n-ar fi ştiut asta. Poate că am putea obţine condiţii acceptabile".

Sudul nu mai avea nici arme, nici hrană, nici bani, nici administraţie. Nimic. Sudul nu mai exista decît în ambiţia, în fantezia şi nebunia clicii rebele.

Jefferson Davis n-a mai avut încotro. L-a delegat pe Johnston să înceapă tratativele cu Sherman. Întîi un armistiţiu, ca să discute apoi condiţiile păcii.

În adevăr, Johnston a izbutit să încheie cu Sherman o adevărată pace (16 aprilie 1865). Acorda sudiştilor libertatea, integritatea drepturilor politice, deplina folosire a bunurilor. Da uitării, parcă, şi scopul războiului şi propriile-i victorii.

Asemenea succes politic surprindea : o absurdă generozitate faţă de cei care nu numai că provocaseră un război civil, dar tocmai în acele zile ale clemenţei şi iertării îl asasinau pe Lincoln.

De la cartierul lui Johnston, Davis a fugit la Charlotte. Se temea să se predea. A exultat de bucurie cînd a aflat că un terorist l-a ucis pe Lincoln. Mai credea, nebuneşte, că guvernul din Washington se dezorganizează imediat şi că Sudul cîştigă totul printr-o lovitură ucigaşă.

Dar guvernul din Washington l-a dezavuat imediat pe Sherman. Prin natura lui, războiul civil nu se putea încheia cu un tratat de pace. Întîi, pentru că Nordul nu admitea, nu putea admite existenţa legală a Confederaţiei rebele. Al doilea : războiul sfîrşea printr-o capitulare fără condiţii — specialitatea lui Grant. Aşa că şi Johnston s-a văzut silit să se predea fără condiţii, ca şi Lee la Appomatox.

Totuşi Jefferson Davis a mai încercat o dată să-l convingă pe Johnston să nu se predea. Şi deşi membrii guvernului dispăreau, prietenii se evaporau ca fumul la vînt, soldaţii îl părăseau în masă, totuşi preşedintele rebel continua să se agite, să rechiziţioneze cai, să recruteze oameni, să pregătească fuga spre statul Mississippi, să se ascundă sau să reia răscoala.

Abia la 9 mai soldaţii Nordului l-au descoperit, într-o pădure de pini, din preajma localităţii Irvinville, din Georgia, şi l-au împresurat. Îl însoţea o caravană de fanatici, mai mult desperaţi şi jalnici decît eroici. Ca să scape din încercuire, s-a deghizat în babă. Dar a uitat să-şi scoată pintenii. Un soldat a băgat de seamă şi l-a înşfăcat. Ca să-i mai domolească aroganţa, nordiştii l-au pus în cătuşe şi l-au închis în Fort Monroe.

Vasul corsar „Shenandoah" a mai rătăcit pe mări pînă în august, cînd s-a predat marinei nordiste. Şi cu asta au încetat şi ultimele zvîrcoliri.

La marea revistă a victoriei, din 24 mai 1865, pe bulevardul Pennsylvania din Washington, în jerbe de lumină şi văpăi de bucurie populară, au defilat, în şiruri nesfîrşite, armatele din Est şi din Vest, cele care au răsturnat, în chip revoluţionar, sclavocraţia de la putere, au distrus „instituţia specială" a sclaviei, au eliberat patru milioane de negri şi au deschis calea eliberării pentru alte sute de milioane, de pe toate continentele [1].

[1] Contemporanii au semnalat că în fruntea armatei de pe Tennessee mergea călare comandantul regimentului 15 Iowa, colonelul George Pomut, tînăr, frumos, viteaz. Pierduse în luptă mai mult de 1 000 de soldaţi. La despărţire a grăit ostaşilor : „...ne putem mîndri că ne-am făcut datoria deplin şi bine. Sîntem hotărîţi să păstrăm numele bun cîştigat în lupte ; sîntem hotărîţi a fi cetăţeni paşnici în timp de pace, aşa cum am fost adevăraţi luptători în timp de război" [1] (Ziarul „America", 4 iunie 1932).

Ce a însemnat războiul civil ?

Militarii spun că războiul civil din Statele Unite poate fi considerat ca primul război modern. Deşi s-a desfăşurat pe teritoriul aceleiaşi ţări, a însemnat, încă de la început, una din marile epopei ale istoriei omenirii.

A fost cel mai mare război de pe continentul american : „un spectacol fără precedent în analele istoriei militare“ [1] de pînă atunci. Totalul tuturor cheltuielilor şi distrugerilor s-au ridicat la 10 miliarde de dolari, sumă fabuloasă plătită de masele populare [2]. S-au mobilizat milioane de oameni : Nordul — 2 890 000 de soldaţi, iar Sudul — 1 300 000. Din cele peste 25 milioane de albi, unul din 6 au participat la război. Din cei aproape 3 milioane mobilizaţi, un milion s-au jertfit pentru libertate [3]. Pe cîmpurile de luptă s-au înfruntat armate de zeci şi chiar de sute de mii de combatanţi, manevraţi pe spaţii uriaşe, de sute şi mii de kilometri distanţă. S-au executat campanii de o rară cutezanţă tactică şi strategică, în condiţii de teren uimitor de grele, adesea peste posibilităţile umane. S-au dat, după statisticieni, peste 2 000 de lupte şi 112 bătălii mari [4]. În mişcarea trupelor, în legăturile dintre armate, comandanţii au folosit caii, catîrii, flota maritimă, flota fluvială, căile ferate, semafoarele, telegraful. Nodurile de cale ferată, mai ales în Vest, au devenit obiective strategice esenţiale : Memphis, Vicksburg, Nashville, Knoxville, Chattanooga, Atlanta. S-a generalizat sistemul fortificaţiilor de campanie, iar asediul lor a costat sute de mii de vieţi omeneşti. Războiul civil a obligat pe americani să caute inovaţii tactice şi strategice, atît în ştiinţa manevrei pe linii interioare, în care au fost remarcabili rebelii Jackson, Johnston şi mai ales Lee, cît şi în manevre largi, pe spaţii mari în care s-au distins Grant şi mai ales Sherman.

Incontestabil că militarul de concepţie şi execuţie perfectă a fost Robert Lee : un strălucit talent risipit în chip absurd, pentru o cauză retrogradă, dusmană omului. Cel mai de seamă executant a fost, desigur, Jackson, tot un strălucit talent jertfit pentru cauzele întunericului. Grant nu era cel mai bun strateg.

[1] Marx-Engels, *Opere*, vol. 15, p. 506.

[2] Edward Channing, *op. cit.*, p. 372. Datoria de război ajunsese, în august 1865, la 2 845 000 de dolari. Cifra nu cuprinde imensele cheltuieli ale Sudului, nici contribuţia diverselor state şi oraşe, care urcă la peste 500 000 000 de dolari.

[3] Edwin C. Rozwenc, *op. cit.*, p. 119.

[4] Guenin et Nouaillac, *La France et les grandes puissances du monde de 1830 à 1880*, Paris, 1925, p. 432.

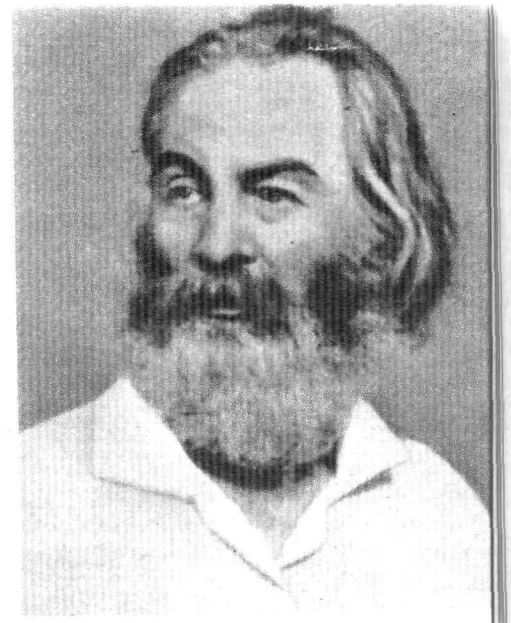

Poetul Walt Whitman.

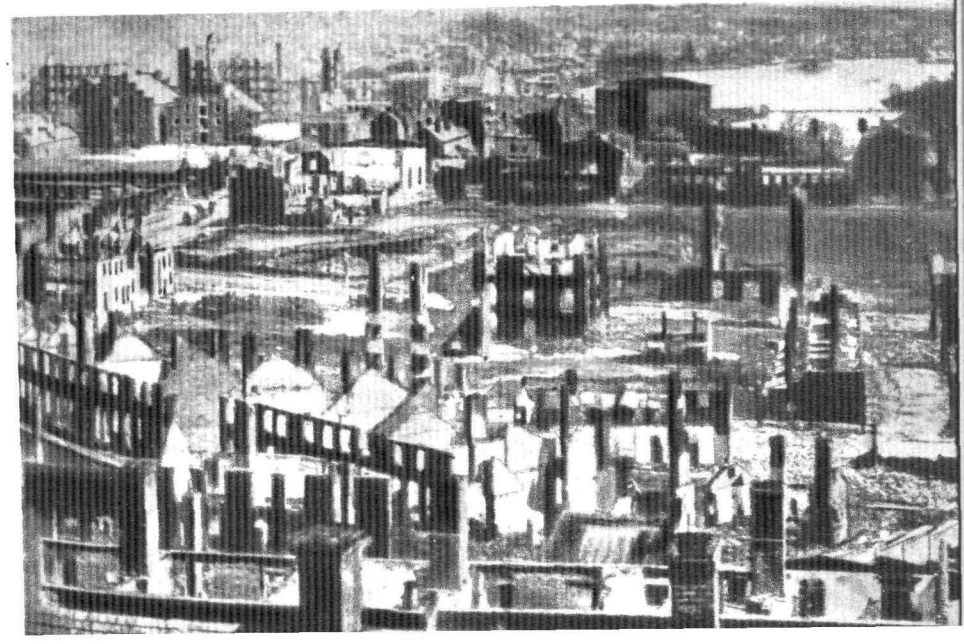

Ruinele Richmondului la sfîrşitul războiului.

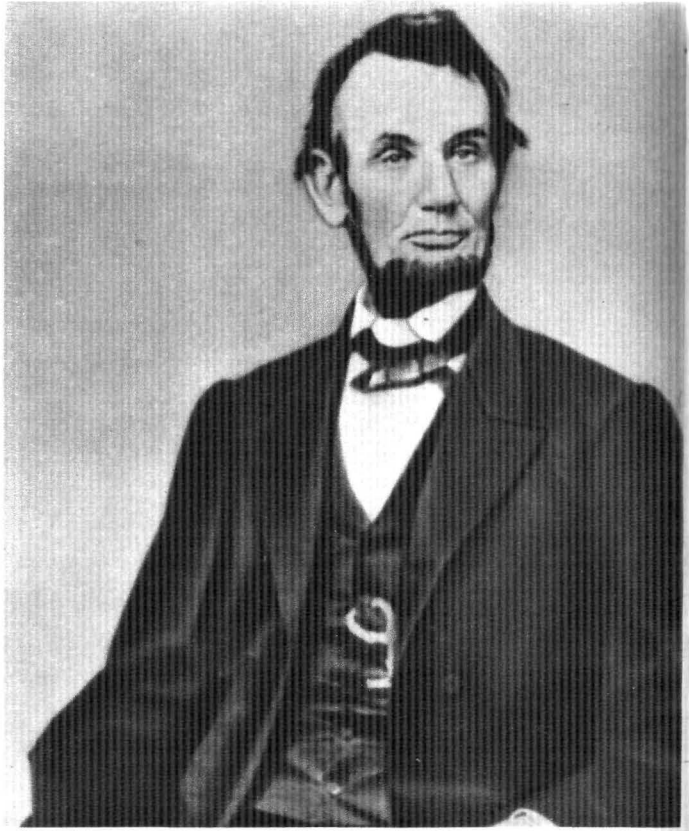

Abraham Lincoln.

Asasinarea lui Lincoln

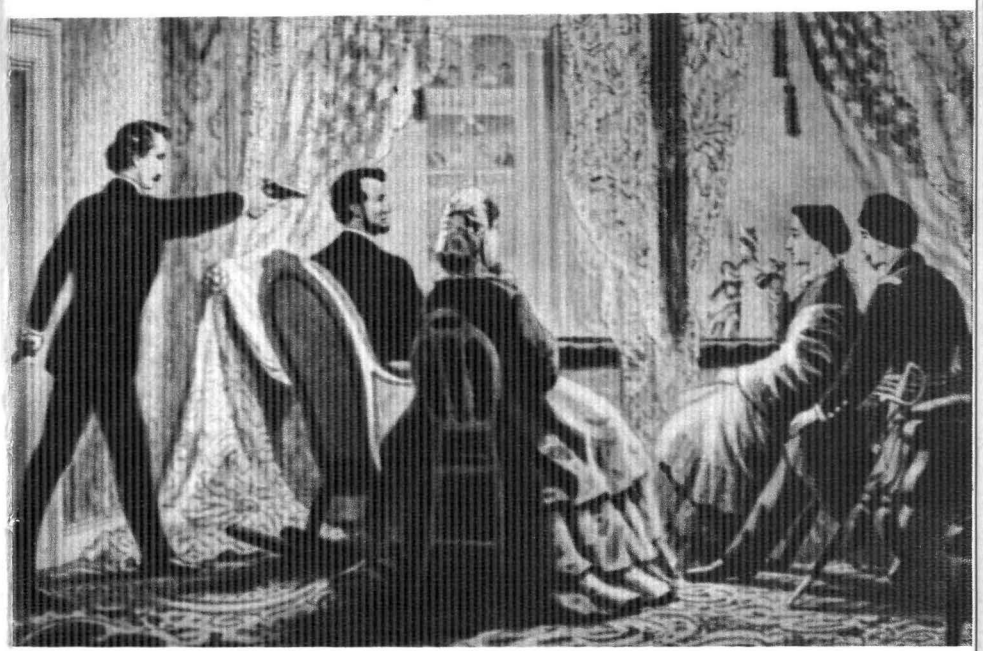

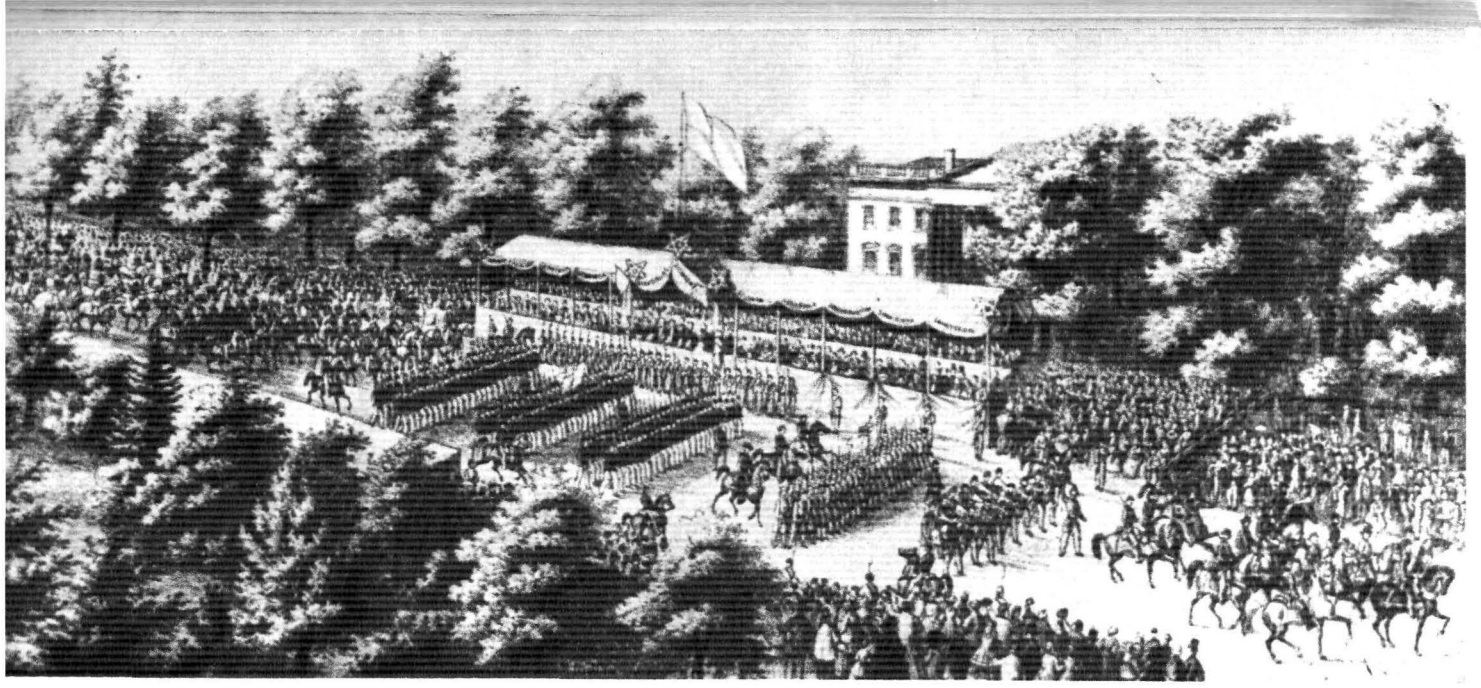

Parada victoriei la Washington, în 24 mai 1865.

Școală elementară pentru negri, în 1866.

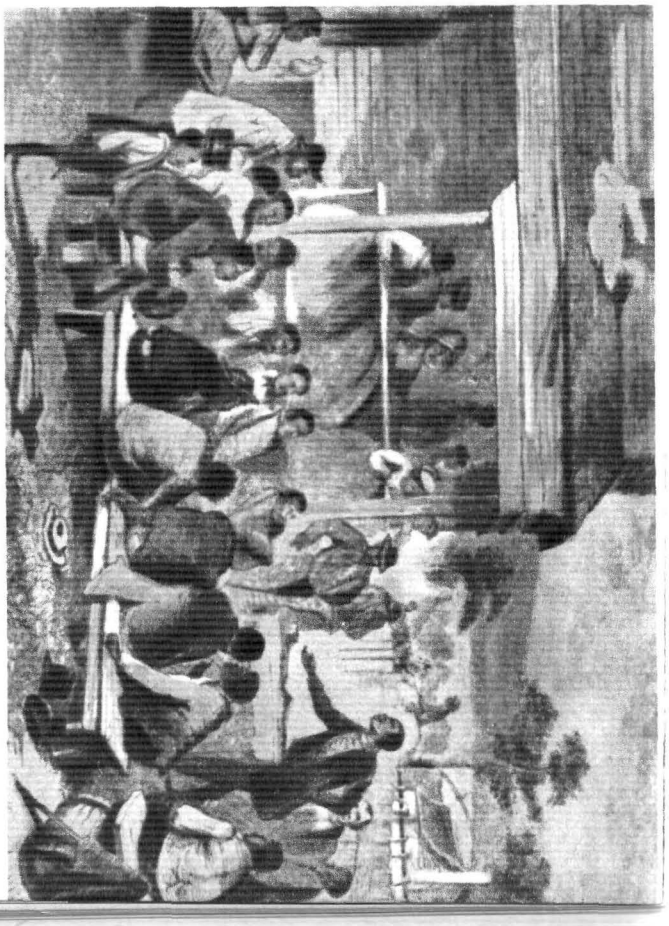

O adunare a negrilor.

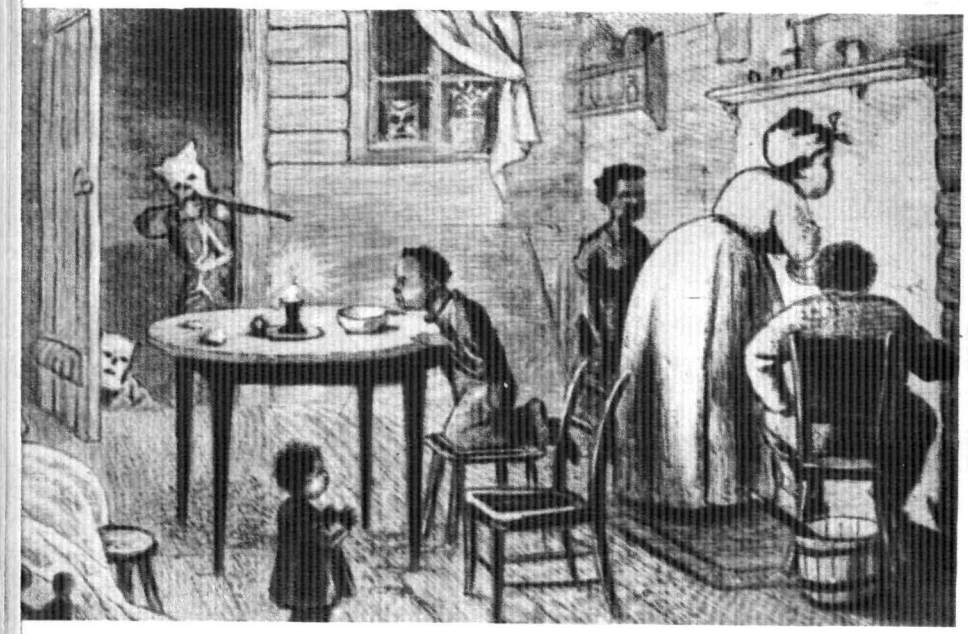

Acțiuni violente ale Ku-Klux-Klanului.

Ku-Klux-Klanul împiedică negrii, prin teroare, de a merge la vot.

«Un partid al familiei simpatice», caricatură din 1872; protestează împotriva corupției din timpul regimului lui Grant (Grant ține «Cozonacul Guvernului», cei din jur strigă: «Dă-ne și nouă o bucată»).

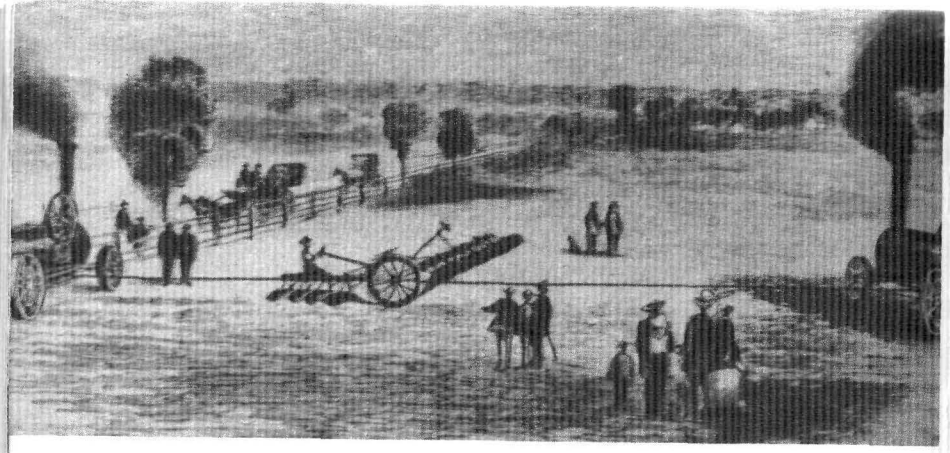

Plug tras de două mașini cu aburi

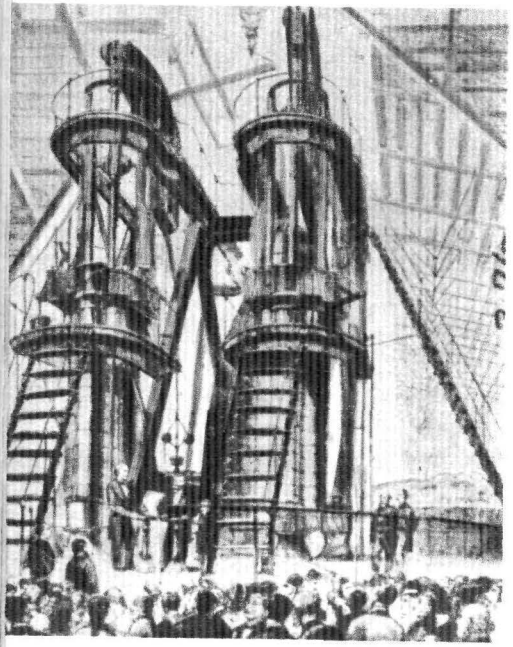

O uriașă mașină cu aburi, capabilă să dezvolte o forță de 1400 Hp. (1876).

Era însă calculat, îndrăzneț și tenace. Știa să electrizeze soldații. Izbea inamicul cu brutalitate și nu se lăsa pînă nu-l dobora. La nordiști, strateg bun era Sherman ; a desfășurat calități deosebite în lupta de la Shiloh, în campania de la Nashville la Chattanooga și mai ales de aici la Atlanta. Totuși popularitatea lui Grant a fost mult mai mare. Istoria l-a înregistrat ca pe autorul a trei răsunătoare capitulări fără condiții : Fort Donelson, Vicksburg și Appomatox.

Războiul civil american a impus și aplicarea multor inovații în tehnica militară și industrială. S-au ciocnit, în lupta navală, primele cuirasate. S-a tras cu arme și tunuri de calibre noi, perfecționate. S-a recurs la metode noi de aprovizionare. S-a strîns la maximum legătura dintre dezvoltarea economiei și conducerea războiului. S-a recrutat întreaga populație validă : în Sud, între 17 și 50 de ani. S-a realizat, întîia oară în istorie, o sudură între soldații albi și negri, luptători pentru o cauză comună : libertatea și omenia. În timpul războiului, 500 000 de sclavi au fugit de pe plantații și s-au angajat la muncă și în război de partea Nordului. Au lucrat în agricultură, în industrie, în șantierele navale, la fortificații, la cele mai grele corvezi. Istoricul Aptheker apreciază că fuga negrilor a reprezentat cea mai „gigantică transferare de populație, înfăptuită cu imense greutăți și cu crunte decepții, una dintre cele mai eroice, dacă nu cea mai eroică faptă de masă din istoria poporului american“ [1].

Ministerul de Război al Uniunii n-a ținut o evidență prea exactă a negrilor care au muncit și au luptat în armata Nordului. Nici nu prea avea interes s-o țină. Totuși, după datele comandamentului lui Grant, la 29 aprilie 1865, erau 165 de regimente de negri (145 de infanterie, 7 de cavalerie, 12 de artilerie grea, 1 de geniu), cu 178 975 de soldați. Asta echivala cu 12% din întreaga armată nordistă. Pierderile negrilor s-au ridicat la peste 68 000 de oameni [2]. În afară de combatanți, peste 250 000 de negri au muncit pentru armată, în spatele frontului. Cifra totală trece de 400 000.

Lincoln însuși a recunoscut, la vreme, valoarea contribuției negrilor la obținerea victoriei. Iar ministrul de Război al Uniunii declara : ... „eliberarea sclavilor și participarea negrilor la luptă a reprezentat un factor important care a asigurat înfrîngerea complotiștilor“ [3].

[1] F. R. Ivanov, *Confederația rabovladelceskih...*, p. 156.
[2] Franck Schoell, *op. cit.*, p. 70.
[3] R. F. Ivanov, *Grajdanskaia voina v SȘA*, p. 134.

Deci afirmația că libertatea le-a fost dăruită este o calomnie [1]. Negrii și-au plătit cu belșug de sînge emanciparea. De bună seamă poporul american i-a ajutat, frățește, cu neprecupețite jertfe, cu o caldă generozitate. Era și el vital interesat să scape de stăpînirea politică reacționară, de exploatarea plantatorilor din Sud, de concurența sistemului de muncă sclavagist.

Pînă la războiul civil, plantatorii din Sud au dominat viața politică din Statele Unite [2].

Războiul civil, ca revoluție socială și politică profundă, a grăbit trecerea puterii politice de la o clasă la alta : de la plantatorii stăpîni de sclavi din Sud, la burghezia comercialo-industrială din Nord. Războiul civil a prăbușit „aristocrația marilor proprietari din Sud, le-a distrus baza economică — munca sclavă — și a eliberat pe negri. Asta a produs o sensibilă democratizare a întregului regim politic din Statele Unite. Războiul civil a sfărîmat, în chip revoluționar, cătușele sclaviei care împiedicau dezvoltarea capitalistă, unitară, pe tot teritoriul Statelor Unite. A înlăturat una din piedicile cele mai grele, mai anacronice din calea acestei dezvoltări. A eliberat milioane de brațe de muncă. Războiul civil a impus reforma democrată a *homesteád*-ului, a înlesnit dezvoltarea agriculturii fermiere : „calea americană" în dezvoltarea capitalismului în agricultura Statelor Unite. A grăbit progresul industriei și a transformat Statele Unite dintr-o țară agrară, într-una industrial-agrară. A stimulat mult organizarea sindicală și a intensificat mișcarea muncitorească independentă.

Războiul a prilejuit clasei muncitoare una dintre cele mai puternice manifestări de solidaritate internațională. Presa în simbria lui Palmerston a creat în Anglia o psihoză războinică. Se întemeia pe *cotton famine*. Dar muncitorii au stat fermi pe principiul nonintervenției. Au îndurat șomaj și foame, dar n-au lăsat pe domnul Palmerston să facă război Nordului. „Clasa muncitoare din Anglia și-a cîștigat o glorie nepieritoare în istorie prin faptul că a zădărnicit, cu ajutorul unor mitinguri de masă entuziaste, repetatele încercări ale claselor dominante de a organiza o intervenție în favoarea proprietarilor de sclavi americani, cu toate că continuarea războiului civil din America a impus unui milion de muncitori englezi cele mai grele suferințe și privațiuni" [3].

[1] Vezi W. Foster, *Schiță a istoriei politice...*, p. 294.
[2] Marx-Engels, *Opere*, vol. 15, p. 319.
[3] *Ibidem*, p. 606.

Prin triumful Nordului, războiul civil a consolidat Uniunea ; a zdrobit tendințele divergente ale statelor din Sud ; a unificat definitiv Statele Unite.

„Războiul civil ? întreba Whitman. Nu, îngăduiți-mi să-l numesc războiul de Unire" [1]. „Teritoriul nostru național, scrie Walter Lippmann, s-a unificat în intervalul de timp mărginit între zilele de la Yorktown [2] și cele de la Appomatox" [3].

Eliberînd patru milioane de sclavi negri, acordînd pămînturi gratuite în Vest, războiul civil a reprezentat o a doua revoluție burgheză, cu caracter burghezo-democrat — din istoria poporului american. A reprezentat un mare eveniment progresist pentru întreaga omenire și mai ales un mare succes al oamenilor de culoare, al poporului negru. A fost, deci, un război mare, revoluționar, purtat și cîștigat de masele populare și de forțele progresiste, cîștigat de poporul american. Walt Whitman admira „neasemuita disciplină" a soldaților simpli. „I-am văzut încercați îndelung și prea îndelung, deznădăjduiți de conducerea proastă și de înfrîngere, am văzut măcelul de necrezut spre care, sau prin care, armatele (ca la Fredericksburg mai întîi și după aceea la «Wilderness»), tot fără șovăire, au ascultat ordinul de a înainta". Și în alt loc : „Am văzut Poporul, din propria-i pornire, luptînd, murind pentru ideile sale, atacat cu nerușinare de puterea sclavagistă secesionistă, și însăși existența sa primejduită" [4].

De aceea, la sfîrșitul războiului bucuria maselor n-avea margini.

Întreaga Americă scanda imn de slavă victoriei, libertății, frăției și omeniei. Glas al vremii lui, Walt Whitman, poetul, cînta mai cutremurat ca toți :

„Deci reîntoarce-te, revino fără teamă, Libertate,
întoarnă-ți către noi nemuritorul chip.
Spre lumea viitorului, mai largă decît tot trecutul,
care — sigur și curînd — ți-e pregătită".

[1] Walt Whitman, *op. cit.*, p. 465.
[2] Localitatea unde soldații lui Washington au cîștigat în 1781 victoria împotriva stăpînitorilor englezi.
[3] Walter Lippmann. *La politique etrangère des États Unis*, New York, 1944.
[4] Walt Whitman, *op. cit.*, pp. 406—407.

„RECONSTRUCȚIA" (1865–1877)

„O, martor al agoniilor, al sclavilor frate,
Prețul sîngelui tău n-a ajuns să-i răscumpere pe toți cei de-un chip cu tine:
Nestingherit, vînzătoru-și face iarăși tîrgul!"

Walt Whitman

Capitularea rebelilor la Appomatox — o explozie de bucurie populară.

Asasinarea lui Lincoln — marele doliu, extins aproape o jumătate de lună, de-a lungul și de-a latul unei țări cît un continent, zbuciumată de război și îndurerată că nu se putea bucura de o victorie greu cîștigată, dar meritată din plin.

În fapt, asasinatul a însemnat o cruntă răzbunare și un cumplit avertisment.

Pacea a venit cu o ploaie de întrebări. În ce formă și în ce condiții să fie reintegrate în Uniune statele rebele? Cum să fie aduși în sînul familiei „frații rătăciți"? Cam pe ce bază să se creeze noile organe ale puterii în statele din Sud? Cum să fie pusă în practică eliberarea negrilor? Ce drepturi civile și politice să li se acorde? Să devină cetățeni sub tutela Constituției? Să primească sau nu pămînt? Ce să facă guvernul cu marile plantații? Să le lase mai departe să producă bumbac ori să le confișteze și să le transforme în ferme? Cum să-i pedepsească pe șefii rebeliunii? Cine să conducă opera de „reconstrucție": președintele sau Congresul?

Atîtea întrebări au făcut ca perioada „reconstrucției" să nu fie un epilog, ci un act, al treilea act în marea dramă a războiului civil, după „războiul constituțional" și după cel revoluționar.

Liberi !... Liberi !...

După războiul civil, burghezia din Nord a luat în mîinile ei puterea pe întregul teritoriu al Statelor Unite. Deci, la atîtea dificile întrebări, ea trebuia să dea răspuns. Iar a răspunde însemna a exploata succesul. Însemna înfăptuirea „reconstrucției" economice și politice și a renașterii sociale.

„Reconstrucția", epilogul războiului civil și al revoluției burghezo-democrate, a durat doisprezece ani (1865-1877). Doisprezece ani de frămîntări și lupte social-politice. Doisprezece ani de dibuiri, de tergiversări, de tentative contrarii, de răsuciri cînd spre progres, cînd spre reacțiune.

După lamentabila prăbușire a guvernului Jefferson Davis administrația Sudului trebuia scoasă din mîna foștilor rebeli. Trebuia distrus aparatul de stat al foștilor stăpîni de sclavi și creat altul nou. Trebuia schimbat întregul sistem al vieții din Sud, începînd cu sistemul muncii servile pe care se întemeiase pînă atunci societatea sudistă.

Toată lumea progresistă se bucura de victorie. Dar, cum era și firesc, sclavii exultau de fericire.

Răsărea soarele și nu-i mai scula nimeni cu trompeta, cu biciul, cu pistolul.

Mergeau pe stradă singuri sau în grupuri și nu mai auzeau nici zornet de lanțuri, nici pocnet de harapnic, nici detunătură de pistol.

Nu mai munceau pentru stăpîni.

Nu le mai scrijela nimeni pielea cu cuțitul, nu-i mai însemna cu fierul roșu, nu le mai tăia urechile ori mîinile.

Nu mai despărțea nimeni mama de fiu, soția de soț, flăcăul de fata iubită.

Erau slobozi, slobozi să facă orice, asemenea oamenilor albi.

Nici nu mai știau cum să-și arate bucuria, frenetica bucurie de a trăi în libertate.

De multe ori îi speria, îi copleșea propria lor fericire. Plîngeau îmbrățișînd văzduhul. Plecau așa, în neștire. Umblau din loc în loc, negrăit de bucuroși că nu-i mai urmăreau dulăii vînătorilor de sclavi. Nu prădau. Nu ucideau. Nu se răzbunau. Ci doar peregrinau, de colo-colo, cîntînd, dansînd, chiuind. Rătăceau slobozi dintr-o cumplită și anarhică nevoie de a surprinde și de a trăi, puternic, total și imediat, zguduitor de puternic și de imediat, sensul concret, fizic, al libertății, de a se îmbăta de incredibila beatitudine a libertății. Păreau valuri ce și-au rupt zăgazurile. Păreau pușcăriași evadați dintre gratii

seculare. Păreau păsări eliberate din cuşcă. Păreau săgeţi desprinse de pe coardă de arc. Nu mai voiau, se temeau chiar să se angajeze, ca salariaţi, pe plantaţiile unde au robit în lanţuri. Afluiau spre oraşe, fascinaţi de perspective nebănuite. Unii gîndeau chiar să plece în Haiti ori în Africa, în Liberia.

Dar majoritatea oraşelor : Richmond, Charleston, Atlanta erau doar nişte mormane de ruine. Distrugerile sistematice sau incidentale din timpul războiului, recolta dezastruoasă din 1865, dezorganizarea producţiei în Sud, dificultăţile transformării sistemului de monocultură cu plante industriale în cultură cerealieră complexă, dezorganizarea comunicaţiilor, lipsa de maşini, de credit, de mînă de lucru calificată, fuga sau sabotajul foştilor stăpîni, exodul negrilor, totul înfometa Sudul. Se relua o expresie a lui Sheridan, folosită pentru Shenandoah : „nici cioara nu poate zbura deasupra Sudului, dacă nu-şi ia mîncare în traistă".

Singure, micile proprietăţi rezistau şi produceau. Dar asta n-ajungea. Se impuneau măsuri urgente. Cît mai urgente.

Şi ce a întreprins preşedintele Andrew Johnson ?

A numit, întîi, guvernatori provizorii, dintre cetăţenii modeşti, dintre „albii săraci", ostili secesiunii. Apoi armatele au primit ordin să organizeze transporturile şi să dea primele ajutoare populaţiei flămînde.

În sfîrşit a intrat în acţiune „Biroul eliberaţilor".

Dar opera de reconstrucţie întreprinsă de nordişti, a doua zi după capitulare, n-a domolit, ci a adîncit, la ultima limită, conflictul cu plantatorii. Şi, în primul rînd, conflictul s-a reaprins de la plantaţiile abandonate. Radicalii „negri", cum începea să li se spună : Sumner, Stevens, Wade, susţineau să fie parcelate în loturi de cîte 40 de acri şi închiriate, deocamdată pe trei ani, negrilor eliberaţi şi refugiaţilor albi „loiali".

Negrii credeau că asta se va înfăptui imediat şi în întregul Sud. Că vor căpăta, ca dar de Anul nou, 40 de acri şi un catîr — aşa cum de mult preconizau abolitioniştii şi înfăptuise armata lui Sherman pe ţărmul Atlanticului, la sud de Savannah. Deocamdată, în loc să le distribuie pămînt, *„Freedmen' s Bureau"* îi „educa", îi „civiliza". Negrii păreau „copii favoriţi" ai burgheziei. Deşi „umiliţi şi ofensaţi", şi unii dintre foştii conducători rebeli arătau îngăduinţă şi înţelegere faţă de negri. Un negru a cutezat să intre într-o biserică din Richmond, să se apropie de altar şi să îngenunche. În rîndurile asistenţilor s-a stîrnit un murmur de indignare şi de proteste. Generalul Lee s-a ridicat din strana lui şi a îngenuncheat alături de negru. Murmurul s-a potolit, ca prin farmec. Impresionaţi, enoriaşii au urmat pilda lui Lee [1]. Gestul s-a popularizat ca un fapt plin de tîlc, simbolic.

Dar în acelaşi timp erau destui sudişti şi nordişti care se străduiau să extirpe din mintea şi din inima negrilor pretenţia şi convingerea că vor deveni proprietari în Statele Unite. Liberi, mă rog, fie ! Dar atît !

Şi, totuşi, reconstrucţia trebuia să înceapă de la soluţionarea democrată a problemei sclaviei.

Deocamdată negrii, ameţiţi de beţia cătuşelor sfărîmate, de euforia libertăţii, trăiau etapa marilor iluzii. Şi în pridvorul iluziilor creşte, totdeauna, oleandrul otrăvitor al dezamăgirii.

Cum va fi ?

La vestea asasinatului din 14 aprilie, unii dintre radicali, printre care şi Benjamin Wade, se consolau : ... „poate voinţa lui Dumnezeu l-a chemat pe Lincoln la dînsul şi a lăsat unui om mai energic grija de a supune Sudul învins" [2].

Sau, cu romantic entuziasm, acelaşi lider radical din senat striga : „Johnson, avem încredere în tine !". Sau : „Zău ! de-acum putem participa la conducere cu inima uşoară" [3].

Marile ziare ridicau în slăvi calităţile noului preşedinte. Un senator se bucura : „Lincoln ar fi vrut să trateze pe rebeli ca un părinte îngăduitor. Johnson va fi pentru ei judecătorul sever şi incoruptibil. Sceptrul a trecut dintr-o mînă de carne, într-o mînă de fier" [4].

Da, desigur, dacă trăia Lincoln, „reconstrucţia" împrumuta multe din chipul personalităţii lui : se înfăptuia o „reconstrucţie" lincolniană. Istoria însă l-a lăsat în locul lui pe Andrew Johnson.

La sfîrşitul războiului, nordiştii nu se înţelegeau nici asupra căilor de „reconstrucţie", nici asupra felului cum se va aplica legea de eliberare a sclavilor. Sudiştii, în schimb, erau uniţi : îşi apărau poziţiile. L-au răpus pe Lincoln în ziua victoriei şi căutau, ca înfrînţi, să profite cît mai mult de această ultimă crimă. Continuau, cu alte metode, înverşunata luptă cu burghezia din nord în problema eliberării sclavilor, a confis-

[1] Vezi Pierre de Lanux, *op. cit.*, p. 168.
[2] E. Preclin, *op. cit.*, p. 154.
[3] W. Wilson, *Histoire du peuple américain*, p. 399.
[4] Henry William Elson, *op. cit.*, p. 782.

cării plantațiilor, a admiterii statelor în Uniune, a sancționării conducătorilor rebeliunii, a trecerii de la munca servilă la munca salariată.

Fățiș, dar mai ales pieziș, plantatorii urmăreau să mențină sclavia. Îndată după capitulare, burghezia nordistă, în dorința de a restabili cît mai repede Uniunea, făcea totul ca să se înțeleagă cu rebelii, să-i ierte. „Democrații" din Nord și-au dat imediat coatele cu „democrații" din Sud, cu „burbonii", cum erau porecliți acum. Împreună se arătau foarte zeloși, „în numele Uniunii", să restituie toate drepturile statelor sudice. Un burete iertător să șteargă tot și repede. „Democrații" din Sud invocau, cu asiduitate și evlavie, Constituția. Deși, patru ani de zile au tras în ea, la țintă, cu tunul, de pe poziții secesioniste.

Din locul lui de retragere involuntară și de odihnă resemnată Robert Lee, exgeneral rebel, se rostea cu înțelepciune : „Războiul fiind sfîrșit... cred că fiecare sîntem datori să ne unim pentru refacerea țării și pentru restabilirea păcii și a armoniei" [1].

Putea spune cineva că nu grăia adevărul ? E drept, cam tîrzior. Dar mai bine mai tîrziu decît niciodată. Alți mulți foști rebeli declarau, cu patos, că negrii intrau „în preocuparea cordială a foștilor stăpîni". Și inițiau o politică demagogică, flatîndu-i pe negri, invitîndu-i la adunările partidului „democrat", arătîndu-se tare dispuși să le facă educația politică, să le găsească de lucru, să-i inițieze în tainele civilizației.

Așa preconizau numeroși dintre foștii generali rebeli : Lee, Beauregard, Wade Hampton. Nu se opuneau nici chiar dreptului de vot pentru negri, dar cereau ca, mai întîi, să fie „educați politicește".

Republicanii conservatori priveau agitația negrilor, a „albilor săraci", a muncitorilor și se simțeau cuprinși de spaimă. Eterna teamă a burgheziei de masele aliate în revoluție. Republicanii radicali, foarte interesați să acapareze poziții dominante în Sud, să participe la conducere cu „inimă ușoară", căutau întîi să zdrobească orice încercare a exsclavocrației de a-și menține puterea. Să nimicească orice tentativă de reînviere a sclaviei. Să folosească metode administrative excepționale, pînă cînd republicanismul radical își va asigura influența asupra alegătorilor din Sud. Și numai după aceea re-

[1] Henry W. Bragdon, Samuel P. Mc Cutchen, *History of a Free People*, p. 344.

prezentanții statelor din Sud să fie admiși în Congres. Socoteală bună : dacă împiedicau pe plantatori să intre în Congres, puteau culege mai ușor fructele dominației politice, fructele victoriei în războiul revoluționar. Și pentru că dispuneau de o majoritate în Congres, cereau ca acesta „să reconstruiască" Sudul : Congresul și nu președintele.

Stevens, Sumner și reprezentanți ai negrilor ca Frederick Douglass insistau pentru o politică dură față de plantatori. Să fie îndepărtați complet din viața politică. Stevens propunea confiscarea plantațiilor, împărțirea în loturi și distribuirea lor, gratuit, „persoanelor de culoare". Așa se nimicea cu desăvîrșire baza economică a sclavocrației. Așa se crea o masă de fermieri negri, sprijin eficient împotriva sudismului secesionist. Republicanii radicali demonstrau că, pentru desăvîrșirea victoriei, se impunea ca numărul reprezentanților în Congres să se stabilească în raport cu numărul tuturor locuitorilor, deci și cu populația de culoare a statelor, nu numai în raport cu numărul albilor, ca pînă acum. Radicalii veneau și cu proiectul unui nou amendament la Constituție : al XIV-lea. Intrau însă în contradicție cu republicanii conservatori, adepți ai politicii de indulgență : plantatorii cît mai puțin umiliți, tratați cu cît mai multă blîndețe, cît mai repede iertați ca să se restabilească Uniunea. Adică poziție aproape identică poziției „democraților". Politica indulgenței, arătau radicalii, echivala cu lichidarea cuceririlor revoluționare, obținute în focul războiului civil. Aici însă intrau și complicate interese economice.

Foarte activi pe tărîm economic, republicanii radicali cereau tarife protecționiste. Solicitau subvenții cît mai mari pentru industrie. Revendicau milioane de acri pentru companiile feroviare. Propuneau ca obligațiile emise de stat pentru finanțarea războiului să se bucure de procente cît mai ridicate și mai sigure.

De aici o luptă politică grea, complicată, întortocheată, pierdută în labirintul intereselor burgheziei din Nord, împletite adesea cu ale foștilor sclavagiști și în conflict cu burghezia radicală, legată și ea de anumite cercuri deosebit de rapace ale burgheziei industriale din Nord.

Lupta politică dintre partide și fracțiuni de partide s-a desfășurat mai ales pe arena Sudului. Ca o continuare a războiului, în alte condiții, cu alte metode, dar pentru aceleași scopuri : progres sau reacțiune în Statele Unite — triumful capitalismului pe întreg teritoriul sau rămînerea în urmă a economiei în Sud.

Reprezentanți ai intereselor economice și politice ale foștilor rebeli, „democrații" i-au ajutat să nu cedeze toate vechile poziții din Sud. Se băteau să-și mențină locurile în administrațiile locale și în Congres. Să nu fie confiscate plantațiile. Să nu ajungă, în nici un caz, negrii egali cu albii. Li s-a acordat libertatea ? Fie ! Le va sta bine ca simplă forță de muncă salariată, pe plantații. Forță cu atît mai ieftină cu cît va dispune de mai puține drepturi civile și politice.

Acestea se petreceau în vara anului 1865 și coincideau cu crearea unei cruste protectoare, a unui scut de apărare, a unei opinii publice din ce în ce mai favorabile foștilor conducători secesioniști. Președintele Johnson repeta, sentențios, o formulă : „Trădătorii trebuie pedepsiți !". În public îl califica pe Jefferson Davis „instigator la crimă". Totuși, cu tot efortul radicalilor, exconducătorilor rebeli nu li se clintea nici un fir de păr din cap.

Au strigat : Să fie arestat Lee ! L-a apărat Grant, generos, veșnic generos : un general, un mare general învins, nu un rebel... Așa și cu Alexander Stephens, cu generalul Johnston și cu mulți alții. În iunie, în sfîrșit, consiliul de război a condamnat la spînzurătoare pe generalul Wirz, pentru că a maltratat și ucis prizonieri nordiști. O caricatură, o parodie de sancțiune a conducătorilor rebeliunii secesioniste. Dar nici măcar Wirz n-a fost atîrnat în ștreang. Burghezia bogată yankee, „democrații" și presa lor au confecționat „o opinie publică" favorabilă generalului asasin și i s-a comutat pedeapsa. Și cu asta, guvernul Johnson s-a socotit achitat de obligația morală de a sancționa capii rebeliunii.

În schimb, destui șefi de autorități nu se sfiau să persecute și să intimideze pe cei mai de seamă conducători ai negrilor : Frederick Douglass, Harriet Tubman. Și chiar patrioți, aboliționiști și luptători progresiști. Ministrul de Interne James Harlan, fost popă metodist, îl epura din slujbă pe Walt Whitman (iunie 1865). Îi pregătea temnița pentru că *Fire de iarbă*, unde glorifica lupta poporului american pentru libertatea oamenilor de culoare și înfiera pe asasinii lui Lincoln, ar fi o „carte indecentă". Îl apăra publicistul Douglas O'Connor, în pamfletul *The good gray poet* — bunul poet cărunt — prezentîndu-l ca pe unul din cei mai autentici, mai îndrăzneți, mai democrați poeți ai lumii. Numai protestul întregii lumi progresiste l-a scăpat pe Whitman din pușcăria lui James Harlan, fost popă metodist, ajuns burghez bogat și ministru, parcă anume

ca să cate nod în papură omului care, cu geanta de sanitar pe umăr, a alinat cu gesturi blînde durerea a sute de soldați și a cîntat în cadențe dure lupta revoluționară a poporului. Și se întîmplau toate acestea tocmai cînd în Sud se organiza un adevărat curent al „rebelilor ostili reconstrucției" — *unreconstructed debels* —, a căror atitudine se reflecta în refrenul cîntecului *Good Old Rebel* — bunul și bătrînul rebel :

„Urăsc nația yankeilor
Și tot ce spun și tot ce fac,
Urăsc cu aceeași ură
«Declarația de independență» [1]..."

În ordinea burgheză, libertatea aparține numai posesorilor de proprietate. E apanajul lor. Și, de la început, guvernul Johnson a respins propunerile de împroprietărire a negrilor pe plantații. De aceea negrii au început să se agite. În multe locuri din Virginia de sud-est, vechi centru de prăsire, creștere și vînzare a sclavilor, negrii au ocupat plantațiile părăsite. Au început să se gospodărească, să-și facă bordeie, să cultive cereale. Guvernul a trimis însă repede armata. S-au înregistrat ciocniri sîngeroase, adevărate lupte. Și autoritățile nu s-au lăsat pînă n-au alungat negrii de pe plantații. Numai cei împroprietăriți cu îngăduința lui Sherman, pe țărmul atlantic, între Charleston și Jacksonville, au izbutit să reziste, luptînd împotriva trupelor federale trimise să-i gonească și rămînînd proprietari pînă azi. Guvernul motiva excepția : pămîntul era ocupat înainte de... eliberare.

De fapt, burghezia Statelor Unite chibzuia că și-a îndeplinit sarcina : zdrobise puterea politică a sclavocrației din Sud. N-avea interesul și nu gîndea să-i smulgă și toată puterea economică. Dimpotrivă. Se grăbea să refacă alianța cu foștii adversari. Împreună să zăgăzuiască lupta maselor, lupta negrilor.

Eliberase sclavii negri. Și nu dorea nimic mai mult. Entuziasmul, eroismul și jertfele din vremea lui *„Underground railroad"*, și mai cu seamă din timpul războiului, se topeau ori se împotmoleau în meschine interese de tarabă. Negrii nu se mai cumpărau în lanțuri, la licitațiile din Richmond ori Charleston. Ci liberi, pe piața muncii, din orice oraș nord-american. O nouă și ieftină armată de rezervă a muncii.

Și atunci ?

[1] Henry W. Bragdon, Samuel P. Mc Cutchen, *op. cit.*, p. 346.

Guvernatorii provizorii numiți de Johnson în statele din Sud, în majoritatea lor, erau slabi. Le străluceau ochii numai după căpătuială. „Democrații" îi batjocoreau cu dispreț *„scalawags"* [1].

Agenții „Biroului eliberaților", de multe ori oameni lipsiți de experiență, nu găseau cele mai sigure căi de a rezolva problema aprovizionării, a reorganizării administrației. Mulți veneau în Sud tot numai în goană după afaceri. Pentru sudiști erau niște simpli *„carpet-baggeri"* — trăistari, de la sacul de iută unde își purtau lucrurile strict necesare călătoriei.

Plantatorii păreau că se resemnează cu „cauza pierdută". Iar guvernul Johnson, ca să ungă ochii, să astupe gura radicalilor a pus la dispoziția „Biroului eliberaților" 800 000 de acri. Asta însemna că celor 4 milioane de negri le revenea cîte o cincime de acru. Și apoi trimișii „Biroului eliberaților" în Sud nici n-aveau obligația să distribuie pămînt negrilor. Ci, în primul rînd, să supravegheze asupra condițiilor în care munceau „persoanele de culoare". Vegheau să nu se reinstaureze sclavia ori să continue sub diverse forme deghizate. Cît privește pămîntul, nici cele 800 000 de acri n-au ajuns în stăpînirea negrilor. *„Carpet-baggerii"*, deosebit de lacomi, le-au speculat, vînzîndu-le marilor acaparatori de pămînturi.

Pentru negri, guvernul Johnson n-avea pămînturi. În schimb înzestra companiile feroviare cu sute de milioane de acri.

Un fapt și mai caracteristic: mulți burghezi bogați din Nord acaparau bunuri în Sud. Construiau fabrici. Exploatau mine. Deschideau bănci. Arendau sau cumpărau plantații. Un colonel Butler a arendat o mare plantație de zahăr lîngă New Orleans. Guvernatorul Andrews din Massachusetts a cumpărat, cu 30 000 de dolari, o mare plantație în Mississippi. Un plantator din Carolina arenda o plantație așa de întinsă, încît, ca s-o lucreze, angaja 6 000 de foști sclavi.

Așa arăta colaborarea practică, înțelegerea, coaliția de clasă, monstruoasa coaliție dintre marea burghezie și „burbonii" din Sud.

Dar nici negrii nu stăteau cu mîinile în sîn. Dezamăgiți, se pregăteau de răscoală, din Virginia pînă în Texas. În unele state, ca Mississippi, negrii se înarmau și amenințau pe guvernator: dacă nu li se împart plantațiile, le ocupă cu forța. Re-

[1] La origine se numeau așa vitele prost hrănite, costelive și deci fără valoare. Apoi expresia semnifica om de nimic, derbedeu, tîrîie-brîu.

gimentele de negri își ajutau confrații. Îi sfătuiau să nu lucreze pentru foștii stăpîni, ci să ceară împărțirea plantațiilor.

Johnson i-a trimis pe Grant și pe Karl Schurtz în Sud, să se informeze și să tempereze. Aceștia s-au convins că mînia negrilor era legitimă. Dar numai atît. Adică au mai făcut ceva: au propus represiunea. Și ce puteau negrii neînarmați în fața forței armate? Douglass descria durerea dezamăgirilor: „Aruncați în valurile vieții fără mijloace de trai: «Înoată sau scufundă-te!» li se spunea. Plantația i-a alungat; drumul mare nu le pune sub picioare decît pulbere. Scăpați de stăpîni, au ajuns sclavii frigului, ai căldurii, ai foamei. Lepădați hazardului și mizeriei, disprețului albilor care nu-i iartă că sînt negri, răzbunării plantatorilor care-i urăsc că sînt liberi, că au întîlnit gloanțele lor pe cîmpurile de bătaie, că au îndrăznit să pretindă salariu pentru muncă, oare ce vor deveni?" [1].

Își dă arama pe față

La 29 mai 1865, președintele Johnson semna o proclamație de „reconstrucție" și de amnistie. În afară de categoriile prevăzute de Lincoln, președintele Johnson mai excludea de la amnistie și pe cei care posedau o avere mai mare de 20 000 de dolari. Se grăbea să schimbe guvernatorii provizorii din statele sudice și să numească alții dintre notabilitățile politice „democrate". Aceștia aplicau prevederile proclamației. Organizau convenții și alegeau parlamente locale, folosind și concursul și votul exclușilor de la amnistie. Excluși propriu-zis erau numai negrii. În octombrie-noiembrie 1865 cele mai multe state din Sud își desemnaseră legislatorii, guvernatorii, senatorii și reprezentanții în Congres.

Asta se numea „reconstrucția bruscată", accelerată la maximum. Să se încheie repede, cît mai repede. Înainte ca masele să reintre în arenă.

Dar, cel mai zorit să ajungă la o înțelegere cu plantatorii s-a manifestat, subit, președintele însuși. Se străduia să acorde toate drepturile foștilor proprietari de sclavi și foștilor conducători ai rebeliunii. Să le restituie chiar plantațiile confiscate ori ocupate de negri. Mai azvîrlea încă vorbe tari împotriva căpeteniilor rebele, dar ținea ca, la deschiderea sesiunii din decembrie 1865, Congresul să se afle în fața faptului împlinit:

[1] Franck Schoell, *op. cit.*, p. 74.

„reconstrucția" efectuată de președinte. În adevăr, în adunările legislative ale statelor din Sud, în conducerea municipalităților și apoi pentru Congresul federal s-au ales în majoritate foști rebeli. În Congres au apărut, astfel, numeroși participanți activi la complot : 4 genrali, 5 colonei, 6 funcționari superiori ai guvernului rebel, notabilități confederate, oameni de-ai lui Jefferson Davis și 58 foști membri ai Congresului confederat, toți din categoria exclușilor de la amnistie.

În Carolina de Nord unul singur din cei aleși pentru Congres era apt să presteze jurămîntul. În Georgia și Alabama, nici unul.

Sfidare, nu alegeri, după un război revoluționar, care trebuia să ducă la sfărîmarea aparatului de stat prosclavagist. Dar cum a fost posibil ? Johnson i-a amnistiat individual, scoțîndu-i astfel din iligibilitate pe ușa de dindos [1].

Și, culmea : întreaga brigadă de rebeli, „iertați" — adică amnistiați — ori nu, o conducea fostul vicepreședinte răzvrătit Alexander Stephens [2]. După ce lepădau acolo un jurămînt și-și confecționau o mutră pocăită, foștii stăpîni de sclavi își reluau locurile în conducerea politică. Bineînțeles cu concursul lui Johnson, oficiant de invective împotriva căpeteniilor rebele și a secesionismului, pentru derutarea opiniei publice.

Și ca să arate că lupii își schimbă părul, păstrînd năravul intact, adunările locale ale statelor, alese în pripă, au denunțat, între august 1865 și aprilie 1866, actul de secesiune (mare lucru !), au admis amendamentul al XIII-lea la Constituție (puteau face altfel ?) și o declarație de nerecunoaștere a datoriilor Confederației, făcute de guvernul Davis (asta mai trebuia : Nordul să plătească, tot el, și cheltuielile de război ale complotiștilor !). „Reconstrucția bruscată", propusă în virtutea ideii sacre a Uniunii, în fapt favoriza pe plantatori. Forțînd lucrurile — „reconstrucția" cît mai repede ! — Johnson căuta să-i împiedice pe radicali să-și aplice planurile lor politice. Să nu dea răgaz negrilor să se dezmeticească din euforia libertății și a iluziilor.

Oficial și legal se socotea că sclavajul nu mai există pe teritoriul Statelor Unite de la 18 decembrie 1865, cînd Seward a anunțat Congresul că 27 de state — adică trei sferturi din Uniune, — au ratificat al XIII-lea amendament la Constituție.

[1] Vezi J. Néré, *op. cit.*, p. 104.

[2] Vezi *Ocerki novoi i noveișei istorii SȘA*, în redacția G. I. Sevastianov, Moscova, 1960, p. 264.

Da, teoretic și legal, acceptarea amendamentului al XIII-lea echivala cu recunoașterea calității de cetățean și „persoanelor de culoare".

Dar, în același timp, în fiecare stat fost rebel, exercitarea practică a drepturilor cetățenești ale negrilor suferea restricții și ciuntiri jalnice. Și mai ales în fostul „regat al bumbacului". În anii 1865 și 1868, cu îngăduința puterii executive centrale, în multe state din Sud s-au introdus „codurile negre". Chipurile pentru... normalizarea vieții din aceste regiuni.

Cîteva mostre. În Mississippi „persoanele de culoare" n-aveau voie să stăpînească pămînt. În Carolina de Sud li se îngăduiau doar muncile agrare și slugărirea în gospodăriile albilor. Numai dacă plăteau o taxă și obțineau o permisiune specială puteau exercita și alte meserii. Taxa însă era mare, imposibil de plătit. Și negrii, ca să nu piară de foame, se resemnau să robească, în continuare, pe plantații. Stăpînii din toate statele sudiste puteau aplica slugilor negre pedepse corporale „moderate". În Louisiana orice negru era obligat să fie în serviciul unui alb sau al fostului proprietar, care-l supraveghea și răspundea de comportarea lui.

Tot întru constrîngerea negrilor la muncă forțată, conducerile statelor sudiste au dat legile împotriva vagabondajului. Vagabonzi erau socotiți toți cei care nu puteau dovedi ce ocupație au, toți cei care nu puteau plăti taxa pentru meserie. Adică marea majoritate a negrilor, dacă nu unanimitatea. „Vagabonzii" erau amendați. Cum nu puteau plăti amenda, erau închiși. Închisoarea îi închiria albilor care achitau amenda în locul lor. Deci o cumpărare, pe ocolite și deghizată, a muncii sclave. Negrii, astfel „închiriați", puteau fi vînduți, chiar și peste graniță. De pildă, în Cuba [1]. N-aveau voie să poarte arme. În unele state nu li se îngăduia nici să facă adunări sau mitinguri. Orice alb putea aresta un negru — ca și înainte de război. În justiție, „persoanele de culoare" n-aveau voie să depună decît în procesele cu negri.

Ce urmăreau „codurile negre" ? Să împiedice activitatea economică independentă a negrilor. Adică să nu arendeze pămînturi, ci să continue munca pe plantații, ca salariați ieftini, dacă nu ca robi.

Robert Lee putea emoționa enoriașii unei biserici din Richmond, îngenunchind lîngă un negru, în fața altarului... Și

[1] Vezi *Ocerki novoi i noveișei istorii SȘA*, pp. 265—266.

nu-i așa că se puteau declama zadarnic cadențe sonore despre abolirea sclaviei ?

Avea dreptate „New York Tribune" : „Sudul urmărește exterminarea rasei negre" [1].

Așa arăta „reconstrucția" prezidențială „pripită", „bruscată".

Lumea începea să vadă situația paradoxală : un sudist rezolva problema sclaviei, făcînd bilanțul luptelor purtate patru ani, ca sclavie să nu mai fie. Progresiștii se întrebau : președintele „reconstruiește" Sudul ori restaurează puterea sclavocrației ?

În cîteva luni, președintele Johnson și-a schimbat complet politica. Nu mai lua nici o măsură eficientă împotriva plantatorilor. Retrăgea din Sud, în primăvara lui 1866, regimentele de negri și multe regimente de albi. Da prilej reacțiunii să prindă și mai mult curaj. „Dacă lucrurile vor merge așa, scria cu îngrijorare Engels, peste șase luni în Congresul din Washington vor intra toți secesioniștii escroci și tîlhari de azi" [2]. Și asta pentru că Johnson, reprezentantul puterii executive, își amintise că-i „democrat" și se transformase „într-o armă murdară a sclavagiștilor" [3]. Își dăduse arama pe față. Dar politica de cedare în fața foștilor rebeli, de conciliere cu orice preț cu plantatorii, indigna lumea progresistă. Nu convenea nici celei mai mari părți din burghezie, dornice să acapareze bunuri în Sud.

Primejdia era mare. Se puteau pierde toate cuceririle războiului revoluționar. Că doar Johnson, coada de topor, asta voia : să restaureze puterea politică a stăpînilor de sclavi.

De aceea între președintele „democrat" cu simpatii prosclavagiste și Congresul cu majoritate republicană s-a deschis o luptă nu pe viață, ci pe moarte.

Conspirațiile „Ku-Klux-Klanului"

În adevăr, primejdia era mare.

Parcă anume ca să sfideze opinia publică și să umilească pe republicani, în septembrie 1866, Johnson, Seward, Welles, generalul Grant și Farragut au participat la o mare manifestație a partidului „democrat", prilejuită de dezvelirea unui monument ridicat în cinstea lui Stephen A. Douglas, adversarul cel mai înverșunat și mai periculos al lui Lincoln și al abolиționismului.

[1] D. Pasquet, *op. cit.*, p. 686.
[2] Marx și Engels, *Opere*, vol. XIII, ed. rusă, p. 291.
[3] Idem, *Opere*, vol. XXV, ed. rusă, p. 494.

Ba, președintele a transformat călătoria prin statele New York și Ohio, într-un adevărat turneu de discursuri, debitînd fel de fel de ignominii și apelînd la popor să-i sprijine politica de „reconstrucție".

Ca o hidră cu o mie de capete, vechiul regim se refăcea. Pe diverse căi piezișe și perfide, sclavia renăștea.

Muncitorii, micii fermieri, republicanii radicali se indignau. Demonstrau împotriva „codurilor negre". „Să știe albii din Mississippi, scria «Chicago Tribune», că oamenii Nordului vor preface mai curînd statul Mississippi într-un helești pentru broaște decît să permită ca asemenea legi să murdărească o palmă de pămînt pe care flutură drapelul libertății" [1].

Prima victorie a radicalilor, a celor care urmăreau să introducă reforme în Sud a reprezentat-o crearea Comisiei celor cincisprezece, numiți dintre membrii Senatului și ai Camerii, să cerceteze situația din toate statele fost rebele. Propunerea aparținut lui Stevens. Prin munca lui și a lui Sumner, Comisia asta, zisă mixtă, a devenit un instrument politic administrativ în mîna republicanilor radicali. Comisia a scotocit Sudul și a scos la iveală multe aspecte ale turpitudinii și sălbăticiei „democrato"-sclavagiste. Și, mai cu seamă, radicalii au rezistat cu tărie să nu treacă reprezentanții reacțiunii sudiste peste pragul Congresului. În lupta politică din Sud, radicalii se sprijineau pe „albii săraci", pe fermieri, pe muncitori, dar mai ales pe negri.

În lupta împotriva sclavocrației renăscute, burghezia radicală acorda mare importanță dreptului de vot pentru „persoanele de culoare". Aceasta, în primul rînd, ca să-și asigure victoria în alegerile pentru organele locale și centrale. Ch. Sumner, Thaddeus Stevens arătau că așa era drept și democratic. Ca unii care au condus războiul revoluționar, ei știau că numai negrii, prin revoluție, puteau stăvili contrarevoluția sudistă. Statele Unite păreau gata să sîngereze iarăși [2].

În adevăr, negrii, călăuziți de radicali, de fruntași abolиționiști, organizau congrese populare. Întreținеau o amplă mișcare protestatară de masă. Prima adunare populară a „persoanelor de culoare" s-a înjghebat, în august 1865, la Nashville. Apoi s-au ținut asemenea adunări în toate statele din Sud. Așa s-a ajuns la formarea „ligilor unioniste", organizații de masă, cu peste jumătate de milion de membri [3].

[1] J. Néré, *op. cit.*, p. 105.
[2] Vezi W. Foster, *Negriteanskii narod...*, p. 397.
[3] *Ibidem*, p. 419.

Conduse de sfatul național principal, cu sediul la New York, „ligile unioniste" și-au creat secții în fiecare localitate populată de negri. Astfel negrii își făceau practic educația politică, își formulau doleanțele esențiale, căpătau experiență organizatorică. Și, în primul rînd, cereau pămînt, în proprietate sau în arendă, cereau împărțirea plantațiilor, cereau egalitatea cu albii, înlăturarea „codurilor negre" și drepturi politice, începînd cu dreptul de vot [1]. Încurajați de „ligile unioniste", de republicanii radicali, de abolиționiști, negrii din Virginia, Tennessee, Georgia au încercat de multe ori să ocupe cu forța plantațiile. Dar guvernul s-a împotrivit continuu și cu tot mai multă înverșunare.

Președintele Johnson se adresa Congresului cu expresii violente, pentru că se împotrivea politicii de „reconstrucție forțată", în interesul „democraților" prosclavagiști. Întreținea o tensiune gata de explozie între executivă și legislativă, năucind opinia publică. Făcea declarații imprudente și amenința cu dictatura. Ceea ce Lincoln n-ar fi făcut niciodată. Și radicalii, apologeți ai lui Johnson, ca Benjamin Wade, începeau să-l regrete amar pe Lincoln.

Și în vremea asta foștii conducători rebeli, gratulați cu amnistii personale, se infiltrau în fruntea statelor din Sud. Operau așa fel, încît sclavia să continue în formele cele mai diabolic deghizate. Sub tutela președintelui, sudiștii, „democrații" linguseau „persoanele de culoare", le făgăduiau marea și sarea, le ofereau vechile locuri pe plantații, unde să continue traiul, așteptînd să li se îndeplinească promisiunile. În numele refacerii Uniunii, „democrații" se redresau, își reabilitau prestigiul, boiau în culori roze trădarea din 1860, întindeau peste tot și peste toate ceața iertării.

Republicanii radicali, înțelegînd că altfel pierd partida, s-au aruncat în luptă, cu toate forțele, de pe pozițiile Congresului, împotriva executivei conduse de președintele Johnson.

Mai întîi au silit Congresul să prelungească pe încă un an „Biroul eliberaților", ca un instrument de protecție a „persoanelor de culoare".

Apoi o înverșunată controversă între „democrați" și republicani a iscat problema reprezentării statelor exrebele. Cine să fie aleși reprezentanți ? Și cîți ? Dacă se ținea seama de totalul populației, indiferent culoarea, cele 11 state secesioniste ar fi trebuit să-și sporească numărul reprezentanților în Congres

[1] Vezi H. Aptheker, *The Negro in american history*, pp. 540—542.

de la 61 la 70. Dacă se ținea seama că, de fapt, negrii încă nu-și exercitau drepturile politice și că albii nu-i mai pot reprezenta, numărul reprezentanților în Congres scădea de la 61 la 45.

Alegerile din 1866 se anunțau furtunoase și hotărîtoare. Dacă nu se modifica legea electorală, Congresul se umplea de „democrați". În ciuda rezistenței republicanilor conservatori, Stevens, Sumner pedalau tare : drept de vot pentru negri.

Johnson a întîmpinat cu veto o lege care desființa „codurile negre" și garanta negrilor completa libertate.

„Democrații", cu fals regret, arătau că negrii pot avea toate drepturile ; dar sînt încă needucați, sînt naivi. De pildă, negrii nu știu să voteze. Întîi să învețe politica și apoi...

Frederick Douglass replica : „Dacă a știut să se bată pentru dreptate, negrul va ști să și voteze... Negrii vor învăța să voteze, votînd" [1].

Din pricina căilor de reconstrucție, bătălia dintre legislativă și executivă se amplifica, se înverșuna. Congresul își definea clar și categoric politica de refacere a Sudului în al XIV-lea amendament la Constituție, dezbătut în iunie 1866 : negrii deveneau cetățeni cu drepturi depline. Se bucurau, la rînd cu toți, de egalitate civilă. În schimb, pierdeau drepturile electorale cei compromiși „într-o insurecție sau rebeliune împotriva Constituției" [2].

Amendamentul al XIV-lea nu îngăduia președintelui să-i gratieze pe rebeli. Johnson clocotea de mînie. Toate statele din Sud „reconstruite" de el, exceptînd Tennessee, au respins amendamentul al XIV-lea, Deci, practic, secesiunea exista încă.

„Democrații", plantatorii, toate forțele reacțiunii au căutat s-o ia înaintea republicanilor. Să țină negrii pe plantații, cu forța. Să le făgăduiască orice, dar să nu le acorde nici un drept.

În plus, un val de teroare, ca o ceață ucigașă, a cuprins Sudul.

Încă din 1865 s-au iscat organizații, bande secrete : „Cavaleria neagră", „Cavalerii Cameliei albe", „Ku-klux-klan" și alte ciuperci otrăvite. „Cavalerii Cameliei albe" s-au organizat întîi în New Orleans și se opuneau, cu violență, regimului politic introdus de nordiști. „Ku-klux-klanul" a apărut prima oară în Tennessee, ca un „club" al tineretului. S-a extins repede în tot Sudul. „Activau" îndeosebi fiii plantatorilor.

[1] Franck Schoell, *op. cit.*, p. 114.
[2] Edward Channing, *op. cit.*, pp. 411—412.

Ziceau că... apără Constituția. Se distrau speriind, batjocorind, asasinînd pe negri. Părinții și guvernatorii lui Johnson le surîdeau : tineri viguroși, îndrăzneți, amatori de distracții prin mascarade caraghioase ori iubitori de senzații tari. Ce să le faci ? Tineri...

Șeful lor, „marele vrăjitor", a fost la început generalul N. B. Farrest, „faimos cavaler din Tennessee", pe care istoricii sudiști îl calificau drept „un caracter solid și respectat"...

Organizația, cu ramificații secrete pretutindeni, conduse de „genii", „dragoni", „hidre", „titani", „furii", „giganți", „spiriduși", „ciclopi", „vulturi", „vampiri", forma „invizibilul imperiu" al „Ku-klux-klanului".

Ku-klux-klaniștii se costumau special, grotesc ori înspăimîntător. Își puneau pe cap niște mitre, niște cagule foarte ascuțite și înalte, niște *corozas*, asemenea celor cu care inchizitorii spanioli împodobeau capul ereticilor duși la autodafeuri. Purtau mască. Se învăluiau în lințolii albe. Se înarmau cu puști, pistoale, săbii, pumnale. Totul ca să apară cît mai fioroși. Atacau îndeosebi noaptea. Ziceau că se desfătează jucînd feste glumețe negrilor. Istoricii sudiști le înregistrează numai pe acestea.

De pildă, în casa unui negru intră un drumeț mascat. Cere apă. Bea, pe nerăsuflate, cîteva ulcioare (de fapt toarnă apa într-un sac de piele ascuns sub halat). Apoi mulțumește gazdei cu o voce cumplită, cavernoasă : „Infernul e teribil de uscat. Am străbătut, într-o zi, o mie de leghe. Asta-i cea mai bună apă pe care am gustat-o după moartea mea, în lupta de la Shiloh" [1]. De fapt, departe de a fi niște amatori de șotii și de petreceri cu haz, mai mult sau mai puțin inocente, Ku-klux-klaniștii erau niște teroriști perverși, autori de ignominii și crime, sub mască și cu complicitatea autorităților.

Își recrutau victimele dintre negri, dintre *„carpet-baggeri"* și *„scalawags"*, dintre radicali ; adică dintre toți cei care apărau drepturile negrilor.

De cele mai multe ori cadavrele celor uciși dispăreau. În spitale, așa cum raporta și generalul Karl Schurtz, trimis în anchetă în Sud, se aflau mulți negri și albi, bărbați și femei, cotonogiți, cu urechile tăiate, spintecați cu pumnalele, cu țeasta zdrobită. Membrii „Ku-klux-klanului" exercitau, practic, cu un terorism primitiv, sălbatic și macabru.

[1] Pierre de Lanux, *op. cit.*, p. 193.

La Memphis, la Charleston, la New Orleans, în vara anului 1866, au întreprins misterioase ceremonii nocturne, cu cortegii de mascați, cu cruci în flăcări, cu spînzurători, cu salve de pistoale. Autoritățile priveau îngăduitoare, amuzate. Ba chiar admirau inventivitatea, originalitatea, extravaganța organizatorilor.

Ku-klux-klaniștii se iveau mai ales acolo unde se adunau negrii pentru a fi instruiți în vederea alegerilor pentru Congres.

La 30 iulie 1866, la New Orleans Ku-klux-klaniștii au atacat o mare coloană de negri care mergeau la o adunare electorală. Poliția a privit, imperturbabilă, cum mascații maltratau pe bieții negri. Cu greu, coloana a ajuns în sala de întrunire. Acolo, negrii s-au baricadat, împreună cu republicanii radicali, organizatorii adunării. Ku-klux-klaniștii au dezlănțuit un adevărat asalt. Bătălia s-a soldat cu peste două sute de victime din rîndul negrilor și numai douăsprezece dintre agresori. Prin amenințări, „Ku-klux-klanul" silea pe negri să nu plece de pe plantații. Să nu închirieze loturi de pămînt. Să se închidă în bordeiele lor în timpul alegerilor. Și dacă apăreau totuși, îi alunga de la urne. Fiecare negru care-și părăsea stăpînul trebuia să fie ucis. Și fiecare vedea că, unde stafiile sinistre ale Ku-klux-klaniștilor fîlfîiau lințolii albe, curgea sînge nevinovat din pielea neagră. Sistemul s-a numit „cămașa însîngerată". Nici autoritățile locale și nici cele federale nu luau vreo măsură. Johnson îi lăsa pe sudiști să restaureze sclavia ; îi încuraja chiar.

...„Răzvrătirea n-a încetat încă, arăta Wendell Phillips, ci numai acționează cu altă armă... Mai înainte, în fruntea ei se afla Davis din Richmond, iar acum Johnson din Casa Albă".

Totuși, în alegerile din 1866 republicanii au obținut succes. Succes mare : 42 locuri în Senat — „democrații" doar 11, — 143 în Camera reprezentanților, — „democrații" numai 49.

Cu ajutorul maselor, Congresul rămînea în mîna radicalilor. Ch. Sumner ajungea liderul Senatului, iar Thaddeus Stevens liderul Camerii reprezentanților.

Desfășurau o activitate febrilă. Deși suferind, Stevens nu da răgaz adversarilor „democrați" să acapareze tribuna. Sudiștii, demonstra el, trag pe sfoară Uniunea. Iar Johnson nu-i decît un sudist înrăit, șiret și demagog. Lincoln se iluzionase crezîndu-l simbol al unității. Întruchipa acum dezmembrarea. Adică distrugea, practic, opera lui Lincoln cucerită cu jertfa sutelor de mii de oameni.

Puterea intra, de fapt, în mîinile radicalilor, a promotorilor politicii de zdrobire completă a plantatorilor, de apărare a ne-

grilor, de unificare a pieței interne, de centralizare a statului și de stingere desăvîrșită a oricărei adieri secesioniste. Se pregăteau radicalii să preia conducerea „reconstrucției" și s-o direcționeze pe linia intereselor lor politice și economice.

„Reconstrucția" militară

Johnson acuza de trădare și pe Sumner, și pe Stevens și pe... Davis. Așa, ca să fie și un rebel. Uzurpatori ai puterii ! Dușmani ai „democrației !" Fanatici ai revoluției ! Prin declarații necugetate, prin ieșiri oratorice violente, prin măsuri vexatorii, președintele improvizat nemulțumea toată lumea : Congresul, masele, burghezia din Nord și chiar pe sudiști. „Președintele nu-i decît un zero", scria ziarul „Nation", în 1867.

Ca și în timpul războiului, masele populare au obligat Congresul să intervină hotărît. Și, la propunerea lui Thaddeus Stevens, în 2 martie 1867, a votat *„Great Reconstruction-Act"* — marea lege a „reconstrucției".

Johnson a întîmpinat-o cu un veto prezidențial.

Dar nimeni nu l-a mai ținut în seamă.

Ce însemna *„Great Reconstruction-Act"* ?

Toate statele rebele din Sud erau împărțite în cinci districte militare : o măsură vremelnică întru restabilirea ordinii și a păcii în Sud. În fruntea districtelor Congresul numea cîte un general de brigadă, învestit cu puteri discreționare. Deci cinci generali : Schofield, Sickles, Pope, Ord și Sheridan, înlocuit, curînd, cu Hancock. Toți se subordonau, ca pe fronturi, lui Grant. Se anula orice măsură administrativă și orice lege dată în Sud, după război. Se anula, încă o dată, dreptul de vot al participanților la rebeliune și se sublinia, insistent, asupra dreptului de vot al negrilor. Deci Sudul era tratat ca un teritoriu cucerit, așa cum de mult ceruseră radicalii, și supus ocupației militare. Se iniția dictatura militară a burgheziei din Nord, împotriva „burbonilor" sudiști.

Se introduceau, în sfîrșit, măsurile preconizate de republicanii radicali în „reconstrucția" Sudului.

Începea domnia *„carpet-baggerilor"*... cum ricanau sudiștii.

Și prima măsură : mai mult de un milion de negri primeau dreptul de vot. Inițial, în programul republicanilor radicali nu figura dreptul de vot al negrilor. Dar, așa cum s-a întîmplat și în războiul civil, evenimentele, încercările sudiștilor de a

restabili vechea situație au impus contribuția negrilor la „reconstrucție".

Totul pornea de la început. Guvernatorii militari organizau alegerea unor noi adunări locale, cu participarea tuturor bărbaților majori, indiferent rasa, culoarea ori condiția lor anterioară. Se excludeau doar cei loviți de amendamentul al XIV-lea.

Adunările alese astfel aveau misiunea de a introduce votul universal în constituțiile locale. Altfel Congresul federal nu le ratifica. Neratificate nu intrau în vigoare. Iar statul fără constituție rămînea, în continuare, sub ocupație militară, pînă cînd își votează constituția, pînă cînd devine stat adevărat.

Tot în martie 1867, o lege dictată de radicali interzicea președintelui de a da ordine militarilor pe altă cale decît prin intermediul generalului șef. În speță, prin Grant. Și o altă lege *„Tenure of Office Bill"*, tot din martie, smulgea președintelui și prerogativa de a revoca funcționarii civili și miniștrii fără consimțămîntul Senatului.

Reconstrucția militară se înfăptuia după concepțiile și interesele republicanilor radicali.

Plantatorii, „democrații" țipau ca-n gură de șarpe : „radicalii negri" smulg albilor dreptul de vot și-l dau negrilor.

Congresul replica dur : organiza o miliție a negrilor, înarmînd-o și acordîndu-i un important rol în lupta cu reacțiunea plantatorilor. Plantatorii nu-și mai puteau potoli indignarea : „republicanii negri" dau conducerea statelor pe mîna sălbaticilor !

„Dacă guvernul nu-i în mîna negrilor, guvernează trădătorii nepocăiți" [1], replica Stevens.

Dispunînd de libertatea presei, a întrunirilor, a cuvîntului, reacțiunea sudistă a făcut mare zgomot în perioada alegerilor. Ziarele își băteau joc de candidați și de alegători, în chipul cel mai absurd și mai jignitor. Epitete ca „brute", „incendiatori", „maimuțoi", „prostituate politice", „scursorile societății", „candidați la spînzurătoare" se azvîrleau cu dezinvoltură în cuvîntările de propagandă și în articolele ziarelor. Gazeta „Tribune" din Mobile scria că unii candidați la alegeri — bineînțeles republicani sau negri — aveau un aspect care „ar fi făcut să rîdă o girafă și chiar un hipopotam" [2].

Ku-klux-klaniștii făceau ravagii : sute și sute de atentate teroriste pentru intimidarea alegătorilor, sute și sute de victime.

[1] Vezi D. Pasquet, *op. cit.*, p. 690.
[2] Pierre de Lanux, *op. cit.*, p. 185.

1235

În afară de aceste acțiuni violente, brutale, se foloseau și metode mai subtile și mai perfide. De pildă se zvonea că președintele Johnson pregătea o lovitură de stat bonapartistă. Se voia dictator. Dar radicalii nu s-au intimidat. Au știut să canalizeze opinia publică și să obțină sprijinul maselor populare, din Nord și din Sud. Așa că alegerile din 1867 s-au soldat cu o impresionantă majoritate republicană. Negrii au obținut și ei majoritatea în Carolina de Sud : 78 de delegați negri față de 48 albi. În Louisiana erau egali : cîte 49 de delegați. Cîteva state au trimis negri ca reprezentanți în Congresul federal. În altele au fost aleși chiar viceguvernatori. În state ca : Missouri, Alabama, Georgia, Florida, Mississippi, deși negrii alcătuiau majoritatea populației, republicanii n-au obținut o preponderență politică. Plantatorii, teroarea „Ku-klux-klanului" au împiedicat pe negri și albii republicani să participe la alegeri.

În statul Virginia „democrații" au înveninat așa de cumplit atmosfera, au săvîrșit atîtea scandaluri și nelegiuiri, încît comandantul militar a amînat alegerile.

Oricum, în alegerile pentru organele politice și administrative locale, ca și pentru Congres, radicalii au dobîndit succese importante. Se semnala că în acest Congres negrii au trimis treisprezece reprezentanți și doi senatori. Unul dintre senatori ocupa chiar scaunul lui Jefferson Davis [1]. Semn că istoria știe să-și ia revanșa.

„Reconstrucția" militară se dovedea eficientă, revoluționară. După alegeri, șapte state : Carolina de Nord și cea de Sud, Georgia, Florida, Alabama, Louisiana și Arkansas au ratificat amendamentul al XIV-lea. Și reprezentanții lor au pășit pragul Congresului. S-au unificat. Au fost și state care au refuzat ratificarea amendamentului. Acolo, comandanții militari au înlocuit guvernatorii civili și au introdus tribunalele militare. Adică dictatura radicalilor.

Întreaga lume progresistă aplauda succesele republicanilor. Dar prea puțini observau că nici partidul republican, nici radicali ca Sumner, Stevens sau Wade nu mai recomandau rezolvarea revoluționară a uneia din problemele-cheie ale reconstrucției : problema agrară. Nu confiscau toate plantațiile. Nu înzestrau cu pămînt nici pe negri, nici pe „albii săraci". Nu mai spuneau că vor recurge la răscoala negrilor și a fermierilor ca să lichideze sudismul sclavagist. Ezitau să sfărîme, să confiște plantațiile ; nu dădeau negrilor nici cei 40 de acri. Și „nici chiar mișcarea muncitorească organizată din acel timp n-a înțeles necesitatea acestei măsuri importante" [1].

[1] Vezi Pierre de Lanux, *op. cit.*, p. 190.

Lăsau plantatorilor, mai departe, libertatea cuvîntului, a presei, a întrunirilor. Se speriau de crimele „Ku-klux-klanului", dar nu-l lichidau. Între timp, *„carpet-baggerii"*, emisarii Nordului în Sud, se îmbogățeau grabnic, prin jafuri și abuzuri nerușinate. Deveneau, de fapt, avangarda cercurilor deosebit de rapace ale burgheziei industriale din Nord, care transformau Sudul într-o sursă nelimitată de cîștiguri. Așa cum remarca istoricul John Allen : dezvoltarea rapidă a capitalismului stingea revoluționarismul burgheziei radicale din Nord.

Iar negrii continuau să aștepte cei 40 de acri și catîrul. Radicalii le obțineau dreptul de vot. Era mai mult decît așteptările ? Era mai puțin ? Sigur era că negrii aveau dreptul la amîndouă. Și în condițiile societății burgheze drepturile nu se pot menține fără proprietate.

În fond, cu tot zgomotul, „reconstrucția radicală" se concretiza ca un ansamblu de măsuri destinate să ajute, să grăbească în primul rînd dezvoltarea capitalismului în Statele Unite. Pentru valorificarea resurselor economice ale Sudului, capitaliștilor din Nord le trebuia mînă de lucru liberă și ieftină. N-aveau nevoie de fermieri ori de muncitori negri prosperi. Le-ar fi fost mai greu să-i mențină în condiții de exploatare maximă [2].

De aceea, cînd cinci sute de negri din Virginia au refuzat să plătească renta fostului stăpîn și s-au înarmat ca să-și apere dreptul asupra pămîntului, guvernul a înăbușit mișcarea cu armata. Congresul a încuviințat represiunea. În preajma orașului Savannah, unde negrii ocupau plantațiile și alungau funcționarii părtinitori cu plantatorii, au folosit aceleași metode.

Abia acum, în 1867, s-a trecut, în sfîrșit, la sancționarea provocatorilor războiului. Curtea Supremă din Virginia l-a judecat pe Jefferson Davis și l-a condamnat pentru înaltă trădare. Radicalii se mîndreau cu un atare succes. Dar „democrații", republicanii conservatori, foștii „capete de aramă" i-au luat apărarea : a fost șef ales. Președintele Johnson i-a acordat *habeas corpus* și l-a eliberat pe cauțiune : 100 000 de dolari. Suma s-a acoperit prin subscripție publică. În fruntea listei au subscris Cornelius Vanderbilt, Gerrit Smith, Horace Greeley. Și mulți alți îmbogățiți din războiul provocat de Jefferson Davis și *proslaverymen*-ii lui. Puteau să nu-i fie recunoscători ? Ne-

[1] W. Foster, *Schiță a istoriei politice...*, p. 297.
[2] Vezi W. Foster, *op. cit.*, p. 297.

sigur în mijlocul celor cărora le-a pricinuit doliu și durere, Jefferson Davis s-a adăpostit cîtăva vreme în Canada. Pe Robert Lee, pe Alexander Stephens, pe Johnson guvernul i-a tratat cu cea mai mare îngăduință. Nici un proces. Nici o vină. Lee continua să fie, în ochii burgheziei, un „cavaler", un „erou", un „geniu militar". Și, în consecință, bancherii l-au pus rector la Universitatea din Virginia. Să facă educația tineretului, într-o instituție de cultură care purta numele lui Washington.

Asta, tocmai în vremea cînd lui Frederick Douglass i se refuza orice post politic.

Dar Lee era doar un biet criminal de război. Pe cînd Douglass era... „persoană de culoare".

Un președinte în fața justiției

Prin „reconstrucția militară", prin succesul radicalilor în alegeri, prin legile privitoare la atribuțiile puterii executive n-a săpat prăpastia între Congres și președinte. S-a lărgit și s-a adîncit. Polemicile publice în Congres și în presă îngrijorau lumea. Stăruiau zvonurile despre o lovitură de stat. Încordarea politică obosea opinia publică.

În august 1865, Johnson îl demitea din guvern pe Stanton, ministrul de Război, șeful lui Grant. Un prim gest de... dictator. Vina ? Stanton sprijinea „dictatura radicalilor". Edwin Stanton n-a cedat în fața șefului executivei. S-a baricadat în birou. Ca să-și asigure un sprijin, președintele l-a numit pe Grant ministru de Război. Generalul n-a acceptat postul și s-a certat foc cu Johnson.

Președintele căuta... o sabie. Putea oricînd s-o găsească la Sherman, la Sheridan ori poate chiar la Mac Clellan. Dar radicalii s-au burzuluit tare de tot.

Șapte membri ai Congresului, în frunte cu Stevens, Sumner și B. F. Butler, nu s-au lăsat pînă cînd n-au smuls puterii legislative o rezoluție de punere sub acuzare a președintelui Johnson. Îl învinuiau de încălcare a Constituției, de nesocotire a hotărîrilor Congresului, de „înalte crime și infracțiuni". Îl calificau „tiran", „trădător", „Iuda", „cel mai mare criminal al vremii noastre".

Procesul, unic în istoria Statelor Unite, începea la 30 martie 1868, în fața Senatului, sub președinția marelui judecător al Curții Supreme, Salmon Chase.

Agitațiile maselor populare s-au întețit în toată luna aprilie. Dar, cu tot efortul, radicalii n-au izbutit să-l condamne pe Johnson. Un singur vot l-a salvat de rușinea izgonirii din Casa Albă.

Așa s-a sfîrșit „marele proces" : cu o sentință ridicolă. Achitat, Johnson rămînea să-și continue magistratura. Dar autoritatea lui, ca și politica reacțiunii primeau o lovitură gravă. Dacă mai era nevoie de asemenea lovitură. Acum, știa toată America : președintele n-avea nici un fel de talent politic. Nici un fel de calități. Își degrada funcția de președinte prin limbuție, incoerență, grosolănie, încăpățînare, iritabilitate pînă la insolență. Iar miopia politică și reacționarismul punea vîrf la toate. În fond Johnson și adepții politicii lui căutau să se înțeleagă urgent cu plantatorii și să restabilească sclavia în Sud.

Președinția lui Johnson se descifra ca o neiertată greșeală postumă a lui Lincoln care n-a fost inspirat să pună degetul pe alt om politic și să-l indice ca succesor.

Și, vorba lui Hamlet : „Duhoarea greșelii mele duhnește pînă-n cer !"...

Cînd aureola gloriei e mai mare decît omul

De altfel, încă din timpul procesului, conflictul dintre Congres și președinte pierduse mult din intensitate. Masele observau că, în fapt, zgomotul în jurul președintelui camufla abuzurile, specula, afacerismul altor zeci, sute și mii de politicieni, mai îndrăciți, mai perverși, mai primejdioși chiar decît Johnson. Erau decepționate. Burghezia, sătulă de zurbavă politică, prefera afacerile, cîștigurile ilicite, specula. Aștepta să expire mandatul lui Johnson ; să rezolve istoria, cu de la sine putere, cazul unui președinte pe cît de incapabil, pe atît de ambițios.

În toamna lui 1868, noi alegeri prezidențiale.

În goană după personalități marcante, radicalii se mîndreau c-au obținut candidatura lui Grant, erou popular, neîntinat încă decît în noroiul din fața cîrciumilor periferice. Candida în fruntea republicanilor, mai mult pentru că se certase cu Johnson decît că le-ar fi împărtășit convingerile politice. Se spunea că, de la Jackson, nici un viitor președinte nu se înfățișa înaintea alegătorilor poleit într-un prestigiu așa de strălucitor. „Democrații" și elementele conservatoare ori reacționare își

aminteau, cu bucurie, că Ulysse Grant se arătase generos la Appomatox, că îmbrățișase programul moderat al lui Lincoln. Radicalii își ziceau : Grant ori e indiferent, ori e ignorant în probleme politice [1]. Deci ușor de mlădiat, de modelat după chipul politicii lor.

Privirile atente puteau observa însă că Ulysse Grant semăna tot mai puțin cu eroul întîlnit la Vicksburg ori la Appomatox. Acum nu mai comanda bătălii. Juca la bursă. Se îmbogățea. Îl acapara și-l susținea marea burghezie. Dacă avea în rîndurile ei pe generalul victoriei în război, obținea și victoria în alegeri. Putea concentra în mîinile ei industria, băncile, pămînturile, căile ferate, minele, flota.

După ce au încercat un fel de polcă pe furate, să-l atragă pe Salmon Chase, marele judecător la Curtea Supremă, apoi pe generalul W. S. Hancock, unul din eroii de la Gettysburg trecut prin anticamera lui Andrew Johnson, „democrații" s-au oprit la Horatio Seymour din New York, îndărătnic „cap de aramă" și adversar al lui Lincoln. În propaganda lor, căutau să demonstreze că „reconstrucția" se făcea dictatorial și turbulent. Că se încălca grosolan Constituția. Preconizau ca datoriile statului să fie plătite în aur și nu în bancnote devalorizate.

Radicalii nu mai izbuteau să dea replici nimicitoare adversarilor politici. Mulți dintre oamenii lor se compromiteau în goana după îmbogățire. În 1868 a murit Thaddeus Stevens. A cerut să fie înmormîntat într-un obscur cimitir particular, în semn de protest împotriva interdicției înmormîntării negrilor în cimitire comune cu albii.

În timpul alegerilor prezidențiale, folosind demagogia, „democrații" au smuls votul multor „albi săraci", al multor micburghezi, speriați de concurența mîinii de lucru negre și de rapacitatea burgheziei nordiste.

În fapt, republicanii radicali nu obținuseră recunoașterea deplină și indiscutabilă a dreptului de vot pentru negri. Și apoi slăbiciunea administrației, corupția multor republicani radicali, compromiterea *„carpet-baggerilor"*, zugrăvirea *„scalawags"*-ilor în culorile cele mai sumbre : hoți, șperțari, afaceriști, escroci, toate au contribuit la fuga multor voturi spre „democrați".

Ca să intimideze pe negri și să le zăgăzuiască drumul spre urne, plantatorii foloseau și alte metode barbare și stranii.

[1] Vezi André Tunc, *Les États-Unis*, Paris, 1959, p. 37.

De pildă : grupuri de tineri albi se plimbau, călare, în zilele alegerilor pe străzi. Părea o plimbare nevinovată. Numai că de șaua fiecăruia atîrna cîte o funie. Iar printre negri răspîndeau zvonul că vor fi spînzurați dacă participă la vot. În unele orașe localurile de vot erau încuiate în ziua alegerilor, ori ținute secret. În altele se furau și se distrugeau urnele. În cele mai multe localități bande de tineri mascați, de „Cavaleri ai soarelui-răsare", de Ku-klux-klani băteau, schingiuiau pe radicali și pe negri. Desfășurau iarăși sistemul „cămășii însîngerate".

Mai ales bandele „Ku-klux-klanului" se dedau iar la o adevărată orgie de excese și crime teroriste. Devenise acest „Ku-klux-klan" o adevărată organizație militară, secretă, și conspirativă cu secții în toate statele din Sud. Acum în frunte avea pe „marele mag" ; secțiile din state erau conduse de „marele dragon" ; cele din districte de „marele gigant" ; iar filialele mai mici, de „marele ciclop" [1]. Denumiri stupide, de inspirație mitologică și mistică, izvoditoare de groază pentru oamenii simpli, ținuți în mizerie și întuneric. Nelegiuirile și crimele provocate de „Ku-klux-klan" constituiau un mijloc de pulverizare a voturilor care ar fi putut intra în urnele republicane.

Congresul radical privea înduioșat „cămașa însîngerată", protesta filistin, dar nu intervenea cu nici o măsură serioasă, să curme fărădelegile „Ku-klux-klanului". Această semicomplicitate trăda începutul coaliției de clasă și de rasă care se realiza între burghezia din Nord și plantatorii din Sud.

De aceea, cu toată popularitatea, Grant a obținut doar cu 300 000 de voturi mai mult decît Seymour. Iar alegerile clarificau că burghezia se întorcea iară spre partidul „democrat".

Cînd Grant și-a anunțat cabinetul, „țara a rămas stupefiată" [2].

În locul lui Seward, a numit un prieten, Washburn, total nepriceput, incapabil. L-a schimbat, după o săptămînă, cu Hamilton Fish. Ca secretar la Finanțe l-a numit pe Stewart, mare negustor și jucător de bursă la New York. S-a descoperit însă că bogătașul era ineligibil : se ocupa cu... comerțul exterior. În majoritatea posturilor de răspundere și-a plasat favoriții, nepoții lui și ai nevestei. Incompetența se logodea cu corupția ca să conducă statul.

[1] Vezi V. A. Efimov, *op. cit.*, p. 381.
[2] Henry William Elson, *op. cit.*, p. 809.

La 25 decembrie 1868, Johnson a săvîrşit ultimul... act de seamă din guvernarea lui : a amnistiat pe toţi rebelii care nu fuseseră încă graţiaţi. Aşa a fost iertat şi Jefferson Davis. S-a întors la locuinţa din statul Mississippi şi a mai trăit, în tihnă, un sfert de secol, scriindu-şi memoriile : *Naşterea şi căderea guvernului confederat*. Aşa, ca să intre în istorie cu tot cu pledoaria *pro domo*.

Ultimul succes mare al republicanilor radicali s-a numit amendamentul al XV-lea la Constituţie. „Dreptul de alegere aparţinînd cetăţenilor Statelor Unite, se specifica în acest amendament, nu va putea fi refuzat sau restrîns nici de Statele Unite, nici de un alt stat din pricini de rasă, culoare, de starea de servitute anterioară".

Propus de Congres la 26 februarie 1869, l-au ratificat, la 30 martie 1870, 29 din 37 de state. Plantatorii scrîşneau, dar n-aveau încotro. Admiteau egalitatea politică şi civilă a negrilor. Au găsit însă, ulterior, destule mijloace de a le eluda.

La sfîrşitul anului 1869 s-au ţinut alegeri şi în Virginia, Mississippi, Texas, iar în primăvara lui 1870 şi aceste state şi-au trimis reprezentanţii în Congres. S-au „reconstruit". Li s-a ridicat regimul militar. În „guvernele reconstrucţiei" din diverse state sudiste s-au ales numeroşi negri. Iar în Congresul Unional negrii aveau acum şaisprezece reprezentanţi.

Prin reformele burghezo-democrate introduse, „guvernele reconstrucţiei" au grăbit refacerea economică şi politică a ţării. Au încurajat, au ajutat întreprinderile industriale, bancare, construcţiile de căi ferate, de şosele, de poduri, de porturi. Tot mai mulţi negri au început să participe la activitatea capitalistă. Au intrat în afaceri. Au închiriat pămînt. Aşa s-a intensificat procesul de diferenţiere în rîndurile poporului negru. S-au deschis şcoli şi pentru negri. În 1860, 1 088 de copii negri învăţau la şcoală. În 1867, 526 469, iar în 1870, 19,1% din negri ştiau carte [1].

Dar cu anul 1870 s-a încheiat şirul reformelor radicale. De aici încolo politica Statelor Unite s-a orientat categoric spre reacţiune.

Radicalii au prins osînză, iar tendinţele lor revoluţionare s-au sleit. Au început să se convertească spre segregaţia rasială. Au trecut direct la înăbuşirea mişcărilor populaţiei de culoare. Au preferat colaborarea cu „democraţii", cu explantatorii, cu „agrarienii "din Sud : au ajuns „burboni", prinşi

[1] Vezi *Ocerki novoi i noveişei istorii SŞA*, p. 273.

într-o monstruoasă coaliţie, ca aproape pretutindeni în lumea acelei vremi. Era o alianţă cu balanţa înclinată în folosul marii burghezii. Deci foarte convenabilă.

Guvernul Grant a ilustrat tocmai această cotitură. Politica nehotărîtă, obscură şi coruptă a gloriosului general a încurajat forţele reacţiunii, a pus vînt în aripile plantatorilor, ale „democraţilor" care au votat împotrivă-i şi ale burgheziei bogate din Nord alături de care şi el, ca preşedinte, specula la bursă. Şi aşa, noua clasă dominantă, păstrînd din realizările războiului civil abolirea sclaviei. Uniunea bine centralizată, puternică şi piaţa internă largă, unitară, solidă, a trecut la ofensiva împotriva „reconstrucţiei" radicale, împotriva libertăţii şi a drepturilor negrilor.

Şi semnalul l-a dat statul Tennessee, unde foştii plantatori teroriştii acaparau puterea încă din 1869.

Aşa că, guvernul Grant, marea nădejde a radicalilor, a însemnat, în fapt, marea decepţie, eşecul politic al republicanilor radicali. Grant a dus armata la victorie în războiul civil ; Grant a patronat politica de compromis şi cedări în faţa marii burghezii şi a plantatorilor, pînă la compromiterea totală a victoriei din 1865. Cel care primise atîtea capitulări celebre devenea un capitulard politic în faţa sudiştilor coalizaţi cu marea burghezie din Nord. Cîtăva vreme, afişul politic l-a ţinut procesul cu Anglia, pentru compensaţia distrugerilor provocate de cuirasatul pirat „Alabama". Ch. Sumner, ca preşedinte al Comisiei afacerilor externe a Senatului, învinuia Anglia de complicitate cu Sudul rebel şi calcula că flota engleză şi şantierele britanice, construind vase pentru sudişti, încurajînd şi efectuînd contrabanda timp de patru ani, adusese Statelor Unite pagube de două miliarde de dolari. Guvernul din Londra nu s-ar fi putut achita de asemenea sumă uriaşă decît vînzînd Canada.

Şi ăsta era şi visul burgheziei nord-americane. Încă din 1865 Grant, Butler şi Sumner propuneau făţiş anexarea Canadei, ca despăgubire pentru stricăciunile produse de „Alabama". Ba, mai mult, în 1867 Seward a cumpărat Alaska, de la Rusia, cu 7 milioane jumătate.

Dar şi guvernul englez se pricepea la negoţ : a transformat, repede, Canada în dominion şi a refuzat să discute asupra despăgubirilor. Problema a ajuns la Tribunalul internaţional de la Geneva. Instanţa asta a obligat Anglia la o plată derizorie : 15 500 000 de dolari. Derizorie, dar de două ori mai

mult decît plătise Steward pentru Alaska. Așa s-a lichidat și „Afacerea Alabama", „eroarea cea mai regretabilă din istoria monarhiei britanice", cum o califica, autocritic, guvernul care sperase mereu că, prin cheltuială mică, să obțină mari cantități de bumbac din Sudul rebel.

Congresul a votat și așa-zisele *„Force Bill"*, îndreptate împotriva teroriștilor din „Ku-klux-klan" și din celelalte organizații rasiste. Dar guvernul Grant nu le-a aplicat nici energic, nici consecvent.

„The gilded Age" – dar pentru cine ?

Deși îi străluceau ochii după Canada, burghezia nord-americană avea destule teritorii și destule bogății interne de valorificat. Își îndrepta în primul rînd eforturile asupra industriei, a construcțiilor de căi ferate, a desțelenirii Vestului. Victoria Nordului a constituit un incalculabil stimulent în dezvoltarea economiei capitaliste a Statelor Unite și, îndeosebi, a Nordului și a Vestului. A descoperit, vorba lui Whitman, că Statele Unite posedă „minunata putere de a produce bogății". Regimul vamal protecționist a apărat această uriașă piață internă de concurența altor mari țări capitaliste.

Industria metalurgică se localiza cu predilecție în Pennsylvania și în statele din preajma Marilor Lacuri. Se fabricau locomotive, material rulant, mașini agricole. Mc Cormick avea acum în Chicago mari uzine, dar tot nu satisfăcea cererile de mașini agricole ale desțelenitorilor preeriilor din Vest. Zeci de mii de secerători se fabricau și la Akron și Canton, în Ohio.

Din turnătoriile și oțelăriile Pittsburghului ieșeau mai ales material rulant și locomotive pentru transcontinentalul la care s-a lucrat din 1862 pînă în 1869. S-a inaugurat în același an cu Canalul Suez.

În Pennsylvania și Ohio s-au instalat puternice rafinării de petrol. Războiul și reconstrucția au fost un bun mijloc și un fericit prilej pentru „fabricarea fabricanților". Dacă în 1859, 140 000 de fabrici produceau valori de 1 886 000 000 de dolari, în 1869 funcționau 259 000 de întreprinderi industriale cu o producție în valoare de 3 386 000 000 de dolari [1]. Numărul muncitorilor industriali a ajuns la 2 733 000.

[1] Vezi T. Schattelesz, *op. cit.*, p. 88.

Sudul s-a refăcut uluitor de repede. Richmond, Charleston, Columbia s-au reclădit în mai puțin de un an. Căile ferate, șoselele, podurile, digurile, cheiurile au reapărut mai mari și mai moderne ca înainte. Fabrici și uzine noi s-au înălțat pretutindeni. S-au exploatat bogatele zăcăminte de cărbuni și fier din Tennessee și Alabama de Nord. Durham, Chattanooga, Wiston-Salem, Danville se înălțau ca noi, mari și înfloritoare orașe industriale. Triumful revoluției industriale dădea impresia că Statele Unite rămîneau țara unde „se înfăptuiau miracolele" [1].

Aplicarea legii *homestead* și desființarea sistemului plantațiilor muncite cu sclavi au întărit fermele și au sporit nemăsurat producția agrară.

Lenin arăta că, în condițiile capitalismului, trecerea pămînturilor, fără răscumpărare, în mîinile celor care le cultivă nu înseamnă socialism, ci *„tot* capitalism", un capitalism mai democratic. Atunci dezvoltarea capitalismului „decurge mai rapid, mai larg, mai liber și mai puțin chinuitor pentru mase" [2].

În perioada 1850—1880 suprafața cultivată în Statele Unite a sporit de 2,5 ori : de la 113 032 614 la 284 771 042 de acri. În 1866, străbătînd marile cîmpii din Vest, un corespondent de la „New York Daily Tribune" constata, cu vădită uimire, că „marele deșert" nu mai există [3].

Producția de grîu a crescut între 1860 și 1880 de la 5,6 la 9,2 unități de măsură pe cap de locuitor [4]. Producția de grîu a ajuns în 1875 la 7 300 000 t. iar cea de porumb la 26 100 000 t. În acest timp fermierii deveneau principalii producători de cereale și principalii clienți ai industriei. Cerealele se vindeau în orașele industriale și portuare din Est. Dar se impuneau tot mai mult și pe piața Europei, dezlănțuind o gravă criză în toate țările agrare de aici : Rusia, Austro-Ungaria, România.

În plin avînt, agricultura Statelor Unite a hrănit orașele, a absorbit produsele industriale și a furnizat materie primă pentru fabricile de bere din Saint Louis ori din Milwaukee, ca și pentru marile abatoare din Chicago ori Cincinnati.

Ca sistem a biruit și s-a generalizat „calea americană" : adică s-a trecut treptat de la mica producție agricolă de

[1] Max Lerner, *America as civilisation*, New York, 1957, p. 910.
[2] V. I. Lenin, *Opere*, vol. 19, E.S.P.L.P., București, 1957, p. 370.
[3] Vezi D. Pasquet, *op. cit.*, II, p. 442.
[4] Vezi *Ocerki novoi i noveișei istorii SȘA*, p. 276.

mărfuri la producția de mărfuri, în mari ferme capitaliste. Fermele solicitau mereu mai multe unelte și mașini agricole. Uneltele și mașinile, tot mai mulți bani. Banii, dobînzi tot mai împovărătoare. Apoi producția noilor fermieri din Vest, favorizați de fertilitatea solului, concura producția mai veche a fermierilor din Est. Dar și fermierii din Vest se aflau departe de marile centre de consum cerealier. Transportul grînelor, și deci și veniturile lor, stătea la discreția companiilor de cale ferată.

Nordiștii n-au distrus complet marile plantații. Pînă în februarie 1867, valoarea averilor restituite plantatorilor se ridica la două miliarde. Dar, lipsiți de mîna de lucru sclavă, împovărați de datorii și impozite, ruinați de război, mulți plantatori s-au văzut siliți să-și parceleze latifundiile, să le arendeze ori să le vîndă, ca ferme. În 1860, în Carolina de Sud, statistica înregistra vreo 33 000 de ferme. La sfîrșitul „reconstrucției" numărul lor trecea de 90 000. În Mississippi, în ajunul războiului, existau cam 600 de ferme ; în 1870, peste 11 000. În ferme munceau salariați, și albi și negri. Proprietarul le da o colibă, unelte, îngrășăminte, un catîr și-i hrănea pînă la recoltă. Pentru muncă primeau o treime din recoltă. Dar intemperiile, slaba și nesigura producție a fermelor, necinstea proprietarilor obligau pe muncitori, negri sau albi, să gajeze recoltele viitoare. S-a creat, astfel, sistemul „ipotecii pe recolte".

Speculanții și-au însușit cu forța pămînt din fondul funciar al statului, în regiunile nedesțelenite. Adică au tocmit oameni înarmați să ocupe, adesea împușcînd concurenții, spații cît mai întinse. Așa au procedat, de pildă, marii proprietari pe valea rîului Arkansas, sau în statul Colorado. Mulți speculanți au acaparat bazine miniere sau petroliere, mituind tehnicienii și funcționarii însărcinați cu măsurarea terenurilor, să le califice drept regiuni sterpe, inutilizabile și astfel să le poată cumpăra pe nimic.

Monocultura de bumbac și de tutun s-a refăcut, cel puțin în parte : industria cerea materie primă. Mai ales că producția de bumbac scăzuse catastrofal în timpul războiului civil : de la 5 700 000 de baloturi, în 1860, la 1 900 000, în 1865. La fel se întîmplase și cu trestia-de-zahăr și cu tutunul. Dar fără sclavi monocultura părea foarte dificilă. Mai ales că mașinile erau cu totul insuficiente. Toate acestea făceau ca negrii rămași în Sud să devină „muncitori în dijmă și ca atare au găsit că viața lor continuă la fel, ca înainte de război. Arau pămîntul și culegeau bumbacul în fermele albilor ; trăiau în aceleași colibe dărăpănate, mîncau același mălai cu varză și carne de

porc sărată, purtau aceleași cămăși zdrențuite și pantaloni decolorați, cum au purtat totdeauna..." [1] Iar Lenin lămurește : „Arendașii aceștia nu sînt nicidecum arendași în sensul european, civilizat, capitalist-modern. Ei sînt mai cu seamă *dijmași* semifeudali sau — ceea ce sub raport economic este același lucru — semisclavi" [2].

Oricum, în anii reconstrucției în Statele Unite, s-au pus bazele depășirii economice a Franței, Germaniei și Angliei.

Mișcarea fermierilor

Legea *homestead* a fost revoluționară. Aplicarea ei, nu. A șchiopătat rău. Guvernul Johnson s-a uitat mai cu grijă la companiile feroviare decît la fermieri ori la oamenii fără pămînt. La fel a procedat și Grant. Din vastele teritorii înțelenite din Vest, în perioada 1868—1880, fermierii au primit 65 000 000 de acri. Companiile feroviare 215 000 000 de acri.

Dar mulți din cei care au primit pămînt nu l-au putut lucra și deci stăpîni. Uneltele, vitele de muncă, mașinile erau scumpe. Transportul cerealelor cu atît mai ridicat, cu cît fermele se aflau mai departe în Vest. Guvernul ducea o politică tarifară dezavantajoasă pentru fermieri : scădea prețurile la produsele agrare și le sporea la cele industriale.

Companiile feroviare impuneau un tarif prea ridicat. Fermierii nu-și puteau transporta cerealele la piață. În plus, o pletoră de intermediari se intercala între producătorii agrari și consumatori. De asta, pe la 1872, trei pătrimi din ferme se ipotecaseră. Concurați de marii latifundiari, care mecanizau tot mai complet munca, fermierii se ruinau.

Ca să-și susțină drepturile s-au grupat în cluburi, în ligi. Liga „Grangerilor" (înființată în 1873) protesta împotriva tarifelor feroviare scumpe. În 1884, liga număra aproape 22 000 de organizații locale, cu 1 700 000 de membri. „Grangerii" și-au alcătuit un adevărat program de politică financiară : tarife maximale pentru transportul mărfurilor și al pasagerilor pe căile ferate și pe vase ; apărarea micilor producători cerealieri de lăcomia companiilor feroviare — întemeierea fermelor autonome, ferite de acțiunile nefaste ale marilor capitaliști „Nu sîntem dușmani ai capitalului, declarau ei, dar ne ridicăm

[1] Nevins și Commager, *op. cit.*, p. 230.
[2] V. I. Lenin, *Opere*, vol. 22, Editura P.M.R., București, pp. 13—14.

împotriva monopolurilor". Boicotau căile ferate. Se grupau în cooperative, ca să cumpere unelte și mașini agricole, să desfacă mărfurile lor, înfruntînd concurența marilor fermieri.

Dar acțiunile „Grangerilor" n-au dat bune rezultate practice. Micii fermieri, înglodați în datorii, s-au depărtat de ei și au creat liga „Green-backerilor" (de la spatele verde al bancnotei de un dolar). Solicitau păstrarea monedei de hîrtie, „sistemul banilor ieftini". Mișcarea „Green-backerilor" a dobîndit, repede, o mare amploare în tot Vestul. În 1875 s-a creat chiar un partid al „Green-backerilor", care a activat împreună cu organizațiile muncitorești. La alegerile prezidențiale din 1876 și-au pus un candidat ; a obținut 81 737 de voturi.

Gigantismul construcțiilor

Condus de burghezia industrială, Congresul federal a acordat subvenții substanțiale și a redus ori chiar a desființat impozitele pe întreprinderile metalurgice, de extragere a cărbunelui, a petrolului. Într-o țară nouă și vastă, cu imense bogății și posibilități, cu oameni veniți de pretutindeni să-și facă aici un rost, construcțiile au jucat un rol deosebit : întreprinderi, clădiri, hoteluri, instituții, căi ferate, drumuri, șantiere navale. Antreprenorii foloseau ultimele cuceriri ale științei și tehnicii europene. Atrăgeau specialiști și mîna de lucru din Europa. La primul transcontinental au muncit aproape numai irlandezi și cooli chinezi.

Și ritmul de construcție devenea fără egal. În 1860 rețeaua de căi ferate era de 49 285 km, în 1870 — 85 168 km, iar în 1888 — 150 086 km. În anii 1867—1873, pînă la criză, s-au construit 54 000 km de cale ferată, peste cîmpii și peste fluvii, peste munți și podișuri, de la Atlantic la Pacific și de la Marile Lacuri la golful Mexic. Construcția căilor ferate a valorificat imense teritorii, a stimulat industria metalurgică, a ajutat la răspîndirea populației peste tot cuprinsul Statelor Unite, a ușurat transportul produselor agrare spre centrele aglomerate. Dezvoltarea rapidă a economiei a grăbit extinderea rețelei feroviare ; iar aceasta, la rîndu-i, a stimulat, a grăbit dezvoltarea industriei și a agriculturii. Așa s-a ajuns la un ritm tot mai accelerat, vertiginos în dezvoltarea economiei americane. Ritm neîntîlnit nicăieri, în acea vreme.

Companiile de construcție a căilor ferate și magnații lor realizau venituri colosale. Rezultau din exploatarea transporturilor, dar mai cu seamă din specula uriașelor suprafețe de pămînt date din fondul funciar al statului. Sute de milioane de acri de teritorii bune pentru agricultură, păduri și regiuni miniere pe o întindere cît statele Maine, New Hampshire, Vermont, Massachusetts, Rhode Island, Connecticut, New York, New Jersey, Delaware, Maryland, Pennsylvania, Ohio și Indiana, la un loc [1], sau mai mult decît teritoriul Germaniei și al Franței, la un loc. În plus, companiile exploatau gratuit păduri, cariere de piatră necesare construcțiilor ; exploatau gratuit chiar mine de cărbuni și zăcăminte de fier. Organele locale scuteau societățile feroviare de impozite, le cumpărau acțiunile și le acordau subvenții directe, le procurau mînă de lucru ieftină și le sprijineau în fixarea tarifelor de transport.

Adesea subvențiile constituiau șperțuri grase ca societatea respectivă să traseze calea ferată prin anume teritorii. James J. Hill, mare bancher, acționar la companiile feroviare explica : „Avuțiile societăților de cale ferată s-au creat pe baza supraviețuirii celui mai destoinic" [2].

Marea rentabilitate din construcția căilor de comunicație a atras și mult capital străin. Din cele 3 miliarde de dolari, investite pînă în 1875, jumătate erau capital englez.

În industrie, în construcții, în agricultură, în transporturi, în bănci, capitaliștii realizau averi imense. Strîngeau în mîinile lor tot mai multe întreprinderi productive. Ritmul în procesul de concentrare a producției s-a accelerat îndeosebi în decada 1869—1879. În vremea asta numărul întreprinderilor industriale a crescut doar cu 0,7%, pe cînd valoarea producției a sporit cu 58%, iar numărul muncitorilor cu 33%. În 1861, Statele Unite aveau doar 3 milionari ; peste 36 de ani — 3 800. Trei regimente de... milionari.

Dar în vîrtejul acestei prosperități, o poticnire bruscă : criza din 1873.

A izbucnit la 18 septembrie.

Semnal — crahul vestitei bănci philadelphiene, „Jay Cooke et Co". La cîteva zile a tras obloanele și bursa de valori din New York. Efectul crizei bancare s-a răsfrînt complex și multilateral. Au falimentat foarte multe întreprinderi industriale și bancare : în 1874, 5 830 de bancrute, în 1875—7 740, iar în

[1] W. Foster, *Schiță a istoriei politice...*, p. 171.

[2] Jürgen Kuczynski, *Teoria situației clasei muncitoare*, Editura Științifică, București, 1958, p. 105.

1878 — 10 478 [1]. Rezistau numai cele mai tari. Celelalte, praf și pulbere...

Închiderea fabricilor, șomajul muncitorilor loveau amarnic trade-unionurile. Multe s-au destrămat și au dispărut. Sensibili la fluctuațiile bursei, patronii companiilor feroviare au intrat în panică. Au întrerupt brusc lucrările. În 1872 s-au construit 7 429 de mile de cale ferată ; în 1875 numai 1 606. Industria metalurgică și-a pierdut clientul principal. Multe furnale s-au stins pentru totdeauna. De la 2 560 000 t, în 1873 producția de fontă s-a redus la 1 868 000 t.

Criza a cuprins și Europa, și o parte din Asia.

După criză a urmat o lungă perioadă de stagnare : într-o serie de ramuri economice pînă în 1878 și chiar 1879.

Oricît de grea, criza din 1873 n-a reprezentat decît o criză ciclică, o criză de creștere a capitalismului, cu efecte nimicitoare pentru micii producători, pentru micii fabricanți. În genere însă economia nord-americană a continuat să crească repede. Criza a ucis numeroși mici proprietari și a îmbogățit și mai mult pe cei mari.

Deci din război, din „reconstrucție", din criză, din tot ritmul rapid al dezvoltării au profitat întîi marii capitaliști.

Au exploatat mai intens forța de muncă. Pentru război !

Au acumulat mai multe capitaluri. Pentru război ! Tot pentru război s-a creat și o uriașă datorie publică. Și, în consecință, tot pentru război, s-au pus impozite apăsătoare : să plătească masele datoria publică din care cîștiga burghezia. În 1865, datoria publică era de 2 800 000 000 de dolari. Peste un an Hugh Mc Culloch, secretarul tezaurului, a început să retragă din circulație bancnotele cu „spatele verde". Măsura n-a dat însă rezultat. Sub președinția lui Grant, în 1870, s-a votat un împrumut de rambursare, cu plata obligațiilor eșalonate pe 10, 15 și 30 de ani. La sfîrșitul lui 1872, datoria publică s-a micșorat la un miliard de dolari.

„Vinerea neagră"

Președinția lui Grant a intrat în istorie ca vremea afacerismului, a cupidității, a nemăsuratei îmbogățiri pe căi nepermise. Cîteva cazuri ilustrative.

[1] Vezi *Ocerki novoi i noveișei istorii SȘA*, p. 279.

Întîi, afacerea Jay Gould, „conspirația aurului" sau „vinerea neagră", din septembrie 1869. O farsă gangsterească fantastică. Scurt istoric : Jay Gould, „un magician al finanței", lipsit de orice scrupul, ajutat de James Fiske, un șarlatan prosper și fanfaron, și de A. R. Corbin, cumnatul președintelui Grant, a urzit o „conspirație a aurului" : să cumpere tot aurul din New York și să-l speculeze la bursă.

Știau că, lunar, guvernul lansa pe piață un milion dolari aur, retrăgînd bancnotele cu „spate verde". Banca lansa aurul numai cu semnătura președintelui. „Conspiratorii" l-au convins pe Grant să petreacă, două săptămîni, la un vechi prieten, într-o localitate din Pennsylvania apuseană, la 40 de mile de calea ferată și de telegraf. Să nu poată semna la data prescrisă dispoziția de punere în circulație a dolarilor de aur. Și la 24 septembrie, banda lui Gould a început să cumpere aurul de pe piață, să-l stocheze, să-i ridice prețul. Au adunat, în cîteva zile, 100 000 000 de dolari aur. Vineri, 29 septembrie 1869, au dat lovitura de grație ; au negociat la bursă aur în valoare de 26 000 000. Au năucit bursa. Cursul aurului a crescut de la 137 la 162. Mergea bine. Gould și Fiske „semănau ca două picături de apă cu bandiții de drumul mare din Montana care, înarmați, atacau trăsurile de poștă încărcate cu pepite și pulbere de aur" [1]. Au strîns averi colosale, lovind, în joc banditesc de bursă, companii de cale ferată, bănci, întreprinderi industriale.

În acea „vinere neagră", panica a cuprins tot New Yorkul. Au bancrutat numeroase întreprinderi. „Conspiratorii" s-au lansat nebunește în speculă și aventură. Au pierdut orice măsură.

În cele din urmă, președintele a aflat, totuși.

S-a întors, prin surprindere, la Washington.

Ca să zdrobească tîlhăria, să restabilească situația a aruncat pe piață 5 000 000 în aur.

Asta a avut un efect magic.

Prețul aurului a scăzut subit. Lumea bursei, financiarii și-au recăpătat calmul. Escrocii au căzut în propria lor cursă. Au pierdut multe milioane. Aveau însă de unde.

Congresul a întreprins o anchetă. Dar vinovații au știut să se strecoare și să scape fără nici o pedeapsă. Tîlharii, între ei...

Al doilea, și mai nerușinat, s-a numit scandalul „Tweed Ring". De prin 1868, o clică de politicieni afaceriști, condusă

[1] Henry William Elson, *op. cit.*, p. 824.

de W. M. Tweed, și-a asigurat controlul întregii administrații municipale a New Yorkului. Încheind afaceri fictive, storcea de la primăria orașului fonduri uriașe. A încasat, de pildă, 12 000 000 de dolari pentru o lucrare care valora mai puțin de 2 000 000. Ca să obțină aprobările creditelor, „Tweed Ring" șperțuia primarul, inginerii, funcționarii, senatorii. Plătea indemnizații, șpagă, după rangul politic și administrativ ale celui mituit : între 10 000 și 40 000 de dolari. Un republican radical se vindea mai scump ca un „democrat". Mă rog... după obraz. Așa, ani de zile, Tweed și „ringul", clica lui, au delapidat peste 200 000 000 de dolari. Abia în 1871 presa a mirosit ceva și a pornit o campanie împotriva lui Tweed.

Lumea s-a speriat. S-a stîrnit o zarvă cumplită.

Fiind în preajma alegerilor, politicienii n-au mai putut tăcea. Delapidatorii au compărut la bară. Tweed a izbutit totuși să fugă în Europa. Extrădat, a primit doisprezece ani și a murit în închisoare. Lucru rar pentru un gangster american. Dar, de, așa-i la început...

Al treilea. În timpul campaniei electorale din 1872, „New York Herald" da în vileag o „gigantică escrocherie" din domeniul construcției feroviare. „Creditul Mobiliar" finanța „Union Pacific Railroad", societate apreciată drept „mîndria națiunii americane".

Dar unul dintre conducători, Oakes Ames, mare industriaș și deputat de Massachusetts, își confecționa „cît mai mulți amici în Congres", împărțindu-le acțiuni la „Creditul Mobiliar". Îi șperțuia, galant, ca să obțină terenuri, mine, păduri, fonduri. Apoi, spre a ridica valoarea acțiunilor, făcea reclamă că are, printre acționari, oameni politici cu greutate. Așa, Ames a răspîndit printre congresmeni 343 de acțiuni ale „Creditului Mobiliar". Le plasa „acolo unde-i aduceau mai mult".

Dar s-a aflat.

O comisie specială numită de Senat a descoperit că Oakes Ames a mituit pe președintele Senatului, pe al Camerii reprezentanților și pe mulți alți oameni politici. Ca să nu mai divulge întreaga tîlhărie, Oakes Ames a binevoit să moară, a doua zi după izbucnirea scandalului. S-a sacrificat vițelului de aur. Mărimile din Congresul federal, amestecate în „Gigantica escrocherie", au primit cîte o... dojană, între patru ochi. Cică erau... bătrîni.

Da : tîlharii bătrîni și scuza puerilă.

„Reconstrucția" se transforma în contrariul ei : un simplu mijloc de jaf și îmbogățire a unor potentați politici, a unor escroci. Un mijloc de creat businessmeni.

Istoricii americani, într-un consens, recunosc că generalul Grant a patronat aceste escrocherii. Și regretă foarte mult : „Grant a fost un mare soldat, dar un șef politic lamentabil, și în afara domeniului afacerilor străine, administrația lui a atins un record de eșecuri răsunătoare... Dar prietenii și admiratorii lui au fost dezamăgiți nu de nepriceperea lui, ci de faptul că a permis ca prietenia lui să fie folosită pentru scopuri necinstite" [1].

Pe drept cuvînt Walt Whitman se indigna, în 1871 : „Serviciile publice ale Americii, naționale, de stat și municipale, în toate ramurile și departamentele lor, inclusiv cele juridice, sînt mînjite, înecate în corupție, luare de mită, minciună, rea administrație, iar justiția este și ea contaminată. Marile orașe colcăie de jefuitori și de ticăloșii, atît legale cît și ilegale. În viața mondenă — superficialitate, amoruri frivole, infidelitate, țeluri meschine, sau nici un fel de țeluri, totul numai pentru a omorî timpul. În afaceri (acest cuvînt, modern căpcăun — *business*), unicul scop, prin orice mijloace, este cîștigul de bani. Șarpele vrăjitorului din fabulă i-a înghițit pe toți ceilalți șerpi ; tot astfel goana după bani este șarpele vrăjitorului nostru, rămas astăzi singurul stăpîn pe teren. Clasa cea mai aleasă cu care ne tot lăudăm nu-i decît o gloată de speculanți și de bădărani îmbrăcați după ultima modă. Ce e drept, în spatele acestei farse fantastice care se joacă pe scena deschisă a societății, se pot descoperi lucruri solide și acțiuni minunate, încă nedeplin formate și care se desfășoară acolo, în planul al doilea, pentru a crește și a se dezvălui la timpul lor" [2].

Încheind optimist, Walt Whitman se gîndea la marele popor american.

„Mîndrețea Americii"

Dar businessmenii se nășteau, creșteau și răposau fără caracter și fără conștiință. Lăsau, în schimb, moșteniri de milioane.

Oamenii și instituțiile publice burgheze s-au acomodat ușor la *business*. Ministerul de Interne conta drept sediu al specu-

[1] Nevins și Commager, *op. cit.*, p. 238.
[2] Walt Whitman, *op. cit.*, p. 398.

lei cu pămînturile statului. Ministerul de Finanțe, oficină a afacerilor cu impozitele indirecte ori a escrocheriilor de bursă. Birourile vamale din New York și New Orleans au ajuns îngrozitor de corupte. În Saint Louis o „bandă a whisky-ului" a defraudat statul cu milioane și președintele a tăcut mîlc. Cine iubea whisky-ul mai mult ca dînsul ?

Îmbogățirea prin mijloace nepermise devenea un fel de boală psihică. Cornelius Vanderbilt, de pildă, cel care subscria în cauțiunea pentru Jefferson Davis, mare speculant în construcțiile feroviare, și-a sporit, în cincisprezece ani, de zece ori capitalul. În 1877 poseda o avere de peste 100 000 000 de dolari. Și era doar un simplu parvenit, un grosolan, un viclean, un ignorant, un șarlatan feroce. Se fălea cu lectura unei singure cărți, în toată viața, cînd avea șaptesprezece ani — o carte despre patimile lui Cristos, scrisă în secolul al XVII-lea. Îl caracteriza o vanitate monstruoasă, aproape dementă : voia să ridice un monument comun, pentru el și Washington... Dacă nu l-a ridicat, ar putea-o face urmașii. Apărea și un... prinț al fierului : Andrew Carnegie. Venise, la doisprezece ani, din Scoția, în Pittsburgh, la niște rude. A intrat într-o întreprindere ca fochist. S-a îmbogățit însă repede. Suspect de repede. La treizeci de ani dispunea de un venit anual de 50 000 de dolari. Din 1865 încoace s-a dedicat industriei metalurgice. I-a mers bine, foarte bine. În 1878 avea un capital de 1 250 000 de dolari. Acaparase majoritatea minelor de fier și cărbune din regiunea Lacului Superior. Construia orașe, căi ferate, flotă pentru transportul minereului și al mașinilor, toate proprietățile lui.

Să nu-l uităm pe John. D. Rockefeller, fiul ciudatului bancher care credita mai ales fermierii amenințați de bancrută. A pornit ca simplu găzar. Din 1862 s-a specializat în speculații cu petrol. Și a prosperat, și el, repede. Tot uimitor de repede. Războiul și „reconstrucția" i-au strîns aur în buzunare parc-ar fi avut magnet. În 1870 Rockefeller înființa societatea „Standard Oil Co. of Ohio". Capital ? Un milion de dolari. Controla 10% din producția națională de petrol. Foarte bine. Dar mister Rockefeller avea un uimitor talent de a face bani și de a doborî adversari. Iar „Standard Oil Co.", capacitatea de a înghiți toți concurenții, toți dușmanii. Absolut toți. Îi pîndea din umbră, ca paingul. Cum se prindeau în plasa abilităților lui economice îi și mobiliza în falimente răsunătoare. Întreprinderile falite intrau în „Standard Oil Co.", ca-n pîntecele chitului din

Biblie. Și pilduim cu elemente biblice, pentru că lui John D. Rockefeller îi plăceau aurul, petrolul și predicile religioase. Șase zile și șase nopți uneltea, fura, se îmbogățea. A șaptea se odihnea și se ruga în strană. Apoi, foarte convins și pătruns de evlavie, urca pe anvon și predica : „Creșterea unei firme mari reprezintă doar supraviețuirea celui mai destoinic : *strugle for life*". Și, mai departe, cu o undă de poezie : „Trandafirul numit «Mîndrețea Americii», care înveselește privitorii cu gingășia lui, poate fi cultivat numai dacă, de timpuriu, sînt sacrificați bobocii mai mici din jurul lui. Asta, în general, nu-i partea cea mai proastă din lumea oamenilor de afaceri. Nu-i decît traducerea în viață a unei legi a naturii, a unei legi dumnezeești" [1].

Ei, bată-te pustia, poezie...

Pînă în 1872 „Mîndrețea Americii", adică „Standard Oil Co." și-a sporit capitalul la 2 500 000 de dolari. Iar criza din 1873, cu lunga ei perioadă depresională, scuturînd și doborînd pe foarte mulți dintre micii producători, a venit în ajutorul „trandafirului", ca o ploaie de primăvară. A profitat de concurența dintre diferitele societăți feroviare și a obținut de la „Pennsylvania Rail Road", de la „New York Central Rail Road și Erie Co.", un tarif de transport preferențial : rabaturi de 24—45%. Așa i-a convenit să reducă prețul la vînzare. Cu asta a silit majoritatea micilor producători de petrol să-i vîndă toată producția, la prețul dictat de el. Le-a închis gura și prăvăliile cu cheile concurenței. Așa a „cumpărat", în 1873, 50% din participațiile rafinăriilor din Louisville.

Au venit la rînd, în 1874—1876, rafinăriile din Pittsburgh și Philadelphia. Peste un an a înhățat „Empire Transportation Company", cel mai de seamă pipe-line. Continuînd opera de sacrificare a „bobocilor" tineri, în 1879 a unit 19 societăți care, la rîndul lor, controlau alte 20 de societăți și a creat trustul „Standard Oil Co". Capitalul inițial — 102 000 000 de dolari ; controla 9/10 din producția de petrol a Statelor Unite ; reprezenta un mare monopol imperialist, unul dintre cele mai mari din lume. „Șarpele vrăjitorului" înghițise ceilalți șerpi și rămăsese singurul stăpîn pe producția de petrol. Își rotea privirile pe glob, după clienți. Începea să aprecieze China drept piața celor 400 000 000 de clienți ai petrolului rockefellerian.

[1] Jürgen Kuczynski, *op. cit.*, p. 105.

Cu toate aceste sau, am zice prin toate acestea, dezvoltîndu-şi vertiginos economia, Statele Unite săltau spre locul întîi în lume şi deveneau cea mai puternică ţară imperialistă.

Cerbul piere pe înălţimi

Cînd se întîlnesc orînduirile, biruie cea mai bine înzestrată, cea mai tînără. Aplicarea legii *homestead*, specula cu pămînturile şi construcţia căilor ferate în Vest au stîrnit din nou conflictul tragic cu triburile indiene. Conflictul pentru pămîntul rezervat lor, să aibă unde vîna. Băştinaşii Americii precolumbiene s-au retras întotdeauna, dar nu s-au supus niciodată.

Uitînd ajutorul dat, la sfîrşitul războiului guvernul din Washington a tratat pe indieni, în bloc, ca rebeli. Le-a impus condiţii excepţional de grele. De pildă, chiar creecksilor, cei mai activi luptători alături de Nord, le anula, prin tratatul din 1866, scutirea de impozite făgăduită şi le smulgea pămînturile din vestul Indianei.

S-a înfiinţat „Biroul pentru indieni", un instrument de a-i aduce la sistemul de viaţă capitalist. Le dădea loturi de 160 de acri, „fără plată", din propriul lor pămînt. Şi le repartiza pămînturile între ale albilor, ca să le rupă organizarea gentilică tribală, să le slăbească legătura de sînge. Să-i transforme în cetăţeni ai Statelor Unite. Cam o treime dintre indieni au acceptat situaţia asta. Restul au refuzat.

Construcţiile feroviare pe pămînturile indienilor echivalau cu confiscarea. Fluieratul locomotivei clocotind în stepă alunga şi vînatul, şi pe indieni. Dar adesea nu părăseau sălaşele fără luptă. Atacau fermele şi caravanele, atacau tot ce strivea tihna milenară a stepei şi a pădurilor bogate în vînat.

Pe teritoriul Nebraska, de pildă, şantierele şi calea ferată trebuiau să fie păzite de puternice detaşamente militare.

În 1867, călcînd în picioare angajamentele solemne că li se va lăsa veşnic teritoriile rezervate pentru vînătoare, Congresul federal a dat legea care acorda triburilor de amerindieni teritorii speciale, „rezervaţii", în Munţii Stîncoşi. Li se cultiva iluzia că acolo puteau trăi în libertate, nestingheriţi, în mijlocul naturii sălbatice. Dar indienii au refuzat să intre în cuşca „rezervaţiilor". S-au ridicat, în masă, la răscoală. Şi, timp de nouă ani, armata americană, comandată de Sherman, de Sheridan şi de alte celebrităţi din războiul civil au căutat să vîre indienii în „rezervaţii" cum ar fi vîrît bizonii în ţarc. Dar ca

şi bizonii nu s-au lăsat nici prinşi, nici înjuguiţi, nici înţărcuiţi. S-au retras pe podişurile înalte şi sterpe, s-au furişat pe văile sălbatice şi inospitaliere ale Munţilor Stîncoşi. De aici amerindienii nu mai aveau unde se retrage. Iar de plecat fruntea n-aveau de gînd să şi-o plece. Angajau ultimele lupte pentru libertate, în pădurile şi pe ţancurile Stîncoşilor. Inegală bătălie, de exterminare fizică. Un neam de oameni mîndri, de o răspicată personalitate morală, cu mari calităţi fizice şi intelectuale, se azvîrlea cu arcul în mînă şi cu pana de şoim în plete în prăpăstii, în buza tunurilor ori în ascuţişul baionetelor yankee.

Îşi lichidau istoria în piscurile Stîncoşilor, la marginea comunei primitive.

Concentrarea indienilor în „rezervaţii" a fost, de fapt, un război de exterminare.

Gloriosul luptător pentru eliberarea negrilor, Sherman, aici, în Vestul îndepărtat, se călăuzea după un principiu asasin : „Singurul indian bun este cel mort !"

Se poate închipui o pată mai compromiţătoare pe blazonul gloriei dobîndite la Vicksburg ori Savannah ?

De ce nu ştiu generalii să-şi atîrne, la vreme, armele în panopliile muzeelor ?

Cîte lucruri, în istorie şi în viaţă, se trasformă în contrariul lor...

Căutînd să înlăture orice zăgaz din calea lui, capitalismul a zdrobit ultimele frînturi de triburi indiene. La 1880 mai trăiau circa 200 000 de amerindieni. Se numeau cetăţeni americani, supuşi unei administraţii deosebite. Depindeau, în întregime de „Biroul pentru indieni", cu împuterniciri depline : putere executivă, judecător suprem, fără control şi fără limită.

Interesant : aceste biete rămăşiţe dintr-un neam mîndru şi eroic deveneau nu atît obiectiv de curiozitate etnografică, în apropiere de parcul Yellowstone, cît „rezervaţii ale muncii ieftine". Capitalismul le transformă, pe toate, după măsura intereselor lui.

Oricum, a pierit o rasă de oameni care ar fi putut îmbogăţi tezaurul culturii universale.

Primele steaguri roşii pe străzile New Yorkului

Incontestabil războiul civil şi victoria revoluţionară a Nordului au contribuit substanţial la democratizarea vieţii politice din Statele Unite. „Această ţară este în multe privinţe un mo-

del și un ideal al civilizației noastre burgheze", scria Lenin în 1915 [1].

Indată după încheierea păcii, muncitorii americani au pus cu și mai multă energie problema zilei de lucru de opt ore. „Ligile" muncitorești au înfățișat Congresului numeroase proiecte de legi privind această revendicare. Congresmenii care, cum spunea Sorge, „nu voiau să joace cu cărțile pe masă", au dus o politică duplicitară. Pe de o parte făgăduieli. Pe de alta, atunci cînd legislativele unor state ca New York, Missouri, Illinois au aprobat ziua de muncă de opt ore, congresmenii au împiedicat aplicarea legilor.

În organizarea luptei clasei muncitoare americane au apărut „uniunile internaționale" muncitorești: uniunea oțelarilor condusă de W. Sylvis, a fierarilor condusă de Jonathan Figger.

Din 1864 s-au creat secții ale Internaționalei I. Adesea muncitorii americani erau îndrumați de prietenii lui Marx, Fr. Sorge și Weydemeyer. Harnic organizator, Sorge a avut mult de furcă îndeosebi cu deviatorii, cu adversarii primirii negrilor în secții.

Și secțiile Internaționalei I s-au angajat în lupta pentru ziua de opt ore. La Baltimore, în 20 august 1866, s-a ținut primul congres național al muncitorilor, simultan cu Congresul de la Geneva al Internaționalei I. Au participat 60 de delegați, reprezentînd 60 000 de muncitori organizați. Discuțiile s-au purtat sub lozinca: Organizarea luptei împotriva capitalului. În rezoluție se cerea: ziua de muncă de opt ore, interzicerea muncii forțate a celor arestați, îndepărtarea mizeriei din cartiere, înființarea unor școli speciale și a unor case de citit pentru muncitori, crearea cooperativelor muncitorești și organizarea muncitorilor necalificați. Se preocupau și de interesele fermierilor: armele producției se cuvin celuia care știe și este capabil „să se folosească de ele, iar pămîntul celui care dorește să lucreze pe el" [2].

Delegații au dezbătut, cu ardoare, problema luptei independente a muncitorilor, problema grevelor, problema solidarității internaționale. Nu s-a ajuns însă la formarea unui partid al muncitorilor. Delegații n-au prețuit, la justa valoare, colaborarea cu lupta negrilor, ci doar au formulat că: interesele muncitorilor albi și ale celor negri sînt aceleași. Totuși Marx a apreciat pozitiv activitatea acestui congres, arătînd că majoritatea cererilor formulate de dînsul pentru Geneva „au

[1] V. I. Lenin, *Opere*, vol. 22, p. 5.
[2] *Ocerki novoi i noveișei istorii SȘA*, p. 283.

fost exact dezbătute și acolo (în Congresul de la Baltimore) datorită instinctului sigur al muncitorilor" [1].

În anul următor — 1867 — la Congresul de la Chicago, unde au participat 71 de delegați din 64 de organizații, s-a aprobat statutul „Uniunii naționale a muncitorilor". Iar în 1868 președinte a fost ales W. Sylvis de meserie turnător, unul dintre cei mai de seamă luptători din mișcarea muncitorească americană, un entuziast de o rară căldură și pasiune de a lupta pentru dreptate. Munca în sindicate îi era mai scumpă decît familia, decît tot ce avea mai de preț pe lume. Se străduia să apropie muncitorii albi de cei negri, să-i solidarizeze în luptă, să obțină salariu egal la muncă egală, și pentru femei și pentru negri. A călătorit în Sud, pe jos, din oraș în oraș, și a organizat numeroase secții ale „Uniunii naționale a muncitorilor", care, în 1869, avea peste 600 000 de membri. Efortul elementelor revoluționare din „Uniunea națională" țintea să ajungă la unitatea tuturor muncitorilor, indiferent de naționalitate. Să nu-i mai poată dezbina patronii, care, ca să obțină muncă ieftină, se foloseau de atițarea șovină și rasistă. La congresul din 1869 al acestei uniuni au participat și delegați ai muncitorilor negri. Întîia oară se vorbea clar despre comunitatea de interese a muncitorilor de orice rasă, de orice naționalitate. Între altele, uniunea cerea și înzestrarea negrilor cu pămînt. Sylvis stăruia pentru primirea muncitorilor negri în sindicate. Propaganda burgheză foarte insistentă strecura, în rîndul muncitorilor, idei de învrăjbire rasială, împiedicînd adesea unitatea de luptă a clasei muncitoare. Cu tot efortul lui Sylvis numai sindicatele de tîmplari, dulgheri și tăbăcari negri au fost primite în uniune: „au interese comune cu noi", se spunea în rezoluție.

Discuții contradictorii între muncitorii albi și negri porneau adesea și de la faptul că negrii idealizau partidul republican: i-au ajutat să se elibereze. Pentru „Uniunea națională a muncitorilor" partidul republican era doar partidul marelui capital care-și dovedise rapacitatea în „reconstrucție".

În 1869, Sylvis a murit. Avea numai 41 de ani. Familia n-a avut nici cu ce-l îngropa. S-au îngrijit de asta tovarășii de muncă. Tot în 1869 s-a creat și „Ordinul Cavalerilor muncii". Dar, pînă în 1878, a rămas ca o organizație secretă.

„Uniunea națională" a organizat mari demonstrații. Ca de pildă, cea din 13 septembrie 1871. Au participat peste 20 000

[1] Marx-Engels, *Opere*, vol. 27, ed. rusă, p. 479.

de muncitori, antrenați în demonstrație mai ales de secțiile Internaționalei I. Demonstrația a reprezentat și o solidarizare cu lupta Comunei din Paris.

Atunci, la 13 septembrie 1871, au apărut primele steaguri roșii pe străzile New Yorkului. Pe unele le purtau muncitori negri.

Peste un an, muncitorii din New York au impus o grevă de trei luni. Zece sindicate au obținut atunci ziua de muncă de opt ore. Precedentul newyorkez a însuflețit și lupta, pentru același țel, a muncitorilor din Philadelphia, Chicago, Buffalo, Albany.

Dar criza din 1873, cu ploaia ei de șomeri, a anulat toate aceste succese. Piatra lui Sisif se prăbușea iar spre prăpastia de unde fusese scoasă. Dar muncitorii n-au uitat niciodată cum au constrîns pe patroni să le acorde regimul de opt ore de muncă. „Uniunea națională a muncitorilor" a reprezentat lupta organizată a proletariatului american și a ținut legătura cu Internaționala I. Iar meritele ei au fost prețuite de Consiliul general al Internaționalei. De altfel, în 1872, în Statele Unite funcționau 30 de secții ale Internaționalei, numărînd peste 5 000 de muncitori.

Criza din 1873, cu lunga-i depresiune, pînă în 1878, a aruncat mulți muncitori pe drumuri, în toată America. În 1877, trei milioane de oameni n-aveau ce lucra. Lupta pentru drepturi, pentru ziua de opt ore a devenit grea. Cum încercau muncitorii o grevă, patronii le „ofereau" un lock-aut. Și tocmai în vremea crizei, lassallienii au dus o politică scizionistă, au negat necesitatea organizării sindicale, au absolutizat lupta politică.

Totuși, mișcarea grevistă americană s-a remarcat înaintea oricărei alte mișcări din orice parte a lumii. Și cel mai dramatic moment a fost greva feroviarilor din 16 iulie 1877. O grevă a mizeriei și a indignării împotriva marilor monopoliști. Au pornit-o feroviarii din Baltimore. S-a extins pe valea lui Ohio. S-au solidarizat minerii, muncitorii din transporturile fluviale, hamalii. Au ținut mitinguri în multe orașe. În Saint Louis au pus chiar mîna pe conducerea orașului. Greva a durat două săptămîni. S-a extins și în Vest și în Nord. Împrumuta un caracter de grevă generală. Burghezia s-a cutremurat de spaimă. „În America a apărut spectrul Comunei din Paris", se îngrijorau gazetele burgheze.

Guvernul federal, solicitat de patroni, a ordonat armatei să intervină. Și a intervenit brutal : la Cumberland 12 morți, la Pittsburgh 12 morți și 29 de răniți, la Chicago peste 50 de morți și peste 100 de răniți. Dar mai mult lipsa de unitate decît teama de gloanțe a înfrînt greva, la 2 august 1877. Peste 5 000 de arestări. Autoritățile au învinuit conducătorii muncitorilor de activitate teroristă. Mulți au fost tîrîți în judecată. Zece au fost spînzurați. Persecuțiile, teroarea, execuțiile au continuat tot anul.

Muncitorii n-au mai putut activa în sindicate. Multe s-au dezorganizat.

În același timp migrațiunea spre Vest devenea tot mai dificilă. Pămînturile libere se terminau. Cum observa publicația „Workingsmen's Advocate" : „În primul rînd mulți nu au mijloacele necesare ca să plece acolo și, în al doilea rînd, chiar dacă ajung acolo, ei n-au cu ce să lucreze pămîntul" [1]. Și chiar dac-ar fi avut cu ce-și plăti trenul pînă în Vestul îndepărtat, n-aveau nici vite, nici unelte agricole... „Sau dacă ar putea trăi cu iarbă ori fructe crude pînă se coace recolta, continua, cu ironie, publicația citată, poate ar pleca mai mulți..."

În perioada depresiunii dintre 1873 și 1878, întîia oară s-a pornit o emigrație din Statele Unite spre America Latină. Mulți s-au întors în Europa, flămînzi, tuberculizați, îmbătrîniți, epave umane hrănite cu himere din țara tuturor posibilităților.

În vremea asta, omul de știință Edward Lewingston Youmanns căuta argumente în darvinism pentru teoria inadmisibilității grevelor, a luptei colective proletare pentru ziua de muncă de opt ore : cică ar fi împotriva naturii să lupte cei mulți — proletarii împotriva unor oameni izolați, singuri — patronii. Săracii patroni... Îi deplîngea deci pe John D. Rockefeller, pe Vanderbildt sau pe Carnegie și alții care, în numele „destoiniciei" personale, strîngeau marile averi americane. Vezi, cum să nu le iei apărarea ?

Este adevărat că, mai mult ca în oricare altă țară, în Statele Unite, proletariatul obținea succese în lupta lui. Dar toate acestea erau simple paliative care, în fond, nu schimbau condiția proletariatului. Ce era de făcut ?

Singura nădejde și singura cale rămînea lupta organizată, revoluționară, comunistă.

---

[1] T. Schattelesz, *op. cit.*, p. 107.

Epilog politic

Unitar n-a fost niciodată partidul republican. Mai degrabă un conglomerat de interese și grupuri sociale, nesudate, legate doar de lupta comună împotriva sudiștilor.

În timpul războiului, dar mai ales în perioada „reconstrucției", deosebirile de interese și de concepții dintre moderați și radicali s-au adîncit mereu.

Dictatura radicalilor nu convenea republicanilor moderați.

În mai 1872, în Congresul de la Cincinnati, republicanii ziși liberali : Schurtz, Greeley, Trumbull s-au despărțit de radicali.

Asta însemna, în fapt victoria „democraților".

Încă din 1869, în Tennessee și Virginia, „democrații" au înlăturat guvernatorii republicani. În 1870 au preluat conducerea în Carolina de Nord.

În alegerile prezidențiale din 1872, republicanii au revenit, în Convenția de la Philadelphia, cu candidatura lui Grant. Opinia publică demonstra, în zeci de variante, incapacitatea civilă a generalului, nepotismul lui în materie de slujbe și afaceri, concepția guvernanților și *„carpet-baggerilor"*. Dar republicanii n-aveau altul mai bun. Republicanii liberali l-au propus pe Horace Greeley director la „New York Daily Tribune", om cu multă popularitate mai ales în Sud, pentru că subscrisese la cauțiunea pentru Jefferson Davis. Ținea să folosească... vîntul din Sud. Mai ales că, prin amnistia din 1872, Grant a acordat drepturile civice la circa 150 000 de exconfederați. „Democrații" întîi au fost surprinși. Curînd însă și-au dat seama că n-ar fi găsit altul mai bun să le reprezinte interesele, chiar de l-ar fi făcut din lut. Punînd totul la bătaie, biruind chiar „cămașa însîngerată" a „Ku-klux-klanului", republicanii l-au ales pe Grant pentru a doua magistratură. Parcă nu s-ar fi compromis destul în prima.

În urma concesiilor făcute atîtor curente și interese, Greeley era așa de sigur de victorie, încît, cînd a aflat rezultatul, a căzut ca trăsnit. Înfrîngerea i-a dat lovitura de grație. Dovadă că și iluziile politice pot ucide în adevăr pe cineva. Chiar cînd acel cineva s-a comportat ca vîrtelnița din vîrful acoperișurilor, sensibilă la orice vînt.

„Democrații" sintetizau acum, din ce în ce mai limpede, noile interese și concepții ale marii burghezii reacționare, partidul compromisului dintre burghezia din Nord și plantatorii din Sud. Se împodobeau cu o fațadă liberală. Vociferau demagogic împotriva corupției, împotriva speculei, a fărădelegilor

guvernului Grant. În numele clemenței, al unității și al frăției naționale continuau să ceară reabilitarea completă a tuturor rebelilor. Solicitau abolirea tuturor legilor care le îngrădeau drepturile. Năzuiau spre cea mai deplină pace de clasă cu plantatorii. Să închege, împreună cu republicanii conservatori, o monstruoasă coaliție, un front comun împotriva negrilor în Sud, a muncitorilor și a fermierilor în Nord.

Era posibil ? Da. De ce ? Pentru că acum burghezia din Nord acaparase cea mai mare parte din economia Sudului. Iat-o : mare proprietară industrială, bancară, agrară, folosind forța de muncă salariată a negrilor. Așa cum și cît visase. Ca să mențină exploatarea, burghezia de sub orice meridian e inconsecvent progresistă, își ciuntește aripile propriului ei revoluționarism și cade din înalturi ideale în mocirla reacțiunii.

Partidul „democrat" și-a sporit portofoliul electoral mai cu seamă în Sud. Trîmbițînd protestele împotriva corupției, făgăduind un regim „cinstit" a atras fermierii și „albii săraci" din rîndul republicanilor radicali. Pe „albii săraci" doar culoarea îi deosebea de negri. Încolo, același trai dificil, aceeași lipsă de pămînt și de drepturi. Totuși, înapoiați și induși în eroare, îi urau pe negri. Se temeau de concurența lor. Se lăsau tîrîți pe calea segregației rasiale. În desperarea lor mic-burgheză înclinau spre lozinca reacționară : „Sudul, țara omului alb". Lozinca aceasta i-a împins pînă în bandele „Ku-klux-klanului", simbriași ai ocultei forțe a marii burghezii, coalizată cu exstăpînii de sclavi. Toate acestea au imprimat politicii Statelor Unite un iz reacționar, retrograd.

Și partidul republican, în ansamblul lui, se transforma. O bună parte din membri, mai ales *„carpet-baggerii"*, s-au îmbogățit în Sud. Alții, în Vest. Alții, în industria și băncile din Nord. Partidul lui Lincoln își împlinise misiunea istorică : desființase sclavia. Acum, fără alt țel în față, împrumuta culoarea intereselor membrilor îmbogățiți peste măsură. Devenea tot mai mult partidul marelui capital, partidul burgheziei naționale, victorioasă în războiul civil. Dezamăgiți, muncitorii și fermierii îl părăseau. Doar în rîndul negrilor mai păstra oarecare influență : partidul lui Lincoln, partidul care i-a ajutat să se elibereze.

La alegerile legislative din 1874, partidul „democrat" a obținut majoritatea în Camera reprezentanților : 168 „democrați", față de 108 republicani. Senatul mai păstra încă o majoritate republicană.

Criza din 1873 a înrîurit mult şi soarta guvernului Grant. „Democraţii" îşi făceau de cap. De pildă, în 1872, în Texas, folosind „Ku-klux-klanul", au înlăturat complet pe negri de la alegeri.

În 1873, într-o localitate din Louisiana, „bourbonii" au atacat cu tunul casa unde negrii ţineau o întrunire. Au ucis 61. După capturare au mai împuşcat 37.

În Cliton, o bandă de foşti plantatori au ucis, tot în timpul alegerilor, peste 50 de negri. Grant a refuzat să trimită trupe în ajutorul negrilor, căsăpiţi de bandele segregaţioniste. N-a sancţionat pe ucigaşi.

În 1876, în statul Mississippi, după conflictele sîngeroase de la Vicksburg şi Yazoo, negrii au „renunţat" la dreptul de vot [1].

Lenin arăta, în 1917, că în Statele Unite negrii „trebuie consideraţi drept o naţiune asuprită, întrucît egalitatea cucerită prin războiul civil din 1861—1865 şi garantată de constituţia republicii... a fost în fapt şi în multe privinţe îngrădită" [2], în perioada de trecere de la capitalismul progresist, premonopolist, la capitalismul reacţionar, monopolist.

În Louisiana şi Carolina de Sud s-au ales cîte doi guvernatori : unul „democrat", altul republican. În 1874, într-o răscoală la Red River Parish, „democraţii" au asasinat şase funcţionari republicani. Mii de oameni s-au bătut, tot în timpul alegerilor, pe străzile New Orleansului. Au căzut mulţi morţi. Guvernatorul republican Kellogg nu s-a putut menţine decît cu ajutorul baionetelor. Agitaţiile şi răzmeriţele sîngeroase au continuat şi în anii următori. Folosind forţa, blocul foştilor stăpîni de sclavi, „bourbonii", au acaparat iarăşi administraţia din Alabama, Texas, Arkansas, Mississippi.

Cîţi ani au trecut de la constituţionalizarea amendamentului al XV-lea ? Şase. Scurtă-i memoria politică a burgheziei...

Alegerile prezidenţiale din 1876 au fost dintre cele mai disputate din istoria Americii. Republicanii l-au propus pe R. Hayes, „democraţii" pe Samuel Tilden, mare bancher.

Încă din timpul propagandei electorale se vedea că „democraţii" vor obţine majoritatea. Şi atunci cele două partide au recurs la un compromis : „democraţii" consimţeau să fie ales Hayes, cu condiţia să retragă trupele din toate statele sudiste. Şi-atunci alegerea a devenit o parodie. Voturile s-au negociat mai deschis ca acţiunile la bursă. Comisiile de despuiere a scrutinului au măsluit în chip ordinar, transformînd pur şi simplu o majoritate Tilden într-o majoritate Hayes.

[1] Vezi J. Néré, *op. cit.*, p. 123.

[2] V. I. Lenin, *Opere*, vol. 23, E.P.L.P., Bucureşti, 1953, pp. 273—274.

Înţelegerea secretă, pactul electoral Hayes-Tilden, a marcat sfîrşitul „domniei *carpet-baggerilor*". A însemnat gîtuirea mişcării populare a negrilor. A dus la predarea întregului Sud în bunele graţii ale „bourbonilor". A înscris sfîrşitul fără glorie al „reconstrucţiei", vîndută pe taraba intereselor comune a celor două partide. Vîndută de republicanii înşişi. Şi aceasta din abilitatea „democraţilor" de a-i compromite pînă la ultima limită.

Aşa, la o lună după „inaugurare", la 10 aprilie 1877, noul preşedinte Hayes a retras trupele din Carolina de Sud. Guvernatorul ei, generalul Wade Hampton, improviza declaraţii în spiritul momentului : „Sclavi, negrii ne-au fost fideli. Liberi, să-i tratăm ca amici" [1].

Cu retragerea trupelor din Sud, „reconstrucţia" s-a încheiat.

S-a sfîrşit, deci, şi epilogul celei de-a doua revoluţii burgheze americane.

A fost o revoluţie burghezo-democrată, desfăşurată pe fondul unui război civil.

Dar acum, în final, revoluţia asta se înfăţişa mult „redusă, denaturată, întoarsă înapoi", ciuntită, sluţită de trădarea burgheziei.

Negrii au rămas iar singuri. Nu mai erau sclavi. Deveneau peoni, supuşi segregaţiei rasiale. Sudul semăna cu un „ghetou generalizat", gîtuit tot mai mult de severe şi absurde interdicţii în raporturile dintre albi şi negri. Se practicau chiar „codurile negre", cu clauze încă mai îndrăcite, mai rafinate. De pildă, măsurile discriminatorii în problema alegerilor, îndreptate împotriva negrilor variau de la stat la stat : alegătorul să ştie citi şi scrie, ori peste 70% dintre negrii maturi erau încă analfabeţi. Alegătorul trebuia să posede bunuri impozabile cu cel puţin 300 de dolari : or, negrii au ieşit din sclavie ca Adam din rai. Alegătorul trebuia să aibă o ocupaţie precisă : or, negrii erau zileri şi şomeri de profesie. Alegătorul trebuia să fie o persoană civilizată care înţelege datoriile cetăţeneşti : or, negrii, pînă ieri sclavi ţinuţi în primitivism, cînd să înveţe... datoriile cetăţeneşti ? Alegătorul trebuia să fie cetăţean sau descendent al cetăţenilor care au votat în 1867 sau 1868, sau mai înainte : or, negrii n-au votat înainte de aceşti ani,

[1] Pierre de Lanux, *op. cit.*, p. 212.

iar că au votat atunci n-aveau cu ce proba. Nimeni nu le elibera certificate de... votare. Alegătorul trebuia să îndeplinească, în unele state, „clauza înțelegerii", adică vota numai cine „înțelegea" articolele Constituției federale. „Examenul" se dădea în fața „registratorului", care avea grijă ca negrii să nu înțeleagă nici un articol... [1].

Cam tot așa s-a întîmplat și cu drepturile civile. În 1875, în Tennessee s-a dat o lege, prima, care interzicea negrilor să călătorească în aceleași vagoane de tren sau de tramvai cu albii. Apoi, repede, în alte state s-au introdus legi segregante care separau, obligatoriu, pe negri de albi, în spitale, în hoteluri, în teatre, în săli de concert, în biblioteci, în biserici, în săli de conferințe, în închisori, în cimitire. Pe ușile ascensoarelor din multe magazine mari din Sud apăreau tăblițe indicatoare : „Mărfuri și negri". Dar segregația în școli, aproape generalizată în Sud, era cea mai vexatorie, mai jignitoare, mai dureroasă, mai plină de consecințe nefaste.

Cu rare excepții, perioada de „reconstrucție" a fost „una din cele mai triste din istoria negrilor din Statele Unite" [2]. A însemnat momentul deziluziilor, momentul trezirii din visul, din euforia libertății.

Eliberați din sclavia animalică negrii intrau în dependența economică a foștilor proprietari sau a burgheziei industriale. Îndurau asuprire de clasă și națională. Îndurau ostracizarea socială cea mai ofensatoare și linșarea cea mai barbară, mai absurdă. Legile segregației numite familiar „Jim Crow laws", sau cele nescrise „Lynch", îndrituiau trei indivizi de culoare albă să se declare „tribunal", să judece o infracțiune reală sau imaginară și să dea „sentințe de condamnare" împotriva negrilor și a celor care cutezau să-i apere. „Toată lumea știe, de altfel, scrie Lenin, că *în genere* situația negrilor din America este nedemnă de o țară civilizată : capitalismul *nu poate* să dea o eliberare *deplină* și nici măcar o egalitate deplină" [3].

După șaisprezece ani de la declanșarea războiului civil, Statele Unite formau o țară cît un continent : 7 827 000 km², la care se mai adăuga Alaska — peste 1 500 000 km². Țărmul american măsura lungimea circumferinței pămîntului. Avea 40 de milioane de locuitori. Dacă densitatea demografică ar fi fost cît a Belgiei, ar fi cuprins toți locuitorii lumii de atunci.

[1] Franck Schoell, *op. cit.*, pp. 91—92.
[2] *Ibidem*, p. 75.
[3] V. I. Lenin, *Opere*, vol. 18, E.P.L.P., București, 1957, p. 539.

Sporul se datora, în bună parte, și imigrației. Între 1861 și 1870, cu tot războiul, au venit în Statele Unite 2 064 000 de oameni. Și ritmul a sporit mereu. „America merge tot mai repede înainte, constata Lenin, luînd din lumea întreagă populația muncitorească cea mai energică, cea mai capabilă de muncă" [1].

Și încă o cifră : valoarea comerțului intern trecea de 10 miliarde de dolari.

Dar cum observa, încă din acei ani, Whitman, poetul și vizionarul : „Degeaba am anexat Texasul, California și Alaska și ne întindem spre nord după Canada și în sud după Cuba. E ca și cînd, într-un fel, am fi înzestrați cu un trup mare și tot mai mare, dar lăsați cu un suflet mic sau fără suflet de loc" [2].

Războiul civil s-a stîrnit ca o răzvrătire a Sudului. Și a însemnat cea mai aprigă luptă social politică între burghezia din Nord și stăpînii de sclavi din Sud. S-au înfruntat două guverne : al lui Lincoln și al lui Davis. Două sisteme economice : industrial-agrar (cu policultură) și agrar, întemeiat pe monocultura bumbacului. Două sisteme de muncă : salariată și sclavă. Două armate : a maselor populare din Nord, aliate cu negrii, și armata adunată cu forța a stăpînilor de sclavi din Sud. Și în toate momentele cruciale ale acestui război poporul și-a spus cuvîntul. A silit guvernul să epureze armata de ofițeri trădători, să primească pe negri sub arme și să treacă de la războiul „constituțional" la războiul revoluționar. A impus legea *homestead*. A impus legea de abolire a sclaviei.

E concludentă observația apărută tocmai în acei ani : „Cred că, în fond, cea mai sublimă parte a istoriei politice și culminarea ei purced în mod curent de la popor" [3].

*

A trecut un veac.

Și azi Statele Unite alcătuiesc una din cele mai mari țări ale lumii, cu o industrie și o tehnică foarte dezvoltate, cu bogății uriașe, cu un popor admirabil.

[1] V. I. Lenin, *Opere*, vol. 19, p. 450. Între 1881 și 1890 au imigrat 4 722 000, iar între 1901 și 1909 7 210 000 de oameni.
[2] Walt Whitman, *op. cit.*, p. 398.
[3] *Ibidem*, pag. 418.

Poporul american are azi o mare cultură proprie, plină de originalitate. Dar se mai află în Statele Unite numeroase cercuri războinice dornice de a subjuga popoarele globului.

Mai există şi azi acolo aproape 20 de milioane de negri, ţinuţi în stare de inferioritate, la periferia societăţii, iar marii monopolişti, regi ai fierului, ai petrolului, ai căilor ferate, ai băncilor se călăuzesc nedezmințit după principiul *homo homini lupus*.

De aceea se mai întîmplă şi azi, în prea destule state nord-americane, ca oamenii, dacă li-i pielea de altă culoare, să nu poată merge pe acelaşi trotuar, să nu poată mînca în acelaşi restaurant, să nu poată călători în acelaşi vagon, să nu poată învăţa în aceeaşi şcoală, să nu poată asculta în aceeaşi sală *Simfonia a IX* : „Toţi pe lume fraţi noi sîntem..."

De aceea se mai pot vedea, ca în vremea „cămăşii însîngerate" de pumnalele „Ku-klux-klanului", oameni ucişi, pe drumul mare, cum a fost ucis în 1963, funcţionarul de poştă William Moore din Baltimore, pentru că iniţiase un marş demonstrativ spre Alabama, în semn de protest împotriva segregaţiei rasiale. Rasiştii l-au ucis, la 60 de mile de Birmingham, capitala statului Alabama, numai pentru că îndrăznise să-şi simtă inima dogorind de dragoste pentru oameni.

De aceea se mai întîmplă, de pildă, la Greenwood, ca poliţia să împrăştie cu cîinii o manifestaţie a negrilor pentru obţinerea dreptului de vot.

De aceea se mai întîmplă ca un preşedinte, John Kennedy, tînăr, îndrăzneţ, clarvăzător, să cadă răpus de gloanţe în noiembrie 1963, în condiţii suspect de analoge celor în care a căzut, la 14 aprilie 1865, Abraham Lincoln.

De aceea în cinstea centenarului abolirii sclaviei în Statele Unite nu s-au tras salve de bucurie, ci s-a desfăşurat un mare şi impresionant „Marş pentru drepturile civile", marş de protest împotriva segregaţiei rasiale, organizat de populaţia de culoare şi de toţi democraţii americani. Peste 200 000 de oameni, albi şi negri, s-au întîlnit în faţa statuilor lui Washington şi Lincoln.

Şi chipurile de bronz ale celor doi eliberatori au putut citi inscripţiile de pe pancarte : „Ne-am născut liberi, trebuie să trăim liberi", „Segregaţia destramă unitatea Statelor Unite".

Şi bronzul lor s-a înfiorat sub puterea mesajului trimis din închisoare de Janes Farmer, lider al Congresului pentru egalitatea rasială : „Noi nu luptăm numai pentru drepturile şi libertatea noastră. Noi nu luptăm numai ca în ţara noastră să existe cu adevărat democraţia pe care o susţinem în vorbe. Noi luptăm pentru ca milioanele de copii, a căror piele este albă, neagră sau de altă culoare, să poată trăi, într-o zi, într-o lume în care să nu mai existe ură, foamete, boli. Nu ne vom opri acum, nu ne vom opri atîta vreme cît cîinii poliţiei din Sud vor continua să ne muşte şi cîtă vreme ne vor mușca şobolanii din cocioabele din Nord".

Un mesaj şi un program : pentru dreptate, egalitate şi omenie.

Ca şi acum un secol, cînd Lincoln a lansat „marea proclamaţie". Şi mai mult ca atunci.

Sub presiunea maselor, a evenimentelor, a istoriei, în aceşti ani cînd întregul continent african, locul de baştină al negrilor, se eliberează, Congresul Statelor Unite a votat, a trebuit să voteze, legea drepturilor civile. Iar guvernul de azi făgăduieşte *volens nolens*, s-o aplice.

Dar de ce Congresul marii ţări a votat, cu atîta greutate, legea drepturilor civile la o sută de ani după războiul civil ?

Pentru că există încă oameni care nu vor să ştie că trebuie pregătită, în sfîrşit, vremea lui *homo res sacra homini*. Şi dacă povaţa lui Seneca e prea veche, să-l ascultăm pe Walt Whitman cum îşi roteşte prin văzduh flacăra cîntecului, ca un sclipitor paloş al libertăţii şi omeniei :

„Bubuie, într-una, păşeşte cu paşi de gigant, înainte,
Democraţie...
Nu deznădăjduiţi, iubirea totuşi va dezlega problema
libertăţii"...

Şi se va înfăptui acea orînduire a viitorului, unde oamenii, de toate culorile, se vor simţi în adevăr fraţi.

Oamenii, toţi oamenii vor înfăptui acea orînduire :

....şi-şi vor fi mai scumpi unul altuia decît toate
bogăţiile lumii".

Cronologia principalelor evenimente în legătură cu războiul civil din Statele Unite

1774—1783 : Războiul pentru independență al celor 13 state-colonii din America de Nord, împotriva stăpînilor englezi : prima revoluție burgheză din Statele Unite.
1776, 4 iulie : „Declarația de independență".
1783 : Pacea de la Paris ; Statele Unite recunoscute ca stat independent.
1787 : Constituția Statelor Unite.
1789—1797 : președinția lui George Washington.
1797—1801 : președinția lui John Adams.
1801—1809 : președinția lui Thomas Jefferson.
1803 : Statele Unite cumpără Louisiana de la Franța : „lovitura fericită".
1805 : Tecumseh începe războiul cu albii.
1809—1817 : Președinția lui J. Madison.
1811 : Statele Unite cumpără Florida de la Spania ;
7 noiembrie, bătălia de la Tippecanoe.
1812—1814 : „Al doilea război pentru independență".
1817—1825 : Președinția lui J. Monroe.
1820 : „Compromisul Missouri" ; „sclavia îngăduită numai pînă la paralela 36°30'.
1823 : 2 decembrie : promulgarea „doctrinei Monroe".
1825—1829 : președinția lui John Quincy Adams.
1829—1837 : președinția lui Andrew Jackson.
1836 : Texas proclamat „republică independentă" ;
21 aprilie : lupta de la San Jacinto.
1837—1841 : președinția lui Martin Van Buren.
1838 : seminolii înfrînți de armata Statelor Unite.
1839 : moartea lui Osceola.
1841 : președinția și decesul lui W. Henry Harrison.
1841—1845 : președinția lui John Tyler.
1842 : călătoria lui Ch. Dickens în Statele Unite.
1845—1849 : președinția lui James Knox Polk.
1845, 1 martie : anexarea Texasului.
1846 : izbucnirea războiului dintre Statele Unite și Mexic.
1847, 23 februarie : lupta de la Buena Vista ;
29 martie : Scott debarcă la Vera Cruz.
1848, 24 ianuarie : se descoperă aur în California ;
2 februarie : pacea de la Guadelupa Hidalgo ; Statele Unite anexează Noul Mexic, California etc.
1849—1850 : președinția lui Zachary Taylor.
1850, septembrie : „compromisul Clay" ; California admisă ca „stat liber" ; legea de extrădare a sclavilor fugari ;
octombrie : Weydemeyer înființează primele grupări marxiste.
1850—1853 : președinția lui Millard Fillmore.

1852, 20 martie : apare romanul *Coliba unchiului Tom* de Henriett Beecher Stowe ;
moartea lui Daniel Webster, fondatorul partidului Whig ; moartea „democratului" Clay.
1853—1857 : președinția lui Franklin Pierce ;
iulie : sosirea colonelului Perry în Japonia.
1854, 31 martie : semnarea convenției de „pace și comerț" cu Japonia ;
30 mai : billul Kansas-Nebraska (abrogarea, în fapt, a compromisului Missouri din 1820);
octombrie : începutul luptelor din Kansas ;
înființarea partidului republican.
1855, 2 iulie : Kansasul adoptă o constituție prosclavagistă ;
octombrie : Kansasul adoptă o constituție antisclavagistă ;
5 decembrie : sclavagiștii atacă orașul Lawrence.
1856, 19—20 mai : Ch. Sumner rostește în Senat discursul abolționist *Crima împotriva Kansasului* ;
2 iunie : John Brown cu detașamentul lui obține o mare victorie împotriva bandelor prosclavagiste din Missouri ;
3 iulie : Kansas admis în Uniune ca stat liber.
1857—1861 : președinția lui James Buchanan.
1857, martie : procesul Dred Scott ;
14 octombrie : crah financiar la New York ;
începutul crizei economice.
19 octombrie : în Kansas se adoptă o Constituție prosclavagistă ;
noiembrie : mitinguri de masă ale șomerilor și „demonstrațiile înfometaților" din New York, Philadelphia etc.
1858, 4 mai : legea compromisului Kansas ;
iulie pînă în decembrie 1860 : expediții militare împotriva indienilor ;
21 august : începutul duelului oratoric dintre Douglas și Lincoln, în Illinois.
1859, 16—17 octombrie : răscoala lui John Brown ;
2 decembrie : John Brown, executat.
1860, 16 mai : Convenția partidului republican propune candidatura lui Abraham Lincoln la președinție ;
18 iunie : Convenția „democraților" din Nord hotărăște candidatura lui Douglas la președinție ;
25 octombrie : consfătuirea liderilor prosclavagiști în casa senatorului Hammond, în Carolina de Sud, privitoare la secesiune ;
6 noiembrie : alegerea lui Abraham Lincoln ca președinte al Statelor Unite ;
20 decembrie : Carolina de Sud se desparte de Uniune ;
27 decembrie : rebelii din toate statele sclavagiste ocupă fortărețele, arsenalele, forturile, porturile etc.
1861, 5 ianuarie—4 februarie : Statele din Sud se desprind din Uniune (Mississippi la 9 ianuarie, Florida la 10, Alabama la 11, Georgia la 19, Louisiana la 26, Texas la 1 februarie) ;
4 februarie—16 martie : formarea Confederației statelor sudice ;
8—9 februarie : Jefferson Davis ales președinte, Alexander Stephens vicepreședintele Confederației ;
23 februarie : atentatul împotriva lui Lincoln, la Baltimore ;
5 martie—14 aprilie 1865 : președinția lui Abraham Lincoln ;
6 martie : Congresul provizoriu al rebelilor hotărăște înființarea unei armate de 100 000 de soldați ;

11 martie : Congresul secesionist din Montgomery adoptă Constituția confederală ;
13 martie : Arkansas respinge propunerile de secesiune ;
12—14 aprilie : bombardarea fortului Sumter ; începutul războiului civil ;
16 aprilie : proclamația lui Lincoln privitoare la înrolarea a 75 000 de voluntari ; Jefferson Davis dă decretul de mobilizare a tuturor bărbaților albi între 18 și 35 de ani ;
19 aprilie : Lincoln dă declarația de blocare a porturilor sudiste ;
7 mai — 21 iunie : Virginia, Carolina de Nord, Tennessee și Arkansas aderă la Confederația rebelă :
13 mai : guvernul englez recunoaște Confederația ca parte beligerantă ;
10 iunie : și guvernul francez recunoaște Confederația ca parte beligerantă ;
21 iulie : bătălia de la Bull-Run ;
30 august : generalul Frémont dă, în Saint Louis, proclamația de eliberare a sclavilor din Missouri ;
2 septembrie : Lincoln anulează proclamația lui Frémont ;
21 octombrie : destituirea generalului Frémont ;
1 noiembrie : demisia lui Scott ; Mac Clellan comandant al armatei din Nord ;
8 noiembrie : începutul „afacerii Trent" ;
1862, 1 ianuarie : rezolvarea conflictului „Trent".
4 ianuarie : Lincoln împuternicit cu dreptul de a naționaliza, la caz de nevoie, căile ferate și liniile telegrafice ;
16 ianuarie : Grant ocupă Fort Donelson ;
9 martie : lupta dintre „Monitor" și „Merrimac" ;
11 martie : Mac Clellan schimbat din postul de comandant șef și menținut în postul de comandant al armatei de pe Potomac ;
10 aprilie : Congresul adoptă planul lui Lincoln de răscumpărare treptată a sclavilor ;
29 aprilie : flota federală ocupă New Orleans.
15 mai : la Liverpool se lansează vasul pirat „Alabama" ;
20 mai : adoptarea legii *homestead* : împroprietărirea gratuită cu loturi de 140 de acri de pămînt ;
13—15 iunie : raidul de cavalerie al lui Stuart în Pennsylvania ;
25 iunie—1 iulie : „Bătălia celor șapte zile", lîngă Richmond ; începutul retragerii lui Mac Clellan ;
2 iulie : proclamația lui Lincoln privitoare la înrolarea a 300 000 de voluntari pe timp de trei ani ;
17 septembrie : lupta de la Antietam ; trupele rebele se retrag spre Potomac ;
22 septembrie : se publică proclamația lui Lincoln de eliberare a sclavilor, începînd cu 1 ianuarie 1863, dacă răsculații nu depun armele ;
3—4 octombrie : bătălia de lîngă Corinth ;
4 noiembrie : succesul „democraților" nordiști în alegerile pentru Congres ;
5 noiembrie : destituirea lui Mac Clellan din postul de comandant al armatei de pe Potomac ;
13 decembrie : bătălia de la Fredericksburg.
1863, 1 ianuarie : Proclamația lui Lincoln de eliberare a sclavilor din statele răsculate ;

intră în vigoare legea *homestead* ;
începutul organizării regimentelor de negri ;
18 martie : guvernul rebel contractează „împrumutul bumbacului" în Europa ;
2 aprilie : răscoala înfometaților din Richmond, înăbușită cu armata ;
10 aprilie : proclamația lui Jefferson Davis privitoare la însămînțarea cerealelor în loc de bumbac și tutun ;
iunie-iulie : campania lui Lee în Pennsylvania ;
1—3 iulie : victoria armatei Nordului la Gettysburg ;
4—9 iulie : Grant ocupă Vicksburg și Port Hudson ;
13—15 iulie : tulburările din New York, provocate de agenții răsculaților ;
18 iulie : proclamația lui Davis de mobilizare a tuturor bărbaților albi capabili să poarte armă ;
30 iulie : Lincoln dă o proclamație pentru protecția soldaților de culoare ;
15 septembrie : proclamația lui Lincoln despre suspendarea lui *habeas corpus* în caz de nevoie ;
17 octombrie : Lincoln cheamă în armată încă 300 000 de soldați, pînă la terminarea războiului.
1864, 1 februarie : proclamația lui Lincoln de chemare în armată a încă 500 000 de oameni pînă la terminarea războiului ;
10 martie : Grant numit comandant șef al armatei Nordului ;
4 aprilie : Congresul federal protestează împotriva instaurării imperiului și a dominației franceze în Mexic ;
aprilie-iulie : Congresul Louisianei abrogă sclavia ;
8 aprilie : Senatul adoptă amendamentul al XIII-lea la Constituție ;
4 mai : Sherman începe campania spre Atlanta ;
7 iunie : „democrații" în congresul de la Baltimore depun candidatura lui Mac Clellan la postul de președinte ;
în Congresul de la Chicago republicanii propun pe Lincoln candidat la președinție ;
2 septembrie : Sherman ocupă Atlanta ;
8 noiembrie : Lincoln reales președinte.
16 noiembrie : Armata lui Sherman pornește din Atlanta spre Savannah.
6 decembrie : S. Chase numit mare judecător la Curtea Supremă.
21 decembrie : Sherman, la Savannah.
1865, 19 ianuarie : armata lui Sherman pornește din Savannah spre nord ;
1 februarie : Camera reprezentanților adoptă al XIII-lea amendament la Constituție,
18 februarie : Sherman ocupă orașul Charleston. Lee cere înrolarea negrilor ;
3 martie : se înființează „Biroul eliberaților",
13 martie : Jefferson Davis semnează decretul de înarmare a negrilor și înrolarea lor în armată ;
1 aprilie : luptele de lîngă Richmond ; rebelii încep evacuarea capitalei ;
2—4 aprilie : Lincoln la Richmond ;
9 aprilie : capitularea lui Lee la Appomatox ;
14 aprilie : asasinarea lui Lincoln ;
15 aprilie—4 martie 1869 : președinția lui Andrew Johnson ;
18—26 aprilie : capitularea generalului Johnston în Carolina de Nord ;

4—26 mai : capitularea ultimelor trupe rebele ; terminarea războiului civil ;
10 mai : arestarea lui Jefferson Davis ;
23—24 mai : începutul demobilizării în masă a armatei ;
18 decembrie : intră în vigoare amendamentul al XIII-lea la Constituție.

1866, 8 și 13 iunie : Senatul și Camera adoptă cel de-al XIV-lea amendament la Constituție. Înființarea „Uniunii naționale a muncitorilor" ; aderarea la Internaționala I.

1867, 2 martie : actul privitor la „reconstrucția" militară a Sudului.
7 septembrie : Johnson proclamă amnistia generală ;
decembrie : începutul mișcării „Grangerilor" ;

1868, aprilie-mai : procesul președintelui Johnson ;
25 iunie : admiterea reprezentanților statelor sudice în Congres, cu condiția aprobării amendamentului al XIV-lea ;
septembrie-octombrie : mișcări de stradă în New Orleans și în alte orașe ;
3 noiembrie : alegerea generalului Grant ca președinte ;
25 decembrie : Johnson amnistiază toți răsculații, inclusiv pe Jefferson Davis ;
în New York, Chicago și San Francisco se formează secții ale Internaționalei I.

1869, 26 februarie : Congresul adoptă amendamentul al XV-lea la Constituție.

1870, 10 ianuarie : ratificarea lui „Standard Oil Co." — primul mare trust petrolier, înființat de Rockefeller în 1867 la Cleveland ;
30 martie : intră în vigoare amendamentul al XV-lea la Constituție ;
15 iulie : reprezentanții statului Georgia sînt admiși în Congres ;
24 iulie : la New York sosește primul tren direct din San Francisco ;
recensămîntul arată că Statele Unite au 38 558 371 de locuitori.

1872, noiembrie : realegerea lui Grant ca președinte.

1873, mare criză economică.

1876, noiembrie, alegerea președintelui Hayes.

1877, aprilie : retragerea armatei din Carolina de Sud. Sfîrșitul „reconstrucției".

CUPRINS

DE CE ? 5

CAUZELE ÎNDEPĂRTATE ȘI GENERALE ALE MARELUI CONFLICT 8

MUNCITORII CAUTĂ BUSOLA 51

MARELE CONFLICT SE APROPIE SAU „ACEASTĂ ORIBILĂ PALMĂ PE OBRAZUL NAȚIUNII" 57

PROLOGUL RĂZBOIULUI CIVIL SAU DE LA COMPROMISUL CLAY LA ȘTREANGUL LUI JOHN BROWN 85

FOCUL SE APRINDE 121

INCENDIUL A IZBUCNIT 140

„RĂZBOIUL CONSTITUȚIONAL" (1861—1863) . . . 152

RĂZBOIUL REVOLUȚIONAR (1863—1865) 244

„RECONSTRUCȚIA" (1865—1877) 340

CRONOLOGIA PRINCIPALELOR EVENIMENTE ÎN LEGĂTURĂ CU RĂZBOIUL CIVIL DIN STATELE UNITE 394

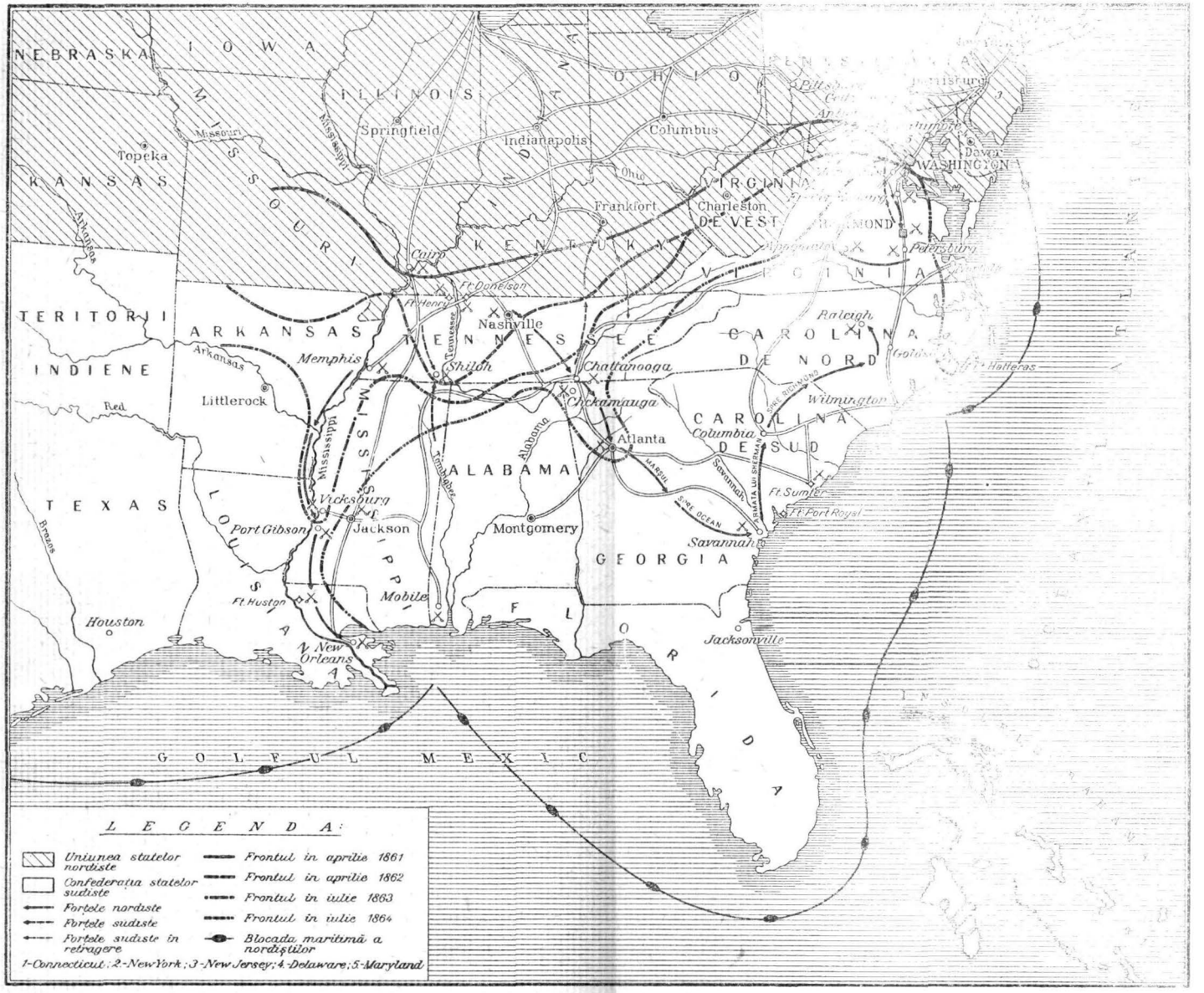
NEBRASKA
IOWA
ILLINOIS
INDIANA
OHIO
PENNSYLVANIA
Pittsburg
Harrisburg
Springfield
Indianapolis
Columbus
Missouri
Mississippi
Topeka
KANSAS
MISSOURI
Ohio
Frankfort
VIRGINIA DE VEST
Charleston
Dover
WASHINGTON
RICHMOND
Petersburg
Cairo
KENTUCKY
VIRGINIA
Arkansas
Ft. Donelson
Ft. Henry
Nashville
TERITORII INDIENE
ARKANSAS
TENNESSEE
Tennessee
Memphis
Shiloh
Chattanooga
Chickamauga
Raleigh
CAROLINA DE NORD
Ft. Hatteras
Wilmington
Arkansas
Littlerock
Red
Mississippi
MISSISSIPPI
Tombigbee
Alabama
Atlanta
CAROLINA DE SUD
Columbia
Savannah
ARMATA LUI SHERMAN
SPRE RICHMOND
MARSUL
SPRE OCEAN
Ft. Sumter
Ft. Port Royal
ALABAMA
TEXAS
Vicksburg
Jackson
Port Gibson
Montgomery
Savannah
GEORGIA
Brazos
LOUISIANA
Ft. Huston
Mobile
FLORIDA
Houston
New Orleans
Jacksonville
GOLFUL MEXIC
LEGENDA:
Uniunea statelor nordiste
Confederația statelor sudiste
Forțele nordiste
Forțele sudiste
Forțele sudiste în retragere
Frontul în aprilie 1861
Frontul în aprilie 1862
Frontul în iulie 1863
Frontul în iulie 1864
Blocada maritimă a nordiștilor
1-Connecticut; 2-New York; 3-New Jersey; 4-Delaware; 5-Maryland